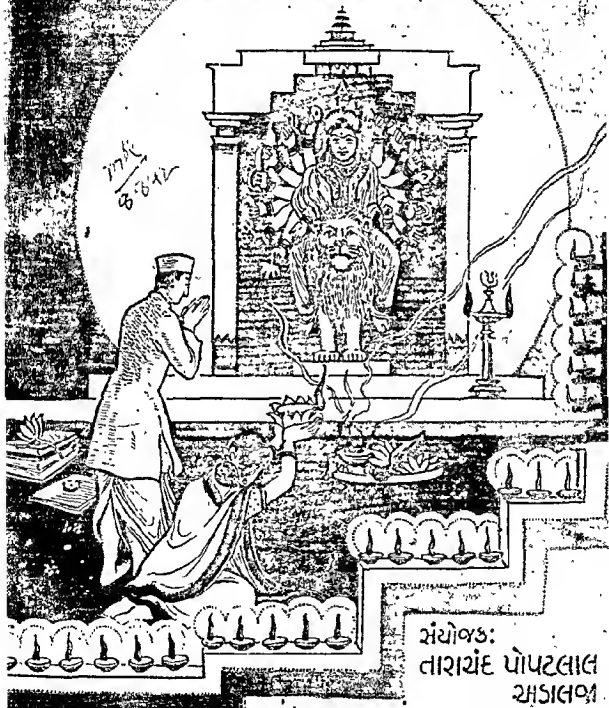

મોદ મહોદય

જલ મહોદય ચાંડ

સંયોજક:
તારાચંદ પોપટલાલ
આસાલજી

દિવાન બહાદુર
કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી
વરથી ભેટ. મુંબઈ ૧૯૫૭

મોહ મહોદય

રજત મહોત્સવ અંક

જે

‘મોહ મહોદય’ માસિક કમિટીના સભ્યો

જે

પ્રમુખ

સર પરશોતમદાસ ઠાકોરદાસ,

સી. આર્. ઈ. નાઈટ.

મુંબઈ

ઉપપ્રમુખ

શેઠ વાઘજીભાઈ લક્ષ્મીદાસ. મુંબઈ

સેક્રેટરી

શ્રીચુત દામોદરદાસ પરમાજીદાસ દેશાઈ.

ભાવનગર

સભ્યો

શેઠ ઠાકોરદાસ ગુલાબદાસ જરીવાળા, સુરત

શ્રીચુત ઉમેદલાલ પુરુષોત્તમદાસ મણિયાર,

બી. એ. એસ. એલ. બી.

અમદાવાદ

શ્રીચુત જીવરાજભાઈ મકનદાસ મહેતા. મુંબઈ

શેઠ મુળલાલ ઝવેરભાઈ, ભાવનગર

રાજરત્ન તારાચંદ્ર પોપટલાલ અડાલજી. વડોદરા

ગ્રાંટર્સ

પરીખ શાંતિલાલ પ્રાણજીવનદાસ બી. એ.

ભાવનગર

ગાંધી મુળજીભાઈ નારજી. ભાવનગર

જે

૨૫.
૫.૬/૧૨.
૫.૫.
૨

સંચાલક

છળિલદાસ અમીચંદ દેશાઈ : ભાવનગર

પ્રકાશક અને વ્યવસ્થાપક

ગોરધનદાસ અમીચંદ મણિયાર : ભાવનગર

‘ગોઠ મહોદય’ માસિક

વાર્ષિક લવાજમ

ચેસ્ટ, વી. પી. સહિત રૂા. ૧-૧૩-૦

સ્થળ

‘ગોઠ મહોદય’ ઓફિસ : ભાવનગર

મુદ્રક

શાંતિલાલ છાટલાલ પારેખ

શ્રી સરસ્વતી છાપખાનું : દાણાપીઠ : ભાવનગર

वंसी विभूषित करानवनीरदाभात्पीताम्बरादरुण विम्व फलाधरांष्टात ।
पुर्णेन्दु सुन्दर मुखादर विन्दनेव्रात्कृष्णात्परं किमपि तत्त्वमहंनजाने ॥

સ્વ. પારેખ હીખાભાઈ ગોપાળજીએ મોઢ વણિક જાતિમાં નવજીવન પ્રેરી
તેનો ઉત્કર્ષ કરવાના ઉદ્દેશથી પ્રગટ કરેલું માસિક

મોઢ મહોદય

રજત મહોત્સવ અંક

વર્ષ ૨૫ મું

અપાઠ : ૧૯૮૮ : છતાઈ : ૧૯૪૨

[અંક ૬ મો

卐

મંગલ આશીર્વાદ

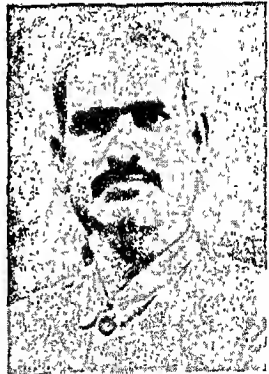
"સગદ્ગદ્યં સમનદ્યં સર્વામનાંસિ જાનતામ્"

૩૩૦૬

'સદનાથવતુ સદનોમુનતુ સદપીર્યં કરવાવદૈ
તેજસ્વિના ઘધીતમસ્તુ માવિદ્ધિયાવદૈ,
'હોપનિષદ'

મોઢા ભવન્તુ ભવતાં રજતમહોત્સવેઽસ્મિન્
વિચારણઃ પરમ સંપદુદાર દીક્ષા
દેયાદનંત ભવવૈભવ મૂરિ મોગાન્
માતંગી દેવી કલ્પણયા જગતાં દિતાય ॥૧॥

આ એ રજત મહોત્સવના પ્રસંગમાં આપણી
મોઢ જ્ઞાતિની કુલદેવી ભગવતી શ્રી માતંગી
દેવીની કૃષ્ણાથી સ્વજ્ઞાતિ હિત કરવાની વૃત્તિવાળા
સહુ ડોઢ થાઓ.

વૃદ્ધિગાસ્તુ સકલા મમ મોઢ જ્ઞાતિ
રોગેણગ્રસ્ત વપુષા ન મવેત્ કદાચિત્
સુજ્ઞાનમાનકલયાર્થપતી સદા સ્યાત્
ચવહાર જ્ઞાન નિપુણા ધૃતકર્મનિષ્ઠા.

અમારી સમગ્ર મોઢ જ્ઞાતિ વૃદ્ધિ પામેલી રહે,
સદા નિરોગી શરીરવાળી રહે અને સદૃષિધા માન,
કળાઓ વડે દ્રવ્યવાન થાઓ, તેમજ ધર્મ ઉપર
નિષ્ઠા ભક્તિ રાખી વ્યવહાર જ્ઞાનમાં નિપુણ થાઓ.
માત્રી અમૃતલાલ બાણજી રાજગુરુ

આ શીર્વચન

૦

મહોદય તારું મંગલ હો ! તારું કલ્યાણ થાવ !

તને રામનું રક્ષાળંઘન હો ! સીતા મૈયા તારે લલાટે કુમકુમ તિલક કરે. કૃષ્ણના વરદ હસ્ત તારે શિર હો ! લક્ષ્મીની અભિદ્વિ તારાં પર અખંડ હો !

માતંગી માતાના તને આશીર્વાદ છે. પ્રાણભોના સ્વસ્તિ વાચન છે.

કાળના તડકા છાયા નિહાળતું, તું ચૌવીશ વર્ષના બહાણા વટાવી આજ પચ્ચીશમાં વર્ષના પગથારે પગ મૂકે છે. યૌવન વસંતનો પરિમલ તારા અંગે અંગે ઊઠે છે. યૌવન ઉદ્ધાસની મસ્તિ કંઈ ઓર છે, સાથે સાથે પુખ્ત વિચારો, ઉન્નત ભાવનાઓ અને ઉચ્ચ આદર્શોમાં રમવાનું કર્તવ્ય તારે શિર લદાય છે.

લક્ષ્ય કે ડહાપણ વિનાનું એકલવાયું યૌવન ગદ્દા પચ્ચીશીમાં ખરે છે.

અનેક પત્રો પ્રકટયા અને ખરી પડ્યા, ત્યારે તું આજ યૌવનના ઉદ્ધાઠમાં પ્રકાશે છે તેથી જ તારે રજત મંદોત્સવ ઉજવાય છે. એ કંઈ એાછા સૌભાગ્યની વાત નથી.

કાળ ભગવાને તને યૌવનનો ઝોજસ્વી ઉપરણો ઓઢાડ્યો તે સ્વસ્ત, કુમાર-વાળો તેજસ્વી રહે તેટલી કાળજી રાખજે.

બ્યવહાર અને પરમાર્થની જાનને ઉત્તરવલ પાંખો ફેફડાવજે. આર્થ સંસ્કાર અને આર્થ સંસ્કૃતિ એ આર્થની આંખના રતન છે. એને જાળવજે—અજવાળજે.

પ્રભુની પછવાઈ રાખી કર્મચક્ષુ આઢરજે. સેવાના મહા મૂલો મંત્ર કુંકળે અને ગ્રેય અને ગ્રેયના માર્ગે વિચરજે, વિચરાવજે.

કર્તવ્યની કૌમુદિ પ્રસરાવજે. સુખચાંતિના સરોવરો ઉજળાવજે.

તારું ભદ્ર હો ! તારું શુભ હો !

તને પરમની પુષ્ટિ હો ! તુષ્ટિ હો ! અસ્તુ.

વક્ત્રવ

ભાવનગરના નેકનામદાર મહારાજ સાહેબ સર કૃષ્ણકુમારસિંહજી
ડે. સી. એસ. આઈ.

બાવનગરના મે. દિવાન સાહેબ શ્રી અનંતરાય પ્રભાશંકર પટ્ટણી
 [જેમણે રજત મહોત્સવ સંમેલનમાં હાજરી આપવા મહેરયાની કરી હતી.]

ગાંધી જી

લેખક:

યુત મૂળજીભાઈ

પિતાંબરદાસ

શાહ

[શ્રી મૂળજીભાઈ સુંદર રાસના રચનારા તરીકે જાણીતા છે. અમારા આગ્રહથી તેમણે આપણા જ્ઞાતિદીપક અને જમદગ્ધ મહાત્મા શ્રી ગાંધીજી વિશે આ કાવ્ય ખાસ તૈયાર કરી આપ્યું છે જે ખૂબ કાવવાળી અને પ્રેરક છે. લેખકનો અંતઃકરણ પૂર્વક આભાર-સંધોજીવે.]

દશોદયની ઉપાં જાગે:
સ્વતંત્રતા અભિલાષા જાગે:
અંધન મુક્તિ ભાષા જાગે:
નવલી જીવન-આશા જાગે:
ઉરે નવલા પ્રાણ ગાંધી:
બોલે વીરતા વાણ ગાંધી:

તાપ તપ્તો એ સિદ્ધિ કાળે:
ભારતની સમૃદ્ધિ કાળે:
ઐક્ય ભાવની વૃદ્ધિ કાળે:
માનવજીવન શુદ્ધિ કાળે:
જગાડિયો આ દેશ ગાંધી:
આપે હું આદેશ ગાંધી:

શિખવ્યા શાંતિ મંત્ર મનોહર:
સ્વતંત્રતાના તંત્ર મનોહર:
અહિંસા જાદુ-જંત્ર મનોહર:
સત્ય સુદર્શન-ચંત્ર મનોહર:
ગોદુન એનું નામ ગાંધી:
અદ્ભુત જેનું કામ ગાંધી:

ભારત માતા રોતી દીઠી:
પાલવ વ્યાંસુ હોતી દીઠી:
વાર સપૂતની જોતી દીઠી:
અંતર આશા જોતી દીઠી:
હુઃખમય દીકું દૃશ્ય ગાંધી:
ગાહે મુક્તિ અવશ્ય ગાંધી:

ભારતી જૂલતી સંસ્કૃતિ ઝાલે:
માનવતાના પ્રેમ હિંડાલે:
ગીતા કેશ ગીત કહોલે:
બાંધવ સઘળા સંપે બોલે:
ભવ્ય બધો ભૂતકાળ ગાંધી:
ભારતમાનો બાળ ગાંધી:

સ્વદેશીમાં સ્વરાજ્ય છૂપાયું:
માનવજીવન રાજ છૂપાયું:
ગાંધી ખાદી કાજ છૂપાયું:
મુક્તિ છુલછુલ આજ છૂપાયું:
શોધે એને સંત ગાંધી:
આશા છે અનંત ગાંધી:

મુક્તિખંસી મધુરી વાગે:
સૂતી જનતા સઘળી જાગે:
કર્મ દિશા એ ભાવે ભાગે:
ચેતન હૈયે હૈયે જાગે:
સ્વતંત્રતાનું ગાન ગાંધી:
જીવનનું બલિદાન ગાંધી:

જેલે જેલે એની યાદી:
એને કહેતું કે ફરિયાદી:
સાચી સમૃદ્ધિ એણે સાધી:
અંતર ઝંખે છે આઝાદી:
વામનજીનું રૂપ ગાંધી:
જીવનકાર્ય અનુપ ગાંધી:

એને કાળે કુંકુમ લાવો:
મધુરા ફૂલની માળા લાવો:
ચંદન ચર્ચા ભાવે વધાવો:
લેવા આજે જીવન લેવાવો:
જોગી જોયો એક ગાંધી:
સાચી એની રેક ગાંધી.*

એને શબ્દે સત્તા ધુળે:
સત્તાના મિનારા ધુળે:
કોમીવાદી મિનારા ધુળે:
દેશદોહી મિથારા ધુળે:
તકલી કેરે તાર ગાંધી:
શોધે જીવન સાર ગાંધી:

વીરાંગનાઓ કેસરવરણી:
દેશભક્તિની જાણે ઝરણી:
ભાગ્યોદયની જીવનસરણી:
જેને શબ્દે ધુળે ધરણી:
વીરાંગનાનો વીર ગાંધી:
રંગીલો રણધીર ગાંધી:

નોકા છે મજબૂર મુકાની !
જાતું પેલે પાર મુકાની !
ઝંઝાવાત અપાર મુકાની !
ઝંખે સૌ નરનાર મુકાની !
તારી તો બલિદાર ગાંધી !
જેથું મુક્તિ દિનાર ગાંધી !

વસંત ખેલે એને વદને:
શક્તિ ખિરાળે અંતર સદને:
દેવ જૂલંતા ઝિંચે ગગને:
ફૂલે વધાવે સંતજીવનને:
દેવ તણો અવતાર ગાંધી:
ભારતનો સરદાર ગાંધી:

રજત મહોત્સવ પ્રસંગે મળેલા સંદેશાઓ

૧

શ્રી 'મોદ મહોત્સવ'ના રજત મહોત્સવ વખતે એ માસિકની વધુ ને વધુ ખીલવણી માટે દરેક મોદખંડુ શુભેચ્છા મોકલે તેમાં અમને સંદેહ નથી. આ જમાનામાં ત્યારે જાતિની સંસ્થાની ઉપયોગિતા અગર આવશ્યકતા માટે ગંભીર મતભેદ ચાલે છે તે વખતે જો જાતિએને કાયમ રાખવી હોય તો એક જ ઉપાય છે કે દરેક જાતિવાળા પોતાની જાતિમાં ઓછા સુખી અગર વધુ દુઃખી બાંધીને ઉપર લાવવાનો દરેક રીતે પ્રયત્ન કરે. દરેક જાતિખંધારણ તેના ગરીબ અને મધ્યમ સ્થિતિના વર્ગને આજીવ વધારવામાં સાધન-બૂત થઈ પડે તો જ જાતિખંધારણ કાઈ પણ જાતના મતભેદ વગર ચિરકાળ કાયમ રહે. અત્યાર સુધીમાં આવા જાતિખંધારણો નાના માણસોને તોડી વધારે ઓશીયાળી બનાવવામાં અને સુખી મણાનાં કુટુંબો પોતાની જાનરજસતી મેંજાય તેવી રીતે કામ કરતા. તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે જાતિખંધારે દીર્ઘ કરવામાં નાના અગર મોટા બંધાયે જાણે અમણે બાગ લીધો. આ સહો અટકાવેલો એ બહુ ઈચ્છા થોડી છે. એક જાતિના બાંધ બહેનો એક ખીલના પરિચયમાં વિશેષ આવવાથી અરક્ષપરસ એક ખીલની જરૂરિયાતો વધારે સમજી શકે અને કામ પણ બાંધબહેન તરફથી કંઈપણ જાતની ઓશીયાળીની વ્યાયા વગર ઓછા સુખી કુટુંબોને ઉપર લાવવા વધુ સુખીવર્ગ મદદ કરે તો જ જાતિઓ તરીકે દરેકાઈ ગર્વ લઈ શકે. મારી પ્રાર્થના છે કે હવે પછી મોદ જાતિમાં આ જાતનું સંગઠન વધે અને આવી ઉચ્ચવૃત્તિથી દરેક મોદખંડુ કામ કરે ને મોદ જાતિને ઉપર લાવી દીધાવવામાં ગર્વ માને અને આવા આશયનો પ્રચાર કરવામાં શ્રી મોદ- મહોત્સવ પોતાનો સંગીન ફાળો આપે તો ખીલ વર્ગ પચીસ બાંધના તેના ઉત્સવમાં આ માસિક અમૂલ્ય સેવા કરી લેખાય તેમાં કશો-સંદેહ નથી.

સર પરશોતમદાસ ઠાકોરદાસ

૨

"મોદ મહોત્સવ" શરૂ થયું ત્યારથી હું તે વાંચતો આવ્યો છું અને સમજાવરૂપે બને તેટલી મદદ કરતો આવ્યો છું. એના આદ્યચાલક બાંધ બીખા-બાંધને વરસો થયાં ઓળખું છું અને તેમની મદદમાં ઉશ્મ રહેતા અને એમના જેવીજ ધગશ અને સ્વાર્થ ત્યાગની વૃત્તિવાળા બાંધ ગોરધનદાસ મણીઆર જેવા જાતિ બંધુઓ જે સક્રિય કામ કરી રહ્યા છે તેમને માટે માન સેવતો આવ્યો છું.

"મોદ મહોત્સવ" સાધારણ પ્રતિનું માસિક કહેવાય. એમાં મુખ્યત્વે જાતિ દ્વિતના સવાલો ચર્ચાતા હોવાથી એણે કાંઈ રીતે ધક્કા કરવાનો આદર્શ સેવ્યો નથી, એટલે Separational થવા મથ્યું નથી, અને મુજે મોડો પોતાનું કામ કયે થયું છે, એટલે એને સંગીનતા મળી છે. મોદ જાતિ જોડે સંબંધ રાખતાં જટલાંએ માસિકો ઉગ્યા ને આઘરમાં પરંતુ "મહોત્સવ" તો પોતે મડી કાઢેલા જે શાંત અને સ્થિર રસ્તે જતું હતું તે જ રસ્તે હજુ ચાલ્યું જાય છે અને એથી રીતે મારગ કાપતાં વગર થાકે, ઉત્તિ તરફ ગતિમાન થતું જાય છે. પાછલાં પચીસ વરસમાં જે ગતિ એણે સાધી છે તેના કરતાં વધારે જોરદાર ગતિ એ સાધે એવો એના સર્વે શુભેચ્છકોનો આશીર્વાદ એને વારંવાર મળતો રહેશે જ. હવે આવતી પચીસીમાં રા. બીખા-બાંધ જેવા જુદા વડીલો કરતાં વિશેષ યુવાન વધની જગિઓ તેનું સુકાન ઢાંચમાં લેશે, અને એ સુકાનીઓ ઢાંચના વાતાવરણમાં ઉછરેલા હોવાથી એ નોકોને વધારે કસપથી અને વધારે સમયાનુસાર ચલાવશે એમાં શક નથી.

પાલકુપેર
તા. ૧૧ નવેમ્બર } કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી
૧૯૪૧

શ્રી 'મોદ મહોદય' ના રજત મહોત્સવ પ્રસંગે મહિર્નન પાઠવતાં મને હર્ષ થાય છે. આજે તો રજ પ્રગટિથીલ સંસ્થા કે મંદળ પોતાના વિચાર અને અભિપ્રાયના સ્વતંત્ર (Organ) વાહકની રૂપરેખાત સ્વીકારે છે. પરંતુ જે સમયે લોકમત અને ખાસ કરીને યાત્રિમત આવી પ્રગટિ પ્રત્યે દારીન બંધકે વિરૂદ્ધ જોવા હોતો, તેવા સમયે યાત્રિ માટે આ માસિકના સાહસનો આદર કરવામાં આવ્યો તેનો સર્વં યશ તેના આદ્યુષ્ટા સ્વ. શ્રી. ભીખાભાઈ ગોપાળજી પારખને જાય છે; અને માસિકને અનેક મુશ્કેલી વચ્ચે આટલાં વર્ષો નિભાવી રાખી, તેનો રજત મહોત્સવ ઉજવવાનો પણ શુભ પ્રસંગ આજે પ્રાપ્ત થાય છે, એ તોટી સફળતા પણ શ્રી. ભીખાભાઈના સાધુશ્રિકે ઉત્સાહ, ખંત અને જ્વહાર કુશળતાને આભારી છે. કમનસીબે રજત મહોત્સવનો અંક પ્રકટ થએલો પોતે જોઈ શકે તે પહેલાં શ્રી. ભીખાભાઈએ આપણી વચ્ચેથી વિદાય લીધી છે, પણ પ્રશ્નરૂપાથી શ્રી. ભીખાભાઈની દયાતિમાં જ અને મુખ્યત્વે તેમની પ્રેરણા-સૂચના અનુસાર આ રજત મહોત્સવ અંક બહાર પાડવાની પ્રગટિ ઠીકઠીક કરે થઈ સુકી હતી; અને આ અંક હુંકે સમયમાં પ્રગટ થશે ત્યારે આ ખરા યાત્રિદિલચિનકરો પરલોકવાસી આત્મા સંતોષ અને આનંદ અનુભવશે એ નિઃસંદેહ છે.

આ માસિકદ્વારા યાત્રિની જે સેવા અત્યાર સુધી થઈ છે, તેથી વિશેષ સેવા તેના દ્વારા થાઓ અને યાત્રિની ઉભતિમાં તે વધારે તે વધારે ઉપયોગી કાળો દમ્ભેસ આપતું રહે, એમ હું ખરા અંતઃકરણથી ઇચ્છું છું.

ભાવનગર
તા. ૧૦-૪-૧૯૪૨

નરવરલાલ માણેકલાલ સુરતી

"મોદ વર્ષિક યાત્રિ" માસિક 'મોદ મહોદય' ઉત્તરોત્તર વધુ જીવીલીઓ ઉજવવાને કામચલાણી અને અને યાત્રિની સતત સેવા કરતું રહે એ મારી શુભેચ્છા તથા શુભાશિષ છે."

પ્રાણલાલ દેવકરજી નાનજી

૫

Madras 26-1-42.

Dear Mr. Tarachandra,

I am glad to note that a special Silver Jubilee Number of MODH MAHODAYA is to be brought out and that you are editing it.

I take this opportunity to wish continued prosperity and usefulness to the only magazine of the Modh community in our country—"Modh Mahodaya".

Govindoss Chahoorbhoojadoss

ભાવાર્થ:—મોદ મહોદયનો રજત મહોત્સવ અંક પ્રકટ થવાનો છે અને તેનું સંયોજન તમે સ્વીકાર્યું છે તે જાણીને મને આનંદ થાય છે.

આપણા દેશમાં મોદ યાત્રિનું એકનું એક જ માસિક મોદ મહોદય વધારે ઉપયોગી નિવડે અને તેનો આજી વિકાસ થયા કરે એમ ઇચ્છું છું.

ગોવિંદલાલ ચતુર્ભુજદાસ

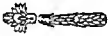
૬

આપણા મોદ મહોદયની સીલ્વર જીવીલી બધી સુંદર રીતે ઉજવાય અને પચાસ વર્ષો આપ સર્વે કાર્યકર્તાઓ મોદન જીવીલી ઉજવો, અને આજ ક્લિવસ સુધીની જે સુમતિ, જપ અને એકતા જળવવાની ધગશથી કામ કરી રહ્યા છો તે જ પ્રમાણે

સર પરશોત્તમદાસ ઠાકીરદાસ
પ્રમુખ 'ગોદ મહાદય' કમીટી
મુખ્ય

ગોદ મહાદય

શ્રી રમણલાલ ગોદગદાસ સરયા
મુખ્ય

રજત મહોત્સવ ૨૦૧૬

શેઠ શ્રી રમણલાલ ડાહ્યાલાલ મજામુદાર
બરચ

V
R
E
D
A

ડૉ. શાંતિલાલ જમનાદાસ મહેતા
એફ. આર. સી. એસ. : મુંબઈ

મં. રવ. હજલખા
શેઠ રમણલાલના માતૃશ્રી : બરચ

V
R
E
D
A

મં. રવ. મણિબેન ખાનદેસવાળા
મુન્નત

બહોળા પ્રમાણમાં કાર્ય કરતા રહો, અને ઉચ્ચ ક્ષાણના-
ઓના ધક્કાથી આપણા દેશને, સમાજને, અને
દિનને આપ્યાદીના અમૃત સિંચતા રહો એ શુભેચ્છા.

શ્રી૦ જયાવતી-પ્રાણસાક્ષીના નમસ્તે.

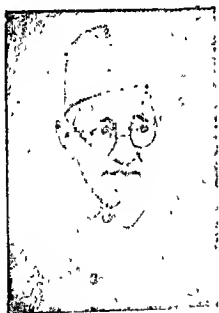
૭

ભાવનગર, છુદ્ધ પૂર્ણિમા.

સ્નેહી માણશી બોરધનદાસ તથા અન્ય કાર્યકર્તાઓ,

તમારા માસિકની સીલ્લર જ્યુબીલી ઉજવવાનો
તમને પ્રશ્ન મળ્યો છે તે જાણી જરૂર આનંદ થાય છે

આ જમાનામાં માસિક ચલાવવું કેટલું કઠિન
છે તે તો જોને અનુભવ હોય તે જાણશે; જેથી
તમે એ સતત ખર્ચ અને મહેનતથી પચીસ વર્ષો સુધી
માસિક ચલાવ્યું તે બદલ તમે એ ધન્યવાદ ધરો છે.

માસિકથી-જાતિના માસિકથી-પણ લાભ છે.
જાતિના રીત રીવાજો, જાતિના લગ્ન, મરણ; જાતિની
બોર્ડિંગો, જાતિના વિદ્વાનો વિગેરેનો પરિચય થાય
છે, એક બીજાના મતોની આપ લે પણ થાય છે.

તમે એ તથા અન્ય કાર્યકર્તાઓએ જાતિની સેવા
કરી તે બીજાઓ માટે દર્શાવ લેવા જેવું છે.

છેવટે પરમાત્મા પાસે હું યાચના કરું છું કે
તમે સર્વે તમારા માસિકની ગોઠવણ જ્યુબીલી ઉજવવા
સામ્યશાળી થાઓ.

શ્રી૦

ગોપાળજી આધવજીના વંદન.

થયા ધનવાન તેથી શું ?

ગરબ ક્ષણિક

ખતો ધનવાન કિન્તુ જો,

ધનિકના ધર્મ નવ સમજો;

અકેળ સૌ જીવંતી ભરી,

થયા ધનવાન તેથી શું ? ૧

વસાવી દાહી ને ગાડી,

વસાવી વાડી ફરવાને;

દિસે પરમાર્થ તેમાં ક્યાં,

થયા ધનવાન તેથી શું ? ૨

ગગનચુંબી ચણાવો છો,

મનોહર રહેલ વસવાને;

અરીખને તે શું ઉપયોગી ?

થયા ધનવાન તેથી શું ? ૩

સદા સુવર્ણના પાત્રે,

જમો મિષ્ટાન્ન મન ગમતાં;

ગરીબની જૂખ નવ ભાંગી,

થયા ધનવાન તેથી શું ? ૪

શવણ ઠરી કંચનીઓને,

રહો શુભતાન ગાયનમાં

ન મુણી દાદ હુંખીઆની,

થયા ધનવાન તેથી શું ? ૫

હજારો દામ અશ્વોની,

શરત માટે ઉઠાવો છો;

નિરાશ્રિતને ન આપો તો,

થયા ધનવાન તેથી શું ? ૬

નિહાળી દેશ પરદેશી,

થયા સૌન્દર્યથી રાજ;

ન જોયાં ઘર અરીખોનાં,

થયા ધનવાન તેથી શું ? ૭

ધણા નોકર જોને રાજ્યા,

સદા સેવા ઉઠાવાને;

નહીં કરી કોઈના સેવા,

થયા ધનવાન તેથી શું ? ૮

બહે બહાલો મહાં મુખે,

નીતિ સદ્ભાવના છોડી;

નહીં સંભારી દુનિયા,

થયા ધનવાન તેથી શું ? ૯

શેઠ મહાસુખભાઈ ચુનીલાલ કૃત 'નીતિ તરંગિણી'માંથી

સંયોજકનું નિવેદન

પ્રભુની પરમ કૃપા કે 'મોઢ મહોદય'નો રજત મહોદય અંક આજે મોઢખંડુઓ સમક્ષ રજુ કરવા અમે સામ્યશાળી થયા છીએ.

આ અંકના સંયોજનનો સ્વીકાર:

સગભગ એક વર્ષ પહેલાંની વાત છે. મોઢ મહોદયને પચીસ વર્ષ પૂરા થતાં તેનો ખાસ અંક ઠાઠવાની ઇચ્છા તંત્રીમંડળે બ્યક્ત કરી. રજત મહોદય અંક પ્રગટ કરવાની વાત જાણી અને અંતરાત્માએ પોકાર કર્યો 'તારે સામકની આ સેવા સે-તારે તે કરવી જ એકંદ્રે !'

અંતરનો એ આદેશ અમે ઝીલી લીધો, તંત્રીમંડળને અમારી ઇચ્છા જણાવી, તેમણે સહયોગે તે સ્વીકારી, અને આ ખાસ અંકનું સંયોજન અમારે કરવું એમ કહ્યું.

આ અંક માટેની તૈયારી:

મોઢ મહોદયના અંકમાં એ બાજતની જાહેરાત થઈ અને આ ખાસ અંકની તૈયારી માટે ત્યારથી જ પરચુ મંડાયા.

ત્યાર પછીના ભગભગ દરેક અંકમાં આ ખાસ અંક માટે જાતિ વિષે-જાતિની પ્રશ્નિઓ વિષે-જાતિની સંસ્થાઓ વિષે-જાતિની નામાકિત બક્તિઓ વિષે માહિતી તેમ જ મેળો મોકલવા જાતિજીવ્યોને જાહેર વિગતિ પ્રકટ કરવા માંડી. ત્રણચાર માસ સુધી તે એ નિર્માણનો જવાબ ખરેખર નિરાશાજનક હતો. જોકે કોઈને જાતિની પડી જ ન હોય તેનો આભાસ થવા લાગ્યો. પરંતુ અમને એવી નિરાશા પરવડે તેમ નહોતું. ફરીફરીને જાતિજીવ્યોને વિવર્તિત કરી, અંગત પરબવહાર શરૂ કર્યો, અને જેતાથી જે કંઈ બને તે અંતે જોવું આવડે તેવું

લાખી મોકલવા આમલ કર્યો. લેખો, વાર્તાઓ, નિબંધો, કાવ્યો આપવા માંડ્યા, પરંતુ જાતિ વિષે માહિતી-જેની આવા અંકમાં ખાસ જરૂર હોય તે જોઈતા પ્રમાણમાં ન આવી. જ્યારે અમે જાતે ફરીને માહિતી મેળવવાનો નિશ્ચય કર્યો અને ભરૂચ સુરત, નવસારી, ત્રીખલી, ઉમરગામ અને મુંબઈ એ ગામે જઈ આપ્યા.

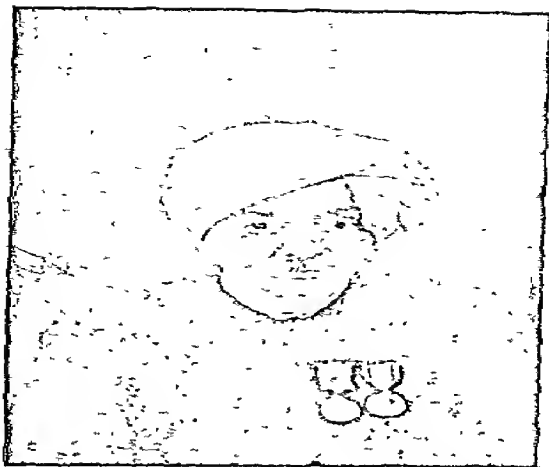
રૂબરૂમાં મેળવેલી તેમ જ ટપાલમાં મેળવી માહિતી શોધ સ્વરૂપમાં જોઈતીને આ અંકમાં આપવામાં આવી છે. જો કે આ માહિતી 'જાતિસર્વસંગ્રહ' જેવી યઈ પડે એવી અમારી ઇચ્છા હતી તે સર્વાંશે શક્ય થઈ નથી, તો પણ જે માહિતી આપવામાં આવી છે તેનાથી પણ જાતિજીવ્યોને ધણું જાણવાનું મળશે એમાં ટકા નથી.

અવનવા અનુભવો:

માહિતી, મેળો, ફોટાઓ, બ્લોકસ મેળવવાના પ્રયાસમાં અમને અનેક કડવા મીઠા અનુભવો થઈ ચૂક્યા છે. કોઈ કેવળ ઉપેક્ષાજનિત બતાવે તો કોઈ જવાબ જ ન આપે, અને આપે તો છેક નિરાશાકરો. કોઈ ધક્કા ખવરાવે તો કોઈ બાવલા જ આપ્યા કરે. કોઈ અસુક શરતો રજૂ કરે તો કોઈ મુજબબમાં નાખી દે એ રીતે સહાનુજનિત બતાવે. 'જા બીદલો કુતાકુ માર' એમ જવાબદારી ટાળવાના પ્રયાસો પણ માય.

કોઈપણ સ્વમાની પ્રશ્નને આ રિથિતિ અસલ થઈ પડે; પરંતુ સેવા એ તો ખાંડાની ધાર છે. નિરુપાર્થ ભાવે સેવા કરનારાઓએ આવા ઘુટકા પી જવા માટે તમાર રહેવું જોઈએ. સેવા માટે તન-મનાટ સેવતા યુવકો આ વાત પોતાના અંતરમાં ઉતારે.

પરંતુ ટાલની બીજી બાજુ પણ બતાવ્યા વિના અમારાથી રહેવાનું નથી. કડવાની સાથે કેટલાક મીઠા

રાજરત્ન તારાચંદ્ર પોપટલાલ અડાલજી

એલ. ટી. એમ.

‘મોઢ મહોદય રજત મહોત્સવ અંક’ ના સંપાદકઃ
‘મોઢ મહોદય’ માસિક કમીટીના સભ્યઃ

....

....

....

શ્રી. તારાચંદ્રભાઈ અડાલજીએ ‘વીરની વાતો’ ના લેખક તરીકે નામના કીર્ણ કર્યો છે. કીર્ણ કર્યો, કીર્ણ કર્યો, નત્યંકર, ખાંડાના એલ, અન્નમિલ અથવા ગરીબનું નસીબ મરીબ, હલ્લાદિ તેમના સંખ્યાબંધ પુસ્તકો સાહિત્યજગતમાં અતિ લોકપ્રિય થઈ પડ્યા છે. ઐતિહાસિક, સામાજિક તેમ જ હુન્નર લઘુગત તથા કળા કારિગરીને લગતું પુષ્કળ સાહિત્ય તેમણે સર્જ્યું છે.

‘મોઢ મહોદય’ ના પ્રારંભથી જ તેઓ વખતો વખત પોતાની સાહિત્યપ્રસાદી ‘મોઢ મહોદય’ ને આપતા રહ્યા છે. આ ‘રજત મહોત્સવ અંક’ નું સંપાદન સેવાભાવે સ્વીકારીને—એ કાર્ય પોતાના સમય અને શક્તિના ભાગે તેમ જ આર્થિક વ્યવસ્થા વડીને પણ સાંગોપાંગ સફળતા પૂર્વક તેમણે પાર પાડ્યું છે તે માટે ‘મોઢ મહોદય’ ના કાર્યકરો તરફથી તેમનો જલ્દર રીતે આભાર માનતાં તેમના આ ઉન્નવજ સેવાકાર્ય માટે તેમને અંતાકરણપૂર્વક અભિનંદન આપીએ છીએ.

—વ્યવસ્થાપક, ‘મોઢ મહોદય’

રૂ. ૨. શ્રી. લીખાલાઈ ગોપાળજી પારેખ
મણે આ માસિકની ચરખાત કરી હતી અને તેને નીલા-
રા અને ખીલવવા માટે જીવનપર્યંત પ્રયાસ કર્યો હતો.

શ્રી. ડી. પી. દેસાઈ
જ્યોત્સના માસિકની હમીદી ચાલુ થઈ ત્યારથી તેના સભ્ય
ડૉક્ટર માસિકની ખીલવણીમા સંમિત સાથે આવ્યા,કરે છે.

શ્રી. મોદધનદાસ અમીચંદ મજિયાદ
 ૭૫૦ ૨૩ વર્ષ યથા 'મોઢ મહોદય' ના વ્યવસ્થાપકનો
 દોહો સંભાળે છે.

શ્રી. છબીસદાસ અમીચંદ હેસાઈ
જન્મોત્સવ વર્ષ થયાં 'મોઢ મહોદય' ના ઉપસંચાલક
તરીકે કામ કરે છે.

અનુભવો પણ થયા છે જેની સ્મૃતિ જીવનભર અમને આશા અને પ્રેરણાદાયી બની રહેશે. આજે પણ અમારો અંતરાત્મા એ મીઠા અનુભવના પ્રણેતાઓને મુંગો ધન્યવાદ આપ્યા કરે છે.

આ અંકના લેખકો:

આ અંકનું સંયોજન સ્વીકારવામાં અમારી મુખ્ય બે નેમ હતી—(૧) સાહિત્યક્ષેત્રમાં જે કંઈ બંધિશ પ્રભુએ અમને આપી છે તેનો વ્યાપકિત ઉપયોગ આ ખાસ અંક માટે કરી એક સુંદર અંક ગાતિબંધુઓના ચરણે ધરવો, અને (૨) ગાતિનું માસિક વધારે માહિતીભરપૂર અને સાહિત્યસમૃદ્ધ બની શકે તે માટે ગાતિમાં જેટલા લેખકો હોય અથવા લેખકો બની શકે તેવા હોય તેમને શોધીને તેઓ આસિફને પોતાનો સહકાર કાયમ આપે તેવી સ્થિતિ ઉભી કરવી.

પહેલી નેમ જેટલે અંશે પાર પડી છે એનો નિષ્કૃષ્ટ તો વાચકબંધુઓએ કરવાનો છે, પરંતુ બીજી નેમમાં સંતોષકારક સફળતા મળી છે એ ખાસ નોંધવા જેવી બાબત છે. લેખકોને પોતાના લેખો મોકલવા અમે ન્યારે આ માસિકમાં જાહેર વિનંતિ કરી ત્યારે ત્રણ ચાર માસ સુધીમાં આવેલું પરિણામ કેવળ નિરાશાજનક હતું, પરંતુ અમે તો સુપ્રસન્ન અવસ્થામાં પડેલાઓને ઢંઢોળીને જાગૃત કરવાનો નિર્ધાર કર્યો હતો, એટલે ગાતિબંધુઓને ફરીફરીથી વિનંતિ કરી, જરા પણ સંકોચ ન રાખતાં જેવું આવડતું હોય તેવું લખી મોકલવા સુચન—નાથા વિગેરેમાં જરૂરી સુધારા વધારા અમે કરી લઈશું એવું વચન આપ્યું, અને જાણે ચમત્કાર થયો હોય તેમ લેખોનો રાફડો ફાટી નીકળ્યો !

નવાઈની વાત તો એ છે કે તેમાં જેટલા લેખો બહુજ સુંદર—અમે ધાર્યા કરતાં પણ ઉચ્ચ કાટિના હતા. એક લેખક મહાશયે તો ‘દુ’ કંઈ લેખક નથી, માર્કે નામ લેખ સાથે ન આપશે’ એમ લખ્યું હતું, પરંતુ લેખ વાંચી જતાં અમને એ એટલો અધો સુંદર જણાયો કે અનાવાસે પ્રસાંના ઉદ્ગારો અમારા

અંતરમાંથી નીકળી પડ્યા. આવા સરસ લેખક આપણી ગાતિમાં હોવા છતાં આજ સુધી ગાતિ—માસિકને તેનો લાભ ન મળ્યો તે અમને સાલ્યું. આગ્રહપૂર્વક તેમની સંમતિ મેળવીને તેમના નામ સાથેજ એ લેખ આ અંકમાં પ્રકટ કર્યો ત્યારેજ અમને સંતોષ થયો. આ લેખક તે કમ્પ્ર માંડનીના શ્રી. પુરુષોત્તમદાસ રામજી.

અને જેટલાક જુદાજુદા ધંધાદારીઓ પાસેથી તેઓની પાછળ લાગીને પણ તેમના પોતપોતાના વિષયને લગતા લેખોપયોગી લેખો મેળવવા અમે લાગવશાળી થયા છીએ. એ—જીનીયર શ્રી. પી. પી. અકાલજીનો ‘ધર અને મકાન’ તો લેખ, ડૉ. ત્રંચલાલ એચ. પરીખનો ‘આરોગ્યતાના સામાન્ય નિષ્કેષ’ શ્રી. દરિદાસ લીલાધરદાસ પારેખનો ‘ચાર ધામની યાત્રા, વિગેરે લેખો એ રીતે મેળવેલા છે.

પેઠીના કામમાંથી પરવારવાની જેને ધરીનીય કુરસદ ન હોય તેવા બાઇ-મનોરદાસ ‘ખેડુતોની સ્થિતિ’ વિશે લખવાનો અવકાશ મેળવે, ડૉ. લક્ષ્મી-દાસ નારજીદાસ મહેતા જેવા ગાતિ સુધારણા ઉપર પોતાની કલમ ચલાવે, મીરત સીટી જેવા દૂરના પ્રદેશમાંથી શ્રી ગોવર્ધનદાસ રાઠોડ જેવા ગાતિ ઉત્કર્ષના માર્ગે અતાવે, ધૂળીયા જેવા લાંબા અંતરે આવેલા સ્થળેથી ‘શ્રી ક્રાન્તિ-મોદન’ જગત અનુકવના રસ છાંટ્યા છાંટે એ હકીકત અમને હર્ષપ્રકુલ બનાવે છે.

અને એથીયે વધારે આનંદ તો અમને એ વાતથી થાય છે કે આજ સુધી બહાર નહિ પડેલા એવા જેટલાય મોદ બંધુઓના લેખો આ અંક માટે અમે મેળવી શક્યા, અને એ રીતે આપણી ગાતિમાં પણ આવા લેખકો પડ્યા છે જેની શોધ થઈ શકી—માત્ર લેખકોની જ નહિ, પરંતુ લેખિકાઓની પણ. આવી અને આટલી લેખિકાબહેનો આપણી ગાતિમાં છે એનો અમને પણ ખ્યાલ નહોતો. અમારી સુરત અને મુંબઈની મુસાફરી આ લેખિકા બહેનોને શોધી કાઢવાની યશભાગી છે એ વાતનો અમારે સ્વીકાર કરવો રહ્યો. પત્રવ્યવહારથી કદાચ આ બહેનો લેખ મોકલવાની પહેલ ન જ કરત. આ ખાસ અંકનું

સંયોજન સ્વીકારીને આ એક પ્રકારની સારામાં સારી-અને ગાંતિના ગાંસિક કે કાષ્ટ પશુ પત્રને કાપમને માટે ઉપયોગી થઈ પડે એવી સેવા અમે કરી શક્યા છીએ એમ અમે માનીએ છીએ, અને એ બાબતનો આત્મસંતોષ અનુભવીએ છીએ.

આ લેખકો અને લેખિકાઓના સહકારથી મોઢ મહોદય વધારે સમૃદ્ધ બનશે એવી આશા વધારે પડતી ન જ ગણાય.

આ અંકમાંના ચાર પાંચ લેખો સિવાયના બાકીના તમામ આપણા ગાંતિબધુઓએ જ લખ્યા છે. આપણી ગાંતિના નંદિ એવા લેખક બહુઓમાં શ્રી 'ઓલીયા નેશી', શ્રી ગોધુળદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા, વડોદરા; શ્રી. મૂળજીભાઈ, પી. શાહ, વડોદરા; શ્રી. કપિલ દક્કર એમ. એ. બાવનગર; શ્રી. ઇશ્વરલાલ વીમાવાળા, સુરત; શ્રી. 'મોજી', વડોદરા; એટલા છે. એ બધુઓનો અમે ખાસ આભાર માનીએ છીએ.

લેખોની પસંદગી બાબત:

લેખોની પસંદગીનું કામ સૌથી વધારે જવાબ દારી બધું હોય છે-એ કપરી ફરજ છે એમ કહીએ તો ચાલે, કારણ દરેક લેખક પોતે સાચું લખ્યું છે અને પોતાનો લેખ સ્વીકારાવેજ જોઈએ એમ માનતા હોય એ સ્વાભાવિક છે. લેખો પસંદ કરનારે તો અનેક દર્શિર્બિદુથી પસંદગી કરવાની હોય છે, એટલે એ સૌ કોઈને રાજ રાખી શકે એવું ન જ બને. લેખની વસ્તુ, ભાષા, શૈલી, રજુઆત, વિગેરે લક્ષ્યમાં લેવા ઉપરાંત અંકના દળમાં સમાવી શકાય તેટલા પ્રમાણમાં જ લેખો પસંદ કરવાની તેણે કાળજી રાખવી પડે છે. ઉપરાંત વિવિધતા અને ઉપયોગિતાનો તો ખાસ વિચાર કરવો પડે છે. આ બધું લક્ષ્યમાં રાખીને લેખોની પસંદગી કરવામાં આવી છે એમ આ અંકને જ નર્તા જણાયા વિના નહિ રહે.

ગાંતિ, ગાંતિબધુઓ, ગાંતિસંસ્થાઓ વિષે 'માહિતી' આપવા ઉપરાંત ગાંતિના નામાંકિત પુરોગોનો 'જીવન પરિચય' પશુ આપવામાં આવ્યો છે, અને આ બંને વિભાગો વાંચતાં આપણે કાણુ, કેવા, અને ક્યાં

છીએ એનો ખ્યાલ આવી જશે-અલબત્ત જેટલી માહિતી મળી શકી તથા મેળવી શકાઈ તેટલી જ આપવાનું બની શક્યું છે એનો ઉદ્દેશ્ય અમે અગાઉ કહેાં છે જ. ગાંતિવિષયક આ વિભાગો-ઉપરાંત રસ-બરી વાર્તાઓ, દાસ્તરસિક રેખાચિત્રો, કાવ્યો, બાવ-નાઓ, રચણ વધુનો, જનજનતા અને બાતબાતના લેખો વિગેરે રસસામગ્રી આ ખાસ અંકરૂપી યાજીમાં ખીરસવામાં આવી છે, અને તે વાંચકોને રૂચીકર થઈ પડશે એવી આશા છે.

જે લેખો આ ખાસ અંકમાં નથી લાઈ શક્યા તેમાંના ધણા ખરા-જે રદ કરવામાં આવ્યા હોય તે સિવાયના-મોઢ મહોદયના ચાલુ અંકમાં લેવામાં આવે તેની ગોઠવણ કરી છે. આ માટે લેખક બધુઓ ઉદારતા પૂર્વક ક્ષમા કરશે એવી આશા છે.

ગોળ વિષે:

ગોળ વિષે આ અંકમાં પાંચેક બાઈઓએ પોતા પોતાની માન્યતા પ્રગટ કરતા લેખો લખ્યા છે, એ પૈકી એક બાઈ ગોળની આવશ્યકતા ઉપર ભાર મૂકે છે, છતાં જ ગોળ વિસ્તારની જરૂરીયાત તો સ્વીકારે છે, બીજા બાઈઓ પૈકી કોઈ ગોળ વિસ્તારની દિમાખત કરે છે, કોઈ ગોળની અનાવશ્યકતા બતાવે છે, તો કોઈ એક જ 'સમસ્ત મોઢ ગાંતિ'ની જરૂરીયાત જણાવે છે. આ બધાય લેખોનો સાર એ કે ગોળમાં પરિવર્તન થવાની જરૂર છે. પછી, ગોળનો વિસ્તાર કરો કે 'એક જ સમસ્ત મોઢ ગાંતિ' રાખો. લેખો એટલા બધા વિગતથી ચર્ચાયા છે કે એમાં અમારે ભાગ્યે જ ઉમેરવાનું હોય. અમે આ અંકની માહિતી મેળવવા ન્યાં ન્યાં રૂપાં છીએ ત્યાં ત્યાં રૂચર વાતચિતમાં અમને જણાયું છે કે ગોળની સંકુચિતાએ કેટલાય કુટુંબોને-ખાસ કરીને કન્યાઓના માબાપોને અકળાવી મુક્યા છે અને તેમની મુઝવણનો ખાર નથી. ગોળ વિસ્તાર ન જ થાય તો નિરૂપારે તેઓને ગોળના બંધન તોડવાની જરૂર પડે એ પશુ દીવા જેવું રજૂ છે. તેમ થાય તેવું ઇચ્છનારા કે દિમાખત કરનારા પશુ ધણાય છે, માત્ર તે માટે

પહેલ કોઈ કરે એની તેઓ રાહ જુઓ છે. આ નૈતિક દિશ્મતની ખામી પચાંદ કરવા જેવી તો નથી જ. પરંતુ સંજોગથી પરવસ બનેલા મનુષ્યો જેવી તેમની એ મનોદશા ઘ્યાપાત્ર તો જરૂર છે. વેળાજર એટલે આ બાબતમાં રાહતભર્યા પગલાં ભરાય એ ધમ્મજવા યોગ્ય છે, એટલું જ નહિ, પરંતુ અતિ જરૂરી છે. બાકી તો કાળ કાળનું કામ કરશે જ.

જ્ઞાતિનું ગૌરવ:

જે જ્ઞાતિમાં મહાત્મા ગાંધીજી જેવી વિશ્વવંદ વિશ્રુતિ, સ્વર પુરુષોત્તમદાસ જેવા વ્યવહારકુશળ અને બાબાગી પુરુષ તથા સર સી. વી. મહેતા જેવી નામાંકિત વ્યક્તિ તથા દિ. બા. કૃષ્ણાલાલ મોહનલાલ ઝવેરી જેવા વિદ્વાન, શ્રી. પ્રાણસાહ દેવરજી નાનજી જેવા જમથાં ઘેંર તથા શ્રી. ધરમદાસ શામળદાસ કોઠારી જેવા ઉદારચરિત મહાનુભાવ હોય, જે જ્ઞાતિમાં શ્રી. વડલબજી બાજીજી અને શ્રી. કદાન ચકુ ગાંધી જેવા ભક્ત કવિ હોય, જે જ્ઞાતિમાં નામાંકિત અને લોકપ્રિય લેખકો હોય, શ્રી. શામળદાસ ગાંધી જેવા પત્રકારો હોય, બહોળો વેપાર ખેડનાર શાહ સોદાગરો અને આખરૂદાર વ્યાપારીઓ હોય, અને વિખ્યાતિ મેળવનાર ન્યાય-મર્તિઓ, વકીલો, વૈદો, ડોક્ટરો, એન્જનીયરો તથા મોટા હોદ્દેદારો હોય, અને જે જ્ઞાતિમાં પરદિત કાળે કામા નીચોળી નાખનાર સેવાભાવી પરગજુ પુરુષો પડ્યા હોય તે જ્ઞાતિ ગૌરવશાળી ગણાય એમાં શું અશ્ચર્ય ?

જ્ઞાતિનું એ ગૌરવ અખંડિત બળવાદ રહે, એટલું જ નહિ, પરંતુ દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામે એવા પ્રયાસો કરવા એ સર્વ જ્ઞાતિજનુઓનું કર્તવ્ય છે.

આભાર દર્શન:

આ અંક તૈયાર કરવામાં જેમણે માહિતી મોકલી છે, માહિતી મેળવવામાં મદદ કરી છે, લેખો, ચિત્રો, બ્લોકસ વિગેરે દ્વારા સહકાર આપ્યો છે તે સર્વના અને આભારી છીએ. સુરત, નવસારી, ચીખલી, લિમ-રગમ વિગેરે રથળોએ ચાહીને અમારી સાથે આવનાર શ્રી મનુભાઈ સંજયજીવાળો, મુંબઈમાં પોતાના

અમુલ્ય સમયનો ભોગ આપી સાથે ફરનાર તેમજ માહિતી મેળવવામાં સાથ આપનાર શ્રી. લક્ષ્મીદાસ પરમાજીદાસ મહેતા, શ્રી પ્રાણસાહ પ્રેમચંદ ગાંધી, શ્રી. વરજીવનદાસ પારેખ, શ્રી. નંદલાલ કુલચંદ પરીખ વિગેરે જ્ઞાતિજનુઓનો, આ અંક માટેની તજવીજને અંગે હૃદયપૂર્વક સદાનુશ્રુતિ બતાવનાર સર પુરુષોત્તમદાસ, શ્રીમાન નટવરલાલ માલેકલાલ મુરતી, શેઠ ધરમદાસ શામળદાસ પરભુદાસ વિગેરેનો અને જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો આજો. આ અંકને લગતું લખાણ લખી લેવામાં અને અંકની તૈયારીને લગતા અમારા તમામ કામકાજમાં સદાયશ્રુત યથ પદનાર કુ. બાનુમતિ અક્ષયજીની સેવા નોંધવા-પાત્ર છે. બીજી વ્યક્તિઓ જેમના તરફથી એક વા બીજી રીતે પ્રત્યક્ષ કિંવા પરોક્ષ સહાય મળી હોય તે સર્વનો અને અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ. સમાચારના:

રથળજાકાચને લીધે જેમના લેખ ન લેવાયા હોય, લેખકની ધમ્મજા પ્રમાણે જીવનચરિત્રો, રથળ-વર્ણન-માહિતી કે નોંધો અવિસ્તર લાઇ ચકાઈ ન હોય, માહિતીના અભાવે કે સમજદારી કોઈ વસ્તુ યથાર્થ રજૂ કરી શકી ન હોય, અથવા કોઈ લેખક કે લેખકારની માગણી સંતોષી શકાઈ ન હોય તો તે માટે એ સર્વની અને હમા વાચીએ છીએ, અને એમાં કોઈને પણ ધરાઈ પૂર્વક ગેરહિંસાદ આપવાની નેમ નથી જ એની ખાતરી આપીએ છીએ.

અંકની સામગ્રીમાં જે જે ઉલ્લેખો નથાય તે ઉદારભાવે નિશાવી લેવાની અને હંસકીરન્યાયે પ્રાપ્ત-વસ્તુને મૃદુજી કરવાની સર્વ વાચકજનુઓને વિનંતિ છે; કારણ—

‘જેમ જીતની યુધ્ધ હૈ ઈતનો કહે બતાય,
વાહો યુરો ન મનાયે, એર કહાંસે લાય ?’

પરમકૃપાળુ પરમાત્મા સર્વ જ્ઞાતિજનુઓનું કન્યાશુ કરો, અને જ્ઞાતિનો દિવસે દિવસ અધિભાષિક ઉત્કર્ષ થતો રહે એ જ અભ્યર્થના. સંચોજક

મોઢની ઉત્પત્તિ

સ્વ. હાથીબાઈ શાસ્ત્રીજી-જામનગર

જ્યા રે ત્યારે ધર્મનો લોપ થાય છે ત્યારે ત્યારે તેનું ફરીથી સ્થાપન કરવા સારૂ પરમાત્મા શ્રમ લે છે. અસલ ત્યારે ધર્મનો લોપ થવાનો વખત આવ્યો ત્યારે બ્રહ્મા, વિશ્ણુ અને

(બેઠા) શ્રી હાથીબાઈ : (ચમ્ચે) તેમના પૌત્ર : (ઢીરના) ઉદારના શુકદેવજી સુતરાવાળા :

ફરમાનથી બ્રાહ્મણોની દેવોની જેમ પૂજા કરવા લાગ્યા. દશ વર્ષિકા તેમની શારીરિક સેવા કરવા લાગ્યા અને વિદ્યા તેમની આર્થિક સેવા કરવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે ધર્મારણ્ય ક્ષેત્ર પૃથ્વીતલમાં ધર્મનું સ્થાપન ખની રહ્યું.

રુદ્ર એ ત્રણ દેવોએ મળીને ધર્મારણ્ય નામના ક્ષેત્રને વિષે અઢાર હજાર મોઢ બ્રાહ્મણો ઉત્પન્ન કરી તેમને અહર્નિશ શાસ્ત્રોના અભ્યાસ કરવા તથા યજ્ઞ યાગાદિકે કાર્ય કરવાને આદેશ કર્યો. ત્યાર પછી તે બ્રાહ્મણોને ગૃહસ્થાશ્રમ ચલાવવાને માટે અઢાર હજાર બ્રાહ્મણુ સ્ત્રીઓ ઉત્પન્ન કરી. હવે આ બ્રાહ્મણોના નિર્વાહના સાધનની આવશ્યકતા હોઈ તેમણે (દેવોએ) કાગડુઓ પેતુ પાસે છત્રીશ હજાર મોઢ વૈશ્ય તેમજ તેટલીજ સ્ત્રીઓને ઉત્પન્ન કરાવી. આથી રીતે ગાયની બુઝાર્થી ઉત્પન્ન થયેલા વૈશ્યો ગોબુઝ મોઢ વર્ષિક કહેવાયા. આ છત્રીસ હજાર વૈશ્ય વચ્ચે એક એક બ્રાહ્મણને સોંપ્યો. એક વૈશ્યને દક્ષિણ દરત અને બીજાને વામ દરત એટલે જેને દક્ષિણ દરત મળ્યો તે દશા કહેવાય અને વામ મળ્યો તે વિશા કહેવાયા.

હવે આ વૈશ્યો ત્રણ દેવોના

એક વખત એક પ્રશ્ન પુછાયો કે પૃથ્વી કોના આધારે છે ? જવાબ એ મળ્યો કે ધર્મના આધારે. ધર્મ કોના આધારે ? ધર્મ વેદોના આધારે. વેદો કોના આધારે ? વેદો ધર્મરસપદ્મમાં વસતા મહર્ષિ જેવા બ્રાહ્મણોને આધારે. ઓહો ! આવા દેવ જેવા બ્રાહ્મણોની પૂજા કરનાર વૈશ્યોના ભાગ્યની સીમા નથી.

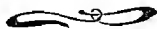
આ પ્રમાણે આપણે વૈશ્યો તથા બ્રાહ્મણો પ્રજાપતિની સૃષ્ટિ નથી પણ સ્વયં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વરી સૃષ્ટિ છીએ.

વખત જતાં આ બ્રાહ્મણો અને વૈશ્યો ટટલીક આપત્તિ આવી પડવાથી પોતાનું સ્થાન છોડી જુદેજુદે સ્થળે જવા લાગ્યા. એવામાં શ્રી રામાવતાર થયો અને એક વખત શ્રી વશિષ્ઠ મુનિએ ભગવાન રામચંદ્રને કહ્યું કે “હે મહારાજ, ધર્મરસપદ્મને મહિમા શ્રીવારાહચુરી કરતાં એક જ જ સ્થિતિમાં છે.” આથી રામચંદ્રણ પોતાની સેના સહિત તે સ્થળમાં વાતચીત ગયા. ત્યાં આગળ મારી તેમણે આદ્ય મયેલા બ્રાહ્મણોને બોલાવી તેમની આપત્તિઓ ટાળી તેમનું ફરીથી બચારણ બાંધી આપ્યું.

જાદિ આગળ આ બ્રાહ્મણોએ શ્રી રામચંદ્રણને ત્રણ વેદો ભણીને યજ્ઞ વાગાદિક પાર્શ્વિક ક્રિયા કરાવી. આથી આ બ્રાહ્મણો ત્રૈવિદ્ય કહેવાયા; અને તેઓ ધર્મનું સેવન કરવા લાગ્યા.

રામાવતાર પછી વળી ફરીથી તેઓના ઉપર અનેક સંકેટો અને આપત્તિઓ આવવા લાગી. જોકે આપત્તિમાં પણ કંઈક હથેરી કૃતિ હોય છે. એક વખત જ્યારે દ્રૌપદી પોતાના વનવાસમાં ગ્રાહ નીચે ઠકઠકતી ટાઢથી ધ્રુજતા કાંધપણ ઓઢવા તથા પાથરવાનું નહિ હોવાથી દુઃખથી બાકુળ થયા ત્યારે તેમણે બે હાથ હંચા કરી પ્રાર્થના કરી કે “હે કૃષ્ણ, હે દયાલો, સહાય કરો; હવે નથી સહન થતું.” સારે પરમાત્મા પોતે હાજર થઈ તેને વર માગવાનું કહેતા દ્રૌપદી બોલ્યા, “હે ભગવન, અહર્નિશ આવી આપત્તિઓ આપણે, કારણકે આપત્તિમાં આપનું સ્મરણ યાય છે અને તેથી આપના દર્શનથી અમે પવિત્ર થઈએ છીએ.” મતસભ્ય એજ કે આપત્તિમાં પણ સુખ માનનાર મનુષ્ય પોતાના આત્માને કૃતાર્થ કરે છે.

આ પ્રમાણે ફરીથી વિપત્તિઓ આવવાથી વૈશ્યો તથા બ્રાહ્મણો જુદેજુદી દિશામાં ચાલ્યા ગયા. આમાંના જે અઘાલજ ગામ ગયા તે અઘાલજ કહેવાયા અને માંડળ ગયા તે માંડલીઆ કહેવાયા. આ ઉપરથી સિદ્ધ યાવ છે કે દયા, વિદ્યા, ગોભવા, અઘાલજ તથા માંડળીઆ એ બધાએ મૂળે તો ગોક્ષુળ વચ્ચે જ છે. એટલે તે સમજામાં રાટી બવહાર તથા બેટી બવહારમાં ચાત્રીય રીતે તો બિસકુલ વાંધો જ નથી.

સારા અક્ષરો લખવાની જરૂર

બહુવરમાં અક્ષર સારા લખવાની જરૂર નથી એવો ખોટો ખ્યાલ મારામાં ક્યાંથી બાળ્યો એ હું જાણતો નથી, પણ એક વિદ્યાર્થી જતાં લગી એ રહ્યો. પછી અને મુખ્યત્વે ફરીને દક્ષિણ આફ્રિકામાં જ્યાં વહીણાં અને દક્ષિણ આફ્રિકામાં જન્મેલા ને ભણેલા નવયુવકોના મોટીના ડાણા જેવા અક્ષરો જેવા ત્યારે હું લખવાથી ને પસ્તાયો. મેં એકું કે નહારા અક્ષર એ અધૂરી રેલવેની નિયામી મણાવી નેમણે. મેં મારા અક્ષર પાછળથી સુધારવા પ્રયત્ન કર્યો, પણ પાછે પડે કંઈ કાંઠા ચડે ! જુવાનીમાં જેની મેં અવગણના કરી તે હું આજ લગી નથી જ કરી શક્યો. ફરેક નવયુવક અને મુવતી લખવાથી એટલે ને સમજે કે સારા અક્ષર એ વિદ્યાર્થી આવરણ અંજ છે. સારા અક્ષર લખવાને સારા લેખનકળા આવરણ છે. હું તો એવા અસિદ્ધિય ઉપર પડ્યો છું કે જાગરોને લેખનકળા પ્રથમ શીખવવી નેમણે.

મોઢેરા-મોઢેશ્વરી-માતંગી મૈયા

મોઢેરા એ મોઢ બાપજોનું પરમ પવિત્ર યાત્રાધામ ગણાયું જોઈએ. કારણ મોઢની કુળદેવી માતા-મોઢેશ્વરી-માતંગી મૈયા ત્યાં પિરાળે છે.

આ સ્થાન અમદાવાદથી મહેસાણા અને મહેસાણાથી બૌયરાજ રેલ્વે લાઇન ઉપર મોઢેરા રોડ સ્ટેશન-મોઢેરાથી ૪ થી ૫ ગાઉ દૂર છે. બૌયરાજથી ૮ માઇલ દૂર પથરસો પથ મોઢેરા જવાય છે અને વધારે અનુકુળ છે. સાથુરમાંથી તે ૭ માઇલ દૂર છે.

રામાવતારના સમયે શ્રી રામચંદ્રજી ધર્મારણ્યમાં પધાર્યા હતા. * સત્યયુગનું આ ધર્મારણ્ય ત્રેતા યુગમાં સત્યમંદિર, દ્વાપરમાં વેદ ભવન અને કળીયુગમાં મોઢેરક નામે ઓળખાયું. મોઢેરકનો અપભ્રંશ મોઢેરક અને છેવટે મોઢેરા શબ્દ પ્રચલિત થયો.

વનરાજ ચાવડાનો જન્મ મોઢેરાની નજીકમાં થયો હતો એમ કહેવાય છે. મોઢેરાનો સૂર્યકુંડ બીમ-દેવે સં. ૧૦૨૫ માં બંધાયાનું કહેવાય છે. સિદ્ધરાજે મોઢેરા ફરતો કોટ બંધાવ્યો હતો એવી માન્યતા છે.

૧૨૯૭ માં અક્ષાઉદ્ધને મોઢેરાને ઘેરા લાવ્યો

અને સૂર્યમંદિરનો નાશ કર્યો. લોકમાન્યતા એવી છે કે તેણે જ્યારે મંદિરનો નાશ કરવા માંડ્યો ત્યારે શ્રી માતંગી મૈયા પોતાના સ્થાનમાંથી નીકળી જોડેની વાવમાં દૂટી પડ્યા છે અને એક ટીકે સવાસો મણુ મીઠું વાપરીને ધ્વાજોને ભોજન આપવામાં આવે તો માતાજી વાવમાંથી બહાર નીકળે.*

મોઢેરા પાટણથી દક્ષિણે ૧ માઈલ દૂર પુષ્પાવતી નદીના કીનારે આવેલું છે. અસલ ત્યાં સુધી વહાણો આવતા. હાલ પણ ત્યાં જુના સમયની જગ્ગરી મોટા કદની ઈટે તથા મુંદર કોતરકામવાળા પથરો, મૂર્તિઓ, રથો વિગેરે જ્યાં ત્યાં પડેલા દેખાય છે. તેના ઉપરથી એ સ્થળની પ્રાચીનતા અને ભવ્યતાનો ખ્યાલ આવે છે.

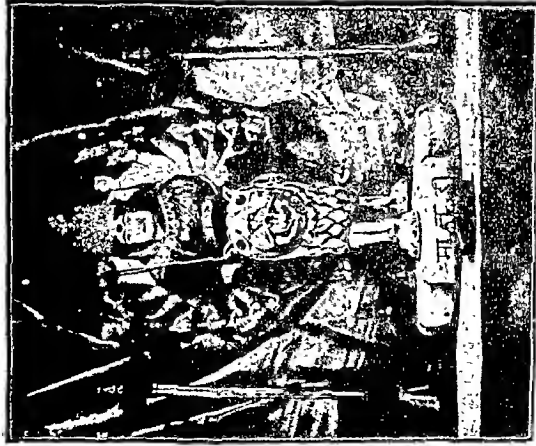
મોઢેરા ગામની પશ્ચિમ દિશાએ પ્રાચીન સમયનું ભવ્ય સૂર્યમંદિર જેને લોકા શ્રી રામચંદ્રજીની ચોરી અને સગામંકપ તરીકે ઓળખે છે તે તથા તેની આગળ જ રામકુંડ છે. રામકુંડને કેટલાક સૂર્યકુંડ પણ કહે છે. આ કુંડ ૧૭૬ ફીટ લાંબો, અને ૧૨૦ ફુટ પહોળો છે. તેને ફરતી મૂર્તિઓ છે અને પથરના પાકા

• જુઓ, આ અંકમાં-‘મોઢની ઉત્પત્તિ’ નીચેના લેખ.

કહેવાય છે કે મુસલમાની સેના મોઢેરા ઘેરવા આવે છે એવું જાણીને સૌ બ્રાહ્મણોએ પોતપોતાના કુટુંબ, પણ પત્રધાન્યાદિક વિકટ વસ્ત્રો પહેવાયા હતા. મોઢની કુળ દેવી માતંગી દેવીની મૂર્તિ સુવર્ણની હતી. મંદિરના પૂજારીને માતાજીએ સ્વપ્નમાં કહ્યું કે મુસલમાન ફોજ ચડી આવે છે માટે મને વાવમાં પધરાવી દો અને પધરાવો ત્યારે અવળા તાપી પધરાવજો તો તમારું શ્રેય થશે’ પણ કેટલાક ડહાપણવાળા બ્રાહ્મણોએ એવો મન દર્શાવ્યો કે જાણી જોઈને શ્રી માતાજીને અવળા પધરાવાય નહિ. એ ઉપરથી તેઓએ શ્રી માતાગી સુવર્ણ મૂર્તિને સત્તા પધરાવી પણ વાવમાં તેઓ અવળા પડ્યા.

પ્રાકૃતિક ભૂગોળ અને ભૂસ્વરચના જણાવે છે કે ખાસ રણોએ પૂર્વકાળમાં સુકાઈ ગયેલા સાગરોના અવશેષો છે એટલે એમ માની શકાય કે કોઈ ભુલઈ ગયેલા ભૂતકાળમાં જ્યારે કચ્છના રણ ઉપર સાગરના મોઝાં મળતાં હતાં ત્યારે તે સાગરની એક પટ્ટી તે સમયની મહા નદી, પ્રાચી સરસ્વતી અને રૂપા (રેપેલ)ની ઉપરિધાની વચ્ચે આવેલ રાષ્ટ્રના હાર્દને ઘીરતી મોઢેરાકુપર નગરના પાકોશમાં રૂપા અને પુષ્પાવતિના સંગમ હોત સુધી જઈ પહોંચતી હતી.

(કુમાર અંક ૨૧૧, પૃષ્ઠ ૪૮૮)

શ્રી માતંગી (ગોટમરી) માતાજી : ચોટગા

સાહ મહોદય :-

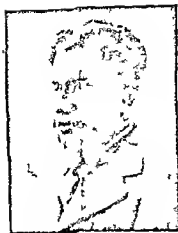
સુખદા

શ્રી બદરીકામાતા

દ્વારવાસિની

—: રજત મહોદય અંક

મોદેશ્વરી માતાની સંસ્થાના ઓન. પેટ્રો

શ્રી નરસિંહભાઈ અમ્બાલાલ
અમદાવાદ

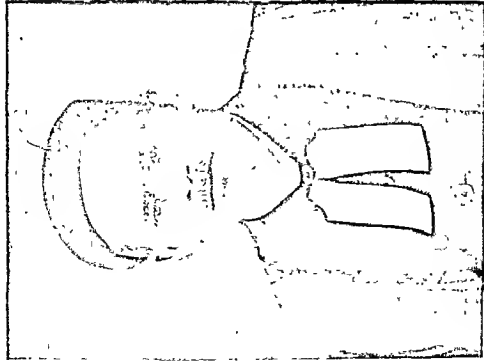
શ્રી મહામોહન રમણલાલ
અમદાવાદ

શ્રી યશ્વંતરાવ રમણલાલ
અમદાવાદ

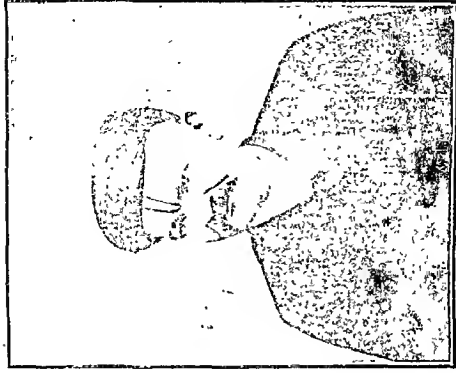

શ્રી કેશવનાગરબાઈ બાલાશાઈ
વાઈસ પેટ્રો • અમદાવાદ

દિ. બા. કૃષ્ણભાઈ શેઠનાથલ ડોક્ટર : મુંબઈ

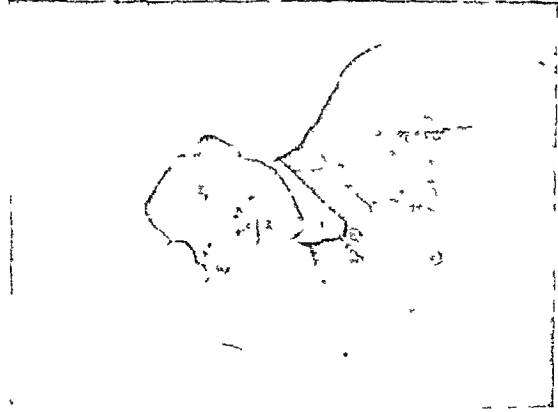
મોડ મહોદય કલ્પ

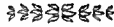
શ્રી. કૃષ્ણભાઈદાસ શેઠનાથલદાસ : રાજકોટ
માલ દીવાન, મોરબી, ગોંડલ.

કે.કે.કે. રજત મહોદય વાંદ

શ્રી ગુપ્તભાઈ કે. રાઠડ સોલીસીટર : સુભર

શ્રી નારણદાસ આપડભાઈ વટીલ : જડવાણી કેમ્પ

પગથીમાં છે. સૂર્યમંદિરમાં સૂર્યદેવની ૧૫ શીટ ઉંચી મૂર્તિ હતી. પરંતુ હાલ તો માત્ર ૭ થોડાની એક રહી છે. પરંતુ એ સૂર્યમંદિરના ચાંબલા, ધુમટ, કદિરો વીગેરેમાં પત્થરમાં કાતરીને ઉપસાવેલી ગ્ન ગતની આકૃતિઓ એટલી કળામય છે કે મી. બરગેસ, કેપ્ટન મીન્ડે તથા રાસમાળાના લેખક ફેરગસ સાહેબે સૂર્યમંદિરની મુલાકાત લઈ તેની ભગ્યતા અને મનોહરતા માટે ઉત્તમ ઉદ્ગારો કાઢ્યા છે.

મોદેરાના જીર્ણોદ્ધાર માટે ૨૮. શ્રીમંત શ્રી સયાજીરાવ ગાયકવાડ મહારાજની પરવાનગીથી ૨૮. શ્રીમાન નયુભાઈ ગીરધરલાલ વઘીત્રે મોદેરા લોટરી કાઢી અને ત્યાંની પુરાતન વાવ ગગારીને શુદ્ધ કરી અને માતંગી મૈયાની પુનઃ પ્રતિષ્ઠા ૨૮. યાત્રીજી હાંથીભાઈ તથા યાત્રીજી શ્રી રામકૃષ્ણ હર્ષજીની દેખરેખ નીચે કરાવી.

વાવની આજુમાં બહારના ભાગમાં હંસ વાહન ઉપર શ્રી બહારિકા દેવીની મૂર્તિ છે અને તેની પાછળના ભાગમાં એક ઉંચા એટલા ઉપર મોડના ગોંડની દેવીઓની મૂર્તિઓ ગોખવાઓમાં પધરાવી છે. સેંકડો ઉત્તરોઓ આવે તો પશુ તેમનો સમાસ થાય એવી

ધર્મયાળા મોદેશ્વરીના મંદિર સાથેજ અધિકૃત છે, જેના ઉપર નિશાળ અગારી છે. મહા શુદ્ધ ૧૩ ને દિવસે માતાનો સંધ નીકળે છે. કેટલાએક ભાવિક ભકતોને દર વરસે ત્યાં આવવું એવો નિયમ હોય છે.

હાલમાં શ્રી મોદેશ્વરી દેવસ્થાન સંસ્થાનું ટ્રસ્ટ યજુ છે. જેના ટ્રસ્ટીઓ અમદાવાદના શેઠ રમણલાલ લલ્લુભાઈ, બોગીલાલ બાલાભાઈ, પરશોત્તમ મણીલાલ શાહ અને પ્રાણજીવનદાસ ગીરધરલાલ ગાંધી છે. વ્યવસ્થાપક કમિટીમાં આ ચાર ગૃહસ્થો ઉપરાંત બીજા ૭ ગૃહસ્થો રા. રા. બોગીલાલ સુનીલાલ સરૈયા, શેઠ રતનલાલ લલ્લુભાઈ, રા. રા. ઉમેદલાલ પુરપોતમદાસ મણીવાર, રા. રા. ભયુભાઈ ગોવિંદલાલ વઘીત્ર, રા. રા. રમણીકલાલ લલ્લુભાઈ મહેતા અને રા. રા. હીરાલાલ દલપતરામ મોદી છે.

આ દેવસ્થાનમાં યાત્રાળુઓને ઉતારા ઉપરાંત વાસણો, ગાદલા, ફાનસ વીગેરેની સગવડ સંસ્થા તરફથી અપાય છે. ત્યાંના કારકુનને મળવાથી અગર પૂજાથી અથવા તો અમદાવાદ શ્રી રમણલાલ લલ્લુભાઈ, ઠે. મોતીયાગ એક્સીસીવીઝ એમને લખવાથી મળી રહેશે.

ભક્તિમાર્ગનો સર્વોત્તમ અંથ

જે વસ્તુએ મારા મન ઉપર હિંમત ઠાપ પાડી તે તો રામાયણનું પારાવજુ હતી. પિતાશ્રીની માંદગીને કેટલોક સમય પોરબંદરમાં ગ્રવેલો. અહીં તેઓ રામજીના મંદિરમાં રોજ રાત્રે રામાયણ સાંભળતા. સંભળવાનાર રામચંદ્રજીના એક ધરમ ભક્ત બોડેશ્વરના લાંબા મહાત્મ્ય કરીને હતા. તેમને વિશે એમ કહેવાતું કે તેમને કોઠ નીકળ્યો હતો. તેની દવા કરવાને બદલે તેમણે બોડેશ્વરનાં બોલીપત્ર ને મહાદેવ ઉપરથી બારતાં તે ક્રોડિયેલ ભાગ ઉપર બાંધ્યાં ને કેવળ રામનામનો જપ આદર્યો. અતિ તેમનો કોઠ જડમૂળથી નાથ પાડ્યો. આ વાત ખરી હો કે ન હો, અમે સાંભળનારાઓએ ખરી માની. એટલું પણ ખરું કે લાંબા મહારાત્રે જ્યારે કયાનો આરંભ કર્યો ત્યારે તેમનું ચારીર તદ્દન નિરોગી હતું. લાંબા મહારાત્રેનો કંઠ ઘીડા હતો. તેઓ દોહા ચોપાઈ જાતા ને અર્થ સમજવતા. પોતે તેના સ્વમાં લીન થઈ જતા અને ઓલાજનને લીન કરી મૂકતા. મારી હમ્મર આ સમયે તેર વર્ષની હતી, પણ મને તેમના વચનમાં ખૂબ રસ આવતો જે શાદ છે. આ રામાયણપ્રવચન મારા રામાયણ પત્રના અલગ પ્રેમનો પાથ છે. આજે હું તુલસીદાસના રામાયણને ભક્તિમાર્ગનો સર્વોત્તમ અંથ ગણું છું.

—મહારાજા બાંધીજી

શ્રી 'મોઢ મહોદય' રજત મહોત્સવના પ્રમુખ

શ્રીમાન શેઠ ધરમદાસ શામળદાસ કેઠારીનું

ભાષણ

મુજા બહેનો, બહાલા જ્ઞાતિબંધુઓ

તથા આમંત્રિત સભ્યો,

શ્રી 'મોઢ મહોદય' માસિક આજે, તેના પચીસમાં વર્ષમાંથી પસાર થઇ રહ્યું છે, એ અરેખર અતિશય આનંદનો, અને જ્ઞાતિભાઈઓને અભિમાનનો વિષય છે. જે માસિક સતત પચીસ વર્ષ સુધી, જ્ઞાતિની એક ધારી સેવા બળતી છે, તે સમસ્ત જ્ઞાતિના અભિનંદનનું અધિકારી છે, અને એ અભિનંદન આપવાને, આ મેળાવડા યોજવામાં આપ્યો છે, તે અરેખર યોગ્ય જ છે.

માસિકના રજત મહોત્સવના, આ શુભ પ્રસંગે આપ સૌએ મને પ્રમુખસ્થાન આપ્યું તે ખાતર આપનો આભાર માનું છું. આ સ્થાન, મારા કરતાં કોઈ વધારે લાયક ભાઈને આપવામાં આવ્યું હોત તો હું ધણે ખુશી યાત પરંતુ ત્યારે આપે તે જવાબદારી મારા ઉપર જ મુકવાનું નક્કી કર્યું છે ત્યારે આપ સૌના આગ્રહને વશ થઈને, મેં તે સ્વીકારવાનું ક્યુલ કર્યું છે અને મને વિશ્વાસ છે કે આપ સૌના સહકારથી આ જવાબદારી ભર્યું કાર્ય સંપૂર્ણ રીતે પાર પડશે.

હું મારું ભાષણ ચાર કંઈ તે પહેલાં, મારે એક પવિત્ર ફરજ અદા કરવાની છે અને તે સ્વર્ગવાસી શ્રી ભીખાભાઈ ગોપાળજીને અંજલી અર્પવાની. શ્રી ભીખાભાઈ આ માસિકના જન્મદાતા હતા, આદિથી અંત સુધી, તેમજે એની એકનિષ્ઠ ભાવે સેવા કરી, અને પોતાના બહાલા બાળક તરીકે તેને ઉછેર્યું. સેવાને જ, જેણે જીવનમંત્ર ગણ્યો, અને

જીવનના છેલ્લાં શ્વાસ સુધી જેણે એ આદર્શને આચરણમાં મૂકી બતાવી, પોતાના સેવારૂપી સ્પર્શ-મણિથી, શ્રી છબીસદાસભાઈ તથા શ્રી ગોરધનદાસભાઈ જેવા અનેકને, આજીવન સેવક બનાવ્યા, એવા એ આદર્શ સેવાવીર અત્યારે આપણી વચ્ચે નથી, તે અત્યંત દુઃખનો વિષય છે. પોતાના બાળકનો રૌપ્ય મહોત્સવ ઉજવાતો જોઈને તેઓ કેટલા ખુશ થયા હોત? પરંતુ ધંધર તેમને આપણી વચ્ચેથી ઉઠાવી ગયા. અત્યારે તેમનો આત્મા સ્વર્ગમાંથી પણ, આ પ્રસંગે આદીર્વાદ વરસાવતો દશે. પ્રભુ તેમના આત્માને શાંતિ આપો.

આ માસિકની ચર્યાચરતથી તે આજ સુધીના કાર્યનો ટુંકો હેવાલ આપને માસિક કમિટીના સેક્રેટરી તરફથી રજુ કરવામાં આવેલાં નિવેદનથી આપ જાણી શક્યા દશે કે, તેની પ્રવૃત્તિ માત્ર અમુક ક્ષેત્ર પુરતી મર્યાદિત નથી. તેણે તો જ્ઞાતિસેવા, જીવણીપ્રચાર, બોર્ડિંગો, સેવા મંડળો અને રાત્રિશાળાઓ જેવી જ્ઞાતિસંરચનાઓને ઉત્તેજન; કન્યાવિક્ષય, શુદ્ધિવાહ, વગેરે મુરિવાળોનો નિષેધ, ઐક્ય તથા ધર્મનીતિનો પ્રચાર, વગેરે વિષયો તરફ પણ પોતાની પ્રવૃત્તિ વિસ્તારી છે. ન્યાં ન્યાં, જ્ઞાતિને લગતાં સંગેલનો ભરાયાં છે, ત્યાં ત્યાં માસિકે પોતાના તરફથી, પ્રતિનિધિ મોકલી, તેની કાર્યવાહીમાં ભાગ લઈ, જરૂર પડે કરાવે મૂકી, યોગ દિશાસૂચન કર્યું છે, અને એ બધાનો સત્વ હેવાલ પ્રકટ કરી, ખરી સેવા બળતી છે. માળવામાં વસતા આપણા ભાઈઓને, ધાંચી મોઢ કહેવામાં આવતા હતા, તે આજતરમાં, સંશોધન કરી ખરે હેવાલ આ માસિકે બહાર પાડેો હતા. તે ઉપરથી સંવત ૧૯૭૯

માં, જામનગરમાં ભરાયેલા સમસ્ત મોઢ વણિક સંમેલનમાં, પ્રમુખપદેથી, મુરબ્બી સર પુરૂષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસે, એવા સુકદો આપ્યો હતો કે, તેઓ ધાંચી મોઢ નહિ, પરંતુ ખરા મોઢ વણિક જ છે.

આ માસિકનું અસ્તિત્વ ચાલુ રાખનાર, તેના સ્થાયી ફંડની યોજના ખાસ ધ્યાન ખેંચનારી છે. જે તેના વ્યવસ્થાપકોની દીર્ઘદષ્ટિને આભારી છે. તેમણે મુરબ્બી, આશ્રયદાતા, તથા આજીવન સભ્યો એવા ત્રણ વિભાગો પાડી, સૌને પોતાની શક્તિ અનુસાર, સ્થાયી ફંડમાં નાણાં ભરવાનો અવસર આપ્યો છે. તેમના સતત પ્રયાસોને લીધે, આ ફંડ લગભગ બાર હજાર રૂપિયા સુધી પહોંચ્યું છે, અને આપણે આશા રાખીએ કે, યાત્રિકાઓના સહકારથી તે ઉત્તરોત્તર વધતું રહે.

આ માસિકનું એક વિશિષ્ટ તત્ત્વ, મને એ જણાયું છે કે, તે જામનગરમાં પ્રકટ થતું હોવા છતાં, તેણે ટુંકી વર્ગીય કે પ્રાંતીય ભાવના કદી રાખી નથી. પ્રથમથીજ તે મોઢ યાત્રિકાના સર્વ-પેટા ભાગો, ધોધારી, નગરીયા, પોરેયા, વગેરે અથવા દશાવિશા માંડલીયા, સુરતી, અમદાવાદી વગેરે જેવા ન રાખતાં, સર્વની એક સરખી સેવા કરતું રહ્યું છે. વળી મુંબઈ, મદ્રાસ, કલકત્તા, સિંગાપુર, તથા આફ્રિકામાં પણ ન્યાં ન્યાં આપણા મોઢભાઈઓ વસે છે, ત્યાં ત્યાંના ભાઈઓની પણ, ખખર અંતર મેળવતું રહ્યું છે.

વળી જામનગર, રાજકોટ, મુંબઈ, જામનગર, સુરત તથા બીજાં સહેરો અને ગામોમાં આપણી યાત્રિકાની બોર્ડીંગ, મંડળ, રાત્રિશાળા, યુવક સમાજ વગેરે જેજે સંસ્થાઓ છે, તેમની પ્રવૃત્તિઓને આ માસિક સારી જાહેરાત આપે છે, જેથી શ્રીમંત અને સખી દિલના યાત્રિકાઓને, પોતાના દાનના લક્ષ્યની માર્ગદર્શી મળે, તેમજ તે સંસ્થાઓને પણ લાભ યાય.

માસિકની કાર્યપદ્ધતિ, બહુ શાંત રીતે, અને ઝાઝી ધમાલ વિના, સંગીન કાર્ય કરવાની છે. ચર્ચારપદ વિષયો પ્રત્યે, પોતે-નિષ્પક્ષપાતી વક્ષણ રાખી, અને બાજુને ખરાં સ્વરૂપમાં રજુ કરે છે, અને

જરૂર પડ્યે પોતાનો અભિપ્રાય, દઢતાથી દર્શાવે છે. એકંદર રીતે કોતાં તે જીતી તેમજ નવી બનને, વિચારસરણીના સમન્વયરૂપ છે. તેની આવી પદ્ધતિને લીધે તે આટલાં વરસો સુધી ટકી રહ્યું છે. જ્યારે બીજાં અનેક માસિકો, પોતાની ધમાલિયા નીતિને લીધે, પ્રકટ થયા પછી, વરસ બે વરસમાં તો બધા પડી ગયાં છે.

ગૃહસ્થો ! માસિકની સફલતા વિષે, આટલું કહ્યા પછી, હવે હું કેટલીક સૂચના કરું, તો તે અરથાને નહિ ગણાય. કપોત, જૈન, લાઠ, ખડાવતા, બ્રાહ્મણ, હુદાણા વગેરે ઘણી યાત્રિકાઓ પોતાના માસિકો ચલાવે છે. તેમના અંક જેવાથી આપણે જાણી શકીએ છીએ કે તેઓ વિવિધ અને રસમય સામગ્રી પીરસતા રહે છે અને પોતાની યાત્રિકા સંગઠન અને ઉત્કર્ષમાં, તેમનો કંઈ નાનો સુતો ફાળો હોતો નથી. આપણે પણ તેમની દરેકલમાં કાં ન આવી શકીએ ! “ મોઢ મહોત્સવ ” પરત્વે મારી મહત્વકાંક્ષા તો ઘણી બારે છે. હું ઈચ્છું છું કે આ માસિક, સર્વ યાત્રિકા માસિકોમાં, આદેશ બની રહે, પણ તેમ બનવા માટે તેને સેવાભાવી કાર્યકરો ઉપરાંત, યાત્રિકાઓના સંગીન ટેકાની, અને જુદાં જુદાં રૂપમાં મદદની જરૂર છે. અલખત. જન કલ્યાણના કાર્યપણુ કાર્યમાં સેવાભાવી કાર્યકરો ઉપરાંત આર્થિક સહાયની પણ જરૂર હોય છે આશા રાખુ છું કે, આપણા સર્વ યાત્રિકાઓ કંઈપણ વાઝા કે ભેદ વિનાય સ્થાયી ફંડની યોજનામાં મદદ કરશે, પણ આર્થિક મદદ ઉપરાંત, બીજી ખાસ જરૂર તો એ છે કે, દરેક ભાઈએ પોતાના સગાસંબંધીઓમાં, માસિકનો પ્રચાર કરવો, પોતે લેખક કે કવિ હોય તો લેખો, કે કવિતાઓ મોકલવી, વિચારક હોય તો નવાનવા વિચારો અને ચોજનાઓ મોકલવી, અને દરેક રીતે માસિક માફ જ છે, એ ભાવના સેવી, જેમ અને તેમ તેને ઉચી કક્ષાએ લાવવામાં સહાયરૂપ થવું.

પણ હરકોઈ છાપું સાપ્તાહિક કે માસિકને, હંમે અને માટે પરાવર્તી રહેવું ન પોસાય. તેણે પોતાની

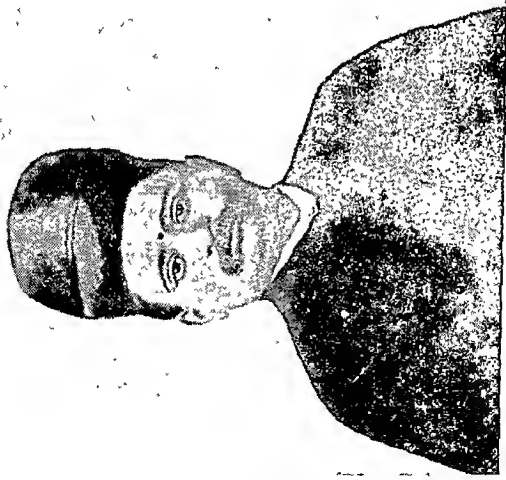
અંદરના ગુણોથી જ સૌને પોતા તરફ આકર્ષી રાખવા જોઈએ. તેના લેખો એવા હોવા જોઈએ કે, જે સૌ હાશે હાશે વાંચે, અને બીજાઓને તેમાં રસ લેતા કરે. આ માટે મને લાગે છે કે, સારા સારા લેખકોનો સાથ સાધવો જોઈએ. જેમ કે દેશની વ્યવસ્થા માટે કમિટી છે, તેમ લેખકોની પણ એક કમિટી જેવું કરવું, અને જરૂર પડે તો લેખકોને, પુસ્તકો આપવાનો પણ પ્રયત્ન કરવો. મારી બીજી સૂચના એ છે કે માસિક તરફથી એક પ્રવાસી પ્રતિનિધિ (Travelling agent) રાખવો, જે ગામેગામ ફરતો રહે અને ત્યાં ત્યાં તે જાણ, ત્યાં ત્યાં જ્ઞાતિના રિવાજોનો અભ્યાસ કરે, સુધારા કરવાની જરૂર લાગે ત્યાં સુધારો સૂચવે, ‘મોઢ મહોદય’ નો પ્રચાર કરે અને ઔકચ તથા સંગઠનની બાવના ફેળવે. વળી તે ત્યાંના કોષ્ટ સ્થાનિક ઉત્સાહી લોકોને ખજૂરપત્રી તરીકે નીમે, કે જે તે ગામની આપણી જ્ઞાતિની પ્રગતિનો હેવાલ, અવારનવાર મોકલતો રહે. આવા ખજૂરપત્રીને પણ કંઈ, યોગ્ય મહેનતાણું આપવાની જરૂર પડે તો, તે પણ આપવાની ગોઠવણ કરવી. જુદાં જુદાં ગામની, વિવિધ પ્રવૃત્તિના આવા હેવાલો, “મોહોદય” માં છપાશે, ત્યારે ત્યાં ત્યાં પ્રવૃત્તિઓ નહિ હોય, ત્યાં ત્યાં નવી શરૂ કરવાનું ઉત્તેજન મળશે, હશે ત્યાં તેમાં સુધારો વધશે. યશે, અને એકંદરે તો જુદાં જુદાં ગામો વચ્ચે, રસદાયક દરિદ્રાઈઓ ઉત્પન્ન થશે, આમ થયેથી માસિકનું ક્ષેત્ર પણ વિસ્તારી જશે. તેમાં બાલવિભાગ, સ્ત્રીવિભાગ, બાપારવિભાગ વિગેરે વિભાગો ઉમેરાશે.

આપણી મોઢ જ્ઞાતિ ખાસ કરીને કચ્છ, કાઠીયાવાડ, ગુજરાત તથા મુંબઈ સુધી વિસ્તરેલી પડી છે, તેમાં કેટલાક પ્રાંતવાર તો કેટલાક વર્ગવાર ભેદો પણ છે. ભાવનગર તરફના ધોધારી, નમનગર તરફના નગરીયા, પોરબંદર તરફના પોરયા, કચ્છ તરફના કચ્છી, સુરત તરફના સુરતી, ખંભાત તરફના ખંભાતી, રાણપ્રસાદ આસપાસના મોડલીયા, વળી દશા, વિશા, અડાલજા, ગોઘવા, વગેરે ધણા નાનામોટા

પેટા વિભાગો છે. આ સર્વે ભેદો દૂર થાય અને આપણે સૌ મોઢ વચ્ચેના કહેવાંઈએ, એવું હું તો ઇચ્છું છું. હું જાણું છું, કે કહેવું એટલું એ કરવું સહેલું નથી. પરંતુ બની શકે તેટલા પેટા ભેદો દૂર કરવામાં, માસિક એક અગત્યનો ભાગ બાજવી શકે એમ છે, એ હું આપ સૌના ખ્યાલ પર લાવવા માગું છું.

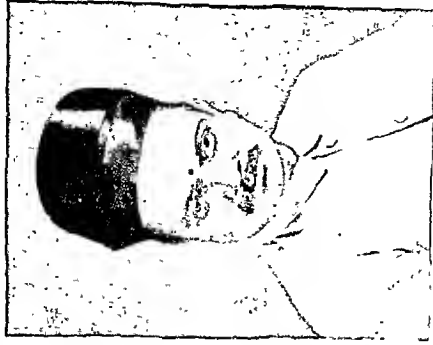
જ્ઞાતિમાંનાં પેટા ભાગો દૂર કરવા ઉપરાંત, માસિક જે બીજાં કાર્ય કરી શકે, તે દરેક વિભાગની વસ્તી ગણતરી કરવામાં મદદ કરવાનું છે. મારી સમજણ મુજબ, સુરતી ભાષાઓએ તેમજ, મુંબઈમાં વરતા ધોધારી ભાષાઓએ, વસ્તી ગણતરી કરી છે. બીજા પેટા વિભાગોના કાર્યકર્તાઓ, પોતપોતાના વિભાગની વસ્તી ગણતરી કરે, અને માસિક તેને પોતાના અંકોમાં પ્રસિદ્ધ કરે, એમ હું ઇચ્છું છું. વસ્તી ગણતરી કરવાનું કારણ કે તેથી થતા ફાયદા બાબત, આપ લોકોએ સંજાણથી કંઈ કહેવાનું હોય નહિ. માત્ર ‘હું’ એટલું જ કહીશ કે જે બરાબર વિગતો બરીને વસ્તી પત્રક તૈયાર કરવામાં આવ્યું હોય તો, તેથી જ્ઞાતિમાં પુરુષો, સ્ત્રીઓ, છોકરાઓ, છોકરીઓ કેટલાં છે, તેમની ઉંમર શું છે, તેમાંના કેટલા પરણેલા, કેટલા કુંવારા છે, તેમનું શિક્ષણ, ધંધો. ખાસ લાયકાત વગેરે શું છે, તે બધું જાણી શકાય. આ ઉપરાંત આપણને, આપણી જ્ઞાતિની ફળવણી, આર્થિક સ્થિતિ, તથા લગ્ન વિધાયક, અને બીજી માહિતી મળી શકે, જે ઉપરથી આપણી જ્ઞાતિને, બીજી જ્ઞાતિઓ સાથે સરખાવી શકાય, અને તેમાં ત્યાં ત્યાં સુધારા કરવા લાગે, ત્યાં ત્યાં સુધારા કરી, તેને ઉન્નતિને પંથે લઈ જઈ શકાય.

હું કમુલ કઈ છું કે, જ્ઞાતિ ઉન્નતિના આ કાર્યો કંઈ નાનાં સુનાં નથી. તે એકલે હાથે, કે, થોડા ધણાથી પણ થાય તેમ નથી. તેમાં તો કસાયેલા કાર્યકર્તાઓનો સમૂહ જોઈએ, કે જેમણે પોતાનું જીવન સેવા અર્થેજ અર્પણ કર્યું હોય. નિરસ્વાર્થ સેવા કરવી, એ કંઈ ગુણાનું ગિહાનું નથી. એ તો કંઈ

સ્વ. શેઠ લાલદાસ પરમિલાસ ડોહારી : મુંબઈ

ગ્રામ મહિલાઓ

શ્રીચિત ધરમદાસ ચામળદાસ ડોહારી : મુંબઈ

રંગત મહિલાઓ ગ્રામ

સ્વ શેઠ દેવકરજી નાનજી : મુંબઈ

શેઠ શ્રી ચુનીલાલ દેવકરજી : મુંબઈ

શેઠ શ્રી બ્રાહ્મલાલ દેવકરજી : મુંબઈ

ક્રી પચારી છે. એકનિષ્ઠ સેના કરનારને, પોતાના
દરબાર, કુટુંબ સમાજ, વિગેરેના સુખનો પશુ બોય
આપતો પડે છે. જુદા જુદા અભિપ્રાયવાળા માણ-
સને એકી સાથે રીકડવા, એ તદ્દન અશક્ય છે,
તેથી સેના કરનાર તરફથી, એક અગર, ખીલ વર્ગને
માનું ધાગેજ, તો પશુ તેની દરકાર કર્યા વિના, ખરા
સેવકે તો, પોતાના સત્ત્વ રાહ પરજ ચાલ્યા જવાનું
હોય છે. સેવાધર્મ એ ખરેખર બહુ ગદન છે અને
તેના માથે વિકટ છે. સેવાધર્મો પરમગદનો
યોગિનામવ્યગમ્ય: યોગિઓથી પશુ ન જાણી શકાય
એવો એ ધર્મ છે શ્રીકૃત ગોરધનદાસભાઈ, તથા
શ્રીકૃત છમીસદાસભાઈ એવા નિરવાઈ સેવકો છે
અને તેઓ તેમના જેવા ખીલ સેવકો, આપણાં
માસિક માટે સરખાવે, એવી કું આશા રાખું છું.

આરા કૃત્ય કોટીના સેવકો, સાધ્ય હોય તો પછી
ખાસકે માસિક જેવું જોડેરાતનું સાધન, જેના હાથમાં
દેવ તે, પણ બાઈ કરી શકે, છાપું એ તો રાજ્યનો
ચોથો સ્તંભ ગણાય (Press is the fourth
column) દક્ષતાથી ચલાવતાં છાપાંથી તો બક્ષ-
કવાને પણ સહા સાવધ રહેવું પડે છે, કારણ કે તે
ત્યાં અસત્ય, અન્યાય અને અધાધુધી નોંશે, તે સર્વ
કેશુજીવાં પામશે. તે દુનિયાં સત્ય અને ન્યાયનો જ
જી લેશે. લોકોને સાચી કેળવણી આપી, તેમનામાં
જીવન પેદા કરશે, અને આખી પ્રાંતને નિગર, સ્વતંત્ર
એ દેશ બનાવશે. આવી ભગ્ય સંતાં (અને માસિ-
કા સંતાં સેવકો) આપણી પાસે છે. તેની જો
ખાસકે કુશળતાથી ઉપયોગ કરવામાં આવે, તો આપણે
પણ આપણી માતિ પુરતા, એવાં ભગ્ય પરિણામો
બરે છતી દર્શાવે. પણ માસિક ચલાવવા ખાતરજ
મહત્ત્વ કરીએ, તો તેના કઈ અર્થ જ નહિ. ઉલટું
એ તે એ જેવું જ થઈ જશે. એ રીતે માસિક ચલા-
વું તેના દુર્ગા, એવા માસિક નીકળે તે જ સાહે.
આપણા માસિક માટે તો ખાસ કરીને, શ્રીકૃત
કેશનદાસભાઈ અને શ્રીકૃત છમીસદાસભાઈ
નો, કૌશલી, અને ખતીલા કાર્યવાહકો છે, અને

તેઓએ તો જાણે તેની પાછળ બેખ લીધો હોય એમ
જણાય છે. તેઓ શરૂઆતથી જ માસિક સાથે જોડા-
એલા છે અને બહોળો અનુભવ ધરાવે છે, એટલે
તેમના હાથમાં માસિકનું ભાવિ તદ્દન સલામત છે,
એમ કહ્યા વિના ચાલતું નથી.

કાંઈ એમ પૂછે કે, એક માસિક પચીસ વરસ
સુધી ચાલ્યા કર્યું, તેમાં આ બધા ઉત્સવ, મેળાવાકા,
ખાસ અંક, અને એ બધી ધમાલ શા માટે જોડાઈ ?
તેમને માટે એટલું જ કહેવાનું કે, માસિક તો પોતાનું
કાર્ય મુજે મોટે ચલાવ્યા કરે છે, પણ જનતા તેણે
કેલ્યાં કાર્ય માટે, તેના સંચાલકો, અને કાર્યવાહકોને
ધન્યવાદ આપે, એમાં કશું જોડું નથી. આથી તો,
તેમનો સેવા કરવાનો ઉત્સાહ વધે છે. વળી આવા
મેળાવાકાથી, આપણે ઘણા ઘણા આપણા વિદ્વાન
ગાંધિભાઈઓના સમાગમમાં આવીએ છીએ. ખાસ
અંકદારા, આપણી ગાંધિના, પ્રકટ અને અપ્રકટ
એવા અનેક લેખકોને, આપણે પિછાણી શકીએ
છીએ, કે જેઓ ભવિષ્યમાં, માસિકની એક અમૂલ્ય
થાપણ થઈ શકે. આ બધાનો સમાગમ જ ભવિષ્યની
ગાંધિ ઉભતિના ખીજરૂપ છે, તે આવા મેળાવાકા
કરાવી આવે છે. તેથી આવા વખતમાં પણ એ
આવશ્યક છે, એમ મારું માનવું છે.

અંતમાં પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના કરું છું કે “ મોહ
મહોદય ” એ સર્વ મોહભાઈઓના મહાન ઉદ્ધવમાં
સદા સુખ થાય, અને તેના પ્રયાસથી, બધા તોડો,
પેડા, પ્રાંતીયતા વિગેરે ભેદભાવો, નષ્ટ થાય,
સૌ એક જ ધર્મિષ્ઠ એકમ (Consolidated
power) થઈ, ખીજ આગળ વધેલી ગાંધિઓની
દરોળમાં, બલકે તેનાથી અગ્રપદે રહે અને અંતે
સર્વ ગાંધિના, અગ્રેસરો એકત્ર થઈને દેશાનુનતિના
કાર્યમાં પણ સફળતાપૂર્વક વિકાસ સાધી શકે એવી
માંદી બાવના છે.

આ પ્રસંગે ખાસ કરીને રત્ન મહોત્સવ અંક
જે બહાર પડવાનો છે તેને માટે સામગ્રીઓ એકઠી
કરવાને રાજરત્ન ભાઈ તારાચંદ્ર અડાલજીએ

પોતાનાં તન, મન અને ધનનો ભોગ આપી જે સેવા કરી છે તે માટે તેમનો તથા ખીજા ભાઈઓએ આ મેળાવડાને આંગે જે જે સેવાઓ આપી છે તે માટે તે સર્વનો હું આભાર માનું છું.

મેં મારા સાદા વિચારો આપ સમક્ષ મૂક્યા છે, અને મને સુઝી તે કેટલીક સચનાઓ રચી કરી છે. તેમ કરતાં ક્યાંક વિચાર દોષ કે, ભાષાદોષ થયો હોય, તો તે ક્ષતિય ગણશે. આ ગામનો મારો પ્રથમ જ પરિચય છે, છતાં અર્ધિના આપણા યાત્રિકાઓએ મને તો ખરે ખર તેમની પ્રેમગામાં નવરાવીને પાવન કર્યો છે, એમ હું માનું છું. આપ સૌએ પ્રેમપૂર્વક, મને આ સમેલનું, પ્રમુખપદ આપીને, યાત્રિકાઓના આ વિશાળ સમુદાયનો પરિચય સાધવાની તક આપી, તે ખાતર ફરીથી હું સત્કાર સન્મિતનો તેમજ આપ સર્વનો આભાર માનું છું.

પ્રભુ આ “મોઢ મહોદય”ને ચિરંજીવ રાખો, અને તેની પ્રતિષ્ઠામાં ઉત્તરોત્તર, વધારો થાઓ એ જ અંતિમ યાચના.

સર્વેઙ્ગ સુખિનઃ સન્તુ,
સર્વે સન્તુ નિરામયાઃ ।
સર્વે મદ્રાણિ પશ્યન્તુ,
મા કશ્ચિદ્દુઃખમાપ્નુયાત ॥

“ભલે ન હું અર્પી શકું વિમલ ચંદ્રની ચાંદની,
અને ન નચવી શકું ઉદધિના તરંગો કદી;
ભલે ન થાતું હું કવિ હૃદય સ્પર્શથી કલ્પના;
અહું ઉરમહીં હું તો ભય રહિત આ નાવડી.”

સ્પર્ધા
કે
કર્તવ્ય ?

જગમોહન કે. પરીખ

પૃથ્વી ઉંઠ

ઉઠ્યો વિષમ ધૂધવી જલનિધિ વિદ્યુત વડે,
મુકી ગહનતા વળી સુશળધાર વર્ષા બળે;
પ્રચંડ પડઘા અનેક હરિદ્રાઈ માઝા મુકી,
અઠ્યા અવિરત ધાસે ઠકુલા ગઈ ઓમે વળી.

થયો શિથિલ શૌર્યથી નિજબળ પ્રસારી ખરે,
અને સુભગ પૂર્વશી વિમલ જ્યોત્તમાં ચાંદની;
તરંગ જલ સાગરે અધિક પ્રેમ મસ્તી ભર્યા;
હસ્યાં રમતમાં શશી નિરખીને સ્વજ્યોત્સ્નામહીં,

દુરે પ્રખર ચાલથી સરણી કાપતી નાવડી,
નિર્દોષ મનુષ્યો મહીં રમતને નિહાળી, અને
દુરે અડગ ચિત્તથી સ્થિર દિવા દાંડીને બેઠાં ને;
હસે વિજય હાસ્યથી અવગણી રુપે તેજને.

“રમે મનમુકી તરંગ પણ મુજ સામ્રાજ્યમાં,
અનેક પ્રણયી જનો અમર સ્નેહમાં નાવના;
બની કલિક પૂર્ણિમા કવિ હૃદયની કલ્પના;
દિસે મુજ નજીક તુરંચ લયબત્તિ આ, નેહું ક્યાં ?

‘મોઢ મહોદય’ની ૨૫ વર્ષની કારકીર્દિ

મંત્રીનું નિવેદન

ગૃહસ્થો, ધર્મા વર્ષો અગાઉ પાટણના ૨૮. પરીખ નયુભાઇ ગીરમરણાએ “ મોઢ શુભેચ્છક ” નામનું માસિક શરૂ કરેલ, પણ હુંક વખતમાં જ તે બંધ થયેલું. ત્યાર પછી કેટલોક વખત વીત્યા પછી જામનગરના શ્રી પોપટલાલ હંસરાજ શેઠે “ મોઢ શુભેચ્છક પત્રિકા ” શરૂ કરેલ, પણ તે પ્રવૃત્તિ પણ લાંબો વખત ચાલી નહિ. ત્યાર બાદ કેટલોક વખત સુધી આપણી જ્ઞાતિમાં જ્ઞાતિનું એકે વાહન નહિ હોવાથી આ માસિકના આદ્ય સંચાલક ૨૮. શ્રીયુત બીખાભાઈ ગોપાળજીને આ ખોટા ખૂન સાલતી હોવાથી તેમણે અમરેલીના રાજરત્ન ૨૮. શ્રી હરિલાલ ગોવિંદજી પારેખ તથા ૨૮ વડીલ એકવણભાઈ જેવા ગૃહસ્થોની સાથે મંત્રણા કરી સંવત ૧૯૭૪ ના કાર્તિક માસથી આ પત્રને “ મોઢ માર્તંડ ” નામ આપી દ્વિ માસિક તરિકે શરૂ કર્યું અને આપણા ૨૮. કવિ શ્રી મોટાદકરે તેનું તંત્રી તરિકેનું સુકાન સ્વીકાર્યું. લવાજમ ફક્ત વાર્ષિક રૂ. ૧) રાખવામાં આવ્યું હતું.

૨૮. બીખાભાઈ જેને આપ સૌ કોઈ સારી પેઠે પિછાણો છો, તેઓ જામનગરની આપણી જ્ઞાતિમાં સેવાભાવી નરરત્ન હતા. જામનગરમાં જે વખતે ફળવણીનો ખાસ પ્રચાર ન હતો તે વખતે તેમણે જ્ઞાતિ વાર્ષિકોનો સફકાર મેળવી મોઢ જ્ઞાતિ રાત્રિયાળા સ્થાપી અને એ સંસ્થાદ્વારા વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓને ફળવણીમાં આગળ ધપાવવા માટે તેમણે વિદ્યોત્તેજક ફંડ, લેન ફંડ જેવાં ફંડો પણ શરૂ કર્યાં. જ્ઞાતિની બહેનોને નવરાસના વખતમાં ઉપયોગી થઈ પડે તે માટે ભરત શુંથણ અને શીવજીના વર્ગો પણ કાઢેલા. તેમણે ધણા ભાઈઓને વિદ્યાદાન આપેલ છે. તે ઉપરાંત જ્ઞાતિની વિધવા બહેનોને સહાય કરવામાં પણ ઘણું કર્યું છે. આવા સેવાભાવી ગૃહસ્થને જ્ઞાતિમાં એક પત્ર ન હોય તે ખૂબ જ સાથે એ સ્વાભાવિક છે અને તેઓએ મેં આપને જણાવ્યું તેમ આ માસિકની શરૂઆત કરી ત્યારે જ તમને જ્ઞાતિ થઈ.

મે વર્ષ સુધી આ દ્વિ માસિક શરૂ રહ્યું. દરમ્યાન મુંગધથી મોઢ ચાતુર્વેદી ધાત્રયનું “ મોઢ માર્તંડ ” નામનું માસિક નીકળવાથી તેના તંત્રી શ્રી પ્રભાઈકર જયજીકર પાકે પોતાનું માસિક ૨૪૨૪૩ થયેલું હોવાથી આ પત્રનું નામ ફેરવતા સૂચના કરવાથી સંવત ૧૯૭૫ માં આ પત્રનું નામ “ મોઢ મહોદય ” રાખવામાં આવ્યું અને તેનું લવાજમ ફક્ત રૂ. ૧-૪-૦ રાખી માસિક બનાવવામાં આવ્યું. આ વખતે આ પત્રની એકધારી સેવા કરી રહેલા ભાઈશ્રી ગોરધનદાસ અમીચંદ મણિવાર વ્યવસ્થાપક તરીકે જોડાયા.

ઉદ્દેશ—ફળવણીનો પ્રચાર કરવો, યોગ્ય સ્ત્રી ફળવણી તરફ સમાજનું લક્ષ ખેંચવું, ધર્મ નીતિનો પ્રચાર કરવો, વિધવાઓની સ્થિતિ સુધારવા પ્રયત્ન કરવો, કન્યાવિકૃત્ય નિવેધ તથા જ્ઞાતિહિનતા વિધોની ચર્ચા કરવી તેમ જ જ્ઞાતિના ઉત્પત્તિ લેખકોને યોત્સાહન આપી એક “ મોઢ લેખક મંડળ ” ઉત્પન્ન કરી તેમના વિચારોને જ્ઞાતિ સમક્ષ મૂકવા એ આ પત્રનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે. આટલા અંશે તે કોમી માસિક છે, પરંતુ ઉપરાંત વિધો ઉપરાંત તેમાં બહેર સમાજને ઉપયોગી થઈ શકે તેવા લેખોને છુટ્ટી સ્થાન આપવામાં આવે છે. તે રીતે જ્ઞાતિ સેવા સાથે સામાજિક શ્રેય સાધવામાં પણ તે મદદ રૂપ બને છે.

ગૃહસ્થો ! કેટલાએકનું એમ માનવું છે કે માસિક પાસે સાફ લાડોળ છે, પણ આ ભાષણો જે નિયમિત બહાર પડતો માસિકનો વાર્ષિક રિપોર્ટ ધ્યાનપૂર્વક વચ્ચે તો તેમને ખાતરી થાય કે ફક્ત વ્યાજ, વાર્ષિક લવાજમ તથા જાહેર ખર્ચની આવક કરતાં અર્ધ પાસુ હમેશાં વધારે હોય છે અને તેને અંગે આવતી ખોટ પરચુરણ સહાયદારા પુરી કરાય છે. વળી હાલની કામગીરી અતિશય મોંઘવારીને લીધે આ ખોટ વધી પડશે જ. અત્યારે દરેક છાપાનાં લવાજમના દરો વધ્યા છે, છતાં અમે તો જ્ઞાતિયધુઓની ઉદાર સહાયની આશાએ લવાજમ વધાર્યું નથી. બલ્કે ‘રજત મહોત્સવ’ જેવો દળદાર, આકર્ષક, મનનીય, સંપ્રદવા યોગ્ય અંક ગ્રાહકોનાં કરકમળમાં મૂકવાને અમે શક્તિમાન થઈશું તે પણ જ્ઞાતિયધુઓની ઉદારતાને આભારી છીએ.

ગૃહસ્થો ! હું અત્યંત દિલગીર છું કે સ્વ. શ્રી બીખાભાઈ આજનો પ્રસંગ જોવાને આપણી વચ્ચે બાજર નથી. તેમણે આ પ્રસંગને માટે અનેક સ્વપ્નઓ સેવ્યાં હતાં અને અમે કાર્યકર્તાઓને ખૂબ ઉત્સાહ આપ્યો હતો. તેઓ આપણી વચ્ચે હોત તો આપણને બધાને પૂરતો આનંદ યાત. આત્મવાદની દૃષ્ટિએ તેઓનો આત્મા આપણા આ શુભ કાર્ય પ્રસંગે તેમની શુભાશિષ આપણી ઉપર વસાવી રહ્યો છે એમ માફ ચોક્કસ માનવું છે. તેઓ પોતાનાં સેવાભાવી કાર્યોથી મુખ્ય છતાં જીવતા જ છે.

આ સ્થળે ‘રજત મહોત્સવ અંક’ નું સંચોજકપણ સ્વીકારી તેને યથાશક્તિ સફળ અને ઉપયોગી બનાવવામાં રાજરત્ન તારાચંદ્ર પોપટલાલ અહાલજીએ પોતાનાં તન, મન, ધનનો જે ભોગ આપ્યો છે તે માટે અમે તેમને અંતઃકરણપૂર્વક ધન્યવાદ આપીએ છીએ અને જનનિયંતા પ્રભુને પ્રાર્થાએ છીએ કે તેઓ આરોગ્ય-યુક્ત દીર્ઘાયુ ભોગવી, પોતાના સેવાભાવી સ્વભાવ પ્રમાણે જ્ઞાતિસેવાનાં કાર્યમાં હરહંમેશ સમ્યાપમ્યા રહે.

રજત મહોત્સવ અંક પ્રસિદ્ધ કરવાનો નિર્ણય ચચા બાદ ભાષ્ટ્રી ગોરધનદાસ મણિયાર અને આ સેવક વિશ્વમગમ, અમદાવાદ, વડોદરા, ભરૂચ, સુરત અને મુંબઈની મુસાફરીએ ગયા; કારણ કે આ અંક માટે તથા સમારંભ માટે નાણાંની જોગવાઈ થયા વગર અમારી ઇચ્છા બર આવે તેમ નહોતું.

અમને જણાવતાં અત્યંત આનંદ થાય છે કે અમોને આપણા જ્ઞાતિયધુઓએ આ હેતુ બર લાવતા ખૂબ ઉદારતાથી સહાય કરી છે. અને એ સહાયના પરિણામે જ આ દળદાર અંક પ્રસિદ્ધ કરવા અમે શક્તિમાન થયા છીએ. આ સ્થળે અમને સહાય કરનારાઓ પૈકી શ્રી. જીવરાજ મકનદાસ, શ્રી. ગોરધનદાસ કરશનદાસ, શ્રી. લક્ષ્મીદાસ પરમાણુદાસ મહેતા મુંબઈ ખાતે, અને અમદાવાદ ખાતે શ્રી. ઉમેદલાલ પુરેષો-ત્તમદાસ મણીવાર બી. એ. એલ. એલ. બી. જામનગરવાળાના નામેનો ઉલ્લેખ કર્યા વગર અમારાથી રહેવાતું નથી. તેમની સહાય વગર અમે આટલી સારી પ્રગતી કરી શક્યા ન હોત. આ સ્થળે તેમનો અને બીજા જે જે બંધુઓએ અમને સહાય કરી છે તેમનો અમે આભાર માનીએ છીએ.

છેવટમાં, માસિકના મુરજબીઓ, આશ્રયદાતાઓ, લાઈફ મેમ્બર્સ, ગ્રાહકયંત્રીઓ, માસિકને અવારનવાર આર્થિક સહાય કરનારાઓ, લેખકો, કવિઓ, લેખિકાઓ અને સહાનુભૂતિ ધરાવનારાઓ-એ બધાનો અમે હૃદય પૂર્વક આભાર માનીએ છીએ અને તે બધાની માસિક પ્રત્યેની સદ્ભાવના દિન પ્રતિદિન વધતી જતી એવી અમારી અભિલાષા બર આવે. ત્રિજગ્યાક વિષ્ણુ સર્વને સદ્બુદ્ધિ આપે અને સમાજનાં સંકટો દૂર કરે.

દામોદરદાસ પરમાણુદાસ ડેશાઈ

ઓન. સેક્રેટરી,

‘મોઢ મહોદય’ કમિટી.

શ્રી 'મોઢ મહોદય' રજત મહોત્સવના સ્વાગત પ્રમુખ

શેઠ શ્રી સુખલાલ ઝવેરભાઈનું

લા પુણ

શ્રીમાન પ્રમુખ સાહેબ, માનવંતા મહેમાનો, પહેનો અને ભાઈઓ,

આજે એક અપૂર્વ અવસરે આપણે એકઠા થયા છીએ. અધિકારયુગમાં હુમેલી ઘટિઓમાં જ્યારે એક પ્રકારનો સંડો દાખલ થઈ ગયો અને વિચારક વર્ગે તેની સામે જોઢાદ પોકારી, ત્યારે જ્ઞાતિ સંસ્થાના સંદર્શને સાચવી, સુધારી, આપણી સમાજવ્યવસ્થામાં પ્રગતિ દાખલ કરવાના ઉદ્દેશથી જે સુધારક પ્રવૃત્તિ શરૂ થઈ તેમાં જ્ઞાનિસંમેલનો, યુવકસંમેલનો, યુવકમંડળો અને જ્ઞાતિના મુખ્યપત્રોએ ધણો મદદરતો ફાળો અર્પણ કર્યો છે. બે હિંમત મતસંપ્રદાયો વચ્ચે જે ભારે ધર્મીય શરૂ થયું હતું—જુનું પરાણું જયું લોપ પામવું જોઈએ અને પશ્ચિમની ભમક કરી સંસ્કૃતિનો સર્વથા સત્કાર થયો જોઈએ એમ માનનારો એક વર્ગ અને જુનું એટલું સોનું, પુરાણું એટલું પાવનકારી, રૂઢીથી તમુ માત્ર દૂર તો જતાય જ નહિ એમ પોકારતો બીજો વર્ગ—આ બે વર્ગો વચ્ચે જ્યારે કડુતા ભયું થુક આલુ થયું હતું, ત્યારે એ બેમાંથી સાફ હોય એટલું સ્વીકારી, મધ્યમ માર્ગે જ્ઞાતિ ઉઘોત કરી, જ્ઞાતિ વ્યવસ્થાને સુરક્ષિત કરતી તથા તેની આસપાસનાં જળમાં સાફ કરી તેને પ્રગતિશીલ માર્ગે વાળતી એવો સંકલ્પ કરીને એક શાણો વિચારશીલ વર્ગ કામે ચડ્યો. તેણે જ્ઞાતિને માટે બધારણો ધર્મા, તેમાં નૂતનયુગની જરૂરિયાતોનો સ્વીકાર કર્યો, ન્યાય-નીતિને ધોરણે જ્ઞાતિનો યકીવટ આણે તે માટે મહેનત કરી, પ્રગતિ વિરોધી રૂઢિઓનો સાગ કરાગ્યો, સાદાર્થ અને સંયમનો માર્ગ ઉપદેશ્યો, શિક્ષણ અને સંસ્કાર માટે સંસ્થાઓ સ્થાપી અને જ્ઞાતિ સમુદાયના તમામ એકમોના સામુદાયિક કલ્યાણની સાથે તેમાંના દુર્જળ સ્થિતિનાં બંધુજનોને વિશિષ્ટ ઉત્તેજનો તથા સગવડો દ્વારા પ્રગતિને પંથે મૂકવાના આસ પ્રયાસો આરંભ્યા.

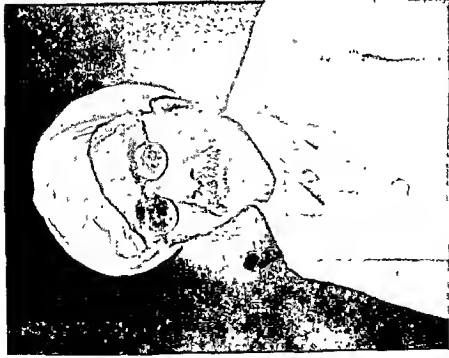
આવા પ્રયાસોમાં જ્ઞાતિના મુખ્યપત્રોએ અગત્યની સેવા જાળવી હોય છે. આપણી મોઢવશ્લિક જ્ઞાતિને માટે 'મોઢ મહોદય' ઉદ્દેશી પચ્ચીશીમાં જે એકધારી એકનિષ્ઠ નિઃસ્વાર્થ સેવા કરી છે, અને એ રીતે પ્રગતિનાં બજારને ટેકા આપ્યો છે તે મુખ પ્રસંગની યાદગીરી ઉજવવા આજે આપણે એકઠા થયા છીએ. જ્ઞાતિના અબુદયનાં તમામ કાર્યોમાં 'મોઢ મહોદય' સતત જગૃતિ રાખીને પ્રસંગાનુસાર દિરસો આપ્યા કર્યો છે, વિદ્યો સામે લડાઈ કરી છે, વિરોધ શમાવ્યો છે, યુવકવર્ગોને પ્રોત્સાહન આપી જ્ઞાતિહિતમાં રસ લેતા કર્યો છે. સમુદાયના દિલને સ્પર્શતી અનેક પ્રવૃત્તિઓ આરંભી છે, અનુમોદી છે કે તેને વિજયવંતી બનાવી છે. આવા શુભ કાર્યોના સરવાળો જોટલો વધુ થાય તેટલો એાહો. આપણે એક બાજો જમાનો વટાવીને આ સંસ્થા સમા પત્રે જ્ઞાતિકલ્યાણમાં શો દિરસો આપ્યો તેનું સરવૈયું કાઢવા એકઠા થયા છીએ. આ પ્રયોગે આપણે એ પ્રવૃત્તિને અંગે ક્યાંય અંગત રાગદેષ થવા પામ્યા હોય તો તે બૂદ્ધી જઈએ, જ્ઞાતિસમસ્તના દિલમાં અંગત દિલને હોમવું પડ્યું હોય તો તેથી મગરૂર થઈએ, બે હિંમતવર્ગો વચ્ચેનું અંતર એાણું કરીએ, અને એકત્ર થઈને યંયુક્ત જગથી આવતી પચ્ચીશીને માટે જનકલ્યાણનો એક એવો કાર્યક્રમ રચીએ કે જેને પરિણામે આપણી પેઢીને પીઠતા

અનેક પ્રશ્નો વેળાસર અદસ્ય થાય, નવયુગની રાજ્યની રૂબૂ કરતી નવી પરિસ્થિતિ પેદા થાય, યાત્રિનો સમૂહો સડો નાખૂંદ થાય, અને યાત્રિનું અસ્તિત્વ પ્રગતિને પોષક તથા ઉત્તેજક બને. આ કાર્ય કરવામાં ઉપયોગી એવા અનેક યાત્રિકોનોની આજે આ મેળાવડામાં દાજરી છે એ જાણીને મને આનંદ થાય છે; હું આપ સૌને અહિં આવકાર આપું છું અને યાત્રિકોના મહાકાર્યમાં યથાયકિત હિસ્સો આપવા નિમંત્રું છું. આપણા આજના આ માંગલિક પ્રસંગે આપણને દોરવા માટે આપણી યાત્રિકા એક માનવતા અંગ્રેસર ખાસ તરફી લઇને આજે અહિં પધાર્યા છે, અને આપણા કાર્યમાં તેઓ વેગ અને બળ પૂરી રહ્યા છે તેમના આગમનથી આપણે વધારે જાગૃત બનીશું, સતેજ ચમ્પશું અને આપણી કલ્યાણ પ્રવૃત્તિઓને સફળ કરવા ઉદ્યોગશીલ બનીશું. આપની સૌની વતી આપણા માનવતા મહેમાનને હું આવકાર આપું છું અને એમનું અહિંનું આગમન શુભ પરિણામદાયી નીવડે એવી આશા રાખું છું. આપણી યાત્રિકા આંતરિક સુધારણા દ્વારા આપણી આગામી નૂતન સમાજ-અવસ્થામાં તથા આપણા યાત્રિકોના આવતી કાલના આપણા દેશના રાજકારણમાં ઉત્તરવળ અને યશસ્વી ભાગ ભજવે અને આપણી યાત્રિકા બુદ્ધિ સમાજસર્વજ્ઞ મહાત્મા ગાંધીજીએ આપણા દેશને જે શુભદે બાવી તરફ દોરવણી આપી છે તે સફળ કરવામાં આપણે અગ્રભાગ ભજવીએ એવી શુદ્ધિશક્તિ પ્રભુ આપણને સર્વને આપે એવી એ જગનિષ્ઠતાને મારી હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે. હું આપ સૌને તથા આપણા માનવતા પરાણને ફરીથી આવકાર આપું છું.

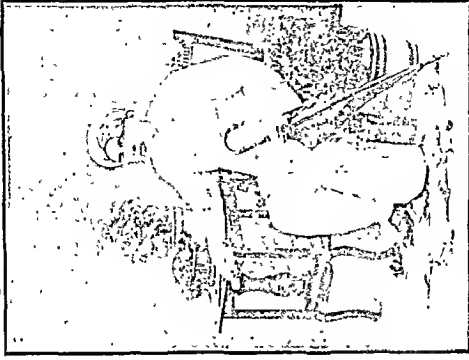
૨જત મહોત્સવ પ્રસંગે પધારેલા મહેમાનોનું લીસ્ટ

૧ શેઠ શ્રી ધરમદાસ શામળદાસ પરભુદાસ ડાહરી-મુંબઈ; ૨ અ. સૌ. કમળાવંતી ધરમદાસ-મુંબઈ; ૩ શ્રી દારકાદાસ બાલુભાઈ મણિયાર-મુંબઈ; ૪ શ્રી હરજીવનદાસ ડોસાભાઈ-મુંબઈ; ૫ શ્રી કીશોરલાલ બા. ગુપ્તા વૈદ્યભૂષણ-મુંબઈ; ૬ શ્રી ગોકળદાસ ઠાકોરદાસ ઝરીવાળા-સુરત; ૭ શ્રી રમણલાલ છોટલાલ મઝ-મુદાર-ભરૂચ; ૮ શ્રી જયંતિલાલ કૃષ્ણવલ્લભદાસ ચૌહાની-ભરૂચ; ૯ રાજરત્ન તારાચંદ્ર પોપટલાલ અડા-લગ-વડોદરા; ૧૦ મીસીસ તારાચંદ્ર અડાલગ-વડોદરા; ૧૧ શેઠ રતનલાલ લલ્લુભાઈ-અમદાવાદ; ૧૨ શેઠ નંદવરલાલ રમણલાલ-અમદાવાદ; ૧૩ શ્રી રતનાલાલ રૂનાચ-અમદાવાદ; ૧૪ શ્રી કાંતિપ્રસાદ, તંત્રી મોદે-દુ-અમદાવાદ; ૧૫ શ્રી ડાહ્યાભાઈ વડીલ-વીરમગામ; ૧૬ શ્રી કાંતિલાલ ર. મહેતા-ધ્રંગા; ૧૭ શ્રી પુરુષોત્તમદાસ મહાદેવભાઈ-હળવદ; ૧૮ શ્રી તુલસીદાસ રણછોડાદાસ-ગમનગર; ૧૯ શ્રી જેઠાલાલ પોપ-ટલાલ ભગત-ગમનગર; ૨૦ શ્રી ગાંડુભાઈ પોપટલાલ માણેકચંદ-ગમનગર; ૨૧ શ્રી કેશવલાલ જય-રાજ-રાજકોટ; ૨૨ શેઠ જીવરાજભાઈ મકનદાસ-કુંડલા; ૨૩ શ્રી જગજીવનદાસ પિતાવરદાસ-કુંડલા; ૨૪ શ્રી મધુરાદાસ મનોદાસ-કુંડલા; ૨૫ શ્રી પરુષોત્તમદાસ ભાણુજી-અમરેલી; ૨૬ રાજરત્ન મોહનલાલ આંધવજી-અમરેલી; ૨૭ શ્રી મગનલાલ માધવજી વડીલ-ભુનાગઢ; ૨૮ શ્રી જીવરાજ ગોકળદાસ-સોનગઢ; ૨૯ શાસ્ત્રી અમૃતલાલ ભાણુજી-પાલીતાણા; ૩૦ શ્રી જયંતિલાલ કેશવલાલ-સિહોર; ૩૧ શ્રી જગનાદાસ બકિતદાસ વોરા-સિહોર; ૩૨ શ્રી જમનાદાસ ત્રિભોવનદાસ વડીલ-સિહોર.

શ્રી. દત્તરાજભાઈ મનદાસ : ફુલવાળા : મુંબઈ

મહાદય જી

શ્રી. સુળતાલ અવેરભાઈ વડોદરીયા : ભાવનગર

મહાદય જી

નમુના પત્ર આજે મહોદય પાસે ધરું છું કે લવિષ્યમાં એવું કાર્ય હાથ ધરનારને માર્ગદર્શક થાય. સાથે હકીકત મેળવવાની ચોક્કસાઇની એકાદ વાત જણાવી દઉં કે લવિષ્યમાં તે પણ સહાયક રૂપ અને. મુખ્યમાં પોરેયા મોઢમાં પહેલામાં પહેલા પગ મૂકનાર આપણા પ્રમુખ ધર્મદાસ શેઠના પ્રપિતામહ જીવણદાસ કોઠારી હતા. તેમના પછી પ્રજુદાસ કોઠારી. પછી શામળદાસ કોઠારી અને હાલમાં રાતિરતન ધર્મદાસ શેઠ કેવી પ્રગતિ કરી અને તેમના તરફથી વહેલ દાનગંભીરો પ્રવાહ કયા પ્રકારનો છે તે હકીકત મેં નિવૃત્ત જીવન ગાળતા શામળદાસ કોઠારીને મળી મેળવી. અને તે પણ રિપોર્ટ વગેરેની નોંધ નજરે નોંધા પછી-આટલી ચોક્કસાઈ છતાં તે સમય હકીકત ધર્મદાસ શેઠને બતાવવા તેમની ઓશીસે ગયો. શેરદલાલોની અને તેમાં પણ આવી પ્રખ્યાત કર્મની ઓશીસમાં વધુ વાત કરવાનો સમય ન જ મળે. તેમણે હકીકતના કામળો મૂકી જવા ને બીજે દિવસે લખ જવા જણાવ્યું. મેં તેમને તે આપી દીધા. બીજે દિવસે હું તેમની પાસે ગયો. એકાદ બે જગાએથી નિરાશ થઈ ચૂક્યો હતો. તેમાં તેઓથીએ પણ સમયને અભાવે હકીકત ન વાંચી શકવાનું જણાવતાં બીજા દિવસ પર તે વાત રાખી. હું ફરી તે લેવા ગયો નહિ. હું ગોરધનદાસ એન્ડ કંપનીની સહાયથી મુજબ ગયો હતો અને ત્યાં ૨૦ દિવસ રહેવાનું ધારેલ તે મુદત પણ પૂરી થઈ હતી હું. આ કાર્ય કમાણી માટે નહોતો કરતો પણ રાતિરત સેવા માટે કરતો હતો. ૨૫૦ રૂ. નો મારે ભોગ આપવો પડ્યો હતો. એક યુવાને મને જણાવ્યું કે હું નવ વખત જેલમાં જઈ આવેલ સત્યાગ્રહી વીર છું. હું આશ્ચર્ય પામ્યો અને સદુજ શંકા થતાં પૂછ્યું કે આપના લખવા પર મારાથી શંકા ન જ કરાય પરંતુ આપને આપની પીછાનવાળી માંદ પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિનું નામ આપો તો હું આપના કાર્ય સંબંધમાં આપ આપના મુખે જે વખાણ ન કરી શકો તે તેમને મુખે સંભળી આપના કાર્ય સંબંધી નોંધ હું સારા શબ્દોમાં લખ શકું. તેણે જણાવ્યું કે 'મુજબમાં ગોરધનદાસ એન્ડ કંપની છે

તે ગોરધનદાસ, અને પ્રાણલાલભાઈ મારા મગા મામા થાય છે.' મેં તે કંપનીમાં પૂછાવ્યું અને તેમની હકીકત ખરી જણાઈ. હકીકતને એકત્ર કરનારે આવી ચોક્કસાઈથી કાર્ય કરવાની ખાસ જરૂર છે. આ બધી ગ્રેસણા મને પૂરતી બીખાભાઈ તરફથી મળી હતી. આ સંબંધમાં મેં જાવનગરમાં તેમને ત્યાં દશ દિવસ રહી મહોદયની વીસ વર્ષની ક્ષાપ્તો નોંધને માર્ગ નક્કી કર્યો હતો. અને લવિષ્યમાં આપણી રાતિના ઇતિહાસ લેખકોને પણ મહોદયની સઘળી ક્ષાપ્તો એક સાચા ભોમીયા રૂપે આધારપ્રદ થશે. મહોદયની મહત્તા આ રીતે પણ ઉપયોગી છે.

પચીસ પચીસ વર્ષના ઉત્તરારા સાથે ખંત અને ચિંતા સેવી મહોદયે જે કાર્ય કર્યું છે તે કાર્ય કરનાર વ્યક્તિઓને અગિનંદન આપવા આપણે અત્રે એકત્ર થયા છીએ. મોઢો મેળવવા, ફેડ એકઠું કરવું, લેખો લખવા, અન્ય લેખકો પાસે લેખો માગવા, તે આવતાં વાંચી જવા, તેની ઉપયોગીતા વિચારી રધાન આપવું, ઘટલી સુધારણા કરવી કે કરાવવી, છાપખાના ભેગા કરવા, મુદ્ર સુધારવા એમ માસિક તૈયાર થતાં પોષ્ટ કરવું. આ મુખ્ય કાર્યો-નિત્ય કાર્યો ઉપરાંત હિસાબ રાખવો અને પત્રવ્યવહાર કરવો એ વગેરે જુદાં. આ બધું પચીસ વર્ષ સુધી ત્રણ વ્યક્તિએ અખંડ એકરસે, એકમને કાર્ય કરવાથી કાર્ય દીપ્ત્યું છે અને આપણને એકત્ર થવાનો આવો મંગળ પ્રસંગ મળ્યો છે. આમાં એ ત્રણેની પરસ્પર એકતા એ બહુજ પ્રશંસાપાત્ર કાર્ય છે. પચીસ વર્ષ સુધીમાં તેઓમાં મતભેદ ઉભો થયો નહિ. કોઈ રીસાણું મરકાણું નહિ એ આશ્ચર્યકારક તેમની કાર્ય પદ્ધતિ સર્વથા પ્રશંસા પાત્ર છે. આ ત્રણ વ્યક્તિ તે પુણ્યાત્મા બીખાભાઈ તથા તેમના અનુગામી પૂજ્ય છબીલભાઈ અને ગોરધનભાઈ. તે જાનેનો પૂજ્ય બીખાભાઈ ઉપર કેટલો પ્રેમ છે તે ગોરધનભાઈભાઈના મારા પરના તાજા પત્ર લેખનમાંથી આપું. તેઓ લખે છે કે મુ. બીખાભાઈની ગેરહાજરીમાં વિધવા જેવી રિચતિ છે. સધવા કરતાં વિધવા નિરાધાર બનતાં દિમ્બતવાન ખૂબ બને છે. આ માર્મિક વાક્ય

વિધવા વિવાહના આગ્રહીઓને પણ વિચારવા યોગ્ય છે. હું પુણ્યાત્મા બીખાભાષને તો વર્ષો યથા 'પૂજ્ય' વિશેષણથી પત્ર લખતો પણ ગોરધનદાસભાષને તે લગાડતાં તેમણે ધણી આનાકાની કરેલ અને આજે અહીં પણ હું તેમને તથા છબીલભાષને પૂજ્ય વિશેષણ લગાડું છું તે અણસમજથી કે વધારે પડતું નથીજ. ગુણા પૂજાસ્થાનં ગુણિણ ન ચ તિજ્ઞં ન ચ વયઃ। ગુણીઓમાં પૂજપાત્ર વસ્તુ તેમના ગુણો છે, વય કે જાતિ નહિ. 'ચારિત્રપૂજ્ય નહિ દેહપૂજ્ય' દેહ પૂજ્યતો નથી પણ ચારિત્ર પૂજ્ય છે. કાર્ય પૂજ્ય છે, અસારે આ સમગ્ર સભામંડપ તેમની પૂજ માટે જ મંગેલ છે, તે પૂજ તેમના ગુણની છે, કાર્યની છે. આ પૂજ કાર્યમાં હું ત્રણેને પ્રેમપૂર્વક નમન કરું છું. અંતરના ઉમંગકાથી નમું છું. બીજી પૂજન સમિતિ વિચારે તે.

મહોદયનું હાલનું જીવન એ પુણ્યાત્મા બીખાભાષ આદિ ત્રણે વ્યક્તિના શાંત ચિંતના મુક સેવા ભાવનો નમુનો છે. મહોદય પર માલિકી હક તેમના કાષ્ટએ કદી ઇન્જોય નહિ. તેના દીર્ઘ જીવનની સંકલના વિચારી, સંરક્ષક સમિતિ નામી (દ્રસ્તીઓ નીચા), ફંક અને લવાજમનાં નાણાં તેમને સોંપી દીધાં. પેઢીના પ્રમાણિક નોંધર જેમ તેમણે કાર્ય કર્યું. ઉપજ અર્થતો પાછળ પાછો દિસાળ, દિસાળનિપુણ વ્યક્તિઓ પાસે પાસ કરાવી મહોદયમાં પ્રસિદ્ધ કરી મહોદય એ જ્ઞાતિની મીઠકત છે; અમારી કે કોઇની નથી એ સમિતિ તથા ગ્રાહકોના અંતરમાં ઉતાર્યું. તેમાં પણ શેકના દિતમાં જીવન સમર્પણ કરનાર મુનિમ જેમ ગોરધનદાસભાષએ હદ કરી. તેઓ વેરાવળમાં શેક વનમાળી વીરજીને ત્યાં તેમની પુત્રીનાં લગ્ન પ્રસંગ પર ગયા. શેક ૨૫૧ રૂ. ભરી મહોદયના મુરબ્બી બન્યા. બીજે દિવસે વાતચિતમાં આનંદ છે એમ પૂછતાં ગોરધનભાષએ જણાવ્યું કે રૂ. ૫૦૦ પૂરાં કરે તો સાચો આનંદ આવે. શેક બીજા ૨૫૧ ભરી ૫૦૨ પૂરા કર્યા. મુરતમાં એક ભાષએ જમવા નિમંત્રણ. જમવા તો ત્યારે આવું તમે મહોદયના મુરબ્બી બનો. આ તેમના નિસ્વાર્થ સેવા કાર્યના સાચા નમુના છે. સેવાભાવી

સજ્જનોને મનનીય છે.

પુણ્યાત્મા બીખાભાષના ચિર પૂજન સંબંધમાં હું એકાદ બે આજત આ સભા પાસે મૂકવા ઇચ્છું. તેમણે ભાવનગરની આપણી જ્ઞાતિની જે જે સંસ્થાઓમાં અગ્રપણે ભાગ લીધો હોય તે દરેક સંસ્થા સાથે તેમનું રમરણ જોડાવા તેમનું તૈલ ચિત્ર ત્યાં મૂકાવું જોઇએ અને મહોદયના દર માસના પ્રકાશનમાં અગ્રપૃષ્ઠ પર તેમની એકાદ ઈયતી નાની છબી છપાવી જોઇએ. તેમનું આવું રમરણ ચિન્હ અન્ય સેવાભાવીઓને સુપ્રેરણાદાયક ધર્મ શકશે.

આપણે મહોદયને પ્રેરક, પ્રજોષક અને પથપ્રદર્શક બનાવવાને, નવા યુગને બંધમેસતું થવાને શું કરવું જોઇએ તે એક વાત અમણ વિદ્યાર્થી લોટા કરે તેમ એક લોટા હું કરું છું—સંઘવું છું. વિદ્યાર્થી જીવન જેમ મહોદયજીવન ઉભું થાય. તેના મુખ્ય વિશાળ ખંડમાં આપણા અનેક પ્રશંસા પાત્ર જીવન છત્રી ગોષ્ઠા કે જીવતાનાં બહુ મોટાં નહિ એવાં તૈલ ચિત્રો રહે. આપણા ગ્રંથ લેખકો અને કવિઓનાં કાર્ય ત્યાં સંગ્રહાય તેમજ આપણી જ્ઞાતિના સર્વાંગ પ્રતિદાસ માટેનું સંપ્રદરયાન બને. ઉપરાંત આપણી સમગ્ર જ્ઞાતિમાં આજુ મંડળો અને સંસ્થાઓ સાથે મહોદય સંબંધમાં રહે તથા તેના સંબંધમાં અન્યને વાકેફ કરી શકે. આમ મહોદય જીવન આપણી જ્ઞાતિના નવા પુરાણ દફતરખાનારૂપ બને. આ જીવન સાથે સંચાલક અને વ્યવસ્થાપકો કુટુંબ સાથે રહી શકે તેવી મુદત સગવડ પણ હોવી જોઇએ. દુકામાં કંડુ તો મહોદયજીવન એટલે સમગ્ર મોટાજ્ઞાતિનું બળ અને પવિત્ર તીર્થસ્થાન બને.

આપણા વસવાટવાળી જગાઓ જોતાં કાંઠિવારાક એક ખુણા રૂપ છે. અને તેના પણ એક ખુણામાં આવેલું ભાવનગર છે. એ ભાવનગરમાં મહોદયનું કાર્યાલય એ કોષ અગોચર જગામાં ઉમેલા ઉત્તમ હાપુસના કલમી આંખા કે અતરીય ગુલાબ જેવું છે. તેના રોપણહાર પૂજ્ય બીખાભાષ છે. તેમના સદગામી

[અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૪૨ એ

રજત મહોત્સવ પ્રસંગે મળેલ સંદેશાઓ

“મોઢ મહોદય” પચીસ વર્ષ પુરાં કરે છે.

આ પચીસ વર્ષમાં તો જગતમાં અનેક આસ્માની સુલતાનીઓ આવી ગઈ. દુનિયા ફરી, નવી બની; સડી, છૂંચી બની અને ફરી પાછી ભાંગવાને ઉચલી પડી.

ઝાતિનાં બંધનોને જમાનાએ પડકારે કર્યા છે અને છતાંય, ઝાતિની ગંગાઓના પ્રવાહો તો વહેતા જ રહ્યા છે. મોઢ ઝાતિ તો તેની એક બક્તિને કારણે જગ વિખ્યાત બની છે. દુનિયામાં ડોકો બાળવનારા આ પુરૂષની ઝાતિએ વિરલ વ્યાપારીઓનું સમૂહનું ક્યું છે, સમાજ સુધારકોની પકવણી કરી છે અને સાહિત્યકારો અને અન્ય ક્ષેત્રોની બક્તિઓનું પણ ઉત્પાદન ક્યું છે.

વિરાટ બગ્ચો છે, અને વિરાટતા તાલ સુર સાથે પોતાના તાલ સુર મિલાવવાનો જગતની દરેક દરેક

પૃષ્ઠ ૩૧ થી ચાલુ]

કાર્યકર્તામાં પૂન્ય કાયાલાલભાઈ પણ છે. તેઓ એવી વિકટ જગા પર હાલ કામ કરી રહ્યા છે કે જ્યાં સદાય પુષ્પ અપુષ્પ, સ્તુતિ અસ્તુતિ ભેડાયલાં છે. થોડા જ સમયમાં આવનાર અહીંના વિદ્યાર્થીઓવનની પ્રથમ પરીક્ષાના ઇતિહાસ વાંચન વખતે આપણને તેઓ સંબંધમાં વધારે વિચારવા પ્રસંગ મળશે.

બંધુઓ, આ સેવાપૂર્ણ મંડપના કાર્યને નિહાળવા અંતરીક્ષમાં ભીનીદષ્ટિ કરનાર આપણા પૂન્ય પુણ્યાત્માઓ રાજરતન હરિલાલભાઈ, એધવજીભાઈ, મદનજીભાઈ અને મોહનલાલ મહેતાને વંદન કરી વિરમીએ, અને આમ વિરમતાં વિરમતાં હું આપણા ઉત્સાહી બંધુ મહોદયના રજત મહોત્સવના સ્મરણાંકનાં આત્મ રૂપ તારાચંદ્રભાઈ આણંદજીને પ્રણામ કરું છું.

ઋષિકેશ તા. ૪-૬-૪૨
C/O પ્રજ્ઞાનંદ આશ્રમ કહાન ચક્ર ગાંધીના પ્રણામ

ઝાતિઓનો જમાનો પણ આજે અગત થયો છે, જેઓ મુતા હશે તેઓને પાછળ મૂકીને જગત આગળ જશે, માફક હશે તેઓ કાળ વંદોળીયામાં ઘેરાઈ જશે. છતી આંખે અંધાપાના મોહમાં ફૂંપેલ માનવીઓ જમાનાની વીજળીથી તારા જ થશે

ઝાતિ ભગો! તેની પ્રુનિત ગંગાના શીતળ ઝરણાંઓથી મલિનતા છેટે રહે. ઝાતિ ગંગાના કાંઠા પર રમણિયતા હસતી બને! અને રાષ્ટ્રના તુતન ઉત્થાનમાં ઝાતિ પોતાના ઉત્તમવલ અને ઉદાત્ત ભાગ ભજવી રહે!

“મોઢ મહોદય” ની ખીજ પંચીશી પર પ્રભુના આશિર્વાદ ઉતરી પડે.

શામળદાસ ગાંધી
તંત્રી, “વંદેમાતરમ”. મુંબઈ

આપણી ઝાતિના બૂધણ શેઠ શ્રી ધરમદાસ શામળદાસના અધ્યક્ષણ નીચે “મોઢ મહોદય”નો રજત મહોત્સવ ઉજવવા, આપ ભાઈઓએ પ્રયત્ન કર્યાનું, આપની આમંત્રણ પત્રિકાથી જાણી, મને ઘણો આનંદ થયો છે. આવા માંગલિક પ્રસંગે મારી હાજરીની આપ અપેક્ષા રાખો તે સ્વાભાવિક છે, અને આવા ઉત્સવ પ્રસંગે હાજરી આપવાની મારી ફરજ સમજું છું. પરંતુ મારી હાલની શારીરિક સ્થિતિ એવી છે કે હું મુસાફરી કરી શકું તેમ નથી, તેથી લાયકાત છું. શેઠ શ્રી ધરમદાસભાઈને મળવા લાંબા વખતથી હું ઇન્ટેન્ડર છું. તેમણે આપણી ઝાતિની દ્રવ્યનો ભોગ આપી, અમૂલ્ય સેવા કરી છે. તેમની ગોડીંગમાં આપણા અનેક ગરીબ ભાઈઓને રાખી, તેમને ઉચા પ્રકારની કેળવણી લેવાની તક આપી, તેમને અને આપણી ઝાતિને કૃતાર્થ કરેલ છે. તેઓ તંદુરસ્તી સાથે લાંબું આયુષ્ય અને સામાજિક સુખો ભોગવે તેમ ઇચ્છુ છું.

રણછોડદાસ પટવારી-રાજકોટ

આપના આગ્રહથી માટે આભાર.

શ્રી માતંગી ઉર્ફે મોદેશ્વરી દેવસ્થાન સંસ્થાના પ્રમુખ તરીકે આ રજત મહોત્સવ પ્રસંગે શ્રી સમસ્ત મોદ કોમની અને આ સંસ્થાની શ્રી 'મોદ મહોત્સવ' દ્વારા આપે સૌ કાર્યકર્તાઓએ જે સેવાઓ કરી છે તેને માટે સંસ્થા તરફથી ધન્યવાદ અને અભિનંદન આપું છું. શ્રી જગદંબાની-આપણી કુળદેવીની-આપ જે સેવા કરી રહ્યા છો તેથી મારી ખાતરી છે કે શ્રી જગદંબાના સંપૂર્ણ આશીર્વાદ શ્રી 'મોદ મહોત્સવ' ઉપર અને તેના સંચાલકો ઉપર કાયમ રહેશે. આ સમારંભ પુર ઉત્સાહથી અને સંપૂર્ણ ક્ષેત્રગંધીથી પાર પડે એમ પ્રભુ પાસે મારી પ્રાર્થના છે.

રમણલાલ દાદુભાઈ

પ્રમુખ : શ્રી માતંગી ઉર્ફે

મોદેશ્વરી દેવસ્થાન સંસ્થા-અમદાવાદ

અનિવાર્ય રોકાણને અંગે હું આ મહોત્સવમાં હાજરી આપી શક્યો નથી તેથી દિલગીર છું.

અખિલ મોદ જ્ઞાતિના મુખ્ય વાણન 'મોદ મહોત્સવ'ને તેના આ રજત મહોત્સવે મહારા હાદિક અભિનંદન પાઠવું છું.

જ્ઞાતિ સેવાના પ્રુનિત કાર્યમાં આ માસિકનો ફાળો કિંમતી અને અનોખો છે.

જ્ઞાતિમાં નવચેતના પ્રેરી તેનો મહોત્સવ સાધવાના આ માસિકના વ્યવસ્થાપક મંડળના નિષ્ઠામ પ્રયત્નો સર્વોંશે ફળિશ્રુત થાઓ.

નારણલાલ ઓપડલાઈ શેઠ, વડવાળુ કેમ્પ.

માસિક "મોદ મહોત્સવ" પોતાનો રજત મહોત્સવ ઉજવવા ભાગ્યશાળી નીવડેલ છે તે પ્રસંગ આપણી અખિલ જ્ઞાતિ માટે ગૌરવનો વિષય છે. આ રજત મહોત્સવ પ્રસંગે "મોદ મહોત્સવ" અને તેના ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ કરનાર કાર્યકર્તાઓને અમારા તરફથી અભિનંદન અને શુભેચ્છા પાઠવતાં અમેને જ્ઞાતિ આનંદ થાય છે.

પરંદેશમાં ધધાયે રહેતા આપણા જ્ઞાતિબંધુઓને

૫

પોતાની જ્ઞાતિના ખચર જણના માટે "મોદ મહોત્સવ" ઉત્તમ પ્રકાશન માધ્યમ પસંદ છે. તદુપરાંત સામાજિક કુદૃષ્ટિઓ દૂર કરવા, સામાજિક સત્ય સુધારા તરફની વૃત્તિ વધારવા, કેળવણીનો પ્રચાર કરવા અને સમસ્ત જ્ઞાતિમાં એક સંપી અને એકવચનાની ભાવના ખિલાવવા વગેરે જ્ઞાતિ હિતની જુદી જુદી દિશાઓમાં "મોદ મહોત્સવ" ધણો ફાળો આપ્યો છે અને રજત મહોત્સવ ઉજવવા એ ભાગ્યશાળી નીવડ્યું છે એ જ કોની ઉપયોગીતાની નિશાની છે.

અંતમાં "મોદ મહોત્સવ" પોતાના ઉદ્દેશોને અર લાવવામાં સફળ થાય, તે વિશેષ સમૃદ્ધ અને અને તેના દ્વારા આપણી અખિલ જ્ઞાતિ આત્માદીના શિખરે મુકાય એ જ મહેચ્છા.

દ્વારકાદાસ માણેકચંદ શેઠ

અમૃતલાલ જુદરામ આદાસજી

ઓ. ભેદન્ટ સેક્રેટરી

શ્રી. મો. વ. ફા. ડા. કમિટી

નમનગર

અખિલ મોદવણિક જ્ઞાતિનું મુખ્યપત્ર 'મોદ મહોત્સવ' પચીસ વર્ષના વહાણા પીતાવી રજત મહોત્સવ પ્રસંગે જેવા ભાગ્યશાળી થયેલ છે, એ આપણી જ્ઞાતિનું સદ્ભાગ્ય છે, જ્ઞાતિ માટે એ મગફળીનો નિષય છે. "મહોત્સવ"ની સુંદર પ્રગતિ માટે "મહોત્સવ"ના સંચાલક તથા વ્યવસ્થાપક મંડળને તેમની કર્તવ્યપરાયણતા તથા સેવાભાવ માટે ખરેખર ધન્યવાદ ધરે છે, "મોદ મહોત્સવ" ધણું જીવોં એવી મારા અંતઃકરણની આ પ્રસંગે શુભેચ્છા છે. "મહોત્સવ" સુવર્ણ મહોત્સવ જેવા ભાગ્યશાળી બનો, એવી દયાળુ પ્રભુ પ્રત્યે નમ્ર પ્રાર્થના છે.

લાવનગર મોદ વણિક બોર્ડિંગમાં રહી હું કાલે જમાં અભ્યાસ કરતો હતો, ત્યારે ઇ. સ. ૧૯૨૭ માં બી. એ. ના મારા છેલ્લા વર્ષ દરમિયાન જ્ઞાતિપત્રમાં કાંઈક લખવાની એ પ્રસંગે રકુરજા થઈ હતી અને તદ્વુસાર "મોદ મહોત્સવ" અને તે પ્રસંગે રાજ્યપુરથી પ્રસિદ્ધ થતા "મોદમિત્ર" માં લેણો લખવા

શરૂ કરેલા. મોઢવલ્લિક ખોડિંગમાંથી એ પ્રેરણા મેળવવાનું સદ્બાળ્ય મને પ્રાપ્ત થયેલ. એથી એ સંસ્થાનું એ ઝાણુ સ્વીકારતાં આજે મને આનંદ થાય છે. “મોઢ મહોદય”ના વ્યવસ્થાપક શ્રીયુત ગોરધનદાસ ભાષ્ટનું મને સદાય પ્રોત્સાહન મળેલ છે અને તે માટે તેમનો આજે જાહેર આભાર માનું છું. છેલ્લા ૧૭ વર્ષ થયાં “મહોદય” દ્વારા જ્ઞાતિની યત્ક્રિયિત સેવા કરવા શક્તિમાન થયેલ છું. એટલે મારે મન “મહોદય”નો રજત મહોત્સવ ખરેખર આનંદનો અવસર છે. રજત મહોત્સવને સંપૂર્ણ ફેલે ઇચ્છું છું અને સાથેસાથ પ્રાર્થું છું કે “મોઢ મહોદય” ધણું જીવે. “મહોદય” જ્ઞાતિમાં વધુ ને વધુ જનગૃતિ આણી જ્ઞાતિમાં નવજીવન પ્રેરી તેની ઉન્નતિ સાધવા શક્તિમાન બનો.

“મોઢ મહોદય” પોતાની પચીસ વર્ષની લાંબી યશસ્વી કારકીર્દિ દરમિયાન જ્ઞાતિના સળગતા વિષ-વિષ સામાજિક પ્રશ્નો, જીવણી પ્રચાર, ફિઝિકલ ફીઓની સ્થિતિ સુધારણા, ગોળ અને તેની જરૂરિયાત પ્રત્યાદિની સુંદર છણાવટ કરી જ્ઞાતિની ભારે સેવા બજાવી છે, તેમજ જ્ઞાતિને જાગૃત રાખવા બનતો પ્રયાસ કરેલ છે. કવિ દત્તપતરામના સ્વાતુસ્સાર ‘ધારે ધીરે સુધારાનો સાર’ એ પ્રમાણે જ્ઞાતિમાં સુધારાઓ દાખલ કરાવવા સુમેશ ઉઠાવી છે. આજની તિથી “મહોદય” લાંબી મજલ કાપવા શક્તિમાન થયેલ છે. “મોઢ મહોદય” ની શૈલી તાજી તમતમતી નથી એમ કેટલાકને લાગશે, પણ લોક રૂચિને આધિન થઈ જ્ઞાતિપત્રોએ કાર્ય કરવાનું હોય છે, એ બૂલધુ ન બેઠ્યો.

“મોઢ મહોદય” ના શરૂઆતના વર્ષોના સ્વ. તંત્રી શ્રીયુત દામોદરદાસ ખોટાદકર કવિનું આ સમયે સ્મરણ થાય છે. તેમણે “મહોદય” દ્વારા જ્ઞાતિની ભારે સેવા બજાવી છે. “મહોદય” ના જનક અને સંચાલક સ્વ. શ્રીયુત બીખાભાઈ પરીખ આ અવસર બેવા આપણી સમક્ષ નથી, પણ “મહોદય” જ્યાં લગી જીવશે ત્યાં લગી સ્વ. બીખાભાઈનું નામ

ચિરસ્મરણીય રહેશે, એ નિર્વિવાદ છે. “મહોદય” ના વિકાસ અને ફેલાવામાં જે જે બંધુઓએ પોતાનો ફાળો આપ્યો છે, તે બધા અભિનંદનને પાત્ર છે.

“મોઢ મહોદય” જ્ઞાતિની વધુ ને વધુ સેવા કરવા શક્તિમાન બનો, એવી નમ્ર અરજ છે. જ્ઞાતિ-બંધુઓ તેને સદાય સત્કારે અને પોષે એવી અભ્યર્થના છે. ફરીથી શુભેચ્છા પાઠવું છું “મોઢ મહોદય” ધણું જીવે. !

સ્તિલાલ હરજીવનદાસ મણિયાર, વઢવાણ કેન્દ્ર.

જ્ઞાતિપત્રના ૨૫ વર્ષ પૂરાં થાય અને પચીસ વર્ષ પૂરાં કરતાં તેનો ‘રજત મહોત્સવ ઉજવાય’ એ પ્રસંગ કોઈ પણ જ્ઞાતિના ભાઈ બહેન માટે ગૌરવ બર્ષો ગણાય.

જ્ઞાતિના દૂકા ક્ષેત્રો; એ દૂકા ક્ષેત્રમાંના અનેક ન્હાના ન્હાના વાકાઓ; જ્ઞાતિ ઉન્નતિના કાર્યમાં રસ ધરાવતો વર્ગ; આ સૌ વચ્ચે વેરાયેલી અનેક ન્હાની મોટી મુશ્કેલીઓને ઓળંગીને પચીસ વર્ષ જીવી જવું એ કોઈ પણ જ્ઞાતિપત્રની એક આઠરી કસોટી ગણાય. એ સાચેસાચ આનંદનો વિષય છે કે ‘મહોદય’ એ કસોટીમાંથી પાર ઉતર્યું છે. એની સફળતા એના સંચાલકોના અડગ વિશ્વાસ, અખૂટ ધૈર્ય, અને અનંત શ્રદ્ધાનો પરિપાક છે અને એટલે આજનો પ્રસંગ મહાન છે. પ્રત્યેક જ્ઞાતિ ભાઈ-બહેન આ પ્રસંગ માટે મગ-રમ બની શકે.

આપના સંગ્રહનને સંપૂર્ણ સફળતા ઇચ્છું છું. આજના બહુમૂલ્ય પ્રસંગે હું “મોઢ મહોદય” ના સંચાલકોને વિનવશ કે જ્ઞાતિ ઉન્નતિ માટે; જ્ઞાતિમાં યુગ અનુરૂપ સુધારાઓ લાવવા માટે; વર્ષોથી જડપાલી બેઠેલા કુરિવાજોને નિમૂળ કરવા માટે; તેમજ આ પદ્ધતિની દુનિયાની સાથે રહીને જ્ઞાતિનો પુનરુદ્ધાર કરવાનાં કાર્યમાં ‘મોઢ મહોદય’ જ્ઞાતિને એ માર્ગે લઈ જવાને-પ્રકાશના એક કિરણ સમુજાની-માર્ગદર્શન કરાવતું બની રહે, અને સાચી સેવા કરી ગય એજ પ્રાર્થના.

વરજીવન પારેખ-મોઢવા

આવા પ્રસંગે જ્યારે આપણા બાઇઓ છુદ્ધ જુદા તડના અને જુદે જુદે સ્થળેથી, સાં એકત્ર થયા હશે, તે તકનો લાભ લઇ આપણી સમસ્ત મોઢ માતિના ભવિષ્યનો અને તેના હિતનો વિચાર થાય અને એટલુંજ નહિ પણ કંઈક બ્યવહારિક યોજના ધકાય તો સારું. હું ધારું છું કે એવું કંઈ પગલું લેવાય તોજ મહેનત, સમય અને પૈસાનો જે બ્યય આ ઉત્સવ પાછળ કરવામાં આવ્યો છે તેનું સાર્થક થાય.

બાકી એ તો દેખીતુંજ છે કે હાલની દુનિયા ધણાજ વિકટ સમયમાંથી પસાર થઇ રહી છે. આપણે, આપણો સમાજ પણ એમાંથી મુક્ત નથીજ. જ્યારે દરેક રાષ્ટ્ર, દરેક પ્રજા આવા સમયમાં પોતપોતાનો વિચાર કરી પોતાનું સંભાળે છે તો આપણે પણ આપણા હિતનો વિચાર કરી લેવો જોઇએ અને એક સુધારેલી સંસ્કારી અને સ્વમાન અને સ્વતંત્રતાપ્રિય માતિ તરીકે આપણે આપણું અસ્તિત્વ જળવડાવું હોય તો જમાનાને અનુકૂળ થોડા સુધારણા કરી પ્રગતિમાન થવુંજ પડશે. આપણું હિત શેમાં છે, આપણી પ્રગતિ કય દિશામાં છે એ શોધી કાઢવું કંઈજ મુશ્કેલ નથી. જરૂર માત્ર બ્યવસ્થિત કાર્યની જ છે. મ્હારું તો નિશ્ચયપૂર્વક માનવું છે: આ જમાનામાં કોઈપણ પ્રજાને આગળ વધવાની એકજ આવી છે, એકજ શક્તિ છે અને તે “સંઘ-શક્તિ” “સંઘ શક્તિ: કલોયુગે” એ સિદ્ધાંત જરા પણ શંકાવો નહ જોઇએ. સંઘશક્તિ એજ જારી શક્તિ છે માટે આપણો સમસ્ત મોઢ સમાજ સંગઠિત થાય એ જોવાનું છે. આ શક્તિથીજ આપણે આપણી દરેક આશા અને આદર્શ સફળ થએલા નેમું.

આ શક્તિ વગર કોઈ પણ રાષ્ટ્ર, કોઈપણ પ્રજા આગળ વધી શકી નથી અને કોઈ વધી શકશે પણ નહિ જ.

તમારું કાર્ય સફળ થાઓ અને “મહોદય” ભવિષ્યમાં માતિની સંગીન સેવા કરે એ ઇચ્છું છું.

મોહનલાલ બી. મણિયાર. મુંબઈ

“મોઢ મહોદય” ના રજત મહોત્સવ પ્રસંગે આવેલ શુભેચ્છાના સંદેશાઓ.

૧ સર પુરુષોત્તમદાસ કાકોરદાસ સી. આઇ. ઇ. મુંબઈ; ૨ દી. બ. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી-મુંબઈ; ૩ શેઠ પ્રાણલાલ દેવકરણ નાનજી-મુંબઈ; ૪ દી. બ. ગોવિંદદાસ ચતુર્જનદાસ-મદ્રાસ ૫ અ. સી. જવાવતી પ્રાણલાલ-મુંબઈ; ૬ શ્રી ચામળદાસ ગાંધી-મુંબઈ; ૭ શ્રી રણછોડદાસ પટવારી-રાજકોટ; ૮ શ્રી ગોપાળજી ઓધવજી-ભાવનગર; ૯ શેઠ રમણલાલ લલ્લુભાઈ, પ્રમુખ: માતંગી દેવસ્થાન-અમદાવાદ; ૧૦ શેઠ નારણદાસ ઓધાભાઈ-વઢવાણ ૪૫; ૧૧ શ્રી જામનગર મોઢ માતિના સેક્રેટરીઓ-જામનગર; ૧૨ શ્રી રતિલાલ હરજીવનદાસ બી. એ. બી. દી વઢવાણ-૪૨૫; ૧૩ શ્રી મોહનલાલ બાણુભાઈ મણિયાર-બાર-એટ-લો-મુંબઈ.

ઉપરના સંદેશાઓ અન્યત્ર પ્રગટ થયેલા છે; તે ઉપરાંત નીચેના સંદેશાઓ આપ્યા હતા:—

Malviya Modh central committee highly appreciates great valuable services rendered by the magazine during twenty five years for cause of Malwa Modh.

Congratulations for Silver Jubilee celebrations. Wishing complete success. Excuse absence owing long sickness.

Shankarlal Chawdhari.

નીચેના બાઇઓ તરફથી શુભેચ્છા ઘણવાત અને સફલતા ઇચ્છતા તારો મળ્યા છે:—

૧ શ્રીયુત ઉમેદલાલ પુરુષોત્તમદાસ મણિયાર-અમદાવાદ, ૨ શેઠ ચંદ્રકાંત મોતીલાલ જગલાલ-વાળા-અમદાવાદ, ૩ શ્રી ચંદુલાલ ડોંગરીયા-

પ્રમુખ સાહેબે પ્રમુખ સ્થાન લેતાં પહેલાં જણાવ્યું કે જો આ મેળાવડાના પ્રમુખ તરિકે મારાં કરતાં ખીજ કોઈ વધારે વિદ્વાન તેમજ લાયક વ્યક્તિની પસંદગી કરાઈ હોત તો સાઈ હતું. મને પ્રમુખ તરિકે ચુંટીને અદિની આપણી યાતિનો સમાગમ સાધવાની ઉત્તમ તક આપે મને આપી છે. મને આપેલાં માન અને તક માટે હું આપનો ઉપકાર માનું છું. આ હિત્તવના પ્રસંગે, 'મોઢ મહોદય' ના ઉત્પાદક અને તેને અત્યાર સુધીના પોષક સાચા સેવાભાવી થી બીજાભાષ ગોપાળજી આપણી વચ્ચે હોત તો અનેરો આનંદ યાત. પણ પ્રભુને ગમ્યું તે ખરું. તેમનો આત્મા તો આપણા સા ઉપર પોતાની આશિષ વરસાવી રહ્યો હશે. હવે આજનો કાર્યક્રમ શરૂ થાય એમ હું ધૃમ્મું છું.

ત્યાર પછી સ્વાગત પ્રમુખ રોકે શ્રી સુખલાલ-ભાષક ઝવેરભાઈની નાદુરસ્ત તબિયતને લીધે, તેમનું બાપજી શ્રી. વજલાલ જોડજીદાસ વેરાએ વાંચી સંભળાવ્યું હતું. આ બાપજી અન્યત્ર જાણ્યું છે. પછી મેં, પ્રમુખ સાહેબે પોતાનું બાપજી વાંચી સંભળાવ્યું. આ બાપજી પણ અન્યત્ર જાણ્યું છે. પછી 'મોઢ મહોદય' ને આશીર્વાદ આપતા તથા તેની સફળતા ઇચ્છતા તાર અને પત્રો દ્વારા મળેલા શ્રેયશ્રીઓ ભાષક શ્રી ગોરધનદાસ અમીચંદ મહિપાદે વાંચી સંભળાવ્યા. આર્માના કેટલાએક શ્રેયશ્રીઓ પણ આ હિત્તવના હેતુલ સાથે પ્રકટ કરવામાં આવ્યા છે.

શ્રેયશ્રી વાંચન બાદ, શાસ્ત્રી શ્રી અમૃતલાલભાણુજીએ 'મોઢ મહોદય' ને આશીર્વાદનના 'શ્લોકો ગાયા હતા. પછી 'મોઢ મહોદય' ના મંત્રી શ્રી દામોદરદાસ પરમાજીદંદાસ દેશાઈએ પોતાનું નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું. આ નિવેદન પણ અન્યત્ર જાણવામાં આવ્યું છે.

પછી રા. રા. દરજીવનદાસ કાળીદાસ મહેતાએ પ્રસંગોચિત બાપજી કરતાં જણાવ્યું કે દેશ જુદી જુદી યાતિઓનો અનેલો હોય, જે બધી યાતિઓ સસ સુધારાને પંથે વળે અને પોતાની તુટિએ દૂર કરી યાતિ સંસારને શોભાવે તો એ જુદી જુદી યાતિઓનાં ઉત્કર્ષદ્વારા દેશોદય હાથવેતમાં જ સમજવો. યાતિઓને ઝિન બિન કરવા કરતાં, જે યાતિઓ

ખરી રીતે હિંદુ ધર્મના રક્ષક સમી છે તેમાં ધુસી ગયેલી બદીઓ દૂર કરવાનો અને યાતિઓ દ્વારા હુબર હીબોગ વધારવાનો સાચો પ્રયાસ કરાય તો દેશની આબાદી દૂર નથી. યાતિ ખાસ કરીને ધંધાની સૂચક છે અને આ હિસાબે દેશની અંદરના ધંધા-રાજગારમાં યાતિઓનો ફાળો ઓછો ન ગણાય.

તેમનાં બાપજીમાં ખીજે ધ્વનિ એ હતો કે જાહેર કાર્યકર્તાઓએ ખાસ કરીને નિરુપાર્થો અને નિરાચલી રહેવું જોઈએ. વળી 'મારું એટલું સારું,' તેને ખરે જો સૌ 'સાઈ એટલું માઈ,' એવી ભાવના સેવતા થાય તો સત્ય સુધારો હાથવેતમાં જ છે.

પછી રા. બળવંતરાય ગોપાળજી મહેતાએ પોતાનાં વિવેચનમાં જણાવ્યું કે હું મને મોઢ વણિક નથી, પણ મોઢ કેમના ધણા ખરા ભાષકોના ગાઢ પરિચયમાં હું છું અને તેમના કેટલાક રીત રિવાજોથી વાકેફ છું. અત્યારે મેં ઉદ્ધામ પડ્યો છે. એક પણ યાતિઓની ખીલકુલ જરૂરિયાત નથી તેવું કહેનારો છે અને ખીજે પણ એમ કહે છે કે જો યાતિઓએ પોતાની સંજ્ઞા ટકાવી રાખવી હોય તો કુદરત અને ભુરકે વધતા આ જમાનાને ઓળખીને, યાતિઓએ પોતાની ભુતી ધરેડે હોડી, જમાનાને યોગ્ય સુધારા કરવાની અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે. જે આમ નહિ અને તો વખત એવો આવે કે યાતિઓ કદાચ ઝિનબિન થઈ જાય.

યાતિ માસિકોએ પણ સમયને ઓળખી, યોગ્ય સત્ય સુધારાની ખરી દિશાપત કરવી જોઈએ અને ધુસી ગયેલી હાનિકારક બદીઓને દૂરનાવવા તદ્દન નિરુપાર્થી કામ કરવું જોઈએ. સામાજિક દિતમાં અંતરાય રૂપ બનતી યાતિઓ વહેલા યા મોડે નષ્ટ થવાની એ જાતની પરિસ્થિતિ ઓકસ છે, એટલે યાતિઓએ સામાજિક તેમજ દેશનાં દિવને લક્ષમાં રાખી યોગ્ય સુધારાને યદતો પ્રખંધ પહેલી તકે કરવો જરૂરી છે.

પછી રાજરત્ન તારાચંદ પોપટલાલ અમલજીએ પોતાનાં બાપજીમાં જણાવ્યું કે જુદાં જુદાં નિવેદનોમાં તથા મારી અગાઉના વિદ્વાન વક્તાઓનાં બાપજીમાં માસિક સંબંધે તેમજ યાતિ સુધારણા સંબંધે પૂરતું કહેવાયેલું હોવાથી હું તે વિશે વધુ બોલવા માનું.

તો નથી. તેઓએ જણાવ્યું કે જ્યારે મેં 'મોઢ મહોદય રજત મહોત્સવ અંક' નું સંચોજકપણું સ્વીકાર્યું ત્યારે શરૂઆતમાં તો મને નિરાશા જ થઈ, પણ પાછળથી મારી એ નિરાશા આશાના રૂપમાં ફેરવાઈ છે અને જે ભત્તેનો અંક અમે જાતિયધ્વજો આગળ રજૂ કરશું તે બેતાં, આપ સૌને ખાતરી થશે કે તે અંકને વિધવિધ સામગ્રીઓથી ભરપૂર બનાવી એક વાંચના અને સંપ્રદાય લાયક અંક જાતિયધ્વજોને અર્પણ કરવા અમે યથાશક્તિ કયું છે.

જો હું તંત્રી હોઉં તો ખીન્ન લેખકોના વિચારોને ક્યાવી ન હઉં. તેમના વિચારો પણ પ્રકટ કરું, બલે તે વિચારો સાથે હું સંમત ન હોઉં. અત્યારે નવન સત્વ કહેવાનો જમાનો છે. દ્વધર્માં અને દ્વિધર્માં પણ રાખી ગોળ ગોળ વિચારો દર્શાવવાની રીત તબ્બી નેપએ.

આ અંકમાં મેં શું કયું છે તે કહેવા કરતાં મેં શું નથી કયું એ હું આપ સૌને જણાવીશ. આમ જણાવીને રા. રા. અકાલજીએ 'રજત અંક' ની વાનગીઓ વિષે અમુક વખત વિવેચન કયું હતું. આ અંકમાંના તેમનાં મનનીય નિવેદનથી વાચકો આ અંક સંબંધેની બધી યોજનાથી અવસ્થ વાકેફ થશે.

પછી પ્રમુખ રચાનેથી નીચેના ઠરાવ મૂકાયો જેને બધાનું અનુમોદન મળ્યું.

ઠરાવ ૧—કર્તવ્ય પરાયણ શ્રી બીખાભાઈ ગોપાળજીએ સાદસ ખેડીને 'મોઢ મહોદય' પ્રકટ કરી મોઢ જનતા ઉપર મોટો ઉપકાર કર્યો છે. માસિકને બાળક સમ ઉછેરી તેને સમૃદ્ધ બનાવીને આપણને તેનું પ્રદાન કયું છે. આજના પ્રસંગમાં તેમની ઉણપ જણાઈ આવે છે. તેમના સ્વર્ગવાસથી જનતાને પૂરી ખોટ પડેલ છે. તેમનો આશીર્વાદ 'મોઢ મહોદય' ઉપર સદા રહેશેજ. આ સભા તેમની અનન્ય જાતિ સેવાની નોંધ લે છે અને તેમના આત્માને પ્રભુ જાતિ આપે એમ ઇચ્છે છે.

પછી ખીજે ઠરાવ રા. તુલસીદાસ રજીંછીદાસ જામનગરવાળાએ મૂક્યો અને તેને બધાથી અનુમોદન આપવામાં આવ્યું.

ઠરાવ ૨—મોઢ જાતિમાં નવજીવન પ્રેરી, જાતિ

ઉત્થાના ઉદ્દેશથી શ્રી બીખાભાઈ ગોપાળજીએ સાદસ ખેડી 'મોઢ મહોદય' પ્રકટ કર્યું. આ માસિક અનેક વિદ્યાર્થીઓ વેડી અનન્ય સેવાભાવથી અદ્યપિ પૃથક્ કાર્ય બજાવી રહ્યું છે. 'મોઢ મહોદય' થી જનતાને લાભ થયો છે તેમ સ્વીકારવું જ નેપએ. તે દિન પ્રતિદિન જનતાની સેવા કરવામાં તત્પર રહે અને જનતાને તેનાં મુશ્કોના લાભ મળતો રહે તે માટે દરેક જાતિયધ્વજો તેને તન, મન અને ધનથી સહાય કરવી નેપએ એમ આ સભા વિનંતિ કરે છે.

પછી જીનાગદના વકીલ શ્રી. મગનલાલ માધવજીએ ત્રીજો ઠરાવ મૂક્યો અને તેને બધાનું અનુમોદન મળ્યું.

ઠરાવ ૩—મોઢ જનતામાં ઉત્તમ પ્રકારનાં વિચારો દ્વારા ઉત્તમ પ્રકારનાં સરકારો પડે એવા મહાન ઉદ્દેશને આગળ રાખી, જાતિહિતના પ્રત્યેક સવાલની સમિત્તા કરી, જાતિયધ્વજને મજબૂત અને વ્યવસ્થિત બનાવવા માટે તેના કાર્યકર્તા સંચાલક અને વ્યવસ્થાપક—એમણે અથાગ શ્રમ લીધો છે. તેની જનતા કદર કરે છે અને તે માટે આ સભા તેમને હાર્દિક ધન્યવાદ આપે છે. તેઓ વધુ ઉત્સાહ અને ખંતથી કાર્ય કરવા શક્તિમાન થાય તથા 'મહોદય'ની ભાવ કારકર્દિ વિશેષ ઉજ્જવળ અને એમ આ સભા ઇચ્છે છે.

આ વખતે લાખશ્રી મગનલાલે પોતાનાં પ્રવચનમાં મે. પ્રમુખ સાહેબને માસિકના મુરખ્ખી થવા પોતાની ઇચ્છા પ્રકટ કરી. મે. પ્રમુખ સાહેબ તરફથી જાહેર કરવામાં આવ્યું કે પોતાનું નામ આશ્રવદાતાના વર્ગમાંથી મુરખ્ખી વર્ગમાં દાખલ કરવું અને તેમના ધર્મપત્નીનું નામ આશ્રવદાતાના વર્ગમાં દાખલ કરવું.

આ સ્થળે એટલી ચોખવટની ખાસ જરૂર છે કે શ્રીમાન પ્રમુખ સાહેબે મંડપમાં પધાર્યા પહેલાં જ આ જાહેરાતથી અમુક લાખજીએ વિદિત કર્યા હતા.

પછી રા. હરજીવનદાસ ડોસાભાઈ મુંબઈવાળાએ ચોથો ઠરાવ મૂક્યો અને બધાથી તેને અનુમોદન આપાયું.

ઠરાવ ૪—જાતિ ઉન્નતિનાં કાર્યમાં 'મોઢ મહોદય' નું જીવન સ્થાપી થાય, પરસ્પર ભાતભાવ વધે, એકબીજાથી જાત થવાય, કુરિવાજો નષ્ટ થાય, વિચારોની

આપ લે થાય. એક બીજાનાં મુખદુઃખની મજા થાય-
આ બધાં દૃષ્ટિમિંદુઓ લક્ષણાં રાખીને પેટ્રો,
આશ્વપદાતો, લાઇફ મેન્સ, ગ્રાહકો, સહાયકો,
આદ્યો તથા લેખકો વગેરેએ આ માસિકને પોષ્યું છે
આ સભા તે બધાને અભિનંદન આપે છે.

પછી મે. દિવાન સાહેબે સમયોચિત પ્રવચન કર્યું
અને જણાવ્યું કે અત્યારે લગાઇને લીધે સૌ કોઇને
પૂરતું વેહું પડે છે. દરેક જણ માટે સ્વાવલંબી બન-
વાનો આ છોટાકટીનો વખત છે. કાચું કરનાર દરેક
જણને કાચું મળી રહે અને તે પોતાનાં જીવનની જરૂ-
રિયાત સંપાદવવા શક્તિમાન અને એવી વ્યવસ્થાની
ખાસ જરૂર છે. પરાયે જીવી જાણવામાં જ જીવનનું
સાચું સાર્થક્ય છે. જેઓ દુઃખી અને ગરીબોનાં આંસુ
લુપ્તને તેમને સાચું આશ્વાસન આપી, તેમનાં દુઃખ અને
દારિદ્ર્ય દૂર કરવા મથે છે તેઓ ખરેખર ધર્મારૂપ છે.
ત્યારે ગાંધીજીનો રીંટીયો ધરે ધરે મુંજશે અને હિંદુ
મુસલમાન સદાહ સંપત્તી રહેશે ત્યારે સ્વરાજ હુંકરું છે.

છેવટમાં શ્રી વ્રજલાલ ગોકળદાસ વોગ્રએ, મુંબઈથી
અગ્રે પધારવાની જહેમત માટે મે. પ્રમુખ સાહેબનો તથા
સમાર્માં હાજરી આપવા માટે મે. દિવાન સાહેબનો, અન્ય
અમલદારોનો, ગૃહસ્થોનો અને યાત્રિ જનોનો આભાર
માન્યો હતો અને કુંજદાર અર્પવા બાદ સમાનું વિસર્જન
થયું હતા.

તા. ૧૬-૬-૪૨ ના રોજ સવારે નવવાગે મે.
પ્રમુખ સાહેબે બોર્ડિંગની આપણી યાત્રીની 'મોઢવલિયુક
બોર્ડિંગ'ની મુલાકાત લીધી હતી. આ વખતે બોર્ડિંગના
કાર્યકરો, રજત મહોત્સવ ઉપર આવેલા મહેમાનો વગેરે
ગૃહસ્થો હાજર હતા. મુખમાં એક દેશી લીધા બાદ દૂધપાન
તથા કુંજદારથી સર્વે મહેમાનોને સત્કારવામાં આવ્યા હતા.

આજ દિવસે સાંજના પાંચ વાગે સનાતન સ્કુલમાં
સમિયાણામાં મે. પ્રમુખ સાહેબના સન્માન અર્થે
એક સ્નેહ સંમેલન રાખવામાં આવ્યું હતું. શ્રી
લક્ષ્મીભાઈ કિશોરદાસ મણિપારે તથા શ્રી ગોરધનદાસ
અમીચંદ મણિપારે મે. પ્રમુખ સાહેબ સાથે ફરીને

અમલદાર વર્ગનો, પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થોનો, મહેમાનો તેમજ
યાત્રિજનોનો તેમને પરિચય કરાવ્યો હતો. પાર્ટી પૂરી
થવા પછી ભાષી વ્રજલાલ ગોકળદાસે બધાનો આભાર
માન્યો હતો અને બોર્ડિંગના અગ્રગણ્ય કાર્યકર્તા શ્રીયુત
ગોપાળજી એકવંજી ઠક્કર, જેમણે પોતાની સ્કુલ આ
બહેર કાર્ય માટે વાપરવા આપી હતી તેમના પ્રત્યે કાર્ય-
કર્તાઓની વતી આભારની લાગણી પ્રદર્શિત કરી હતી.
કુંજદારના સન્માન પછી આજનો કાર્યક્રમ પૂરો થયો હતો.

તા. ૧૭-૬-૪૨ના રોજ આવેલા મહેમાનો પોતા-
પોતાને અનુકૂળ ટ્રેઇનમાં વિદાય થયા હતા. મે. પ્રમુખ
સાહેબ તા. ૧૮-૬-૪૨ની મળારકાની ફાસ્ટ ટ્રેઇનમાં
જવાના હોવાથી તેઓ માટે રાત્રે રેશનમાં ફર્ટીકલાસ
કેરેજમાં સગવડ કરાઇ હતી. આ વખતે પણ જુદા જુદા
ગૃહસ્થો તરફથી તેમનું કુંજદારથી સન્માન કરાયું હતું.

પ્રભુકૃપાએ કાર્યકરોના સદકારથી તેમજ યાત્રિ
બંધુઓની શુભાશિષ્યથી 'મોઢ મહોદય' નો આ
'રજત મહોત્સવ' સફળ રીતે પાર ઉતર્યો છે, બહા-
રના મહેમાનો માટે આપણી મોઢ બોર્ડિંગમાં ઉતા-
રાની સગવડ કરાઇ હતી અને બોર્ડિંગના સુમિત્રેન્ડ-
શ્રીયુત વેણીલાલ નરોત્તમદાસે મહેમાનોની સરભરામાં
પૂરતો ઉત્સાહ તથા ખંત દાખવ્યો છે અને કોઇપણ
ગતની ન્યૂનતા જણાવા લીધી નથી. આ માટે તેમનો
અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવા સાથે અને તેમને
હાર્દિક ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

શેઠ ગોકળદાસ જીવજીદાસ ક્યોળ બોર્ડિંગમાં
મહેમાનો માટે રસોડાની સગવડ કરી આપવામાં આવી
હતી. આ બોર્ડિંગના કાર્યકરોની આ ઉદાર ભાવના માટે
અમે તેમનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

અંતમાં પ્રજુને અમે કરગરતાં હૃદયે ખાસ પ્રાર્થાએ
છીએ કે સારી દુનીયામાં ધર્મ, વેર, ઝેર અને કુસં-
પનો અંત આવે. જે લગાઇથી અસારે નિર્દોષોને
પારાવાર દુઃખ તથા હાડમારી સહન કરવા પડે છે
તેનો પશુ જલ્દી અંત આવે અને લોભા નિષ્કપટી
બની, સાચી સ્નેહમુવાસ ફેલાવવા શક્તિમાન થાઓ.

“મોઢ મહોદય”

પૂજ્ય ધાપુજી

રજત મહોત્સવ અંક

ના માંકિત મોઢવણિઠ અંધુઓના

જીવન-પરિચય

[Who's Who]

[જ્ઞાતિબંધુઓ તરફથી પોતપોતાના ગામના કે પ્રદેશના જ્ઞાતિના ભૂષણ સમા જ્ઞાતિબંધુઓના જીવન ચરિત્રો લખાઈ આવ્યાં છે તે-જ્યાં દુઃકાલમાં હોય ત્યાં-તેમના જ શબ્દોમાં આપવામાં આવ્યાં છે સાળામાં કે બીજી રીતે જ્યાં ફેરફાર કરવાની ખાસ આવશ્યકતા જણાઈ ત્યાં યોગ્ય સુધારો વધારો કર્યો છે, અને બીજાં જરી લખાણ હોય તે દુઃકાલવામાં આવ્યું છે. સાંખ્યાં જીવન ચરિત્રોને સ્વજનસંકોચને લીધે ફરજિયાત દુઃકાલવા પડ્યાં છે.

આ ઉપરાંત બીજા આપણા નામાંકિત મોઢવણિઠ બધુઓ વિશે રૂબરૂમાં કે લેખિત માહિતિ મેળવીને તે અંગ્રેજીમાં Who's Who (જેને તેને લગતી માહિતિ) પ્રમટ થાય છે એ દબથી દુઃકાલમાં છતાં જરી માહિતિનો સમાવેશ થઈ જાય એ દબથી આ જીવન પરિચય વિભાગમાં આપવામાં આવ્યો છે.

‘ગામવાર માહિતી’ વાળા વિભાગમાં જે સમજાવેલો જીવનકાંત પણ આવી જાય છે તેમનો પરિચય ફરીથી આ જીવન-પરિચય વિભાગમાં આપવાથી પુનરુક્તિ કરવા જેવું થાય તેથી તેમ કરેલ નથી. ‘ગામવાર માહિતી’ તથા ‘જીવન પરિચય’ બંને વિભાગ વાંચવાથી ગામવાર જ્ઞાતિની માહિતી તેમજ જ્ઞાતિબંધુઓ વિશે પુરતું જાણવાનું મળી રહેશે. સંચોજક]

મહાત્મા ગાંધી મોહનદાસ કરમચંદ:-

ગાંધીજીનો જન્મ તા. ૨-૧૦-૧૮૬૯ ના દિને પોરબંદરના કારભારી કબા ગાંધીને ત્યાં, તેમની ચોથી-વારના પત્ની પૂતળીબાઈને પેટે થયો હતો. એમનો અભ્યાસ પ્રથમ પોરબંદરમાં અને પછીથી રાજકોટમાં થયો હતો. હાઇસ્કૂલમાં વિદ્યાર્થી હતા ત્યારે ૧૩ વર્ષની ઉંમરે એમનું કરતુરઆઇ સાથે લગ્ન થયું હતું. વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં એમના પહેલા બાળકનો જન્મ થયો હતો. ભાવનગરની શામળદાસ કોલેજમાં ઉચ્ચ કેળવણી લીધા પછી બેરીસ્ટર થવા ઈંગ્લાંડ ગયા હતા. ત્રણ વર્ષ પછી હિંદ આવી બેરીસ્ટર તરીકે ધંધો બરાબર ન ચાલવાથી છ મહિના બાદ રાજકોટ ગયા. ત્યાંથી પોરબંદરની એક મેમ્બર પેટીના દક્ષિણ આફ્રિકામાં ચાલતા કોર્ટના ખટલામાં મદદ કરવા દક્ષિણ આફ્રિકામાં ગયા. ૬. આફ્રિકામાં હિંદીઓની અનેક પ્રકારની હાડમારીઓનો એમને પ્રત્યક્ષ અનુભવ થતાં એ દૂર

કરવાની ઇચ્છા જન્મી અને ત્યાંજ વસવાટ કર્યો અને લડત શરૂ કરી. આ કાર્યમાં પ્રથમ “ઈન્ડિયન એપી. નીયન” નામનું પત્ર પણ પ્રસિદ્ધ થયું. વળી દરબન પાસે શીતીસ આશ્રમ સ્થાપ્યો. ૧૯૦૭ માં ગાંધીજીએ બોઅર યુદ્ધ અને ઝુલુ બળવા વખતે ધવાએલાઓની સારવાર કરવા માટે હિંદીઓની એન્જીયુલેસ દુકડીઓ ઉભી કરી હતી. ૧૯૧૩ માં ૬. આફ્રિકાની લડત પૂરી કર્યા બાદ ૧૯૧૩ માં તેમણે હિંદ આવવા માટે આફ્રિકા છોડ્યું, પણ પ્રથમ તેઓ વિલાયત ગયા અને ૧૯૧૪નું યુદ્ધ સળગી ઉડતાં ત્યાં રહેતા હિંદ-વાસીઓની એન્જીયુલેસ દુકડીઓ ઉભી કરી ક્રાંસના રજીસ્ટ્રેશનમાં જવાની તૈયારી કરી; પરંતુ સખ્ત મોંઘાની લીધે એ વિચાર પડતો મૂકી દિંદ આવ્યા. ગાંધીજીએ સ્વં ગોપાળકૃષ્ણ ગોખલેને પોતાના ગુરૂ માં-યા હતા. શ્રી ગોખલેએ હિંદના રાજકારણમાં પડનાં પહેલાં હિંદની પરિસ્થિતિનો અભ્યાસ કરવાની ગાંધીજીને સલાહ આપી હતી; એ સુજન ગાંધીજીએ

એક વર્ષ સુધી દિંદોના પ્રવાસ કર્યો અને પછી અમદાવાદમાં સાબરમતીને કિંદી આશ્રમ સ્થાપ્યો. ત્યાંથી શુદ્ધ માટે લશ્કરની બંદોબસ્ત કરવા એકાદ પ્રસંગ કર્યો: એ કાર્ય પૂરું થયું ન થયું તે બિહાર ગયાની ખેતી કરનારા ખેડૂનોના આત્મનાદ એમને પહોંચ્યો અને તેમના દુઃખ નિવારણાર્થે બિહાર ગયા. ત્યાંથી પાછા ફર્યા પછી તરત જ અમદાવાદના મીલમજૂરોની હડતાળની આગેવાની લીધી અને આ લડતને અંગે એમનો જાહેરમાં ઉપવાસ કરવાનો પ્રથમ પ્રયત્ન ઉભો થયો. આ હડતાળ પૂરી થયા પછી એકાદ દુષ્કાળ પડવાથી મહેસુલ લેવાને લાચાર બનેલા ખેડૂનો તરફથી સત્યાગ્રહની લડત શરૂ કરી પડી અને તેનો અંત આવ્યા બાદ ૧૯૧૯-૨૧ માં ખીસાફતની તથા અસહકારની લડત ઉપાડી લીધી. આ દરમ્યાન કામના બોમ્બને લીધે તેમની તબીબત બગડી અને પથારીવશ થયા. દાકતરોએ એમને દુધ પર રહેવાની સલાહ આપી. પરંતુ દુધ ન પીવાની પ્રતિજ્ઞ હોવાથી એમણે દાકતરોની સલાહ માની નહિ. પરંતુ એમનાં ધર્મપત્ની દસ્તુરખાનમએ આગ્રહ કરવાથી બકરીનું દૂધ પીવાની શરૂઆત કરી. ૧૯૨૨ ના માર્ચ માસમાં રાજકોટના ગુનહા બાલ અમદાવાદના જીલ્લાજન મી. જુમશીદે ગાંધીજીને ૭ વર્ષની આસન કેદની સજા કરી હતી. પણ ૧૯૨૪માં સળ પુરી થતાં પહેલાં, જેલમાં એમની હાલત બગડતાં એમને છોડી મૂકવામાં આવ્યા હતા. જેલમાં એમને એપેન્ડીસાઇટીસનું દર્દ થયું હતું. અને જર્નલ મેડિકેલ ઓપરેશન કર્યું હતું. એજ વર્ષે ગાંધીજી ફ્રેંચિસના પ્રમુખ થયા હતા. સને ૧૯૨૯ સુધીના સમય દરમ્યાન રાજકોટના ગાંધી નિવૃત્ત થયા હતા. ૧૯૩૦ માં ફરી રાજકોટના આગ્રહ અને દંડી કૂચ શરૂ કરી સચિનબ કામદા બંગની લડત ઉપાડી. આ ચળવળ અંગે ગાંધીજીને ૧૯૩૦ માં નજર કેદ કરવામાં આવ્યા, અને ત્યારના વાઇસરોય લોર્ડ ચર્ચીલ સાથે સમાધાન થયું. પરિણામે પ્રખ્યાત ગાંધી ચર્ચીલ કરાર દસ્તીમાં આવ્યા. પછી ગાંધીજી મદાસજાના કુલ પ્રતિનિધિ તરીકે લંડન ગોળમેજી પરિષદમાં ગયા.

ત્યાંથી પાછા ફર્યા બાદ ગાંધી-ચર્ચીલ કરારનો બંગ થવાથી ગાંધીજીએ પાછી લડત માટે જાહેરાત કરતાં તેમને તરતજ કેદ કરવામાં આવ્યા. આ પ્રસંગે વાઇસરોય તરીકે લોર્ડ વીલ્સન હતા. જેલ દરમ્યાન ગાંધીજીએ તે વેળાના વડા પ્રધાન મી. રામસે મેકડોનલ્ડના હરિજનોને દિંદુઓથી લિજ પાડતા કામી ચુકાદા સામે ઉપવાસ આદર્યો, એટલે એમને જેલમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યા અને પુતા કરાર હરતીમાં આવ્યા પછી ગાંધીજીએ લડત મોકૂફ કરી અને હરિજન કાર્ય પાછળ ખ્યાન આપ્યું. ૧૯૩૫ માં ગાંધીજી ફ્રેંચિસમાંથી છુટા થયા, અને માત્ર સલાહકાર તરીકે ચાલુ રહ્યા; એ ઉપરાંત પ્રમોદકાર પાછળ જ ખ્યાન આપવા માંડ્યું. દરમ્યાન નજર કેદીઓની મુક્તિ માટે પણ ચળવળ ઉપાડી હતી. ૧૯૩૬ માં રાજકોટની લડત અંગે આમરણ ઉપવાસ આદરવાનો પ્રસંગ ઉભો થયો હતો. કોકર સાહેબને તેમનું વચન પાલન કરાવવાનો આ ઉપવાસનો હેતુ હતો. પરંતુ આ બાબતનો ન્યાય પૂર્વક નિકાલ આવશે, એવી ના. વાઇસરોય લોર્ડ લીન્ડીયરોની બાહેધરી મળવાથી ગાંધીજીએ ઉપવાસ છોડી દીધો. આ પ્રકરણ ફેરલ અદાલતના વડા જજ સર મોરીસ ગ્વાપર પર છોડવામાં આવ્યું હતું. એમનો ચુકાદો ગાંધીજીની તરફેણમાં આવ્યો, પણ ચુકાદાના અર્થ અંગે ફરીથી જગડા ઉભા થતાં ગાંધીજીએ એને ફગાવી દઈ રાજકોટ નરેશની શુભ નિજા પર સર્વ છોડી દીધું. ૧૯૪૬ માં શુરાપમાં શુદ્ધ ફાટી નીકળતાં, ના. વાઇસરોય લોર્ડ લીન્ડીયરોએ ફ્રેંચિસનો સહકાર માંગ્યો; એ અંગે ગાંધીજી સાથે એવાર મંત્રણા થઈ પણ એ નિષ્ફળ નિવડતાં ગાંધીજીએ વાણી સ્વાતંત્ર્ય માટે વ્યક્તિગત સલાહકારની લડત શરૂ કરી છે. આ લડતમાં ગાંધીજીએ સક્રિય ભાગ લીધેલો નહિ હોવાથી એમની ધરપકડ થઈ નથી. ગાંધીજીએ “યંગ્સીયા” “નવજીવન” અને “હરિજન” પત્રો પ્રગટ કર્યા હતા. એ પત્રો ખૂબ જ પ્રખ્યાત થયાં હતાં. ગાંધીજીનાં અનેક પુસ્તકોમાં આત્મકથાઓ, દક્ષિણ આફ્રિકાનો

ઇતિહાસ બહુ જ વંચાયા છે. સાબરમતી આશ્રમ છોડી ગાંધીજીએ સેવાશ્રમ ખાતે નવો આશ્રમ ખોલ્યો છે અને ત્યાંથી સર્વ પ્રવૃત્તિ ચલાવે છે. સરનામું:- સેવાશ્રમ, વર્ધા.

૨

સર પરશોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ:-

સર પરશોત્તમદાસ ઠાકોરદાસનો જન્મ મુંબઈમાં સં. ૧૯૩૫ના જ્યેષ્ઠ ૯ ઇ. સ. ૧૮૭૬ના મે માસની ત્રીસમી તારીખે થયો હતો. એમના દાદા રવર્ગવાસી આત્મારામ હરિભાઈની સ્થિતિ ગરીબ હતી. પણ મુંબઈમાં એમના એક કુટુંબીની લાગવગથી એમના કાકા સ્વ. વિજયજીભણદાસે નાના પગારથી મોકરીની શરૂઆત કરી. અનુભવ મેળવી ટુંક વખતમાં ફોર્મા ધંધાની એક પેઢી મે. નારજીદાસ રાજરામની કું. ના નામે શરૂ કરી હતી અને એમના પિતાશ્રી સ્વ. ઠાકોરદાસે સ્કુલમાં માસ્તર તરીકે કામ કરી તે દરમ્યાન કાપદાનો અભ્યાસ કરી, સોલીસીટરની આશી-સમાં આર્ટીકલ સહી કરી, સોલીસીટરની પરીક્ષા પસાર કરી, લગભગ ૧૫થી ૧૬ વર્ષ કામ કર્યું. સર પરશો-ત્તમદાસના જન્મ વખતે કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ સારી હતી. એમના પિતા અને કાકાને એમના જન્મ પહેલાં પુત્રીઓ હોવાથી એમના જન્મથી કુટુંબમાં સ્વાભાવિક ધણીજાન આવનું થયો હતો. એમના જન્મ પછી બીજા વર્ષે એમના દાદા રૂઢમણી બહેન લગભગ ૭૫ વર્ષની વયે સ્વર્ગસ્થ થયા અને એમની ૫ વર્ષની ઉંમર દરમ્યાન એમના પિતાશ્રી માયેરાનમાં ધોડા પરથી પડી જવાથી અકાળ મૃત્યુવશ થયા અને એમની પછવાડે એમના માતૃશ્રી દિવાળી બહેન ચાર વર્ષના અરસામાંજ અવસાન પામ્યા. આ પ્રમાણે નાનપણમાંજ માતાપિતા વગરના થવાથી એઓ પોતાના કાકા તથા કાકીની દેખરેખ તથા સંભાળ નીચે ઉછરી મોટા થયા. જે રીતે તેઓ કેળવાયા અને ઉછર્યા તે જોતાં સંયુક્ત કુટુંબનો મોટામાં મોટો આ લાભ ગણી શકાય.

ઇ. સ. ૧૯૦૦ ના દિસેમ્બરમાં તેઓએ B. A.

ની પરીક્ષા પાસ કરી કાપદાનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો. એમનો પહેલો વિચાર સોલીસીટર તરીકે પાસ થઇ પોતાના પિતાશ્રીનો ધંધો કરવાનો હતો. પણ ત્યાં વાતાવરણ જોતાં તે અનુકૂળ ન લાગવાથી એ વિચાર માંડી વાળી પોતાના કાકા સ્વ. વિજયજીભણદાસની મે. નારજીદાસ રાજરામની કું. ના એક સ્થાપક સ્વ. શેઠ નારજીદાસ પરશોત્તમદાસના હાથ નીચે ફોર્મા ધંધાની તાલીમ લેવા માંડી. ઇ. સ. ૧૯૦૨માં શરૂ કરેલી તાલીમના પરિણામે ઇ. સ. ૧૯૦૭માં તેઓ આ કું. ના મુખ્ય ભાગીદાર થયા. આજ સમયમાં એમના કાકા શેઠ વીજયજીભણદાસ મોટી ઉંમરને લઈને ધંધામાંથી ફારેગ થયા.

મે. નારજીદાસ રાજરામની કું. માં તેઓ જોડાયા બાદ ફોર્મા ધંધો એઓએ ધણીજા વધાર્યો અને સં. ૧૯૧૭માં પોતાની શાખા યુગેન્ડા (આફ્રિકામાં) ખોલી. આ પેઢીનો ધંધો આજે ધણી સારા પ્રમાણમાં ચાલે છે અને તેથી મોટા માતિની આસરે ૨૫ વ્યક્તિઓ એની પ્રવૃત્તિને લઈને આજે સારી સ્થિતિમાં મુકાઈ છે.

ધંધા દરમ્યાન ૧૯૧૧-૧૨ માં તેઓએ બોમ્બે સેન્ટ્રલ ફેમીની રીલીફ ફંડના જનરલ ઓ. સેક્રેટરી તરીકે કામ કર્યું અને ત્યારથી એમની જાહેર પ્રવૃત્તિ દિનપ્રતિદિન વધતી ગઈ. ફોર્મા ધંધાને અંગે પણ એમની સેવા અનુપમ છે. આજે મુંબઈમાં ૩ જાનર જે સ્થાન ભોગવે છે તે એમને આભારી ગણી શકાય. વર્ષો થયાં થી હરેટ બ્રન્ડીયા કોટન એસોસીએસનના તેઓ પ્રમુખ છે એ આ બાબતનો પુરાવો છે.

ધાર્મિક, રાજકીય, સામાજિક અને આર્થિક ક્ષેત્રમાં એમનું રચાન અનોડ છે. દરેક ક્ષેત્રમાંની એમની પ્રવૃત્તિઓનું પુરું વર્ણન કરવા પ્રિવાય એમને ન્યાય આપી શકાય એમ નથી.

રાજકીય ક્ષેત્રમાં દેશની જે સેવાઓ તેઓ બખવી શક્યા છે તેનું મુખ્ય કારણ, મુંબઈમાં પ્રસિદ્ધ થતા Blitz નામના એક અગ્રેજ અડવાઈકમાં જણાવ્યું છે તે પ્રમાણે—

He is one of the very few leaders of India who have resisted the temptation and party politics and have consequently been able to do something for their country.

આર્થિક ક્ષેત્રમાં એમના વિચારોનો સાર નીચેના વાક્યોમાં એક રથાને તેઓએ જણાવ્યો છે:—

The fullest exploitation of all our natural resources of the freest exchange of these, is the only basis for lasting world prosperity.

એમની સામાજિક સેવાઓનો નિર્દેશ આ લેખમાં હાલના યુવકોને માર્ગદર્શક થઈ પડે એ હેતુથી લખવા પ્રયત્ન કર્યો છે. અધુરું ખીમ જાણ્યો પુરું કરે એ આશય છે.

સમસ્ત મોઢ શાંતિ તેમજ સમાજની ઉન્નતિ સાડ સેવાભાવી વ્યક્તિઓ તરફથી એમના સમક્ષ રજુ કરવામાં આવેલી યોજનાઓ, એમની યોજનાના બ્યાજખીપણાંતી ખાત્રી થયા પછી, પૈસાના અભાવે ભાગ્યેજ અટકી પડે છે. તન, મન અને ધનથી એમની પુરી સહાય આવી યોજનાઓ પ્રત્યે હંમેશાં મળીજ રહે છે. ભાવનગરની મોઢ વલ્લુક બોર્ડીંગ, રાજકોટની મોઢ બોર્ડીંગ, દાદરની મુળચંદ વાસનજીની બોર્ડીંગમાંની એમની ગોઠવણ, મોઢ શુભેચ્છક ફંડ વિગેરેમાં આપેલી રકમો શાંતિની ઉન્નતિ સાડની એમની તન, મન, ધનની સહાયના ઉદાહરણો છે. આ ઉપરાંત શાંતિની તેમજ સમાજની વ્યક્તિઓ સાડ પોતાથી બનવું કરે તે ભુલું. આવી રીતે એમની સહાનુભૂતિથી સારી રિયતિમાં આવેલી વ્યક્તિઓની સંખ્યા પણ ઓછી નથી. લક્ષ્મીદેવીની પૂર્ણ કૃપા હોવા છતાં એમનામાં એનો મદ નથી નાની મોટી દરેક વ્યક્તિ સરળતાથી એમની પાસે જઈ પોતાની આર્થિક, સામાજિક વિગેરે મુશ્કેલી રજુ કરી શકે છે, અને તે દૂર કરવા પોતાથી બનતો પ્રયાસ હંમેશા તેઓ કરે છે. ખરા હૃદયની લાગણીથી કરેલા એમના પ્રયાસો મોટા ભાગે સફળ

જ થાય છે. સમાજની સુખી વ્યક્તિ તેઓની આ રીતનું અનુકરણ કરે તો શાંતિ તેમજ સમાજની ઉન્નતિ દિનપ્રતિદિન વધુ જ થતી જવાની. આર્થિક તેમજ ખીજ જે રીતની સહાય તેઓ આપે છે તેમાંથી દૈવવશાત્ મુશ્કેલીમાં આવેલી વ્યક્તિ પોતે પણ બર થાય અને એવી રીતે સરખી સુખી રિયતિમાં મુકાયેલી વ્યક્તિ પોતાથી બનવું ખીમજોને વારતે તે જ પ્રમાણે કરે એ એક તેઓને હંમેશા મંતોષ અને આનંદ થવાનો. એમની પોતાની શાંતિમાં તેમજ સાર્વજનિક જનસમાજમાં એમની વ્યવહાર કુશળતાએ એમના સમાજમાં આવતી દરેક વ્યક્તિઓમાં તેમના માટે સઘને સાડ સંપૂર્ણ માન અને પૂન્યભાવને રથાન આપ્યું છે.

સમાજની ઉન્નતિ માટેની એમની તન, મન અને ધનથી કરેલી સહાયના ઉદાહરણોમાં કુખાળના પ્રસંગોમાં કરેલી સેવાઓ, શ્રી કોઠારના મંદિરના દ્રવડી તરીકેની સેવા, કોઠારમાં પોતાના માતાપિતાના સ્મરણાર્થે બંધાવેલી હાથરકુલ માટેના મકાનો, સુરતમાં દિલ્લો સાડ સુવાવડો માટે આપેલું મકાન, સુરત ગોધરા જલ્લામાં પ્રાથમિક શિક્ષણ સાડ બંધાવી આપેલાં મકાનો અને બાળ લાયજેરીઓ મુકી શકાય.

સુરત જલ્લાની પ્રાથમિક શાળામાં ચાલતી સર પી ટી. બાળકાષ્ટ્રેરી

પ્રાથમિક ખર્ચ રૂ. ૬૫- (૪૦ પુસ્તકો + ૨૫ કપાટ) દરેક ગામ કાળો રૂ. ૨૫ આપે અને સર પી. ટી. રૂ. ૪૦ આપે. ગામ લોક પછીથી દર વર્ષે રૂ. ૫ થી ૧૦ નિભાવ તથા વિકાસ માટે આપે.

હાલ સુરત જલ્લામાં ૩૫૦ આવી બા. લા. છે. ખીજ ૪૦ બોલવાની મંજુરી આપી છે. ૩૫૦ બા. લા. શાળામાં ૩૬૯૦૦ છોકરા ભણે છે. આ બા. જલ્લાની લોકલ બોર્ડ શાળામાં ૪૫૧૯૫ બાળકો ભણે છે.

બાળકો તથા શિક્ષકો લેજો લખે તેનું બાળક વિકાસ વાર્ષિક છપાય છે.

હાથજેરીમાં એક કપાટ સાથે ૨૦૦ થી ૨૫૦

સર પરશોત્તમદાસ કોઠારદાસ અને તેમનાં ધર્મપત્ની
રજત મહોત્સવ અંદે

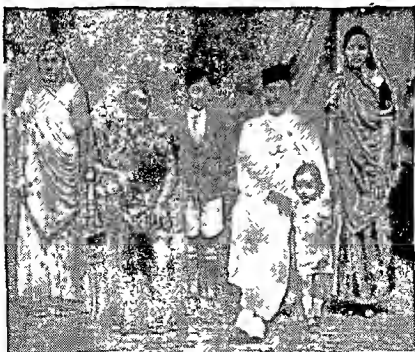
સર પરશોત્તમદાસ કોઠારદાસ
નાઈ; સી. આઈ. ઈં; એમ. બા. ઈં; લે. પી. મુખર્જી
ચાહ મહોત્સવ

શ્રી વાઘજીભાઈ દક્ષીણસ : મુંબઈ

શ્રી વાઘજીભાઈ અને તેમનાં ધર્મપત્ની

શ્રી નરુરામ વાઘજીભાઈ સહકુટુંબ

ચોપડીઓ આવે છે. ઉંચા ધોરણનાજાને યનિવારે એ ચોપડી આપે તે બીજા યનિવારે તેનો કુક સાર લખાવી મંગાવે.

શાળાની યોજના:—

૧ ગામલોક મક્ત જમીન આપે અને તે સર પી. ટી. ના નામે ચડાવે.

૨ ખર્ચનો ત્રીજો ભાગ ગામલોક રોકડ આપે, બાકીનું રોકડ આપે.

૩ શાળાનું મકાન યથા પડી નિભાવ માટે લોકલ બોર્ડને સ્વાધીન કરવામાં આવે.

૩. ૧૯૦૨ માળવા કેળવણી કંડમાં આખા. ત્રીલેજ સ્કુલ બીલ્ડીંગ કંડમાં રૂ. ૩૬૮૩૦૨ના ખર્ચે ૭૮ મકાનો બંધાવી ૧૪૮૦ વિદ્યાર્થીઓને રાહત આપી.

શુભરાત વ્યાયામ મંડળના પ્રમુખ છે.

ગતિ સંસ્થાની ઉપયોગીતા સંબંધી એમના વિચારો સંકુચિત નથી. ગતિના નાના નાના વાડાઓ નીકળી જાય અને વિવાદ સંબંધ, સમસ્ત વ્યક્તિ ગતિમાં અંદર અંદર ઊંડા ઊંડીઓની ચોખ્ખતા પ્રમાણે સરખી ઉમરે અને સરખી આર્થિક સ્થિતિમાં મુકાયા બાદ યાય તો સમાજની ઉત્તિ નહીં યાય એ પ્રમાણેના તેમના વિચારોનું વલણ હાલે છે. સંવત ૧૯૫૮ના ફાગણની લોકપ્રિય લેખમાળામાં એમના એક લેખમાં તેઓએ વિવાદ સંબંધી તે વખતના પોતાના વિચારોમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પરજુતાં બોડાની શરીર સંપાત સારી હોવી જોઈએ અને કાચી વયમાં લગ્ન ન થતાં જોઈએ તેમજ નિર્વાહ ચલાવવા સરખા સાધનો અને અનુકૂળ સ્વભાવ હોવા જોઈએ.

યુવકોના અભ્યાસમાં મુખ્ય સ્થાન 'રેનુ' હોવું જોઈએ તેના સંબંધી ૧૯૬૩ ના ડિસેમ્બરમાં લખેલો યુનિવર્સિટીના ડીમી આપવાના મેળાવામાં તેઓએ નીચે પ્રમાણે પોતાના વિચારો જણાવ્યા છે:—

A Commercial and Industrial career is not only well suited to

most Graduates of Universities of India but is indeed necessary in their own interests and for the advancement of the masses generally.

There is considerable room for the educated man of Commerce and Industry in the activities which take the product of manufacturer to the individual customer provided he has the capacity for co-ordination and organisation in an efficient and honest manner. His aim should be to acquire this capacity during his training.

પોતાના ગતિવિભાગમાં તેમજ મોઢ ગતિના મુજબ તેમજ કાંડાવાડ, ઉજ્જન, માળવા વગેરે વિભાગમાં એમની નિરસ્થાઈ સેવાને સારૂ જે માનની અને અભિમાનની લાગણી છે તે મોઢ ગતિના જુદા જુદા વિભાગોએ તેઓને માનપત્ર અર્પણ કરી તે દ્વારા વ્યક્ત કરી છે.

વ્યાપારી વર્ગોએ પણ એજ પ્રમાણે એમના પ્રત્યેની પોતાની લાગણી પ્રદર્શિત કરી છે.

State also has recognised his spirit of selfless service by conferring titles, appointing him on various commissions, on 2nd Round Table Conference and appointing him as Sheriff of Bombay in the year.

એમના જીવનમાં ધર્મ અને સરજતોને જે સ્થાન તેઓએ આપ્યું છે તે આજના ઉછરતા વર્ગને ખાસ લક્ષમાં લેવા જેવું છે.

પરદેશમાં સારા પ્રમાણમાં ફરેલા છતાં, ત્યાં તેમજ દેશમાં વિદેશી વ્યક્તિઓના ગાઢ પરિચયમાં આવેલા છતાં એક ધાર્મિક હિંદુ તરીકેનું વ્યક્તિત્વ તેઓએ ગુમાવ્યું નથી.

કુટુંબની સાલતી આવેલી વૈષ્ણવ પુષ્ટિમાં

સંપ્રદાયની પ્રજાલીકા અને શિષ્ટાચારો એક સરખા તેઓ જાળવી રહ્યા છે, અને સંપ્રદાય પ્રમાણેનું નિત્ય કાર્ય, પોતાની વિશાળ પ્રવૃત્તિ છતાં, શ્રદ્ધા અને ભક્તિથી તેઓ નિયમિત કર્યા જાય છે. એ આજની ઉછરતી પ્રજા સારૂ ખરેખર વિચારવા જેવી વસ્તુ છે.

હિંદુધર્મ અને જાતિવ્યવસ્થા હિંદુઓની ઉન્નતિને આડે આવે છે એ પ્રમાણે માનનારાઓ એમના જીવનની દરેક પ્રવૃત્તિના ઉદ્દેશ્યમાં ઉતરે તો તેઓના વિચારો મોટા અંશે ફેરવાશે એ આ લેખકની માન્યતા છે.

તેમના જીવનમાં જે જે કામો તેઓએ હાથમાં લીધા અને જે જે કામો એમની સલાહથી યથા તેની સમ્મતતાના કારણેમાં નીચે જણાવેલા એમના આગળ પડતા ગુણોને મુખ્ય સ્થાન આપી શકાય:—

“Sense of duty”

“Quick grasp of other's point of view & decision”

“પ્રભાવશાળી વ્યક્તિત્વ”

“નિષ્પક્ષપાત ન્યાયવૃત્તિ”

“પોતાની સલાહથી સામા માણસની ઉન્નતિ થાય એજ જોવાની જાવના”

“જે કામ પોતાથી ન જતી શકે તે હાથમાં નહિ લેવાની વૃત્તિ”

શેઠ ધરમદાસ શામળદાસ પરભુદાસ કોઠારી

જુના શેર જાગર (ધી નેટીવ શેર એન્ડ સ્ટોક બ્રોકર્સ એસોસિએશન) ના એક આગેવાન સભ્ય તરીકે શેઠ ધરમદાસ આજે એક સુવિખ્યાત વ્યક્તિ છે. એમના પરિચયમાં આવેલા બાપારીઓ યા નાણાં-શાસ્ત્રીઓ સૌ કોઈ એમનો સંપર્ક સાધવામાં ગૌરવ લે છે. જુના શેર જાગરની સ્થાપના યષ્ઠ ત્યારથી શેઠ ધરમદાસના પિતામહ એ જાગર સાથે સંકળાએલા.

એમની ન્યૂનતમ કારકીર્દિએ આજે શેઠ ધરમદાસની પેઢીને જાગરમાં અગ્રગણ્ય અને મોહાદાર સ્થાન આપ્યું છે. આજે લગભગ પાંચ દસકાથી એમની પેઢી, બાપારી જગતમાં એમની નામનાને કચયિ ઝાંપપ લાગવા દીધા સિવાય, અવિરત પ્રગતિ સાધી રહી છે.

પરંતુ એ પ્રગતિ કંઈ સ્વયંસિદ્ધ તો નજ હોય ને? એની પાછળ તો એના સંચાલકોની પ્રમાણિકતા, કાર્યદક્ષતા અને દીર્ઘદષ્ટિ એ સૌ કામ કરી રહ્યા હોય છે, પરંતુ એથી વધુ તો એમના ચારિત્ર્યજળ-નેજ એ પ્રગતિ આભારી છે. એટલે સંચાલકોના ચારિત્ર્યના પરિચય સિવાય એ પેઢીનો પરિચય અધુરોજ રહે.

ઈ. સ. ૧૮૯૫ ના અક્ટોબરની ત્રીજીશમીએ શેઠ ધરમદાસનો જન્મદિન, તેઓ મોહ વણિક જાતિના છે. પરંતુ આજે તો તેઓ તથા તેમના વડિલો, સ્વજાતિમાં જ નહિ, પરંતુ પરકોમમાં પણ તેમના સહાયો વડે ધણી સારી રીતે આદર પામ્યા છે. તેઓ પણ સમાજ સેવા, કે રાષ્ટ્ર સેવા, ધાર્મિક કાર્યો કે કેળવણીના કાર્યો, એવી કાષ્ઠપણ સેવાની તક જવા દીધા સિવાય ઉદાર હૃદયે એમાં પોતાનો ફાળો આપી ચુક્યા છે. પછી તે સેવા સ્વકોમની હોય કે પરકોમની, સંકટ નિવારણની હોય કે તબીબી મદદ માટેની, જાત્રાલય બંધાવવાની કે સેનીટેરીયમ બોલવાની આહો તે માનવ-સેવાનાં કાર્યો હોય. એ સૌમાં શેઠ ધરમદાસ તેમ જ તેમના પૂર્વજોએ પોતાનો ફાળો આપ્યો જ હોય. એમને આંગણે આવેલ પ્રાર્થો કદી ખાલી હાથે પાછો ફર્યો નથી. આ તો યથા તેમની ઉદારતાની વાત. પરંતુ તેમનો માથાળુ સ્વભાવ, એમની સહાયતા તેમની વાણીનું મહત્ત્વ અને વિવેક એક વાર પણ તેમના પરિચયમાં આવનાર માણસના હૃદય પર તેમના ચારિત્ર્યની છાપ પાડ્યા વિના રહેશે નહિ.

શેઠ ધરમદાસનું મુળ વતન જુનાગઢ. એમના પૂર્વજોમાં ધંધાથે મુંઝા આવનાર એમના પ્રપિતામહ શેઠ જીવજીદાસ ગાંગુજી. એમના ત્રણ પુત્રોમાંના એક તે શેઠ પરભુદાસ. જીવનની કંઈક લીલી સુઝી વઘારી

એ કુળને તારનાર તેઓ જ હતા. ગરીબાઈને લોધે ઉચ્ચ અભ્યાસ તો ન કરી શક્યા, તો ય ટચુશનો કરી ધધા પૂરતું પ્રાપ્ત કર્યું જ અને એક ફેલ્ટ બ્લોકર (નુર દલાલ) તરીકે પોતાના જીવનની શરૂઆત કરી. શેર ખજાર ઉધડતાં જ રૂ. ૫) માં એસોસીએશનનું કાર્ડ લાધું અને અહીંની જ એમની તથા એ પેઢીની પ્રગતિનું પ્રસ્થાન થાય છે. એમની શુદ્ધિ તેમ જ દીર્ઘદષ્ટિ એમને આગળ વધવાનો માર્ગ ખતાવતી, પ્રમાણિકતા કોષ પશુ પ્રકારના પતનમાંથી એમનું રક્ષણ કરતી, એમના સ્વભાવ અને ચારિત્ર્ય, હંમેશ જાણે એમને પીડિતો દેતાં હોય તેમ પ્રગતિને પથે દોરતાં.

એક પ્રમાણિક ધંધાદારી તરીકે શેક પરલુદાસ આજે લોકપ્રિય થઈ ગયા છે. એમની સેવાની કદર તરીકે શેર ખજારે એમને પોતાના ઉપપ્રમુખ તેમજ પ્રમુખ તરીકે રચાયા હતા. સ્વ. સર ચાપુરજી બર્યા મુંબઈના શેરીક થયા ત્યારે એસોસીએશન તરફથી સર ચાપુરજીને અભિનંદન પત્ર આપવાનું માન પશુ શેક પ્રલુદાસને જ મળ્યું હતું. એમની જાહેર સેવાની તોંધ લઈ સરકારે તેમને જે. પી. જ. પ. (Justice of Peace) સુલેહના અમલદાર બનાવ્યા હતા.

શેક પરલુદાસને ઉચ્ચ કેળવણી માટે ભારે આકાંક્ષા હતી. પરંતુ જે પોતે ન લઈ શક્યા તે ઉચ્ચ કેળવણી પોતાની ઇતિમાં નિવાર્યોએ લઈ શકે એવા આશયથી એક સ્કુલ સ્થાપવા તેમણે રૂ. ૧ લાખની બાદશાહી રકમ કાઢી આપી હતી. સંરથા એમના શુભ નામ સાથે એમના બેયને સિદ્ધ કરતી પ્રગતિ કરી રહી છે. એ સંરથા દ્વારા આજ સુધી સેંકડો નિવાર્યોએ પોતાના જીવનનો વિકાસ સ.ધો છે, અને સાધી રહ્યા છે. વળી ઉચ્ચ કોમના હિન્દુઓ માટે મુંબઈમાં એક વાડી પશુ એમણે બંધારી આપી છે. આ ઉપરાંત કેટલીય સખાવતો એમના ઉદાર હસ્તે ગરીબોને કરી હશે.

જીવનના વિધિવિધ રંગો જોઈ ૭૫ વર્ષની વયે ઇ. સ. ૧૯૨૧ ના મેની તા. ૧૧ મીએ ત્યારે શેક પરલુદાસ સ્વર્ગવાસ થયા ત્યારે તેમને ત્રણ પુત્રો હતા: શેક શામળદાસ, શેક દેવીદાસ, અને શેક લાલદાસ.

પરંતુ આજે તો તેમના એકલા શેક શામળદાસ જ એ કુટુંબના વકિલ તરીકે હયાત છે. એમના બીજા બે ભાઈઓ પશુ એમની માફક સહાયો કરી જીવનની સુવાસ દેવાની ગયા છે. સ્વ. શેક દેવીદાસે પોતાની પુત્રી લીલાવતીના સમરજીવે દેવલાલીમાં એક સેનેટેરીયમ બંધાવ્યું છે. વળી શેક લાલદાસે પશુ પોતાના ગરીબ બંધુઓ માટે સસ્તા બાકામાં રહી શકાય તેવા જોડાર નિવાસ બંધાવ્યો છે. તેમના દુસ્તીઓએ એમની યાદમાં રૂ. ૨ લાખ ખર્ચા ઉચ્ચ કોમના હિન્દુઓ માટે એક બાદશાહી સેનેટેરીયમ બુલ્ક પર બંધાવ્યું છે.

શેક શામળદાસે પશુ પોતાના પિતાનાં પગલે જઈ ઉદાર બાવે ઘણી સખાવતો કરી છે. અને એઓ આજેય કરી રહ્યા છે. સ્વ. શેક દેવીદાસના દુસ્તી તરીકે એમણે જી. ડી. હોસ્પિટલમાં ક્ષપનો વોર્ડ સ્થાપવા રૂ. ૧ લાખ, એક્સરે તથા ઈલેક્ટ્રીક ખાતું સ્થાપવા રૂ. ૭૫૦૦૦, મુંબઈની ગુજરાતી કોમના ગૌરવ સમી સર હરપીયનદાસ હોસ્પિટલમાં સુત્રાવક ખાતું સ્થાપવા માટે રૂ. ૧ લાખ, નારિકની કંતાના મીશન હોસ્પિટલમાં સુત્રાવક ખાતાતું મકાન બંધાવવા રૂ. ૭૫૦૦૦, મુંબઈની નાયર હોસ્પિટલમાં રૂ. ૫૦૦૦ અને ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રી મંડળને રૂ. ૨૫૦૦૦ આપ્યા છે. એ એમની સહૃદયતા અને ઔદાર્યતાના પુરાવા તરીકે બસ છે. એમણે પોતે પશુ જી. ડી. હોસ્પિટલમાં લાયબ્રેરી સ્થાપવા માટે રૂ. ૧૦૦૦૦, દેવલાલીના લીલાવતી હિંદુ સેનેટેરીયમમાં એક બેન્ક તથા લાયબ્રેરી સ્થાપવા, તથા હરપીયનદાસ હોસ્પિટલમાં એક વોર્ડ સ્થાપવા રૂ. ૧૦૦૦૦) આપી કેટલીય મોટી રકમો ખર્ચી છે. આવી જાહેર સેવાની કદર કરી સરકારે તેમને જે. પી. બનાવી કચસરે હિંદો આંદોલન કચો છે.

આજે શેક શામળદાસ નિવૃત્ત જીવન ગાળે છે. એમના બે લાયક પુત્રો શેક ધરમદાસ તથા શેક મયુરાદાસ એમની પેઢી ચંચાવી રહ્યા છે.

શેક ધરમદાસ અહિંની ન્યુ હાઈસ્કુલમાં અભ્યાસ કરી, પોતાની પેઢીમાં જોડાઈ ગયા. પોતાના સદ્યુજો

વડે એમણે પેઢીની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ કરી. શેર બખરે એમની સેવાની કદર પિઝાની અને ૧૯૩૭-૩૮ માં એ મંડળના હીરકરેની ખોડાના સભ્ય તરીકે ચુંટી કાઢ્યા. સામાજિક પ્રવૃત્તિઓ અને સેવાના માર્ગો પણ શેઠ ધરમદાસના કાર્યક્ષેત્રની બહાર નથી રહી ગયા. જી. ટી. હોસ્પીટલની સલાહકારી કમીટીમાં, સર હરકીશનદાસ હોસ્પીટલની મેનેજીંગ કમિટીમાં, યમુનાબાઈ નાથર હોસ્પીટલ તથા નેશનલ મેડીકલ કોલેજની સલાહકારી કમિટીમાં એક સભ્ય તરીકે એમને ઘણું અગ્ર સ્થાન છે. શેઠ પરશુદાસ જીવણદાસ કોઠારી તથા શા. મુળચંદ વાસનજી મોઢ વણીક ખોડાંગ સ્કુલ (દાદર) જે એમના પિતામહે સ્થાપી છે તેના એક ટ્રસ્ટી તથા સેક્રેટરી તરીકે તેઓ એ સંસ્થાને શોભાવી રહ્યા છે. રાજકોટની વાધજ લક્ષ્મીદાસ મોઢ ખોડાંગની મેનેજીંગ કમીટીના પણ તેઓ એક સભ્ય છે. આ ઉપરાંત દેવલાલી ખાતેનું લીલાવતી હિંદુ સેનેટેરીયમ, ખોરીવલી ખાતેનું કાલીદાસ પ્રાગજી આરોગ્ય ભુવન, મુંબઈ ખાતેનું “જેકાર નિવાસ” એ સૌ આજે એમના ટ્રસ્ટીપણા નીચે સુખવસ્થિત રીતે ચાલી રહ્યા છે. એમની સખાવતોમાં સર હરકીશનદાસ હોસ્પીટલમાં લીફ્ટ માટે આપેલા રૂ. ૨૫૦૦, નાથર હોસ્પીટલમાં રેડીયમ માટે રૂ. ૨૦૦૦ અને સુરતમાં બ્રહ્મચારી આશ્રમમાં અતિથિશુદ્ધ સ્થાપવા માટે રૂ. ૨૦૦૦, એ મુખ્યત્વે ગણી શકાય પરંતુ એમણે અગાત રહીને પણ કેટલીય સખાવતો કરી છે જેને અર્ધિ સ્થાન આપવું ઉચિત નથી.

આજે એમના નાનાભાઈ શેઠ મથુરાદાસ પણ એમની સાથે પેઢી પર કામ કરી રહ્યા છે. એમનો જન્મ મુંબઈમાં ૧૯૧૭ માં થયો હતો. ન્યુ દાહરકુલમાં જન્મણી લઈ તેઓ ૧૯૩૭ થી પોતાના વડાબોની પેઢીમાં જોડાઈ ગયા છે. એમના જીવનની શરૂઆતમાં ધંધામાં જોડાતાં જ એમની પ્રીતિમાં એમના પરિચયમાં આવનારને અસર કરે છે. એમના હૃદયની ઉદારતા તેમજ ઉચ્ચ આદર્શો એમના ઉજ્જવળ

ભાવિની આશા આપે છે.

આમ આવા આરિન્ધવાન, સેવાભાવી અને પ્રમાણિક સંચાલકોના આશ્રય નીચે એ પેઢી કેમ ન વિકસે! આજના શેરબખરના જીવનમાં વારંવાર પ્રતીત થતો સદ્ગુણી સંતો એ પેઢીમાં હજુ પ્રવેશ્યો નથી, એ હર્ષની વાત છે. એમનું ઔદાર્ય એમને સમૃદ્ધિવાન બનાવે છે. એમની સહૃદયતા એમને લોકપ્રિય બનાવે છે, એમની ભુદ્ધિ, કાર્યદક્ષતા અને દીર્ઘદર્શિ એમને પ્રગતિ કરાવે છે, અને એમની પ્રમાણિકતા એમની પેઢીની વિશિષ્ટતા હોઈ, એમની કીર્તિ તથા કારકીર્દિને ઉજ્જવળ બનાવી એ પેઢીને આગે ને આગે બઢાવી રહી છે.

સરનામું-‘સી ઓ’ પ્લોટ નં. ૧૫, વરલી એસ્ટેટ-મુંબઈ.

૯

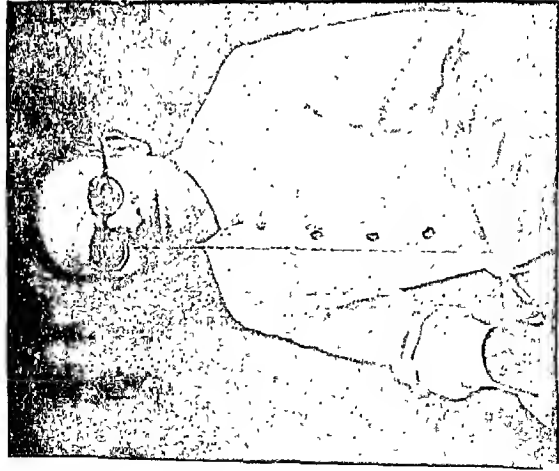
શ્રી શેઠ વાધજ લક્ષ્મીદાસ મુંબઈ

દશા અડાલજ

[માહિતી મોકલનાર-શ્રી. કદાન ચક્ર ગાંધી]

જન્મ ૧૨૭-ભુજમાં સંવત ૧૯૩૦ ના કારતક સુદ ૩ બુધ. અગ્રયાસ ફક્ત મુજરાની ચાર મોપડી સુધી. ૧૫ વર્ષની વયે તેઓ ઝાંઝીનાર ગયા હતા. એ મહીને ત્યાં પહોંચી શક્યા હતા.

શેઠ જોરામ શવજ નામના બારીયા શુદ્ધસ્ય તેમને આફ્રિકામાં લઈ ગયા હતા અને પોતાને ત્યાં નોકરી આપી હતી. પાછળથી ફરતમ ખાતામાં. જગા મળી હતી. ચોડાં વર્ષો પછી શેઠ જોરામભાઈની પેઢી નળજી પડતાં વાધજભાઈએ પોતાના કાકા લાલજીભાઈ આજુદંજ સાથે મળી ત્યાં લાલજી આજુદંજ અને વાધજ લક્ષ્મીદાસના નામની અરગોને ધીરધાર કરનારી ચરખની પેઢી ઉઘાડી. તેમાં લશકરને પગાર ચુકાવવો વગેરે કામ સુષતાને તેમને સોંપ્યું હતું. પરંતુ કેટલાંક વર્ષો પીત્યા બાદ નવી ગવર્નમેન્ટ-ઓફીસરો આવતાં જુનાં માણસોને રજા મળતાં તેમનું કેટલુંક લેણું ખોડું થયું. તેથી ખીજનું લેણું દેણું ચુકાવી ત્યાંની પેઢી બંધ કરી તેઓ દેશમાં આવવા રહ્યા. આફ્રિકામાં ઝાંઝીનાર અને મોખાસાના સુલ-

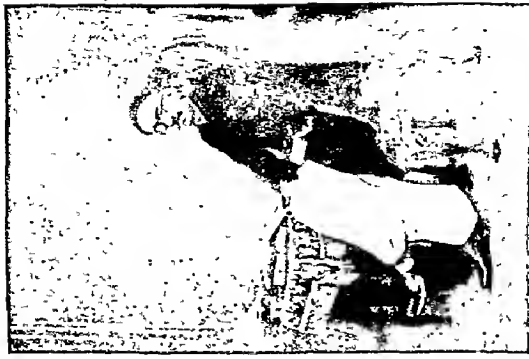
સર ચુનીલાલ વિઠ્ઠલપ્રજ્ઞદાસ

જ. મી. કોમ સમાજ નાઈટ્સ • ૩૦/૧૧/૧૯૨૨

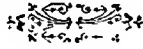

ચેડ શી હરપ્રકાશદાસ લક્ષ્મીલાલ

જ. મી. ૩ મે ૧૯૨૬

શ્રીયુત કામરલાલ હરપ્રીશનદાસ : અંકુશ્વર

શ્રીયુત દિગ્ગજાલ આપુલાલ પરીખ
નિવૃત્ત એન્જિનિયર : ખંડાત

સાદર આભાર : શ્રીમતી કામરલાલ હરપ્રીશનદાસ : અંકુશ્વર

તાન તેમને ધણું ચાહતા હતા. તેમના માનવંતા શરાફ તરીકે પોષાક આપેલ તેમ જ યાદગીરી માટે કેટલીક ચીજો પૃથુ આપેલ. ત્યાંના વસવાટ દરમિયાન જવા આવવામાં તેમણે સાતેક સફરો કરેલ તે એક જ વહાણમાં કરી હતી.

સંવત ૧૯૬૦ માં તેઓ દેશમાં આવ્યા પછી મુંબઈમાં રહ્યા અને પોતાના સસરા પિતાંબર દામજીની પેઢીમાં કામ કરવા લાગ્યા. તેમના સસરાની પેઢીએ તે વખતે મુંબઈ તથા શીંગાપુરમાં હતી. પિતાંબર દામજી સંવત ૧૯૬૪માં ગુજરી જતાં વાધજી ભાઈએ તે પેઢીએ પોતાના નામથી વાધજી લક્ષ્મીદાસ અને કંપનીના નામથી ચાલુ રાખી. હાલ તે અને પેઢીએ ચાલે છે. ઉપરાંત સુરખાયા (જવા) અને અમદાવાદમાં નવી પેઢીએ ઉઘાડી છે. શીંગાપુરમાં મલાકા સ્ટ્રીટ-વાધજી લક્ષ્મીદાસની કુંડા, સુરખાયામાં પેગોર સ્ટ્રીટ-માંધી કુંડા, અને અમદાવાદમાં કપાસીયા બજાર-શ્રીમંતલાલ મગનલાલ કુંડા એ તેમના સરનામાં છે. તેમનામાં વેપારને અંગે સાહસિક વૃત્તિ, દીર્ઘદૃષ્ટિ તેમ જ સમય સમજવાની અને માણસો પારખવાની શક્તિ ધણી સારી છે. તેમ જ સ્વતંત્ર વિચારના હોવા સાથે ઉદાર, માયાળુ અને દયાળુ છે.

તેઓ શૃદ્ધસંસારમાં સુખી છે. તેમનું હાલનું ખીજું લગ્ન કચ્છ માંડીયા ધરમશી પ્રાગજીને ત્યાં થયેલ છે. તે લગ્નથી સંતાનમાં તેમને ચાર દીકરીઓ છે. જે કે તેઓ પોતે જીવતા જમાનાના રીત રિવાજને માનનારા છે છતાં દીકરીઓને અપુરુષી અંગ્રેજ કેળવણી આપવામાં કાળજી ધરાવે છે. તેમના જમાઈ સારા કેળવણીવાળા છે. તેમના એક્યદ્રક્ષન મોનીટરિંગ હરિલાલ જગાભાઈવાળા બિહારી મીલના મુખ્ય એજન્ટ છે. જેઓ વેપારમાં ધણી બાહોશ છે. ખીજા જમાઈ વાડીલાલ નારાયણદાસ મુંબઈમાં જનરલ ટેલીગ્રાફ એપ્રીસમાં સારી જગા ઉપર છે. ખીજા બે દીકરી નાની છે.

તેમણે અત્યાર સુધીમાં એક લાખ રૂપિયા ઉપરાંતની રકમ ખીજીને ઉપકારક થવામાં ખર્ચી છે,

તેમના મેટા લાગ -ઉચ્ચ કેળવણી સંસ્થાઓને સહાયક થવામાં વાપરી છે. તેમના સગા ભત્રીજા શાંતિલાલ જમનાદાસ મહેતા M. B. D. S. માં પહેલા વર્ગમાં પહેલે નંબરે પાસ થતાં તેમને વધારે અભ્યાસ માટે વિદ્યાપત બજુવા મોકલ્યા હતા. જેઓ હાલ મુંબઈમાં સુપ્રસિદ્ધ જે. જે. હોસ્પિટલ તથા સર હરજીશનદાસ હોસ્પિટલમાં સરજન છે. ડોક્ટર અંબાશંકર મણિલાલ ત્રિપાડીને વધારે અભ્યાસ માટે વિદ્યાપતમાં તેમણે મદદ કરી હતી. રાજકોટ મોદ બોર્ડિંગમાં તેમણે રૂ. ૨૫૦૦૦ ની મદદ કરેલ છે. તેમ જ મોદ શુભેચ્છક ફંડ મુંબઈ, મોદ મહોદય ફંડ ભાવનગર, રાષ્ટ્રીય કન્યાશાળા ધાટકોપર, (રૂ. ૩૦૦૦ આપીને હોલ બંધાવ્યો છે) રામજી આસર વિદ્યાલય ધાટકોપરની કમીટીના પ્રમુખ હોઈ રૂ. ૫૦૦૦ ની મદદ કરી છે. વ્યાયામશાળા ધાટકોપર (મદદ રૂ. ૧૫૦૦ ની) સાર્વજનિક દવાખાનું ધાટકોપર, હિંદુ મહાસભા ધાટકોપર, જીવદયા ખાતું ધાટકોપર, ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રીમંડળ મુંબઈ, સ્ત્રીમંડળ કોટ મુંબઈ, એ વગેરે સંસ્થાઓને તેમણે મદદ કરેલ છે. પંચગીનીમાં હિંદુઓ માટે રમશાનશૃદ્ધ બંધાવેલ છે. ઉપરાંત મોદર્શણિક બંધુઓને લાજુવવામાં તેઓ અવારનવાર મદદ કર્યા કરે છે. તેમ જ જામનગર, રાજકોટ, મૂળી આદિ સ્થળે તેમણે દવાફેર માટે જતાં ત્યાંના ધણાં ગરીબોને અન્ન અને વસ્ત્રની સારી મદદ કરી હતી.

તેઓ ધાટકોપરમાં રામજી આસર વિદ્યાલય તથા રાષ્ટ્રીય કન્યાશાળામાં પ્રેસીડન્ટ અને વાઇસ પ્રેસીડન્ટ રહ્યા છે. ત્યાંની મ્યુનિસિપાલિટીમાં ત્રણ વર્ષ કામ કરેલ છે. ત્યાં તેમના નામે વાધજી લેહન નામનો રસ્તો છે. તેમને કેટલાંક માનપત્રો પૃથુ મળેલાં છે. મુંબઈમાં શુલાબવાડી નામની મોદ ઇતિની જગાના તેઓ મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી છે. તેમજ કાળીદાસ પ્રાગજી પેદરચાફંડ, પ્રભાસ પાટણમાં ધર્મશાળા, પોરબંદરમાં સદામન અને બોરીવલીમાં સેનીટેરીયમના પૃથુ તેઓ ટ્રસ્ટી છે. ઉપરાંત જંગમજારમાં લાંગા વખત થયાં

વસવાટ કરી રહેલ એક જૈન બંધુએ મરણ વખતે પોતાની ગ્રીષ્મકતા તેમને એકજાને દૂરની તીર્થતા તે કારણે હમણાં તેમને આફ્રિકાનો મિનારો ધણાં વર્ષો ઉતરતી ઉંમરે જોવાનો પ્રસંગ આપ્યો.

તેઓ ધર્મજાવનામાં સાંકડા વિચારના નથી. મોઢ જ્ઞાતિમાં દસા વીસા અને અડાળમ, ગોસવા, માંડળીઆ આદિ વિભાગો તેમ જોત્રોસ તાલુકાના ગોળ આદિ ભાગસાને તેઓ નકામા ભેદ કાપ વધારનારા અને જોડો અમત કરાવનારા માને છે. સાથે વિધવાઓને પુનઃલગ્નની છૂટ આપવાના તેઓ દિમાયતી છે.

વાધજીમાધના પિતાના કાકા શેઠ રતનજી મેનજી રાવ દેશજીના વખતમાં ૪૦ વર્ષ સુધી કચ્છના દિવાન હતા. વાધજીમાધના કાકા લાલજી આણંદજી ૬ વર્ષ સુધી ઝાંઝીવારના સુસ્તાનના જમણા હાથ સમા હતા.

શેઠ જીવરાજ મકનદાસ મહેતા

(માહિતી મોકલનાર—શ્રી. હરમીતસ પ. મહેતા)

શ્રી. જીવરાજભાઈનો જન્મ કુંડલામાં સંવત ૧૯૩૪ ના ભાદરવા સુદ ૧૨ ના રોજ થયો હતો. નાનપણમાં જ તેમના માતાપિતા ગુજરી ગયા હતા તેથી તેઓ પોતાનો અભ્યાસ ગુજરાતી પાંચ જોષડીથી આગળ વધારી શક્યા નહિ અને કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ ધણી સાધારણ હોવાને લીધે ગુજરાતનું સાધન જોતવું પડ્યું. સંવત ૧૯૫૩ માં તેઓ મુંબઈ આવ્યા અને જુના લોખંડના સામાનવાળાને ત્યાં નોકરીમાં જોડાયા. ૧૩ વરસ સુધી તેઓએ નોકરી કરી, જે દરમિયાન પોતાની એકનિષ્ઠ ખત અને તીવ્ર શુદ્ધિને લીધે તેઓએ સૌ કોષ્ટનો આદ મેળવી લીધો. સંવત ૧૯૬૬માં તેમણે સ્વતંત્ર ધધો શરૂ કર્યો. બીજે વરસે કુંડલાવાળા ભાઈ માણેકચંદ કુરજી સાથે તેઓ ભાગમાં જોડાયા. સંવત ૧૯૭૨ માં દુકાનનું નામ માણેકચંદ જીવરાજની કું. એવું રાખ્યું. તેઓ જુની સ્ટીમરો

ભાંગવાનું, રેલ્વેને લગતા સામાનનું તથા જુના લોખંડનું સર્વ કામ હાથ ધરતા. સંવત ૧૯૯૦ થી જુની મીસો લઈ તેની મશીનરીનું પણ કામ કરવા લાગ્યા અને પ્રભુ કૃપાથી તેમાં ઉત્તરોત્તર સારો લાભ મળતો ગયો. અત્યારે તેઓ બે ત્રણ કું. માં ભાગીદાર છે અને દારૂખાતા ઉપર લોખંડના જગ્યામાં એક અગ્રગણ્ય વેપારી તરીકે સારી નામના ધરાવે છે.

મૂળથી જ તેઓ ધાર્મિક વૃત્તિના અને જ્ઞાતિભાઈઓ પ્રત્યે અનંદપ્રેમ ધરાવનારા છે. તેઓ અનન્ય શિવભક્ત છે અને હંમેશાં સવારે વહેલા ચાર વાગે ઉઠી લગભગ પાંચ કલાક તેઓ નિત્ય નિયમ અને પૂજા પાઠમાં ગાળે છે. બ્યવહારના ગમે તેવા અગત્યના બ્યવસાયમાં પણ તેઓ પોતાનો આ નિયમ કદી ચૂકતા નથી. રાત્રે પાછા બે કલાક તેઓ જપ અને માળામાં ગાળે છે. પ્રભુના આ એકનિષ્ઠ ઉપાસક ઉપર પ્રભુએ પણ કૃપા વરસાવી છે. અને અત્યારે તેઓ સંપત્તિ તેમજ સંતતિનું સારું સુખ ભોગવે છે. પૈસો તો ધણી પાસે હોય, પરંતુ તેનો સદુપયોગ કરનારા બહુ યોદ્ધા નજરે પડે છે. શ્રી જીવરાજભાઈ એ યોદ્ધા માંના છે. બયપણની તેમની ગરીબ સ્થિતિ સદાય તેમના રમરણમાં રહે છે અને તેથી કોષ્ટની પણ કુખી અવસ્થા તેમને દયાદ્ર બનાવી દે છે. તેમની પાસે મદદ માટે મળેલ ભાગ્યે જ કાષ્ટ પાડો કરે છે. તેઓ ગુપ્ત રીતે ધણાને મદદ કરે છે અને વિધવાઓ અને વિદ્યાર્થીઓના તેઓ આશ્રયસ્થાન બન્યા છે. ભાવનગર મોઢ બોર્ડિંગમાં તેમણે રૂ. ૨૦૦૦) આપી સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ માટેનું મકાન બંધાવી આપ્યું છે, ‘મોઢ મહોદય’ સંસ્થાને પણ સારી જેવી મદદ આપી છે. મુંબઈની મોઢ બોર્ડિંગમાં રૂ. ૧૦૦૦ આપ્યા છે. ભાવનગર તથા રાજકોટ બોર્ડિંગમાં અમુક તીથિઓનો ખર્ચ તેમના તરફથી કરવામાં આવે છે. તેમની જન્મભૂમિ-કુંડલામાં તેમણે અનેક સત્કાર્યો કર્યાં છે. લગભગ રૂ. ૮૦૦૦) ખર્ચી શ્રી રામજી મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કર્યો છે જેનો વહીવટ ત્યાંનું મોઢ મહાજન ચલાવે છે. હમણાં જ તા. ૨૦-૪-૪૨

ના રોજ શ્રી રામજીમંદિર, શ્રી રામેશ્વરનું ચિવાલય અને હનુમાનજીની દેરીમાં ભગવાન શ્રી રામચંદ્રજી, સીતા માતા તથા લક્ષ્મણજી અને શ્રી રામેશ્વર-ચંદ્ર તથા હનુમાનજીની મૂર્તિઓની પ્રતિષ્ઠાત્રિવિધ ધામધુમ સાથે કરી છે. થોડાં વરસ અગાઉ ઝાંતના મકાનમાં સારો ફાળો આપ્યો છે. ગોથાળામાં જુદે જુદે પ્રસંગે તેમના તરફથી આશરે રૂ. ૨૫૦૦ અપાયા છે. શ્રી કાશીવિધનાયના મંદિરમાં ધણું ખર્ચ રીપેરીંગ કામ તેમણે કરાવ્યું છે. આ ઉપરાંત શ્રી બાળમિત્રમંડળ, બ્યાભામશાળા, લાયબ્રેરી, નિશાળ, વિદ્યાર્થીગૃહ વગેરે તરફ પણ તેમનો ઉદાર હાથ લંબાયો છે. દુકામાં કુકવાની કાષ્ટ પણ જાહેર પ્રવૃત્તિ એવી નહિ હોય કે જેને શ્રી. જીવરાજ-ભાઈ તરફથી સારી મદદ મળી નહિ હોય. ખીજા ગામોના પણ જે જે કાર્યકર્તાઓ તેમની મદદ માટે આવ્યા હોય તેમને પણ યથાચકિત ફાળો આપ્યો છે. કપાંક ધર્મશાળા, ક્યાંક નિશાળ, ક્યાંક મંદિર, ક્યાંક પાણીની સગવડ વગેરે સત્પ્રવૃત્તિમાં તેઓ હંમેશ પોતાનો યથા-ચકિત ફાળો આપતા રહ્યા છે. ખારમાં કેળવણીના પ્રચાર માટે રૂ. ૨૫૦૦ નો ખર્ચ તેમણે કર્યો છે. દુઃખીઓનું દુઃખ ભેદ તેમનું હૃદય આર્દ્ર બની જાય છે અને જેઓ બીડવેળાં થી. જીવરાજભાઈ પાસે ગયા છે તેઓ કદી નિરાશ થયા નથી. પ્રભુએ આપેલો પૈસો તેઓ પ્રભુપ્રીત્યથે અને લોકકલ્યાણના કાર્યોમાં વાપરે છે. ઝાંતિ પ્રત્યેની તેમની ધન્ય સદા પ્રત્યક્ષિત છે અને હજી પણ ઝાંતિ સેવાનાં અનેક કાર્યો કરવાની તેમની ઉમેદ છે.

પ્રભુ તેમને દીર્ઘાયુ કરે અને અનેક સત્કાર્યો કરવાનું તેમને સામર્થ્ય આપે.

છ

સર સુનીલાલ વૃજભુખણદાસ મહેતા.

એમ એ. એલએલ બી.

સર સુનીલાલ ન્યાતે મોઢ વણિક છે. એમનો જન્મ ૧૮૮૧ માં થયો હતો. એમના પિતા જાણીના વેપારી હતા અને નારણસ રાજરામની પેઢીના

ભાગીદાર હતા. મુંબઈમાં જ તેમણે કેળવણી લીધી હતી. અભ્યાસ પુરો કર્યા પછી પિતાના ધંધામાં ભેગાઈ ગયા હતા. તેમણે જાહેર જીવનની શરૂઆત ચુનીસીપાલીટીમાં સભ્ય બની કરી હતી. પછી મુંબઈની ધારાસભામાં ચુંટાયા હતા અને જે વાર દેશી વેપારી ચેમ્બરના પ્રમુખ થયા હતા. એ પછી ૧૯૨૧ થી ૧૯૨૮ સુધી મુંબઈ સરકારના વસુલાતી અને નાણાં ખાતાના પ્રધાન થયા હતા. સરકારી ઓફીસર થી પણ એમણે કાંબેસને રેલ સંકેત નિવારણ કાર્યમાં સહકાર દીધો હતો. ખારડોલીની પટેલી લઈ. તમાં થએલી સમાધાની પણ એમની મારફતે થઈ હતી. દિંદો સરકારે નીમેલી કેટલીક સમિતીઓમાં પણ તેમને રથાન મળ્યું હતું. ૧૯૨૯ માં રાષ્ટ્ર સંધમાં દિંદના પ્રતિનિધિ તરીકે નીમાયા હતા. અનેક જાણીની લીમીટેડ કંપનીના ડીરેક્ટર છે, ફીલ્ટર અને સ્ક્રિબિટ કમ્પીનર તરીકે પણ એમની કારકીર્દિ જાણીતી છે. સરકારે જે. પી. અને નાઇટના એતાઓ પણ એમને આપ્યા છે. સરનામું:—રીપરોડ, મુંબઈ.

છ

ધી આનરેબલ મી. જરટીસ હરીલાલ
જેકીસનદાસ કણીઆ

બી એ એલએલ બી. એલવેકેટ (ઓ. એસ)

ઓ. મી. જરટીસ કણીઆનો જન્મ ૧૮૯૦ ની સાલમાં થયો હતો. તેમણે મુંબઈ અને ભાવનગર ખાતે કેળવણી લીધી હતી ૧૯૨૫ ની સાલમાં તેઓ સર સુનીલાલ બી. મહેતાની મોટી પુત્રી સાથે શાદીની ગાંઠથી ભેગાયા હતા. ૧૯૩૦ ની સાલમાં તેમની મુંબઈની હાઇકોર્ટના એક એક્ટીંગ જજ તરીકે નેમણુંક થઈ હતી, કે જે ઓફીસ ઉપર ૧૯૩૩ ની સાલમાં તેઓની કાયમના જજ તરીકે નિમણુંક થઈ હતી. હાલમાં એ હોદ્દો તેઓ ધણીજ બાહોશીથી ભોગવી રહ્યા છે.

સરનામું:—રીપરોડ મુંબઈ.

૨૧. શેઠ દેવકરણુ નાનજી જે. પી.

મુંબઈ

તેમણે તુર ખજારમાં દલાલી તરીકે કામ કરીને આગળ જતાં ૧૯૧૪ ની લઝાઈના વખતમાં સેર, ગવર્નમેન્ટ પેપર, ૩ તથા સોના ચાંદીના કામમાં ઝંપલાવ્યું હતું. તેઓ વિદ્યા વિલાસી હતા, ધર્મશાસ્ત્ર તથા વૈદકશાસ્ત્રનો એમણે ઉંડો અભ્યાસ કર્યો હતો.

મોઢ તાતિવિદ્યોત્તેજક ફંડ મુંબઈ, નાનજી ગોઝળજી લાઈબ્રેરી તથા સદામત, પોરબંદર, દાદરના ધર્મ દેવેશ્વર શિવાલય વિગેરેમાં તેમણે ઉદાર સહાય કરી છે.

છ

શેઠ પ્રાણલાલ દેવકરણુ નાનજી ખેંકર

વેપારી, દલાલ અને મીલકતદાર. જે. પી. અને એનરરી પ્રેસીડન્ટી મેજસ્ટ્રેટ, પોરબંદર રાજ્યના રાજમંત્રી—રા. પ્રાણલાલલાઈને જન્મ ૧૮૬૪ માં થયો હતો. ૨૧. શેઠ દેવકરણુ નાનજીના એ દ્વિતીય પુત્ર થાય. મુંબઈની સેન્ટ એન્નીઅસ કોલેજમાં અભ્યાસ કર્યા પછી ૧૮ વર્ષની વયે પિતાશ્રીની પેઢીમાં જોડાયા. અત્યારે દેવકરણુ નાનજી એન્ડ સન્સ (એન્કર્સ મરચન્ટસ એન્ડ લેન્ડ લોર્ડસ) દેવકરણુ નાનજી (શેર, સ્ટોક, ફાટન, ધુલીયન ધઉં અને અજણીના વેપારી અને દલાલ) વિગેરે પેઢીઓમાં વડા ભાગીદાર દેવકરણુ નાનજી બેન્કીંગ કું. લીં ના ચેરમેન છે. હિંદુસ્તાન સુગર મીલ્સ લીં, હિંદ સાઇકલ્સ લીં, નેશનલ રંડુડીયોઝ લીં, પોદાર મીલ્સ લીં, બોમ્બે પ્રોવીન્સીયલ કો-ઓપરેટીવ લેન્ડ મોરગેજ બેન્ક લીં, બોમ્બે સ્ટીમ નેવીએશન લીં, દેવકરણુ નાનજી પ્રીન્સીપલ એન્ડ પબ્લીસીંગ કો. લીં ના ડીરેક્ટર છે. દેશી વેપારી ચેમ્બર અને એની બેન્કીંગ, શીપીંગ, શીનાન્સ અને આંતરીક વ્યાપાર ઉપસમિતિઓના સભ્ય છે. ઉપરાંત લીવરપુલનાં લીવરપુલ ફાટન એસોસીએશન લીં સાથે પણ સભ્ય તરીકે સંબંધ ધરાવે છે. પ્રોપર્ટી એનર્સ એસોસીએશન અને ઈન્ડીયન

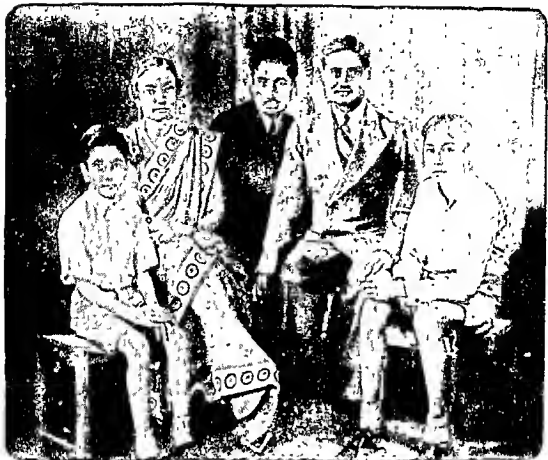
રેકોર્સ સોસાયટીના આજીવન સભ્ય છે. અધેરીનાં ભારતીય વિદ્યાભવનની સ્થાપના કરનારાઓમાં શ્રી. પ્રાણલાલલાઈ પણ હતા અને અત્યારે એના માનદ ખજાનચી છે. દાદર હિન્દુ મંદિર, ફાટની સંસ્કૃત શાળા, દેવકરણુ નાનજી સંખાવત ટ્રસ્ટ, પારપીઆ પ્રધાન ચેરીટીઝ ટ્રસ્ટ, ગુલામવાડી ચેરીટીઝ, શેઠ કલ્યાણજી ચત્રજીજી હિંદુ સેનીટરીયમ વિગેરે ટ્રસ્ટોના ટ્રસ્ટી છે. સાહિત્ય, સંગીત અને કલાના શોખીન છે તેમજ વિલ્ડગન રેપોર્ટર્સ કલબ, રોયલ વેસ્ટર્ન ઇન્ડીયા ટર્ફ કલબ, મુંબઈ પ્રેસીડન્ટી રેડીયો કલબ અને ઓરી-એન્ટલ કલબના સભ્ય છે. દેવકરણુ નાનજી અડવાડીક વ્યાપારી બજારોનું અવલોકન, દેવકરણુ નાનજી રેઈલી મારકેટ રીપોર્ટ અને દેવકરણુ નાનજી બોમ્બે ઇન્વેસ્ટર્સ-ધર છુક એમની તરફથી પ્રગટ થાય છે. ૧૯૧૬ માં જામનગર રેટના મુન્સફ અને મેજસ્ટ્રેટ ૨૧. શ્રી ગોર્ષાઈજી ઝવેરચંદના પુત્રી જયાવતીબહેન સાથે લગ્ન કરેલાં. શ્રોમતી જયાવતીબહેન ફાટની હિન્દુ સ્ત્રી મંડળના એક સ્થાપક અને ચેરમેન છે અને સમાજ ઉન્નતિના કાર્યો કરતી વિવિધ સ્ત્રી સંસ્થાઓના સભ્ય છે. સરનામું:—લાલિત વિલાસ, વાદેશ્વર રોડ, મલબાર હીલ, મુંબઈ, (ઓરીસ) દેવકરણુ નાનજી બીલ્ડીંગ, એક્ષીન્સ્ટન સર્કલ, ફાટ, મુંબઈ.

છ

૨૧. શ્રી. ગોઝળદાસ વિકુલદાસ સરૈયા

શ્રી સુરતી મોઢ વીશ્યાઆલજી તાતિ વિજાગના ૨૧. ગોઝળદાસના પીતાશ્રી ૨૧. વિકુલદાસ ઇ. સ. ૧૮૭૭ માં સુરત છોડી પગરસ્તે મુંબઈમાં આવ્યા. એમનું સુરત છોડવાનું કારણ એમના પિતાશ્રી ૨૧. તુલસીદાસ જેઓ આસો વદ ૧૨ સં. ૧૯૧૪ માં સ્વર્ગવાસ પામ્યા હતા, તેઓ સાંધારણ સારી રિયલિટીના હોષ સુગતમાં ચૌદામાં સુગંધી માલની દુકાન ચલાવતા હતા. તેમનાં ધરખાર અને દુકાન, સુરતની મોટી આગમાં બળી જવાથી મુંબઈ આવી-હુકે પગારમાં નોકરી શરૂ કરી. ધીમે ધીમે પોતાનો ધધો

શ્રી. રમણલાલ ગોહાળદાસ સરૈયા સહકુટુંબ : મુંબઈ

ચિ. ભરતકુમાર, સૌ. પદાવતી, ચિ. રમેશચંદ્ર, શ્રી. રમણલાલ સરૈયા, ચિ. પ્રતાપચંદ્ર.

શ્રી. ચંદ્રશંત ગોહાળદાસ સરૈયા

એમ. ડી. : મુંબઈ

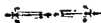
ગોહાળદાસ

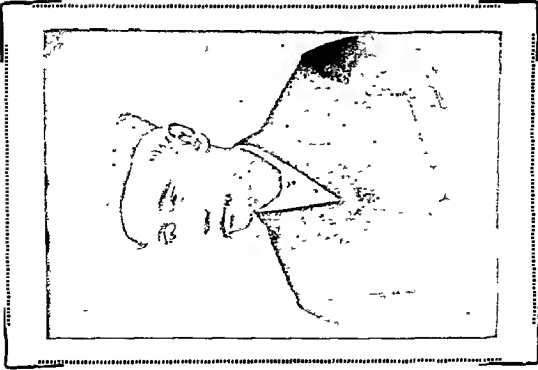

શ્રી. ચંદ્રશંત ગોહાળદાસ સરૈયા

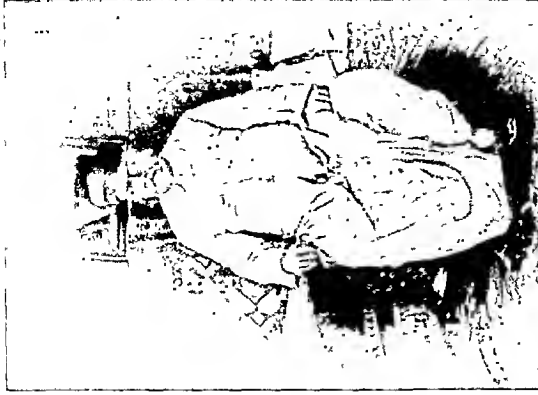
બી. ક્રમ. : મુંબઈ

રમણભાઈદાસ ગોહાળ

સ્વ. શ્રી. ગોમળદાસ વિઠ્ઠલદાસ સરેયા, ખી. એ. એલ. એલ. બી.
દીવાન : સુખાચારી

સ્વ. શ્રી. શ્રી. વનમાળી વીરજી : વેરાવળ.

શરૂ કરી સારા પ્રમાણમાં દ્રવ્ય સંપાદન કર્યું. પણ તે શેર બજારમાં એક બે યોજનાઓના શેરોમાં રોકી ગુમાવી દીધું હતું. કુટુંબમાં નબળા વખતમાં, વીરૂત્ત-દાસના માતૃશ્રી સ્વ દેવકીરખેન મેદનત મજુરી કરી, કુટુંબ નિર્વાહ ઘણી મુશ્કેલીથી ચલાવતાં હતાં. સ્વ. વિરૂત્તદાસ સ્વભાવે શાંત અને નિખાલસ હતા, કપડામાં મોગલાઈ દિવાળ મુજબ લાંબો બાંહી ચઢાવેલો જામે અને મુરતી પાષી પહેરતા હતા. પોતે જુના વિચારના હોઈ, પુખ્તીમાર્ગ વૈષ્ણવ સંપ્રદાય પર સારી શ્રદ્ધા રાખતા હતા અને જમાનાને અનુસરી પોતાના ઊંઝરા ઊંઝરીઓને કેળવણી સારા પ્રમાણમાં આપી હતી. વસ્તારમાં પાંચ ઊંઝરા અને ત્રણ છોકરીઓ મુકી, ૬૮ વર્ષની પાકી વયે સંવત ૧૯૪૪ ના આબાદ સુદ ૧૫ પર (તા. ૨૩-૭-૧૮૮૮) રત્નવાસી થયા.

એમના જ્યેષ્ઠ પુત્ર સ્વ. ગોકળદાસનો જન્મ સંવત ૧૯૧૬ ના જેઠ વદ ૮ ને દિવસે (તા. ૧૧-૬-૧૯૬૦) મુંબઈમાં થયો હતો. નાનપણથી જ અભ્યાસની ધગશ એમને ધણી હતી અને શારીરિક અને આર્થિક મુશ્કેલીઓ વેઠી ઇ. સ. ૧૮૮૧ માં B. A. અને ઇ. સ. ૧૮૮૫ માં L.L. B ની પરીક્ષા પાસ કરી, વકીલ તરીકેની સનદ લઈ પ્રેક્ટીસ શરૂ કરી હતી B. A. ના અભ્યાસ પછી L.L. B. ના અભ્યાસ દરમ્યાન શિક્ષક તરીકેનું કામ તેઓએ કર્યું હતું. વકીલ તરીકેની પ્રેક્ટીસ દરમ્યાન ધી ઓરો ડેપુટીની ગુજરાતની ન્યાતોના કાયદા અને રીત રિવાજોની ચોપડીને લાગ બીએ, જે મુંબઈની હાઈકોર્ટની મંજુરીથી, સ્વ. સર મંગળદાસ નયુભાઈએ ઇ. સ. ૧૮૮૭માં છપાવી બહાર પાડેો હતો તેના પર દેખરેખ રાખવાનું, હાઈકોર્ટની મંજુરીથી એઓએ કર્યું હતું. આ ગ્રંથ ગુજરાતની જુદી જુદી ન્યાતોમાં ચાલતા રીત રિવાજોની પુરી માહિતી આપે છે. પ્રેક્ટીસ સારી ચાલવાની આશા છતાં, બહોળા કુટુંબને બાર ઉપાડના, સરકારી નોકરીની નિયમિત ઉપજ વધુ અનુકૂળ પડશે એ વિચારથી, જુદા જુદા ખાતામાં

મહેનત કરી, ઇ. સ. ૧૮૮૮ ના જુલાઈ મહિનાથી સેકન્ડ ક્લાસ સમજળ તરીકે " યાજ્ઞાદલાના " 'મુરખાદ' ગામમાં નોકરી શરૂ કરી. મુંબઈ ઈલાકાના જુદા જુદા બાગોમાં કામ કરી, ઇ. સ. ૧૯૧૨ માં " અમદાવાદ-નડીયાદ " ની સ્થાલ કાઝીઝ કોર્ટના જજ તરીકે તેઓ નીમ્યાયા હતા અને ૧૯૧૫ માં નિવૃત્ત થયા ત્યાં સુધી આ જગ્યા પર તેઓએ કામ કર્યું. ફરેગ થયા બાદ હુણાવાડા રાજ્યના દીવાન તરીકે એમની નીમણૂક થઈ હતી. પણ થોડા જ સમયમાં ત્યાં એમનાં ધર્મપત્ની અ. સૌ. કાઠિંગવરીનો સ્વર્ગવાસ થવાથી, દીવાનપદનું રાજનાયું આપી મુંબઈમાં આવી રહ્યા, અને સંવત ૧૯૮૩ ના વૈશાખ શુદ્ધ પાંચમે (તા. ૬-૨-૧૯૨૭) ના દિવસે સ્વર્ગવાસી થયા ત્યાં સુધી, પોતાનો વખત, નિર્ણયમાં અને યાતિભાઈઓ તથા સમાજોની સેવામાં, પસાર કર્યો. છેવટ સુધી પોતાના અંગત જીવનની કાળજી તેઓએ રાખી હતી. લેડીન લાખાનો અભ્યાસ એઓનો ધણો સારો હતો અને સરકારી નોકરી દરમ્યાન ન્યાય આપવામાં એઓ હકદારના હક્કની બાબત પુરી કાળજી રાખી સત્યને માર્ગે જ ચાલતા હતા. આથી સમાગમમાં આવતા દરેક, એમને વારસે માન અને હેત રાખતા.

ઇ. સ. ૧૮૮૮ થી નિવૃત્ત થયા ત્યાં સુધી જુદાર-ગામમાં રહેતાં છતાં, યાતિજનોમાં અને સમાજોમાં ધણો સારો સંબંધ રાખતાં અને જતે અમ્યજુનેડી, પોતાની સેવાનો અને સલાહનો લાભ, સંબંધમાં આવતા દરેકને, વગર સંકોચે આપતા. સ્વભાવે પરમજી અને મિલનસાર હોવાથી નાના મોટા દરેક એમની પાસે છુટથી પોતાની મુશ્કેલીઓ મુકી શકતા હતા. યાતિજનોએ એમના માટેનો માનનો પુરાવો, એક વખત યાતિના સ્નેહ સંમેલન વખતે પ્રમુખ અને બીજી વખત તા. ૧૯-૧૨-૧૯૨૬ ને દિવસે યાતિના અમ્યત્થ લાઈ, સર પરશોત્તમ-દાસ કાંકરદાસને એમની ખાસ કરીને હુડીવામજુ બાજતની લોક સેવાના બદલામાં સમસ્ત યાતિ

વિભાગ તરફથી માનવર આપું તે વખતે પ્રમુખ નીચી આપ્યો હતો. બન્ને વખતના એમના ઉદ્ગારો, એમની ઝાંતિ પ્રત્યેના પ્રેમથી ભરેલા હતા. દેશકાળને અનુસરી સુધારો, પુરા વિચાર પછી યાવ તેની તરફેણમાં હતાં એમનું આપું જીવન ઝાંતિભાવના અને કુદૃઢ વાત્સલ્ય બાળ્યતમા આદર્શમય ગણી શકાય.

૨૧. ગોકળદાસનો વસ્તાર સંબંધી:—

પુત્રો:—૨૧. ડોક્ટર ગુલામદાસ B. A., L. M. & S. (A. D. 1905) (A. D. 1910) જન્મ, આસો સુદ ૧, સં. ૧૯૩૯. મરણ, બાદરવા વદ ૪, સં. ૧૯૯૨; ૨૧. ચીમનલાલ જ. કારતક સુદ ૧૨ સં. ૧૯૪૩ મ. જો વદ ૭ સં. ૧૯૯૩; બાપ રમણલાલ B. A., B. Sc., J. P., O. B. E.; ૨૧. મોહન, ૨૧. મદન આ બન્ને પાંચ વર્ષની અંદર સ્વર્ગવાસી થયા હતા; બાપ અન્નકાન્ત ડી. D; બાપ સૂર્યકાન્ત B. com.

પુત્રીઓ:—ગં ૨૧. વસંત બહેન, અ. સૌ. રસિકા બહેન, અ. સૌ. રશીકા બહેન, અ. સૌ. સુમન બહેન. છોકરા, છોકરીઓ, વહુઓ, જમાઈઓ અને તેનાં છોકરાઓ મળી ૨૧. ગોકળદાસના વસ્તારમાં આજે (સં. ૧૯૯૭) માં ૨૮ વ્યક્તિઓ છે અને ૨૧. વીઠ્ઠલદાસના વસ્તારમાં એ જ પ્રમાણે આજે (સં. ૧૯૯૭ માં) લગભગ ૨૬૩ વ્યક્તિઓ છે.

તેમના એક મિત્ર જાત અનુભવથી જણાવે છે કે “ગોકળદાસ બાપ જાત મેહનતથી આગળ વધ્યા તે ધણકોના સંબંધમાં કહી શકાય છે, પણ જજ તરીકેની તેમની લાંબી કારકીર્દિમાં કોઈ પણ વખતે તેમની તટસ્થતા અને નિષ્પક્ષપાતપણા વિશે, એક શ્વાસની પણ વાત યજ નથી, તે જાતનું ઉચ્ચ વર્તન હરેકના સંબંધમાં જોવામાં આવતું નથી. અમદાવાદ જેવા શહેરમાં “રોલકોઝ કોર્ટ”ના જજ જેવી ઉચી પદવીએ હોવા છતાં, કોઈ પણ અમદાવાદનો શ્રીમંત પોતાના ત્યાંના લગ્ન જેવા પ્રસંગે પત્નિ સામી ગાડી મોકલે તો તે પાછી તાળે, બાકુની શીયામમાં જજ સાહેબ અમર તેમનાં પત્ની જય એ એમના

જ વર્તને એવી સુંદર છાપ પાડી કે કુલ ગુજરાતમાં આજે સરૈયા સાહેબનું નામ, એઓ તોફરીએથી કારેગ થયાં પચીસ વર્ષ થયાં છતાં ધણા માન અને પ્રેમથી યાદ કરાય છે.

પોતાના ઝાંતિમધુઓ અને ઝોળખાણ પીછાણ વાળાઓમાં ‘પરમજી વૃત્તિ અને સેવા પરાયણતા એ એમની જીંદગીનો ગુપ્ત મંત્ર’ બધા માને છે, અને તંગ રિયાર્તમાં આવેલા દુરના સગાઓને પણ ધણી વખતે દુઃખમાં એઓ દિલાસો દેતા કે મારી પાસે ઓછી દાળ ખાવાના પૈસા હશે તો પણ થોડું પાણી નાંખી આપણે એ પાતળી દાળ વેંચી લઈશું. આ તેમની સતત વૃત્તિનો બદલો કશ્વરે એ આપ્યો કે પોતે લક્ષ્યાધીપતિ ન ગણાયા પણ આજે એમના પછી એમના સંતાનોમાં દરેક કમલ અને તેથી વધારે પુનીવરસીદી ડીઝીનું જ્ઞાન સંપાદન કરી “સરૈયા” કુદૃઢ અને એક અગ્રગણ્ય અને ઉપયોગી કુંડ તરીકે મોઢ ઝાંતિમાં દીપાવી રહ્યા છે.

સારા કામે સતત શ્રદ્ધાથી ક્યાં જવાનું પરિણામ કશ્વર એક નહિ તો બીજી પેઢીને આપે છે એનો આથી વધુ પુરાવો મોઢઝાંતિમાં ક્યાં જોવા જઈએ ?

જ

શ્રી. રમણલાલ ગોકળદાસ સરૈયા

એ. બી. ઈ. જે પી. બી. એ. બી. એસ. સી.

જન્મ અમદાવાદમાં તા. ૧૬-૧-૧૮૯૮. સર પુરુષોત્તમદાસ ડોક્ટરદાસના પુત્રી શ્રી. પદ્માવતી સાથે તેમના લગ્ન થયા છે. હુણવાડાના માજી દિવાન અને અમદાવાદની રોલકોઝ કોર્ટના અગાઉના જજ ૨૧. શ્રી ગોકળદાસ સરૈયાના તેઓ પુત્ર યાવ. અમદાવાદની ગુજરાત કોલેજ, મુંબઈની વિલ્સન કોલેજ, લંડનની ઇમ્પીરીયલ કોલેજ ઓફ સાયન્સ એન્ડ ટેકનોલોજીમાં અભ્યાસ કરીને ૧૯૧૪ માં મેટ્રીક, ૧૯૧૬ માં બી. એ. ઓનર્સ પાસ થઈ ૧૯૧૬-૨૦ માં વીલ્સન કોલેજમાં દક્ષીણા ફેલો હતા. ૧૯૨૦ માં બી. એસ. સી. ની પરીક્ષા પસાર કરી. ઇંગ્લાંડ જઈ કેમીકલ એન્જની-

ચરોગનો અભ્યાસક્રમ લીધો. સીટી એન્ડ ગીલ્ડસ ઓફ લંડન ઇન્સ્ટીટ્યુટની તેલ, ચરણી તથા સાણુ વિગેરેના બનાવટની પરીક્ષા આપી ડીપ્લોમા મેળવ્યો:

હિંદમાં પાછા ફરીને ૧૯૨૨ માં નારણદાસ રામન-રામની પેઢીમાં જોડાયા. ૧૯૨૬ માં એ પેઢીના એક ભાગીદાર બન્યા.

તેઓ મુંબઈની પ્રોવીન્શીયલ કોઓપરેટીવ બેંક લી. તથા કોઓપરેટીવ બેંકસ એસોસીએશનના પ્રમુખ, તથા હિંદ સામ્રજ્ય લી. મધુસુદન મીલ્સ લી. મુંબઈ, કોઓપરેટીવ માર્કેટીંગ સોસાયટી લી., ધી યુનાઇટેડ સોલ્ટ વર્ક્સ એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લી. મે. નારણદાસ રામનરામ કું. (આફ્રિકા) લી., ના ડાયરેક્ટર છે. ઉપરાંત કમિટી ઓફ ઇન્ડીયન મરચન્ટ એમ્બર, ટેકનોલોજીકલ રીસર્ચ એન્ડ વાઇટર માર્કેટિંગ કમીટીસ (ઇન્ડીયન સેન્ટ્રલ કોટન કમીટીની), કાઉન્સિલ ઓફ ધી ઇમ્પીરીઅલ ઇન્ડીયન રીટીઝનશીપ એસોસીએશન, પ્રોવીન્શીયલ ડેવેલપમેન્ટ બોર્ડ, પ્રોવીન્શીયલ બોર્ડ ઓફ સુપરવીઝન વિગેરેના મેમ્બર છે. ઇન્ડો બપાનીઝ બાપાર વાટાઘાટ પ્રસંગે બીનસરકારી સજ્ઞાદકાર નીમાયા હતા.

તેઓ જે. પી. છે. સરકાર તરફથી તેમને 'ધી બોમ્બે પ્રોવીન્શીયલ કોઓપરેટીવ બેંક જોતો પ્રમુખ સંબંધ મુંબઈ ઇલાકાના બેંકુતો સાથે છે તેના પ્રમુખ તરીકે બનવેલા સરસ કામ બદલ O. B. E. (ઓ. બી. ઇ.) નો ખીતાબ તેમને આપ્યો છે.

સરનામું-‘વર્સતવિહાર’ ૮૫ નેપીયન સી રોડ, મુંબઈ ૬

શ્રી. રમણલાલભાઈ સરૈયાને તથા પુત્રો છે:—

(૧) બાઈ રમેશચંદ્રનો જન્મ “લંડન” માં સં. ૧૯૭૭ ના વૈશાખ વદ ૧૩ (તા. ૪ થી જુન ૧૯૨૧) ના દિવસે થયો હતો. એમણે આ સાથ મુંબઈ યુનીવર્સિટીની B. Com (final) ની પરીક્ષા આપી છે.

(૨) બાઈ પ્રતાપચંદ્રનો જન્મ સં. ૧૯૮૨ ના બાદરવા વદ ૧૩ ના રોજ મુંબઈમાં થયો હતો. આ સાથ મેટ્રીકની પરીક્ષા આપી છે.

(૩) બાઈ હરતનો જન્મ મુંબઈમાં સં. ૧૯૮૮ ના જ્યેષ્ઠ વદ. ૨ ને દિવસે થયો હતો. હાલમાં એ સેન્ટ ઝેરીયર સ્કુલમાં અભ્યાસ કરે છે.

૨

શ્રી. ચંદ્રકાન્ત ગોકળદાસ સરૈયા

જન્મ, સંવત, ૧૯૭૨ ના આસો વદ. ૧૧ (તા. ૨૨ મી ઓક્ટોબર ૧૯૧૬), અમદાવાદમાં, ૧૫ વર્ષની ઉંમરે મેટ્રીક થઈ ઇ. સ. ૧૯૩૭ માં મુંબઈ યુનીવર્સિટીની M. B. B. S. ની પરીક્ષા, પેથોલોજીમાં પાસ વધારે માર્ક્સ મેળવી ડીસ્ટીન્કશન સાથે, પસાર કરી હતી. કોલેજમાં ઇનામો અને સ્કોલરશીપો સાથે પ્રમાણમાં મેળવી શક્યા હતા. અને આ ઉપરાંત લોર્ડ સેન્ડહર્સ્ટનો સ્કોલારશીપ ચાંદ એમને મળ્યો હતો. M. B. B. S. ના અભ્યાસ દરમ્યાન યુ. ટી સી. માં મળતી હરકરી તાલીમ એઓએ એક વર્ષ લીધી હતી. પરીક્ષા પસાર કર્યા બાદ મુંબઈની સર. જે. જે હોસ્પિટાલમાં “હાઉસસર્જન” તરીકે તેઓએ એક વર્ષ કામ કર્યું અને ત્યારબાદ “મોરલીયાઈ” અને પીટીટ હોસ્પિટાલમાં બીજા એક વર્ષ સુધી “હાઉસ સર્જન” તરીકે કામ કરી, ઇ. સ. ૧૯૪૧ માં નરસિંજી વાઠીયા મેટ્રીકની હોસ્પિટાલમાં રેસીડન્ટ મેડીકલ ઓફીસરની જગ્યા લઈ, તે જ વર્ષમાં M. D. ની પરીક્ષા પસાર કરી. હાલમાં તેઓ એ જ જગ્યા પર કામ કરે છે.

૨

શ્રી. સૂર્યકાન્ત ગોકળદાસ સરૈયા

જન્મ લુણાવાડામાં શ્રાવણ વદ ૩ ને દિવસે (તા. ૨૪ ઓગસ્ટ ૧૯૧૮). ઇ. સ. ૧૯૩૫માં મેટ્રીકની અને ૧૯૩૬ ના એપ્રિલ મહિનામાં B. Com ની પરીક્ષા પાસ કરી. હાલમાં તેઓ મેસર્સ નારણદાસ રામન-રામની રૂના વેપારની ઓફીસમાં, મુંબઈ અને કરાચી ખાતે એક મદદનીશ તરીકે કામ કરે છે. સ્કુલના અભ્યાસ દરમ્યાન સેન્ટ ઝેરીયર સ્કુલમાંથી “ધી ગ્રાન્ડ સીદ્ધ”

સાર રમાતી કીક્ટ મેચોમાં, સ્કુલ તરફથી ઉતરતી ટીમમાં એ રમ્યા હતા અને શીફ્ટ મેળવવામાં પોતાનો ફાળો આપ્યો હતો. કોલેજ અભ્યાસ દરમ્યાન “યુ. ટી. સી.” માં બે વર્ષ લરકરી તાલીમ લીધી હતી અને તે દરમ્યાન એક “કપ” ધનામ તરીકે મેળવ્યું હતું.

૭

શ્રી. મંગળદાસ એમ. પકવાસા

એમ. એલ. સી.

એમનો જન્મ મુંબઈ ખાતે ૧૮૮૨ માં થયો હતો. ૧૯૦૨ માં ઇન્ટરમેડિયટ થઈ ૧૯૦૫ માં એલ. એલ. બી. થયા અને ૧૯૦૭ માં સોલિસીટર બન્યા. મેસર્સ માધવજી એન્ડ કંપની (સોલિસીટર્સ) ની પેઢીમાં શ્રી મંગળદાસ ભાગીદાર હતા. ૧૯૩૨ માં સત્યાગ્રહની અળવળમાં ભેગાયા હતા અને એમને એક વર્ષની જેલની સજા થઈ હતી. જેલ મુક્ત થયા પછી તેઓ અખીલ હિંદુ ગ્રામ્ય ઉદ્યોગી સંસ્થાના કાયદાના સલાહકાર બન્યા. શ્રી મંગળદાસ એક સુરતે સામાજિક કાર્યકર છે અને મારોલી ખાતે આશ્રમ નિભાવે છે. ભરૂચ-પંચમહાલ-સુરત મતદાર સંઘ તરફથી મુંબઈની ઉપલી સભામાં ચુંટાઈ આવ્યા હતા અને ૧૯૩૭ માં એજ સભાના પ્રમુખ બન્યા હતા. શ્રી. પકવાસા હિંદુસ્તાન રાજકીય એસોસિએશનના મદદનીશ-પ્રાંતિક કમીશનર છે અને મુંબઈ સરકારે સ્થાપેલ એડવોકેટરસી કમિટીની બોર્ડના ઉપપ્રમુખ પણ છે. યુદ્ધ વિરોધી ડાઉન્ટન પ્રવૃત્તિને લીધે હાલ તેઓ જેલમાં છે. સરનામું:-૧૬, હુગરસી રોડ, મુંબઈ-૬.

૭

સર મંગળદાસ વૃજભુખણદાસ મહેતા

નાઈ, બી.એ., એફ. આર. સી. પી., એફ. સી. પી. એસ., એફ. સી. એ. જી. જી. પી.; એ. બી. હ.

સર મંગળદાસ ન્યાતે મોટવણિક છે. એમનો જન્મ ૧૮૮૩ માં મુંબઈમાં થયો હતો. એમના પિતા

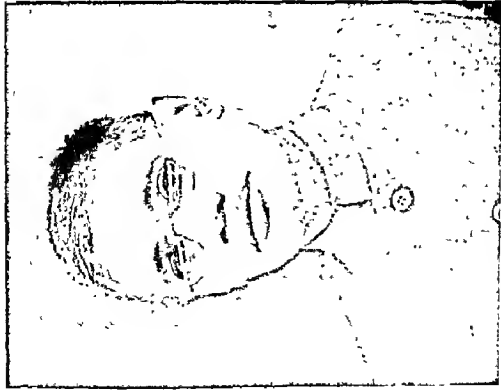
નારણદાસ રામરામની પેઢીમાં ભાગીદાર હતા. એમણે ૧૯૦૭માં એલ. એમ. એન્ડ એસ. ની પરીક્ષા પાસ કરી મીડ વાઈસીની નિષ્ણાત થયા માટે ૧૯૦૮ માં ઈંગ્લેન્ડમાં ગયા હતા. ત્યાં આયરલેન્ડની એમ. આર. સી. પી. ની ડીપ્લોમાં મેળવી હતી. ૧૯૧૦ માં એમણે મુંબઈખાતે રક્ષમણી સુતીકામદ નામનું પહેલ-વહેલું હિંદુ સુવાવડખાનું સ્થાપ્યું હતું. અને હજી આજે પણ તેઓ તેમાં કામ કરે છે. ૧૯૨૨ માં મીલ વિસ્તારમાં સ્થપાયેલી “નવરોજ વાડીયા મેટરનીટી હોસ્પિટલ” ની ચોળના ધડવામાં એમનો મોટો હાથ હતો. આ હોસ્પિટલ સ્થપાતા “મેટરનીટી ટ્રેનીંગ” ના પ્રશ્નો ઉકેલ આવી ગયો હતો. શહેરની અનેક વૈદકીય સંસ્થાઓ સાથેનો એમનો સંબંધ વળીતો છે. એ ઉપરાંત તેઓ મ્યુનિસીપાલિટીના સભ્ય અને મ્યુનિસિપલિટીના ફેલો પણ થયા હતા.

સરનામું:-રીજરોડ, મુંબઈ.

૭

શ્રી. શામળદાસ લક્ષ્મીદાસ ગાંધી

જન્મ સંવત ૧૯૫૩ માં રાજકોટ મુકામે. તેઓ મહાત્મા ગાંધીજીનાં ભત્રીજા ધાપ. તેઓએ પોરં બંદરની ભાવસિંહજી હાઈસ્કુલમાં અભ્યાસ કર્યો હતો. અભ્યાસ ચાલુ હતો એ દરમ્યાન એમના પિતાનો સ્વર્ગવાસ થવાથી કુટુંબનો બોબો એમના પર આવતાં તેમને અભ્યાસ મુકામે નોકરીમાં જોડાવાની ફરજ પડી હતી. ૧૯૧૬ માં ગાંધીજીના “નવજીવન” માં તેઓ જોડાયા હતા, અને ત્યાં બીજાં જોડવાનાં, છાપવાનાં, જુઓ સુધારવાનાં, પ્રુક વાંચવાનાં તથા વર્તમાન પત્રને લગતું બધું કામ શીખ્યા હતા. એ અરસામાં તેમણે “અમૃતસરની વિરગિના” નામની પુસ્તિકા પ્રસિદ્ધ કરી હતી. લેખન પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખી એમણે ૧૯૨૦ માં મુંબઈ આવીને ૩ તથા શેરબજારમાં ધંધો ચરૂ કર્યો હતો; આ પછી તેઓ “હિંદુ સ્થાન”ના તંત્રી થયા પણ સ્વતંત્ર પત્રક કાઢવાની ઇચ્છા થતાં એ નોકરી છોડી દઈ “કર્મભુમિ”

શ્રીયુત પ્રાણીલાલ કેશવજી ગાંધી : મુંબઈ

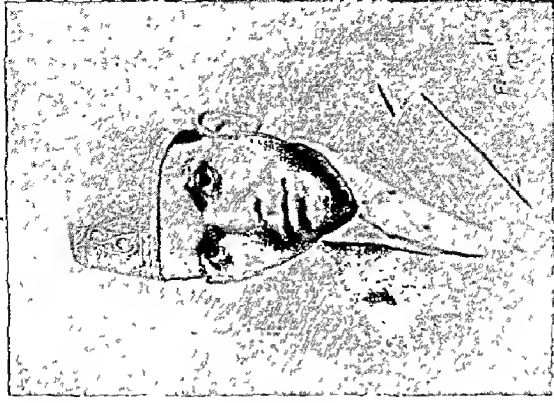
સાહ મહિપત્ય ▽

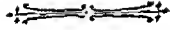
શ્રીયુત ગોરધનદાસ કેશવજી ગાંધી : મુંબઈ

▽

▽ રજત મહિપત્ય અમદ

શ્રીયુત ગોવિંદનદાસ કરસનદાસ પદીયા : મુંબઈ

સ્વ શ્રી. ઓધવજીભાઈ હવરાજ : અમરેલી

સામાજિક શરૂ કર્યું. આ પત્રે એ લાઇનમાં નવી જ બાત પાડી હતી. એ પત્રમાં જોડ આવતાં તે બંધ કરી તેમણે “મુંબઈ સમાચાર” માં તેકરી લીધી. ત્યાર પછી શ્રી અમૃતલાલ શેઠ “જનમૂર્તિ” ની સ્થાપના કરતાં તેઓ તેમાં જોડાયા અને થોડો સમય પછી એ પત્રના તંત્રી નિભાયા હતા. ૧૯૩૭ માં કરાંચીમાં ગૃહકાર પરિષદના તેઓ પ્રમુખ ચૂંટાયા હતા. “જનમૂર્તિ” પત્રનું તંત્રીપદ સંભાળતા શ્રી. શામળદાસ દેશી રાજ્યોના રાજકારણમાં પણ ભાગ લેતા હતા. ૧૯૪૧ માં શ્રી. અમૃતલાલ શેઠ રોટ પીપ્પસ લી. માં પાછા આવતા અને “જનમૂર્તિ” નું તંત્ર સંભાળી લેતાં શ્રી. શામળદાસે છુટા થઈ “વદેમાતર” દૈનિક કાઢ્યું છે, જે પત્રે હુંક મુદતમાં જ લોક પ્રિયતા સંપાદન કરી છે. તેઓ બાહોશ પત્રકાર, સમર્થ વક્તા અને વિદ્વાન લેખક તરીકે મશહૂર છે. શ્રી શામળદાસનું નામ આજે બાગે જ કાંઈથી અંજલ્ય હોય. સરનામું-ખાર (મુંબઈ)

૨

૨૫. શેઠ નાનાલાલ મંછારામ-મુંબઈ

તેઓશ્રીના જન્મ સં. ૧૮૩૩ માં ભાવનગરમાં થયેલ. તેમનું મુળ વતન સુરત; ધંધોરાજગાર મુંબઈમાં શરૂ કર્યો. જેમાં સારી નામના મેળવી. તેઓશ્રી ઉદાર અને ધાર્મિક વૃત્તિવાળા હતા. હિંદુસ્તાનના ધણા ભાગોમાં તેમણે મુસાફરી કરી. કેટલાક જુનાં દેવસ્થાનોના જીર્ણોદ્ધાર કર્યો હતો. ઉપરાંત શ્રી બહુચરાજીમાં યાત્રાળુઓ માટે એ ધર્મશાળા એક સં. ૧૮૬૫ માં અને ખીજી સં. ૧૮૭૧-૭૨ માં બંધાવી અને સં. ૧૮૭૬ માં તે જ સ્થળે શ્રી મહાદેવજીનું એક દેવળ બંધાવ્યું છે. વળી અંજાજીમાં સં. ૧૮૭૧ માં એક ધર્મશાળા અને સં. ૧૮૭૮ માં શ્રી હૈરવનાથનું દેવળ બંધાવ્યાં છે.

૨

શ્રી. ગોરધનદાસ ગાંધી-મુંબઈ

મૂળ વતન લીયા (ધ્રાંગધ્રા રોટ). શ્રી ગોરધન-

દાસ તથા તેમના મોટા ભાઈ શ્રી પ્રાણુલાલ બંને ભાઈઓ ૧૮૨૩માં મુંબઈ આવ્યા. શરૂઆતમાં વામનરાય પ્રાણુલાલ નામથી પેટી શરૂ કરીને રૂની દલાલી કરતા. એ ખાતું હાલ પણ ચાલુ છે.

૧૮૩૧ માં ગોરધનદાસ કંપની એ નામથી ઇસ્ટ ઇન્ડીયા કાઉન એસોસીએશનમાં રૂનું વાવઠાનું તેમજ તૈયાર ખાતું ચલાવતા. અપાન, યુરોપ તેમજ સ્થાનિક રૂ પૂરું પાડે છે.

જીલીયન એક્સચેન્જ, ઇન્ડીયન સ્ટાફ એક્સચેન્જ, મારવાડી ચેમ્બર ઓફ કામર્સ, સીડસ મરચન્ટ એસોસીએશન, ટ્રેન એન્ડ સીડસ એસોસીએશન, ઇન્ડીયન મર્ચન્ટ ચેમ્બર, બોમ્બે યાર્ડ એક્સચેન્જ, બોમ્બે સીડસ ટ્રેડર્સ એસોસીએશન, બોમ્બે ટ્રાસ્ટ એસોસીએશન, વિગેરે મંડળોના તેઓ સભ્ય છે. અને પ્રતિષ્ઠા બર્ણો ભાગ લે છે.

પેટી ઉપર લગભગ ૧૦૦ માણસો હાજર, ધ્રાંગધ્રા, વઢવાણ, જોટાદ, કુંકલા વિગેરેના વતની કામ કરે છે. વીસેક જણા માસિક ૫૦૦ કમાવાવાળા, ચાલીસ જણા માસિક ૩૦૦ રૂ. કમાવાવાળા, અને બાકીના નોકરોને દરરોજ ૧૦૦ રૂ. સુધી પડે તેવી બચત આ ભાઈઓએ કરી છે. પોતાની પેટી ઉપર કામ કરતા ભાઈઓને હમણાં જ તેઓએ મોંઘવારી એલાવન્સ પણ આપ્યું છે.

શ્રી. પ્રાણુલાલભાઈના પત્ની સી. જમનાબાઈ, તેમના ૨ પુત્રો અને ૪ પુત્રી તથા શ્રી. ગોરધનદાસભાઈના પત્ની સી. રૂક્મણી, તેમના ૨ દીકરા અને ૧ દીકરી સહિત મુંબઈમાં સુખ સગવડમાં મકાનમાં સંપ અને સહાનુભૂતિ બધું જીવન ગાળે છે. શ્રી પ્રાણુલાલનો જન્મ સં. ૧૮૫૨ માં અને શ્રી ગોરધનદાસનો જન્મ સં. ૧૮૫૫ માં, શ્રી ગોરધનદાસે અંગ્રેજી ૪ થા ધોરણ સુધી અભ્યાસ કરેલ. ભાઈ ગીરીશ પ્રાણુલાલે મેટ્રીક સુધી અભ્યાસ કર્યો છે. ધ્રાંગધ્રામાં તેમણે મુંદર બંગલો બંધાવ્યો છે. પોતાના વતન લીયામાં સારી મદદ કરે છે. વાર્ષિક દસ હજારની રકમ ધર્મદામાં દાંડે છે. યાનિયજીઓના સત્કાર કરવા હંમેશાં તૈયાર રહે છે.

શ્રી. મોહનલાલ માણેકજીંદ પારેખ

શ્રી. મોહનલાલ પારેખનો જન્મ ધોધેરામાં તા. ૧૯-૧-૧૮૯૯ ના રોજ થયો હતો. તેમણે શિક્ષણ વઢવાણ કાંપ તથા મુંબઈમાં લીધું. નાનપણમાં તેમના પિતાનો સ્વર્ગવાસ થયો. આર્થિક સ્થિતિ સાધારણ હોવાથી શિક્ષણ આગળ વધારી શકાયું નહિ, અને તેમને નોકરી લેવાની ફરજ પડી. લગભગ ૭ માસ એક બેંકમાં નોકરી કરી. પછી બે વરસ શેરઅબ્જરમાં નોકરી કરી. આ નોકરી દરમિયાન તેમને શેરઅબ્જરના કામકાજ તથા ધરડા વગેરેનો ધણો સારો અનુભવ મળ્યો, તેથી સને ૧૯૧૬ માં તેમણે સ્વતંત્ર રીતે સમથોદકર તરીકે કામકાજ શરૂ કર્યું. આ રીતે ૭ વરસ કામ કર્યા પછી સને ૧૯૨૫ માં “મોહનલાલ એમ. પારેખ” ના નામથી શેરઅબ્જરમાં પોતાનું જ કોર્ડ અધાવવા લાગ્યા અને તીવ્ર શ્રદ્ધાશક્તિ તથા જાત મહેનતથી જ દરેક કાર્ય કરવાની ટેવને લીધે તેઓ આ ધંધામાં ઉત્તરોત્તર સફળતા પ્રાપ્ત કરતા ગયા.

જેમ જેમ તેમની આર્થિક સ્થિતિ સુધરતી ગઈ તેમ તેમ તેમની સેવાભાવના પણ આગળ વધતી ગઈ. તેમણે હંમેશાં પોતાને ત્યાં યતિબંધુઓને નોકરી અગર ધંધામાં સારો લાભ આપ્યો છે. તેઓ યાત અને સરળ સ્વભાવના હોઈને જહાજની હોદ્દા અથવા જહોરાત તેમને પસંદ નથી. સ્કુલ તથા કોલેજના અનેક વિદ્યાર્થીઓને તેમણે પુસ્તકો, શી વગેરેની મદદ, અને વિધવાઓ તથા ઘણા નિરાશ્રિતોને તેમણે ગૃહ સહાય આપી છે. લાવનગર મોઢ બોર્ડિંગમાં તેમના તરફથી દર વરસે ચાર તીથિઓનું જમણું થાય છે. વળી ત્યાં તેમના તરફથી બે ફ્રી બોર્ડરો પણ રાખવામાં આવ્યા છે. તેમણે મુંબઈ બોર્ડિંગમાં પણ સારી રકમ આપી છે.

પોતાના જન્મસ્થાન ધોધેરામાં અસાધનવાર પાંજરાપોળ, દવાખાનું વગેરેને મદદ આપ્યા કરે છે. વળી રાણપુર, બેટાદ વગેરે ગામોમાં પણ ધાર્મિક, સામાજિક તથા લોકહિતના અનેક કાર્યોમાં તેમણે સારો

ફાવો આપ્યો છે. આં રીતે તેઓ યથાશક્તિ યાતિ-સેવા તથા સમાજસેવા ક્ષેત્રે જાય છે. પ્રભુ તેમને દીર્ઘાયુ આપો અને આવાં અનેક કલ્યાણકારી કાર્યો કરવાનો તેમને સુયોગ પ્રાપ્ત કરાવો એ જ અમારી પ્રાર્થના.

જ

શૈલ ગોર્વીંદજી કલ્યાણજી પારેખ, મુંબઈ.

મૂળ પતન બોટાદ, જન્મ સં. ૧૯૪૯ શ્રાવણ વદ ૨. ૧૯૬૩ ના આસોમાં મુંબઈ આવ્યા. શરૂઆત મારકીટમાં નોકરી. સ્વતંત્ર ધંધો સંવત ૧૯૬૬ ની સાલમાં શરૂ કર્યો. હાલ મુળજી જેઠા મારકીટ, ચંદ્ર મોઢ-ગોધી ગલીમાં કોટન વેસ્ટની બ્લેન્ડેડક્ષનો વેપાર કરે છે. બોટાદમાં કલ્યાણજી આરોગ્યભવન તથા મોઢ ભોજનશાળા જાને એકમ રૂ. ૧૯૦૦૦ ના ખર્ચે બંધાવેલ છે. આરોગ્યભવનમાં ૩ બ્લોકસ છે. દર બ્લોકમાં ૩ રૂમ છે. મોહનું ભાડું અઢી રૂપિયા અને પરકોમના ૫ રૂ. વાસણ ગાદલા વિગેરે મળે છે. ભોજનશાળાનું પરકોમનું રાજના ૫ રૂ. ભાડું લે છે અને યાતિનું લગ્ન પ્રસંગે ૧ રૂ. ભાડું તથા સાલજી યોગશી, પારણા માટે મફત, કારજ માટે પણ મફત. તેમણે બોટાદમાં સ્થાન રૂ. ૨૫૦૦ ના ખર્ચે બંધાવ્યું છે જે સાથે બાંધેલી બેઠક માટે રૂ. ૧૦૦૦ ખર્ચ્યા છે. શૈલ ગોર્વીંદજી ડીરપેન્સરી (આઠ વર્ષ પહેલાં શરૂ કરેલ)માં મોટાનો એક અને બાળકનો અડધો આનો દવા માટે લેવાય છે.

ડાક્ટરની વીઝીટ ફી આઠ આના છે; તેમાંથી ચાર આના ડાક્ટરને અપાય છે.

નદીના-કંઈ સ્થાનની સામે પાણીનો પીવાનો, ધોવાનો ઘાટ તથા વૃક્ષો તથા મુસાફરો માટે બોટલા બાંધ્યા છે. કાસ કાપમ જેડાય તે માટે મહાજનને રૂ. ૧૫૦૦ આપ્યા છે. પાંજરાપોળ ગૌશાળામાં સુધારો કર્યો. રૂ. ૧૧૫૦ આપીને મેડી બંધાવી. કલ્યાણજીબાઈના નામે ‘મહારાજ લાવસિહજી મહાજન ધર્મશાળા’ બંધવામાં ફાવો કરાવી રૂ. ૫૦૦ આપી જતી દેખરેખ નીચે કામ કરાવ્યું.

ખોટાદરી ૬ માઇલ કારીયાણી, સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયનું, ધામ છે ત્યાં તેમના માતૃશ્રીના નામે મોઢીખાઈ ધર્મશાળા બંધાવી છે. સ્વ. નારણદાસ બાઈના નામે સદાવન ચાલે છે.

ભાવનગર ખોડીગમાં સ્વ. નારણદાસના સ્મરણમાં કુવે બંધાવી આપ્યો છે. તેમના ભાઈ ઓધવજી કલ્યાણજી ખોટાદમાં રહે છે.

❧

શ્રી. હરિલાલ બાલુભાઈ મણિયાર, મુંબઈ.

જન્મ ભાવનગરમાં સન ૧૮૯૦માં. ભાવનગરમાં ગુજરાતી અભ્યાસ પૂરો કરી, મુંબઈમાં ગોકળદાસ તેજ-પાળ હાઈસ્કૂલમાંથી મેટ્રીક થયા. ૧૬ વર્ષની વયથી કુટુંબનો બોળે તેમના માથે પડ્યો હતો, નેથી તેમણે છોટાલાલ નરોત્તમદાસ શ્રીફતી પેઢીમાં મદદનીશની નોકરી સ્વીકારી. ૧૯૦૩માં સ્ટોક એક્સચેન્જના ઉપપ્રમુખ પ્રમુદાસ જીવણદાસની પેઢીમાં જોડાયા, અને ધીરેધીરે પ્રમાણિકતા અને કાર્યકુશળતાથી મુખ્ય વ્યવસ્થાપક અને ડેરી-યરના હોદ્દા પહોંચ્યા. ૨૭ વર્ષ સુધી આ પેઢીમાં કામ કર્યા બાદ તા. ૧-૧૧-૩૧થી તેમણે પોતાનો સ્વતંત્ર ધંધો શરૂ કર્યો. તા. ૧૮-૧-૪૮થી તેઓ 'સર્ટીફાઈડ એક્સ' બન્યા. તેમના મોઢકો અને સહધધાદારીઓમાં તેમનું સારું સન્માન છે. મુંબઈના 'મોઢ જંધુ સમાજ'ના તેઓ માનદ પ્રમુખ છે, અને ગતિસેવામાં સારો રસ લે છે.

❧

શ્રી. હરકીશનદાસ લખમીદાસ.

પોરેયા મોઢ વાણિયા, શેર એન્ડ સ્ટોક બ્રોકર. જન્મ મુંબઈમાં ૩૧ મી ઓક્ટોબર, ૧૯૦૪. વાઝા ન્યુ હાઈસ્કૂલમાં શિક્ષણ લઈ તેમના પિતાની મે. એસ્પીનવોલ લખમીદાસ નામની જાણીતી દૂરની પેઢીમાં ૧૮ વર્ષની નાની ઉંમરે જોડાયા અને થોડાજ વખતમાં ભાગીદારની પાણીએ પહોંચી ગયા. આ પેઢીમાં દશ વર્ષ સુધી તેમણે 'કોમ કમ્પ' અને તે દરમિયાન જાણીતા વેપારીઓ તથા એક્સપોર્ટ અને શીપીંગ હાઉસીસના

પરિચયમાં આવીને ઓળખાણનું પરિધ ખૂબ વધાર્યું. ત્યાર પછી મુંબઈના જંદેરી નિકાસનો વેપાર ધીરે ધીરે ઓછો થતો ગયો અને બીજા જંદેરીએ ધસડાતો ગયો અને વેપારી આલમમાં પણ મંદીની અસર ખૂબ જણાવા લાગી સમયમુજકતા વાપરીને ધીરે ધીરે તેમણે પોતાનું લક્ષ્ય મુંબઈના સ્ટોક એક્સચેન્જ તરફ દોર્યું.

સને ૧૯૩૨ ની સાલમાં ધી બ્રોથર સ્ટોક એક્સચેન્જમાં તથા મુંબઈની વેપારી જનતામાં જહુ જ ઉગી પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરી ઉંચા પ્રકારની વેપારી કુનેઠ, અદ્ભુત વ્યક્તિત્વ અને મજતાવડા સ્વભાવથી વેપારમાં પ્રતિવર્ષે ખૂબજ સફળતા મેળવતા ગયા અને આજ મે. હરકીશનદાસ લખમીદાસની પેઢી એ મુંબઈના સ્ટોક એક્સચેન્જમાં એક ધણી જ નામાંકિત અને અમગલ્ય પેઢી તરીકે ગણાય છે. વેપારી નીતિ અને અગ્ર પ્રમાણિકતા એ જ તેમનું સમન્વય એ તેમની પ્રતિષ્ઠાનું મુખ્ય કારણ છે.

તેમની પેઢીનું મુખ્ય કામકાજ નાણાંનું 'ઇન્વેસ્ટમેન્ટ' છે. અને પોતાના ધરાકોના નાણાંના ખરા 'ઇન્વેસ્ટમેન્ટ' માટે તથા જનતાને પણ પોતાની પેઢીમાં રસ ઉત્પલ યાય એ માટે તેમની પેઢીમાં એક "સ્ટેટીસ્ટીકલ ડીપાર્ટમેન્ટ" રાખવામાં આવ્યું છે કે જે જાણીતા ઉદ્યોગોના 'સર્વેઝ' તથા 'વોલ આઉટ્સ' વિ. બહાર પાડે છે. આવી રીતના 'પબ્લીકેશન્સ' જનતાને પોતાના નાણાં સહીસલામતિથી રોકવામાં સહાયમૂલ યાય છે અને જનતાનો વિશ્વાસ પણ સંપાદન કરે છે.

નાની નાની સંસ્થાઓને સહાય કરવી તથા બીજા અનેક સંબંધીઓને મદદ કરીને વેપારના માર્ગે ચઢાવવા એ તેમનો ઉદ્દેશ અને ખ્યેય છે. મુંબઈ સરકારે એમને "જસ્ટીસ એન્ડ પીસ" (Justice of Peace) નો ઈર્દકામ પણ આપ્યો છે.

સરનામું—પરનું—૧૭, કાર્મર્કેટલ રોડ, મુંબઈ.
ઓફીસ—શેર બજાર, ૫ ફ્લાગ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

❧

શ્રીયુત મથુરાદાસ ત્રીકમજી, બી. એ.

-મ્યુનીસીપાલીટીના મહાસભા પક્ષના નેતા.

[તા. ૩૦-૪-૧૯૩૬ ના સનડે રેન્ડર્સ ઉપરથી—
માહિતિ મોકલનાર શ્રી લક્ષ્મીદાસ પરમાણુદાસ-મુંબઈ]

જન્મ ૩૧-૮-૧૮૯૪, મુંબઈમાં. એમના વડિલો મૂળ પોરબંદરના વતની, ત્યાંથી તેમના પિતા શ્રી ત્રિકમજી રૂગનાથજી પ્રથમ મુંબઈ આવીને વસેલા. તેઓ ડેવીડ સાસુતની કંપનીમાં દલાલ હતા. શ્રી મથુરાદાસભાઈની ઉંમર સાતેક માસની થઈ ત્યારે તેમના પિતા સ્વર્ગવાસી થયા હતા.

-મુ હાઈસ્કૂલમાંથી સને ૧૯૧૦ માં મેટ્રીકની પરીક્ષા પસાર કર્યા પછી, એવીર્સ કોલેજમાં તેઓ દાખલ થયેલા, અને ૧૯૧૪ માં બી. એ. ની પરીક્ષા પસાર કરીને ગવર્નમેન્ટ હો કોલેજમાં કાયદાના અભ્યાસ માટે દાખલ થયા. એમના અભ્યાસની પ્રગતિ એમનાં મોટા બહેન શ્રી રામકુંવરભાઈને આભારી છે. હો કોલેજમાં તેમને દાખલ થયા પાંચ દિવસ થયા ત્યાં ગાંધીજી આફ્રિકાથી ફિદમાં આવ્યા, અને શ્રી મથુરાદાસભાઈ તેમની પ્રજ્ઞિતઓમાં જોડાઈ ગયા, જે જોડાણ પ્રતિ દિવસ દબનર થતું ગયું અને આજે અવિછિન્ન આવું છે.

શ્રી મથુરાદાસભાઈની પહેલી પ્રજ્ઞિત રત્ન. શ્રી જોખલેનાં ભાપણોના અંગ્રેજીમાંથી ગુજરાતી અનુવાદ કરાવીને છપાવવાની અને ગાંધીજીની ઇચ્છાને અમલમાં મુકવાની હતી. ત્યારપછી ૧૯૧૯ માં ગાંધીજીના કેટલાક ગુજરાતી લેખો અને કેટલાક અંગ્રેજી લેખોનો અનુવાદ કરીને “મહાત્મા ગાંધીજીની વિચાર સૃષ્ટિ” ના નામથી એક પુસ્તક તેમણે પ્રસિદ્ધ કરેલું. ગુજરાતને ગાંધીજીનો વધુ પરિચય કરાવનાર એ પહેલું પ્રકાશન હતું. સને ૧૯૧૯ માં ગાંધીજીએ રોડેટ એક્ટના વિરોધમાં સત્યાગ્રહ શરૂ કર્યો. તે દિલ્લયાલ શ્રી મથુરાદાસભાઈએ ઉપાડી લીધેલી. ત્યાર પછી પંજાબના માર્શલ લોની તપાસ કરવા ગાંધીજી ગયા ત્યારે તેમના મંત્રી તરીકે શ્રી મથુરાદાસભાઈ સાથે ગયેલા અને

તપાસ પંચ સમક્ષ : પડેલી જુમાનીઓનો તરજુમો પ્રસિદ્ધ કરવામાં મહાસભાને તેમણે સહાયતા કરેલી.

સને ૧૯૨૦માં નાગપુર મુકામે મળેલી મહાસભાની બેઠકમાં બંધારણ ઘડવામાં આવ્યું, અને કરાવે કરવામાં આવ્યા. તેનો અમલ કરવા માટે મુંબઈના કોટ વિભાગમાં મુંબઈ જીલ્લા સર્માતિની રથાપના કરી, અને મુંબઈ પ્રાંતિક સમિતિના તેઓ સભ્ય થયા તથા ખજાનચી તરીકે ચુંટાયા. “તિલક સ્વરાજ્ય ફંડ” ઉધરાવવામાં પણ તેમણે આગેવાની ભર્યો ભાગ લીધો અને તેના એક ટુટી નિમાયા. સને ૧૯૨૨ માં તેના સેક્રેટરી શ્રી શંકરલાલ બેઠર ગીરફતાર થતાં તેમની જગ્યાએ શ્રી મથુરાદાસભાઈ સેક્રેટરી નિમાયા. “સ્વરાજ્ય સભા” જે અગાઉ “હોમ રૂલ લીગ” ના નામથી જાણખાતી તેના પણ તેઓ સેક્રેટરી નિમાયા. સ્વ શ્રી વિદુલભાઈ પટેલ તરફથી મ્યુનીસીપલ કોર્પોરેશનમાં ભાગ લેવા માટે “નેશનાલીસ્ટ પાર્ટી”ની રથાપના થઈ તેમાં પણ શ્રી મથુરાદાસભાઈ જોડાયેલા અને મ્યુનીસીપાલીટીની ઉમેદવારીમાં ૧૯૨૩ની સાલમાં ફોલોઅર્સ થયેલા. સને ૧૯૨૫ માં એમને ક્ષયની ખિમારી લાગુ પડતાં સંપૂર્ણ આરામ લેવા માટે બધી પ્રજ્ઞિતઓમાંથી નિવૃત્તિ લીધી અને શરીર સુધારવા માટે આરેક વરસ સુધી દેવલાલી, માથેરાન, પંચગની અને અલગોડા વિગેરે સ્થળોએ નિવાસ કર્યો. એટલે સમય દરમિયાન એમણે ક્ષય રોગનો અભ્યાસ કર્યો અને તેને લગતું “મરુકુંજ” નામનું પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કર્યું. એ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના પણ જેમના ઉપર ક્ષયનો હુમલો થયેલો એવા અનુભવી અને પ્રખ્યાત ડાક્ટર જીવરાજ મહેતાએ લખી આપી.

સને ૧૯૩૦ માં તબિયત સુધરી જતાં પાછી તેમણે પ્રજ્ઞિતઓ ઉપાડી લીધેલી. કોંગ્રેસ વર્કિંગ કમિટીના તેઓ સભ્ય થયા અને શ્રી જમનાલાલ બળાંજીની જગ્યાએ કમીટીના ખજાનચી નિમાયા. એ વરસના ઓગષ્ટ માસમાં દીલ્હીમાં ડો. અનસારીને ત્યાં વર્કિંગ કમિટીની બેઠક મળેલી. તે વખતે વાઈસરોયના દુકમથી બધા સભ્યોની ધરપકડ કરવામાં આવી, તેમાં શ્રી

શ્રી પરશોત્તમભાઈ દાત્તશંકર : મુંબઈ

શ્રી ભાદુનલાલ માણેશ્વર પારેખ : મુંબઈ

શ્રી દત્તત્રય નારાયણ મહીપાલ-શ્રી બોર : મુંબઈ

મોડ મહોદય

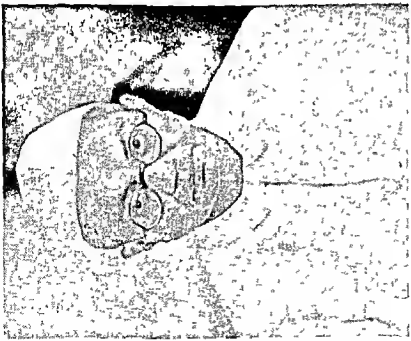
શ્રી. વાઘીલાલ દાદાભાઈ વર્ષી : વિરમગામ

૨૪૦ મહોદય

શ્રીયુત મણવદાસ મેળોચંદ દોશી-સીબ જીવ : રાજકોટ

શ્રીયુત મણુરાધાસ ત્રીકમણી : મુંબઈ

મયુરાદાસભાઈ પણ પકડાયા અને ૭ માસની સજા થઈ. પંદર દિવસ નેમને ત્યાં રાખ્યા પછી તેમને બેલગામની જેલમાં લઈ જવામાં આવ્યા, જ્યાં તેમને સાથીઓમાં છૂટા રાખવામાં આવ્યા. ૧૯૩૧ની શરૂઆતમાં સુબેદર થતાં બધાની સાથે તેમને પણ છૂટા કરવામાં આવેલા. સને ૧૯૩૨ માં ફરીથી સત્યાગ્રહની લડત શરૂ થતાં મુંબઈના આળીસેક આગેવાનોને પરીક્ષિત ચાર વાળે એક સાથે પકડી લેવામાં આવ્યા, તેમાં શ્રી મયુરાદાસભાઈ પણ પકડાઈ ગયા. હંમેશ પોલીસ ચોકી પર હાજરી આપવાની શરતે છોડી મુકવાનું જણાવવામાં આવ્યું, પણ તે કશું ન કરવાથી એક વરસની સજા થઈ. એ વખતે જુદે જુદે સ્થળે તેમને ફેરવવામાં આવ્યા. તેઓ નાંસિકની જેલમાં હતા ત્યારે નાંસિકનો જેલર સલામત્રી કેદીઓને મારપીટ કરતો હતો. તેમ ન કરવા શ્રી મયુરાદાસભાઈએ તેને સમજાવ્યો. પણ તે માન્યો નહિ અને તેમની બદલી બેલગામ જેલમાં કરી. ત્યાં સત્યાગ્રહી કેદીઓએ જેલમાં હડતાલ પાડી, જેનું સમાધાન શ્રી મયુરાદાસભાઈએ કરી આપ્યું.

સને ૧૯૩૩ ની શરૂઆતમાં છૂટા થતાં હરિજનના કામ માટે તેમણે કાથી અને અલ્લાહાબાદમાં પંડિત મદનમોહન માલવીયાજી પાસે જઈને જનતું કામકાજ કર્યું. એ વરસના એ મહિનામાં ગાંધીજીએ ઉપવાસ શરૂ કરતાં તેમણે મંત્રી તરીકે કામ કર્યું, તેમજ એ વરસના આગ્રહ મહિનામાં મહાસભાની બેઠક મળતાં સ્વાગત સમિતિના તેઓ અંગનયી નિમાયેલા અને અબ્દુલગફારખાન નગરની બાંધકામ સમિતિના ત્રણ પૈકી એક સભ્ય નિમાયેલા.

સને ૧૯૩૫ માં મુંબઈની મ્યુનીસીપલ મ્યુનિસિપલિટી વખતે કોટ વિભાગ તરફથી તેમણે ઉમેદવારી નોંધાવેલી, અને તેમાં તેઓ ફતેહમંદ થયેલા. સને ૧૯૩૬ માં કોંગ્રેસ પાર્ટી તરફથી મ્યુનીસીપાલીટીના ઉમેદવાર તરીકે તેમણે ઉમેદવારી નોંધાવેલી અને તેમાં પણ ફતેહમંદ થયેલા. ઉપરાંત એ પાર્ટીના તેઓ આગેવાન તરીકે ચુંટાયા છે.

સને ૧૯૩૮ માં કોંગ્રેસ પ્રધાન મંડળે મુંબઈ, અમદાવાદ અને સોલાપુરનાં મકાનોનાં ભાડાંની તપાસ કરવા “Rent Enquiry Committee” નિમેલી તેના પ્રમુખ તરીકે તેમની નિમણૂક થયેલી. શ્રી મયુરાદાસભાઈ સને ૧૯૧૪ થી તમામ રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિઓમાં આગળ પડતો ભાગ લેતા આવ્યા છે. તેઓ ગાંધીજીના એક વિશ્વાસપાત્ર મદદનીશ અને આગેવાન મહાસભાવાદી ગણાય છે. ઉપરાંત તેઓ મુંબઈની મ્યુનીસીપાલીટીના પણ એક આગેવાન ગણાય છે. ૧૯૪૦-૪૧ માં તેઓ મુંબઈના મેયર પદે હતા. એમને લગતા નીચેના ઉદ્ગારોથી એમની મહત્તાનો ખ્યાલ વાંચનારને આવી શકશે.

“The Guide, Philosopher and friend of the Bombay Municipal Corporation.”

“And in truth, there are to day very few aspects of civic progress in Bombay to which this simple, silent, strong and sincere worker has not substantially contributed.”

“All said and done, no man is better constituted to lead the largest party in the corporation than the genial, disarming and statesman like leader of the Congress Municipal Party.”

તેમનું સરનામું—વાલકેશ્વર રોડ, મુંબઈ.

૬

શેઠ લાલદાસ પરભુદાસ કોઠારી, મુંબઈ.

મુળ જુનાગઢના રહીશ. તેમના પિતાશી પરભુદાસ જીવજીવસ શેર અને નોર બજારમાં દલાલિતો ધધો કરતા હતા. તેમના પ્રમાણિકપણથી મુંબઈની બેંકોમાં તેમનું સારું માન હતું, અને કેટલીક બેંકો તે શેર

બળરત્ન જે કાંઈ કામકાજ હોય તે તેમનેજ આપતી હતી.

શેઠ લાલદાસનો જન્મ સં. ૧૯૩૮ ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૪ શુક્રવારે થયો હતો અને મેટ્રીક સુધી અભ્યાસ કર્યા બાદ તેમનાં પિતાશ્રી સાથે શેર બજારમાં ધંધામાં જોડાયા હતા.

તેમનાં પહેલા ધર્મપત્ની રંભાબાઈ સં. ૧૯૭૫ ના ચૈત્ર શુદ્ધ ૪ ને દિવસે સ્વર્ગવાસ થયા હતા. તેમનાં નામથી “રંભાબાઈ કન્યાશાળા” કોટમાં જુનાં મોદીખાનામાં છે જેની બધી વ્યવસ્થા કરવાનું કામ બાંહીની મ્યુનીસીપાલિટીની સ્કુલ બોર્ડને સોંપી દીધેલ છે અને તેઓ ચલાવે છે.

લાલદાસ શેઠ દવાદેર કરવા મહાબળેશ્વર પોતાના બંગલામાં ગએલ ત્યાં તેમને સખત તાવ વિગેરેની બીમારી થતાં તેઓ સં. ૧૯૮૫ ના માગસર વદી ૩ શનિવારને દીવસે મહાબળેશ્વરમાં જ સ્વર્ગવાસી થયા, તેઓ પોતાનાં વીસમાં ચિ. લાઇ શનિલાલને કતક લેવાનું લખી ગએલ તે પ્રમાણે કતક લીધા બાદ બીજી વખતના ધર્મપત્ની બાઈ વસંતપ્રભા સં. ૧૯૮૭ ના વૈશાખ વદી ૬ રવિવારને દીવસે સ્વર્ગવાસી થયા.

લાલદાસ શેઠ, હીલ સ્ટેશન ઉપર એક સારું સેનેટેરીયમ બાંધવાનું લખી ગએલ; પરંતુ હીલ સ્ટેશન ઉપર સાધારણ રિયલિટીનાં માણસો લાભ લઈ શકે નહીં અને જે મુંબઇની આસપાસ ક્યાંઈ બંધાય તો મધ્યમ વર્ગનાં માણસો પણ લાભ લઈ શકે તેવા વિચારથી દ્રસ્તી-જુનાગઢવાળા શેઠ પરબુદાસ કરસનદાસે હાઇકોર્ટને અરજ કરી મુંબઇની આસપાસ ક્યાંય બાંધવાની પરવાનગી મેળવી, અને સાંતાક્રુઝ પાસે જુહુનાં દરીઆ કાંઠા પાસે ‘શેઠ લાલદાસ પરબુદાસ કોઠારી આરોગ્ય ભુવન” દ્રસ્તી શેઠ પરબુદાસે મુંબઇમાં રહી પોતાની જાતી દેખરેખ નીચે તૈયાર કરાવું. અને તે સં. ૧૯૬૪ ના ચૈત્ર સુદી ૯ શુક્રવારે ખુદજી મુકવામાં આવેલ છે, જેમાં મોટા બ્લોક ૧૨ તથા નાના બ્લોક ૧૬ બાંધવામાં આવેલ

છે, અને તમામ જરૂરીયાતની ચીજો રાખવામાં આવેલ છે. તેમજ સેનીટેરીયમમાં ફ્રી દવાખાનું પણ રાખવામાં આવેલ છે જેનો લાભ સેનીટેરીયમમાં રહેવા આવનારાઓને તથા આસપાસનાં રહેનારાઓને પણ મળે છે. સેનીટેરીયમ દરીઆ કાંઠા પાસે આવેલ હોવાથી રહેવા આવનારાઓની તબીબતમાં સારો સુધારો થાય છે. (જુહુ સેનીટેરીયમ માટે જુઓ જુહુ લેખ.)

૭

શ્રીમાન શેઠશ્રી સુનીલાલ ગીરધરલાલ ખંભાતવાળા

જન્મ ખંભાતમાં. માતા નાની વયના મૂંચીને દેવલોક પામ્યા હતા.

તેમના પિતા ક્ષયથી પીડાતા હોવા છતાં, ખંભાત રાજ્યની નોકરી કરતા હતા. રાજ્યના તે સમયના અમલદારોમાં સન્માન મેળવતા. વૈદકીય જ્ઞાન પણ ઠીક સંપાદન કર્યું હતું. પોતાના રાજરોગના પોતે જ ઉપચાર કરતા. સ્વપરિચિત જોતો તેઓ પોતાના વૈદકિય જ્ઞાનનો તથા ઔષધ વિગેરેનો લાભ આપતા. સ્વભાવે વિનયી, સ્નેહાળુ અને પરાપકારશીલ હોઇ સ્નેહીવર્ગમાં તેઓ “મીઠા કાકા” ના ઉપનામથી જાણીતા હતા. તેઓ વાકિત પરાયણ હોઈ ઘણો સમય ઇશ્વર સ્મરણમાં ગાળતા.

મમતાળુ, પ્રભુપ્રેમી પિતાના તથા વૃદ્ધ માતા-મહીના.સ્નેહમય લાલન પાલનથી ઉછરી શ્રી સુનીલાલે યુજરાતી શાળાનો અભ્યાસ પુરો કરી અંગ્રેજીમાં મેટ્રીક સુધીનું શિક્ષણ ખંભાત હાઇસ્કુલમાં રહીને જ મેળવ્યું.

નોકરી અર્થે મુંબઇ આવીને તેઓ મેસર્સ સુનીલાલ દરીલાલની કું.ની પેઢીમાં નોકરીમાં જોડાયા.

શ્રી. સુનીલાલ આ પેઢીમાં કમયઃ આગળ વધી મુખ્ય સંચાલક અને ભાગીદાર થયા હતા.

આગળ ઉપર તેમણે સુનીલાલ ગીરધરલાલની કું. એ નામે સ્વતંત્ર પેઢી સ્થાપી. અંગ્રેજ પેઢીઓમાં સારી લાગવગ હોવાથી પોતાની પેઢીને ટુંક સમય

માંજ તેઓ અગ્રસ્થાને મુખી શક્યા. શેઠા વર્ષો વિત્યા બાદ શ્રીમાન શેઠ મણીલાલ જુગલદાસના આગ્રહથી સુનીલાલ દરીદ્રાલની પેઢી અને સુનીલાલ ગીરધર-લાલની પેઢી, સુનીલાલ મણીલાલ લીમીટેડના નામથી એકત્રીત થઈ, અને તેમાં શેઠ સુનીલાલ મુખ્ય ભાગીદાર અને ડાયરેક્ટર તરીકે ચૂંટાયા. તે પેઢી ઉત્તમ રીતે ચલાવી અને કાલસાના વેપારમાં આજે તે પ્રથમ સ્થાને મૂકાઈ છે.

આ મુખ્ય વેપાર ઉપરાંત શેઠ સુનીલાલે ખીજા વેપારો અને કારખાનામાં પણ ડાયરેક્ટર, મેનેજિંગ ડાયરેક્ટર કે એજન્ટ તરીકે કામ કરી ખીજા વેપારોમાં પણ સારો લાભ અને ખ્યાતિ મેળવ્યા છે.

હાલમાં તેઓ તરફથી ખંભાતના વિદ્યાર્થીઓને કોલેજની ફેજવર્ણીમાં સહાય થાય તે માટે ન્યાતમતના બેઠ વગર ઉદાર હાથે રકાલરશીપો આપાય છે.

તેમનાં ત્રીજાવારનાં પત્ની સૌ. વિદ્યાગૌરીથી તેમને શાંતિદાસ અને હર્ષદાસ નામના બે પુત્રોની પ્રાપ્તિ થઈ છે. સૌ. વિદ્યાગૌરી સુશીલ, મળતાવડા સ્વભાવના અને કાર્યદર્શી હોઈ ઉદાર છે.

ખંભાતમાં ચાલતી ખંભાત એલ્યુમિનિયમ સોસાયટીને અસ્તિત્વમાં લાવનાર અને તેને હાલની સ્થિતિએ મૂકનામાં મુખ્ય ભાગ લેનાર શેઠ સુનીલાલ છે. આજે પણ તે સોસાયટીના સંચાલન અને નિભાવ માટે મહેનત અને ધનનો ભોગ આપ્યા કરે છે.

મુંગાઈમાં સને ૧૯૩૮ માં 'ખંભાત ઇયા મોડ આણગળ જ્ઞાતિ ઉત્તિ મંડળ' ની સ્થાપના થયેલી હતી, તેમાં પણ તેમણે ધણીજ ઉત્સાહ રાખી મંડળને પ્રગતિના માર્ગે દેરી રહ્યા હતા, અને તે મંડળના પ્રથમ પ્રમુખ તરીકે તેઓ ચૂંટાયા હતા. હાલમાં પણ તે સ્થાનને શોભાવી, મંડળની જરૂરોને વધુ જલ્દત કરવા પ્રયત્નો આદરી રહ્યા છે.

મુંગાઈના પોતાના નિવાસસ્થાન, મલાડમાં પણ લોકસેવા અર્થે સ્થપાયેલા મંડળો અને સંસ્થાઓમાં મોટા પ્રમાણમાં આર્થિક મદદ આપી, પતિપત્ની બંને તે સંસ્થાઓની વ્યવસ્થાપક કમિટીઓમાં મુખ્ય ભાગ

લેણ તે સંસ્થાઓનું કાર્ય વિનયી જનાવવા, અંયાગ-શ્રમ અને ભોગ આપી રહ્યા છે.

ખંભાત રાજ્યમાં હાઈસ્કૂલના સંબંધમાં પડેલી તકરારનો પ્રશ્ન અને રાજ્યને સંતોષ થાય તેવી રીતે ટુંક સમય ઉપર જ શેઠ સુનીલાલ કુનેદપૂરેક નીવેડો લાવી શક્યા. આથી તેમણે રાજ્ય અને પ્રજાની સારી સેવા બજાવી છે.

આજ ઉદાર યુગો અને કાર્યશક્તિ હોવા છતાં તેમની નમ્રતા અને નિરભિમાનતા તેમના સૌજન્યને શોભાવે તેવા છે.

૨

શ્રી. ગોવિંદજી જેઠાભાઈ, મુંબઈ.

ચોરવાડના વતની. જન્મ સં. ૧૯૨૦ના અષાઢમાં.

૧૯૩૬ માં મુંબઈ ગયા નોકરી થોડો વખત કરી. પછી ફરી દલાલી અને ત્યારબાદ નુરખજારની દલાલી કરવા માંડી. આફ્રીકામાં હામેલ મોતીચંદના નામથી અને પછી શ્રી. ગોવિંદજી પ્રભુદાસના નામથી પેઢી ચાલુ કરી. કમીશનનું કામકાજ કરતા. પ્રભુદાસ વીરચંદની કું. દીવાળીના ભાગીદાર બન્યા પછી કલ્યાણચંદ હીરાચંદ સાથે ભાગીદાર થયા. બે વર્ષ થયાં નિવૃત્તિ ભોગવે છે. રાજકોટ ખોડીંગમાં રૂ. ૨૫૦૦૦ આપીને ખોડીંગતી શરૂઆત કરી.

સરનામું—કોટમાં, કમીયાઈ હાઈસ્કૂલ સામે, ત્રીજે માળે

૨

મેસર્સ નારણદાસ મથુરાદાસ નળીચેર-વાળા પેઢીના સ્થાપક શ્રી નારણદાસભાઈ.

[આજબજાથી આગળ વધેલા આ સ્વ. જ્ઞાતિજીનું જીવન જીવનને પ્રેરણારૂપ છે. અમને તેમનો અંગત પરિચય હતો. અને તેમની સાદાઈ, ધર્મનિષ્ઠા તથા જ્ઞાતિ તરફની મમતા માટે અમને ખૂબ માન હતું. સં.]

જન્મ સંવત ૧૯૨૩ માં, ધધુકા તાલુકાના ગવસાણા ગામમાં. પિતાનું નામ મથુરાદાસ મોતીચંદ.

માતૃશ્રીનું નામ જમનાબાઈ. આ લાલજી મહારાજનાં જમનાબાઈ પૂર્ણ હકત હતાં. શ્રી નારજીદાસના પિતા નાની ઉંમરે દેવલોક થયા એટલે પુત્રને ઉછેરીને મોટા કરવાની અને વિદ્યાભ્યાસ કરાવવાની ફરજ વિધવા માતા ઉપર આવી પડી. પોતાની ટૂંક પૂંજીમાં ધીર-ધારનો વેપાર કરી પુત્રને બણાવ્યો અને માતાના ધાર્મિક સંસ્કારોનું પણ સિંચન કર્યું. ગ્રંથસાષ્ટામાં નિશાળ હતી નહિ એટલે એક માધલ દૂર વાગઝ ગામની નિશાળે ભણ્યા. દીકરો શિક્ષક અને તો સારું એ હોંશ માતાની હતી એટલે માતાએ સાત ગુજરાતી પુરી કરાવી, અમદાવાદ થકી શ્રેષ્ઠી પરીક્ષા અપાવી, તે અરસામાં શિક્ષકોના પગાર ટૂંકા હતા.

શ્રી. નારજીરાસ શિક્ષક તો બન્યા પરંતુ તેમનું દિલ વેપાર તરફ ટગતું હતું. તેથી તેઓ વેપાર કરવા મુંબઈ આવ્યા. શરૂઆતમાં શ્રી. વૈષ્ણવ મંદિરમાં મહેતાજી તરીકે નીમાયા.

વ્યાપારી માનસના અને વ્યાપારી હૃદિના આ બાષ્પ નોકરીમાં જ પોતાનું જીવન પસાર કરે તેવા ન હતા. ધંધામાં જીવ પરાવવા એક ચરાશી પહેડીમાં ફાજલ વખત આપવો શરૂ કર્યો. શ્રી નારજીદાસના સાળા શ્રી કુબેરદાસ રાધવજી મુંબઈમાં જ હતા અને નાળિયેરના વેપારીની પહેડીમાં કામ કરતા હતા. તેમણે ઈચ્છા બતાવી કે કોઈ પચ્ચીસથી ત્રીસ દળર રૂપિયાની મૂડી રોકી શકે તો નાળિયેરનો ધંધો સારો છે. શ્રી નારજીદાસે મનુસુખો કરી ગાંઠવાળો કે નાળિયેરનો વેપાર કરવો. તેઓ પહેડીના માલીકને સમજવી શક્યા અને જોઈની રકમ લઈ મુંબઈમાં વડગાદી બંદર ઉપર એક વખાર “ શેઠ વલ્લભદાસ કાશીદાસ ” નામે કરી. ધંધામાં દરિયાકાંઠે રચાન હતું. તે સામે ટક્કર ઝીલી. પરંતુ શ્રી કુબેરદાસ સિવાયના બીજા જોડાનાર દરીફની જોડકાની બીકે દેશમાં ચાલી ગયા.

આવા મુશ્કેલ સંયોગો વચ્ચે તળિયત લયડી સંમલણી લાગુ પડી, દેશમાં જવા માટે રેલ્વેઓએ બલામજી કરી, પરંતુ જેની પૂંજી લીધી છે તેની

પૂંજીનું શું થાય ? એ ખ્યાલ દિલમાં રાખી આ માંછીની દરકાર ન કરી. થોડા સમયમાં તમામ પૂંજી વ્યાજ, નફા સાથે પરત કરી. અને આગળ વેપાર કરવા માટે એક બીજા શેઠ સાથે પૂંજી મેળવવાનું નક્કી કર્યું. આ શેઠ તે શેઠશ્રી ઇચ્છારામ બૂલાભાઈ. તે સમયમાં જે માલ આવતો તે વહાણોમાં આવતો. ચાલુ જમાના માફક વીમાની ખાસ પદ્ધતિ નહોતી.

મુંબઈના બધા ગ્રાહકોએ મળીને એક કંપની ઉભી કરી અને સદરહુ પહેડીનો માલ ન લેવા ઠરાવ કર્યો. આ સામે શ્રી નારજીદાસે પોતાની બાન્યો મુંબઈમાં, નળખજાર, અને બીજા લગતામાં ખોલી. આથી આ દરિફ કંપની થયેલી બંધ થઈ. આવા સંયોગોમાંથી તેઓ અણીશુદ્ધ બહાર આવી શક્યા અને પોતાની વ્યાપારી હુદિયા પોતાના વ્યાપારમાં આંટ જમાવી.

ત્યાર બાદ સંવત ૧૯૭૨ માં પોતાના નામે ‘મેસર્સ નારજીદાસ મથુરાદાસ નાળિયેરવાળા’ નામથી ફર્મ સ્થાપી.

સદરહુ ફર્મની બાન્યો મરચાંમલ્લી, નળખજાર, કડીવા મહેલ્લો, ભોંડીખજાર એમ ચાર સ્થળે ખોલી. આ પેઢીઓમાં ધણાખરા મોઢ બાષ્પો હતા.

મુંબઈ આવીને પણ તેઓ પોતાના ગામને જૂલી મવા ન હતા. પોતાના ગામમાં રફૂલ ન હતી તે થની જોઈએ અને રફૂલનું મકાન પણ થતું જોઈએ તથા તે ઉપરાંત ફ્રી શિક્ષણ અપાય એ માટેની વ્યવસ્થા સરકાર પસંદી કરાવી, અને ખર્ચાની જવાબદારી પોતાના ઉપર લીધી.

આ અરસામાં પડેલા દુષ્કાળ વખતે ગામમાં ‘કેટલ કેમ્પ’ સ્થાપી ગાયો બચાવવા દળરો રૂપિયા ખર્ચ્યા, અને તળાવ ખોદાવી ગામના મજૂરોને નિમાવ્યા. ઉપરાંત હતુમાનની દહેરી અને પીરની જગ્યા કોષપણ દામી બેદ બાવ વગર બનાવી આપી.

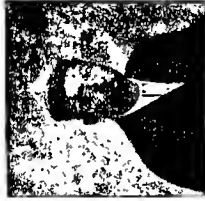
વાગડની રફૂલની, અમુક વર્ષ સુધી, શ્રી માફ કરાવી આપી અને કન્યાશાળા સ્થાપનામાં સાથ [અનુસંધાન માટે જુઓ પૃષ્ઠ ૨૭૩]

રવ. ચોતીલાલ ખુટાલદાસ દોરબી : રાણપુર

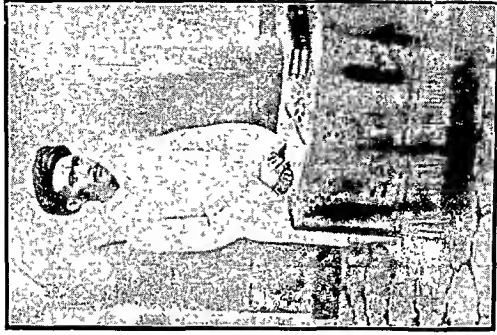
મોઠ મહોદય વ્ર

★

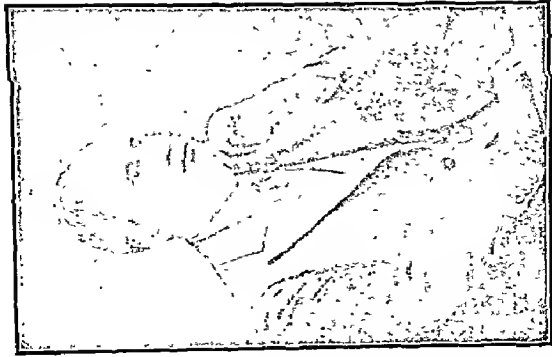
રવ. રોક લરેઈદાસ જનવાનભ
સાકરવાળા : મુંબઈ

★

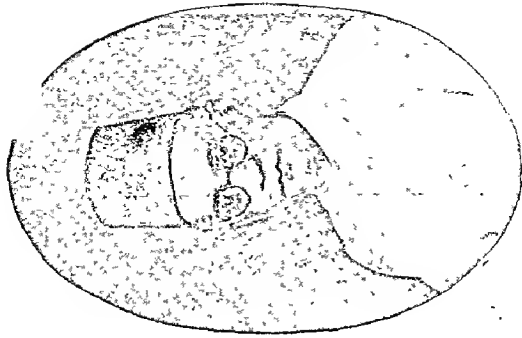
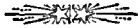

રવ. રોક નાથલદાસ મયુરાદાસ નારીયેળવાળા : મુંબઈ

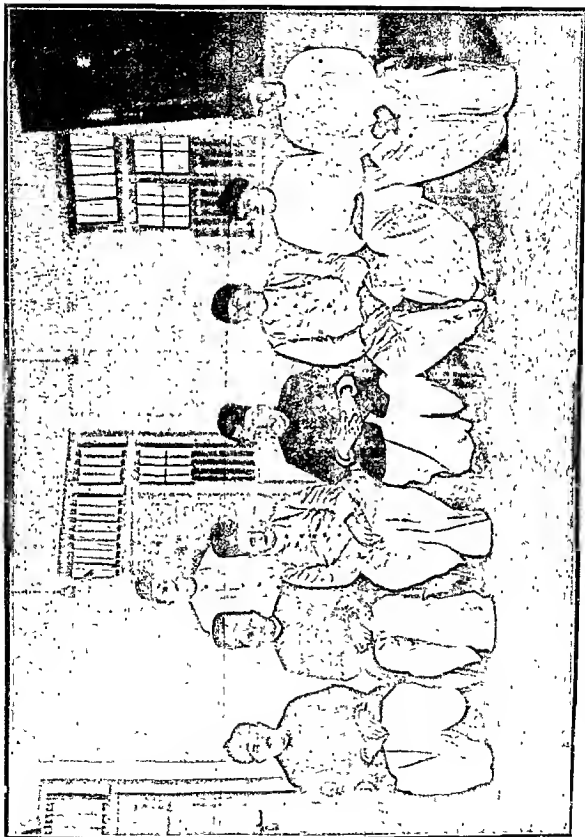
રવ. રજત મહોતસાવ અંક

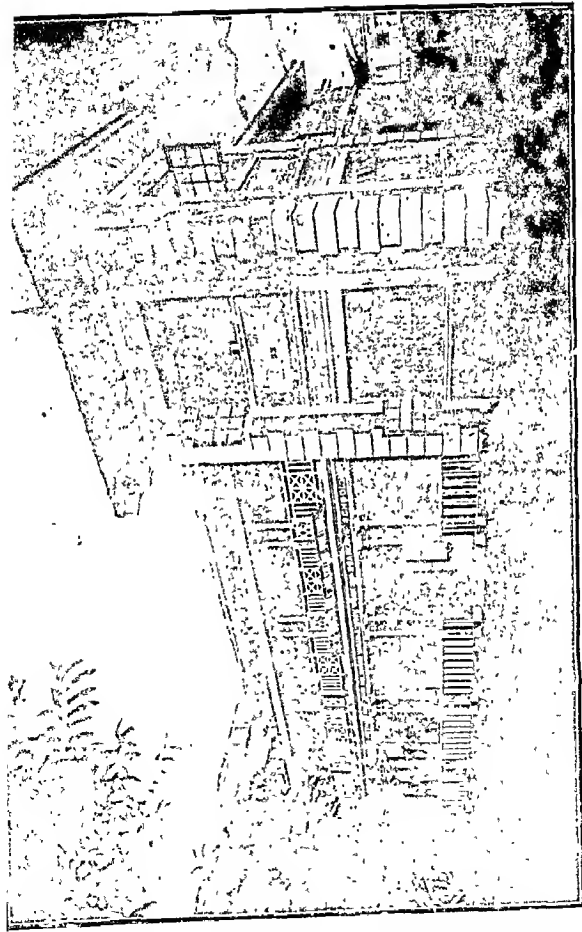
શ્રી. મોહનલાલ બાલુભાઈ મણીયાર, વાર-ચેર-લો : મુંબઈ

શ્રી. હરીલાલ ગોવિંદભટ્ટ મહેતા : મુંબઈ

[illegible]

શા. પરભુજીદાસ જીવજીદાસ પ્રાદરી તથા શા. મુળચંદ વાસચુળ મોઢ વણિક જોડિંગના કાર્યવાહક

શા. પરભુદાસ જીવજીવદાસ કાદારી તથા શા. મળવંદ વાસજીભ મોદ વંશીક બોડિંગ સ્કૂલ, ઘાઘર-મુંમર્

મોઢ જ્ઞાતિ વિષે ગામવાર માહિતિ

[મોઢ જ્ઞાતિ વિષે ગામવાર માહિતિ રૂપે તપાસમાં તેમજ લેખિત પ્રાપ્ત થઈ તે વ્યવસ્થિત સ્વરૂપમાં અત્રે રજૂ કરવામાં આવી છે. આ માહિતિમાં તે તે ગામના નામાંકિત પુરોવાના જીવન ચરિત્રોનો સમાવેશ પણ કેટલાક સ્થળે કરવામાં આવ્યો છે. જેમનો આમાં સમાવેશ નથી થયો તેવા નામાંકિત પુરોવાની હકીકત 'જીવન-ચરિત્ર' વિભાગમાં આપવામાં આવી છે. આ 'ગામવાર માહિતિ' અને 'જીવન-ચરિત્ર' એ બંને વિભાગો વાંચી જવાથી જ્ઞાતિ વિષે એકંદરે ઉપયોગી માહિતિ મળી જશે. અલગત, ઉપરા ઉપર વિનંતિઓ કરવા છતાં જો ગામોની માહિતિ મોકલવામાં જ નથી આવી તે ગામો વિષે અજાણું રહી જાય એ દેખીતું છે. —સંયોજક.]

મુંબઈ

શા. પરભુદાસ જીવજીદાસ કોઠારી તથા શા. મુળચંદ વાસનજી, મોઢ વસુકે બોર્ડિંગ-સ્કૂલ. દાદર-મુંબઈ.

આ સંસ્થા સન ૧૯૦૭ માં (ધન તેરસ, સં. ૧૯૬૩) મધ્યલે જણાવેલા બે શ્રીમતોએ રચાવી હતી. પ્રથમ તે કોઠારી ભાડાના મકાનમાં આશુ હતી, પરંતુ બોર્ડિંગનું સ્વતંત્ર મકાન રૂ. ૮૭૪૩૫ ના ખર્ચે સન, ૧૯૨૨ માં બાંધવામાં આવ્યું છે. આ મકાન ફંડમાં ગં. સ્વ. આષ્ટ મોઢીનાથ (સ્વ. શેઠ ભગવાનદાસ મુળચંદનાં વિધવાએ રૂ. ૪૧૦૦૦), શેઠ પરભુદાસ જીવજીદાસ કોઠારી જે. પી. એ રૂ. ૨૫૫૦૦), શેઠ લક્ષ્મીદાસ તેમીદાસ જે. પી. એ રૂ. ૧૧૦૦૧), આષ્ટ હેમકરઆષ્ટ તે સ્વ શેઠ દેવીદાસ પરભુદાસ કોઠારીની વિધવા તરફથી રૂ. ૬૦૦૦) તથા બીજા આઠ ગૃહસ્થોએ દરેક રૂ. ૩૦૦૦) આપેલા છે. તથા બીજા નાની રકમો મળીને મકાન ફંડમાં તા. ૩૧-૫-૪૧ સુધીમાં રૂ. ૧૩૩૦૪૩-૬-૬ બરાબર છે. કાવભી ફંડની રકમમાં, રૂ. ૧૦૨૯૫૨-૦-૦ શેઠ પરભુદાસ જીવજીદાસ કોઠારી જે. પી. ના, રૂ. ૨૫૨૫૨-૦-૦ શેઠ ભગવાનદાસ મુળચંદ વાસનજી, રૂ. ૧૨૦૦૦-૦-૦ થી-એનરેબલ સર પરશોત્તમદાસ કોઠારદાસ નાઈટ,

શી. આષ્ટ, ધ. રૂ. ૯૮૫૪-૦-૦ શેઠ સામળદાસ પરભુદાસ કોઠારી જે. પી. રૂ. ૬૦૦૦-૦-૦ શેઠ સામળદાસ પરભુદાસ કોઠારી જે. પી. તથા શેઠ દેવીદાસ પરભુદાસ કોઠારી, રૂ. ૫૯૩૫-૦-૦ શેઠ માધવદાસ લક્ષ્મીદાસ કોઠારી અને રૂ. ૫૮૦-૦-૦ શેઠ લાલરાજ પરભુદાસ કોઠારી તરફથી તથા બીજા નાની મોટી રકમો મળીને તા. ૩૨-૫-૪૦ સુધીમાં રૂ. ૩૨૧૯૨૧-૮-૦ બરાબર છે.

આ બોર્ડિંગ એક મજલ્લી મકાન છે, આગળનાં ભાગમાં વિદ્યાર્થીઓ, પાછળ રસોડું-સ્ટોર-અને નોક-રોમે રહેવાનું છે.

ત્રણ મોટા રૂમમાં ૬ થી ૭ વિદ્યાર્થી દરેકમાં રહે છે. બીજા નાના બે રૂમમાં દરેકમાં બે, અને ૨ રૂમમાં ત્રણ ત્રણ વિદ્યાર્થીઓ એમ એકંદરે ૩૦ નો સમાસ છે. ૩૦ વિદ્યાર્થી લાભ લે છે. લાયબ્રેરી હોલ મોટો લોપ્પતગીએ છે તે પ્રાર્થના તેમજ બા-પણ વિગેરે માટે વપરાય છે. મોખરે આગ તથા બેક-મીસ્ટન કોર્ટ છે. પાછળ કસરત માટેની જગ્યા છે.

સુપ્રી. પાછળના ભાગમાં ઓશીમ પાસે રહે છે. લાલમાં શ્રી નાનાલાલ સુનીલાલ રાવળ સુપ્રી-ટેન્ડન્ટ તરીકે છે,

મેટ્રીક પંડીનાને તેમજ સંસ્કૃત બીજા બાબ હોય તેવા વિદ્યાર્થીઓને જ આ બોર્ડિંગમાં લાખલ

કરવામાં આવે છે. બોર્ડિંગને વિદ્યાર્થી દીઠ રૂ. ૩૫ થી રૂ. ૪૦ ખર્ચ આવે છે.

કોલેજ શી, રેલ્વે પાસ, રહેવા ખાવાનું વિગેરે ખર્ચ બોર્ડિંગ આવે છે. વિદ્યાર્થીઓ દાદરમાં રામનારાયણ રૂઝ્વા કોલેજ (આર્ટ્સ અને સાયન્સ માટે) અને કોમર્સ માટે ચિત્તનિ-રંજન પોદારની કોલેજ ઓફ કોમર્સ દાદરમાં જાય છે, ટેકનીકલ ઇન્સ્ટીટ્યુટ માટુંગામાં, હાં માટે ગવર્નમેન્ટ હાં કોલેજ ચર્ચગેટ રેશન પાસે, મેડીકલ માટે નેશનલ અને K. J. M. કોંગ્રેસ એકવડ જેમાંથી જ્ઞા પ્રવેશ મળે હાં વિદ્યાર્થીઓને મોકલે છે. આ બોર્ડિંગમાંથી આજસુધીમાં ૧૦૦ ડીપ્લોમેટ થયા છે.

મે વેકેશનમાં વિદ્યાર્થીઓ ધરે જાય છે.

દરેક વિદ્યાર્થીને ફ્રી રાખવામાં આવે છે, પરંતુ સ્વીટીશ સગજેક્ટ સિવાયના બહારના વિદ્યાર્થીઓને કોલેજના નિયમ મુજબ જે વધારાની શી આપવી પડે છે તે વિદ્યાર્થીએ પોતે આપવાની હોય છે.

વિદ્યાર્થીએ માત્ર પોતાના કપડાં તથા ચાદર અને ચોદવા કરવાનું સાથે રાખવું જોઈએ.

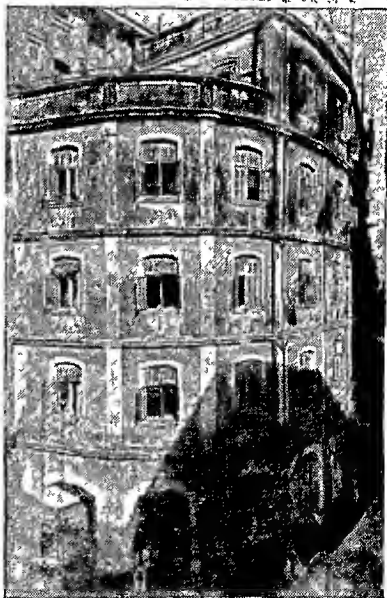
કોઈ વખતે બહાર ટ્રીપ માટે પણ લઈ જાય છે, જેમાં વિદ્યાર્થીઓને બોર્ડિંગ તેમજ ટ્રસ્ટીઓ જનતી સહાય સગવડ આવે છે.

બોર્ડિંગમાંથી પસાર થયેલા વિદ્યાર્થીઓ બોર્ડિંગ ફંડમાં નાણાં આવે છે. આવી રીતે ૨૧ વિદ્યાર્થીઓએ રૂ. ૧૨૦૯૮ આવેલ છે. બીજી બોર્ડિંગમાંથી પસાર

થયેલા વિદ્યાર્થીઓએ આ બાબત લક્ષમાં લેવા જેવી છે.

શ્રી જેઠાર નિવાસ મુંબઈ.

આ જેઠાર નિવાસ નામનું મકાન કોટ મોદીનાનામાં રવ. શેઠ લાલદાસ પરશુદાસ કોઠારીએ

શ્રી જેઠાર નિવાસ-મુંબઈ

પોતાના માતૃશ્રીના સ્મરણે રૂ. પોણા બે લાખને ખર્ચે સંવત ૧૯૮૧ માં બંધાવી મોહ બાઈઓ માટે ખુલ્લું મુક્યું છે.

આ મકાનમાં કુલ ૨૨ રૂમ છે. પહેલેથી ત્રીજી

માળ સુધી ફરક રૂમનું માસિક શાકું રૂ. ૬૫ અને મોયા માળે રૂ. ૭૫ છે. એક મોટું દીવાનખાતું બલગ રાખવામાં આવ્યું છે. બોલતીને "જેકાર નિવાસ ફી રીડીંગ રૂમ" છે.

જુહુ સેનિટેરીયમ—

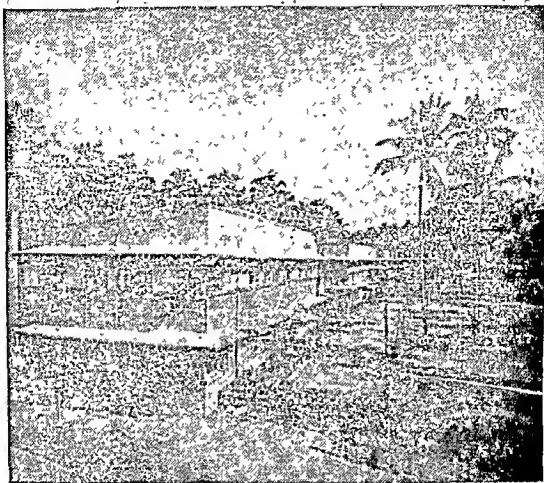
જુહુ યુનિયન માનીતું હવા ખાવાતું સ્થળ છે. હાં ફરીયા કઠિ ફરવા આવનારાઓનું લક્ષ સ્વાભાવિક રીતેજ ફરીયા કઠિ આવેલા આલિયાન મકાનો વાળા સેનિટેરીયમ તરફ ખેંચાય છે. મકાનની વંડી ઉપર લખેલા મોટા અક્ષરો વગર પૂછ્યેજ જણાવી દે છે કે એનું નામ "શેઠ લાલદાસ પરજુદાસ કોઠારી હિન્દુ આરોગ્ય ભવન" છે.

ખદારથી નેતાં કોષ લાભશાળી ધનાઢવનું એ નિવાસસ્થાન હોય એમજ લાગે. આ આરોગ્યભવન

સ્વ. શેઠ લાલદાસ પરજુદાસ કોઠારીના સ્મરણમાં તેમના દ્રસ્ટીઓ શ્રી પ્રજુદાસ કરસનદાસ બળીયા તથા શ્રી જમુખલાલ હોટાલાલ પારખે રૂ. સવા બે લાખના ખર્ચે બંધાવીને સં. ૧૯૬૫ ની રામનવમીના પવિત્ર દિવસે ખુલ્લું મુક્યું છે. આરોગ્યભવનમાં કુલ ૧૨ મોટા બ્લોકસ તથા ૧૬ નાના બ્લોકસ છે. મોટા બ્લોકમાં ૧ બેઠવાનો રૂમ, ૧ કમનખંડ, ૧ રસોડું, ૧ સ્ટોરરૂમ, ૧ જાજર સ્વતંત્ર અને વાસણ મંજવા માટે નળ સાથેની જુદી ગોડવણ છે. રસોડામાં જરૂર પુરતા વાસણ કુસણ, નાનો કપાટ તથા પાટલા, કપા વિગેરે સામગ્રી તથા બેઠ રૂમમાં ૧ પલંગ, ૧ ખાટલો અને તે ઉપરાંત ૧ ફ્રેસીંગ ટેબલ ૧ ટીપાઈ, ૪ ખુરસી, ૧ આરામ ખુરસી અને ૧ હોચકો પણ છે. આવા ૧ મોટા બ્લોકનું લાકું માસિક રૂ. ૨૫ લેવામાં આવે છે. ડીપોઝીટ તરીકે

શેઠ લાલદાસ પરજુદાસ કોઠારી હિન્દુ આરોગ્ય ભવન, જુહુ. આકૃતિ નંબર—૧

શેઠ લાલદાસ પરમુદાસ ટ્રેડર્સ લિમિટેડ આરોગ્ય ભવન, બુલ્ડોંગ આકૃતિ નંબર ૧૨

૩૧. ૨૫) જુદા આપવા પડે છે. ૧૨ મોટા બ્લોક પૈકી ૧૦ લોકોને આપવામાં આવે છે. ૧૬ નાના બ્લોકસ છે તેમાં દરેક બ્લોકવાળાને સુરા તથા બેસવાનો જાને મળીને એક જ રૂમ તથા એક રસોડું છે. બાથરૂમ, જાનરૂ તથા વાસણ મંજવાની સગવા બે કુટુંબ માટે એક જ છે. વાસણ વિગેરે સાધન સામગ્રી મોટા બ્લોકની માફક જ મળે છે. ફર એટલે જ કે ખુરશી ૨ તથા ફર્નીચરને અલે લો ચેર હોય છે. ટ્રગીઓ કેટલા બધા કાળજીવાળા છે તેનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ આપતી હોય તેમ આવા નાના બ્લોકમાં પાન માટે પીત્તળની રકાળી તથા કબ્રીઓ પણ અમારી નજરે પડી હતી. આ બ્લોકસ ભોંય તળાવે તેમજ ઉપર પડેલા માળે આવેલા છે, જેના ઉપર વિરાળ ખુટી અગારી છે, ત્યાંથી એરોડ્રોમ, ધુધ-વત્તા ફરીઆના મોળ તથા ચારે પાસનું સંવિસ્તૃત

નજરે પડે છે.

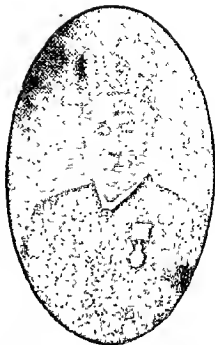
૧૬ નાના બ્લોક પૈકી ૧ તમાના ડોક્ટરનાં ઉપ-શોગમાં લેવાય છે અને ૧૫ બદારના લોકોને આપે છે. દરેક નાના બ્લોકનું 'ભાડું' માસિક રૂ. ૧૨૫ આપવું પડે છે.

આરોગ્ય ભવનના મોખરે ખુલ્લા કમ્પાઉન્ડમાં બંગ્લીઓ, બેસવા માટે ખાંડ, બાળકો માટે ટ હોયકા ૧ ફ્લેટ-ફાળકા, તથા ૧ કસરત કરવાની ગોઠવણનું સાધન વિગેરે છે.

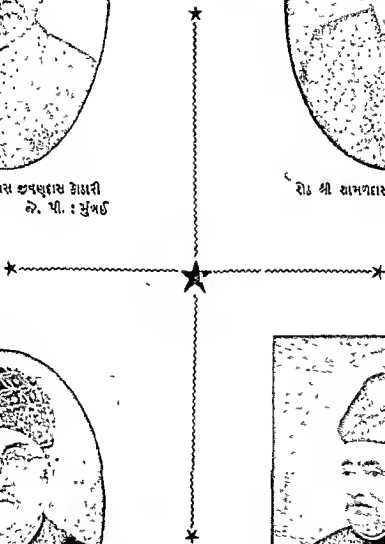
આરોગ્ય ભવનનો લાભ તમામ ઉચ્ચ વર્ણના હિંદુઓને મળે છે. આરોગ્ય ભવનમાં પાણી બધાને મફત આપવામાં આવે છે. ઉપરાંત દોરોને પાણીની સગવડ મળે તે માટે આરોગ્ય-ભવનને-મોખરે એક પાણીનો અવેઝા પણ બંધાયો છે.

સ્વ. શ્રી પરમુદાસ અનંદદાસ કાઠારી
જે. પી. : મુંબઈ

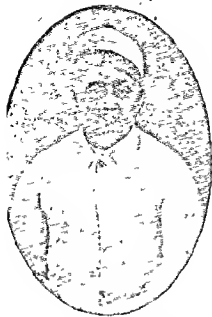
શ્રી માનજદાસ પરમુદાસ કાઠારી
જે. પી. મુંબઈ

સ્વ. શ્રી લક્ષ્મીદાસ નેમીદાસ
જે. પી. : મુંબઈ

સ્વ. શ્રી દેવીદાસ પરમુદાસ
મુંબઈ

૧. શ્રી ભગવાનદાસ મુળચંદ વાસણી
મુંબઈ

૨૧. શ્રી વીજલુભણદાસ આત્મારામ
જે. પી. : મુંબઈ

૨૨. શ્રી નાનાલાલ મંછારામ
મુંબઈ

શ્રી હરરાવદાસ ભગવાનદાસ ખટેલ
મુંબઈ

આરોગ્ય ભવનના મહેતાશ્રી શ્રી ગોરધનદાસ જાગ-
જીવનદાસ કોઠારી સમ્યક્તા બધું વર્તન રાખતા હોય
અને લોકોની સારી સમગ્ર જાળવતા હોય એમ
જણાય છે.

આ આરોગ્ય ભવનમાં એક મફત દવાખાતું પણ
મુદાવવામાં આવે છે. જ્યાં સ્થાનિક તેમજ આજી-
વાળુના ગામડાના દરદીઓને પણ મફત દવા આપ-
વામાં આવે છે. સરેરાશ ૫૦ દરદીઓ લાભ લે છે.
જુહુના દરદીઓમાં કુખી ગયેલા મોજુસો માટે આ
દવાખાતું આશીર્વાદ રૂપ છે. એકાદ ડઝન આવા કેસની
સારવાર કરવામાં આવતાં ત્રણ જીવ બચી ગયાતું
જણાય છે.

આ આરોગ્ય ભવન એક વ્યક્તિને બે માસ
માટે મળી શકે છે. આરોગ્ય ભવનના ઉપયોગ માટેની
અરજી શેઠ લાલદાસ પ્રભુદાસ કોઠારી ધર નં. ૬૩
ચોથે માળે જુના મોઢીખાતા કોટ, મુંબઈ, એ સરનામે
કરવી પડે છે.

આરોગ્ય ભવન આકૃતિ નં. ૧ માં જમણા હાથે
જન્મકાળ છે તે નાનાં બ્લોકસવાળું છે. જાના હાથનું
મકાન મોટા બ્લોકસવાળું છે. આકૃતિ નં. ૨ માં મોટા
બ્લોકસવાળા ત્રણે મકાન એકજ હારમાં દેખાય છે.
તેની આગળ મધ્ય ભાગે રસ્તા છે અને જમણા હાથે
નાળાંએરના ઉંચા ઝાડ દેખાય છે. ત્યાં બગીચો તથા
છાંકરાઓ માટેનાં હીંચકાઓ વિગેરે છે.

આતું સુંદર અને સમગ્ર બધું આરોગ્ય ભવન
બધાંનીને દૂરદીઓએ સ્વ. શેઠ લાલદાસના ધનનો
સરસ સંદુરપોષ કર્યો છે. શ્રીમતોને તાજુના સદસ્ય
કરવા માટે આ આરોગ્ય ભવન માર્ગદર્શક ચક્ર
પડે એવું છે.

શ્રી દેવલાલી લીલાવંતી હિંદુ આરોગ્ય જીવન

આ આરોગ્ય ભવન સ્વ. શેઠ પરભુદાસ જીવ-
જીવનદાસ કોઠારીના બીજા પુત્ર બાપ દેવીદાસ પરભુ-
દાસ (જેઓ તા. ૨૧-૫-૨૩ ના રોજ સ્વર્ગવાસી
થયા છે.) તરફથી તેમની પુત્રી બાપ લીલાવંતીની
યાદગીરીમાં બધાવેલું છે.

દેવલાલીની હવા શુદ્ધ અને આરોગ્યવર્ધક
જણાય છે. આ આરોગ્ય ભવન માટે અરજી શેઠ
ધરમદાસ શામળદાસ પરભુદાસ કોઠારી ઠે. કોટ,
મુંબઈ, એમના તરફ કરવી પડે છે.

મુંબઈ કોટમાં પાણીનો કુવારો.

મુંબઈ કોટમાં જનરલ પોસ્ટ ઓફીસ સામે સ્વ.
શેઠ દેવીદાસ પરભુદાસ જીવજીવનદાસ કોઠારીએ ગહેર
ઉપયોગ માટે એક કુવારો બધાગ્યો છે.

શેઠ પરભુદાસ જીવજીવનદાસ કોઠારીની વાડી.

આ વાડી મુંબઈ, કોટ મિન્ટ રોડ ઉપર આવેલી
છે. તેનો ઉપયોગ લગ્ન અને એવા બીજા પ્રસંગોએ
મોઢ વણિક ભાષણો તેમજ બીજી યાત્રિઓ તરફથી
કરવામાં આવે છે.

શ્રી. મોઢ શુભેચ્છક ફંડ મુંબઈ.

કોષપણ મોઢ વણિક યાત્રિના ભાષણો અથવા
બહેનોને મદદ કરવાનો આ ફંડનો ઉદ્દેશ છે. વિદ્યા-
ર્થીઓને યોગ્ય કેળવણી સારું મદદ પણ આ ફંડમાંથી
અપાય છે. ધંધાએ આગળ કેળવણી લેવા ઇચ્છા
રાખનાર વિદ્યાર્થીને લોન તરીકે જોઈતી રકમ દૂરદી-
ઓને ખાતી થયેથી આપવામાં આવે છે. આ ફંડના
સેક્રેટરીઓ શેઠ પરશોત્તમદાસ હરજીશનદાસ અને શેઠ
ઈશ્વરલાલ મોતીરામ છે. ફંડના પ્રમુખ સર પરશો-
ત્તમદાસ કોઠારદાસ સી. આઈ. ઇ. એમ. બી. ઇ. છે.
ફંડની આવક કરતાં અનેક ગણી વધુ સહાય ઉદાર-
તાથી આપવામાં આવે છે અને ફંડમાં આવતી ખોટ
સર પરશોત્તમદાસ સહન કરી લે છે. ફંડ રૂ. ૧૧૯૧૩૦
નું છે. ફંડનો લાભ લેવા ઇચ્છનારે શ્રી ઈશ્વરલાલ
મોતીરામ ઠે. મહેતા બ્લોક નં. ૫ દાદી શેઠ કોસ
લેન નં. ૨ ખાજુલનાથ રોડ, મુંબઈ લખવું પડે છે.

લગવાન ભવન—

મુંબઈ, કોટમાં મિન્ટ રોડ ઉપર આવેલું “લગ-
વાન ભવન” નામનું મકાન બાપ મોઢીયાઈ ભગ-
વાનદાસ મુગચદે બધાગ્યું છે, જેમાં નીચેના ભાગમાં
વાડી છે, તે લગ કે એવા બીજા પ્રસંગે મોઢ

ભાષ્યાને સરતા ભાષાથી મળા શકે છે. ઉપરના ભાગમાં એક પાંડવાળા ઓરડીઓ છે જે દરેકનું બાકું સગવડના પ્રમાણમાં રૂ. ૫), ૭) તથા ૯) છે.

ઓરડીના ભાગ ઉપરાંત વિગળીનો ચામી માસિક રૂ. ૧૫ આપવો પડે છે. બાકુતે દર બે વરસે નવે-સર અરજ કરવી પડે છે.

નાસિક-પંચવટીમાં શેઠ ભગવાનદાસ મુળચંદ વાસનજી હિંદુ આરોગ્યભવન.

આ આરોગ્યભવન નાસિક-પંચવટીમાં આવેલું છે, તેને માટે અરજી બ. યુ. વા. " હિંદુ આરોગ્ય ભવનના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી શા. લક્ષ્મીદાસનેમીદાસ ૬૦, બબર ગેટ સ્ટ્રીટ કોટ, મુંબઈ એમના તરફ કરવાની હોય છે. વાસણનો વપરાશ, ખોળાઆ, ગરેફો વિગેરેની ધોલાર્ધ અને ધત્તર ખર્ચ માટે દર માસે રૂ. ૧૦) શી લેવાય છે. ઉપરાંત રાયચીલા વિગેરે માટે રૂ. ૫) મૂકવા પડે છે. ઉચ્ચ વર્ણના અન્નદલાદારી હિંદુઓને જ આ આરોગ્ય ભવનનો લાભ મળે છે.

શ્રીનાથજીમાં શેઠ લક્ષ્મીદાસ નેમીદાસ ધર્મશાળા

આ ધર્મશાળા શ્રી નાથજીમાં શેઠ લક્ષ્મીદાસ નેમીદાસ જે. પી. એ બંધાવી છે. તેનો વહીવટ ટ્રસ્ટી શેઠ વિજયુબાઈદાસ જમનાદાસ ઠે. ૧૭૨, બબરગેટ કોટ, મુંબઈ, કરે છે.

પોરબંદરમાં ધર્મદા દવાખાનું

પોરબંદરમાં શેઠ લક્ષ્મીદાસ નેમીદાસ જે. પી. નું ધર્મદા દવાખાનું આવે છે.

બદ્રિનારાયણ તરફ ધર્મશાળા

બદ્રિનારાયણના રસ્તા ઉપર બાઈ મોંઘીબાઈ તરફથી એક ધર્મશાળા બંધાવવામાં આવી છે.

આરોગ્ય ભવન-ખોરીવલી મુંબઈ.

પોરબંદરવાળા શેઠ કાળીદાસ પ્રાગજીના સ્મરણુચે સં. ૧૯૮૦ ના વૈશાખ સુદ ૭ના રોજ આ આરોગ્ય ભવન બંધાવવામાં આવ્યું હતું. તેના ટ્રસ્ટી શેઠ મયુરા-દાસ જીજીબાઈ છે.

કાલીદાસ પ્રાગજી પોરબાનું સેનીટરીયમ.

તે ખોરીવલીમાં છે. શેઠ વાધજીબાઈ લક્ષ્મીદાસ, મુળજી પિતાંબર, તથા શેઠ ધરમદાસ પંરજીદાસ કોઠારી ટ્રસ્ટી હતા. હાલ નં. ૧ તથા ૨ નિવૃત્ત ચખાધી તેને બદલે એન્જીનીયર શ્રી. પી. પી. અક્ષયજી અને ગોકલ-દાસજી તથા હરીદાસજી ટ્રસ્ટી તરીકે કામ કરે છે. ત્રણ ચાર કુટુંબ રહી શકે તેવો તેમાં સમાસ છે. નામનું બાકું લે છે. શ્રી. કાલીદાસના વિધવા દરકારબાઈ હયાત છે અને ત્યાંજ રહે છે.

શ્રી ઘોઘારી મોઢ શુભેચ્છક મંડળ-મુંબઈ.

આ મંડળની કલ્પના ભાવનગર બોર્ડિંગ માટે રૂપરેશન મુંબઈ આવેલું તે વખતે તેઓની હાજરીમાં સં. ૧૯૭૩ ના ચોસ વદ ૪ તા. ૧૨-૧-૧૯૧૭ ના રોજ થયેલી અને રૂ. ૧૫૬ નો ફાળો પણ થયેલો જે ઉપરથી ૧૯૭૩ ના મહા-સુદ ૫ શનિ તા. ૩૭-૧-૧૯૧૭ના રોજ મંડળની સ્થાપના થઈ.

પ્રારંભમાં શેઠ નાનાલાલ મોતીચંદ મહેતાએ રૂ. ૧૧૫ આપ્યા હતા અને બીજા સભ્યો પંદરેક રૂ.૬૦ રચોએ મુરબી તથા આજીવન સભ્યો ચંપતે રૂ. બે હજાર આશરે એકત્ર કર્યા હતા. આ મંડળના ઉદ્દેશો ' પરસ્પર એકતા વધારવી, યાત્રિમાં આલતા કેટલાક અયોગ્ય રિવાજો નાબૂદ કરવા, વિદ્યાર્થીઓને ઉત્તેજન, નિરાશ્રિતોને આશ્રય, સમસ્ત મોઢ યાત્રિની એકતા અને પરસ્પર સહાય ' વિગેરે હતા.

શરૂઆતમાં દર પખવાડીએ મંડળની સભાઓ મળતી હતી, અને યાત્રિદિવસો ચર્ચાઓ થતી.

સન ૧૯૧૮ માં ઈન્ડિયન એન્જીના ઉપદ્રવ વખતે મુંબઈમાં તેમજ બહારગામ દવાની તેમજ ડાક્ટરની સહાય મંડળ તરફથી યાત્રિયોએને આપવામાં આવી હતી. ઉપરાંત વિદ્યાર્થીઓ મંડળના મકાનમાં રહી શકે તેવી સગવડ તથા પુસ્તકોની મદદ આપવામાં આવી હતી. બહારગામથી કોઈ અનુરૂપ આવે તો મંડળના મકાનમાં ઉતરવાની મદદ ઉપરાંત બરબલામણુ કરીને ધંધે વળગાડવાનો પ્રયાસ પણ કરવામાં આવ્યો હતો. વિધવાઓને પણ મદદ કરવામાં આવતી.

ન્યારે ન્યારે ઉત્સાહ મંદ પડે ત્યારે સારે સહા-
સહોને પ્રોત્સાહન મળે તેવા મેળાવામાં અને અન્ય આક-
ર્ષક પ્રસંગો થોળને મંડળની પ્રગતિ ચાલુ રાખવામાં
આવતી. વચમાં લગભગ ૧૯૨૪ થી ૧૯૨૯ સુધી
મંડળના કાર્યમાં શિથિલતા આવી હતી. ૧૯૩૦ થી
ફરીથી કામ ઉત્સાહપૂર્વક નવેસર ચાલુ કર્યું હતું.
ત્યારબાદ ચારેક વર્ષ પુનઃ મંદતા આવીને ૧૯૩૪માં
ફરીથી મંડળ ધોધારી મોટ વસ્તીગણતરીનું કામ હાથ ધર્યું
અને એ દિશામાં પ્રશંસાપાત્ર પ્રયાસો કર્યા હતા. મુંબઈમાં
વસતા ધોધારી મોટ ભાષાઓને ધરે ધરે જમને વસ્તી
ગણતરીના છપાવેલા ફોર્મ આપી માહિતિ ભરાતી
હતી. તા. ૧૪-૬-૩૬ ના રોજ મુંબઈમાં વસતા
ગોળના જાતિભાષાઓની સહા આ મંડળના આશ્રય
નીચે પ્રાંતપ્રાંત મળનારી ગોળની પરિષદ બાજત
વિચાર કરવા બોલાવી હતી, જેમાં મુખ્યત્વે 'જે જાહેન
પરણા પછી દસ વર્ષની અંદર વિધવા યર્ષ હોય અને
સંતતિ રહિત હોય તે જો રવેચ્છાથી સ્વચ્છાતિમાં
પુનર્જન્મ કરવા ઈચ્છતી હોય તેને પુનર્જન્મ કરવા છુટ
આપવી.' તેવો, 'રક્ષાકુટવાના તથા મરણ પાછ-
ળના જમણુનો રિવાજ કાનુનથી બંધ થાય' તેવો
મત દર્શાવતા વિગેરે ફરાવો થયા હતા, અને તેની
નકલો છપાવીને પરિવહના મંત્રી તરફ તથા ચોક્કસ
તાલુકામાં તથા તેના પેટા ગામોમાં પણ તે મોકલ-
વામાં આવી હતી.

૧૯૩૬ માં મંડળે વિદ્યાર્થીઓને પુસ્તકો વિગેરે
ઈનામ આપવા પ્રયત્ન કર્યો હતો, વસ્તીગણતરીનું કામ
પણ આ સાલમાં પૂરું થયું. એ જ સાલમાં વિદ્યા-
ર્થીઓને એક જસો ગોડવવામાં આવ્યો હતો; પરંતુ
ત્યાર પછી કેટલાક ભિન્નભિન્ન કારણોને લીધે મંડળની
પ્રવૃત્તિ ધીરેધીરે બધ પડતી ગઈ છે.

મુંબઈમાં વસતા ધોધારી મોટ ભાષાઓ

ઉદ્ધાર પચાસ વરસ અગાઉ મુંબઈ આવેલું મનો-
દર ન હતું. મોટરનું તો નામે નહિ. એક ઠેકાણેથી
બીજે ઠેકાણે જવું હોય તો શ્રીમતો માટે પણ ધોડા-
ગાડીનું જ સાધન હતું. કેટલીક બચ્ન પમારતો ખરી,

પણ બધી પત્થરની જ, કોન્ક્રીટ તો ક્યાં વે નહિ. મોટા
અને પડોળા રસ્તાઓ પણ બહુ થોડા. કેટલાક ભાગમાં
તો નાની નાની ગલીઓ અને નીચા નીચા ઘર. પણ
મીલ ઉદ્યોગમાં જેમ જેમ વિકાસ થયો ગયો અને
વૈજ્ઞાનિક શોધોએ જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં ધરમણથી
ફેરફેર કરવા માંડ્યો, તેમ તેમ લોકોએ પોતાના
જીવનની જરૂરીઆતો પણ વધારવા માંડી અને તેથી
દરેક ક્ષેત્રમાં પરિવર્તન થતું ગયું. ધોડાગાડીનું સ્થાન
મોટરે લીધું. ધોડાની દ્રામ યજ્ઞ, પછી વિજ્ઞાની દ્રામ
આવી. વિજ્ઞાની ચાલતા અનેક નાના નાના ઉદ્યોગો
સ્થપાયા. ચાલુ મીલઉદ્યોગોમાં પણ અનેક સુધારા
થવા લાગ્યા. સીમેન્ટ કોન્ક્રીટનાં મકાનો બંધાવા
લાગ્યા અને અત્યારે તો મરીન ડ્રાઇવ, બેક બે
રેકલેમેશન તથા સામાન્ય રીતે સમુદના તટ ઉપર મળે
અનેક ફિશરિયો જ રચી દીધા હોય તેમ અનેક આલી-
શાન મહાલોથી મુંબઈ વિશ્રુપિત થઈ ગયું છે.

અહીં સહી અગાઉ દેશની રિથિત ધણી સાધા-
રણ હતી. મુઠઉદ્યોગો મૃતપાથ થઈ ગયા હતા અને
જીવનનિર્વાહ બહુ મુશ્કેલ થઈ ગયો હતો. તેથી ગામ-
ડાંના લોકો મોટા શહેરો તરફ આકર્ષાવા લાગ્યા. આ
વખતે મુંબઈ મીલ ઉદ્યોગ અને અન્ય વ્યાપારકર્મીઓ
મોટું મથક હોઈને દરેક પ્રાંત અને દરેક ગામનું તે
આશ્રયસ્થાન થઈ પડ્યું. ધણી વરસોથી સુરત-ભરૂચ
તરફના મોટાભાઈઓ અહીં વસ્યા હતા. તેમાં હવે કાંડિ-
યાવાડ તરફના મોટા ભાઈઓએ વધારો કર્યો.

પ્રથમ પોરબંદર તરફના ભાઈઓ આવ્યા. તેમાં
મુખ્યત્વે શેડ પરભુવાસ જીવજીવસ કાઠારી, શેડ મૂળ-
ચંદ વાસજીજી, શેડ દેવકરણ વગેરે હતા. શરૂઆતમાં
જ તેઓ સારે ધંધે લાગી જતાથી તેઓ સુખી થયા.
તેઓ પોરબંદર તરફથી આવ્યા માટે પોરેયા કહે-
વાયા. ત્યાર પછી જમનગર તરફના શેડ જસરાજ
મૂળજી વગેરે ભાઈઓ આવ્યા તેઓ નગરીયા કહે-
વાયા. પછી ભાવનગર તરફના આવ્યા તે ધોધારી અને
કચ્છ તરફના આવ્યા તે કચ્છી કહેવાયા. બીજા કેટ-
લાક ભાઈઓ દીવ, જંકરાગાદ, રાણલા આસપાસના

ગાગોમાંથી આવ્યા તેઓ માંડવીયા કહેવાતા.

ધોધારી ભાષાઓમાં ખાસ કરીને પ્રથમ શિલોરવાળા ભાષાગોષ્ઠીના પરબુદાસ હતા. તેઓની હતુમાન ગલીમાં ઘીની દુકાન હતી. બીજા ભાષા ભાવનગરવાળા પ્રાણજીવનદાસ નયુભાષ મણિમાર હતા. તેમની પેઢી ગણેશવાડીમાં હતી. મુનબમાં પ્રથમ આવનાર ધોધારી ભાષાઓનો ઉતારા આ બે જગ્યાઓએ રહેતો. તે બંને પોતાના ઝાતિ ભાષાઓને રહેરા કરવાની વ્યવસ્થા કરી આપતા, એટલું જ નહિ પરંતુ પોતાની લાગવગથી સૌને ધણે યાદી દેતા. તેમના પ્રજી મુનબ આવનારાઓમાંથી થી. ધનજીભાઈ રતનશી, મોહનલાલ નાનચંદ, નંદલાલ ઠાકરશી, જીવરાજ મકનદાસ, વિક્રમદાસ પુનભાઈ, રણજીદાસ દેવચંદ, કુપેરદાસ રાધવજી, નારચુદાસ મયુરાદાસ, મયુરાદાસ ભટ્ટાકદાસ, મોહનલાલ માલેકચંદ વગેરે મુખ્ય હતા. તેઓ જેમ જેમ ધણે ચડી સ્થિર થતા ગયા, તેમ તેમ તેમના સગાંસંબંધીઓને પણ મુનબ બોલાવતા ગયા. આ રીતે ધોધારી ભાષાઓની વસ્તી મુનબમાં વધતી ગઈ. આ સ્થળે એટલું કહેવાની ખાસ આવશ્યકતા છે કે શેઠ રણજીદાસ હરિભાઈ પોતે પોરેયા હોવા છતાં અને શેઠ નાનાલાલ મંજારામ પોતે મુરતના હોવા છતાં ધોધારી ભાષાઓ પ્રત્યે અપાર પ્રેમ રાખતા હતા. અને હરેક પ્રસંગે તેમને મદદ કરવા ખડે પગે તૈયાર રહેતા.

મંડળ—સંવત ૧૯૭૩ માં ભાવનગરમાં મોહ બોર્ડિંગ કરવા માટે એક ડેપુટીશન મુખ્ય આવ્યું. આ વખતે કેટલાક ધોધારી ભાષાઓને ઝાતિસેવા કરવાના ઉદ્દેશથી એક મંડળ સ્થાપવાનો વિચાર સંજો, અને તે મુજબ સંવત ૧૯૭૩ ના મહા શુદ્ધ પ ના રોજ " શ્રી ધોધારી મોહ શુભેચ્છ મંડળ " ની સ્થાપના થઈ. આ મંડળને લીધે ઝાતિભાષાઓ પરસ્પર નિકટ પરિચયમાં આવ્યા અને દરેક પ્રસંગે એકબીજાને ધણા મદદ રૂપ થયા. શ્રી. નાનાલાલ મંજારામ તથા ધનજીભાઈ રતનશી મંડળના મુરબ્બી હતા. શ્રી. જીવરાજ મકનદાસ, દામોદરદાસ પરમાજીદાસ દેસાઈ, મુળજી કલ્યાણજી વગેરે આજીવન સંજો.

અને શ્રી. ચાલુભાઈ કહાનદાસ વ્યવસ્થાપક સંમિતિના પ્રમુખ હતા સંવત ૧૯૭૭ ના વરસમાં ત્યારે આખું મુનબ મહાકામાં ઈન્ડિયન એન્ડ ફારી નીકળ્યો ત્યારે અનેક શહેરા અને ગામડામાં પણ આ મંડળે ફાની મદદ પહેંચાડી હતી. મંડળ તરફથી અનેક વિદ્યાર્થીઓ અને વિધવાઓને મદદ તથા નિરાશ્રિતોને આશ્રય આપવામાં આવતો. મંડળની આ અધી પ્રવૃત્તિઓનો યશ તેના ઉત્સાહી અને સેવા ભાવી ભાષાઓ શ્રી. વનમાળીદાસ જગજીવનદાસ, નાગરદાસ જગજીવનદાસ, દારકદાસ વીરચંદ, મગનલાલ કલ્યાણજી, હરખચંદ હરજીવનદાસ, વિક્રમદાસ પુનભાઈ, ડો. નંદલાલ ઠાકરશી, મણિલાલ મરશીદાસ તથા મંત્રીઓ શ્રી. પ્રાણજીવનદાસ કરચનજી તથા રતિલાલ હરજીવનદાસને ફાળે જાય છે. થોડાં વર્ષો પછી કેટલાંક ભાષાઓ અન્ય વ્યવસાયમાં પડવાથી મંડળની પ્રવૃત્તિ સિધ્ધિ થઈ ગઈ. પણ શ્રી. મનોરદાસ નારજીદાસ, લક્ષ્મીદાસ પરમાજીદાસ, પ્રાણલાલ પ્રેમચંદ તથા બીજા ભાષાઓના સહકારથી તે પ્રવૃત્તિ ફરીથી ચાલુ કરવામાં આવી. આ વખતે વિદ્યાર્થીઓને ઉત્તેજન આપવા તરફ ખાસ લક્ષ આપવામાં આવ્યું. ભાવનગર બોર્ડિંગમાં મંડળ તરફથી એમું ફાળો આપવામાં આવ્યો અને વિદ્યાર્થીઓને એક બચાવગાવડાંકરી તેમને પુરતકાનાં ધનાઓ આપી તેમને વિદ્યાપ્રેમ વધાર્યો. સંવત ૧૯૬૨માં ધ્રુવગ્રામાં મળેલી ઝાતિના ગોળની પરિષદમાં ભાગ લેવા માટે મંડળને ખાસ આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું અને મંડળે પોતાના પ્રતિનિધિને પરિષદમાં ભાગ લેવા મોકલ્યા હતા. વર્ષા સં. ૧૯૬૪ માં મુનબમાં વસતા ધોધારીભાષાઓની વસ્તી ગણતરી કરવાનું કાર્ય મંડળે હાથ ધર્યું અને તે માટે ખાસ ફોર્મો છપાવી ઘેરઘેર ફરી વસ્તી ગણતરી કરી. તેના દુક હેવાલ નીચે પ્રમાણે છે.

મુનબમાં વસતા ધોધારી મોહ ભાષાઓની વિગતે

ગામ	કુટુંબ વસ્તી	ગામ	કુટુંબ વસ્તી
અમરેલી	૨૪	કુડલા	૨૮ ૧૩૬
ખંસ	૧૨	ગલસાણા	૧ ૬
મુશ	૩૦	મોડીલા	૪ ૧૨

੨੪. ਡਾ. ਮਨਦੀਪ ਨੇਪਾਲੀ : ਸਿਲਸਿਲਾ

ਸ਼ਬਦ : ਸਿਲਸਿਲਾ ਨੇਪਾਲੀ ਡਾ. ਮਨਦੀਪ

શ્રી. માણિક્યદાસ તારાચંદ અડાસલ
રીટાયર્ડ ચીફ એક્ઝીક્યુટીવ વડોદરા રેલ
વડોદરા

શ્રી. વાપરકાર ને. અંબાણી
માલ દેળવણી અધિકારી
ગુજરાતી વિભાગ : ભાવનગર

શ્રી સદ્ગુણાચાર્ય જમનાદાસ
અમરેલી

સ્વ. મોદનલાલ સક્ષીચંદ મહેતા
રાણપીઠ

ગામ	કુટુંબ	વસ્તી	ગામ	કુટુંબ	વસ્તી
નર્સદધુ	૧	૩	ઝીંબુવાડા	૧	૬
હળીઆ	૧	૪	ધારકા	૧૦	૫૦
ધોલેરા	૩	૪	નાગનેરા	૬	૨૨
બરવાળા	૨	૩	બેલાઈ	૨૧	૯૬
ભાંવનમર	૫૨	૧૮૮	માધંક	૧	૮
રાણપુર	૩૩	૧૧૫	લખતર	૩	૬
વલવાણ	૧૪	૩૬	વાવડી (ચોટી)	૨	૫
વીરમગામ	૫	૧૧	શિહોર	૨૬	૮૭
સાવલા	૪	૧૧	સીદસર	૨	૭
સેનગઢ	૭	૧૬	હળીયાઈ	૨	૪
			<u>૨૬૫</u>	<u>૬૧૦</u>	

ઢાલ થોડા વખતથી મંડળ લગભગ સુપ્રમ અવસ્થામાં પહોંચ્યું છે. તેના કેટલાક ભાષ્યોને સેવા કરવાનો હજી ધણો ઉત્સાહ દેખાય છે. પરંતુ મોટાભાગના યોગ્ય પ્રોત્સાહન અને સહકાર સિવાય તેઓ સક્રિય કંઈ કરી શકતા નથી. આપણે આશા રાખીયું કે મોટાભાગના સૌના સહકારથી આ મંડળ ફરીથી પોતાનું નિસ્તવાર્થ સેવાકાર્ય ચાલુ કરે.

ઉત્તરણી:—પોરેયા, નગરીયા, ધોધારી, અને કચ્છી—એ ચાર તડના મોઢ ભાષ્યો છે. આમાં લગભગ પચાસ વરસથી શ્રી રામચંદ્રજીની જન્મજયંતિ નિમિત્તે દર વરસે ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૦ અને ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૪ ના રોજ ઉત્તરણી કરતા આવ્યા છે. સંવત ૧૯૯૪ સુધી આ ઉત્તરણીઓ ચારે તડ મળીને કરતા હતા અને તેની વ્યવસ્થા દર સાલ વારા ફરતી એક એક ભાષ્યોને સોંપવામાં આવતી અને ખર્ચ પણ મુકરર કરેલા ફાળા મુજબ ચારે તડ વહેંચી લેતાં. ત્યાર પછી પોરેયાભાષ્યોના તડમાં અંદેશજીવર પોરણદર સિવાયના બીજા ગામોના ભાષ્યો સાથે અમુક બાબતમાં વધે પડતાં, ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૦ ની ઉત્તરણીનો ખર્ચ જે કંઈમાંથી આપતા હતા તે કંઈના ટ્રસ્ટડીઝ બાબત કાચદાની કંઈક બારીકી નીકળી અને તેઓએ તે ઉત્તરણી ચારે તડ સાથે બેસીને જમવાની ના પાડી. બીજા ત્રણ તડોએ આ બાબત ફરીથી વિચાર કરવા તેમને વિનંતિ કરી, પરંતુ તેઓએ કાચદાની બારીકીને લીધે તેમ કરવા પોતાની અશક્તિ દર્શાવી અને કૃત ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૪ ની

એક જ ઉત્તરણી સાથે જમી શક્યું એમ કહ્યું. આથી બીજા ત્રણ તડોએ, અનેક વર્ષોથી જે બંને ઉત્તરણીઓ સૌ તડ સાથે જમીને ઉજવતા તે કમ ચાલુ રહે તે ઉદ્દેશથી, પોતાનો વધે દર્શાવવા પોતે બંને ઉત્તરણી સંવત ૧૯૯૫માં બંધ રાખી, પરંતુ પોરેયા ભાષ્યોએ તો પોતાના જ તડની બંને ઉત્તરણીઓ જુદી કરી. ફરીથી સંવત ૧૯૯૬ માં ત્રણ તડોએ પોરેયાભાષ્યોને બંને ઉત્તરણી સાથે જમીને ઉજવવા વિનંતિ કરી, પરંતુ તેનું કંઈ પરિણામ આપ્યું નહિ અને પોરેયા ભાષ્યોએ સં. ૧૯૯૫ મુજબ પોતાની જુદી ઉત્તરણીઓ કરી તેથી બીજા ત્રણ તડોએ મેળા મળીને પોતાની ઉત્તરણીઓ કરી. આ રીતે ધણાં વરસો સુધી બંને ઉત્તરણીઓ ચારે તડ સાથે જમીને ઉજવવાથી ત્રણ સહકારની જે ભાવના દૃઢ ધબકતી તેમાં ક્ષતિ આવી, પણ ન્યાં કાચદાની બારીકીને પ્રથમ આવતો હોય ત્યાં પોતાના તડના સૌ ભાષ્યોને વિશ્વાસમાં લેવામાં આવે તો અને જરા દીર્ઘદષ્ટિ તથા ધૃષ્ટ અને સહકારની ભાવનાથી કામ લેવામાં આવે તો જે ઉત્તરણીઓ લગભગ પચાસ વરસથી ચારે તડ સાથે જમીને ઉજવતા આવ્યા છે તે ફરીથી તેની જ રીતે ઉજવી શકાય એવી અમારી ખાત્રી છે.

ત્રણ તડોએ ઉત્તરણી કરવાનું નક્કી થયું ત્યારથી ધોધારી ભાષ્યો તેમાં પોતાની સેવા તથા પૈસાનો સારો ફાળો આપતા રહ્યા છે. કચ્છી તથા નગરીયા ભાષ્યો ચાર તડોની ઉત્તરણી વખતે જે ફાળો આપતા હતા તે જ ફાળો આપે છે અને બાકીના બધા ખર્ચ ધોધારી ભાષ્યો ઉપાડે છે.

ગોળાનું સંગઠન અને વસ્તી ગણતરી—લગભગ ચાલીસ વરસથી કાઠીયાવાડમાં ચોત્રીસ તાલુકાના મોઢ ભાષ્યોનો ગોળ બંધાયો છે. તે ગોળના ધારા મુજબ કન્યા ગોળ બહાર આવી શકાય નહિ. આથી માતિના ધણા ગરીબ ભાષ્યોનાં ઘર બંધાયો છે, આ ગોળમાં ઢાલ કેટલા કુટુંબો છે અને તેની એકંદર વસ્તી કેટલી છે તથા તેમની આર્થિક તથા સામાન્ય સ્થિતિ કેવી છે તે જણવાના ઉદ્દેશથી ગોળના સર્વ તાલુકાની વસ્તી ગણતરી કરવાનો એક પ્રયાસ

સં. ૧૯૬૫ માં કરવામાં આવ્યો હતો. આગળ "શ્રી ધોધારી મોઢ શુનેચક મંડળે" મુજબના ધોધારી ભાઈઓની વસ્તી ગણતરી કરી હતી તે વખતે મળેલા અનુભવ મુજબ સર્વ પ્રકારની માહિતિવાળા ફોર્મો "ચોત્રીસ તાલુકા ગોળ મોઢ વહીવટ માતિ" ના નામથી હાવાવામાં આવ્યાં અને તે દરેક તાલુકામાં અને પેટા ગામોમાં મોકલવામાં આવ્યાં. ધણી ઉત્સાહી ભાઈઓએ પોતાના ગામની બધી વિગત હારીને ફોર્મો પાછાં મોકલ્યાં, પણ ધણાં ગામોની વિગતો આવવી બાકી રહી ગઈ છે. તે માટે ત્યાંની નાતના મુખ્ય મુખ્ય ભાઈઓ ઉપર બબ્બે ત્રણ ત્રણવાર વિનંતિપત્રો મોકલવામાં આવ્યા, પરંતુ કાં તો માતિભાઈઓમાં સંપના અભાવે અથવા માતિધાર્ય પ્રત્યેના દુર્વૃક્તિને લીધે અથવા કેવળ પ્રમાદને લીધે પણ કોઈના જવાબ આવ્યા નહિ. આમ થવાથી વસ્તી ગણતરીનું કાર્ય અધુરું રહી ગયું છે. જેટલી માહિતિ મળી શકી છે તેનો સારભાગ કક્કાવાર ગોઠવીને નીચે આપ્યો છે.

શ્રી ચોત્રીસ તાલુકા ગોળ મોઢવહીવટ માતિની વસ્તી

ગામ	કુટુંબ	વસ્તી	ગામ	કુટુંબ	વસ્તી
બમરેશી	૬૬	૩૮૦	ગાવડકા	૪	૨૬
ડુંડલા	૫૭	૩૮૫	હળીયા	૨	૨૨
બસ	૩૧	૧૧૦	ધોલેશ	૧૭	૭૪
નાગનેરા	૫	૩૩	ચોક્કાપુર	૧૫	૮૯
બરવાળા	૨૪	૧૧૦	ભાડલા	૨૧	૧૬૦
ધોધાવદર	૪	૨૨	* ભાવનગર	૩૬૫	૧૭૬૮
માથક	૨૪	૧૩	દહીસરા	૧	૯
રાણપુર	૧૩૧	૫૮૧	રાજસીતાપુર	૧૪	૫૩
ઉપલેટા	૧૧	૫૫	ભખતર	૪૧	૨૨૩
લીંગડી	૧૪	૧૫૫	મોહકડ	૯	૩૩
વરવાણકેંધ	૨૧	૯૬	જેરાવરનગર	૧૪	૪૩
ખોડુ	૨	૨૬	ચામરાદ	૧	૮
વસતડી	૧૦	૪૬	વાગડ	૬	૩૬
ગલસાણા	૧૪	૭૭	સાલાસર	૬	૩૩
બીકડા	૧૦	૫૩	પાલીત.ણા	૪	૨૮
સોનગઢ	૩૧	૧૩૭	ધાડકા	૨૫	૯૦
વાવડી	૨	૧૪	હળીયાદ	૫	૩૫

*ભાવનગરની માહિતીમાંથી આ બાંકડા લીધા છે.

ગામ	કુટુંબ	વસ્તી	ગામ	કુટુંબ	વસ્તી
લોલીયાણા (નરું ગામ)	૧	૬	સાપર	૪	૩૨
રતનપર	૧	૪	હાથુતળાવ	૨	૧૧
લાખણકું	૨	૯	રામણકું	૨	૧૩
આંબલા	૪	૧૨	રોહીયાળા	૫	૩૩
હળવદ	૧૦૨	૪૮૦	ચેંબલ	૧	૧૦
માલણીયાદ	૬	૩૫	બીડી	૧	૨
ઉસનપર	૧	૬	સાપડકા	૧	૧૪
પનરયામપુર	૭	૪૩	દવાણા	૧	૧
(ગોળી)					
કોઈલા	૪	૧૪	વીરમગામ	૧૩૮	૪૪૬
જસહણુ	૨	૧૨			

૧૨૮૬ ૧૩૪૪

આ ઉપરથી જોઈ શકાશે કે જેટલાં ગામનાં ફોર્મો અંગે મળ્યાં તેટલાં ગામમાં સં. ૧૯૬૮ માં આપણી માતિના ૧૨૮૬ ધર અને કુલ ૧૩૪૪ વસ્તી છે. આ ગણતરીમાં વીરમગામ અને જસહણુનો સમાવેશ થઈ ગયો છે.

આ ઉપરાંત મુજબ, કરોચી વગેરે શહેરોમાં ધણીખરા તાલુકાના ભાઈઓ બાપાર ધધા અથે રહે છે તેમની વસ્તી નીચે પ્રમાણે છે.

ગામ	ધર	વસ્તી	ગામ	ધર	વસ્તી
કરોચી	૧૨૧	૪૫૨	દિલ્લી	૩	૧૩
કલકત્તા	૧૦	૩૫	નાગપુર	૫	૨૮
ડાનપુર	૨	૫	બુના	૪	૨૪
બખપુર	૪	૨૫	મુજબ	૩૮૧	૧૩૦૦

ઉપર જણાવ્યા મુજબ મુજબમાં ગોળનાં ૩૮૫ ધર છે. અને વસ્તી ૧૩૦૦ની છે. તેમાં ધોધારીનાં ૨૬૫ ધર અને વસ્તી ૯૫૦ તથા ગોળમાં ગણાતાં નગરીયાનાં ૧૨૦ ધર અને વસ્તી ૩૫૦ની છે. આ ઉપરાંત બીજા નગરીયાનાં ૬૦ ધર અને વસ્તી ૧૫૦, કમ્પ્લીનાં ૩૦ ધર અને વસ્તી ૧૦૦ અને પોરેયાના ૧૫૦ અને વસ્તી ૪૨૫ની છે. આ સિવાય મુજબમાં માંડળીઆ, સુરતી, ભરૂચી વગેરે મોઢ ભાઈઓ પણ ધણા રહે છે. પરંતુ તેમની વસ્તીનો ચોક્કસ અંદાજ અમને મળી શક્યો નથી.

આથી રાખવામાં આવે છે કે જે જે ગામનાં

મંથી વરતી ગણુનીના ફોર્મ અમોને પાછાં મળ્યાં નથી, લાંના ઉત્સાહી અને સેવાભાવી બાઇઓને ફોર્મ જેમ અને તેમ જલદી ભરીને અમને મોકલી આપે, જેથી આપણા બધા બાઇઓની વરતીનો ચોક્કસ અંદાજ આપી શકે. આ વરતી ગણુની કરવાના કાર્યમાં જે જે બાઇઓએ પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ રીતે સાથ આપ્યો છે તેઓનો હૃદયપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

એકંદર રીતે ભેતાં મુંબઈમાં ધોધારી બાઇઓની વરતી બીજા તરોની વરતી કરતાં વધારે છે. તેમની આર્થિક સ્થિતિ પ્રમાણમાં સાધારણ ગણાય. તેઓમાં સ્વતંત્ર ધધો કરનારા થોડા છે, જ્યારે ઘણાબરા બાઇઓ નોકરીયાત છે. જોયી ફેગવણી તેમજ સંરકારો મદ્ય કરવામાં તેઓ બીજા બાઇઓને મુકાબલે પાછળ ગણાય. તેમનું કૌટુંબિક જીવન સરલ અને સતોષી છે.

કોળ, લાક, જૈન વગેરે યાત્રિઓમાં પ્રોતાના યાત્રિભાઈઓ માટે સસ્તા બાઝાનાં મકાનોની ભોગવાઈ છે, જ્યારે મોઢબાઈઓ માટે એવી કાંઈ સગવડ નથી; સાધારણ સ્થિતિના બાઈઓ માટે આવી સગવડની ખાસ જરૂર છે અને એ આનંદની વાત છે કે કેટલાક ઉદાર યાત્રિભાઈઓ આવી એક યોજના વિચારી રહ્યા છે. પ્રભુ તેમના પ્રયત્નને સફળ કરે એવી આશા છે.

ફેગવણી પ્રચાર તેમજ બીજી સર્વ રીતે યાત્રિના ઉત્કર્ષ માટે તો ઉત્સાહી અને સેવાભાવી બાઈઓ તો પંદર પંદર દિવસે કે મહિને મહિને પણ એક વાર મળતા હોય તો પરસ્પર પ્રેમભાવ વધે. એક બીજાની જરૂરીયાતથી પરિચિત રહી યથાશક્તિ સહાય કરી શકાય. યાત્રિ કે સમાજને લગતા વિકટ પ્રશ્નોનો સાથે ખેરસીને ઉકેલ કરી શકાય અને દરેક બાળક અને બાળાને યોગ્ય ફેગવણી આપી આપ્યા સમાજનું નવું ધડતર કરી શકાય. આમ થાય તો આપણી યાત્રિ બીજી આશળ વધેલી યાત્રિઓની દરોહમાં રહે અને સમય આજે દેશદિવતાં કાળો કર-

વામાં પણ મોખરે રહી પોતાનો યથાશક્તિ ફાવો આપે. પ્રભુ અમારી આ આશાઓ સફળ કરે એ જ પ્રાર્થના.

[હેખક : શ્રી હરમીદાસ પરમાજીદાસ મદેતા]
મુંબઈની મોઢ પોરેયા જ્ઞાતિ.

મુંબઈમાં પોરેયા મોઢ બાઈઓના ૩૫૦ જેટલાં માણસો હાલ છે. તેઓમાં 'ગોળ' જેવું કંઈ નથી. કન્યા ગમે ત્યાંથી લેવા દેવાની છુટ છે. આ યાત્રિના સ્વર્ગસ્થ નામોદિત પુરૂષો-પરબુદાસ જીવજીદાસ, લક્ષ્મીદાસ રજીઝાદાસ દરિકાઈ આગા, દેવકરજી નાનજી, જીવજીદાસ પિતાંબરદાસ લાલજી, લક્ષ્મીદાસ નેમીદાસ, વીરજી તાંતજી કાર, જરેરચંદ વાલજી કાર, ભગવાનદાસ મુળચંદ વાલજીજી વિગેરે વિખ્યાત હતા.

અગાઉ પોરેયા બાઈઓ તથા બીજા મોઢમાઈઓના-ચારે તરફની ઉભણી થતી ત્યારે હાલર જેટલાં માણસો જમવામાં ભેગા મળતા અને એક બીજાની પરિચયનો લાભ પામતા.

હાલ પોરેયા બાઈઓની રામજન્મના ઉત્સવની અને બે ઉભણી થાય છે. એક ચૈત્ર સુદ ૧૦ ની મુળચંદ વાલજીજી તરફી અને બીજી ચૈત્ર સુદ ૧૪ ની લક્ષ્મીદાસ નેમીદાસ તરફી મળેલી રકમના બ્યાજમાંથી.

આ પોરેયા બાઈઓને 'ગોળ'નું બંધન નથી, ગમે ત્યાં કન્યા આપી શકે છે. રિવાજમાં સગવડનું વખતે પરેલીતાર હોય તો ૧૭૦૧ રૂ. નો દાગીનો બીજવર હોય તો ૨૭૦૧ રૂ. નો દાગીનો તથા રૂ. ૩૦૦ ના કપડાં આપવા પડે છે.

મુંબઈની મોઢ મુરતી જ્ઞાતિ

મુંબઈમાં મુરતી મોઢમાઈઓમાં સ્વર્ગસ્થ નામોદિત પુરૂષો-દાદોદાસ આત્મારામ, વિજયજીદાસ આત્મારામ, દાદોદાસ તાપીદાસ, ગદ્દાશાહતાપીદાસ નાનામાઈ મંજારામ વિગેરે વિખ્યાત હતા.

હાલ જેઓ હયાત છે અને જેમણે પૂજા નામના મેળવી છે એઓમાં સર પુરૂષોત્તમદાસ દાદોદાસ, સર સુનીલાસ વિજયજીદાસ આત્મારામ, સર મંગળદાસ વિજયજીદાસ આત્મારામ, મનનલાલ રાી

ધીયા, કૃષ્ણલાલ મેહનલાલ ઝવેરી, જર્જીસ હીરા-
લાલ જે. કણિયા, ડૉ. ચીમનલાલ (જે મેટરનીટી
હોસ્પીટલ ચલાવે છે) વિગેરે ભાઈઓ છે - જેમનો
જીવનપરિચય જુદા આપવામાં આવ્યો છે.

શ્રી દશા મોઢ માંડલીયા મિત્ર મંડળ-મુંબઈ

સ્થાપના તા. ૨૬-૩-૪૦ ના રોજ થઇ છે.
પ્રસંગાનુસાર મેળાવાડા, રનેહસમેલનો, બાપજો અને
વાદવિવાદની સભાઓ યોજવામાં આવે છે. વિદ્યા-
ર્થીઓને આર્થિક સહાય આપવામાં આવે છે. યાત્રિના
અનિષ્ટ રિવાજો અને કુરૂદી દૂર કરવા શક્ય હવાજો
લેવામાં આવે છે. દશા મોઢ માંડલીયા યાત્રિના દોષ
પણ ભાષ વગર લવાજમે સભાસદ બની શકે છે.
બાર વર્ષના ગાળામાં અનેક પ્રદારો અને પ્રત્યાધાતો
થવા છતાં મંડળ પોતાના પગ ઉપર ઊભું રહી શક્યું
છે અને તેને અત્યારે સારી મદદ અને પ્રોત્સાહન મળી
રહ્યાં છે.

હાલમાં મુંબઈમાં લગ્નના સંબોગોને લીધે બૈરા-
છોડાં દેશમાં જવાથી યાત્રિભાઈઓ માટે ભોજનાલય
જોડવામાં આવ્યું છે. એન. સેક્રેટરી-ભગવાનદાસ રજુ-
છોડદાસ મહેતા ડૉ. એમ. કે. એન. ભાડીયા હાઇ-
સ્કૂલ-મુંબઈ.

માડુંગા (મુંબઈ) માં ૫૫ થી ૭૫ જેટલા
કાઠિયાવાડી ત્યાં જઈ વસેલાં મોઢકુટુંબો છે, જેઓ
વિશેષ ભાગે નોકરી કરે છે. કેટલાક રૂના દલાલ,
કમીશન એજન્ટ, લોખંડના વેપારી, એન્જનીયર,
કાપડ તથા કરિયાણાના વેપારી વગેરે છે.

મુંબઈની કચ્છી મોઢ જ્ઞાતિ.

આ યાત્રિના શેઠ વાઘજીભાઈ લક્ષ્મીદાસ છે. કન્યા
કચ્છી સિવાય ખીમ્મોને આપી શકાય છે. લગ્ન વખતે
પદ્ધતિના રૂ. ૨૦૦૦ નો રિવાજ છે. મુંબઈ કચ્છી મોઢ
ભાઈઓના ૨૦ ઘર છે. માણસો ૬૫ થી ૭૦ જેટલા છે.
કચ્છી મોઢ ભાઈઓ ૭૫ વર્ષ પહેલાં મુંબઈ આવ્યા
છે. તેઓ ગોટે ભાગે કરીયાણું, સાકર, મીઠાસ્ટોર વિગે-
રેના વેપારી છે. મુંબઈ પુરોમાં શ્રી વાઘજી લક્ષ્મીદાસ,
શ્રી માવજી સુંદરજી તથા તેમની પેઢીના ભાગીદારો,

શ્રી મોતીલાલ પ્રાગજી તથા શ્રી ચંદુલાલ દામજી
શ્રી રણછોડદાસ હીરજી આટાવાળા, શ્રી. જુહારામ
મેધજી મહેતા.

શ્રી માવજી સુંદરજી-કરીયાણાના જખરા વેપારી છે.

શ્રી જુહારામ મેધજી મહેતા-શેઠ વાઘજી લક્ષ્મી-
દાસના સગા તેમજ તેમની પેઢીના ભાગીદાર છે.
પેઢીનું કામકાજ બધું તેઓજ સંભાળે છે. તેઓ
બંને ગોળની વિરૂદ્ધ છે.

કચ્છી, નગરીયા અને ધોધારી કિન્નણીમાં સાથે
મળી જમે છે. બંધા મળી લગભગ ૧૨૦૦ માણસો
થાય. ખર્ચ રૂ. ૧૨૦૦ થી ૧૩૦૦ આવે.

કચ્છી ભાઈઓએ રાજકોટ બોર્ડિંગમાં આ પ્રમાણે
નાણુંની મદદ આપી છે. શેઠ વાઘજી લક્ષ્મીદાસ રૂ.
૨૫૦૦૦, શેઠ માવજી સુંદરજી ૬૫૦, એમ. સી.
એન્ડ કું. રૂ. ૫૦૦, શ્રી. આટાવાળા રૂ. ૫૦૦.

મુંબઈની નગરીયા મોઢ યાત્રિના શેઠ માણુકલાલ
પરશોત્તમ જસરાજ છે, અને ધોધારી મોઢ યાત્રિના
શેઠ જીવરાજ મકનજી છે.

ઉમરગામ

મોઢના ૧૩ ઘર, દશા ગોળવા મોઢ.

કન્યા વ્યવહાર બરૂચ, ચાંડેશ્વર, ચીખલી, નવ-
સારી, સુરત, રોહિર, મુંબઈ સાથે.

૧૯૬૦-૧૨૫ રૂપિયા. ઉપરાંત સોનાની ૪ બંગ-
દીઓ. દાણું-૫૧ રૂ. વરવાળા પાસેથી ઉપરના ગામેથી.
ખીમ્મ ગામેના મોઢ સાથે હોય તો રૂ. ૭૫ દાણું
લેવાય છે.

આ સિવાયના વણીકા સાથે વહેવાર કરે તો રૂ.
૧૦૧ લે છે.

પ્રથમ નવસારી સાથે યાત્રિયોરો હતો, હવે એક
વર્ષથી અહીં નવો જ ચોરો સ્થાપ્યો છે.

શ્રી કાળીદાસ જગજીવનદાસ-મૂળ ચીખલી-
ના. ઘણા વર્ષો અમલો અને આવેલા. બાર વરસથી
ચીખલીના ચોરામાંથી રાજનામું આપી છુટા થયા.

કા. કે. સોસાયટીમાં પ્રમુખ તરીકે ધણી વર્ષો કામ કર્યું. ગ્રામપંચાયતમાં સર પંચ હતા. ગામમાં મક્ત લવાઈ તરીકે કામ કરે છે.

પ્રેમાલાભ માણેકલાલ સંજયવાળા—કા. કે. સો. ના પ્રમુખ છે. ચાણુ ડીરડીકટ બોડના મેમ્બર છે.

રણુછોડદાસ હરકીશનદાસ ધીયા—મૂળ સુરતના. એસી. કાયરે. ઓફ પબ્લીક હેલ્થ અમદાવાદના હેક કલાર્ક હતા. હાલ ત્રણ વર્ષ થયાં અદા છે.

હંધરલાલ કાળીદાસ ગાંધી, મુળઅંદાસ ચુનીલાલ મોદી, રંગીનદાસ ચુનીલાલ મોદી રંગુનની ગીવ એન્ડ ટેક કું. માં નોકરી તથા દેસાઇ વિક્રંતદાસ જમનાદાસ તથા દેસાઇ ગોકળદાસ જમનાદાસ લાકડાના ઠંદાકટર.

બીજા બાઈઓ ખેતી, જમીન, તથા દલાલી કરે છે.

ભુખણદાસ ભાણુભાઈ દેસાઇ—યુનિયનમાં એક. જનરલની ઓફીસમાં હતા ત્યાંથી રીટાયર્ડ થયા બાદ-ચુનીસીપાલીટીમાં સારા હોદ્દા ઉપર હતા. ઉમર. ગામમાં મકાન તથા જમીન છે. દેસાઇ કુટુંબના છે.

હરિભાઈ પરમાનંદની નામાંકિત પેઢી-હરિભાઈ પરમાનંદનો જન્મ સંવત ૧૯૦૯ ના ચૈત્ર સુદ ૧૦ રોજ. તેઓ સં. ૧૯૮૭ માં ૭૮ વર્ષની વયે સ્વર્ગસ્થ થયા. તેમની પેઢીનો ઇતિહાસ જણના જોગે છે.

સ્વ. શ્રી. હરિભાઈના પિતામહ મયુરાદાસ ખુશલાદાસ મુગ નવસારીના, તેમના પુત્ર પરમાનંદદાસ સં. ૧૮૮૮ માં સંજય આવ્યા.

પરમાનંદદાસના પુત્રો હરગોવિંદદાસ, જમનાદાસ, કાશીદાસ અને હરિભાઈ.

હરિભાઈને ત્રીભોવનદાસ, મગનલાલ તથા ગોકળદાસ નામના પુત્રો. ત્રીભોવનદાસને ૭ પુત્રો-નટવરલાલ, મીજશુભજીદાસ, ધનુભાઈ, નાનુભાઈ, છબીલાદાસ અને ગોરધનદાસ; મગનલાલને ચાર પુત્રો-ચત્રજી, વ્રહ્મસીદાસ, વસંતલાલ અને કૃષ્ણદાસ. ગોકળદાસને પુત્ર નથી.

પરમાનંદદાસ પગ રસ્તે દેવાદાર રિયાતમાં ચારે છેકરાઓને લઈને સંજય આવ્યા. સરખતમાં વીકાજ મેથળ તારાપોરવાળાની ધર્મશાળામાં રહી એમના

આશરા નીચે અને એમની મહેરબાનીથી પરચુરણ કરીયાણાનો ધંધો શરૂ કર્યો. પછી સરકારી સડકોના કોન્ટ્રેક્ટના કામે રાખ્યા. પૈસા બેગા થતા શરારી ધંધો તથા લાકડાનો ધંધો શરૂ કર્યો. ૧૯૨૪-૨૫ માં ઉમરગામ આવી વસ્યા. ૧૯૩૨-૩૩ મહા સુદ પ માં જ્ઞાત્યે ગયા. શ્રી નાથદ્વારાથી કાકાર ગોપાળલાલજીને પંધરાવીને સેવા શરૂ કરી. કામવનના શ્રી ગોકુળચંદ્રભાઈની રીત પ્રમાણે તેમની માદાના સેવક થઈ સેવાનો પ્રખંધ ચાલુ રાખ્યો છે. નવું મંદિર ૧૯૭૩ માં જમાવી પ્રતિષ્ઠા કરી. કામવનવાળા મહારાજની પંધરામણી કરી. હરિભાઈ ધાર્મિક વૃત્તિવાળા બહુ હતા અને તે માટે પંકાયલા હતા.

સંજયમાં પેઢી ચાલુ હતી ત્યારે ઉમરગામમાં પાસ, લાકડા, કોલસાનો ધંધો ચાલુ રાખ્યો. જમીન મીકત પણ જમનાદાસના વખતથી વસાવવા માંડી પછી હરિભાઈએ ખૂબ વિકાસ કર્યો.

મૂળ શરૂઆતથી પરમાણ્ડ મયુરાદાસ એ નામથી લક્ષ્મી વેપારની પેઢી સંજયમાં ચાલુ છે-એ એક જ દલાલ હતા અને એ એક જ પેઢી ધંધો કરતી.

સં. ૧૯૨૨ ના આસો સુદ ૧૦ ના દિને ઉમરગામમાં લાકડાના વેપાર માટે નવું બંદર ઉઘાડ્યું, અને સંજયથી પેઢી ખસેડીને એ જ પેઢી ચાલુ કરી, અને હાલ પણ પરમાણ્ડ મયુરાદાસના નામથી ધંધો ચાલુ છે અને બહુ લાકડું આ પેઢી મારફત જ વેચાય છે. ભાવનગર, પોરબંદર, સુરત, યુનિયન વગેરે સ્થળે મોકલાય છે.

એજ પેઢીના કુટુંબીઓએ મગનલાલ હરિભાઈ નામથી રતત્ર જુદો વેપાર-કાપડ કરીયાણું તથા જનરલ ટોટર સં. ૧૯૬૩ થી ચાલુ કરેલ છે.

અંધેરીમાં નટવરલાલ ત્રીભોવનદાસ સંજયવાળાના નામથી પાસ તથા કોલસાનો વેપાર ૧૯૮૯ થી ચાલુ કરેલ છે.

અંધેરીમાં પ્રેમાનંદ માણેકલાલના નામથી ઇમારતી લાકડું, ખાંડ, નળાયા વિગેરેની દુકાન ચાલુ કરેલ છે.

કુલ ૭૫ માણસો કુટુંબના છે-ધંધો એક જ લાગી-
દારીમાં કરે છે.

૩. રતીલાલ સંજયવાળા M. B. B. S:-
આખના સ્પેશીયાલીસ્ટ વલસાડમાં દવાખાનું ચૌદ
વરસથી છે. રમણલાલ એચ. સંજયવાળા B. A.
L. L. B. યાજ્ઞમાં પ્રેક્ટીસ કરે છે. મનુભાઈ વી.
સંજયવાળા B. A. G. સુરતમાં ડેરી દાદી છે. હાકોર-
દાસ વી. સંજયવાળા B. A. મુંબઈમાં મોટર પાર્ટ-
સનો વેપાર. છબીલાદાસ વી. સંજયવાળા M. B.
B. S. આખના સ્પેશીયાલીસ્ટ, કુચ્છા (તા. ઉમર
ગામ)માં. ધનુભાઈ ટી. સંજયવાળા એમીકલ્સર કોલે-
જનો ડીપ્લોમા ન્યુ ઈરીયા વીમા કંપનીના એજેન્ટનાઈટર
એન્ડ એજન્ટસ, યાજ્ઞા હીસ્ટ્રીકટ તથા મુંબઈ.

(અગાઉ રાજકોટમાં ધ્યાનના વડા તરીકે તથા
રંચનમાં એડીસર તરીકે હતા.)

ચીખલી

ગ્રાતિમાં સંપ સારા છે, અહીંની હાઈસ્કુલમાં
૪ શિક્ષકો છે. ૨૦ વર્ષ પહેલાં ૭ ગામમાં કન્યા
આપવાની છુટ હતી. પછી ૨૦ વર્ષ સુધી માત્ર ચી-
ખલીમાં જ કન્યા અપાતી. બે મહિના પહેલાં ઠરાવ કરીને
દશા મોદ ગોલવામાં ગમે ત્યાં આપવાની છુટ કરી
છે. જો દશા ગોલવા મોદ સિવાયના ધીન્જ વાણી-
માંમાં આપે તો કન્યાવાળાએ રૂ. ૪૦૦૦ ફંડ આપવો
પડે. ધંચુંદા દાણું છોકરાવાળાએ રૂ. ૨૧૧ રૂ. તથા કન્યા-
વાળાએ રૂ. ૧૧૧ રૂ. આપવા પડે છે. ચીખલી બહારના
આવે તે માટે તેઓનો જ રિવાજ હોય તે આપવો પડે.

પરદેશ ગયેલા:-૧ જેડીસનદાસ ગોરધનદાસ શેઠ
(ધંધા માટે) હાલ આટલી બોઈ કં. માં છે. તેઓ
પ્રથમ પરદેશ ગયા ત્યારે તેમના માનમાં મેળાવડો
કર્યો, તે વખતે ફંડ કરીને લાયબેરી કરવામાં આવી હતી.

૨ બી. વી. મોદી.

૩ ઉત્તમલાલ મીનજીખજીદાસ મપારા(ધંધા માટે).
ગ્રાતિમધુએ વેપાર તથા ખેતીનો ધંધો કરે છે.

લગભગ બધાને જમીન સારા પ્રમાણમાં હોય છે.
વેણીલાલ તથા મમનલાલ દામોદરદાસ તરફથી
તેમના પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે પાકું પરજ સીમમાં ચાર
રસ્તા બેગા થાય છે ત્યાં બંધાવવામાં આવેલ છે.

ધર ૧૦૦. ચાલુ ધર ૬૫ ટકા તે પછી ૩૫ ટકા
બહારગામ. નાતના માણસો ૪૦૦ થી ૫૦૦.

મોદ વણિક લાઇબેરી. ગામના મેટ્રીક સુધીના
વિદ્યાર્થીઓ તમામને પુસ્તકો આપે છે. આ માટે
લાઇબેરી ફંડ છે. લગ્ન પ્રસંગે દાણું લગ્ન દીઠ રૂ. ૧૦
(જે જમણવાર ન કરે તે) આપે છે. પછું રૂ. ૫૦૦
રોકડા અગર સોનું આ ઉપરાંત છોકરાવાળાને રૂ. ૭૦૦
જેટલો અને કન્યાવાળાને ૪૦૦ થી ૫૦૦ નો ખર્ચ
લગ્નમાં થાય છે (તેમાં ૧૦૧ રૂ. ની વરને પહેરા-
મણી જતાં રૂ. ૪૦૦ રોકડા આપવા પડે છે.)

નવનિર્મિત પ્રિયાજીવું પ્રિમાર્ગનું મંદિર ગ્રાતિને ખર્ચે
આલે છે-કામવનવાળા શ્રીગોકુળચંદ્ર મહારાજની સૂચિનું.
બંધાવ ગ્રાતિજનો એજ વૈષ્ણવ ધર્મના છે.

મોદ નાતની ધર્મશાળા છે. ખાસ વાડી નથી.
નગરશેઠ ચા. ધેલાભાઈ પ્રેમાનંદદાસ શેઠ છે. હાઈસ્કુ-
લની કમિટીમાં ૫ મોદ એમ્બર છે. ૧ ધેલાભાઈ પ્રેમા-
નંદદાસ નગરશેઠ ૨ જગવાનદાસ હરગોવિનદાસ ૩
મીનજીખજીદાસ વીઠલદાસ મોદી, ૪ પોપટલાલ હાકો-
રદાસ પરીખ ૫ મમનલાલ દામોદરદાસ મહેતા.

કન્યાશાળા તથા હાઈ સ્કુલ હોવાથી બાળાઓ
મેટ્રીક સુધી જણી રોકે છે, હાલ ૩ બાળા ઇન્ટરમાં છે,
૧ મેટ્રીક પાસ છે, ૧ મેટ્રીક ફેલ છે.

છોકરાઓ:-૧ એમ. એ. અને ૪૦ જેટલા
એન્ડ્રુએટસ થયેલા છે. ૭૦ મેટ્રીક છે.

ડોક્ટર-૪, L. L. B. ૪, એડવોકેટ જનરલ
૧, છે. રમણલાલ ધેલાભાઈ ચાહ L. C. P. S.
L. T. M. બહુજ ઉત્સાહી અને ચાલાક છે. ડા.
ચંપકલાલ ટી. મહેતા એલ. સી. પી. એસ. લીમટીમાં
સરકારી ડોક્ટર છે. વેણીલાલ દામોદરદાસ મહેતા B.
A. L. L. B. મોહનપુર રોટમાં કારભારી છે.
એચ. એમ. દેશાઈ B. Com. મેનેજર, બોમ્બે સ્ટીમ

નેવીગેશન કું. સોંધીયા દાહિસ,
બેલાડ એસ્ટેટ, કોટ, મુંબઈ. બી.
વી. મોદી, B. A. એસી. મેકેટરી,
બોમ્બે કોરપોરેશન, મુંબઈ. એચ
એચ. શાહ મેટ્રીક એસી. એક્ઝા-
મીનર ટુ થી લોકલ ફંડસ એકાઉન્ટ
મુંબઈ.

ડો પોપટલાલ હાકોરલાસ
પરીખ B. Com. જનરલ મેને-
જર, સુરત ડીસ્ટ્રીક્ટ કો બેંક સુરત.

ડો. ઉત્તમલાલ ડી. મહેતા
L. C. P. S. વાપી મુકામે રહે
છે. કોંગ્રેસમેન, ગુજરાત પ્રાંતિક
સમિતિના સભ્ય છે. બે ત્રણવાર
જેલ ગયા છે.

ડી. રાધાચન્દ્ર પ્રભે. એન્ડ હાઉસર
રોડર્સ (હુકાર ચાલ, મુંબઈ) ના
બાગીદાર. આશુલાલ પી. રોક ફર્ટ-
કલાસ પ્રવેક્ટ્રીકલ અને સેકન્ડ
કલાસ મીકેનીકલ એન્જનીયર છે

જ્યોતિલાલ જી. ગાંધી પેપર
મર્ચન્ટ-બોમ્બે.

છાટલાલ ડી. પરીખ. પરીખ
લધર્સ એન્ડુ. એન્ડ ગ્લાસવેર, ૪૫૭
હલ્લહિસી સ્ટ્રીટ, રંગુન.

મુળજીભાઈ છાટલાલ
& Co. મીલજીન રોડર્સ નાગદેવી
સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.

એન. પી. પારેખ એન્ડુ. એન્ડ
ગ્લાસવેર. ફેઝર સ્ટ્રીટ, રંગુન.

ઉત્તમલાલ બી. મપારા, પલ્
મરચન્ટ, જામનગર.

એકંદર રીતે સીખલીના મોઠ
બાપ્તો ખૂબ કેળવાયેલા છે.

વિરલા

અહો! આપી આપી પગવિપળ આપી અવનવું,
વિના માથું હોંશે ઘઈ જગતને રિક્ત બનવું;
સુકર્મી સંભારી પછી હૃદયમાં રંજિત થવું,
તહીં નિર્ભાગીની નિયતિ મહીં એવું નિરખવું.

વસી ખૂણે ખાતા મનુજ નજરે પુષ્કળ પડે,
અને વહેંચી ખાતા પણ બહુ વિવેકી જન જડે;
પરંતુ કેં શખ્યા વગર નિજ સંચું જગતને,
સમર્પી સંતોષે વસવું વિરલાથી પ્રિય! જાને.

૦ ——— ૨૫. ડિવ બોધાદકર ——— ૦

નવસારી

નવસારીમાં ૯૦-લાણા છે. દાલ અહીં સાંઠ ધર ચાલુ છે. ખીજ મુખર્ષ, રંગુન, ઉમરગામ વિગેરે રથળે વસે છે. દાલ નવસારીમાં કુલ ૨૫૦થી ૩૦૦ માણસો હશે. અહિંની મોદ માતિ કન્યા ગમે ત્યાં આપે છે, અને તે પછુ મોદ સિવાય નાગર વાણીઆ, લાલ, વિગેરેમાં પણ કન્યા આપે છે. મોદ માતિ બહાર ખીજ માતિમાં કન્યા આપે તો વંચાળા પાસેથી તેઓ રૂ. ૪૦૦) દાણુ લે છે. મોદ માતિમાંજ લગ્ન થાય ત્યારે પશ્ચુ રૂ. ૫૨૫) અને દાળીના કપડાં વીગેરેમાં રૂ. ૨૫૦) ખર્ચ થાય છે.

નવસારીમાં આપણા માતિ બાઇઓ ચોક્કસી, તથા કાપડનો ધંધો કરે છે. શ્રી નાનાલાલ નરેન્દ્રભદ્રાસ ચોક્કસી, શ્રી દિગ્ગતલાલ દારકાદાસ કાપડીઆ, ડા. દિરાલાલ અમથાભાઈ પારેખ, M. B. B. S. (જેઓ પોતાનું દવાખાનું ચલાવે છે.) વગેરે ખીજ ધણી જાણીતી બ્યક્તિઓ છે.

રંગુનવાળા ગાંધી બ્રધર્સને નવસારી-દસમવાડમાં સાર્વજનિક દવાખાનું છે તેમજ તેઓએ વૈષ્ણવમંદિર પણ નવેસર બંધાવ્યું છે. માતિની વાડી વીસા લાલ વણિકા સાથે ભાગમાં છે. માતિનું એક વિદ્યોતેજક મંડળ પણ છે જે શ્રી તથા ચોપડીની મદદ આપે છે. આમાં પણ ગાંધી બ્રધર્સની મદદ છે.

સુરત

વિકુલવાડી:—શેઠ તાપીદાસ અને વૃજદાસ દુલ્હ-સીદાસ વૃજદાસે આ વાડી બંધાવી છે. તેમાં સં. ૧૯૩૦ ના માગસર સુદ ૧૨ ના રોજ શ્રી વિકુલ-નાથજીની રથાખના કરવામાં આવી હતી. ક્યાવાંચન કે વ્યાખ્યાન માટે જાહેર પ્રજાના ઉપયોગ સારૂ મોટા હોલ તથા પ્રસંગોપાત માતિ જમણુ કરી ચક્રાય તેવી સગવડ ઉપરાંત ઉપર રહેવા માટેની પણ અનુકુળતા છે. ફી રીમીગ્રમ પણ છે.

આ મંદિર વિગેરેના નીલાવને માટે શેઠે દ્રષ્ટ ક્યું છે. છતાં પોતાના પદરનો ખર્ચ કરીને તેમણે દ્રષ્ટની રકમ વધવા દીધી અને એ દ્રષ્ટ ફંડમાંથી રૂ. સવા બે લાખ સુરત સાર્વજનિક નિક્ષેપાલયીને આપ્યા છે. ફંડમાંથી કુળવણીને અંગે વિદ્યાર્થીઓને ચોપડીઓ, શ્રી, વિગેરેની મદદ પણ આપવામાં આવે છે, તથા ખીજ કુળવણી મંડ-લોને તેમજ લોકલ બોર્ડ મારફત તાલુકામાં રુઝો-બાંધવામાં મદદ આપવામાં આવે છે. શેઠ ચીમનલાલ દામોદરદાસ, નાથાભાઈ વિદ્યુત્તદાસ ચોક્કસી, ગદાભાઈ ઉટાલાલ ચોક્કસી, લાલભાઈ ત્રીભોવનદાસ, ભગુભાઈ દારકાદાસ દ્રષ્ટીઓ છે.

સાર્વજનિક ઇંગલીશ સ્કૂલ:—આ સ્કૂલ નાનપરામાં આવી છે. તેમાં શેઠ તાપીદાસ અને શેઠ દુલસીદાસ વૃજદાસ તરફથી અનુક રકમ અપાઈ હોવાથી આપણી માતિના વિદ્યાર્થીને શ્રી વગેરેમાં રાહત મળે છે. અને હાઈસ્કૂલ તથા મીડલ સ્કૂલ સાથે એ શેઠિ-યાઓનું નામ જોડવામાં આવ્યું છે.

લખપતિ પ્રસુતિગૃહ:—ભરતિયા શેઠની નાત વાળા કાલિદાસ દારકાદાસે આ પ્રસુતિગૃહ માટે જમીન મફત આપી છે. પ્રસુતિગૃહના મકાન બાંધવામાં રૂ. ૨૨૦૦૦) અને અંદરના સાધનો માટેના રૂ. ૩૦૦૦) ખર્ચ થયો છે અને તે શ્રી શેઠ ગુલાબદાસ રંગીવ-દાસે આપેલો હોવાથી આ સંસ્થા 'ગુલાબદાસ રંગી-લદાસ પ્રસુતિગૃહ' તરીકે જાણખાય છે. પ્રસુતિગૃહ ૧૯૩૮ માં ખુલ્લું ચક્રવામાં આવેલું છે.

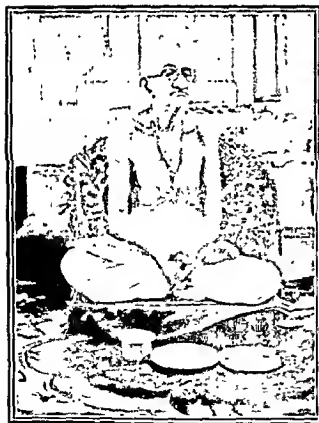
સેનીટરીઅમ:—ભરતિયા શેઠે બંધાવેલું આ સેનીટરીઅમ અડવા લાઇન્સમાં આવેલું છે.

બૈજનાથ ભરતિયા છુવન:—આ પણ સેની-ટરીઅમ છે અને ભરતિયા શેઠે કતારગામમાં બંધા-વેલું છે. જન્મે સેનીટરીઅમમાં મફત રહેવા દે છે.

હાઇસ્કૂલમાં બેલોક:—તાપીદાસ વૃજદાસ સાર્વ-જનિક હાઇસ્કૂલમાં પોતાના તડના વિદ્યાર્થીઓની શ્રી ન લેવાય એ ચરતે શેઠ ભરતિયાએ રૂ. ૨૫૦૦૦)ના ખર્ચે એક બેલોક બંધાવી આપેલો છે.

પૂજ્ય ગાંધીજીની પંચાવસ્યા

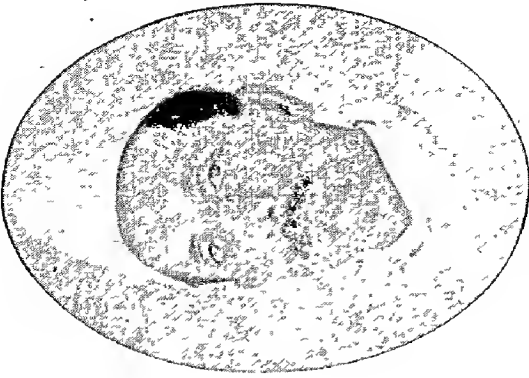

૧૧. યોગ શ્રી હરજીયનનાથ નરગવનનાથ પારેખ : અંક ૩૨૬૨

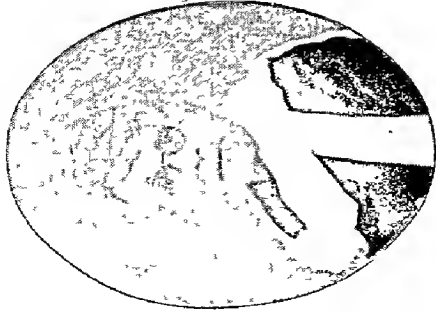

યોગ શ્રી ચુનીલાલ ગીરધરલાલ : મુંબઈ

—: મોદ મહોદય—રત્ન મહોદય અંક :—

શ્રી. લલ્લુભાઈ કેશુરાસ મલિયા
મંત્રી, સ્વાગત સમિતિ : ભાવનગર

શ્રી. મુળજી નારણજી ગોંધી
‘સોલ બોર્ડિંગ’ તથા ‘સોલ મોટોરલ’ના ઓફીસર
ભા.વનગર

જીવન મુક્ત

શ્રી. કલ્હન ચક્ર ગાંધી

નામ રૂપ મારાં નહિ, નહિ તન મન ધન પ્રાણ;
માર્ગે માર્ગે રજ નહિ, સદુમાં ધણ પ્રમાણ.
વૃક્ષ ખીજમાં ભેદ ના, વૃક્ષ ખીજ સદુ એક;
ધણ જગત આ તેમ છે, દેખો કરી વિવેક.
જલ તરંગમાં ભેદ ના, બને એક સમાન;
પરમ પુરુષ ને પ્રકૃતિ, એમ જ એક જ માન.
ચંદ્રનેજ ને ચંદ્રમા, બને એક સમાન
જગત ધણ એ સમ ગણે, જીવન મુક્ત તે જાણે.
સ્વપ્ન રમી જગ જાગ આ, સ્વપ્ન ફર્યો તે માથ.
જાણે જેમ કરેણીઓ, તેમ જીવ જગમાંથ.
રંચના આ રચતાં રમી, પછી થયો હેરાન;
તત્ત્વદષ્ટિથી દેખતા, જીવન મુક્ત તે જાણે.
તાર વસ્ત્રમાં છે ધણુ, તાણે વાણે એક;
તેમ વિવિધ નામે ગ્રંથું, અખિલ જગત આ એક.
કાપડ અને કપાસમાં, મિથ્યા ભેદ જાણાય;
કાપ કારણની સાંકળે, સત્ય અભેદ સુધાય.
જાની જનને શાય શો, વસ્તી વા વેરાન ?
આત્મરૂપ સદુમાં જુએ, જીવન મુક્ત તે જાણે.
બ્રુષણ વિવિધ ભણે બન્યાં, સદુમાં સોનું એક;
તેમ એક ધણે બન્યાં, જગમાં રૂપ બનેક.
શેરડીમાં ન્યમ રસ રહ્યો, તલમાં વસીયું તેલ;
તેમ અણુ અણુએ જાણો, સમર ધણરસ એલ.
જાને ભોઈ કમ ને, કમ ભોઈ જાન;
નિશક્ત થઈ જીવતા, જીવન મુક્ત તે જાણે.

સમતા સેવી સર્વદા, મનથી તજી શુભાન;
ધણજાન રસલીન છે, જીવન મુક્ત તે જાણે.
સમતા વિણ ના સ્થિરમતિ, સ્થિરમતિ વિણ નવ ભાવ
ભાવ વિના ભક્તિ નહિ, નહિ જાવ તરવા નાવ.
ત્યાગી ભવ સદુ યોગી, સંતો ને સદ્ગાન;
દૂર ધરે અભિમાનને, જીવન મુક્ત ને જાણે.
જિતિવાળા બદારથી, અંતર ધરતાં બ્યાન;
દૂષ શોકમાં ને સદા, રહેના એક સમાન.
ત્રણે કાળમાં ને રહે, સાગર સમ અંબીર;
તેનું સાચું જાણીએ, જીવન મુક્ત શરીર.
સ્વભાવે સંતુષ્ટ ને, દૂષ ગદિત નિર્દેશ;
સમચિત્ત સિદ્ધિ અસિદ્ધિમાં, જીવન મુક્ત કુતચેદ.
ધણ પ્રાપ્તિની પ્યાસમાં, સદુમાં એક જ તાન;
ધણ તત્ત્વમાં રત રહે જીવન મુક્ત તે જાણે.
એ ગોપ એ ગોપિકા, એ દલધર એ કદાન;
ધણ સ્વરૂપે ભાગતા, જીવન મુક્ત વિદ્વાન.
મનની ચંચળતા તજી, કરતાં સાચો વ્તપ;
મન મંદિરના દેવતા, દોષા આવે આપ.
મનની ચંચળતા તજી, એકે રહી સુમુક્ત;
આહાર વિહારે નિયન તે, સાચો જીવન મુક્ત
સંકલ્પ વિરલ્પ ત્યાગીને, બની આત્મ બળવાન;
બ્યાન ધરે પરમેશ્વર, જીવન મુક્ત તે જાણે.
સોડ ચમક લોડા મહો, રતું મીલનતું તાણ;
તેવે તાણે છે રહ્યા, ભક્ત અને ભગવાન.

અંદર બહારે ભુદ્ધ થઇ, ધરો પ્રભુનું ધ્યાન;
બહા તત્ત્વ રસલીન છે, જીવન મુક્ત તે બાણ.
જ્ઞાનિ નિજના જ્ઞાનનું, નિશ્ચિન કરતા દાન;
એક જ્ઞાનિ પર વારિયે, કોટિ કોટિ ધનવાન.

કર્મ ફોગેલા ત્યાગી જે, કરતા કાર્ય સમાપ્ત;
જીવન મુક્ત એ થઇ કરે, અંતે સદ્ગતિ પ્રાપ્ત.
મહા કૃપાળુ દેવનું, દીધેલું સહુ દાન;
એ નિમિત્ત અર્પણ કરે, જીવન મુક્ત તે બાણ.

દેવળ વિભુના શીયરણોમાં, મન અને હૃદિ લગાવે છે,
જન્મ મરણના ભયને તજતાં, જીવન મુક્ત તે કહાવે છે.
સુખમાં જેને દર્પ નહિ ને, દુઃખમાં મુખ ન કરતાં મ્હાન;
નિજ હૃદિને રિયર કરી રાખે, એજ જીવન મુક્ત સુગળ.
સાંસારિક વિષયોને જે નર, સુખદુઃખોનું બાણે મૂળ;
પાલન કરીને યમ નિયમોનું, વિચરે સદા આત્મ અનુકૂળ.
આત્મજ્ઞાન વિષે જ જેને, સુખ વિશ્રામ દેખાયે છે;
યોગી પરમ બ્રહ્મદર્શી તે, જીવન મુક્ત કહાવે છે.

આ અસાર સંસાર સિંધુમાં, જેઓ રહેછે કમળ સમાન,
કર્મ કરતા પણ નહિ કરતા, અહંભાવ કે કંઈ અભિમાન;
લક્ષ્ય કયું જેણે જીવનમાં, કર્મયોગનું જીવન મુક્ત;
ક્રિયાવાન ધૃતિમાન પુરુષ એ, સાચો બાણે જીવન મુક્ત.

પર ઉપાધારે કરતાં કરતાં, જેનાં પાપ થયાં સહુ લીધા;
બેદભાવ જેના મનમાં ના, સદાચરણમાં નિત્ય અધીન;
કામક્રોધ તજી મન વશ કરીને, પ્રભુ ચરણમાં ધરતા ધ્યાન;
એવા બ્રહ્મજ્ઞાન અભિલાષી, સાચા જીવન મુક્ત મહાન.

વિષયોની ઇચ્છાથી મનમાં, ઉપજે કામ ક્રોધનો સંગ;
ક્રોધ કરે ત્યાં મોહ વધે ને, મોહે યાય ભજનમાં ભંગ;
સર્વ ઇન્દ્રિયો વશ છે જેને, વિષયોથી મન ખેંચી લીધ;
ખરે પ્રતિષ્ઠિત હૃદિ એની, સુખી રહે એ જગમાં સિદ્ધ.
જેમ અગ્નિને ધૂમે ઢાંક્યો, જેમ દર્પણકા મળથી મ્હાન,
જેમ ગર્જા ત્યાગથી ઢાંક્યો, તેમ ઢાંકાયે કામથી જ્ઞાન;
વિષયાસક્ત નરને મન એથી, શીલ ગુણ સહુ યથે દૂર;
અસ મદમતિ દુર્ભંગ એ, તેથી પામે જગમાં શુદ્ધ.

વિષયાસક્ત જનોની પેઠે, સેવાસક્ત રસીયે તાનું;
લોકહિત છલતા હંમેથી, સંજ્ઞન કર્મ જ કરતાં મહાન;
પોતાનું સુખ દૂર તજીને, પર સુખ માટે આપે પ્રાણ;
બહીષ્કૃત તે યાતા અંતે, જીવન મુક્ત પદ પામે મહાન.

વિજ્ઞ સત્સંગ મતિ નવ નિર્મળ, વિજ્ઞ વિવેક ન પ્રભુનું ધ્યાન;
વિના ધ્યાન શાંતિ નવ મળતી, વિના શાંતિના સુખ સદ્જ્ઞાન;
આત્મ નિમગ્નજન કરીને જે નિત, આત્મતૃપ્તિથી રાખે જે;
તે વીરલ સંતુષ્ટ સુભગ નર, જીવન મુક્ત પદ પામે છે.

વિષયોમાં જે રક્ત નથી ને, યમ નિયમોથી જે છે મુક્ત
સદા તૃપ્ત છે જે પોતાથી, તેજ પ્રસ છે જીવન મુક્ત.
સુખદુઃખમાં શરદી ગરમીમાં જે રહે છે એક સમાન
કદી હૃદયમાં ક્ષોભ ન લાવે, યતુ મિત્રને ગણે સમાન;
વાસનાઓથી રહિત સદા ને નિર્મલદર્શી છે અનુરક્ત.
તેમ અસંગ રહી કર્મજ કરતા તેજ પ્રાપ્ત છે જીવન મુક્ત
કંથન ને કામતી દેખીને, મનમાં જેને ક્ષોભ ન થાય.
શિરપર આલ્યા મૃત્યુથી પણ, મનમાં જે ન જરી મહારાય.

સમ આત્મા જે સદ્ગમાં બણે, સમ દૃષ્ટિથી જે છે મુક્ત;
યોગી જ્ઞાની પારપર્યો તે, તેજ પ્રાપ્ત છે જીવન મુક્ત.

જે સાગર સમ નિશ્ચલ રહેતાં, મનમાં ક્ષોભ કદી ના લેવ;
કરતાં છતાં પણ કયું નહિ કરતા, તે નર જીવન મુક્ત કહેવ.

અવિશ્રાંત બહુ કર્મ પરાયણ, તો પણ રહે એથી નિર્લેપ
ત્યાગ કરી અદંતા મમતાનો, જે છે નિશ્ચિત આત્મારામ;
નિરપેક્ષ નિર્દ્વેદ રહી કરતાં, કાર્ય સજ્ઞ સફળ નિષ્કામ;
સુખ દુઃખમાંથી સમતાસાધે, સોનું માટી સદુલ્લેસ સમાન;
મહાપ્રાપ્ત સ્વચ્છન્દ પુરુષ તે, સાચો જીવન મુક્તજ બાણ.

પુત્રાદિમાં મોહ નવ કાંઈ, નવ ધન દોલતનું અભિમાન;
સહુ બ્રહ્મ છે નહિ અન્ય કંઈ, એવું જેનું છે દૃઢ જ્ઞાન.
મનમાં જેને નહિ વાસના, બ્રહ્માનંદથી છે ભરપુર;
નિંદા સ્તુતિ રહિત સદા જે, ત્રણે એષણાથી છે દૂર.
લોક બ્યવહાર રહે ઉલોગી, પણ તેમાં ના કદી આસક્ત;
એવા જીવન મુક્ત પુરુષ છે, સાચે પ્રભુના પારા બક્ત.

(દિંદી અંધને આધારે)

‘મોઢ મહોદય નો રજત મહોત્સવ

શ્રી કલ્હાન ચક્ર ગાંધી

એક વખત એવું વર્ષેલ કે એકલા
મુજબ પ્રલાકાર્મા જ લગભગ ૧૨૫
જેટલાં ગાંધી માસિકા નીકળે છે. સંભવ છે.
હાલમાં લગભગ દરેક ગાંધી પોતાના
અનુદય અર્થે સંમેલન પ્રવૃત્તિ અને તેના
પ્રચાર પ્રયત્ન તરીકે ગાંધી માસિકની પ્રવૃત્તિ
હાય કરી રહી છે. આમાં આપણે પણ
સમાસ છે. આપણી ગાંધીમાં આ કાર્ય
લગભગ ૪૫ વર્ષથી આરંભાયું છે. પ્રથમ
પાટણવાળા પરિષદ નયુમાઈ ગિરધરલાલે
મોઢ શુભેચ્છક નામથી આ પ્રવૃત્તિ શરૂ
કરેલ. તેમાં સ્વ. બાલુભાઈ કલ્હાનદાસ આદિ લેખકો
તરીકે જોડાયા હતા. તે માસિક ત્રણેક વર્ષ ચાલી
બંધ થયેલ; પછી કેટલોક વખત વિત્તા બાદ તેનું
પુનર્દર્શન જામનગરવાળા પોષ્ટલાલ દસરાજ શેડે
કરાવેલ. તેમના હાયમાં પણ તે પ્રવૃત્તિ પાંચ વર્ષ પુરું ન
કરી શકે. ગાંધીને અંગેની આ અંધકારમય રિચિતિ
મહોદયના પ્રમુખ સંચાલક પૂનમ ભીખાભાઈ ગોપા-
ળજી પારેખથી સહી ન ગઈ. તેમણે પોતાના હાયમાંહેની
ગાંધી સેવાની અનેક પ્રવૃત્તિ સાથે આ પ્રવૃત્તિ પણ
ઉપાડી. પ્રથમ બે વર્ષ મોઢ માર્તંડ અને પછી મોઢ
મહોદય નામથી તેમની આ પ્રવૃત્તિ ચિરંજીવી થઈ.
આજ ૫૨મીસ વર્ષ થયાં અખંડ વહી અને તેનો
આ રજત મહોત્સવ ઉજવવાનો સુપ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો.

સાર્થક કાર્ય. આપણા અનેક ધર્મપીરો, દાનવીરો
અને કર્મવીરો જગતા હતા અને જગ્યા તેમને દેખાડ્યા
જોળખાગ્યા. આપણી અનેક ગાંધી વિશ્રુતિઓનો
આપણને પરિચય આપ્યો. ભાવનગર અને રાજકોટ
બોર્ડીંગ જેવી સંસ્થાઓ હયાતીમાં આવવામાં પોતે
ખરે પગે સહાયક રહ્યાં અને તે સંસ્થાઓ બંધરથા
પૂર્વક ચાલે છે તેના ખર્ચ આપણને તેના દ્વારા મળતા
રહ્યા. અખિલ દિવસ મોઢ વધુિક સંમેલનની બે બેઠકો
ભરાઈ, ખૂણે પડેલા આપણા માળવી બંધુઓનો સંપર્ક
સધાયો. બોટાદ મોઢ યુવક પરિષદ સ્વર્ગરથ રાજરત્ન
દરિલાલભાઈના પ્રમુખપદે ભરાઈ, કાઠિયાવાડના ૩૪
તાલુકાઓની મોઢ ગોળ પરિષદ જી સંવત ૧૯૫૪ થી
અન્યરિચિત રીતે ભરાતી તેને બંધરિચિત થવું પડ્યું,
આ બધું મહોદયને આભારી છે.

આ ૫૨મીસ વર્ષમાં મહોદયે પોતાનું મહોદય નામ

આ કુવાન (!) સેતકે (આ લેખના લેખક) ઉદ્દતા

વનમાં પહોંચતાં પહોંચતાં યુવાંવરયાના જોમે મોઢ તેજો-
નિશ્ચિની લાવના સેવી. એને માટે મદ્રાસ, દખન દેશખાદ, સુરત, પુના, મુંબઈ, લાવનગર, રાજકોટ, જામનગર, દેવાસ, ઉદાર, ઉજ્જૈન, ભોપાલ, સાગ્ગપુર, ઝોંકર, આદિ અનેક જગોએ ગયો આઓ. તેટલામાં દુકાળ પડ્યો, મહાયુદ્ધનાં મંડાણ થયાં, જેમને છાપેલ પત્રો પ્રમાણે હકીકત જાણી મોકલવા રૂપમાં અને પોષ્ટ દ્વારા પત્રો મોકલાવેલ તેમણે હકીકત મોકલી નહિ, અને પેન્શન બંધ થયું એટલે 'ભજ મન રામ ચરણ સુખદાઈ' કરી બેસી ગયો. પણ એ બધા પ્રવૃત્તિકારોની પ્રવૃત્તિનો પણ મહોદયને છે. મહોદયનાં જીવન વારિથી તેમની લાવનાઓ એક અથવા બીજે રૂપે જગી હતી.

૧૨મું મહોદયે મોઢામાં મોઢું કાર્ય તો એ ક્યું કે દશા, વીશા અને અગ્રાલજ, ગોલવા, માંડલીયાનો ભેદ હતો ન હતો ક્યો. મહોદયને આંગણે સહુ સરખા જણાય અને સર્વેએ તેને પોતાનું માન્યું. મહોદય સદાયક ફૂંડની વ્યક્તિઓનાં નામે વાંચતાં કે ઝાઢ-કોનાં નામો જોતાં તે વાત પ્રસક્ત થાય તેમ છે. સર્વને પોતાનું સુખદુઃખ કહેવાનું, સમગ્ર જ્ઞાતિને સંભળાવવાનું, શ્રોત્રાદ્ય કરવાનું 'મહોદય' એ મુખ્ય રીતિઓ રોચન બન્યું. પતિ ત્યક્તાઓના પુકાર, મહાજનોની નજબાઈ, એક સ્ત્રી હયાત છતાં બીજી કરવાની શૂદરયાઈ, સાસુએ મોતના મુખમાં મુકેલ ધહુ જેવા બનાવ, જામનગરની યુવક પ્રવૃત્તિ, કચ્છની યુવક જગૃત, સુરતીઓની જનસેવા લાવના, વીર-મગામ અને મુંબઈ આદિમાં ઉગતાં મંડળો-તેના હેતુઓ આદિ વાંચતાં વિચારતાં જ્ઞાતિ સમમતા મન પર એક તરફનો સુવાચ્ય સુસંસ્કાર જન્મ્યો, જાગ્યો, પોષાયો અને પોષાય છે. તેનું સઘળું માન મહોદયને ઘટે છે, અને તે માન તેને મળવાનું કારણ તેની નીતિ-કાર્યપદ્ધતિ છે.

જ્ઞાતિમાસિકો માટે મહોદયની પદ્ધતિ અનુકરણીય છે, રત્નપાત્ર છે. મહોદયના તંત્રી રચાનેથી કદી વિવાદાસ્પદ લેખ લખાતા નથી. છતાં કોઈ ટીકા કરે તો તેના સામે વિવાદમાં ઉતરવામાં આવતું નથી.

કોઈ લેખકોના લેખો ચર્ચાસ્પદ થઈ પડે અને તે વિવાદ વધે અથવા વધવા સંભવ જણાય તો તે તરત બંધ કરવા તે પુરતી કાળજી રાખે છે, એ પ્રસંગમાં તે શત્રુમિત્ર જેવો ભેદ કે પક્ષ રાખતું નથી. રીસાય તેને રીસાવા પણ દે છે. આ સંબંધમાં હું મારો પોતાનો અનુભવ કહું. ધણું કરીને ૧૯૨૦ માં મેં રાણપુરની પ્રીતલા, લાવનગરની, જૂલ, અને શું મંગળા અને અમરેલી નિદ્રાવણ છે? એવા ત્રણ લેખ લખ્યા તેમાંનો પહેલો લેખ છપાતાં રાણપુર અને તેના જેવી માન્યતા ધરાવનાર વર્ગે બાકી બેકો. અને તે પક્ષ તરફથી શ્રામાન પ્રાણુજીવન કરસન-જીએ સખત શબ્દોમાં ઝાટકણી કાઢી. હું તેનો ઉત્તર મણુ તેવા જ કક્ષ શબ્દોથી આપત પણ સંચાલકે મને લખી મોકલ્યું કે તમારો કોઈ પણ તરફનો ઉત્તર અમે છાપીશું નહિ. તમારો બચાવ કોઈ તદ્દથ વ્યાકા પાસે લખાવી છાપીશું. ૨. ત્રણેક વર્ષ પહેલાં મારે અને જગૃતિયાળા રા. મોહનલાલ પારેખને વિવાદ થયો. તે વખતે. તંત્રી રચાનેથી મને જણાવાયું કે તમારો લેખ અમને મળ્યો છે પણ અમે છાપીશું નહિ. ઠ. ડા. મદનજીભાઈ, રા. કનૈયાલાલ કોઠારી અને હું રાજકોટમાં હતા. વિધવા વિવાદ પક્ષમાં હું રા. કોઠારીનો અનુસોદક બન્યો હતો અને અમારા બંનેથી ડા. સાહેબનો મત જીતેલો હતો. તેમણે અમારા બંનેની વિરુદ્ધ એક લેખ મહોદયમાં મોકલ્યો. લખવાના ઓછા પરિચયે ભૂલો સુધારી છાપવા જણાવેલ. તેમાં ભૂલો સુધારનારે કષ્ટિક બળતું સુધારું. લેખ છપાયો. અમને મનદુઃખ થયું. ડોક્ટર સાહેબે પોતાની નિખાલસતા જણાવી. સાર પછી કેટલેક દિવસે હું લાવનગર ગયો. મારો અને સંચાલકેનો આજે ૪૨ વર્ષનો સંબંધ-મારો ઉતારો તેમને ત્યાં જ હોય. રા. ગોરધનદાસ સાથે પણ તેટલો જ પરિચય. મહોદયની ઓશીસમાં જ્ઞાતિસેવાના અનેક વિચાર કરતા હોઈએ. ગોપનાથને દારયે કે પ્રમાસ માટ્યુને દારયે જવામાં સાથે જ હોઈએ. આવો ગાઢ પરિચય. મહોદયની ઓશીસમાં હું અને ગોરધનદાસ બેઠા હતા. મેં ડોક્ટર સાહેબના લેખની વાત કહી.

રા. ગોરધનદાસે તેનો અથાણાત ખુલાસો કર્યો. 'મે' તે મૂળ લેખ જેવા માગ્યો. તેમણે જણાવ્યું કે કોઈ લેખકનો મૂળ લેખ બીજાને બતાવવાની અમારી કાર્ય પદ્ધતિ નથી. માટે જ હું તમને બતાવી શકું નહિ. ન જ બતાવ્યો. આ કાર્યપદ્ધતિ મને ગમી અને અનુકરણીય જણાઈ.

પણ હવે મહોદયે મારી એથીયે વધારે કરણ રિયલિટ કરેલ તેનો ખ્યાલ આપું. મહોદયનું તંત્રી મંડળ યાત્રામાર્ગ તરીકે મારું મિત્ર, પરમમિત્ર, પણ કટ્ટર વિરોધી. એક જ પગમાં ગોળને છવાડવામાં હું કાઠિયાવાડની ગોળની ભાવના વિરુદ્ધ, ભારતવર્ષના સમગ્ર મોઢનું એકીકરણ ઇચ્છનારમાંનો એક. મોઢને જો નિષિદ્ધ કાર્ય મારી તે ભાવનાના પ્રચાર માટે 'મે' હાથમાં લીધું હતું. લગભગ વીસ વર્ષ પહેલાં પ્રભાસપાટણમાં દરિયા કિનારે મારી એ ભાવના 'મે' પૂત્ય બીખા-ભાષને સમજાવી હતી. તે સમયે એ તેમને એટલી બધી ગમી હતી કે દરિયાકાંઠાની મોજ બંધ કરી તરત જ ચોરવાડ, જુનાગઢ, ગોંડલ અને રાજકોટ જઈ, ત્યાંની પ્રમુખ વ્યક્તિઓને મળી, ભાવનાસિદ્ધિ હાથ કરી રાજકોટમાં ભારતવર્ષના સમગ્ર મોઢ સંમેલનની પહેલી એકઠાઈ કરાવતો મહા આનંદ ઉજવ્યો. તરત જ જામનગરનું નિમંત્રણ મળ્યું. ત્યાં પણ સારા સંસ્કાર સાથે કાર્ય આરંભાયું. ત્રીજી એકઠાઈ મોઢરામાં મેળવવા પરિખ નયુભાષ ગીરધરે નિમંત્રણ કરેલ. પરંતુ તેમના મૃત્યુથી તે વાત આગળ ન આવી. મહોદયે પણ તે વાતને સંભારી જ નહિ. તેના પર વિશ્વસિતામાં પડેા જમવા આપ્યાં. 'જપતી પ્રીતમની જપમાળ જુવતી જે અલએલી.' એ મીઠાણે ગોળની જપમાળ જપ્યા કરી. ભાવનગરને આંગણે ગોળ પરિવહ કરાવાના સમાચાર જાણતાં 'આગામી પરિવહ...' એ મથાળાથી એક લાગેા પત્ર 'મે' મહોદય પર મોકલ્યો અને તેમાં ગોળની ભાવના છટ નથી એ વાત પુરા જોરે સોરથી જણાવી. તેમાં મુખ્ય દંડીક એ હતી કે-આપણી કન્યાઓનાં સુખના ભોગે આપણે ગોળને જાળવી રાખીએ નહિ, તેમાં કરવામાં

ધર્મ કે ન્યાય નથી. વિદ્યાર્થીભવનો જેવી સરંથાઓ ઉભી કરવા આપણે આપણા ગોળની બહારના ભાષણે પાસે સહાય લેવા જઈએ અને કન્યા આપવામાં તેનાથી દૂર રહીએ. વાડેા બાંધી તેમને દૂર રાખીએ આમાં ન્યાય કે શાણપણ નથી. મોઢ સમગ્રને ઉપર લાવવાની પદ્ધતિ જ છટ છે. ગોળ તેમાં બંધકર દીવાલરૂપ છે. તે દીવાલ તૂટવી જોઈએ. આ પત્ર મહોદયે છાપ્યો. પણ મારી ભાવનાની પીક થાબડી નહીં. તેના પર વિસ્તારથી પ્રવચન કરી યાત્રાખંડુઓને તે સંબંધમાં જાગૃત કરવા તરફી લીધી નહીં. ચોર-માથા બાગક જેમ મારા પત્રને માત્ર જળા જ આપી. તે પરિવહના વિદ્વાન પ્રમુખ રાજરત્ન હરિલાલભાઈએ પોતાના પ્રમુખ તરીકેના બ્યાખ્યાનમાં મને ઉત્તર આપવા પ્રવચન કર્યો. સુધારકો આમ કહે છે આદિ રૂપે ઉત્તર આપ્યો, અને રડતીના આંસુ લૂછવાની રીતે, ધોટીશ કારભારની પદ્ધતિએ તપાસ કમીશન નીમવાની વાત વિચારી. ગોળમાં જગતમાં કથી કથી બાજતો નડતર રૂપ છે તે ગોળની બહારના માણુ મોઢી જણી ગોળનો વિસ્તાર કરવા શું કરવું થોઅ છે તે વિચારવા એક સંમતિ નીમી. લગભગ ૧૫ વર્ષ થઈ ગયાં પણ હજુ સંમતિનો તે માટેનો રિપોર્ટ આકાશમાંથી નીચે ઉતર્યો નથી અને મહોદય તેવી વાત આ માટે સંભારે!

પણ મારા જેવો આગ્રહી મનુષ્ય આવા બનાવથી પણ નિરાશ થાય ખરો ? 'મે' વિચાર્યું કે મહોદય પર જેની ભારેમાં ભારે અસર થાય તેવી વ્યક્તિ હારાં તેના પર એવું દબાણ લાવવું કે જેથી ગોળની સંકુચિત ભાવનાથી તે વિમુખ બની સમગ્ર ભારતવર્ષનાં મોઢ પરિવહની સન્મુખ બને. આને માટે 'મે' સર-સાહેબને પસંદ કર્યાં. સાતેક વર્ષ પહેલાં તેમને પત્ર લખ્યો. તેમાં આ આશયનું જણાવ્યું કે દુનિયાભરની મનુષ્ય જાતનું વલણ પોતાનું સરકક વધારવા તરફ છે. એક બીજાના ઘાટા પરિચયમાં આવતા તથા જુદાં-પણાની દીવાલો દૂર કરવા પ્રવચનશીલ છે. તેવે સમયે આપણી જેમના પ્રમુખ છે તે મહોદય ગોળ જેવી

સંતુષ્ટિત ભાવના સેવે તે ઠીક નથી. તેણે તો સમગ્ર ભારતવર્ષીય મોઢ બધુઓના એકીકરણની વાતો અને પરિપક્વના વિચાર આપવા નોંધ્યો. આ સંબંધમાં આપ સાહેબની યોગ્ય બલામણુથી સુધારો થયો શક્ય છે. સર સાહેબે મારો પત્ર મહોદય પર મોકલ્યો. રા. ગોરધનદાસે સર સાહેબને ઉત્તર લખી મોકલ્યો. તેમણે તે મને મોકલાવ્યો. મહોદયની કૂટ નીતિ એ પણ છે કે કંઈક ઉત્તર રા. ગોરધનદાસ લખે, કંઈક રા. જીમીશ-દાસ લખે, પૂન્ય બીખાભાઈ તો વા ન વા. રા. ગોરધ-નદાસભાઈના ઉત્તરનો સારભાવ એ હતો કે 'અમે ધીમે ધીમે આજળ વધવામાં માનનારા છીએ. જોળ વિસ્તાર પામી છેવટ સમગ્ર મોઢમાં એકરૂપના પામે એ અમારી ઇચ્છા છે. તેમ છતાં કલાનભાઈ તેમની પદ્ધતિએ કામ કરી શકે છે. મોદેરામાં પરિપક્વ ભરવા તેઓ ઉલ્લસ કરે. તેઓ નવરા છે.' મહોદયે મોકલેલ એ ગંગાજળથી હું નાહ્યો. ત્યાર પછી મેં મોઢ તેજોનિધિની ભાવના સેવી. છેવટે મેં રાજકોટને જાગણે ગોળ પરિપક્વ કેવી રીતે ભરાવી નોંધ્યો એ સેષ મહોદય પર મોકલ્યો. તેમાં એક એવી સૂચના કરેલ કે સ્થાનિક પ્રમુખ, ગોળ-માંના કજ્યા, ટંટાની બાંધ છોડ કરનાર પ્રમુખ, ગોળની જ બાંધક બંધે હોય, પણ પરિપક્વ સમયે આપણા ગોળની બહારની અગ્રયણ બાંધકાઓ પૈકી દીવાન બહાદુર ઝવેરી જેવા કેાઈને પ્રમુખપદે બોલાવી આપણી શાંત ભાવનામાંની ન્યૂનતાઓ ભણી સુધારી આજળ વધવું નોંધ્યો. આમાં પણ મેં મારી ખૂબ ચાવી ગોઠવેલી. અને પણ મહોદયે પ્રત્યનથી ટેકા આપ્યો નહિ. આમ મહોદયે બ્રહ્મ દ્વંદ્વ કરેલ હું આજે મારું અંતઃકરણ સમૃદ્ધ કરી ઉત્તરારુ છું કે મહોદય મૂલ્યે જીવે. હવે મને મહોદયે જે નીતિ મદલ કરી છે તે ઠીક જણાય છે. તેજોનિધિના પ્રચાર માટે મેં પ્રયત્ન કર્યો, પર્ષટન કર્યું, ન્યાં ગયો ત્યાં ગોળ-ચક્કર-મીઠાં દેખી ચક્રિત થયો. તો પછી કાઠિયાવાડના ગોળનો શો કોષ? મહોદયના કાર્યકર્તાઓને ગોળમાં રહેવું એટલે તેમણે ગોળ

વિરુદ્ધ સર કાઢવો તે ઠીક નહિ. તેમજ તેવો સર કાઢાય મહોદયના જીવનને આઘાતરૂપ થાય તો હાલ જે સેવા થઈ શકે છે તે પણ અટકી પડે માટે કાળની પ્રતિક્ષા કરી ચાલવું ઇચ્છે એવી મહોદયની માન્યતા અનુમોદન યોગ્ય છે એમ અંતઃકરણથી જણાવી હું તેને પ્રેમપૂર્વક નમન કરું છું.

અને આ બધાથી વાચકોને સ્પષ્ટ જણ્યારો કે મહોદયે પોતાની કાર્યપદ્ધતિથી પોતાનું ક્ષેત્ર કહી બતાવ્યું છે કે 'હું તો મોઢ સમસ્તનો સેવક છું. આપણી પરિ-ધો, મંડળો, લેખકો આદિના વિચારો શાંતિસમાચારો મોઢ સમગ્ર પાસે મૂકવા એ મારો ધર્મ હું બળવું છું. કોષો ક્ષુણ્ણી અને ગુણો ચિરંજીવી છે એટલે સમાજ પોતે સ્વાભાવિક રીતે ગુણો તરફ આકર્ષિત અને કોષો તણ દેશે માટે તે સંબંધમાં મારે આપ-કાલા થવાની જરૂર મને જણાતી નથી. છતાં તટસ્થ-પણે ચર્ચાગોળ વિષય પર કોઈનું મન ન ફુલાય તેમ ચર્ચા કરાય છે. આથી વિશેષ ધર્મ મારે માટે મેં માન્યો નથી.' વાચક, મહોદયનું આ રહસ્યપૂર્ણ વર્તન, કાર્યપદ્ધતિ, નીતિ સર્વ શાંતિમાસિકોને અનુકરણીય છે એમ જણાઈ આવે છે અને આપણા આ માસિક માટે આપણે અભિમાન લેવા યોગ્ય છે. અહીં મારે હવે એ વાત સ્પષ્ટ કરવી નોંધ્યો કે ઉપર જે મેં મારો અને મહોદયનો વિરોધભાસ દેખાડ્યો છે તે અન્ય લેખકોને બોધ મળવા માટે છે. કોઈપણ પત્રકાર કે માસિકકાર પોતાના પત્ર અથવા માસિકને અંગેના ધર્મ, નીતિ, કાર્યપદ્ધતિને દૂર મૂકી લેખકોને પાંખાળી શકે નહિ. તેમણે પોતાના પત્ર કે માસિક અંગેના નિષ્ઠિત ક્ષેત્રને વળગી જ રહેવું નોંધ્યો. આ બધું જોતાં, વિચારતાં ક્યો મોઢબધું આનંદથી જલતા અંતઃકરણે પ્રેમપૂર્વક 'મહોદય ધણું જીવે' એમ નહિ ઉત્તરારુ? બધાય ઉત્તરારુ મહોદય ધણું જીવે, ધણું જીવે, ધણું જીવે.

ઉપર પ્રમાણે મહોદયના લાંબા જીવન સંબંધમાં તેની કાર્યપદ્ધતિ જણવા પછી તે પદ્ધતિના યોગ

અને પૌષકને પણ મળવા નેહ્યો. અર્થાત મૈયાલક, ઉપમૈયાલક અને વ્યવસ્થાપકને જોગ્યતા નેહ્યો. તંત્રીશાનમાં સમાયેલી તપસી વ્યક્તિઓનો પરિચય થવો નેહ્યો. તેમાંની પ્રમુખ વ્યક્તિ પૂન્ય બીખાભાઈ જોપાળજી પારેખના પરિચયમાં આવીએ.

નેમણે પોતાની છંદગીનો મોટા ભાગ ઝાતિ-સેવામાં ગાળ્યો છે-ઝાતિજન્યુઓનાં દુઃખને પોતાનું દુઃખ માન્યું હતું-તે ઝાતિસેવક બીખાભાઈનો જન્મ સંવત ૧૯૨૪ ના અષાઃ વદ ૧૦ સને ૧૮૬૮ માં થયેલ. તેમના પિતા જોપાળજીભાઈ ૧૯૨૫ ના પૌષ માસમાં ગુજરી ગયા. એટલે તેઓ પિતાના સુખથી વચિત રહી કેવળ વિધવા માતાના દાયમાં ઉછરેલા. તેમના પિતાએ બે સ્ત્રી કરેલ, બંનેને પુત્ર પુત્રી, એમ તેમનું કુટુંબ બે ભાગે વહેંચાયેલું અને સાધારણ રીતે ગરીબાવસ્થામાં હતું. ગુજરાતી પાંચ ધોરણનો અભ્યાસ કરી સને ૧૮૮૨ માં બીખાભાઈ શિક્ષકના હોદ્દામાં માસિક ૫ રૂ. ના પગારથી નોડાયા. તેમાં તેઓ પ્રેમ, દયા, માયાળુપણ અને દરેક વિષય સમ-ભવવાની સર્વશેષ શક્તિથી તરતજ ઝળકી આવ્યા. કાઠિયાવાડમાં પહેલામાં પહેલા સીનીયરટ્રેન્ડ થયા, હેડમાસ્ટર તેમના કામગીરી કદર કરી સારા ઉંચા ફુજના દાખલ થતા વિદ્યાર્થીને તેમના દાયમાં મેળવવા લાગ્યા. આથી કુમારશ્રી મંગળસિંદણ, કેપ્ટન ભોગવરસિંદણ, પટણી અનંતરાય, ઝવેરી જમનાદાસ, કાપડીયા મોતી-લાલ ગિરધર આદિ પ્રસિદ્ધ વ્યક્તિઓ તેમના શિષ્ય મંડળમાં હતી. ભાવનગર રહેતા તે સમયના વિદ્યા-ધિકારી અને શામળદાસ કોલેજના પ્રિન્સીપાલ ઉનરાળા સાહેબ ત્યારે ત્યારે રફૂલમાં પધારતા ત્યારે ત્યારે તેમના વર્ગમાં ખાસ કરી જતા અને સંતોષ જણાવતા. તેમના જ આશ્રયથી તેમને છઠ્ઠા ધોરણનો અભ્યાસ કરવો પડ્યો. સીનીયરને જે પગાર ન મળે તેટલા પગારથી તેમને ખાનગી ટ્યુશન મળતાં. સને ૧૮૯૭ માં તેઓ હરજીભાઈ જમાલભાઈની ખાનગી રફૂલમાં રૂ. ૧૫ ના માસિક પગારથી હેડમાસ્ટરની જગ્યા પર આવ્યા અને ત્યાંથી સને ૧૯૦૭ માં સનાતન

ધર્મ હાઈસ્કૂલવાળા સન્મન જોપાળજી ઝોપવજી હકારે તેમના વિશ્વાસ પર સરસ્વતી છાપખાનું ઊભું કરી તેમને મેનેજર નીમ્યા. તેઓ અત્યાર સુધી તે પદે રહ્યા અને બાગીદાર થયા. હમણાં બેએક વર્ષ થયાં નિવૃત્ત થયા હતાં.

સંવત ૧૯૪૪ માં ૨૦ વર્ષની વયે તેઓ ઝાતિ સેવામાં નોડાયા. પ્રથમ દર અગ્રીયારસે રામજીમંદિરમાં સભા કરી ઝાતિમાં ચાલતા કુરિવાને પર ચર્ચા કરવાનું રાખ્યું. તેનું કાંઈક કીક પગિલામ આવ્યું. ઝાતિ બંધુઓને અસર થમ. એટલે ઝાતિ સદાયક સભા ઉભી કરી. આના પરિણામે ૧૯૪૮ ના માગશર વદ ખીજે મોઢ ઝાતિ રાત્રિ શાળા શરૂ થય. પોતે શિક્ષક તરીકે ઝાતિના વિદ્યાર્થીઓને રાત્રિના દસ વાગ્યા સુધી બસાવવા લાગ્યા. ૧૯૫૦ માં રાત્રિશાળાને અગે લાઇબ્રેરી શરૂ કરી પોતાની પાસેનાં સર્વ પુસ્તક તેમાં અર્પણ કર્યાં. ત્યાર પછી કન્યાઓ તથા સ્ત્રીઓ માટે શિવજી શિક્ષણનો વર્ગ ઉઘાડ્યો, પણ તે લંબો વખત ચાલ્યો નહિ એટલે શાળામાં બાણતી ઝાતિ કન્યાઓને પ્રસંગે પ્રસંગે મેળાવાડા કરી છનામ આપવાનું રાખ્યું, આથી ઝાતિમાં કન્યાભિવર્ણી પર ભાવ વધ્યો. ૧૯૫૬ ના દુષ્કાળમાં ઝાતિમાં ગરીબો માટે ફૂંડ ઉઘાડી દાણા લૂગાંની મદદ કરી. ૧૯૭૪ ના દુષ્કાળમાં પણ તે કાર્ય કર્યું તે વખતે મદાનનને પણ તેવા કાર્યમાં સદાય આપવાનું કહેલ. આ વખતે વોરા કાલાલાલ બાઈચંદ વ્યવસ્થામાં સાથે રહ્યા હતા. પછી ઝાતિને અગે મોર્ગેજ ઉભી કરવાની દીલચાલ ઉપાડી. કાઠિયાવાડ મોઢ વિદ્યાર્થી બનવ તેના પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપે છે. એજ અરસામાં મોઢ મહોદયને જન્મ આવ્યો. પ્રથમ તંત્રી તરીકે સ્વ. દામોદરદાસ ખુશાલ-દાસ બોટાદકરને રાખેલ. તેમના અવસાન પછી પોતે તંત્રી પદે આવ્યા. જે માસિક અઘાપિ ૫૫૦૦ ત ચાલે છે. તેમજ ઝાતિસેવાને અગે કેળવણી ફૂંડ, લોન ફૂંડ, સદાયક ફૂંડ આદિ ઉત્પન્ન કરેલ છે તે હજી ચાલુ છે. આ ઉપરાંત ભારતવર્ષીય સમગ્ર મોઢ બહિષ્કારિત પ્રથમ રાજકોટમાં મેળવવાનો સમયો અને

સંજોળા પ્રપત્ન તેમણે કર્યો. તેની બીજી બેઠક નવા-
નગરમાં પણ થઈ. તેમ જ ઇન્ડિયન એન્ડ બેંક ઓફ
પ્રસંગે પણ તેમણે એક સાવજનિક દવાખાતું, એક
દેશી વૈદ્ય મારફત તત્કાળ ઊંચું કરી યાત્રિના યુવાનોને
સ્વચ્છ સેવક તરીકે રાખી યાત્રિ તથા પરયાત્રિને તે સંજ-
ધમાં સહાય કરી. આમ છતાં બહારની બહાર સેવા
પણ ચૂક્યા નહોતા. ગૌશાળા તથા હવેલીની લાખિ-
રીના ઝોનરરી સેક્ટરી, આજીંદગી પુરોચનમ કલ્પબી-
વાડ કન્યાશાળા તથા ખોળના મદ્રેસાના તેઓ ઝો-
સુપરવાઇઝર તથા પરીક્ષક હતા. તેમજ રેલ્વે કોર્ટમાં
ઓસેસરનું કામ પણ કરતા. સંસારપક્ષે તેમણે બે
વખત લગ્ન કરેલ, તેમાં પહેલાના ફગ સ્વરૂપ ચિ-
હરિલાલ. બીજી વખતનો સંસાર ત્રણ વર્ષ રહી
વિખાતાં ૨૮ વર્ષની જ ઉંમર છતાં અને અનેક
કન્યાઓ મળવા છતાં વિધુર રહ્યા. ચિ. હરિલાલને
સંસાર ફગમાં નવનિધરાય અને ધનસ્વામ બે પુત્ર
તથા મંનહર અને સુકના બે પુત્રી. નવનિધરાયને
ચાર પુત્ર. આમ સંસાર પક્ષે તેઓ પ્રપોત્ર દર્શન
જેવો અલબ્ધ લાભ મેળવી ચૂક્યા હતા.

ધર્મ સંજધમાં તેઓ ગીતાની ઉદાત્ત ભાવનાને
જીવનમાં ઉતારનાર હતા. શિવ વિષ્ણુના ઝગમગી દૂર
હતા. થીયોસોફી માન્યતામાં ઉડા ઉતરેલ હતા. દક્ષિણ-
મૂર્તિનું દર્શન નથા ચિંતન એ તેમનું નિત્ય પ્રાતઃકાર્ય
હતું. રાત્રે એક શાસ્ત્રી જોલાવી નિત્ય કથા વાંચન
કરાવતા. આ કમ કેટલાંક વર્ષ યયાં ચાલુ હતો. કથામાં
એક જ પુરાણ નહિ પણ વિવિધતા કમ પ્રમાણે લેવાતી
હતી. ભારતવર્ષનાં પવિત્ર યાત્રા સ્થળોમાં તેઓ યાત્રા
કરી આવ્યા છે. તેમના જીવનથી સવિશેષ લાભ તો
એ થયો છે કે તેમની યાત્રિ સેવાની ભાવના જોષ્ટને
અને સેવીને ભાવનગરમાં સાચા યાત્રિ સેવક રા. ગલા-
લાલ વોરા, રા. શાંતિલાલ પારેખ આદિ અનેક
આગળ આવ્યા છે.

મહોદયની બીજી કર્તવ્યપરાયણ મૂર્તિ રા. જી-
લદાસ દેશાઇ. તેઓની ઉંમર હાલ લગભગ ૪૫ વર્ષ
જેટલી છે. તેઓ બીખાભાઇને માનનાર પ્રણા યાત્રિ

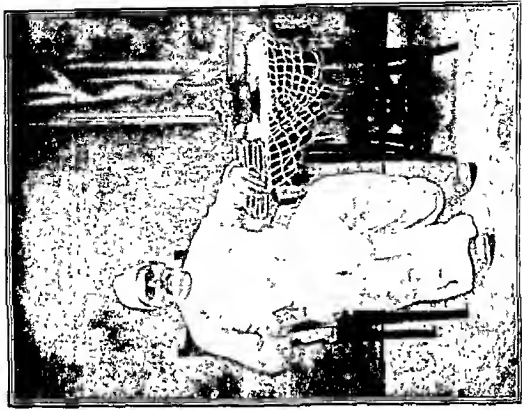
સેવકમાંના એક છે. તેઓ સનાતન ધર્મ હાઇસ્કૂલમાં
આજે લગભગ ૨૫-૨૭ વર્ષ યયાં જોડાયા છે અને
મહોદયની ઉત્પત્તિ સાથે તેઓ તેના ઉપસંચાલક
તરીકે અત્યાર સુધી રહ્યા છે. પૂજ્ય બીખાભાઇ જે
વિચાર આપે તેને અપનાવી ઠીકઠીક કરી વિસ્તારી
તંત્રી સ્થાનેથી આવતા લેખો રૂપે બહાર આપે છે.
તે બધી તેમની કૃતિ છે. મહોદયમાં શરૂઆતમાં તેઓ
કાંઈક કાવ્ય લેખો પણ આપતા-યુવાન વયે મહો-
દયની લક્ષિત અને સંયમે તેઓ મહોદયનું કાર્ય
દીપાવી શક્યા છે. મહોદયને જીવન આપવામાં તેમની
એકધારી કર્તવ્ય નિષ્ઠા સારું કામ કરી રહી છે. યુવાન
છતાં ધીમે પગલે ચાલતું-ટોડતું નહિ એ નીતિના
તેઓ હીમાયતી છે એ તેમના લેખોથી જણાઇ આવે છે.
યાત્રિ માસિકોના લાંબા જીવન માટે ભારી કર્તવ્યનિષ્ઠ
બ્યક્તિઓની જરૂર છે, પ્રભુ તેમને લાંબુ આયુષ આપો.

મહોદયના ત્રીજા કાર્યકર્તા રા. ગોરધનદાસ મણીપાર
છે. તેમનો જન્મ સંવત ૧૯૫૨ ના ફાગણ શુદ્ધ ૧૦ તા.
૨૪-૨-૯૬ના રોજ છે. મેટ્રિક પાસ થઈ તેઓ ૧૯૧૪માં
સનાતન ધર્મ હાઇસ્કૂલમાં શિક્ષકના ધધામાં જોડાયા.
અત્યાર સુધી તે જ સ્કૂલમાં છે. તેઓ મેટ્રિક છતાં ફોર્થ
અને શીક્ષકના કલાસ લે છે. શિક્ષક તરીકેની તેમની કીર્તિ
ઉજ્જવળ છે એમણે બે વ્યાકરણ વિષયક પુસ્તક પણ
લખ્યાં છે. મહોદયમાં તેઓ બ્વચંધાપક તરીકે જોડાયા
છે. પૂજ્ય બીખાભાઇ અને રા. જીબીલદાસ દેશાઇ કરતાં
પણ મહોદયને હાલની સ્થિતિમાં લાવવામાં તેમનો
ફાળો વધારે છે. જેમ યુદ્ધિણી વિના ઘર નહિ તેમ
બ્વચંધાપક વિના માસિકનું જીવન નહિ. મહોદય
ઝાણીસમાં પૂજ્ય બીખાભાઇ વરસથાં એકાદ બે દિવસ
કદી જૂલથી આવી નબ કે રા. જીબીલદાસ મહિનામાં
બે એક દિવસ આવી નબ તો ભલા. સિવાય ગ્રાહકો
અને લેખકો તરફની સધળી ચિંતા અને વિશ્રામનું
સ્થાન રા. ગોરધનદાસ જ. તેમણે રાજકોટ, ભોપાલ
અને ઇદાર યાત્રિ સંમેલનમાં તેમ રાણપુર,
અમરેલી, ભાવનગર અને પ્રાગમ્ના ગોળપરિધમાં હા-
જરી આપી હતી. ભાવનગર યાત્રિ કોંગ્રેસ સમયે

શ્રી. મણીલાલ હેમચંદ : અમદાવાદ

ગાંધી મહાદેવ

શ્રી. પરી. ગોવિંદજી કથાણી : સુભઈ

રજત મહોત્સવ અંક

શ્રી. હીરાલાલ ગોખલાસ દોશી
પોર્ટ ટ્રસ્ટ લેન્ડ મેનેજર : મુંબઈ

રામવેન મોહનલાલ ચોધણ પરીખ
બી એ. એસ. એસ. બી. : અમરેલી

શ્રી. પ્રાણીચરનદાસ જંજારામ પરીખ
કોન્ટ્રેક્ટર : સીકંદ્રાબાદ

સ્વ. નવગીવલલ હરશીરનદાસ પોઠ
મુંબઈ

વેલ્ડીયર કોરના કેપ્ટન હતા. ૧૯૭૬ના ઈન્ફ્યુ-
એન્ડામાં ઝાંતિમાં ઘેરઘેર ફરી સ્વયંસેવક તરીકે દવા
આપવાનું કામ કયું હતું. મહોદયની આર્થિક સ્થિતિ
સમજી કરવા તેમણે કાઠિયાવાડ, ગુજરાત, માળવા,
મદ્રાસ, મુંબઈ, કલકત્તા વગેરે સ્થાને મુસાફરી કરી છે.
ભાવનગર મોઢાઝાંતિના નાના તકની કાર્યવાહક સમિતિના
તેમ રાજિનાગાના મંત્રી, કાઠિયાવાડ વિદ્યાર્થી લેવન
કાર્યવાહક સમિતિના સભ્ય, મહોદયના વ્યવસ્થાપક,
કોર્ટમાં એસેસર અને કચોળ બોર્ડીંગમાં ગૃહપતિ
તરીકે હાલ તેઓ કાર્ય કરે છે. કચોળ બોર્ડીંગની
કાર્યવાહક સમિતિએ તેમના ગૃહપતિપણ માટે સુંદર
શબ્દોમાં અભિનંદન આપેલ છે. પ્રકૃતિ સંતતિ પ્રત્યે
તેઓ માતૃભાવની મીઠાશથી રહે છે તેમ બોર્ડીંગના
ગૃહપતિમાં પણ તેઓ માતૃભાવે કાર્ય કરે છે. પિતૃ-
ભાવમાં કાર્ષક દોરતા હોય છે તેવી તેમના લાવમાં
નથી. તેમનો કોષ તે પ્રેમાળ માતાના પ્રેમમાં આ-
વતા ઉશળા નેટસો. આથી જ તેઓ સર્વને પ્રિય
યજ્ઞ થક્યા છે. તેઓ આ દેવ અને તે દેવ એવા
ધાર્મિક વાડામાં પુરાવા નથી. સદાયરણ અને ઉલોગ

એ તેમના દેવ છે. તેમનું તે અહોનિશ પુરન વંદન
કર્તા કરે છે. દર્શનને નામે મંદિરામાં દોડી જવાના
તેઓ કટ્ટર વિરોધી છે-પ્રભુ તેમને લાંબુ આયુષ્ય
આપો અને સમષ્ટિ સેવા કરાવો.

આમ મહોદયની તપસ્વી વંદનિય ત્રિપુટીનો
પરિચય પૂરો થાય છે. આમાંના કોઈએ માનપત્ર આદિ
માટે કયાંય કયારે કશા પ્રયત્ન કર્યો નથી. મૂકપણે
શાંત ચિત્તે સેવા કરવી એ તેમનું ધ્યેય છે. જીવન-
મંત્ર છે. જે ધર્મો હાય લીધો તેમાં સંપૂર્ણપણે એક
ચિત્ત યજ્ઞ તેને દીધાવેલો એ જે જાણે છે. કર્તવ્યમાં
મૂકે છે તે છેવટ મુખ, શાંતિ અને કીર્તિના વારસ
બની શકે છે એ આ પરિચયથી જણાય છે. જેઓ
અસ્થિર ચિત્તના છે, ધર્મીયમાં ધર્મો અલગનારા
છે તેઓ ધરના કે ધાટના રહેતા નથી. તેમનો અ-
સંતોષ કદીકદી તેમને દુઃખીના ઉડા ખાડામાં ધકેલી
દે છે. આટલું જણવા પછી હવે કહેવાની જરૂર
રહેતી નથી કે આવી કર્તવ્ય પરાયણ વ્યક્તિઓને
લક્ષને જ આપણે આજે મહોદયનો રજત મહોત્સવ
જોવા અને ઉજવવા ભાગ્યશાળી થવા છીએ. ઠંઠ શાંતિ,

કામનાના નાશમાં જ મુક્તિ છે

આ જગતમાં એક જ બંધન છે-અને એ છે કામના। એનાથી વધારે બારી બીજી કોઈ બંધન નથી.
જે પુરુષ કામનાના બંધનથી મુક્ત યજ્ઞ લય છે તે જલ્દાય બની લય છે. જેમ વાણીમાંથી ચન્દ્રમા પ્રકાશી
લહે છે તેમ તે પોતાના બધા પાપમાંથી મુક્ત યજ્ઞ પ્રકાશિત બને છે. એ પુરુષ પર્વપુર્વક જીવન બીતી કરે
છે. કોને પછી નથી રહેતી મરણી ચિંતા કે નથી યતી આયુષ્ય લંઘાય એવી ઇચ્છા. કુવારના ચાકડા
જપથી વાસણ ઉતારી લીધા પછી પણ ગતિમાન બનેલો ચાકડો જેમ કરેલી અકષિ સુધી ફર્યા કરે છે તેમ કોઈને
નાશ યતાં સુધી જીવનમુક્ત પુરુષ નિષ્કર્મી રહીને જગતમાં વિચર્યા કરે છે. સમુદ્રમાં ચારે તરફથી જળ
આવીને ભરાયા કરે છે તો પણ સમુદ્ર ઉશ્મરતા નથી તેવી જ રીતે જે પુરુષમાં બધી કામનાઓ પ્રવેશ
કરીને સમાઈ લય છે તે જ પુરુષ શાંતિ મેળવે છે. ભોયોની ઈચ્છા રાખવાવાળાને શાંતિ મળતી નથી. એ તો
અહોનિશ વાસનાની અગ્નિમાં બળ્યા કરે છે. કામનાના નાશમાં જ સાચી મુક્તિ છે.

મદાભારત, શાંતિ પર્વ-કથામુખમાંથી

અ.

આપણો ગોળ : એક જરૂરિયાત

લેખક

શ્રી. રતિલાલ હરજીવનદાસ મણિયાર બી. એ., બી. ટી. વઢવાણ કેમ્પ.

[આ લેખના લેખકશ્રી જેમ ગોળની જરૂરિયાત વિશે ચર્ચા કરે છે, તેમ ગોળની અનાવરણકતા તેમ જ ગોળના વિસ્તાર વિશે પણ બીજા લેખકોએ લખેલા લેખો આ અંકમાં અનાવવામાં આવ્યા છે તે પણ સાથે સાથે વાંચવા-વિચારવામાં લેવાની જરૂર છે. —સંપાદક]

ગોળની સ્થાપનાનો હેતુ

આજથી લગભગ ૪૫ વર્ષ અગાઉ આપણી ક્રાંતિવાદી મોહનદાસ ગોળ જેવું કશું બંધારણ ન હતું. રાષ્ટ્રિય અંદર કન્યાઓની લેવડ દેવડનું કશું નહીં કરાયેલ ધોરણ ન હતું. દેટલાક કુટુંબો પૂરતે કન્યાઓ આપવાવાળા હતા અને તેઓ મુખ્યત્વે કરીને વીર-મગામ, સુરત તથા ગુજરાતના અન્ય મોટા શહેરોમાં પોતાની કન્યાઓને આપવામાં જ પોતાની પ્રતિષ્ઠા અને ખાનદાની લેખતા હતા. આપણા તાલુકાઓમાંની કન્યા બહારગામ દેવામાં આવતી; પણ બહારગામવાળાઓ પોતાની માત્રી લીધેલી હિંમતને કારણે આ બાલુ પોતાની કન્યાઓ આપતા નહિ. બીજા બાલુ કન્યાવિક્રયને રિવાજ સારા પ્રમાણમાં અસ્તિત્વમાં હતો. જેઓને રથળ, શારીરિક રિયતિ અગર સગપણમાં આડે આવતા બાવદારિક સંજોગોને લીધે કન્યાઓની પ્રાપ્તિ ન થતી, તેઓ

જે મંજેશ્વરશાહ શ્રીમંત હોય તો ગમે તેટલા પૈસાને બોગે પણ ન્યાં ત્યાંથી કન્યાઓ ઉપાડી લાવતા. વીરમગામ,

સુરત અને ગુજરાતના અન્ય મોટાં શહેરોમાં પોતાની કન્યાઓ પૂરતે આપવાવાળાઓને જ્યારે તે તરફથી જોઈતા પ્રમાણમાં કન્યાઓ મળતા ન માંડી ત્યારે તેઓને કન્યાઓ મેળવવાની મુશ્કેલીઓના ખ્યાલ આવતા મંડયો અને પોતાની એ સ્થિતિએ તેમને સાધારણ વર્ગની કેવી સ્થિતિ થતી હશે તેના સારા ખ્યાલ કરાવ્યો. એકંદરે તે વખતે આપણી જ્ઞાતિમાં વેવિશાળ અને લક્ષ્મીના રીતરિવાજો અતિશય અન્યથાસ્થિત હતા, તેમજ ગામે ગામના રિવાજો એક બીજાથી ભિન્ન ભિન્ન હતા. સાધારણ તથા ગરીબ કુટુંબોના પુત્રો માટે કન્યાઓની સારા પ્રમાણમાં અછત જણવા લાગી.

પરિણામ એ આવ્યું કે સંવત ૧૯૫૩ના આસો સુદ ૨ ના રોજ રાણપુર મુકામે રાણપુર મોઢ મહા-જનના શુભ પ્રવાસથી ગોહલવાડ, ઝાલાવાડ અને કાઠિયાવાડના કેટલાક ગામોના અગ્રેસરોએ બેગા થઈ પરસ્પરની વાટાઘાટ અને ચર્ચાને પરિણામે કોઈ જાતનું વ્યવસ્થિત બંધારણ નક્કી કરવાનો મક્કમ નિર્ધાર કર્યો અને એ રીતે આપણા યોગીશ તાલુકાનો ગોળ સ્થપાયો. આપણા ધણાખરા રિવાજોને અંકુશમાં લાવવા માટે કેટલાક કાયદાઓ ધાવામાં આવ્યા અને તેના સુરત પાલન માટે સૌએ એકમતથી કરાવે કર્યા. સાધારણ અને ગરીબ વર્ગના મુસ્તીઓને કન્યા-ઓની પ્રાપ્તિ થઈ શકે અને વ્યવસ્થિત બંધારણ અને એવા શુભ હેતુથી જ આપણો ગોળ અસ્તિત્વમાં આવ્યો.

ત્યાર પછીના ગોળનાં અધિવેશનો:—

સંવત ૧૯૫૮ ના માર્ગશીર્ષી શુદ્ધ ૮ ના રોજ રાણપુર મુકામે આપણા ગોળનું બીજું અધિવેશન ભરવામાં આવ્યું, અને જમાના પ્રમાણે ગોળના કેટલાક ધારાઓમાં સુધારાવધારા કરવામાં આવ્યા. સંવત ૧૯૬૫ માં ત્રીજું અને સંવત ૧૯૭૬ માં ચોથું ગોળનું અધિવેશન રાણપુર મુકામે જ ભરવામાં આવ્યું. ધારાઓના સુરત પાલન માટે આગ્રહ કરવામાં આવ્યો. હવે પછીના ગોળના અધિવેશનો બુદ્ધ બુદ્ધ તાલુકામાં ભરવામાં આવે એ જરૂરનું છે, એ મતલબનો એ વખતે કરાવ કરવામાં આવ્યો. ખૂબ ખૂબ ઉદાપોષ

અને ચર્ચાને પરિણામે ગોળનું પાંચમું અધિવેશન સંવત ૧૯૮૨ ના આશો શુદ્ધ ત્રીજાના રોજ ભાવનગર મુકામે ભરવામાં આવ્યું. ગોળનું જાણે અસ્તિત્વ ન જ હોય એમ સમજી અમુક વ્યક્તિઓએ અને અમુક મહાજનોએ પશુ રવચ્છંદી વર્તન દાખવવા પાછી પાની ન કરી અને એ રીતે ભાવનગરમાં ગોળ પરિ-પદ ભરવામાં ધાર્યા કરતાં વધારે વિલંબ થયો. ભાવ-નગરનું ગોળનું અધિવેશન કુતેદમંદીથી પાર પડ્યું અને ગોળને મંજૂર કરવા જ્ઞાતિ અગ્રેસરોએ મક્કમ નિર્ધાર કર્યો. કોષપણ હિસાબે ગોળને ટકાની રાખવો હિતાવહ છે એમ સૌ કોષને તે વખતે જણાયું. ગોળનું છઠું અધિવેશન ધાંગધ્રા મુકામે બોલાવવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું. પરંતુ કેટલાક અણધાર્યા સંજો-ગોને અંગે લાંબા વખત સુધી એ અધિવેશન મળી શક્યું નહિ. સંવત ૧૯૯૨ના પ્રથમ ભાદરવા શુદ્ધ ૧૦ના રોજ હવે એ અધિવેશન ખૂબખૂબ ઉદાપોષ અને ચર્ચાને પરિણામે ભરવામાં આવ્યું. સાતમું અધિવેશન રાજકોટ મુકામે ભરવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. એ અધિવેશન ટૂંક વખતમાં ભરશે, એમ આશા રાખવામાં આવે છે. ગોળના અધિવેશનો નિયમિત રીતે નિર્ણિત સ્થળે અવરથ ભરાવા જોઈએ, એવો પ્રથમ કરવાની આનિવાર્ય જરૂરિયાત છે.

ગોળના લાભ:—

ગોળની સ્થાપનાથી સાધારણ તેમજ ગરીબ વર્ગ તથા ગામડાવાળાઓને કન્યાઓ મળતા લાગી અને એ રીતે તે વર્ગોને ગોળ આશીર્વાદ રૂપ નીવડ્યો. જે ગોળ તોડવામાં આવે તો ગરીબ વર્ગનો તો જરૂર મરે જ છે. એમ કહીએ તો ચાલે. ગોળની સ્થાપનાથી સંધર્મણ રચવામાં આવ્યું. ગોળની સ્થાપ-નાના સમયે ગોળની પરવા ન કરનારાઓ પાછળથી ખૂબ જ પરતાયા. ગોળની અવગણના કરનારા કેટલાયે જણ ગોળના અગ્રેસરો કહે તે પ્રમાણે વર્તવાનું કશું કરી પાછળથી તેઓ ગોળમાં દાખલ થયા. ગોળની મશ્કરી કરનારાઓ હવે ઠેકણે આવ્યા અને કોષપણ રીતે ગોળમાં દાખલ થવાનો પોતાની ધન-

બરી દર્શાવી. આ રીતે સરસ્વતીમાં આપણો ગોળ દિન પ્રતિદિન મજબૂત બનતો ગયો. નક્કી કરાયેલ ગોળની સરહદની અંદર જ કન્યાઓની લેવડદેવડ ચાલી. ગોળના સંઘર્ષનો પ્રવાહ વૃદ્ધિ પામ્યો.

ગોળની અવનતિના કારણો:—

ત્યાં લગી ઝાતિના આગેવાનો ન્યાય આપવામાં નિષ્પક્ષપાત રહ્યા ત્યાં લગી ગોળનો કીર્તિને ઝાંખ ન લાગી. સમયના વહેન સાથે તેઓ પોતાની ફરજ ભૂલ્યા અને અંગત હેતુ સાધવા અથવા બીજા કોઈ તેવા કારણે તેઓ સ્વાર્થી બન્યા અને ન્યાય ચૂકવવામાં નિષ્પક્ષપાત ન રહી શક્યા. પરિણામ એ આવ્યું કે આગેવાનો નામના જ રહ્યા. ધારા પરલો ત્યાં ત્યાં બહાર આવ્યા અને આગેવાનો જ ગુન્હાઓ કરવામાં આડકતરી રીતે સંડોવાયા. પરેસોની આપણુદી વધતી ચાલી. ગોળની રીયતિ કામાડોળ બની રહી અને જલ્દી ગોળની હયાતી નથી જ એવી જાતનું વલણ ત્યાં ત્યાં જોવામાં આવ્યું. ગુન્હા કરનારાઓ તરફ દુર્લક્ષ્ય અપાવા લાગ્યું, ગોળના મૃત્યુદંતા ચારે બાજુ લાજુ. કાગ લાગવા મેળા. બાવનગર અને કાંગધા ગોળ પરિસરે એ ગોળને ટકાવી રાખવા બારે પ્રયાસ કર્યો. રાજકોટ પરિસર ગોળની સંરચાને મજબૂત બનાવવા પૂરતો પ્રયાસ કરશે એવી આશા છે.

ગોળની જરૂરિયાત:—

ગોળ એટલે અંદરોઅંદર નક્કી કરેલા કાયદા કાનુનોને માન આપવાને તેવાર એવો એકચિત્ત થયેલ અમુક ઝાતિજનોનો સમૂહ છે. આ સમૂહ એક પ્રકારનું સંઘર્ષ છે. આવા પ્રકારનું સંઘર્ષ દરહ મેઘ છત્તનીય છે સમયાનુસાર એ સંઘર્ષમાં આવરણ ફેરફાર કરવાની જરૂરિયાત ઉભી થાય એ માટે ખાસ તકેદારી રાખવાની જરૂર છે. ગોળની જરૂરિયાત નથી એમ કહેવા કરતાં ગોળની સરહદ વધારવાની જરૂરિયાત છે એ કહેવું વધારે બ્યાજબી છે. ગોળની ધોર ખોદાય એ જોવાની કોઈની દંતેબરી નથી, બલકે ગોળની સંરચા મજબૂત બને તેમાં

જમાના પ્રમાણે અમુક સુધારાવધારા થાય એ જોવાને સૌ કોઈ ખાસ છત્ત છે. ગોળને મુદ્દ બનાવવો હોય તો તેના ધારાધારણનો અમલ કરવા અને કરાવવા ઝાતિ અંગ્રેસોએ કટિબદ્ધ થવું પડશે. નહિ તો શિથિલતા વધી જતી ગોળનું ભાવિ જોખમાય જશે. ગોળની જરૂરિયાત છે અને રહેવાની. રાણપુર મોઢ મહાજને અથાગ પ્રયાસ કરી ગોળની રચાપના કરી છે, તો તે ગોળને મટાવી દેવા કરતાં પુનરુદ્ધાર કરવાની જરૂર છે.

સરહદ વિસ્તારનો પ્રશ્ન:—

સમયને ઓળખી, ચોતરફનો વિચાર કરી ગોળના સંકુચિત ક્ષેત્રનો વિસ્તાર કરવાની સુઘ બધુઓની માગણી છે. બહુમતિના ધોરણે જ આ પ્રશ્નનો આખરી નિષ્ણેય લાવવાની ખાસ જરૂર છે. ગોળને યોગ્ય પ્રમાણમાં વિસ્તૃત કરવો એ આ સમયનો પરમ ધર્મ છે. આપણો ગોળ રચવાયાને લગભગ ૪૫ વર્ષ થવા આવ્યાં છે. આટલા વર્ષોના લાંબા ગાળામાં પરસ્પર કન્યાઓની આપલે કરવાને લીધે એકબીજાના સગપણનો સંજ્ઞ દિનપ્રતિદિન નિકટ અને નિકટ બનતો જાય અને પરિણામે કન્યાઓની લેવડદેવડનું ક્ષેત્ર સંકુચિત જણાય એ સ્વાભાવિક છે, તેથી ગોળના વિસ્તાર માટેની યોગ્ય યોજના વિશે વાટાઘાટ કરવા જેવી પારસ્થિતિ ઉભી છે, એમ ધજાખરોને અત્યારે લાગે છે. સરહદ વિસ્તારની દલીલ સાથે એ યાદ રાખવું ઘટે કે અરસપરસ કન્યાઓની લેવડદેવડ થતી જોઈએ, સ્વાર્થી મનોદટાનો જોશથી તકે અંત લાવવો જોઈએ.

અર્થના:—

મોઢ ઝાતિની અધગણ્ય વ્યક્તિઓ અને ઝાતિ દિતચિંતક સજ્જનો જમાનાને જરૂર ઓળખે અને સમયોચિત ગોળનું યોગ્ય બંધારણ રચવા પ્રયત્ન કરે અને ગોળના સંકુચિત ક્ષેત્રનો યોગ્ય પ્રમાણમાં ઝાતિદિતની દાંષ્ટએ વિસ્તાર કરવા વિચારણા કરે એ અત્યંત આવરણક છે. ઝાતિસંગઠનની દાંષ્ટએ ગોળને મજબૂત બનાવી ટકાવી રાખવાની ખાસ જરૂર છે. અસ્તુ ।

જ્ઞાતિ ઉત્કર્ષ કેમ સધાય ?

ગોળ વિસ્તારની આવશ્યકતા

લેખક : શ્રીચુત ગોવર્ધનદાસ ગોવિંદજી રાંડોડ—મીરતસીટી

લેખક મહાશયના ગોળવિસ્તાર વિષેના વિચારો મનનીય છે. જ્ઞાતિ-
ખંધુઓ એ લક્ષ્યપૂર્વક વાંચે; વિચારે અને અમલમાં મૂકે—સંયોજક.

આધુનિક જમાનામાં મનુષ્યઉત્તરિ માટે જ્ઞાતિસભેર પ્રવૃત્તિ ચોતરફ આવી રહેલ છે. પરંતુ પરિણામ જોઈએ તેવું આવતું નથી અને સાચા જ્ઞાતિ-સુખને બદલે અજ્ઞાતિ અને કલેશ જ જોવામાં આવે છે. જેનું કારણ તપાસતાં આધ્યાત્મિકતાનો અભાવ છે. ભાતુભાવની કેળવણી જરૂરી છે. આ ભાતુભાવનાના તત્ત્વ ઉપર ત્રિજ્ઞાતિનો પાયો છે તો પછી વ્યક્તિ, સમાજ કે જ્ઞાતિઉત્તરિ સાધવામાં આ તત્ત્વ કેમ કામ ન લાગે? જ્ઞાતિ-ઉત્તરિ માટેના ચોક્કસ સૂત્રો દ્વંકમાં આપવા માગું છું.

(૧) વ્યક્તિગત ચારિત્ર્યની ખીલવણી. જાહેરમાં આચરદાર બનવા કરતાં ય ખાનગી જીવન અને રહેણીકરણી ધર્મર સાક્ષીએ ઉચ્ચ બનવી જોઈએ. પોતાનું જીવન અને રીતસાત અંગત કરતાં ય ખીજના ઉપયોગ અને ભલા માટે છે તે ખ્યાલ હરવખત રાખી વર્તન કરવાનો દૃઢ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

(૨) કુટુંબ અને જ્ઞાતિમાં પૂર્ણ ભાતુભાવ કેળવી એ ભાવનાનો પ્રચાર થવો જોઈએ. જ્ઞાતિનો અર્થ પેદાજ્ઞાતિમાં જ ન આવી જતાં આખી મોઢ જનતામાં

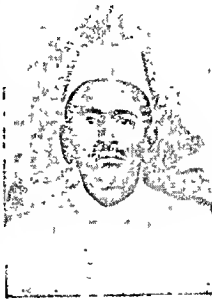
આવી જવો જોઈએ અને એ દૃષ્ટિએ જ્ઞાતિની દરેક વ્યક્તિની ઉત્તરિ-અવનતિ અને સુખદુઃખ સાથે પોતે નિસ્ખત ધરાવે છે એનું ધ્યાન રાખી તેની વિપરિત પરિસ્થિતિ કે સંકટમાં પોતાથી બનતી સહાય આપવા ચૂકવું ન જોઈએ. કોઈ વ્યક્તિનું અયોગ્ય પગલું

આખી જ્ઞાતિ કે સમાજને કલંકરૂપ છે તેમ સમજી તેને વગોવવા કરતાં સહાનુભૂતિ રાખી ચૂપકાથી તેનું નિવારણ કરવા પ્રયાસ કરવો જોઈએ. આ રીતે જ્ઞાતિજનોને સ્વચ્છનના રૂપમાં ગણનાર આપોઆપ જીવનમાં મોટી સેવા બનતી શકે છે.

(૩) ઉપરની ભાવના દૃઢ કરનાર વ્યક્તિ, જ્ઞાતિ-ઉત્તરિ માટેના જે જે પ્રયાસો અને હારાવો થશે તેને ચૂરતપણે વળગી રહી પાલન કરશે.

(૪) કન્યાવિકૃષ્ટ, જ્ઞાતિ તડો, લામ મરણ સમયે થતા અયોગ્ય ખરચાઓ, જાહેરમાં રડવા કુટવાના રિવાજો વિ કુપ્રથાઓના ખંડનમાં પોતાનો પૂરો હિસો આપશે.

(૫) જ્ઞાતિના જુદા જુદા પેદા વિભાગ કે વાડાઓને એકત્ર કરી લગન-વ્યવસ્થા એક

સરખી બનવી જોઈએ, અને તેમ કરવામાં દરેક પોતાનો પૂરો હિસો અને સંમતિ આપવાં જોઈએ. આમ બને તો જ પૂરી એકતા સાધી શકાય. આવા પેટા વિભાગોમાં લગ્ન વહેવાર ન કરતાં બાંધેલ ગોળમાં જ કરવામાં હિત સમાજોલું છે એવી જે પૂરાણી ભાવના હજી સુધી ચાલી આવે છે તે અપારના સંજોગમાં અસ્થાને છે. કારણ ટૂંકા સમૂહમાં યોગ્ય મુરતીયાના અભાવે કન્નેડાં થાય છે. અને યોગ્ય સંબંધ કરવા માટે માખાપો હેરાન થાય છે. આ ગોળ કે વાડાઓ ટકી રહે તે માટે કેટલાક ભાષ્ટ્ર એવો બચાવ કરે છે કે 'જે ગોળનું' બધારણ કાઢી નાખવામાં આવશે તો ગરીબના છોકરાઓ કુંવારા રહી જશે.' આ દલીલ ઉપર વિચાર કરવામાં આવે તો તે નબળાઈ ભરેલી અને ખાસ વજુદ વજરની છે. જે વાડાઓનો ભેદ કાઢી નાખી સરહદ-વિસ્તાર વધારવામાં આવે તો સંબંધ બાંધનાર કુટુંબો પોતાના વિચારના અને મેળના સંબંધો બાંધી શકે છે. ગોળ કે ટૂંકા સમૂહમાં લામ વહેવારના કારણે સંસ્કાર વિહીન પણ પૈસાદાર હોય તો કન્યા તરત મેળવી શકે છે એ વરણ ત્યારે જતી રહે છે. ગામ-કામાં રહેનાર પણ પોતાના સંતાનોને કેળવણી આપવા અત્યારે બેઠકાર રહે છે (કારણ ગોળના કારણે કન્યા તો મળી રહેવાની છે). તે બધી મુશ્કેલી વેડીને શિલ્પણ આપી સંસ્કારી બનાવવાને ખ્યાન આપતા થશે.

કારણ તેમ યતાં મોટા વિસ્તારમાં પણ પસંદગી મળતાં વાર નહીં લાગે. અને કેળવણીનું પ્રમાણ વધતું જશે.

કન્યાવિક્રય પણ અમુક ક્ષેત્રમાંથી જ કન્યા લેવાની પ્રયાના કારણે હજી નાશ નથી પામ્યો તે પછી જોવામાં નહીં આવે. મોટી ઉમરના લમ-કન્નેડાં અત્યારે જોવામાં આવે છે તે પણ ઘણું અંશે કમ થઈ જશે. અત્યારે કેળવણીના જમાનામાં છોકરો કે છોકરી કેળવાયેલ સંસ્કારી હશે તો તે બધે ગામડાના રહેવાસી કે ગરીબ હોય તો પણ તેના સંબંધ બંધાતા વાર નહીં લાગે. પૈસા કરતાં લાયકાત અને સંસ્કારીત્વવાળી ખાનદાનીને પ્રથમ રચાન આપાય છે તે દરેક બૂલી ન જવું જોઈએ. અને અત્યારે રથે રથે સ્ત્રી પુરુષના વય-વિચારના કન્નેડાં જોવામાં આવે છે તેમાં ખૂબ ઘટાડો થશે.

દરેક બાકિત સંકુચિત ભાવના છોડી દષ સમસ્ત મોઢ વાંચક કેમ એક કુટુંબ છે એ ભાવનાએ જીવવાનું કરશે. એ રીતે ગોળ કે વાડા વિસ્તાર એ જરૂરી વરણ છે એમાં જરૂરે શંકા નથી.

આણુ રિયતિમાં શાંતિ-ઉત્પત્તિ માટે ઉપરના મૂળ તરત્વે જરૂરના છે. તે ઉપર ખ્યાન આપી દરેક ભાષ્ટ્ર પોતાનો ચાંતકિયત ફાળો આપવા ફરજ સમજે અને કર્તવ્ય બજાવે એમ ધુન્ધી સફળતા માટે પ્રણુ પ્રાર્થના કરે છું.

પ્રણુનામ સમરણનો મહિમા

જે ભવસાગરમાં હુબેલા છે, મહાન પાપની ગર્વામાં પડી ચૂક્યા છે તે મનુષ્યો માટે શ્રી કૃષ્ણના સમરણ સિવાય બીજો કોઈ આચરો નથી. મૃત્યુથી નસરાતા પાપી મનુષ્યો માટે પરલોકની યાત્રા સમયે શ્રી કૃષ્ણ સમરણ જેવું ઉત્તમ બીજું એકે લાણું નથી. જેના ધરમાં દરેકજ 'કૃષ્ણ કૃષ્ણ' એ પ્રાર્થના કીર્તન થાય છે તેના ધરમાં-લાં જ ગયા, કારી, પુષ્કરણ અને કુરુક્ષેત્ર આદિ તીર્થ નિવાસ કરે છે, જેની જીવ સદાય 'કૃષ્ણ કૃષ્ણ' રહ્યા કરે છે તેનું જીવન ધન્ય છે, એને જન્મારો સફળ છે, એને સાચું સુખ પ્રાપ્ત થાય છે.

સંકેપુરાણ—કલ્યાણમાથી

લેખક:

શ્રીયુત છવરાજ દ. પારેખ. લાવનગરવાળા—હાલ સીકંદ્રાબાદ.

[લેખક શ્રી મોદની તમામ પેટાજાતિઓ, તડો, પેટા વિભાગોને એકત્ર કરી 'સમસ્ત મોદ જાતિ'ની હિમાયત કરે છે. એમના એ જાગ્રતાના વિચારો મનનીય છે. —સંપાદક]

ભાઈઓ! આપણી મોદ જાતિમાં કેટલાં વર્ષો થયાં દશમોદ અને વિશમોદ અને તેના પેટા વિભાગ અકાલજ, ગોલવા, માંડલીઆ... વગેરેના વાડાઓ પડી ગયા છે. હવે તેમાં દેશકાળને લઈને તે બધાને એકત્ર કરવાનો યોગ્ય સુધારો થવો જોઈએ, એ આવશ્યક લાગે છે. હાલમાં કેટલાક સમય થયાં વર્ષાંતર લાગે થયાં લાગ્યાં છે, જેમાં મુખ્યત્વે કરીને રથૂળ દેહના હાલબાવ અને રંગદંથી લલચાઈ સ્નેહલક્ષ કરી સંસાર ભોગવે છે. જોતજોત સાચા દિલના અને હૃદયભાવનાવાળા તો જવલેજ તરી આવે છે. જેના પરિણામે લાભ કરતાં હાનિ વિશેષ સંભળાય છે. આ દ્વિસામે આપણી મોદ-જાતિનું એકજ ક્ષેત્ર કરી અરસપરસ રોડી તથા બેટી લેવા દેવાનો વહેવાર કોષપણુ જાતનો ભેદ રાખ્યા સિવાય એકબેક કરી નાખવો એ જરૂરનું લાગે છે. હવે તો કન્યાવાળા પણુ મુરતિયાની નિર્વાહ કરી લેવાની શક્તિ ઉપર આધાર રાખી સંબંધ જોડે છે, ઊંચું કુળ ને જુની આનદાનીને પસંદગી આપતાં મોટે ભાગે એ દંપતિ દુઃખદ અવસ્થા ભોગવે છે. આપણી જાતિના સંસ્કારી સર્જનો તો કેટલાક સમય થયાં એ બેદખાતને તિલાંજલી આપી, જુના રિવાજની ગણતરી રાખ્યા સિવાય કેળવાયલા પાત્રને પોતાની બહેન,

દીકરીઓ આપતા થયા છે જેને પરિણામે સુખી જોડું નિવડે છે. વળી વિશાળ ક્ષેત્ર થવાથી યોગ્ય પાત્ર રહેજે મળી આવે છે. વળી જે કોષ વર્ણાંતર લાગે છે તેને પોતાની જાતિ સંસ્થા ઇછેડની નથી. આયુ' આયુ' થતું આવે છે તેના કરતાં આપણે મોદ ભાઈઓ બધા એકજ માળાપના સંતાન છીએ તો બેદમુદ્દિ રાખી જુની પ્રથાલિકાને વળગી રહેવું એ ઊચિત નથી. વળી આપણે એક થવાથી જોડા સડાને નાબુદ કરવાપણું નીવડશે. ત્યારે કોષપણુ જાતના વર્ણભેદ રાખ્યા સિવાય બેળસેળ થવા બેઠું છે ત્યારે આપણે આપણું વિચારવું એમાં કદાપણુ સમાયેલું છે અને ધડો લેવા જેવું થશે; તો આને ખાતર આ સુધારાનો ઢંઢેરો આપણી મોદ પત્રિકા જ બહાર પાડે અને દરવખત (એ વિચારોને) સિંચન આપતા રહે તો એક ઉત્તમ સેવા સમજું છું. બીજું સુરત, ભરૂચ આસપાસ આપણા ભાઈઓ પેટાભેદને નાબુદ કરતા આવ્યા છે એ ખુશી થવા જેવું છે. જે ચાલુ જમાનાને જોળખતાં નથી તેને આકર્ષ લાગશે. આપણે તો આપણી સમાજનું દિત સચવાય એ જ નિશાન છે. આને અગે ધરણી લૂગડાંના આકરો બોલો દળવો કરવાની જરૂર રહે છે. જેથી દેશ પરદેશવાળા ગમે સાં વસતા હોય તેને ભારે નહિ યર્ષ પડે. સામન્ય

ખરચ સીને સુતરો થઇ પડશે,

૨. વિશેષમાં તો ગુજરાત અને કાઠિયાવાડમાં અમુક અમુક મોટા શહેરના જાતિ અનુભવથી હું નેહ શક્યો છું કે આપણી જાતિમાં લગ્ન કરવાને કન્યાની યોગ્ય ઉંમર વરસ-૧૫ કે ૧૭-૨૫ ગણ હોય છતાં કંતિ કન્યાની પોતાની પસંદગીનો પતિ નેળવવાની અભિલાષથી, તેનું મન સાચવવા, અથવા કન્યાના વડીલો પોતે આવા ખાનદાન છે તેથી સંસ્કારી પાત્ર મળે તોજ આપવી, એવા મગરૂરી ભરેલા આશયથી પોતાનો કન્યા ઉપર જણાવેલી ઉંમર કરતાં પણ મોટી થવા દે છે. તેઓ પોતાની કન્યાની સ્થિતિનો વિચાર કરતાં નથી, અથવા તેનાં શરીરનો ઢંગધડો કેવો છે તેનું લક્ષ આપતા નથી; જેથી કન્યાની દુર્દશા થાય છે, હસપૂત થાય છે, અને કન્યા કાંઈ થોડી કુંવારી રહી શકે તેથી ખાટી જાશને જીરડો સંધરે છે, તો આવી

દુર્દશામાંથી બચવા આપણી જાતિએ યોગ્ય સુધારો જાહેરમાં મૂકવો જોઈએ અને શહેરના અગ્રતપ્ત્ય પુરુષોએ આ સુધારો દાખલ કરી અમલ કરવો જોઈએ. દિવસે દિવસે સ્થિતિ કંફાડી થતી જાય છે. મામાપોને પણ વિપત્તિના વાદળ પડે છે. આ દુઃખદ પરિણામને અટકાવવું એ આશીર્વાદ સમાન નીવડશે તો જાતિબંધુઓને વિનંતિ છે કે વેળાસર એ સંબંધી લક્ષ આપે !

૩. આપણામાં રડવા કુટવાનો રિવાજ જાહેર રસ્તા ઉપર થાય છે એ ધણું અણુધટતું લાગે છે. સ્વભાવિક એવા મરણથી હ્રદય દ્રવે છે. લાગણી ખાળી રહેતી નથી. પણ એ બધું પોતાના આંશુલ્ય કે દુઃખમાં થાય તો જ યોગ્ય ગણાય. કેટલાક સંસ્કારી પ્રદેશમાં આણું થતું આવે છે, તો આવી પ્રથા નાણુક થવાને ધટતો પ્રધાસ કરવાની જરૂર જણાય છે.

આપણું સ્થાન ક્યાં છે ?

તમારી જલ્દારની સ્થિતિ જાણે અત્યંત સામાન્ય હોય પણ જો તમારું આંતરકરણ અસામાન્ય હશે જો તમે તમારી આખી બાહ્ય પરિસ્થિતિને અસામાન્ય બનાવી શકો છો.

તમારું જન્મતમાં આજે ભડે કંઈ પણ સ્થાન ન હોય, તો પણ જો તમે અંતરથી કંઈ પણ નિશ્ચિત સ્થાન માટે ક્રમ ઉઠાવી રહ્યા હો છો તો જન્મતને તમને સ્થાન આપ્યા વગર છૂટકો ન નથી.

આપણું સ્થાન આપણામાં છે. સ્થાન ઉપર બેસાડ્યા છતાં સ્થાન બ્રહ્મ થનાર આપણને એ બેધખા આપે છે કે વાસ્તવિક રીતે તેને સ્થાન નહોતું.

આપણા સળગતા પ્રશ્નો

૧૯૩૬

લખનાર:

શ્રીયુત વરજીવન ગોપાળજી પારેખ-પ્રભાકુ'જ, માટુંગા.

[લેણકશ્રી ગોળની અનાવશ્યકતા અને ખીજ ફેટલીક દીવા જેવી સ્પષ્ટ વાતો તીખી તમતમતી વાણીમાં આપણી સમક્ષ રજુ કરે છે. એમના વિચારો સાથે ભલેને કેાઈને મતદેર હોય તો પણ દરેક વાંચક જાંધુ તે જરૂર વાંચે અને વિચારે. —સ'ચોત્ક.]

‘મોટ મહોદય’ના રૌપ્ય મહોત્સવને અંગે ખાસ અર્થક કાટવાનું તેના સંચાલકોએ નક્કી કર્યું છે

અસખત આનંદનો વિષય છે. ઝાતિપત્ર તરિકે ‘મોટ મહોદય’ પચીસ જેટલાં વર્ષો સુધી છત્રી શક્યું છે એ દક્ષિતનો-એની અમુક નીતિ રહામે ગમે તેટલો વિરોધ હોય તે છતાં-ઈન્દાર થઈ શકે તેમ નથી.

—પચીસ વર્ષો જેટલો કાળપ્રવાહ વીતી ગયો છે. પચીસ વર્ષો દરમ્યાન જગતમાં અનેક ફેરફારો થયા છે. વિજળીની ઝડપે વિકાસ સાધતું વિજ્ઞાન, દુનિયામાં અજબ શોધો રજુ કરે છે. ડગલે અને પગલે દુનિયા આગળ અને આગળ વધી રહી છે. અસાન લોકોમાં જ્ઞાનપ્રચારનો વિકાસ થયો જાય છે. જંગલોમાં લુવાળ ચોમેર નજરે પડે છે.

—સગભગ નિરક્ષર ગણાતી આપણી બહેનોમાં શિક્ષણ તરફનો પ્રેમ અને મમતા વધ્યાં છે. બહેનોમાં પણ પુષ્કળ જગતિ આવી છે, અને તેઓ એકમેકનું હિત-અહિત વિચારતી થઈ છે. રાષ્ટ્રની આઝાદી માટે પણ આજનું ભારત એટલું જ જગત છે. ગ્રામ ઉદ્યોગોનો-ગામંડાઓનો વિકાસ-ખાદી પ્રચાર, સ્વદેશી વસ્તુઓની વપરાશનો વધતો જતો આગ્રહ-સ્વાવલંબી જીવન જીવવાના ધડાતા આદર્શો; આ બધાં-આજે પૂ. મહાત્માજીએ દેશ સમક્ષ રજુ કરેલ વિવિધ કાર્યોના

અંગ છે.

—આજે ભારતવર્ષના એ તારણદારની-રાષ્ટ્ર આઝાદી અને આમ વર્ગની ઉત્તતિ માટેની જે યોજનાઓ તરફ આપણે માનપૂર્વક નોંધએ છીએ એજ તારણદારની ઝાતિ આજે જે અવસ્થામાં છત્રી રહી છે એ નિહાળતાં પહેલી નજરે ખેદ ઉપજે છે.

મહાત્માજીની દષ્ટિ વિશાળ છે. ઝાતિના દૂંધા ક્ષેત્રમાં તેઓ રસ નથી લેતા. બધકે એવા દૂંધા ક્ષેત્રો રાષ્ટ્ર પ્રગતિની કુચ કદમમાં અંતરાય રૂપ છે એમ તેઓ માને છે. વશિક જેવી ઝાતિમાં નાની મોટી અનેક ઝાતિઓ છે. એ ઝાતિઓમાં ન કંઈપણ શકાય એટલી પેટા ઝાતિઓ છે. આટલાં દૂંધા ઝાતિ ક્ષેત્રોની મર્યાદા આંકીને આપણે શું કરવા માગીએ છીએ? મોટ વશિકે જ્ઞાનિ યોગિશ તાલુકાના કે સુજગતી, કાઠિયાવાડી, માંડલીયા, ગોલવા કે પોરેયા, અડાસજી એવા દૂંધા ભેડા ભાંગીને એક ક્ષેત્ર રૂપ ન બની રહે? આપણું વિશાળ ક્ષેત્ર આજે અનીયાર્થ બન્યું છે, કારણ દૂંધા મર્યાદિત ક્ષેત્રની જે હાસાડી આજે આપણે ભોગવી રહ્યા છીએ એ કેટલી અસહ્ય છે?

દૂધ મર્યાદિત હોતના પરિણામે આજે દોકરીઓ 'સાપના બારા' સમી બની છે. જાતિમાં યોગ્ય અધિવાહિત યુવાનો સાંપડતા નથી; અને એવા યોગ્ય યુવાનોના અભાવે કન્યાઓ પિતાઓની મુશ્કેલીનું એક સાધન બની રહી છે.

આપણા પ્રાચીન શાસ્ત્રો પણ સાહાય, સ્ત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર, એવા ચાર વર્ણો આપણી રહામે મૂકે છે. સમસ્ત વૈશ્ય જાતિનું સંગઠન તો આ પળે કદાચ શક્ય નહિ બાસે, પણ એ ધ્યેયને પહોંચવાના પ્રથમ પગલાં તરીકે સમસ્ત મોહ વણિક જાતિનું સંગઠન ન થઈ શકે?

જાતિના હોતને વિસ્તૃત કરવાના પ્રથમ પછી આપણી રહામે ખીન્ને પ્રથમ આવી ઉભો રહે છે વિધવા બહેનોનો! આપણો સમાજ વિધવાઓ માટે ગૌરવ લેતો અને વિધવા બહેનો પવિત્ર, પૂજનીય, અને ત્યાગી બહેનો ગણાતી એ યુગ આજે આયમી ગયો છે. આજે તો ફરજિયાત વૈધવ્ય એ આપણા સમાજની એક શરમકયા છે. કોઈ પણ સ્ત્રીને એના પતિના અવસાન બાદ ફરજિયાત વૈધવ્ય ભોગવવા સુપરવું એ ન્યાય છે? ૪૫ કે ૫૦ વર્ષો નેટલી વૃદ્ધ વયે જો એક પુરુષને એની જે જે પત્નીઓના અવસાન પછી ત્રીજી પત્નીને લઈ આવવાની મંજૂરી મળી શકતી હોય તો ૧૬-૨૦ કે ૨૫ વર્ષની વિધવા બહેનોને પૂનર્લગ્નની છૂટ આપવી એમાં શું અશુભનું છે?

આપણા સમાજની દમનના એવી છે કે જેમાં સ્ત્રીઓને બહુધા સહન કરવાનું હોય છે. સ્ત્રીઓની કિંમત આપણે મન કંઈજ હોતી નથી. સ્ત્રી એ ખરીદી શકાય એવી વસ્તુ છે એમ આપણાં માનો મોટા ભાગ માનતો હોય છે. કોઈએ કહ્યું છે કે:-

“નરવત સુખી દશે કદાપિ,
અદા મદાસતી સ્વચ્છંદથી;
પણ નારીને રોધા વિના,
ના કર્મમાં બીજું કંઈ.”

આપણા સમાજમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન એ રીતે

ઉકળ નીચું છે. એક વર્ગ એવો છે જે સ્ત્રીઓની 'પગના ખાસાં' કરતાં વિશેષ કિંમત તથા આંકતો. ખીન્ને સુધરેલો વર્ગ સ્ત્રીઓને રમકડું (Toy) માને છે.

વિધવા તરીકે આપણા સામાન્ય કુટુંબોમાં સ્ત્રીનું સ્થાન કેટલું નીચું છે-તેની અવસ્થા કેટલી કંટાળે હોય છે-એ ખ્યાલ તો એ અવસ્થા જે ભોગવે છે એને જ હોય છે. ધરના એક ખૂણમાં એને બેસી રહેવાનું હોય છે. આખો દિવસ ધરતો ટસરડો કરવાનો રહે છે. કોઈ પણ સારા કાર્યમાં એની સલાહ સમર્થન માન્ય ગણાતો નથી. એવા કાર્યોમાં ભાગ લેવાનું એને માટે નિષેધ ગણાય છે.

—એટલે પતિના અવસાન પછી વિધવા સ્ત્રી લગભગ અસ્પૃશ્ય બની રહે છે. વિધવા એ રીતે એના શેષ જીવનના દુઃખદ દિવસો-આપણા સમાજ ઉપર અનેક શાપો વર્ષાવતી-અતીત કરે છે.

હિન્દુસમાજમાં સ્ત્રી ઉપર પતિનું સ્વામિત્વ હોય છે. સ્ત્રી વિવાહ પછી એના પતિને આજીવન બંધાયેલી બની રહે છે. પછી લલેને પતિનું વર્તન મને એટલું દુરાચારી હોય. પતિ શરાબી હોય, લુચારી હોય, કે કુટુંબનિર્વાહ ચલાવી શકે એવી શક્તિ ન ધરાવતો હોય તો પણ અમારે ત્યાંનું 'લગ્નબંધન' અતૂટ હોય છે. ખૂદ આજની 'સુધરેલી' સરકાર પણ એ લગ્નો સદાગે આગળી નથી ચીધી શકતી.

આવાં 'લગ્નો' ત્યારે નિષ્કળ નિવડે છે- 'જાળવગ્ન' અને 'દેહલગ્ન' ની પ્રથાઓને અંગે એવી નિષ્ફળતાને બહુ અવકાશ છે-ત્યારે એની કંટાળાના પ્રસંગે આપણને જેવા સાંપડે છે. એક પતિ કોઈ પણ કારણે એની પ્રથમ પરિણીતા સ્ત્રીને અવગણીને ત્યારે બીજું 'લગ્ન' કરે છે ત્યારે પ્રથમ પત્નીનું અંતર તપાસી લુઓ! એ માટે એ એના પતિનેજ શાપો નથી વર્ષાવતી હોતી!-સમાજને પણ એની દુઃખી આંતરડી શાપો ફેલી હોય છે!

પતિ પોતાની એવી પ્રથમ પરણેતર માટે

આજીવિકાની વ્યવસ્થા કરે છે એજ પ્રથમ પત્નીનું સર્વસ્વ નથી હોતું, ન હોઈ શકે. પત્ની તરીકેના એના હક્કમાંથી એને વચિત કરવામાં આવે છે એનું શું ? પણ આ બધું વિચારવાની કાંઈને કુરસદ નથી ! કારણ સમાજના બંધનોનું ધાતર પુરુષોએ કરેલું હોય છે ને એમને સો એ સો ટકા લાભ કરતાં હોય છે, અને સ્ત્રીઓ ઉપર સ્વામિત્વ ધરાવવાનો પુરુષોના હક્ક એ ઇશ્વરદત્ત હક્ક હોય છે એમ પુરુષો માને છે. .

એક સમય એવો હતો કે આપણા આજના રાજ્યો-પ્રજાપતિઓ ઇશ્વરના અંશરૂપ મનાતા. પ્રજા એને દેવ ગણી પૂજતી અને એમનું પ્રભુત્વ સ્વીકારતી એ દિવસોમાં અજ્ઞાન અને મૂઢ પ્રજા ઉપર કહેવાતા ઇશ્વરના અંશ સમા સ્વામિઓના જૂઠ્ઠાનો કારકો કરતો.

આને પ્રજામાં જગૃતિ આવી છે. પ્રજાને એ સમજાયું છે કે રાજા એ ઇશ્વરી અંશ નથી. રાજાઓ પણ સામાન્ય માણસો હોય છે. રાજા તરીકે એમનામાં વિશેષ તત્ત્વ નથી હોતું એટલે આને રાજા પાસે પ્રજા પ્રજાકિય રાજ્ય માગે છે. રાજાના એક હથેય અમથ રહામે વિરોધના બળો એકત્ર કરે છે. કંઈક આબુજ પુરુષોના સ્વામિત્વ નીચે કચકાતી સ્ત્રીઓએ આને કરવાની અગત્ય છે.

ત્યક્તાઓ અને નિષ્કૃજ લગ્નોના પ્રશ્ન પછી આપણે કન્યાવિક્રમનો પ્રશ્ન તપાસીએ સ્ત્રીઓની-અનેકવિધ દુર્દશાનું આ પણ એક ચિન્હ છે. માથાપો એમની દીકરીઓને ઓછા-વત્તા પૈસાથી વેચે છે એટલે સ્ત્રીઓ ખરીદી શકાય છે એમ મેં ને ઉપર કહ્યું છે તે વાતને અહીં પુર્તિ મળે છે. આવી દિકરીઓ, મૂંગી ગાયની પેઠે-પિતા ત્યાં તેને દોરી જાય છે ત્યાં જાય છે. સો ઉપર સ્વામિત્વ ભોગવતા પુરુષની નગરમાં સ્ત્રી જનનવર કરતાં જરાયે વિશેષ નથી !

ખરું પૂછીએ તો માથાપને-પોતાની દીકરી મને ત્યાં વેચી નાખી 'લાકડે માકડું' વગાડવાનો

કસો હક્ક નથી. બદલે એ ગેરકાયદેસરનું કૃત્ય છે. અને કાયદાની રૂએ બહેનો એવાં કૃત્ય રહામે-એમના માથાપો રહામે પોકાર પાડી શકે છે. પણ બહેનોમાં આને એટલી કેળવણી નથી. કેળવણીના અભાવે જગૃતિ નથી. એટલે મૂંગા દોરની ગાફક સ્ત્રીઓ આ સિત્તો સહે જાય છે.

આની રહામે વરવિક્રમની પ્રથા લાઇએ. એ પણ એટલી જ વિનાશપ્રદ અને અનિષ્ઠનિષ છે. 'જમાઈ'ને પુરતું નજરાણું ધરવાની શક્તિના અભાવે અનેક પિતાઓ એમની પુત્રીઓને 'દૂધપીતી' કરે છે એ દાખલાઓ આપણે વખતો વખત સંભળીએ છીએ. અજ્ઞાત આ આપણી યાત્રિને લાગુ નથી પડતું.*

હવે આપણે પ્રેતભોજન (મરણ પાછળના જમણ)ની પ્રથાને સ્પર્શીએ. આ પ્રથા પણ એટલી જ જંગલી છે. એક કુટુંબમાંથી એક સ્વજનના અવસાન પાછળ-આત્માની યાત્રિને નામે પ્રેતભોજનની ને પ્રથા આને હસ્તિમાં છે એ ખરેખર આપણા સમાજ ઉપર એક શાપ સમાન છે. આનાં પ્રેતભોજનો જમીને આપણે શું કહેવા માગીએ છીએ ? મરનારના આત્માને તો જ યાત્રિ મળે છે બે આવા યાત્રિભોજનો અપાય ? એક કુટુંબમાંથી એક માણસનું અવસાન એ બેદનો પ્રસંગ છે. ત્યાં મિષ્ટ ભોજનના સમારોહો એ ન સમજી શકાય એવું મિથ્યજી છે !

પણ આને તો આનાં ભોજનની પ્રથા હવે લગભગ અદૃશ્ય થવા આવી છે. યાત્રિનો યુવાન સમૃદ્ધ વખતો વખત આની રહામે પોકાર પાડે છે. એવા ઘણાં બે યુવાનો છે ને આનાં ભોજનો જમતાં નથી. સાચું પૂછીએ તો પ્રેતભોજનનું અર્થતત્ત્વ વહેલી તકે વિદાય માગે છે !

* લેખકશ્રી કહે છે તેમ 'આ આપણી યાત્રિને લાગુ નથી પડતું' -અત્યારે; પરંતુ હાલની પરિસ્થિતિ ભેલાં બે તેમાં કાઈ પરિવર્તન ન થાય તો નચકના ભવિષ્યમાં વરાલાકમળી કાઠી આપણી યાત્રિમાં પણ પત્રચેષ્ટો કરે એવો સંભવ ખરો. સંધ્ય:જક

આપણે ત્યાંનું લક્ષ્યજન બહુધા નિષ્કળ નિવડે છે એના અનેક કારણો પૈકીનું એક કારણ બાળ-લક્ષ હોય છે. આપણે ત્યાં દીકરાને પરણેલો બેચારી હોંશમાં વડીલો ન્હાની વયે લગ્નો કરી નાંખે છે. મનમેળ વગરના આવા બાળવયના લગ્નો બહુધા નિષ્ફળ નિવડે છે. આવી નિષ્ફળતાના પ્રગટ પ્રસંગો ભલે અંગિકાને વંદે ગણી શકાય એટલા ઓછા હોય, તો પણ આત્મના સંસારના અસંતોષનો અપ્રગટ અગ્નિ જે લમ્કનો હોય છે એ નોંધએ તો એ નિષ્ફળતાનું સાચું પ્રમાણ સમજી શકાય.

આ બધા ઉપરાંત લક્ષ અંગેના અમર્વાદિત ખર્ચાઓ અને એવી જ બીજી અનેક ન્હાની મોટી રૂઢિઓ સબધે લખી શકાય, પણ અહીં તો થોડીએક

outlines રજુ કરેલી છે. આ બધી રૂઢિઓના ક્ષયના ચેરફાયદા પરત્વે દલિતપુર્વક વિસ્તૃત ચર્ચા કરી શકાય, પરંતુ એ બધાને માટે અહીં એટલી મોટી જગ્યા પણ ન હોય એટલે outlines મૂકીને સંતોષ માન્યો છે.

કોઈ પણ સમાજ કે જ્ઞાતિ યુગયુગને ન ઝોળખે, અને જૂનાજ સંસ્કારો, રૂઢિઓ, વહેમો અને ધર્મજીવનોને પકડી રહે તો એ સમાજ કે જ્ઞાતિ ઉન્નતિને શિખરે નથી પહોંચવાની. યુગ અનુરૂપ સુધારાઓ રજૂ કરી જ્ઞાતિને ઉન્નતિને ટોચે લઈ જવી એ ૧૯૧૬ જ્ઞાતિજન્યુની એકમાત્ર અનિવાર્ય ફરજ લેખાવી નોંધએ.

અમારા જ્ઞાતિજન્યુઓ એ કરશે ?

ગોળ વિષે

લેખક;

શ્રી. હરિસાલ ગોવિંદજી મહેતા—મુંબઈ

ધણી જગ્યાએ આપણી જ્ઞાતિના ગોળ બાજતમાં મતફેર છે એમ ધણાઓની યુગના છે. તેમ જ કેટલાક ગોળમાં રહેનારા ગોળમાં જ સાફ છે (એમ માને છે), અને ધણાઓના મન (રૂઢ પણ છે, છતાં આખરે ગોળ તો છોડવા માંગતા નથી; અને આજ મતફેર તો હોય જ. બીજું ગોળનું જાંધારનું ન્યાય સદ્દ હોવું નોંધએ અને વરસમાં એક વખત તો કમીટી ગણે તેમ થવું નોંધએ, અને તે કમીટીએ કેહતો ન્યાય કે અન્યાય થયો હોય તેનો નીકાલ કરવો નોંધએ, અને આપણા મોઢ મહોદધમાં જતોડરાતથી ખાતર આપવી નોંધએ કે જેથી દરેક લોકો ગોળમાં યુનેડબાર હોય તે બાજત પોતાનો મન મોકલે કે જેથી યુનેડબારને ન્યાય રહે તેમ કરવું નોંધએ. સરળતા માટે પત્ર વહેવારથી કે રૂપરૂમાં આવી જણાવે. અમુક માણસોની કમીટી નામાય તેના ખાતર મોઢ મહોદધમાં અને દરેક કમીટીના મેમ્બરને પણ આપે અને નીકાલ સરળ થઈ શકે તેમ થવું નોંધએ.

ગોળનું વધારે સારું બધારણ છે એમ લેણને લાગે તેવું થાય તો સાફ.

નોંધ મુંબઈમાં ધણી જ્ઞાતિઓ હવે તો ગોળ રૂં પણ જ્ઞાતિજન્યુમાંથી પણ ખરી જવાના વિચારવાળા પણ છે. મુંબઈ આ કાર્ય કાઢના પાડાં યના નથી, વખત વખતનું કામ કોઈ જાય છે.

લગ્ન

લેખક

શ્રી. ગોપાળજી એવંચલ—ભાવનગર

કો

પ પશુ જ્ઞાતિમાં અત્યારે લક્ષ્મીના પ્રથમ જન્મ મહત્વનો યષ્ઠ પડ્યો છે. લક્ષ્મી એટલે જે જીવાત્માઓનું નેડાણ; ગૃહસ્થાશ્રમનું મંડાણ; અભિચાર્ય, વાનપ્રસ્થ અને સંન્યસતાશ્રમ, એ ત્રણે આશ્રમોનો આધાર ગૃહસ્થાશ્રમ ઉપર જ છે; એટલે ખરી રીતે ગૃહસ્થાશ્રમ, એ ચારે આશ્રમોમાં ઉત્તમ ગણાય છે. ઇમારત સુદૃઢ, મજબૂત અને ઊંચી ચલુવી હોય તો તેનો પાયો જાદુ જ સારો હોવો જોઈએ; તેમ આ ચારે આશ્રમમાં, ગૃહસ્થાશ્રમનો પાયો જે મજબૂત હશે તો ખીજ ત્રણે આશ્રમો વધારે ટકી રહેશે, આપણામાં એક લુની કહેવત છે કે, 'ખાટલે મોટી ખાટ કે પ્રથમ પાયો જ નહિ.' ખુરશીના કે ટેબલના કે પાટલાના ચાર પાયામાંથી એક પાયો ન હોય તો તે ચીજ નકામી યષ્ઠ પડે છે; તેમ ગૃહસ્થાશ્રમ જ જેનો દીસો હોય, લૂકો પાંગળો હોય, તેનો બધો વ્યવહાર જ નકામો યષ્ઠ પડે છે, માટે ગૃહસ્થાશ્રમને સુધારવા આપણે પ્રથમ પ્રયાસ કરવાની ખાસ જરૂર છે. સ્ત્રી અને પુરૂષ, આ બન્ને મળીને જેવો વ્યવહાર ચલાવે તેવો ગૃહસ્થાશ્રમ ચલાવે. વાહનમાં, ગાડામાં કે ગાડીમાં, જે એક બળદ ઉંચો અને ખીજો નીચો હોય, એક ઉતાવળો અને ખીજો ટાંઠો કે ધીમો હોય તો ગાડું બરાબર ચાલે નહિ. ધોડાગાડીની ભેડીનો, એક ધોડો તેજ અને ખીજો આળસુ હોય, એક જાદુ જ કઠાવર અને ખીજો સાવ મહીયો હોય તો ગાડી શીતે નહિ અને બરાબર ચાલે નહિ; તેમ ગૃહસ્થાશ્રમનો બોનો

ઉપાડવામાં સ્ત્રી અને પુરૂષના સ્વભાવમાં, ગુણમાં, જ્ઞાનમાં જે મેળ ન મળતો હોય તો પછી તે ગૃહસ્થાશ્રમ સુખરૂપ કેમ નીવડી શકે? અત્યારે ધણી ખરી જ્ઞાતિમાં લુવાન અને વૃદ્ધો વચ્ચે આ બાબતમાં મોટો મતભેદ છે. એક આસમાનની વાતો કરે છે, સારે ખીજા હંતુ જમીન ઉપરથી એક ઈંથ પશુ ઉંચે ચડવા માગતા નથી. ખરી રીતે તો બન્ને બાળુ-વાળાઓએ વચ્ચેનો માર્ગ ખાસ કાઢવાની જરૂર છે;

જમાનાને અનુસરીને વચ્ચેનો તોડ ઉતારવો જોઈએ. નહિ જાદુ ઉતાવળો પગલું બરતું, કે નહિ જેમ રંગરીઆ ગાડું ચાલે છે તેમ ચાલવા દેવું. આપણે આપણાં સંતાનોનો વિચાર કરવાનો છે, આપણે આપણી જ્ઞાતિના વિચાર કરવાનો છે, આપણે આપણી જાવબની પ્રગતિનો પશુ વિચાર કરવાનો છે, અને આપણે જે જગતમાં રહીએ છીએ, તે જગતમાં જે ફેરફારો ચલાવે છે અને ચલાવે છે તે તરફ પશુ દૃષ્ટિ રાખવાની જરૂર છે. પહેલાં તો આપણે

એક વિચાર એ કરવાનો છે કે અસલના વખતમાં જેમ આપણા આપણા ગોરાના ઉપર ભરોસો રાખીને લાકડે માંડું વજગાડતા તેમ જ હાલે રાખવું છે કે એમાં કાંઈ સુધારાની જરૂર લાગે છે? વર અને કન્યાને જન્મભર સાથે રહેવું છે. જીંદગીના વર્ષો એમને સાથે કાઢવાના છે. છતાં વૈવશાળ કર્યા પડેલાં તેઓ એક ખીજને નોંઠ પશુ ન ચા? કે ન અમર્યા વાતચીત પશુ કરી શકે? અસલત અરસપરસના સગાઓ

નેવાનું કામ, કે વર કન્યાના આપણાઓ દેવા ખાન-
દાન છે તે તપાસવાનું કામ વડીલોનું છે; અધી રિચતો
મેળવી, તે સંબંધી વરને અને કન્યાને મહિતિ
આપવાનું કામ ભલે તેમનું રહે, પણ જેમને
આખી છાંદગી સાથે ગુજરવી છે તે એક ખીજાને
નેશા વિના જ લમની ગાંઠથી જોડાય એ તો આ
જમાનામાં કેમ ચાલી શકશે ? આ વેવિશાળની અખ-
તમાં તો વડીલો અને જેમનું વેવિશાળ યવાનું છે
તે બન્ને પક્ષના સહકારથી કામ લેવાનું જોઈએ, નહિ
તો લગ્ન પછી તરત જ ધરમાં કલેશ અને ઈચ્છ્યા
ઉશા જ યવાના; માટે જમાના પ્રમાણે વર અને કન્યાના
ભણતરનો કાંઈપણ મેળ બાંધે, ગુણમાં કોઈ અંશે
મળતા આવે, સ્વભાવ પણ અમુક અંશે બંધ-
ખેસતા આવે, આવો ખ્યાલ રાખીને જો વેવિશાળ
યાય તો ગૃહસ્થાશ્રમ જરૂર સુખરૂપ નીવડે, અને
કુવામાં પડવાના, ધાસતેલ છાંટી બળી યુવાના, ફાઝી
ગયાના જે ફિસ્સાઓ બને છે, તે ન બને અને ગૃહસ્થા-
શ્રમ કટાણરૂપ ન નીવડે. આવો મેળ વરના વચ્ચે
ધાય, એને માટે યાત્રિમાં જમ અને તેમ છોકરા અને
છોકરીઓને કેળવણી આપવા પ્રયત્ન આદરવા જોઈએ.

યોગ્ય વરને યોગ્ય કન્યા મળે તે માટે આપણે જે
નાના વાડાઓ અને ગાળો બાંધીએ છીએ તે બહુ
જ વિચન કર્તા છે. આ જમાનો વિદ્યાળતાનો છે. જે
જમાનામાં રેડીઓ, ટેલીફોન, દોરડાં વિનાના તારા,
એરોપ્લેનો, મોટરો, સીનેમા, વિગેરે સાધનો છે, જે
જમાનામાં દુનિા દેશેો બહુજ નજીક નજીક આવતા જાય
છે, તે જમાનામાં નાના નાના વાડા અને ગાળોથી
તો આપણું સત્યાનારાજ નીકળી જવાનું. જેમ
ગાળ નાનો તેમ વરને લાયક કન્યા ન મળે, કે
કન્યાને લાયક વર ન મળે, એટલે પછી પરાણે
પરાણે મડાને મોઢાળ બાંધવા જેવી દશા થય
જાય છે. આપણે આપણા પાતાના સ્વાર્થને
ખાતર આપણી છુની ઘરડી ખખ પ્રહાલીકા
સાચવવા ખાતર, આપણા દૂરમહ કે હઠામહની
ખાતર આપણે આપણી લાવખ્યની પ્રજાનું પણ
હિત જોતા નથી, કે આપણે આપણી યાત્રિની

ઉન્નતિનો પણ વિચાર કરતાં નથી.

આપણે આ જમાનામાં કુવાના દેડકાં જેવું રહેવું
નહિ પાલવે, આપણે વિવેકથી, યુક્ત વિચાર કરીને
વચલોમાર્ગ કાઢવો જોઈએ, જેથી આપણી યાત્રિનું અને
આપણા સંતાનોનું આપણે શુભ કરી શકીએ. વૃદ્ધોએ
દૂરાગ્રહ કે હઠાગ્રહ ન કરવો જોઈએ; તેમજ યુવાનોએ
પણ સ્વતંત્રતાને નામે સ્વછંદતામાં મહાલવાનું છોડી
દેવું જોઈએ. આપણી યાત્રિની અસાર સુધીની ઉન્નતિ
કરવામાં વડીલો અને વૃદ્ધોએ જે હિરસો આપ્યો છે,
જે ભોગો તેઓએ આપ્યા છે, તે શુલવા ન જોઈએ;
અને વડીલોની રાહબરી નીચે રહીને ધીમે પણ મક્કમ-
પણે આગળ વધવું જોઈએ. વડીલોએ પણ જમાનાને
જાળખવો જોઈએ અને ધીમે ધીમે યુવાનોને પણ
હૃદ આપી યોગ્ય માર્ગ દોરવણી આપવી જોઈએ;
અને તેમની યોગ્ય, બાજબી અને વિવેકભરી માગ-
ણીઓ પર લક્ષ આપી ધીમે ધીમે તેમને આગળ
ધપવા દેવા જોઈએ. એક આંધળો હોય અને એક
પાંચળો હોય, પણ જો તે બન્ને એક જુદા રહેશે,
એક બીજાની આંખો લાચાજ કરશે અને એક
બીજાની સામુંજ નહિ જુલે તો કાષ્ટ કામ નહિ
જ યાય, પણ આંધળો ઉપર પાંચળો બેસશે અને
આંધળાને દોરવશે-અને આંધળો તે પ્રમાણે ચાલશે
તો બન્નેનું કામ સરશે. આવી રીતે યાત્રિના વૃદ્ધો,
યુવાનો, સ્ત્રીઓ અને પુરૂષો, એક બીજાના
સહકારથી કામ કરશે તો જરૂર યાત્રિની ઉન્નતિ થયા
વિના રહેશે જ નહિ. માટે યુવાનો અને વૃદ્ધો
હાથમાં હાથ મીલાવીને, જરૂર પડે સ્ત્રીઓની પણ
યોગ્ય સલાહ અને સૂચનાઓ ખાનમાં રાખીને, ધીમે
ધીમે ગાળનો વિસ્તાર વધતો જાય, અને ન્યાં રાટી
બ્યવહાર ત્યાં જરૂર બેડી બ્યવહાર યાય એવી જાતના
અધિક્ષતો મક્કમપણે વધારીને, વર અને કન્યાનો સુયોગ
યાય એવાં પગલાં બરીને, યાત્રિની ઉન્નતિ યાય
અને કેળવણીના બહોળા પ્રચાર થાય એવી દરખાસ્તો
લાવીને, યાત્રિનાં સમેલનો બરીને, પ્રદર્શનો કરીને,
યાત્રિનું કાષ્ટ પણ રીતે એવ યાય એવાં પગલાં બરવા
જોઈએ. પ્રજા સૌને સન્મતિ આપો એજ અંતીમ પ્રાર્થના.

પટેલાઈને સમર્પણ

લેખક

શ્રી. એમ. આ. મહેતા—વીરમગામ

કેટલીક જરૂરીયાતો આપણી નજરને રાફીને કાંઈક પછી સાફસુરીતો ઉઠેલ કરવા પોઝાર કરે છે અને તે લગભગ ઉચ્ચ ગણાતી ઝાતિઓનો મુખ્ય સવાલ થઈ પડ્યો છે. ભૂતકાળમાં ઝાતિસંસ્થા અને તેનું સંગઠન ઉચ્ચ આદર્શોથી સર્જાયેલું હતું. પરંતુ આજે તો તે ધણી રૂઢી વીગેરે બંધન-શસ્ત્રોથી વેરણ ઉરણ બની ગયું છે. તે ઉપરાંત તેમાં ધણાંજ અનિષ્ટ તત્ત્વોએ ઓછેવતે પોતાનો ભાગ ભજવ્યો છે. જેના માટે અંતરની પ્રેરણા મુજબ લખવાનો જે કાંઈ નત્ર ઉદ્દેશ થયો હોય તે ફક્ત બળના હલખેને અગારજ હતો—છતાં ઉચ્ચેરાત તો નહીં જ હોય તેવી શુભ મુરાર ગણી નીભાવી લેવા વાંચકોની કૃપા યાચું છું. મુખ્ય અનિષ્ટ તત્ત્વ તે પટેલાઈ અને તે સત્તાએ તો મનુષ્યના બક્રિતગત વિકાસને રૂંધી મુલામીની જાંજીર આરોપી છે. પટેલાઈ એટલે નત્રભાવથી ઝાતિસેવા એજ બ્યેય હોવું જોઈએ. પરંતુ તે જ્યારે અધમતામાં સરવા માટે છે ત્યારે તે કોઈ શ્રીમંત કે સાધનસંપત્ત માણસના હાથમાં સરમુખત્યારીનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે; એટલે ઝાતિના અધઃપતનના શ્રી ગણેશ પટેલાઈની પૃથાર્થજ મંડાય છે. ઉપરાંત આ મહોર છાપ કોઈ સુઘ વિદ્વાન ઝાતિભાઈઓની લાયકાત હોવા છતાં તાલેવરના કપાળેજ ચોટે છે, એટલે તેમાંથી સત્તાના લોભના બી વવાય છે, અને તે લોભને ખુશમત-ખોરી, છર્ખા, દંભ વિગેરેનાં પાણી સીંચાય એટલે પટેલાઈનું મુળ પાકું બને છે. તેની આસપાસ નિહા, ચુગલી, બેરણીની વાહોનાં ઝંખરાં ખોડાય છે તેથી પટેલાઈ મજબુત બને છે, અને તેનાં અધિકારનો ખોટો લાભ લેવા અંતરમાં પ્રેરણાઓનાં મોજાં અથડાવા લાગે છે. તેને લઈને અસમાનતા અને એકપક્ષી ઘોડાનો ન્યાય મુંડવા લાગે છે, જેને લઈને સત્તા, શ્રીમંતાઈ અને આડંબર આગળ નિર્જળ ગણાતા

તેમજ ઓછા વત્તા મુન્હેગારો ધરધરવા લાગે છે. તેમાં કોઈ મુન્હેગારને દંડવા માટે કાયદાનું દથીયાર તેની ઉમ્મના સાથે નિરીક્ષિતે પછી સંદારવા તેના સામું ધરાવાય છે. ઉપરાંત જે કોઈ છર્ખોરે જઈ પટેલોના કાન બંબેલાં કે તરતજ કાંઈ ગરીબ ઝાતિજનનો ઘડો લાડવો થયો સમજવો! એટલે પટેલાઈની પ્રથાએ ઝાતિની સમાનતાના ધોરણનું નખખોદ વાળ્યું છે, અને તેમાંજ ન્યાય અને ધર્મનાં ઓઢાનો દંભ કરી ફરતા, પાપા-ચાર, દુરાચરણ, સ્વછંદીપણું અને વૈરભાવ જેવાં—માણ-સાધથી પરજોવાં ઉમ તરવો ઉમેયાં; જેથી પતનના, શ્રી ગણેશ આ પટેલાઈના પાટલા ઉપર વિરાજમાન થાય છે. ઉપરાંત આવી વંશપરંપરા પટેલાઈ નિભાવવા સત્તાનો લોભ પ્રજળ બનાવી એક હથુ પોતાની સત્તા જમાવવા માટે સગવડ પ્રમાણે રૂઢીમાં ફેરફાર કરી જઈ ઠોડી બેસાડી, તે જડને કાયદાના રૂપમાં લાવી, અબેદ કિલ્લાના બંધનોની કાળી લીલા આદરે છે; જેનાથી પોતાની જમાતના થોડાને સાધર્મી રાખી, કાયદાની તલ્વાર સામે મુકી, સંગઠનથી પરજોવાં તોછાં વાડચોના પ્રહારો કરી પોતાનાંજ ભત લાઈઓને સમાનતાનું ધોરણ નેવે મુકીને દલકા સમજી, કુહાડાના હાથાઓ બની કાપવા, દંડવા, સજાઓ કરવા લાગે છે; જેથી ઝાતિકુટુંબો વેરણ ઉરણ થઈ ધણી કાચે તે ઝાતિનો વિનાશ થાય છે, પરધર્મી બને છે. અને નાશને નોતરે છે. અરે હાયરે પટેલાઈની સત્તા! દંભ! છર્ખા! તમેથે તો આ પાવન ભારત વષમાં ઉચ્ચ સંસ્કૃતિ પામેલી કહેવારાતી ઝાતિ-ઓનું નખખોદ વાળવા સર્પનાં ભરડાઓ જેવી ફરતાથી નિકંદન કાઢવા માંડ્યું છે. પ્રભુ! તેવાઓ તરફ સદ્ગુહિતો સગંધી વાયુ ફેલાવી તેઓને સુમાર્ગની સુઝ પાડો એવી નત્ર પ્રાર્થના સાથે વીરમતો આપનો રહ્યો.

જ્ઞાતિની સખાવતી સંસ્થાઓ

લેખક :

આ પછી કેટલીક સખાવતી સંસ્થાઓ, ફૂડ, બોર્ડિંગ, વિગેરેની વ્યવસ્થાએ ધણીક-વાર ધણાકના-દાનવીરોનાં, દાન લેનારાઓનાં અને તટસ્થોનાં દિલમાં કચવાટ ઊભો કર્યો છે; અનેકને માટે સંશયનું, અવિશ્વાસનું અથવા અસંતોષનું કારણ ઉભું કર્યું છે. કુશળ, પ્રમાણિક અને નિઃસ્વાર્થ વહિવટ કરનારા ફરજનું બરાબર પાલન કરી શકે એમ ઠીક શકાય, તદ્દન નિઃસ્વાર્થ ભાવે બળવાતી ફરજ દાનરૂપ બનાવી દેવાય, અને સંસ્થામાં કુટુંબભાવના ફેલાય એ ધ્યેય ધ્યાનમાં લેવાનું જોઈએ.

વહિવટદારોના હાથમાં જે ભતના વિશ્વાસ મૂકવામાં આવે છે, એક તો ફંડ સંબંધી અને બીજો ફંડનો લાભ લેનારાઓના ઈચ્છા સંબંધી. આ બંને વિશ્વાસને તમજે સાચું કરવા જોઈએ. જવાબદારી બજાવવાને અશક્તિ દેખાતી હોય તો યોગ્ય બદલાવ કરી છૂટા થવું એ દરેક રીતે લાભકારી છે. પરંતુ સંસ્થામાં સડો પેસી જાય, સંસ્થા છિન્નભિન્ન થઈ જાય, વેરઝેરને અવકાશ મળે, ધ્યેય માર્ગ જાય (દરેકનું), કે કાર્કનાં દિલ કચવાય એવું બનવું જોઈએ નહિ; એવું થવા દેવું જોઈએ નહિ. સંસ્થાની અને સંસ્થાનો લાભ લેનારાઓની પ્રગતિ સધાય એ જ આદર્શ નજર સમક્ષ રહેવો જોઈએ.

એજેગવશાત્ સખાવતી સંસ્થાઓનો લાભ લેવાની ફરજ પડે તેવાઓને જરાપણ હીણપત નથી, હીણપત આપતી પણ નહિ જોઈએ. એમને માટે સ્વચ્છ, અનુકૂળ વાતાવરણ ઉભું કરવું એ વહિવટદારોની ફરજ છે. દાન લેનારાઓએ સાર્વજનિક મિલકત છે એમ સમજી એમનો અંગે તેવો ઉપયોગ કરવો નહિ જોઈએ. એવી રીતે જાહેર મિલકત ગણી લેવાય તો એ મર્યામત માં આ જ દરે.

પ્રગતિનો પ્રવાહ બંધ ન થાય, ઉત્તતિ ચાલુ રહે એ ધ્યેય વહિવટદારોએ ખ્યાલમાં રાખવું જોઈએ. ખાસ કરીને બોર્ડિંગના વિદ્યાર્થીઓ અંગેમાં આ ધ્યેય અગત્યનું છે. અભ્યાસની સાથે મેળાવણાઓ યોગ્ય અને એની પાછળ વિદ્યાર્થીઓની શક્તિ વેકરી નાંખવામાં આવે એના કરતાં ફાજલ સમયમાં ભવિષ્યની દ્રવ્યોપાજ્ઞનની પ્રવૃત્તિ તરફ એમને દોરવામાં આવે એ વધુ અગત્યનું છે. આપખોજ આગળ વધેલા અને સંસ્થાઓને દાન આપનારા શ્રીમંતો આ સંગ્રંથમાં સુંદર દાખલા પૂરા પાડે છે.

જ્ઞાતિની બોર્ડિંગ એ જ્ઞાતિનાં પોતાનાં જ આજીવનની ઉત્તતિ માટેની સંસ્થા છે. એમાં નિયમન (ડીસીપ્લીન) ની અગત્ય વધુ રહે છે. એમાં વહિવટદારોનું કુશળ અને ન્યાયી સંચાલન અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. પોતાના આદાને શોભે એવી રીતે સંચાલન થવું જોઈએ. યોગ્ય નિયમન પળાવવું; અને અયોગ્ય નિયમન લાદવું નહિ; અને બદારના અયોગ્ય નિયમન પ્રત્યે તદ્દારી રાખતી એ વહિવટદારોએ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ. આ વાતો પરસ્પર સંકળાયેલી જ રહી છે. કાર્કપણ અયોગ્ય પ્રવૃત્તિ માટે, પોતાના સ્વાર્થ ખાતર વિદ્યાર્થીઓનો લાભ લેવો, અને તેને વિદ્યાર્થીની સેવા તરીકે ગણાવવાનો પ્રયત્ન કરવો એ વહિવટદારોને માટે શરમ લણું ગણાવું જોઈએ. એથી વિદ્યાર્થીનો ઉદ્ધાર થાય નહિ. ઉત્તતિ એને સાંપડે નહિ.

દાતાઓએ ધ્યેયપૂર્વક કરેલું દાન દાતાના ધ્યેયથી વિરુદ્ધ નહિ જવું જોઈએ એ વહિવટદારોએ સમજવું જોઈએ. બોર્ડિંગની સાથે સંબંધ નહિ હોય એવા જાઈપજુ કામની ફરજ વિદ્યાર્થીઓ પર લાદી શકાય નહિ. વિદ્યાર્થીઓ વહિવટદારોના કે બીજા કાર્કના નોકરો નથી. સંજોગોના શિઝાર થયેલા તેઓ બોર્ડિંગ

તેનો વહીવટ કેવો રહેવો જોઈએ ?

શ્રી. વિલોચન

ગતો આશ્રય મેળવે છે. અભ્યાસ અને ભવિષ્યની ઉન્નતિ માટે કુટુંબભાવનાથી ભરેલી છત્રછાયા તેમને જોઈએ છે. દાતાઓએ આ ધ્યેય ધ્યાનમાં રાખ્યું હોય છે. સંસ્થાના સંચાલકો દાતાના ધ્યેય અનુસાર વર્તવા બંધાયેલા છે, એટલે જાતિનાં બાળકો એ પોતાનાં જ બાળકો છે એ વહીવટદારોએ ખાસ લક્ષમાં રાખવું જોઈએ. બોર્ડિંગના ધણા ખરા ઝંખડાઓ, આવી ભાવનાઓને અભાવે જ ઉપસ્થિત થાય છે. આ વહેલી તકે દૂર થવું જોઈએ. સંસ્થા ભૂપણ-રૂપ નહિ બને તે ચાલે; પરંતુ હુણ્ણરૂપ તો નહિ જ બનવી જોઈએ.

બોર્ડિંગ વિગેરે સંસ્થાઓ આદર્શ સંસ્થાઓ હોવી જોઈએ. આવી સંસ્થાના આદર્શો તે ભવિષ્યના નાગરિકોના આદર્શો છે. વહીવટદારો અને વિદ્યાર્થીઓએ એક જ વર્ગના યતનું જોઈએ. એ બંને જુદા જુદા પક્ષો છે એવો ખ્યાલ દૂર કરી દેવો ધટે. ઉલોમ, ધીરજ, ખંત, પ્રમાણિકતા, શારીરિક ખીલવણી, કુટુંબભાવના અને નિયમન આ સમક એ બોર્ડિંગના આદર્શોનું જૂથ છે. એ સપ્તક સાથે જ રહેવું જોઈએ. વહીવટદારોએ ફરજે પળાવવી અને વિદ્યાર્થીઓએ પાળવી-અને આદર્શોની સિદ્ધિ કાળે એકરાગતા આણવી એ અંગત્યનું છે. આદર્શ વહીવટ ધણાં નવાં સર્જન માટે પ્રેરણારૂપ બને છે. અધાધૂધીમાં તો સર્વનાશ જ છે માટે એ કદી નભાવી લેવી નહિ. વિદ્યાર્થીઓએ પણ નિયમનની અગત્ય સમજી લેવી જરૂરની છે. તેઓ ભવિષ્યના મહાન નાગરિકો છે, આજે જેઓ નિયમન પાળી શકે છે તેઓ આવતી કાલે નિયમન પળાવી શકશે. કોઈકે તેમને મિત્ર બનાવ્યા છે, કોઈકને તેમણે મિત્ર બનાવવાના છે, અને એ રીતે દાતાઓની ઇચ્છા મુજબ માનવકૃપાની

બીજા, વિશ્વમધુત્વની ભાવના જલતી રાખવાની છે. એમણે પોતાના પગ ઉપર ઉમા રહેવાની તત્તિ અભ્યાસ દરમ્યાન જ રાખવા મંડવાની છે; જે લીધું છે તે એક અથવા બીજી રીતે, એકને અથવા બીજાને, એક કે બીજા રૂપે આપવાનું છે; ઉન્નતિ, ઉજ્જવળતાની સાંકળ ચાલુ રાખવાની છે.

બોર્ડિંગના સંચાલકોએ (પોતાની જવાબદારી સમજીને) રથાનિક વહીવટ કુશળતાપૂર્વક કરવો જોઈએ. બોર્ડિંગના વિદ્યાર્થીઓને ઉન્નતિને શિખરે દોરવા એ તેમનું કર્તવ્ય રહેવું ધટે. પોતાની આસપાસના પાઠશાળીઓ કંગાળ હોય, દગ્ગિ હોય તે વસ્તુસ્થિતિ કોષપણ ઈચ્છે નહિ અને નિભાવે નહિ; અથવા ઇચ્છતું, નિભાવતું નહિ જ જોઈએ. કંગાળો, દરિદ્રોની વચ્ચે વસવાટ કરવો એ ગૌરવની વાત નથી જ, શોભારૂપ સ્થિતિ પણ નથી જ, એટલે બોર્ડિંગના રથાનિક વહીવટદારોએ આ દૃષ્ટિબિંદુથી જ કામ કરવું જોઈએ. સંસ્થાના વિદ્યાર્થીઓ કંગાળ, દરિદ્રી રહે એ સંચાલકોને માટે જ હીજપત ભયું, શરમાવનારું દહેવાય. જાતિની ભવિ પ્રજાના વિકાસ માટેના સોદાગરોના નિર્માતા થવાની જવાબદારી એમણે ઉપાડી છે અને એ એમણે બજાવવી જ રહી, આ તો સાવ સાદી સમજની વાત છે, આટલું પણ નહિ બને તો રાષ્ટ્રની, રાષ્ટ્રના ઉદ્યોગોની, સંસ્કૃતિની વાત ક્યાંથી થાય ? ક્યાં રહી ?

દાતાઓ તેમના ઉન્નત ઉદ્દેશો પાર પડે એ દિસાએ દ્રવ્ય સોંપે છે. પ્રગતિના આધાર માટે દાનનો પ્રવાહ ચાલુ રહેવો જોઈએ. દાનની વ્યવસ્થા ઉદ્દેશ અને આદર્શને વળગી રહીને ચાલે છે, સાધી શકે છે, એ હંમેશા દાનવીરોને બતાવી તેમનામાં આત્મ-સંતોષની લાગણી ઉત્પન્ન કરવી એ વહીવટદારોનું

તેમજ તેનો લાભ લેનારાઓનું મુખ્ય કામ કહેવાય. ખાલી કાર્યવાહીથી દાતાએ આપેલાં દાનનો પ્રવાહ ચાલુ રહે. જે સંસ્થાની સાથે દાતાઓનું નામ જોડાયેલું છે તે સંસ્થા કાલે કૂલે, તેનો લાભ લેનારાઓ સંસ્કૃતિની વાડીમાં વસતા હોય એવી રીતે ત્યાં વહીવટ થતો હોય એ જોઈને કોને આત્મસંતોષ નહિ થાય ? એકલા તેઓ જ નહિ, પરંતુ અન્ય દાતાઓ માટે પણ આ અતિશય પ્રેરણાત્મક થઈ પડે. જે મહા પુરુષોનાં નામ સાથે જોડાયેલી સંસ્થાઓ તે મહાપુરુષોનાં જીવન દૃષ્ટાંત રૂપ ઉદ્દેશમૂળકાં અભિસિંચન પામે ત્યારે તે દરેક રીતે સાર્થક થાય છે, અને અન્ય દાતાઓનો દાનનો પ્રવાહ ચાલુ વહેતો રાખવામાં કારણભૂત બને છે.

વિદ્યાર્થીઓનાં શરીર અને મનને વિકસાવવાની જરૂર છે. આ કામ માટે પૂરતી યોગ્યતા હોય એવી જ બક્તિઓની નિમજૂક થવી જોઈએ. જવાબદારીનો મર્મ સમજ્યા પછી અયોગ્ય સંચાલનોએ સંસ્થાના અને તેમના પોતાના હિતમાં સંસ્થા સાથેથી છટાછેડા મેળવી લેવા જોઈએ.

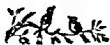
કેડો અને ધાર્મિક સંસ્થાઓએ પણ કેટલીક વસ્તુઓ સમજી લેવાની જરૂર છે. દાનવીરોએ કેવી રીતે અને કયી સંસ્થાઓને દાન આપવાં જોઈએ એ જાણવું અગત્યનું છે. તહેવારોએ તથા પ્રસંગોએ માત્ર ધાર્મિક દિસાએ જ થતી સખાવનો કેવી હોય છે ? બીખારીને પૈસા ફેંકી દઈને ફરજ, ધર્મ માની લેવા જેવી એ હોય છે. આથી કયો હેતુ ફલિત થાય છે ? કાંઈ નહિ. એ આવું દાન પામનાર દુર્બળ બનતો જાય છે, બીખરે જ એ બચસાય બતાવી દે છે. એની પાસે નથી સંસ્કૃતિ કે નથી ઉચ્ચતાનો ખ્યાલ. દારિદ્ર્યનો વારસો એ થોડીક દુનિયામાં ફેલાવી જાય છે. તમાગામાંના કેટલાકના પૈસે પોષાયેલી એ 'કુટુંબ કપીલા અને

બાળગોપાળ' વાળો બને છે. એનાં છોકરાંઓને છેક નાનપણથી જ એ બીખરો બચસાય શીખતી દે છે અને દેશની કંગાલિયત રસ્તા પર ગઝળતી નજરે પડે છે.

એટલે સખાવત પુખ્ત વિચાર પછી અપાય એ જ ઇચ્છિત થોડ્ય છે. અપાયેલી સહાયથી લેનારનું જીવન ઉન્નત થાય, અન્યને પ્રેરણારૂપ થઈ પડે, એ સખાવતનો એક હેતુ ગણાય. વિવિધ અંગો સાથે સંકળાયેલી અને વ્યવસ્થિત રીતે ધ્યેય પાર પાડવા ખાતર જ કાર્ય કરી રહેલી સંસ્થાઓ જ ધનની યોગ્ય વહેંચણી કરી શકે છે. આવી સંસ્થાઓ મારફત થયેલી સખાવત જનતાને ઉન્નત બનાવે છે.

આવી આદર્શ સંસ્થાઓ કેવી રીતે કામ કરે ? બીખારીને કેંદાયલા પૈસાની માફક સંપ્રદર્શના પૈસા તે ફેંકી નહિ દે. દાન લેવા ઇચ્છનાર મહેનતુ કેમ બને, પોતાના પત્ર પર કેવી રીતે ઉભો રહે, અને તે ઉછોગી અને સ્વનંત્ર શહેરી જે રીતે બને તે રીતે એ સંસ્થાના વહિવટદારો મહેનત કરે. દાતાના પૈસાની એને કિંમત રહેવી જોઈએ. નિર્જાળ માણસને, આળસુ માનવીને એક ટંક, બે ટંક કે વધુ ટંકનું બોજન આપીને એની ફરીયાદ કાયમ રાખનારી સખાવત આધુનિક જમાનાને અપતી નથી. નિર્જાળને બળવાન અને આળસુને સ્ફૂર્તિવાન બનાવવાની જરૂર છે. ધન ફેંકવાથી શું અર્થ હરે ? જેવું સરળ જીવન દાન આપનાર જીવે છે તેવું જ જીવન જીમને તે દાન લેવાની સંજોગવશાત જરૂર પડે તેવાઓ પણ જીવે, એ વહીવટદારોએ જોવાનું છે. દાનના લેનારને જીવનની સમસ્યાઓ આપી દેવી જોઈએ. અન્યને ખાતર જીવન સમર્પણ થાય ત્યારે એ સાચું દાન બની રહે છે.

દાતાઓએ પોતાને જે રીતે પ્રભુએ સુખી કર્યા તે રીતે, પ્રભુએ આપેલા એ સુખના ભાગીદાર બીજાને બતાવી શકાય એ જ ઉદ્દેશથી દાન આપવું જોઈએ.

એક હળવો સ્કેચ

ઉંમર!

લેખક:

શ્રી. હરસુખરાય ગોરધનદાસ માંડલીયા

[લાઈ હ. ગો. માંડલીયા માટે મહોદયના વાચકોને સુપરિચિત છે. તેમની કવમને હાસ્યરસ કુદરતી રીતે વરદો છે. આ લેખ પણ એ વાતની સાક્ષી પૂરે છે:— સં.]

ઉપરનું મથાણું જોઈને બહારી જવાની જરૂર નથી; આ લેખ “ ઉંમર ખ્યામની રુખાયતો ” પર ટીકા કરવા કે કોઈ ઉમર નામના ધોખીની આત્મકથા રજૂ કરવા લખાયેલો નથી. આજના નવીનતાપ્રિય જમાનામાં નવીન લેખ સર્જન પર વાતો કરવાનું છોડી, એ જૂની પુરાણી ‘ ઉંમર ખ્યામની રુખાયતો ’ ને વધારે રીખાવવાનું ઉચિત ધાર્વું નથી; તેમ કેટલાય ‘ હુંશેનો ’ અને ‘ ઉંમરો ’ ની આત્મકથાઓ વાંચી કોઈનું પ હૃદયું પીગળ્યું હોય એવું જણવામાં નથી, એટલે જીવનની ગંભીર પળોમાં એવી ગંભીર વાતોથી ઉમેરો કરવાનું મને બિલકુલ ગમ્યું નથી, આજ કારણે આ ‘ ઉંમર ’ એ કોઈ મત કે જીવંત વ્યક્તિ નહિ, પણ એ ‘ વય ’ કે ‘ ઉંમર ’ જે આપણા જીવનમાં ખૂબ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે, તેના આંતરવ્યથી થતા ગોટાળા અને ફારસોતું આ લેખમાં વ્યાન કરેલું છે.

જેમ દેવ દેવીઓ સિવાયના બધા જ ‘ પડછાયા ’ થી મુક્ત નથી તેમ એ ‘ નિરંજન, નિરાકારી ’ કહેવાતા ખૂદ ઈશ્વર સિવાય બધાંયને આ ‘ ઉંમર ’ ની ‘ લપ ’ વળગેલી છે. પ્રત્યેક માણસના જીવનમાં બાળપણથી છેક મરણાંત સુધી—અરે મરી જવા બાદ પણ આ ‘ ઉંમર ’ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે.

બાળકનો જન્મ થતાં વેતજ સરકારી ચોપડે એની નોંધ થઈ જાય છે તે પછી વિધાતાના લેખ માટે છટ્ટો દિવસ, અને નામ પાડવા માટે બારમો દિવસ દરેક બાળકના વાલીઓએ સાદ રાખવો પડે છે અને પછી તો એ બાળકના ‘ જન્માશ્વર ’ આખાય જીવન દર-

મ્યાન તેની ખરી ઉંમરની સાક્ષી પૂરે છે... જો કે, સૌથી અગ્રપણી બરેલી વસ્તુ એ છે, કે આપણે કદિ પણ કોપનીયે સાચી ઉંમર જાણી શકતા નથી! તેમાં કોણ જાણે કેમ, પણ આપણા ગુજરાતીઓની તો એ જાતની ટેવજ પડી ગઈ હોય છે, કે કદિ સાચી ઉંમર કહેજ નહિ—જો કે, એમ સાચી ઉંમર બીજાને ન કહેવાના સમજી કારણો હોય છે ખરાં. દા. ત. બાળક ત્રણેક વરસનું હોય, છતાં એકદમ રૂદ્ધપુષ્ટ હોય, એટલે સ્વભાવિક રીતે બીજાઓ તેની માતાને પ્રશ્ન કરે છે, કે ‘ આ બાળકો કેટલા વરસનો થયો? ’—પણ એની માતાને એકદમ ધ્રાસ્કો પડે છે: તેને લાગે છે કે એ બાળક પર, તેના સુંદર શરીર વિકાસથી બીજાની નજર પડી જશે, માટે ત્રણ વરસનું હોય તો પણ “ આ જુઓને, આવતી પાંચમે પાંચ પુરાં થશે! ” એમ તે બેધડક કહી નાખે છે! પણ અમુક વખતે વાધી ઉલટુંજ બને છે... કોઈ બાળક નાનપણમાં જીમની કે પમની સ્ટેજ ખોડવાળું હોય, અને સામાન્ય બાળકની પેઠે અમુક ઉંમરે ચાલતાં કે બોલતાં ન શીખે તો એ ‘ ખોડ ’ સંતાડી રાખવા તેની મા સખળા પ્રયાસો કરી ચૂકે છે. એવા પાંચેક વર્ષના બાળક વિષે પૂછવામાં આવે, તો તેની મા ઝટ લાખે કહી નાખે છે: “ આ બચ્ચીને હજી પરમ દિવસે ત્રણ પુરા થાં;

એટલે બિચારીને હાલતાં ક્યાંથી આવડે ?” — માતાને બીક રહે છે કે જે એવી ખોડ ખાંપણ વાળી બાળકીની સાચી ઉંમર પોતે કહી દેશે તો નાતગતમાં અગાઉથી જ એ બાળકીની કિમત ધરી જશે, અને એ છોકરીને કદાચ અખંડ કૌમાર્ય પાળવું પડે તો ? !...

સામાન્ય રીતે માઆપો હંમેશાં પોતાના બાળકની ખરી ઉંમર કરતાં એકાદ-બે વર્ષ ઓછાં કહેવા ટેવાયેલા હોય છે. તેમાંય કુંવારી રહી ગયેલી છોકરીની ઉંમર તો કાંદ સાચી કહેવાતી જ નથી ! આમ છતાં, જે માઆપો એ છોકરીનું સગપણ કરતી વખતે અમુક ઉંમર કહે છે તે સગપણ પછી લગ્નની કિતાવળ કરવા માટે છે, અને લખે છે, કે “ હવે અમારી છોકરી મોટી થઈ છે; માટે હવે લગ્નની તૈયારી કરો તો સારું; છોકરી એ તો સાપના ભારા કહેવાય; માટે દીલ સારી નાંહ...[વિ. ” આ જોઈ બધાને નવાઈ લાગે છે, કે માત્ર એકાદ વર્ષ પહેલાં જ છોકરી ‘ સાવ નાની ’ હોવાનું જે મા-આપો કહેતા હતા, તેજ મા-આપો એજ છોકરીની ઉંમર ‘ એકદમ મોટી થઈ ગઈ છે ’ એમ કહેતાં અચકાતાં કેમ નથી !... આ જોતાં, ‘ ઉંમર ’ તો જાણે તાવની પાસાશીશીની માફક સમયાનુસાર, સગવડે વધી ઘટી જાય છે !

[વિવાહ માટે તૈયાર થયેલાં છોકરાની ઉંમર પણ હોય તેના કરતાં નાની કહેવાને સો ટેવાયેલાં હોય છે ! તેમાંય ખાસ કરીને જે ભોગભોગે છોકરા કરતાં છોકરીની ઉંમર એકાદ વર્ષ મોટી હોય, તો એ છોકરીના ઉંમરમાં સીધો કાપ પડે છે, અને એ કાપ ‘ પરખારો છોકરાની ઉંમરમાં ઉમેરી દેવાય છે: દા. ત. છોકરાની ઉંમર ૧૫ વર્ષની હોય, અને છોકરીની ઉંમર સોળ વર્ષની હોય, તો છોકરાની ઉંમરમાંથી એક કાપી લઈ તે છોકરાની ઉંમરમાં ઉમેરી દેવાય છે, એટલે આમ, છોકરી પંદર વર્ષની કુમારીકા અને છોકરો સત્તર વર્ષનો યુવક થઈ જાય છે !... આપણા બૈરાગ્યોનું ચાલે તો તો ખૂબ વધારે ફેરફાર પણ કરી નાખે, પણ કમનદીએ આપણા સમાજને બહુ મોટી આપ્ત હોય છે, એટલે કાન પર પાતી ખોટી વસ્તુને

નિભાવી દેશે છે, પણ નજરે ચડતી વસ્તુને એકને બદલે બીજી માનવા તૈયાર નથી !...

આ સિવાય બીજવરની ઉંમરમાં પણ હંમેશાં તેના સમાંવહાલાં ઘટાડો જ કરી નાખે છે; બ્યારે કાંઈ વિધવા થતી સ્ત્રીની ઉંમરમાં પણ એ દવાળુ આત્માઓ ઉંમરનો ઘટાડો કરીને જ બોલે છે, કે “ બિચારીને હજી તો ગઈ બજેવે બારમું બેઠું ! કહી બિચારી કણતર જેવી છે, પણ ઇશ્વરના ધર આગળ કોઈનું વ નથી હાલતું, મા ! ”

આમ જોકે ઘણું ખરું ઉંમરમાં એકાદ વર્ષનો ઘટાડો કરીને જ બોલાય છે, છતાં અમુક દાખાલમાં હોય તેના કરતાં વધારે ઉંમર પણ કહેવાય છે: દા. ત. નિશાળમાં ઠાંઠ છોકરાની ઉંમરમાં એકાદ-બે વર્ષનો ઉમેરો કરીને ઠપકો આપવાનું શિક્ષકને બહુ ફાવે છે, તેમજ મા-આપો પણ દરેક વર્ષના બાળકને “ બાર વર્ષનો હશે થયો તોય કેં આવડતું નથી ! ” એમ કહી વધુ અસરકારક રીતે બાપણ આપી શકે છે.

આ તો બીજા માણસોથી ઉંમરમાં થતા વધારા ઘટાડાની વાત કરી, પણ અમુક માણસો ખૂબ પોતે જ ઉંમરમાં ગોટાળો કરે છે: ૪૫ વર્ષના માણસને તમે પૂછશો, તો કહેશે કે, “ આ જુઓને, ‘ પચાસમાં જે નજી ઓછા હશે ! ” ...

ઘણી વાર તો એવું બને છે, કે અમુક વ્યક્તિઓને પોતાની ઉંમરની, કે જન્મતાંથીની ખતરજા હોતી નથી, કારણ કે ઘણા નીચલા ઘરના લોકોમાં જન્મસમય મોંઘવાનો રિવાજ પણ હોતો નથી ! એટલે કોઈવાર ન છૂટકે ઉંમર કહેતી પડે, ત્યારે બારે ગોટાળા થાય છે: બાપ કહે કે, “ બાળક બાર વર્ષનું થયું છે, ” ત્યારે મા કહેશે, કે “ નાંહ રે ! એને તો હજી અગી-યારમું હવે પૂરું થશે ! ”

આ તો નીચલા ઘરના વર્ગની વાત કરી. પણ આજના આપણા સીનેમા-રેડારો અને એક્ટ્રેસોની ઉંમર કંદિ પણ સાચી મળતી નથી. કેટલાય અઠવાક્રિયામાં વાંચકો તરફથી અમુક રિનેમા-એક્ટ્રેસોની

ઉંમર વિષે પૂછવામાં આવે છે, ત્યારે એક હાથે ને ઉંમર કહે તેના કરતાં ખીજા હાથમાં ઘણો તકાવત હોય છે. સીનેમા એક્ટ્રેસોને ‘ પોતે નાની વયની છે ’ એ બતાવવા પોતાની ખરી ઉંમર છૂપાવી રાખવી પડે છે, એટલે એ લોકો હાથના પ્રતિનિધિઓને બનાવે નય છે, અને હાથાવાળાઓ વાંચકોને બનાવે નય છે ! ડા. ત. કેટલોક એક્ટ્રેસોની ઉંમર આજ હેલા તથા ચાર વરસથી એકની એક બધા હાથાઓમાં વાંચવા મળે છે !—યું વર્ષોના વીતવા સાથે એક્ટ્રેસોની ઉંમરમાં વધારો નહિ થતો હોય ? અને આમ છતાં

હજી સાચી ઉંમર તો કાણુ જાણે કેટલી હશે ? !...

સારામાં સારા સફળકર્યોને પણ ક્યારેક પોતાની ઉંમરમાં સમયાનુસાર વધારો ઘટાડો કરવો પડે છે. ડા. ત. વિશે ઉત્તરાવલી વખતે પ્રીતીયમ ઓછું હરવું પડે તે માટે એકાદ બે વર્ષ ઓછી ઉંમર કહેતાં તેઓ ખાસ અચકાતા નથી !

આમ આ ‘ ઉંમર ’ ની સત્તા જન્મથી મરણ પર્વંત ચાલુ રહે છે; અરે ! મરણ બાદ પણ મૃત દેહને ગામ બહાર લઈ જતા માટે માધુઓએ મરનારની ઉંમર નોંધાવવી પડે છે ને ? !

પધારો શ્રી કૃષ્ણ !

જનવત્સલ શ્રી કૃષ્ણ ! આપ કૃપા કરીને કેવળ એક વાર માત્ર આમંત્રણ સ્વીકારી લ્યો. પધારો ! પધારો ! ફક્ત એક વખત મારા અતિથિ બની જાઓ. મારા પ્રેમના આંસુથી આપના પગ ધોઈને આપના ચરણકમળમાં હું મારી પોતાની પુષ્પાંજલી ચઢાવી રહ્યો છું. સ્વામી ! આવો, જસ એકવાર—ફક્ત એક વાર આવો ! મારા અતિથિ બનો ! આપનાં ચરણે ફક્ત એટલીજ પ્રાર્થના કરું છું કે હે પ્રાણેશ્વર ! હું મારા હૃદયની સુખસંધ્યા ઉપર આપને સુવસહ, અને શીર-અર્નત કાળ સુધી આપને મારી આંખોથી દૂર થવા ન દઉં. જનત સર્વસ્વ ! મારા ન્યૌતિર્મય સ્વામી ! આપની જાંખી તો બરી મોઢક છે ! આપ મારી સામે ચમકી જાઓ છો. ફક્ત દાણુવાર-પળવાર થોડી જાઓ, નેથી પૈર કરીને હું આપની સૌંદર્ય—સુધાનું પાન કરી લઉં. પડછાયાની માફક હૃદયની પ્રપાત કાં જાઓ ? પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ ! મારી આંખે ધરાય એટલી વાર નજરે કાં નથી પડતા ? મારો મનોરમ પુરો કરો. આંખમાંથી મેંછીની રમત ન રમો. મેં તો મને પોતાને આપના ચરણમાં અર્પણ કરી દીધો છે. આપ પોતે આપની વસ્તુને સંભાળી લ્યો. પ્રભુ ! ખરી રીતે તો માત્ર પોતાનું કંઈ જાં નહિ. પછી આપના ચરણોમાં હું શું સોંપું ! આપ મારા હૃદયના સિંહાસન ઉપર બેસીને મારી પૂજા સ્વીકારો અને પ્રસન્ન થાઓ. મારા માલિક ! આપ પ્રસન્ન થશો તો મારો બધો કલ્યાણ-સાધ સંતાપ ફીણુ યજી જશે. તરૂર પધારો શ્રી કૃષ્ણ !

‘ કલ્યાણ ’ માંથી

૪૫.

લ ન નો લ્હા વો

લેખક:

શ્રી. કનુ મહેતા

['મોહ મહોદય'ના વાચકો શ્રી. કનુભાઈ મહેતાને વર્ષો થયાં પીછાણે છે. વ્યંગભરી વાર્તાઓ અને કટાક્ષભર્યા લેખો દ્વારા સમાજના નિત્ય જીવનના પ્રસંગોને આબેહુળ રજુ કરવામાં તેઓ કુશળ છે. તમારો મારીને મોહુ લાલરાખવા જેવી સ્થિતિ લોગવીને પણ લગ્નના દ્વારો લેવાનો મોહ લોકો તણ શકતા નથી એ હકીકત અસરકારક રીતે તેમણે અહીં રજુ કરી છે—

સં.]

હો લ વાળ વાગતા હતા. મંડપ રોપાઈ ચૂક્યો હતો. મોતીના પરદા, ચીનાઈ કાગળોના પુલદા, ને જુમરો ને રેશમી કીનખાળના તોરણો વેવાઈતું સ્વાગત કરવાની હોશમાં આમ તેમ ઓલા ખાતા હતા. રંગબેરંગી વસ્ત્રોમાં અહીં તહીં અંદા-ફેરા ખાતા એ વર્ગના ઉત્સાહ માતો ન હતો. પેટી પટારામાં કેઠ પૂરાએલ જરીઆની ખૂટ્ટેદાર સાડીઓ, મખમલનાં પોલકા, કીનખાખ અતલસના ચણીઆ ને એકનાનકડી અલંકાર પેટીમાં પડેલા સોને મળ્યાકંજો, અંદનદાર ને ચૂડીઓને, આજે જગતની નજરે પોતાની ઉપયોગતા સિદ્ધ કરવાનો અવસર આવ્યો હતો. ચાર છ દિવસના આ મહામૂલા અવસરે, ઉદ્યા-સથી ધનગતતા રૂપતુંદરીઓના લાલચપૂર્ણ અંગો-ઉપાગો સાથે, આદ્વાદ સસર્ગ અનુભવતા આ કીમતી વસ્ત્રામૂલ્યો, ત્યાગી વેરાગીઓને પણ ગર્વ-પૂર્વક પોતાનું સામર્થ્ય સમજાવતા, પોતાના પ્રકારમાં આજતા, આકર્ષો રલાં હતાં. ને ત્યારે એ ત્યાગી વેરાગીઓ ને ધરડા બૂઝીઓ સહા, એ રૂપ ને શૃંગારની જાદુઈ પ્રતિમાઓને, પોતાનો મોવો ન ધરાય એ રીતે ત્રાસી આંખે જોતા, ને હૈયામાં શાન્ત પડેલી રસોત્સાહ અનુભવી લેતા:

એક બાબુ મેમુમ મગજના તાવડાઓ આણુ કરતા કટાઈ ખેડાખેડા, 'ધી લાવો.' 'આ સાકરની

આસણી પાકી ગઈ છે' 'આ લોટ ઓછો થશે હો પછી કે'શે કીધું નહીં' વિગેરે જાતજાતની સ્ત્રુતઓ આપતા હતા. આ બાબુ ખારેક, પતાસા, શ્રીફળી લેવેવે થતી હતી.

તરલાનાં લમ ઠાંકમાંથી કરવાનો વિશ્વચર્યો નિઘય કર્યો હતો, ને જોકારને પણ પોતાની એકની એક પૂત્રીનાં લમમાં બે પૈસા ઠીકઠીક વાપરીને નાત જાતમાં દ્વાલો લેવો હતો. સંતાનમાં તેમને તરલા ને નિચકેત બે જ હતા. એટલે પછી લોભ પણ કાના સાડ કરવો ?

ને એમ તો વિશ્વચર્ય સાવ ખાલી તો ન હતા જ. બાપદાદાનું બાધેલું માળવાળું મોહુ મકાન પોતાની માર્ફકીનું હતું. થોડી જમીન પણ ઘેર હતી. તેની આવક તથા ઠાંક વેપારવજુજ કરી તેમણે ગૂજરાત ઉપરાત થોડી ઘણી રકમ બચાવી હતી. એટલે તરલાના લમમાં તેમને ચિતાનું કાંઈ કારણ ન હતું.

અને જોતજોતામાં જાન આવી ગઈ. સામેયા, વરથોડા ને માપરાની ધમાલમાં આખી રાત વીતી ગઈ, ને તરલા પરણી ગઈ.

બે દિવસ સો જમ્યા, વિવાદ માપ્યા, ને દ્વાલો મહાત્યા. જહેવાઈઓ મળ્યાં, બેઠ્યાં, હેત વખ્યાં, ને દૈયાં મળ્યાં.

વિવાહ પ્રસંગે કન્યાઓ માટે મુરતીઆ ને મુરતીઆઓ માટે કન્યા જોવાનો ફીઝીક મોઝો સૌને આપડે છે. જગજીવન વેવાઈના પીનરાઈ પ્રોતમરાયની દીકરી દયા પંદર વર્ષની થઈ ગઈ હતી. જગજીવન વેવાઈએ મુરતીઆ માટે વિજયરાય વેવાઈને પૂછ્યું. 'તેમણે એક યુવક તરફ આંખો ઝીંકી. આરોગ્ય કહ્યું:

પિતરાઈની કન્યા પંદર વર્ષની છે. ને...

સંતાનપ્રાપ્તિની તથા શાન્ત થયા પછી જીવનમાં ખીજો દલાવો એ સંતાનોનાં વેવિશાળ ને લગાદિ પ્રસંગોનાં આવે છે. ત્યારે પૂત્ર માટે બારી વધારી પસંદગી, ને સાસુ થવાના કોડ સૌ માતાઓને હોયે જાય છે; એટલે જોકાર તેમાં અપવાદ કેમ હોઈ શકે ?

'આ મારી સાળાનો શરી છે. તમારા ધ્યાનમાં જોસે તો.'

'પણ તમારા નચિકેતનું શું?' વેવાઈએ સામે પ્રશ્ન કર્યો, 'આપણે તો સગામાં સગું વધે એમાં જ લાભ.'

વેવાઈની નજર નચિકેત ઉપર હતી.

નચિકેતનું નામ સાંભળી વિજયરાયનું મોં મલકાયું. ચોતાના પુત્રનું ચોતાનો જ વેવાઈ પક્ષ જ્યારે આમ નામ હોય ત્યારે કયા પિતાનું મોં ન મલકાય ?

'પણ એ તો હજી...?' વિજયરાયને એમ એકદમ હા કહેવી ઠીક ન લાગી.

એ પણ જાણુ કંઈ નહો. તમે 'હા' કહો એટલે હું પ્રિતમરાયને લાવું ને સૌ સર્ગા મળ્યા મોં કરી લાઉએ.

કેટલીક રકમ પછી જોકારને પૂછવા વિજયરાય ધરમાં ગયા.

'આપણું નચિકેતની વાત વેવાઈ કરે છે. તેના

વિજયરાયની વાત સાંભળી જોકારની આંખો હર્ષાશ્રુથી નાઈ રહી. સાસુ થવાના સુખ પડેલા કોડ હૈયામાં જોર કરવા લાગ્યા. તેણે કહ્યું:

'પણ કન્યા કેવી છે ?'

'તે તો આપણે જોયા પછી જ નક્કી કર્યું. પણ નચિકેતનું શું...? તેનું મન જરા પૂછી જોતે ?'

એને કન્યા તો જનનમાં સાથે જ આવી હતી, એવે પ્રસંગે કન્યાને જોવાની ખટ-ખટ પણ સરોજે પતી જાય એવી માન્યતા ઝાલા પુરૂષો ધરાવે

તો કંઈ જોડું તો નથી જ.

એ ચાર ઐરાંની સાથે ચઢા પીવાને મસે જનીવાસેથી દયાને લાવવામાં આવી. દયાને જોનાં જ જોકારનો જીવ ખુશ થઈ ગયો. કાનને આવરીને હોજેલા ને બહુ જ ચોક્કસાઈથી જોઈએલા વાળ, ગોંડું મોં, ને ગાલો પર તરતરની, ચીવનને આમંત્રી આપી આપી લાલાશ: ને પછી દૃષ્ટિ અંગડેપગિ પર ફરી વળી, દેહનો વજોટ સૌને ગમે તેવા જ હતો, ખસ દયા પરીક્ષામાં પસાર થઈ ગઈ.

કન્યાની પરીક્ષામાં રૂપ સિવાય જાણે કંઈજ વધુ જોવાનું ન હોય એવી માન્યતા મોટે ભાગે આપણામાં ધર કરી બેઠી છે. જોકે લગ્ન પછી તો એ જ રૂપાળી વહુ પાસે દરેક પ્રકારના કામની આવડતની આશા સૌ કોઈ રાખે છે ને તેમાં નિરાશા મળતાં મેણાં-ટોણાં ને કંઈકા કંકાસથી સંસારનું સત્યનાથ વાળ-વામાં આવે છે.

નચિકેતને પણ દયા ઉપર ટપકે ખતાવવામાં આવી. પોતાનું વેવિશાળ અત્યારે થાય એવી નચિકેતની જરાય ઈચ્છા ન હતી. માતાને તો તેણે ચોકખી 'ના' જ કહી દીધી.

'પણ તું જરીક કન્યા તો જોઈ લે! પછી નહીં કરવું' હોય તો 'ના' કહીશું.' જોકારની એ આમદ બરી દલીલ હતી. તેણે માન્યું કે દયાને જોઈ નચિકેતનો વિરોધ શાન્ત થઈ જશે; પરંતુ જોકારની માન્યતા ખોટી પડી. નચિકેતને કન્યા ત્રિષે કંઈ કહેવાનું ન હતું, પરંતુ હજી તેને ખૂબ અભ્યાસ કરવાનો હતો. ને લગ્ન થાય તો અભ્યાસમાં અવરોધ ન થાય? તેનાં મિત્રોનાં જીવન તે નજરે જ જોતો હતો.

'પણ લગ્ન તો હજુ બે વરસ પછી કરીશું' ને?' વિજયરાયની એ દલીલ હતી, 'એ બે વરસમાં તો તું ખી. એ. પાસ થઈ જઈશ ને પછી.....'

આ પ્રસંગે નચિકેતનું વેવિશાળ યાચ તો સર્ગ-વહાલાં ને નાતજાતમાં વાદ વાદ કહેવાઈ જાય. વડવાઓની આજ્ઞા વધાર્યાનો ગર્વ વિજયરાય લઈ શકે. જોકાર પણ એકી સાથે બબ્બે છોડી વાતચીતની મ્હોટાઇ માણી શકે.

'ને...છ તો કીધા તે દહાવા, કાલ કાણે દીડી છે?' દિતરથીઓ ઉત્તેજન આપતા હતા, 'છ તો આ કુળવાન ધર તે ધેર બેડા આવી કન્યાઓ આવે છે. બાકી આજકાલ તો બાઇ મન જાણે છે કે કન્યાની કેવી અછત છે.'

અને...કહેનારની વાત સાંભળી પણ હતી જ. ન્યાતમાં સારા ધરની કન્યાની અછત હતી.

'પણ ધરેણું ગાંઠું કરવું' પડશે એનો કંઈ વિચાર કર્યો? વિજયરાયની શુદ્ધિએ બળવો કર્યો. જે કંઈ બચત હતી તે તો તરલાનાં લગ્ન ને પહેરામણીમાં પૂરી થઈ જવાની હતી, એમ તેની ગણતરી હતી.

'પણ આ ધરજાર ને જમીન આ ટાણે અપ ન લાગે તો ક્યારે લાગે? ને એવી ગણતરી ક્યે' કંઈ લાજ, મોભો જળવાય ખરા?' શુદ્ધિને 'તાખી દેતી દેવાની હોંશ બમૂકી બીડી.

જોકારે પણ વિજયરાયને ટેકા આપ્યો.

'ઈ તો બધું થઈ રહેશે. તમે તારે 'હા' કહી દો ને! ને નહીં થાય તો તું મારા બાઇ કનેથી લારી આપીશ.'

બસ થઈ ચૂક્યું. નચિકેતનો વિરોધ ઉડી ગયો. ને દયા સાથે તેનું વેવિશાળ ગોળધાણાની સાથે ને માજનોની હાજરીએ જાહેર થઈ ગયું!

(૨)

નચિકેત હજી તો ઈન્ટર માંડ પાસ થયો હતો. ત્યાં લગ્નની વરધી વેવાઈ તરફથી અપાઈ.

'પણ જો અત્યારે લગ્ન કરશે તો હું નહારી જઈશ. ફરી ધેર નહીં આવું. માતું જીવન ધૂળ થશે.' વિગેરે ધમકીઓ નચિકેતે કાગળમાં આપી જોઈ. પણ બ્યર્થ. બે વર્ષ પછી લગ્નની વાત કરનાર પિતા તેજ વરસમાં લગ્ન કરવા તૈયાર થઈ ગયા ને માતાએ તેમાં હોંશમેર અનુમતી આપી.

અને વિજયરાય પડેજ નચિકેતને લેવા ગયા. સાથે તેના મામા હતા. ખી. એ. નું પહેલું વર્ષ બહુ ચિન્તાજનક ન ગણાય એમ તેઓ જાણતા હતા.

'પણ મારું જીવન ધૂળધાણી કર્યાંથી સૌને શો લાભ થશે?' નચિકેતે અકાળને કહ્યું:

'અરે, એમાં ધૂળધાણી શાનું? અમારી નજરે તારા જેવા કેટલાય પરવ્યા ને બડવા. પરવ્યા પછી નજ બજાય એવું થોડું છે?'

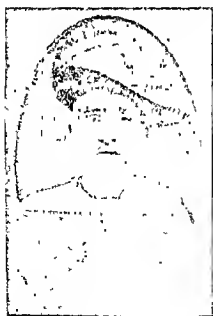
'પણ એ પછી અભ્યાસમાં જોઈએ તેવું મન

૨૧. શ્રી મોહીલાલ નાનાસાહેબ : ભાવનગર

શ્રી શ્રી ભગનલાલ નાનાસાહેબ : ભાવનગર

૨૧. શ્રી ત્રીભુવનદાસ નથુભાઈ મહિયાદ
ભાવનગર

શ્રી. કેશવલાલ નરસીદાસ મહિયાદ
ભાવનગર

મોહ મહેશ્વર >

< રંગત મહેશ્વર આંક

રોક શ્રી હાલાભાઈ ગાંડાભાઈ
સુરત ચોકસી મહાનગરા રોક : સુરત

રોક શ્રી ચંદુભાઈ પરચીતમદાસ
સુરત

સ્વ. શ્રી અમૃતલાલ દાણી : ભાવનગર

શ્રી. જય વિલાસ કેશવલાલ મહેતા : સિદેરા

ઐહામ થતું નથી.' એક મિત્રે વિનયપૂર્વક સામે દલીલ કરી.

'અરે ભાઈ જવા ઘોને એ વાત ! આ ઐહામ રતનજીનો રમણિક હજીયે ભણે છે, ચાર છોકરાનો આપ થયો તોય ઐહામો આપણાં ગામનો ગિરીશ વિલાપત ગયો. ઘેર બેસી છોકરાં મળ કરે છે.'

નચિકેતના મિત્રોએ વડિયોની જળવાય તેટલી આમન્યા નળગરી. દીકરી દલીલો કરી. પણ તેમણે સામી સ્નેહલગ્નની નિષ્ફળતા ને એક ઉપર બીજી કર્મના દાખલાઓની, ને એવી ઘણીયે નળતની દલીલો મૂકી. ને એ દલીલોમાં કંઈ ખામીઓ હોય તો પણ અહીં તો વેવિથાળ યદ્ય ચૂક્યું હતું. સવાલ ફક્ત એક વર્ષ વહેલા મોડાનોજ હતો.

અને વડિયોનો નિશ્ચય આગ હતો. એ નિશ્ચય આગળ નચિકેતને નમવું પડ્યું.

(૩)

લગ્નની ધમાક, વરપોડા ને ન્યાતવરા શરૂ થયા. તરલાનાં જ લગ્નની પૂનરાવૃત્તિ યદ્ય રહી હતી. ખચ માટે જમીન ટાંકને લાં ગીરો મૂકી પંદરસો રૂપિયા લીધા. અને ઘરેણાં માટે નચિકેતના મામા પાસેથી ખીજ પંદરસો લેવાયા હતા. તથા હગરનું કળ યદ્ય ગયું.

'પણ એ તો યદ્ય રહેશે. નચિકેત બી. એ. થયો કે સારી નોકરી મળશે, ને પછી...ધીમે ધીમે કરજ ભરાશે. અને એવો હિસાબ કરવા બેસીએ તો આવા ટાણાં કેમ ઉકેલાય ?'

'પણ પિતાજી, અત્યારે એણું ખચ કરો તો...?'

નચિકેત એક વખત બોલ્યો.

'ભાઈ, તું તારે બેના બે ગળ્યને, હવે ક્યાં કંઈ ખીજ ખચ આવનાર છે ?

દેવા યશે તો દેવાશે. મારે વાલો સારી કમાણી આપશે. હજી તો તારે આપ બેઠો તારે શી ઉપાધી ?

ખસ. નચિકેતના વિવાહ તરલાથી સવાયા ઉજવાયા. એકનો એક પુત્ર પરણતો હોય, ત્યારે ક્યા માતાપિતા કૃપણતા દાખવે ? ને તો તો આગળ ક્યું કારણ મૂજબ થાય ને ? આવા દહાવા શું રાજ રાજ થોડા આવે છે ?

સર્ગાહાલાં તો ધડીક મહેર્મા આગળાજ ધાલી ગયા. નાતીલાઓ પણ 'વાહ વાહ, વિનયપૂર્વક બે ચેસા વાવરી નળયા હો !' કહેતા હતા.

ને જેકાર તો એતએતામાં જેકારઆ કહેવાઈ ગયા.

'ભાઈ, ઐહામ બવ પૂરા પૂન્ય ક્યાં દશે તે આ બવ દહાવા જ લે ને !' બેર્મા બોલતાં હતાં.

ઘેર મહેમાનોનો મેળો ખન્યો હતો. માથીના, ફાઈના ને મોસાળના તો હોયજ ને ! વહેવારમાં કંઈ આવે ! ને સાળા, સાળીઓ, દીકરી, ભણિજાઓ વગર વિવાહ કંઈ શોભે ? ને હવે ક્યા ફરી ફરીને અવસર આવવાના હતા ? જે ગણા ધ આજ હતું ને ?

જેકારઆનો સાદ બેસી ગયો હતો. 'આ લાવો ને તે લાવો, આ મૂકો ને આ લીધો. આ આમ કરો ને આ તેમ કરો. આ ચંચી આવી ગઈ કે ? એલી રતનની ભાણીને તેડી આવ્યા ? એહ્યા વનુના યરના જમી ગયા કે નહીં ?' આ ને આવી જ ધમાચકડીમાં જેકારઆને પાણી પીવાની યે કુરસદ ન હતી.

ને આ આજી પ્રીતમલાલ વેવાઈએ પણ જનની સરભરા કરવામાં મણા નહોતી રાખી. દયા તેમની એકની એક જ દીકરી હતી. એટલે ખરચમાં હાથ મોકળો મૂક્યો હતો. વળી વિનયપૂર્વક વેવાઈ વરોડી કરે ને ગામના નાતીલાને જમાડે ને ખૂમચાના લાણાં કરે ઈ અવસર કંઈ ફરીફરીને આવવાના હતા ? આમ પ્રાતમલાલને પણ વેવાઈની વાંસે તણાવું પડ્યું હતું. ને વિનયપૂર્વક આ રીતે વેવાઈના ગામે પણ કડો વગારી દીધો હતો.

દેખાદેખી ને લોકસાંજને નામે સમાજમાં કેટલી ખૂબારી થતી હશે !

ને પછી જન નિશાનકા દેતી ધેર આવી. વહુએ જોયરખાના સામુ થવાના કોઠ પડે પડી પૂરા કર્યા ને વાહવાહ કહેવરાવતા વિવાહ વીતી ગયા.

જ્યારે વિવાહના ખર્ચનો આંકડો મૂકાયો ત્યારે વિજયરાય ધીરક તો ઠંડાગાર થઈ ગયા, પરંતુ જોયરખાએ હિંમત આપી કેષ્ટક શાંત કર્યા. 'ઈ' તો હવે દેવાશે ધીમે ધીમે, ને પછી નચિકેત પચુ હવે થોડો જ ખેસી રહેવાનો છે !'

(૪)

બીજે વરસ પરીક્ષામાં નચિકેત નિષ્ફળ ગયો ત્યારે તેને બહુ જ લાગી આવ્યું. પોતાની જ નજીબાઈનું આ પરિણામ હતું. પોતે જ ને મક્કમ રહ્યો હોત તો ? પચુ પાછળથી પસ્તાવો નકામો હતો.

આ પછી બીજા બે વર્ષ ગયા ને નચિકેત ગ્રેજ્યુએટ થઈ ગયો. વિજયરાયે ત્યારે નિરાંતને શ્વાસ લીધો. જોકારનો હર્ષ માતો ન હતો. ને નચિકેતની વહુ દયાએ પચુ પતિના આ વિજયમાં પોતાનો ઉત્કર્ષ સમાતો હોઈ આનંદ અનુભવ્યો.

પરંતુ માત્ર ગ્રેજ્યુએટ થયેથી જ જીવનની મુશ્કેલીઓનો થોડો જ અંત આવી જતો હતો ? કેટલીક વખત તો ગ્રેજ્યુએટ થયા પછી મુશ્કેલીઓ ઓર વધી પડે છે. પોતાનું પેન્ડીશન-મેલો જળવવા તેને કંઈક ખર્ચાળ રહેણીને વળગી રહેવું પડે છે. હલકું કે મહેનત મચુરીનું કામ થઈ શકતું નથી. ઓછા પગારની નોકરી સ્વીકારતા શરમ થાય છે, ને સારા પગારની નોકરી મળી શકતી નથી. મોટા ગ્રેજ્યુએટ થયા પચુ કાંઈ હુજર ઉઘોગ તો આવડ્યો નહીં, ને અત્યારે શીખવાની વૃત્તિ મરી ગઈ હોય છે. વૃત્તિઓ હોય તો પચુ ઉત્સાહ હોતો નથી. પરિણામે 'ન ઘરના ન ઘાટના' જેવી સ્થિતિ થાય છે. ગૂજરાનની મુશ્કેલીએ આપઘાતનો માર્ગ લેતો આપણો બેકાર યુવાન આવી તંગ પરિસ્થિતિને આભારી છે

એની ઠાણ નો કહેશે ?

નચિકેત પચુ આવી જ મુંઝવણ અનુભવી રહ્યો હતો. વિજયરાયે લાગતા વળગતા પ્રયાસ આદરી દીધો હતો. નચિકેત 'ટાઇમ્સ'ની જાહેર ખબરોમાં 'નેષ્ટરો છે'ના મથાળા જોઈ જતો, ને કાંઈ આશા જેવું જણાય ત્યાં અરજી ચીતરી મોકલી દેતો. પચુ જવાબ ભાગ્યે જ મળતો, અને મળતો તે પચુ ઠંડે પાણીએ ન્હાઈ નાખવા જેવો મળતો.

ધીમે ધીમે આ પ્રયાસ બેવડાયા. પચુ પરિણામ કંઈ જ ન હતું. થાકીને નચિકેત મુંઝાઈ ગયો. ખૂબ ખૂબ પ્રયાસોને અંતે એક ઓપીસમાં રૂપિયા ત્રીસના પગારથી નોકરી મળી શકી. આવી નોકરી કરવાની નચિકેતની જરાય ઈચ્છા ન હતી. પચુ ધેરથી લાવેલ સોએક રૂપિયા તો તે ખરચી ચૂક્યો હતો. એટલે લોજનું ખર્ચ કાઢવા પૂરતી પચુ નોકરી તેને સ્વીકારવી જ પડી. અને એ તો એનાં અહોભાગ્ય કહેતો કે એને એવી ત્રીસ રૂપિયાની પચુ જગ્યા મળી ગઈ ! નહીં તો આજકાલ તો ગ્રેજ્યુએટો ગલીએ કુચીએ લટકતા ફરતા હતા. જાહેર પુસ્તકાલયોમાં બેઠા બેઠા ખૂરશી બાંકડા ભાંગતા હતા. નોકરી હતી ક્યાં ? ને નોકરી મેળવવાના કાંઈ પચુ મફત નથી મારી શકતો. દામભાડા, અજીર લખવાના કાગળો, ટપાલની ટીકાટી ને પછી જ્યાં ત્યાં ધક્કા, ન્હાપાણી પચુ નેષ્ટરો જ. આમ એ હાડમારીઓ થોડી ન હતી.

મુંઝાઈમાં છએક માસ નોકરી કરી નચિકેત મોઢા પડ્યો, ને લથડતે પગલે ધેર આવ્યો.

ધેર તે સાંનેતો જાલંદી થઈ ગયો. દેશના હવા પાણી જ કાંઈક અમાકારિક છે એમ મુંઝાઈથી આવતા માથુસો માને છે. અને તે ખરું પચુ છે.

નચિકેત ફરી મુંઝાઈ ન ગયો. બીજું એક વર્ષ તે બેસી રહ્યો-તેને બેસી રહેવું પડ્યું. આખરે કેળવણી ખાતામાં લાગવગ ને નૈવેદ્ય ધરી-રાજી કરી આલીસેક રૂપિયાના પગારથી નોકરી માંડ માંડ મેળવી. મુંઝાઈના ત્રીસ કરતાં દેશના આલીસ તો ક્યાં

સારા. ને વળી દેશનું દેશ. શરીર તો નિરાગી રહે! આમ મન મનાવી લેવું પડ્યું.

આ બધી ગરમડ દરમ્યાન ધર ને જમીન પર લીધેલી રકમનું વ્યાજ, ને વળી નચિકેતના મામાની રકમનો બોળે પણ્ય ધમધોઢાર વધતો જતો હતો. ધરખર્ચની મુરકેલી પડતી હોય ત્યાં વ્યાજ ક્યાંથી અપાય? ને વ્યાજ ન દેવાય તો પછી બીજી વાત તો થાય જ શાની? એટલે દિવસે દિવસે દેવાનો હુંગર મોટો ને મોટો થતો જતો હતો.

નચિકેત હવે તો દયાને સાથે લઇ ગયો હતો. રસોઈ પાણીની અગવડતા નોકરી કરનારને કેમ પાલવે? અને તેમાંય વળી એકનો એક પૂત ખાધે પીધે દુઃખી થાય એ જોકેરથી કેમ જોવાય? તેણે તરત જ દયાને નચિકેતની સાથે જ મોકલી દીધી. જોકે વિજયરાયનું કહેવું તો એવું હતું કે હમણાં નચિકેત બહુ હાથે જ ચલાવી લે ને કંઈક રકમ બચાવી ધેર મોકલે ને બરાબર કરકસર કરે તો ચાલીસમાંથી વીસ થયીસ જરૂર બચે. પણ આ વાતને જોકેર કે નચિકેતનો ટેકો ન મળ્યો.

અધુરામાં પુરું ખબર આગા કે દયાને અંધરણી છે: સમાચાર તો રૂડા હતા. જોકેરની છાતી હાંથી કુદાતી હતી. પણ વિજયરાયને અત્યારે દાદા યવાની જરાય ઇચ્છા ન હતી.

પણ એમની ઇચ્છા જોવાની જરૂર કોઇને જણાઈ નહીં.

સીમંતનો પ્રસંગ પણ ઉજવ્યા વિના ચાલે!

આટલા આટલા વરા કર્યા ને હવે આવે ટાણે કંઈ લોભ કરાય? ને નાતના ભૈરાં તો વાતો કરતા હતા કે જોકેરજાને ત્યાં ટાણું છે તે નાત વિના નહીં બચ.

ધરમાં આ સંબંધે થોડુંક કણવાનું છમકણું પણ થઇ ગયું: જોકેરનો આગ્રહ હતો કે ન્યાત કરવી વિજયરાય આ વખતે બહુ ટૂંકથી પતાવી દેવાનું ધારતા હતા. અને નચિકેત તો આવવાનો જ ન હતો.

છતાંય ઠીકઠીક ખર્ચ કરીને નાત કરવી પડી. ને આ સારૂ જમીનનો કેટલોક ભાગ વેચી નાખવો પડ્યો.

(૫)

નચિકેતથી રૂપીઆ ચાલીસમાં માંડ પૂરું થતું હતું. ત્યાં વળી ભૈરાં ત્રણ યયા. દુકાળમાં અધિક બળ્યો: ખર્ચ મૂશીમતે ચાલતા લાગ્યું: વિજયરાય કામભોમાં થોડા રૂપીઆ મોકલવા અવાર નવાર લખતા રહ્યા. પણ નચિકેત થું મોકલે?

આમ ધીમે ધીમે જમીન દેવામાં કુખી ગઈ. ધરનું ધર પણ જોકેરના ભાઈને ન છૂટકે લેણું પેટે લખી આપવું પડ્યું: વિજયરાયે ત્યારે સાળા સાથે ઝંઘડો તો કર્યો. પણ સાળાએ શરમ કોરેજ મૂકી દીધી હતી!

અને એક દિવસ એવો આગ્યો જ્યારે વિજયરાય ને જોકેરને ધરનો કબજો આપી દઇ નચિકેત સાથે રહેવા જવું પડ્યું.

હામતા દહાવા લેવામાં વિજયરાયે આમ પાપ-માલી બોરી. આપણે ત્યાં આવા જ દહાવાઓના મોહમાં કેટલા કુટુંબો પાપમાલ થતાં હશે!

‘ સત્ય વેળ જેવું કાણુ છે ને કમળ જેવું કામળ છે. ’

x

x

x

‘ જેને ઈશ્વર ઉગારવા ઈચ્છે તે પડવા ઈચ્છતો છતાં પવિત્ર રહી શકે છે. ’

x

x

x

‘ આપઘાતનો વિચાર કરતા સહેલો છે, આપઘાત કરવી સહેલ નથી. ’

“મોઢ મહોદય” ઘણું જીવો !

લેખક:

શ્રી. રતિલાલ હરજીવનદાસ મહિયાર
બી. એ. બી. ટી. વઢવાણકેમ્પ.

સમસ્ત મોઢવણિકે જ્ઞાતિમાં નવજીવન પેરી તેનો ઉત્કર્ષ કરવાના ઉદ્દેશથી પ્રગટ થતું જ્ઞાતિનું કિંમતી મુખપત્ર “મોઢ મહોદય” ચાલુ વર્ષના કાર્તિક માસથી પચ્ચીસમાં વર્ષમાં પ્રવેશ કરી ચૂક્યું છે, એ સદરહુ જ્ઞાતિ પત્રની નવસંત કારકીર્દિ સૂચવે છે. જ્ઞાતિમાસિકની પચ્ચીસ વર્ષની નવસંત કારકીર્દિના સમારક તરીકે પચ્ચીસમાં વર્ષમાં “મોઢ મહોદય” નો રજત મહોત્સવ અંક બહાર પાડવાનો “મોઢ મહોદય” ના સંચાલકોનો નિર્ણય પ્રશંસનીય છે, એટલું જ નહિ પણ આવકારદાયક છે, એ નિર્ણયને જ્ઞાતિજીઓએ વધાવી લીધો છે અને તેથી સદરહુ અંક બહાર પાડવા માટે જોઈતા નાણાંની યથાશક્તિ મદદ આપવામાં જ્ઞાતિજીઓએ સારો ફાળો આપ્યો છે. જ્ઞાતિજીઓની “મોઢ મહોદય” પ્રત્યે સદ્ભાવનાનું એ પ્રતિક છે.

“વીરની વાતો” અને “વીરાંગનાની વાતો” ના સુપ્રસિદ્ધ લેખક અને આપણા જાણીતા જ્ઞાતિજી રાજરત્ન તારાચંદ્રભાઈ અડાલજીએ “મોઢ મહોદય”ના રજત મહોત્સવ અંકનું સંચોજન કરવાનું કાર્ય સેવાભાવે સ્વીકાર્યું છે એ બદલ હું તેઓશ્રીને મારા અભિનંદન પાઠવું છું અને તેઓશ્રીનાં કાર્યમાં સંપૂર્ણ ફતેહ પ્રમંથું છું.

“મોઢ મહોદય” ની નવસંત કારકીર્દિ “મહોદય” ના કાર્યવાહકોની કર્તવ્યપરાયણતા અને સેવાર્થિત્વ તેમજ જ્ઞાતિજીઓના સહકારને આભારી છે. આપણી યતિના ધનભાગ્ય છે કે પ્રભુકૃપાએ અને જ્ઞાતિજીઓની સદ્ભાવનાએ “મોઢ મહોદય” પચ્ચીસ વર્ષની લાંબી ગમત સહીસહામત કાપવા સક્તિમાન

થયેલ છે. “મોઢ મહોદય” ના જન્મકાતા સ્વ. બીખાભાઈ પરીખે “મોઢ મહોદય”ને સારી રીતે વિકસાવવા ભારે જોશભર ઉઠાવી છે. બધાં લગી “મોઢ મહોદય” જીવશે ત્યાં લગી સ્વ. બીખાભાઈ પરીખનું નામ ચિરમરણીય રહેશે. “મોઢ મહોદય”ના સંચાલકોએ દરદર્શીપણું વાપરી “મોઢ મહોદય”ને પગભર કરવા તેમ જ તેને દીર્ઘાયુષ્ય આપવા કાયમી ફંડની જો યોગના કરી છે એ જરૂર પ્રશંસાને પાત્ર છે.

જ્ઞાતિના સળગતા પ્રશ્નોની છણાવટ કરવામાં, જ્ઞાતિમાં જઝબાલી બેઠેલા અનેક કુરિવાજોને દૂરનાવવા, જૂનવાણી પ્રથાઓ નાબૂદ કરવા, યુવકોનો ઉત્સાહ કેળવવા, સ્ત્રીઓની સ્થિતિ સુધારવા, જ્ઞાતિમાં કેળવણીનો ફેલાવો કરવા, ગોળ પરિવહની જરૂરિયાત સમજાવવા, જ્ઞાતિહિતના સામાજિક કાર્યમાં અનુકૂળ વાતાવરણ ઉત્પન્ન કરવા તથા જ્ઞાતિનો એકંદર ઉત્કર્ષ સાધવા “મોઢ મહોદય” માસિકે તેની પચ્ચીસ વર્ષની લાંબી કારકીર્દિમાં ભારે કુમેરુ ઉઠાવી છે, એ નિર્વિવાદ છે. જ્ઞાતિજીવનને સ્પર્શતા લેખો, વાર્તાઓ, કાવ્યો, ચર્ચાઓ ઇત્યાદિ પ્રસિદ્ધ કરીને “મોઢ મહોદયે” કરેલ આ નાની સૂતી સેવા ન ગણાય.

“મોઢ મહોદય” પ્રત્યે જ્ઞાતિજીઓની સારી ચાહના છે, સદ્ભાવના છે, અમીદદિ છે અને મમતા છે એ “મોઢ મહોદય” ના મુરખી, આશ્રવદાતા અને લાઈફ મેમ્બરોની સંખ્યા કહી આપે છે. દરવર્ગે એ સંખ્યામાં વધારો થતો રહે છે એ જાણીને દરેક જ્ઞાતિહિતજીને આનંદ થાય એ સ્વાભાવિક છે, આ બધું “મોઢ મહોદય” ના ઉત્સાહી કાર્યવાહકોની

જહેમત, અને જાતિસેવા માટેની ધગશને આભારી છે. “મોઢ મહોદય” ના આઠકોની સંખ્યા પણ અન્ય જાતિ માસિકોને સુકાળેથી ઠીક પ્રમાણમાં છે. હજુ એ સંખ્યા વધે એ જરૂરનું છે.

“મોઢ મહોદય” માસિકને પ્રચાર દિન પ્રતિ-દિન વધે, વાચકો અને અન્ય જાતિગ્રંથો “મોઢ મહોદય” ને સંપૂર્ણ સાથ આપી “મોઢ મહોદય” ના કાર્યવાહકોને તેના શુભ ધ્યેયમાં જનતી રીતે મદદ કરે એમ હું ઇચ્છું છું. “મોઢ મહોદય” ના સંચાલકોને તેઓની અત્યાર સુધીની સારી સફળતા માટે મારા ધન્યવાદ આપું છું અને વિશેષમાં ઇચ્છું છું કે જાતિની સેવા કરવાની તેઓની ધગશ સંતોષવામાં સર્વશક્તિમાન પ્રભુ તેઓને હરહંમેશ સદાય કરે.

જગત જ્યારે પ્રગતિ કરી રહ્યું છે, ત્યારે આપણી જાતિ સુધુષ્ઠ અવસ્થામાં નથી એ ખતાવવા “મોઢ

મહોદય” ની પ્રગતિ સાક્ષી પૂરે છે. હજુ એ દિશામાં “મહોદય” વધારે પ્રયત્ન કરે એ ઇચ્છનીય છે. અજ્ઞાનમાં સડતા અને કુરિવાજોમાં જકડાયેલા જાતિના વિરાળ સમુદાયને મર્યાદા અને વિવેકથી જાગૃત કરી તેમની ઉન્નતિ સાધવા “મોઢ મહોદય” માસિક લેખકોના સારા સહકારથી ભારે પ્રયત્ન કર્યો છે.

“મોઢ મહોદય” ઘણું જીવે! “મોઢ મહોદય” જાતિની વધારે ને વધારે સુંદર સેવા કરે અને તેની ઉત્તરોત્તર આખાદી યાવ એમ અંતઃકરણ પૂર્વક અગ્રે ઇચ્છીએ છીએ. “મોઢ મહોદય” ને જાતિ દિનના કાર્યમાં અને પ્રવૃત્તિમાં સંપૂર્ણ ફાલેદ અને વેગ મળે એવી પ્રાર્થના છે. “મોઢ મહોદય” ઘણું જીવે અને જાતિને ઉન્નતિને પંથે પહોંચાડવામાં સાધનભૂત નિવડે એવી દયાળુ પ્રભુ પ્રત્યે નમ્ર અભ્યર્થના છે!

ભરજીવાનીમાં આવેલા ‘મોઢ મહોદય’નું કર્તવ્ય

શ્રીમાન ‘મો. મ. રજત મહોત્સવ અંક’ના સંચાલક શ્રી,

‘મોઢ મહોદય’ની રજત જયંતિના ભાર આપે પોતાના શિરે લીધે છે એ જાણી મને હર્ષ થયો હતો, ખરેખર બીખાભાષ અને ગોરધનદાસભાઈ વિગેરેની સેવાઓ અમૂલ્ય ગણાય. બીખાભાષ મરીને પણ જીવે છે, વૃદ્ધ છતાં યુવાનને શરમાવે એવો એનો જુરસો પ્રચરત હતો.

‘મહોદય’ હવે તો ભરજીવાનીમાં આવ્યું ગણાય. તેના સંચાલનમાં આપનો સૂર હોય તો શ્રી ગોરધન-દાસભાઈને કરી હતી તેવી જ સૂચના આપને કરવા પ્રેરણ. હવે તેણે જીવે નિષ્ક્રિય સમો વીસો છોડી થનગનાટ કરતી અને હિંમતભરી ચાલ ચાલવી જોઈએ. સમાજના તમામ સંગળતા પ્રશ્નોની નિડર છણાવટ કરી જાતિના યુવાનોનાં અને સુધારકોનાં માસિક તરીકે તેણે સ્થાન મેળવવું જોઈએ. ફુનિયા ક્રાંતિમાંથી પસાર થઈ રહી છે ત્યારે ‘મહોદય’-યુવાન ‘મહોદય’ હવે સામાજિક ક્રાંતિને માર્ગે હિંમત ભરી દૂર કરવી જોઈએ. તેણે પોતાનું કલેવર સાચ રેરવી નાખવું જોઈએ. આમ થાય તો બીજું ‘માસિક’ મદવાની જરૂર જ ન રહે અને જાતિનું જરૂર વધુ બહુ થઈ શકે. આ મારી માન્યતા છે. આપ પણ મારા મત સાથે મળતા થશો એમ માની લઉં. આપનો અવાજ હોય તો જરૂર એ પ્રમાણે દિશાસૂચન કરશો. x સોરા (ઝોરીસા)

ક્રાંતિસાલ તલકડી વેરા

x અમે આ બાહના કથનનું સમર્થન કરીએ છીએ. જમાના સાથે આપણે ન ચાલીએ તો પ્રગતિની આશા તો ક્યાંથી રખાય? પરંતુ ઉલટા આપણે પાછળ નહીં જઈએ.—સંયોજક,

પાણી શેરડો

જુનો અને નવો

૪

લેખક : રા. મોટ.

[લેખકશ્રીએ ખુબીપૂર્વક રચેલી જુના અને નવા જમાનાની ધનીદારીઓની સરખામણી તેમની પરવાનગીથી અને રજૂ કરી છે. બીજાસ 'સારતા' ના સૌન્દર્યથી પ્રાસ થયા છે. તે માટે બ'નેનો આભાર—સ.]

[રામ : આક કુવાને નવ પાવડા]

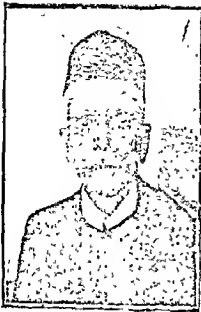
જુનો— પાણીડાં ભરવાને નીસરે
 સરખી સાહેલીનાં બેડલાંટેક.
 ચુંદડી. ઓઢે રે પાવનખાગની
 કિનખાખી કખળ નીચે કાપડું....પાણીડાં.
 ચાંદો સૂરજ એને બેડલે,
 તારલી ચો ચમકે લલાટ રે....પાણીડાં.
 કરતું કિલોલ તાળી આપતું
 સુખડે વેરતું મીઠાં હાસ્યરે....પાણીડાં.

પગલે પડછંદા એને : ઉઠતા
 ધખકારે ધરતી ધણેણુ તી....પાણીડાં.
 રે'તા જીવંત દુવા કાંઠડા
 ચૌવન ઉભરાતાં નદી તીરરે....પાણીડાં.

નવો— આરો ગયો ને ચૌવન વેડક્યાં
 ચુંદડી ચુંથાણી જાવનખાગની....પાણીડાં.
 ચકલીએ * આંદો સૂરજ ચોરીયાં
 હળવાં કીવાં છે એણે હાસ્યરે....પાણીડાં.
 પૃથ્વી પુછીને મુકે પાયને
 ધખકાર ક્યાંથી સુણાય રે....પાણીડાં.
 માંદા માંદા ને દેહો દુખળી
 મોજ મટીને જન્યાં ચીડીયાં....પાણીડાં.

x નળ.

અ પ ના વે

લાખનાર : શ્રીયુત નરસેરામ ભટ્ટવલ્લભ અંબાણી : અમદાવાદ

સમાજના પ્રત્યેક પ્રશ્નને બારીકાઈથી જીજ્ઞાસુ અને સમાજની ઉન્નતિ માટે સદા ચેતન રાખનાર જો કોઈ સારામાં સારો પ્રચારક હોય તો તે પત્ર અને પત્રકાર છે. પત્રકારનું મુખ્ય ખેત્ર સમાજના જે ક્ષેત્રના અંગે પત્ર પ્રગટ થતું હોય તેને જોય દક્ષાએ લઈ જવાનું હોય છે. પત્રકારીત્વ સમાજની સેવા અર્થે અગર દ્રવ્ય ઉપાર્જન અર્થે હોય, પણ તે લાઘવ લોહાના ચણા ચાવવા બરાબર છે એ અમારો ભાવિ

અનુભવ છે. સમાજના મોટાંશાઓની નિંદા કરી આપસ-આપસમાં વેર વધારવાનો દલકટ પ્રયત્ન કરી પોતાને સુધારક કહેવરાવવાનો મિથ્યા આશંકા કરવો એથી નબી શકાતું નથી. મોઢ મહોદયની તુડીએ દશે પથ્થુ તે ખુબીથી ઢંકાઈ જાય છે અને મોઢ સમાજને જાગૃત રાખવા નિરંતર સચેત રહે છે.

સમાજ એ દેહ છે; જેમ દેહની નાડીઓ અને અવયવોમાં શુદ્ધ અને અશુદ્ધ, કલ્યાણકારક અને નાશકારક માન્યતાઓ અને વિચારોના વહેણ નિરંતર વહાઈ કરે છે તેવી જ રીતે મોઢ સમાજ અને ખીજ સમાજોમાં ઉદ્ધા વીણ વરસના જીવનના તમામ વ્યવહારોના માન્ય સિદ્ધાંતો અને સ્વીકાર્ય માન્યતાઓની સામે નવા ચરમા-ધર્મ અને હાથર, લામ અને જીવનની માન્ય બાવનાઓની નિરર્થકતા સિદ્ધ કરનારા થોડા બંધ વિચારો નવમતવાદીઓ વચ્ચે ખડકાતા જાય છે, અને સમાજ પર તેની પડક વધતી જાય છે, અને નવમત સંગ્રહાવના જસદ વિચારો સમાજને ઉન્નત માર્ગે લઈ જશે એમ તેઓનું માનવું છે.

ખીજે વર્ગ જૂનવાણી નવવિચારણાવાળાને બંધ જોર ભાનીને તેના ઉપાસકો સામે બાય અને ચિંતાની લાગણીથી જુએ છે. જૂનવાણી માન્યતાઓ ધર્મ કે ધર્મરના નામે પ્રચલિત બનેલી પ્રાચીન સંસ્કૃતિની પ્રથાઓને જોસ પુર્વક વળગી રહેવાવાળો છે, અને નવમતવાદીઓના જસદ વિચારો સ્વીકારવા તૈયાર નથી. આજના સમાજ અને કુટુંબજીવનમાં ઉપરના જે વર્ગનું સંધર્ષણ દિનપ્રતિદિન જસદ બનતું જાય છે. કયો વર્ગ જીતશે અને કયો વર્ગ સમાજને તારશે એ વિધાન કરવાનું સહેલું નથી. આ ધર્ષણના જમાનામાં 'મોઢ મહોદય' પચીસ વરસ મોઢ સમાજની સેવા કરી આગે કુચ કરે છે. જાવિધર્મમાં મહોદય હમેશાં જાગૃત રહી સમાજમાં જાગૃતિના આદિલનો આજુવા માટે જૂતકાલિન સંસ્કૃતિ અને આધુનિક પ્રવાહો અને સામાજિક પ્રવૃત્તિઓ લક્ષમાં રાખી અને આ બંનેની મધ્યસ્થિ સમાજની અનુપમ રચના રચે, રજત મહોદય અને તેના અંકની વિશિષ્ટ પુરવાર કરે, મોઢ સમુદાય તેને સનમાની અપનાવે !

હિંદુ પતિપત્ની

હિંદુસંસારમાં વિશદ બાળવયે યતા દોષાથી, અને મધ્યમ વર્ણના લોકોમાં મોટે ભાગે પતિ સાક્ષર અને પત્ની નિરક્ષર એવી સ્થિતિ હોય છે. તેથી પતિપત્નીના જીવન વચ્ચે અંતર પડી રહે છે અને પતિએ પત્નીના શિક્ષક બનવું પડે છે.

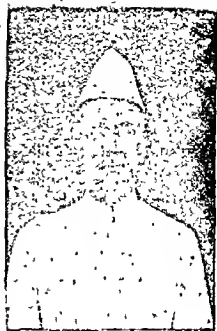
—શાંધીજીની આત્મકથામાંથી.

“હૃદય પલટો”

ઐકાંકી નાટિકા

રચનાર:

શ્રી. પુરુષોત્તમદાસ રામજી, કચ્છ-માંડવી

[લેખકશ્રી એટલા બધા નિરાશિમાની છે કે તેઓ પોતે સુંદર હબી શકે છે છતાં લેખક તરીકે પોતાનું નામ લેખ સાથે જોડેર કરવા ઇચ્છતા નહોતા. આ નાટિકામાં બધા બધા ભૂપને પાણી પાતારી અને અનેક શ્રીમતોને હથેળીમાં નચાવનારી એક રૂપગર્વિતાના હૃદયપટ પર પડેલા અધકારનો પરદો ઐકાંકી ખરી નહીં તેનો હૃદય પલટો કેવી રીતે થાય છે અને ધનનો વ્યય સેવાના કામમાં તે કેવી સુંદર રીતે કરે છે તેવું ચમત્ક્રિય લેખકે અસાધ્ય કશીમાં રહ્યું કયું છે. —સંયોગક.]

પ્રવેશ પહેલો

સ્વગત: સોનસદ્રા તટે રાજનર્તકી મદનપ્રસાનો આવાસ.

સમયા શ્રાવણની ઊત્તીર્ણ સંધ્યા.

[મદનપ્રસાના શયનાગારમાં સુગંધિત તેલનો મંદ રીપક બળે છે. સમૃદ્ધિથી વસાવી સમ્રાજ તેલી વસ્તુઓનો અસાધ ન હોવા છતાં આજ બધું અગ્નિવચ્ચિત છે, અલંકારો અને આભુષણોની વિપુલતા છતાં આજ તેણીએ સાદાં વસ્ત્રોધારણ કર્યાં છે. મનની બાકુળના ચહેરા ઉપર સ્વચ્છ દેખાઈ આવે છે.]

મદનપ્રસા—(સ્વગત) આજે મને યંતું છે શું? મનનો આટલો ઉદ્વેગ, હૃદયની આટલી બધા, અશાંતિનો આવો ઉદ્વેગ પચ્ચીસ વર્ષના મારા જીવનમાં કોઈ વખત અનુભવ્યો નથી. કોઈ ગીતમાં આજે મિત્ર ચોટતું નથી. દેવાધિદેવ મહાદેવજીના મંદિરમાં ગર્ભકાલના સોમપ્રદાશના સમારંભમાં મંદિરના પૂજારીને ત્યારથી મેં જોયો છે ત્યારથી હૃદયમાં કોઈ અજાન ભાવ જાગ્યો છે. મનુષ્યોમાં જો પુરુષસિદ્ધ મેં કોઈ જોયો હોય તો ગર્ભ કાલે જ; વસોની કૃત્રિમ શોભા વગરનું તેવું તાઝ વરણું શરીર, સુદૃઢ સ્નાયુના સંયોગથી અપૂર્વ આજસ દાખવતું હતું. અને તેની આંખનું તેજ કુણ્ડિયની આંખોના તેજને ચરમાવે

તેવું હતું, મારા હૃદયમાં પ્રજ્વળતી વચ્છના જાગી હોય તો આ પૂજારીને જોયા પછી જ. રાજવૈશવ સમાન સુખ, આવા પુરુષના સહવાસ વગર અધુરું છે એવી મને આજે પ્રતીતિ થાય છે.

[દારી વાસંતી આવે છે.]

વાસંતી—પાર્શ્વસાહેબ, મંત્રી વિશ્વશર્મા આપની મુલાકાત ઈચ્છે છે.

મદનપ્રસા—કહે કે આજે હું નહીં મળી શકું.

[વાસંતી ફરી પાછી આવીને]

વાસંતી—શ્રીમતિજી, મંત્રીશર કહે છે કે તેમને અગસના કામસર આપને મળવું છે.

મદનમંજરી—તેમને કહે કે મારું શરીર અરવ-સ્થ છે. હું આજ મુલાકાત આપી શકું તેમ નથી.

[વાસંતી જાય છે]

મદનપ્રસા—(સ્વગત) સમારંભ દરમિયાન મારાં નેત્રો દેવદાર પાસે બેઠેલા પૂજારીના વદન તરફ જ ચીટ માંડી રહ્યાં હતાં; મહારાજના અદિશથી માવન તો કરવાં જ પડ્યાં પણ તેમાં જમાવટ આવી નહિ; નૃત્ય સમયે પણ પગલામાં તાલગદ્દતાની ખામી મને પોતાને જણાઈ આવતી હતી, મારો મનોભાવ

રાજા જાણી શક્યા નહિ પરંતુ તુલ્ય ગાનની મારી ક્યાની ઊણપ તેઓ સમજી શક્યા છે એમ તેમના મહેરા ઉપરથી હું જોઈ શકતી હતી; પુરૂષ તરફનું આત્મ ઉદ્દેશમનિષ આકર્ષણ મેં કાંઈ વખત અનુભવ્યું નથી.

[દાસી વાસંતી આવે છે]

વાસંતી—બાઈસાહેબ, શ્રીમાન ધનવર્મા શેઠ આપની મુલાકાત ઈચ્છે છે અને કહેવરાવે છે કે જે હીરા અને માણિક્ય લાવવાં મારે આપે આદેશ કરેલ તે આપની પસંદગી મારે લઈ આવેલ છે.

મદનપ્રભા—એમને કહે કે બીજા કાંઈ વખતે લાવે. હમણાં હું જોઈ શકું તેમ નથી.

[વાસંતિ ફરી પાછી આવે છે]

વાસંતી—શ્રીમતિજી, શેઠજી કહે છે કે રાણીવાસ- માંથી પણ આ રત્નો મહારાણીએ જોવા મંગાવેલ છે જેથી આપ પસંદ કરી શ્વેા તે પછી તેઓ રાણી- વાસમાં લઈ જાય.

મદનપ્રભા—(કોપથી) ધનવર્માને કહે કે તારા એ પથરો સોનજવાના જળમાં ડુબાડી દે! મારે નથી જોઈતાં [વાસંતી જવા લાગે છે] અને સાંજળ, હવે કાંઈ પણ આવે તેને સીધા પાછા વાળજે, સ્વયં મહારાજ આવે તો પણ, અને જ્યાં સુધી હું તને બોલાવું નહીં ત્યાં સુધી તારે પણ ન આવવું જા!

[વાસંતી જાય છે]

મદનપ્રભા—[સ્વગત] આ હા! હા! હા! આ કૂતરાઓ વગર બોલાવે મારા ધરના ઊંચા તોડી નાખે છે, ધડીભર સુખે બેસવા હેતા નથી. આ રૂપના બીખારીઓ મારા પ્રેમનું એક બિંદુ પણ મેળવી શકતા નથી છતાં સ્વમાન તણને સાપની માફક મારી મુંડવી પર નાચ્યા કરે છે. [ઊભીને ઝડપા પાસે જાય છે] શ્રાવણના નવ જળથી ધૂધવતી સોનનો સંગીત જોઈ કસકસ નાદ રૂપે આંતરમાં અહોનિશ મને કેટલો આદહાદન લાગે! પરંતુ આજ તેજ અવાજ મને અજાણ કંઈશ લાગે છે; ખરેખર ચિત્તની વ્યગ્રતા કુદરતના નિઃસીમ સૌંદર્યની ખુબીઓને અમાલ જનાવી

મોકે છે; મને જણાય છે કે જ્યાં સુધી હું એ પૂન- રીનો પ્રેમ સંપાદન કરવાને ભાગ્યશાળી નહિ થાઉં ત્યાં સુધી મારી હમણાની રિયતિ મને બહારની બનાવી મોકશે.

૭

પ્રવેશ બીજો

સ્થળ : ત્રીપુરેશ્વરનું મંદિર

સમય : પ્રાતઃ આરતીની સમાપ્તિ પછીને

[પ્રાતઃકાળની આરતી મંદિરે ભેગા થયેલા લોકો આરતે આરતે મંદિરમાંથી વિખરાય છે. દાસી વાસંતીના હાથમાં પૂનની સામગ્રીના થાળ સાથે મદનપ્રભા મંદિરના દ્વારમાં પ્રવેશ કરે છે. સંકર ભગવાનને ધન પુષ્પ ચઢાવી હાથ જોડે છે. ત્યાર બાદ પૂનરી અભયદત્તને નમસ્કાર કરે છે.]

મદનપ્રભા—પૂનરીજી પ્રણામ !

અભયદત્ત—આશિર્વાદ.

મદનપ્રભા—પ્રાતઃ અને સંધ્યાની બન્ને આરતીઓ પ્રતિદિન આપ જ કરો છો ?

અભયદત્ત—હા, ગુરૂજનો આદેશ છે.

મદનપ્રભા—હું આપને આ કામમાં કાંઈ ઉપ- યોગી ન થઈ શકું ?

અભયદત્ત—ના, સ્ત્રીઓ પાસેથી કાંઈ પણ કામ લેવાનો ગુરૂજનો નિષેધ છે.

મદનપ્રભા—પૂનગૃહના બહારના ભાગમાં મને કંઈ પણ સેવાનું કાર્ય ન સોંપી શકે ? મંદિરનું આંગણું સાફ કરવાનું પણ ?

અભયદત્ત—આવા સવાલોના પ્રત્યુત્તર આપવાની મને કુરસદ નથી. મેં એકવાર રહી આપ્યું કે સ્ત્રી મારા કાર્યમાં ભાગ લઈ શકે નહિ; હું અભયારી છું અને ગુરૂજીએ મને જે કાર્ય સુપ્રત કર્યું છે તેમાં કેવળ પુરૂષો જ ઉપયોગમાં લાગી શકે; તમે દર્શન કરી લીધાં છે તો હવે ચાલ્યા જાઓ.

[મદનપ્રભા નિરાશ થઈ પાછી જાય છે.]

મદનપ્રભા—[સ્વગત] અજાણ છે આ અભય વ્રતવાળો અભયારી ! આ દેશ અને આજુબાજુના

પ્રદેશના રસિકો, શ્રીમંતો, રાજકર્મચારીઓ, નગી-
રદારો અને રાજ્યો સુદાં જેની મુખવાણી સાંભ-
વા માટે તલસે, જેના તરફના સામાન્ય વિવેકથી
પોતાને અહોભાગ્ય સમજે, જેની એક મીઠી નગ્ન
માટે મરવા પડે તેવી હું. આ પુરુષને જરા પણ
આકર્ષી શકતી નથી ! પણ હા, આજે મારામાં તો-
પ્રયે તેટલું આકર્ષણ હતું જ ક્યાં ! માત્ર મારું રૂપ
જ તેને મારા બનાવવા માટે પુરતું છે એમ સમજીને
મેં રાજ્યગારની સખત ક્યાં કરી હતી ! માત્ર સાદાં
વસ્ત્રોથી જ હું મંદિરમાં ગઈ હતી, નહીં તો એવું
અભયપૂર્વક ક્યારેય બાંધીને બેઠો યજ્ઞ ગયું હોત.
હવે સાંજે હું સંપૂર્ણ રતિ-સ્વરૂપ યજ્ઞને તેની પાસે
જઈશ અને નિમીષ માત્રમાં તેને વશ કરીશ.

૮

પ્રવેશ ત્રીજો

સ્વયંભૂ : મંદિરની પ્રાંતરે મહાના આદ્યશૂર જ્ઞાનવિજય-
છનો આવસ.

સમય : સંધ્યા.

[ક્યા પ્રવચન પુરું થતાં શ્રોતાજનો આવ્યા ગયા છે.
એક ખૂણમાં ધર્મ પુસ્તકો સુવ્યવસ્થિત ગોઠવેલા પડ્યાં
છે. ધુપપાત્રમાંથી અરોષ રહેલા ધુપની મંદ સુવાસ
આવી રહી છે. શુરૂ પદાસન વાળી ઉંચરનો નામોચ્ચાર
કરી રહ્યા છે.] [અલ્પદત્તનો પ્રવેશ]

અલ્પદત્ત—પ્રભો ! પ્રણામ.

શુરૂ—આશીર્વાદ, બેટા અલ્પદત્ત ! મંદિરની
કેટલીક સેવાનો કાર તારા શીરપર મૂક્યો છે તેથી
તારા અભ્યાસમાં કાંઈ ઉણપ તો નથી આવતીને ?
ભક્તિ માર્ગમાં પ્રવેશ કર્યો તને દોઢ વર્ષ થયું છે,
તારા અભ્યાસને જેમ જેમ આગળ વધારીશ તેમ
તેમ ભક્તિરસની મીઠાશ તને સમજશે. મુક્તિ માર્ગનું
પ્રથમ પગથિયું “ અભ્યાસ ” છે. કામ હત્યો તેણે
જગત હત્યું એ કથન સર્વોંશે સત્ય છે. પદ્મપુષ્પોમાં
કામ પ્રથમ પંક્તિમાં આવે છે જેથી તેને છતનાર
ખાંડીના બધાને રહેલાઈથી છતી શકે છે. ધર્મ પ્રવચન
અભ્યાસ આત્માને જીએ અને જીએ લઈ જાય છે.

આત્મા-દેહવાય એટલે શુદ્ધ ભક્તિનો ઉદ્ભવ થાય
અને શુદ્ધ ભક્તિ આત્માને પ્રભુમય બનાવી મુક્તિ
આપાવે છે.

અલ્પદત્ત—શુરૂદેવ, આપની કૃપા અને આશિર્વા-
દથી હું ધર્મપ્રવચના અભ્યાસમાં આજે મને સમજાયો
તે મેં અંતરમાં અંકીત કરી રાખ્યો છે. મંદિરની
યત્કિંચિત્ સેવાની આપે જે આજા ફરમાવી છે તે
મારા અભ્યાસમાં જરા પણ અંતરાય રૂપ નથી.
પરંતુ પ્રભો ! હવે મને દીક્ષા મંત્ર ક્યારે આપશો ?

શુરૂદેવ—બેટા, સમય આવે બધું થઈ રહેશે.
સંધ્યા આરતીનો સમય થયો છે. માટે આરતીનું
આયોજન કરો.

[અલ્પદત્ત જાય છે.]

૯

પ્રવેશ ચોથો

સ્વયંભૂ : સર્વ શ્રેષ્ઠ શૂંગારમાં સમગ્ર યજ્ઞ રૂપગર્વિતા
મહાનપ્રભા ફળ, પત્ર, પુષ્પના વાળ સહિત
દારી સાથે મંદિરમાં પ્રવેશ કરે છે.

સમય : સંધ્યાની આરતીનો.

[આરતીની દીપિકા પ્રગટાવવામાં શૈલપેશ અલ્પદત્તની
દક્ષિ મહાનપ્રભા તરફ પડતા તે શુભ ફેરવી લે છે. અદેશ
બિપર વિરક્તિ દેખાડે છે. ભાવિકો મંદિરમાં જમા થતા-
જાય છે. આરતી રાત્ર થાય છે. મહાનપ્રભા હાથ જોડી બેઠી
છે, પરંતુ એકીટરો અલ્પદત્ત તરફ મીઠ માંડી જોઈ રહી છે.
આરતી સમાપ્ત થતા ભાવિકો વિખસાય છે. બધાના ચાલ્યા
જવા બાદ મહાનપ્રભા ફરી મહાદેવજીને નમન કરે છે અને
ત્યાર પછી અલ્પદત્તને પ્રણામ કરે છે.]

મહાનપ્રભા—અલ્પદત્ત, પ્રણામ !

અલ્પદત્ત—[વરકિંચી] આશીર્વાદ !

મહાનપ્રભા—મહારાજ, આપ પૂજારી છો, અલ્પ-
દત્ત છો છતાં મનુષ્ય તો છો જ, અને પુરુષ હોવા
છતાં આપનામાં લાગણીનો આટલો અભાવ શા માટે ?
શું તમને હજી નથી ? હજી તમને આંખો આંખો છે
તે શું કાંઈપણ સુંદર ચીજ ન બેતાતી શરતે ?

અહલત—અરે સ્ત્રી, તું આ શું બેઠી છે? તું કંઈ ઉન્માદના દર્દથી પીડાય છે કે શું? દેવમંદિરમાં આવી પાગલ સ્ત્રી માટે સ્થાન નથી, દૂર થા અહીંથી!

મદનપ્રભા—મહારાજ, હું પાગલ નથી. કદાચ ઊન્માદિની હોપ્પશ, પરંતુ તે ઊન્માદનો જન્મ ગ્રેમ માંથી થયો છે. હું તમને ચાહું છું, હું તમને મહારા કરેલા માણું છું.

અહલત—તારો બકવાસ બંધ કર, તું જાણે છે કે હું અહલચર્યવૃત્ત ધારી છું; સ્ત્રી સાથેનું સંભાષણ પંથુ મારા માટે પાપ રૂપ છે. તું અહીંથી સત્તર ચાલી જ.

મદનપ્રભા—મહારાજ, તમારા સહવાસ વગર મને શન્તિ નથી, હું મારો ગ્રેમ તમને અર્પણ કરી ચૂકો છું. જે ગ્રેમ મેળવવા હજારો તકસે છે તે ગ્રેમની હું તમને ભેટ ધરું છું. પ્રિયતમ, તમે મારા ચાઓ.

[મદનપ્રભા પગે પડે છે]

અહલત—કુલટા, નીકળ અહીંથી. [લાત મારે છે] ફરીથી આ મંદિરમાં પ્રવેશ કરીશ તો તું આ કરતાં પણ વધારે અપમાનીત થઈશ. તારું કાળું મોઢું ફરી બતાવીશ નહીં.

[મદનપ્રભા લતાપ્રહારની વેદનાથી ધીરે ધીરે ઊભા થઈ ચાલી જાય છે.]

૪

પ્રવેશ પાંચમો

સ્થળ : મદનપ્રભાનો આવાસ—

સમય : રાત્રી—

મદનપ્રભા—[સ્વગત] આ રૂપ અને આ ગર્વ! પૌત્રનનો આ તનમનાટ અને શૃંગારની આ કૃત્રિમ શોભા! તેની દીમત શું? લતા પ્રહાર! ઠીક થયું, એક ફટકે મારો ગર્વ ચૂથ્યું થયો, મહારાજ અંતર ચૂથ્યું ખૂલી ગયું; અહલચારી, સંન્યસી, ગુરુ, પ્રણામ! આજે તમે મારા હાથમાં દીપક આપ્યો. આજ મારા હૃદયનું અધારું દૂર થયું. આજથી મારો જીવન પધરો ચલ્યો. અચાચી અને અસાર આ રૂપ અને તેનો ગર્વ! શલ્યક અને નાસારાંત આ ધન અને પૌત્રન! મારો

મોઠ આજથી છૂટ્યો; અપાંડ અને અવિનાશી ધૃશ્વર એક સત્ય છે અને એ સત્યની શોધ મને મળી ગઈ. અહલચારી, ગુરુ, પ્રણામ! [વાસંતીને બોલાવે છે] વાસંતી અનુચરોને કહે આ પલંગ હમણાજ અહીંથી દૂર કરે, મારા સવાનો પ્રત્યંધ જળીન પર કર. ધ્યાન રાખજે ઘીજાત તદન સાદી હોવી જોઈએ. આટલા દીપકની પણ શી જરૂર છે? માત્ર એક દીપિકા બસ યશે. બાકીની અહીંથી લાઇ લે, અને સવારે શયન ગૃહમાંની આ બધી વસ્તુઓ ખસેડી નાખ. મારો આવાસ તદન વ્યાકંબર રહીત અને સાદો રહે તેવી મારી ઈચ્છા છે.

વાસંતી—[આશ્ચર્ય ચક્રિત થઈને] બાઈ સાહેબા

મદનપ્રભા—કેમ નવાઈ લાગે છે?

વાસંતી—બાઈ સાહેબ! [વધારે બોલી શકતી નથી.]

મદનપ્રભા—વાસંતી, આમાં આશ્ચર્ય શ્યા જેવું શું છે? મંદિરમાં તો તું ઢાળર હતી. ત્યાં જે બન્યું તે જોયા પછી આ બધો ફેરફાર તને વાસ્તવિક નથી લાગતો? વાસંતી, મારો રૂપનો [નશો જીતરી ગયો છે; મારા જીવનનો પ્રવાહ બદલાયો છે, હું હવે રાજ્ય-નર્તકી મદનપ્રભા નથી. મારા નામના પહેલા તણુ અક્ષરો જીપર પલ્લુ મને ઘૂણા ધાય છે. તેનો જીઆર અને અર્થ બંને ત્રાસદાયક જણાય છે, બદલવા પારો; બદલવા છે; ગર્ભ કાલની “મદનપ્રભા” આજે મરી ગઈ છે. જા, મારી આંત્રાનુસાર સત્તર પ્રબંધ કર.

[વાસંતી જાય છે.]

૫

પ્રવેશ છઠ્ઠો

સ્થળ : મદન પ્રભાનો આવાસ.

સમય : પ્રાતઃ કાલનો.

મદનપ્રભા—[સ્વગત] વૈભવની આ વસ્તુઓ જેટલી આદરદાયક લાગતી તેટલીજ વિરક્તિ હવે એ વસ્તુઓ ઉપર ધાય છે. ધનની વિપુલતા પણ આછી નથી, વિભારી કોમલોએ સુવર્ણ અને મુશ્મિ માણિક્યની

મેટાથી મારો ખમ્મનો બરી દીધો છે. મહારાજને પથ્થ મારા ઉપર સુવર્ણ મુદ્રાનો વરસાદ વરસાવ્યો છે એમ કહું તો તેમાં જરાપથ્થ ચાતશયોક્તિ નથી. પરંતુ આ બધું હવે મારે શા કામનું? કહે છે કે માયાઈશ્વર આરધનામાં અંતરાયરૂપ છે. તો પછી આ માયા મારે શા ઊપયોગની? છતાં અર્થથી સંસારમાં અનેક શુભ કાર્યો થાય છે તો પછી આ સર્વનો ત્યાગ કરવા પહેલાં મારી વિપુલ સંપત્તિનો સદ્વ્યય કરવાની કંઈક બ્યવસ્થા મારા હાથથી જ કરી નાખીય, અને તેમ કરવામાં હવે વિલંબ ન થવો જોઈએ એમ મારા અંતરાત્મા કહી રહ્યો છે.

[વાસંતી આવે છે]

વાસંતી—બાઈ સાહેબ, શ્રીમાન ધનવર્મા શેઠ આપની મુલાકાત ઈચ્છે છે.

મદનપ્રભા—આવવા દે.

[શેઠ ધનવર્મા આવે છે. જે આવાસમાં સદાય રાજ મહેલ જેવા ઠેરો રહેતો ત્યાં તદન સાદાઈ જોઈ વિસ્મય પામી છે. મદનપ્રભા સાદી બીઠાત પર જમીન પર બેઠી છે]

પધારો શેઠજી, આજ બહેલી સવારમાં કુરસદ મળી? આપ જે દિવસ પહેલાં પધાર્યો હતા એમ મને ખબર મળ્યા, પરંતુ મારે શરીર અસ્વસ્થ હોવાથી હું આપને મળી શકી નહિ. માફ કરજો શેઠજી.

ધનવર્મા—આ શું બોલો છો, બાઈ સાહેબ, અમે તો આપના સેવક છીએ. તે દિવસે આપની તબિયત બરાબર નહોતી તેથી મને બહુ દુઃખ થયું. હવે તો આપની તંદુરસ્તી સારી છે ને?

મદનપ્રભા—હા શેઠજી, હવે મને સડું છે. આપનું પધારવું કેમ થયું?

ધનવર્મા—આપે મને સારા હીરા અને મણિમાણિક્ય આવે ત્યારે લઈ આવવા આજ્ઞા કરી હતી, અને તે તરતમાં જ આવેલ હોવાથી હું આપની પસંદગી માટે લાવેલ, પરંતુ આપની તંદુરસ્તી સારી નહોતી જેથી આપ જોઈ શક્યા નહોતા. રાણીવાસમાંથી પથ્થ આ રત્નો જોવા માંગેલ, પરંતુ આપ પહેલાં પછંદ કરી જ્યો ત્યારમાફ રાણીવાસમાં લઈ જવાનો મારો

ઈરાદો હોવાથી હું ત્યાં લઈ ગયો નથી. હું હમણાં મારી સાથે જ તે લાવેલ છું. આપ જોઈ લેશો?

મદનપ્રભા—શેઠજી, મને હવે એ ચીજોની જરૂરી. આત નથી રહી. આપ મુખેથી રાણીવાસમાં લઈ જાઓ.

ધનવર્મા—બાઈ સાહેબ, આપના કથનનો મર્મ હું સમજી શકતો નથી. અલંકાર અને રત્નોનો આપનો શોખ કોનાથી અનુભવ્યો છે? આપના પાસે અલંકારનો ખમ્મનો છે તેવો રાણીવાસમાં હશે કે કેમ તે બાબત સંશય છે; જેના ઊપર સ્વયં મહારાજની અપાર કૃપા છે તેવા આપને અલંકારની આવશ્યકતા નથી તેનો અર્થ હું કંઈ સમજી શકતો નથી.

મદનપ્રભા—શું નહિ, શેઠજી, ખરેખર મને તેની જરૂર નથી. આપ તે રાણીવાસમાં લઈ જાઓ. મારો સ્નાન કરવાનો સમય થયો છે, અર્વાવેક માફ કરશો. [મદનપ્રભા જાય છે.]

ધનવર્મા—[સ્વગત] આ મદનપ્રભાને થયું છે શું? કંઈ સમજ પડતી નથી.

[ગહન વિચારમાં લીન થતો ધીરે ધીરે આંધ્યો બળ્ય છે.]

[મદનપ્રભા સ્નાનાદિકથી પરાવરી પાછી આવાસમાં દાખલ થાય છે. દારી વાસંતી આવે છે અને મહારાજ તથા મંત્રીના આવવાના ખબર આપે છે. મહારાજ વીરભદ્ર તથા મંત્રી વિશ્વસર્મા પ્રવેશ કરે છે. મદનપ્રભા દ્વાર સુધી રહીને જાય છે.]

મદનપ્રભા—પધારો રાજ રાજેશ્વર, હું આપને પ્રણામ કરું છું. પધારો મંત્રીશ્રી.

મહારાજ—મદનપ્રભા, આજ આ બધું શું છે? તારા આવાસના વાતાવરણમાં આટલું ગહન પારિવર્તન કેમ જોઈ છું? સ્વર્ગીય સુંદરતા આજ આટલી સાદાઈમાં કેમ ફેરવાઈ ગઈ છે? અને તું પોતે પોતે શૃંગાર રસિક રાજનર્તકીને બદલે સંન્યાસિની જેવી કેમ દેખાય છે? આવો જંગીર ફેરફાર થવાનું કારણ શું મદનપ્રભા?

મદનપ્રભા—મહારાજ, મનની ચંચલરૂતિ હવે સ્થિરતા માગે છે; રૂપ અને કમાના સંયોગે મને

વૈભવની વિપુલતા આપી, આપ સરખા રાગધિરાજની હું કૃપાપાત્ર થઈ, પરંતુ આ બધું ક્ષણિક છે, તારા પત છે, જુદું છે, અસાર છે, એવી અને પ્રતીતિ થઈ છે, મારો આત્મા હવે અખંડ અવિનાશી પરમાત્માની ભક્તિ માગી રહ્યો છે, મહારાજ !

મહારાજ—હિતુ એકાએક આ હૃદયપલટો થવાનું કારણ ?

મદનપ્રભા—હૃદયપટ પર પડેલા અધિકારનો પડો ખસી જવા સિવાય બીજું કંઈ નહીં, મહારાજ !

મહારાજ—તને નથી લાગતું, મદનપ્રભા, કે આ પંથ વિકટ છે ?

મદનપ્રભા—મનોબળ એને સહેલો બનાવી શકશે મહારાજ !

મહારાજ—આ તારો નિશ્ચય અડગ છે ?

મદનપ્રભા—જી હા, કૃપાનાથ !

મહારાજ—મદનપ્રભા, તે જીવનતા વદનને પક્ષી નાખવાનો નિશ્ચય કર્યો છે તે જાણીને હું ઘણો જ ખુશી થયો છું. તારા પાસે અતુલ સંપત્તિ છે એટલે તારા જીવન નિર્વાહ માટે પણ કંઈ સવાલ નથી રહેતો.

મદનપ્રભા—મહારાજ, એ બધું હું કૃષ્ણાર્પણ કરવા માગું છું; આપ પધાર્યા તે વખતે હું એ જ વિચાર કરી રહી હતી કે મારી સંપત્તિનો સદ્-વ્યય કરી શકાય તેવો કોઈ રસ્તો કરવો. મને હવે તેની આવશ્યકતા નથી, કારણ કે માયા ઈશ્વરભક્તિમાં અંતરાય રૂપ છે. કેવી રીતે વ્યય કરવો તેનો હું વિચાર કરી રહી છું, અને નિર્ણય પર આવ્યા બાદ હું આપને જણાવીશ અને આપના હાથથી જ તેના સદ્-વ્યયની વ્યવસ્થા કરીશ.

મહારાજ—બહુ સારું, તું વિચારીને મને કહેજે એટલે વ્યવસ્થા કરવાનો બંધોબસત કરી લઈશ. તારી મનઃકામના પૂર્ણ થાય તેવો મારો આશિર્વાદ છે. હું હવે જઈશ.

મદનપ્રભા—પધારો કૃપાનાથ. આપના શુભાશિષ્ય માટે દારી ઉપકૃત થઈ; પરંતુ મહારાજ, મારી એક

વિનંતિ છે. ભવિષ્યમાં કોઈ પણ રૂપવતિ સ્ત્રી તરફ આપનું આકર્ષણ ન થાય-દેવી સ્વરૂપ મહારાણીશ્રી જ એક માત્ર આપના પ્રેમભાજન હો તેવી મારી નક્કી અરજ છે. રાજરાજેશ્વર, અદ્ભુત દ્રવ્યની આપે મારા ઉપર નવાજેશ કરી છતાં મારે સાફ દીક્ષથી એકરાર કરવો પડે છે કે હું આપને મારો પ્રેમ આપી શકી નથી. આપના મનોરંજન માટે જોઈતી સગવડો અને સામગ્રીની અલખત મેં તુટી રાખી નથી, પરંતુ પુરૂષ જે સ્ત્રીની સ્ત્રી પાસેથી આશા રાખે છે તે સ્ત્રી “પ્રેમ” આપની મારા ઉપર અનંદદ કૃપા હોવા છતાં હું આપને આપી શકી નથી. અમારા વ્યવસાયમાં આ શબ્દની હસ્તિ જ નથી, શુદ્ધ પ્રેમ જે મૃત્યુલોકનું સ્વર્ગ મનાય છે તે આપને માત્ર મહારાણીજી સિવાય અન્ય ક્યાંયથી પણ મળી શકે તેમ નથી. માટે મહારાજ, દેવી સત્યવતી પ્રત્યે જ અનન્ય પ્રેમભાવ રાખવાની આ દારી આપને પ્રાર્થના કરે છે.

મહારાજ—મદનપ્રભા, આ તારી વિનંતિ નથી-અમુલ્ય ઊપદેશ છે, જે મારા હૃદયમાં ચિરંજીવ રહેશે, [મહારાજ વીરભદ્ર અને વિશ્વશર્મા નય છે.]

પ્રવેશ સાતમો

સ્થળ : મહાદેવજીનું મંદીર.

સમય : સંધ્યા.

[સંધ્યાની આવી સમાપ્ત કરી બ્રહ્મદત્ત મંદિરના અંદર ભાગમાં નય છે. રસ્તામાં પરિચારીકા માલતી મળે છે.]

માલતી—બ્રહ્મચારીજી, પ્રણામ !

બ્રહ્મદત્ત—કોણ માલતી ? આશિર્વાદ.

માલતી—બસ એક જ શબ્દ આવડે છે-‘ આશિર્વાદ ! ’ [હસે છે]

બ્રહ્મદત્ત—કેમ માલતી, આજે કંઈ વિન્યાનું પ્રમાણ વધુ થયું છે કે શું ?

માલતી—બ્રહ્મચારીજી, અમારે સ્ત્રીઓને વિન્યા પીવાની જરૂર નથી રહેતી, અમે સ્વયમ વિન્યા છીએ. માત્ર આપને જોઈને હસવું આવ્યું.

અહમદત—મને જોઈને હંસવું આવ્યું! માલતી, હું આનો રોટ માંગું છું.

માલતી—અહમદતજી, ગુસ્સે ન ચાંચો, હું પૂછું છું આપને ગુરૂજી પાસે આવે કેટલો સમય થયો?

અહમદત—કેમ! બે વર્ષ.

માલતી—શું શીખ્યા?

અહમદત—સાંભળ, અહમદતજીને મહીમા શીખ્યો અને તે આચારમાં ઊતારું છું. ઊપનિષદનો અભ્યાસ કરી લીધો. શિવ પુરાણ તો મુખ્યત્વે યજ્ઞ ગયું અને ગીતાજીનું પ્રવચન હવે રાજ ગુરૂજી સંભળાવી રહ્યા છે.

માલતી—[હસીને] અને આરતીની ઘંટડી નિત્ય બે વખત વગાડો છો, કેમ ખડુંને? અને આ બધું ફરીને બે વર્ષમાં મેળવ્યું શું તે કદી વિચારો છો ખંસ? ચાલો હશે મારે ઊતાવળ છે, અહમદતજી પ્રેમામ!

[માલતી જવા માગે છે. જ્યાં જ્યાં પાછી ફરીને] અરે હા, આવતી કાલના નૈવેદ્યની સામગ્રી તૈયાર રાખવાનો મને ગુરૂજીએ આદેશ કર્યો છે, જેથી આજ રાત્રે મારે તે તૈયાર કરવાની છે. આપની મદદની જરૂર પડશે, માટે આવી શક્તિ તો ઊપકૃત થઈશ.

[જાય છે.]

અહમદત—[માલતીની પાછળ ચક્રિત બાવે જોઈ રહે છે] [સ્વગત] આ પરિચારીકાની વાત તો સત્ય જણાય છે, ખરેખર આ બે વર્ષમાં મને મળ્યું શું? બે વર્ષ પહેલાં જ્યાં હતો ત્યાં જ હોજી એવું મને સ્પષ્ટ જણાય છે. શાસ્ત્રોના અધ્યયનથી જ્ઞાન, જ્ઞાનથી શક્તિ, શક્તિથી ચિત્તની એકાગ્રતા, ચિત્તની એકાગ્રતાથી ઈદ્રિય નિરોધ અને ઈદ્રિય નિરોધથી ધર્મ પ્રાપ્તિ—આ બધું ઘણો વખત થયાં સાંભળું છું પરંતુ હું તો એક પગથીયું પણ આગળ ગયો હોજી તેમ મને જણાવું નથી. ત્યારે આ બધું છે શું? આ માલતી અતિ શુદ્ધિમતિ સ્ત્રી છે. તે મને કંઈક સમજાવશે. આજ રાત્રે નૈવેદ્ય તૈયાર કરવામાં મદદ કરાવવા તેણીએ કહ્યું છે ત્યાં જઈશ અને તેણીની પાસેથી વધારે સમજીશ.

[સવારમાં મંદીરના માણસોએ ભણ્યું કે અહમદત અને માલતી મંદીર છોડી ચાલ્યાં ગયાં છે.]

૨

પ્રવેશ આઠમો

એક અઠવાડિયા પછી

સ્થળ : મદનપ્રભાનો આવાસ.

સમય : પ્રાતઃકાળ.

મદનપ્રભા—વાસંતી, મુનીમજીને કહે કે હીસાખના ચોપડા તૈયાર કરવાતું મેં તેમને કહેલ હતું તે તૈયાર થઈ ગયા હોય તો શાલુકારો પાસે આપણી અનામત પડેલી રકમોનું વિવરણ લખને અહીં આવે. [વાસંતી જાય છે. મુનીમને લઈ આવે છે.] મુનીમજી વિવરણ તૈયાર હોય તો મને સંભળાવો.

મુનીમ—ખાઈ સાહેબ, શેઠ ધનવર્મા પાસે ચાર લાખ, શેઠ કમીલદત્ત પાસે અઢી લાખ, શેઠ કુમારપાળ પાસે એક લાખ અને સીલીકર્મા પચાસ હજાર એમ કુલે આઠ લાખ મુદ્રાનો સરવાળો થાય છે.

મદનપ્રભા—જુ. સાઈ મુનીમજી. આ શેઠીઆં એને કહેવરાવે કે એકાદ અઠવાડિયાની અંદર આ રકમો આપણને પહોંચતી કરે.

મુનીમ—જેરી આજ્ઞા. [જાય છે.]

[વાસંતી આવે છે]

વાસંતી—ખાઈ સાહેબ, અહમદતજી અહમદત, મંદીરની પરિચારીકા માફની સાથે આઠ દિવસ જીપર મંદિરમાંથી ચાલ્યો ગયો હતો તે નીચે ઝમો છે. આપની મુશ્કાકાત છૂટે છે.

મદનપ્રભા—[તિરસ્કાર યુક્ત હસીને] આવવા દે!

[અહમદત આવે છે]

ગુરૂ પયદક્ષા, પ્રેમામ! [આસન તરફ નિર્દેશ કરીને] ખીરાભે!

અહમદત—મદનપ્રભા, તમારા પ્રેમનો અસહીકાર કરવામાં મેં ગંભીર ભૂલ કરી હતી. તમને અપમાન કર્યું તે માટે મને અનહદ પશ્ચાતાપ થાય છે. તમારી દરેક ઈચ્છાને આધિન થવા હું આવેલ છું.

મદનપ્રભા—અહમદતજી, ભૂલ તમારી નહોતી. ભૂલ

હતી મહારી. ગ્રેમ માત્ર અવિનાશી ઈશ્વર ઊપરજી કરવો જોઈએ તે સત્ય હવે હું સમજી છું. મારું દૃષ્ટિકોણ બદલી ગયું છે. અને તમે આકાશમાં હતા ત્યાંથી જીવન પર પછાડ ખાઈને પૃથ્વી પર પડકાર પડ્યા હો, કનક તમારા હાથમાં હતું તેને ફેંકી દઈ તમે કપીરના માલક થયા હો, અભય સરખી અમુક વસ્તુ તમે ગુમાવી તે હવે આજીવન મળી શકે તેમ નથી. ખરેખર મને તમારી દયા આવે છે !

અભય—પરંતુ મનપ્રભા, ગ્રેમનો આસ્વાદ...

[બોલતો અટકાવીને]

મનપ્રભા—બસ કરો અભયજી, આવા સંભાષણો સાંભળવાની મારી અભિરૂચિ નથી. મારા હવે રનાન કરવાનો સમય થયો છે. તમને બીજી કોઈ વસ્તુની આવશ્યકતા હોય તો જણાવો.

અભય—મને પાંચમો મુદ્દા આપવાથી હું ઊપકૃત થઈશ.

મનપ્રભા—[વાસંતીને] વાસંતી, જા મુની-મજીને કહે આને એક હજાર મુદ્દા આપે.

[અભય અને વાસંતી જાય છે.]

મનપ્રભા—[પાછળથી સ્વગત] પતિન !

[વાસંતી ફરી પાછી આવે છે.]

વાસંતી—આઈસાહેબ, આપની આજ્ઞાનુસાર અહાલતને એક હજાર મુદ્દા આપવા મુનીમજીને કહેલ છે.

મનપ્રભા—અહુ સારું, દારપાળને સુચના આપ કે હવે પછી તે સાધુને અંદર પ્રવેશ કરવા ન દે અને તું મહારાજને કહી આવજો કે આજ સંધ્યા સમયે દર્શન આપવાની કૃપા કરશો તો ઊપકૃત થઈશ.

[સંધ્યા થતાં મહારાજ વીરભદ્ર આવે છે.]

મનપ્રભા—મારી વિનંતિને માન આપી રાજ્યના ઈશ્વર પધાર્યા તે માટે દારી આભાર માને છે. કૃપાનાથ મારી સંપત્તિમાં આઠ લાખ મુદ્દા નંગદ છે અને મારા અલંકારો, આવાસ, તે ગેરપરત બગીચો અને રાયરચીકું છે. આઠલાખ મુદ્દામાં સાડાસાત લાખ, શેક ધનરમાં, શેક કપીલદત્ત તથા શેક કુમારપાળ પાસે બનામત છે. તે

રકનો પહેલગી કરવા મેં આજે તેમને કહેવાયેલ છે. આ રકમ તથા મારા અલંકારો, આવાસ, બગીચો અને રાયરચીકું હું આપના ચરણે ધરું છું. જેનો આપ ગરીબ, દીન, દુઃખી, નિરાધાર, રોગ-ગ્રસ્ત, અસહાય એવા જનસમુદાયના દિતારો અનાયાત્રમ, વિધવાત્રમ, પીડીતાત્રમ, ધર્મલય, ઔપધાલય, વિદ્યાલય વગેરેમાં આપની ઈચ્છાનુસાર, વ્યય થાય તેવો પ્રયત્ન કરશો, માત્ર એ રકમમાંથી એક લાખ મુદ્દા જે મંદિરની પવિત્ર ભૂમીમાં પગ મૂકવાથી મહારા હૃદય પકટો થયો તેના નિભાવ કંઠમાં બેઠું કરવાની તથા મારી રીસીકમાં નંગદ પચાસ હજાર મુદ્દા છે તે મારા અનુચરોમાં તેમના અધિકાર પ્રમાણે બહેંચી આપવાની મારી ઈચ્છા છે. તેનો તે પ્રમાણે પ્રયત્ન કરશો એવી મારી નમ્ર વિનંતિ છે.

મહારાજ—મનપ્રભા ધન્ય છે તને, આવા સૌંદર્યમય શરીરમાં તેટલો જ જીવ્ય મહાનુભવ આત્મા સંતાપલો પડ્યો હતો તે જોઈને હું આશ્ચર્યચકિત થઈ છું, હું રાગ હોવા છતાં તને નમન કરવાની મને ઈચ્છા થાય છે. આવો સાચો હૃદય પકટો, આવો આદર્શ ત્યાગ, આવી જીવ્ય ભાવનાની પ્રસંસા કરવાના મને શબ્દો મળતા નથી. તારી સંપત્તિની તેં વ્યક્ત કરેલ ઈચ્છાનુસાર વ્યવસ્થા કરવાનો હું સત્વર પ્રયત્ન કરીશ. પરંતુ, હું જાણું માગું છું કે તારા શેષ જીવનના નિભાવ અર્થે મારે શી વ્યવસ્થા કરવી.

મનપ્રભા—મહારાજ અવશ્યક જ્ઞાનવિજ્ઞયજીની અગ્રાધ શક્તિમાં મને અટકાવ થઈ છે. હું તેમના પાસે રહી, તેમના જ્ઞાનનું અમૃતપાન કરી, ઈશ્વર આરાધનમાં આધુષ્ય બિલતિ કરીશ, અને ગુરુજીની આજ્ઞાનુસાર મંદિરની યત્કિમિત્ત સેવા ત્યાં રહીને જ કરીશ, જેથી મારા જીવર નિર્વાહ માટે આપે કાંઈપણ ચિંતા કરવાની નથી.

મહારાજ—જિતમ ! ઈશ્વર તારી મનઃકામના પુરી કરે !

[જાય છે]

પ્રવેશ નવ

સ્થળ : શ્રી જ્ઞાનવિજયસ્થળે વ્યાખ્યાન શુદ્ધ.

સમય : પ્રાતઃકાળ.

[વ્યાખ્યાનની સમાપ્તિ પછી શ્રોતાઓ ચાલ્યા ગયા છે, શ્રુતિ એકાદ્રી બેઠા છે, હાથમાં માળા છે. હૃદયરો નામો-ચાર કરી રહ્યા છે.]

[મહનપ્રભા પ્રવેશ કરે છે]

મહનપ્રભા—શુદ્ધેવ પ્રભુભા!

શુદ્ધેવ—કોણુ મૈયા પ્રભાવતી! આશિર્વાદ, બેટા! સમય થયો? હું ક્યારનો તારા આવવાની રાહ જોઈ રહ્યો હતો, પરંતુ સમય થાય ત્યારે આવાય. ઉતારા-

ધિકારીની મારી ખોટ આને યુગાદ મર્ષ, હવે હું શાન્તિથી દેહોત્સર્ગ કરી શકીશ. સોમવારે તને દીક્ષા મંત્ર આપવાનો મહોત્સવ થશે, બેટા કહે જોઈએ,

ફરચરણકૃતં વા કાયજં કર્મજં વા

શ્રવણમનનજં વા માનસં વાપરાધમ્ ।

વિહિતમવિહિતં વા સર્વમેતત્ક્રમસ્ય

જય જય કરુણાચ્ચે શ્રીમહાદેવ શંભો ॥

શિવોઽહમ્ । શિવોઽહમ્ । શિવોઽહમ્ ।

મહનપ્રભા-હવે પ્રભાવતીનું મસ્તક શુદ્ધેવના ચરણે

હળે છે.

એ ભાવના !

લેખક:—“ સૌરશ ”

અખંડ રજનિઓના ઉભંગરા પછી એક નાનીશી ભાવના અંતરે જન્મ પામે અને તો:—

સહચારિણી ! ! !

ભવસાગર રૂપી વિષય-સંસાર તરવા 'કો' જીવનસંગિની ! હાથે હાથ મિલાવી ઉર્ડાની પ્રદક્ષિણા કરવા માટે 'કો' સહસાગિની ! દૂર...દૂર...ઉભા પેલા હિમગિરિના શિખરે શિખર ખુદી વળવા 'કો' હૃદયગામિની ! હૃદય ! ધ્રુવે છે-સહચારિણી ! કેવી ?

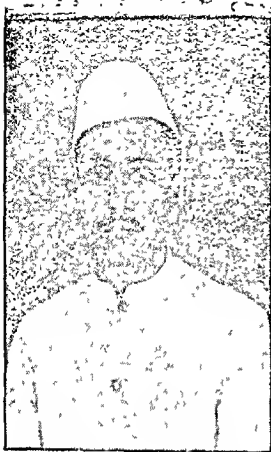
ભક્તિ અને ભાવના ! રનેહ અને સેવા ! શાન્તિ અને સુખ ! આશા અને યોજનસ સમ 'કો' દેવગના (૧) તારૂંપ્યની વિદ્યામ પછી યુવાની વસે દેહમાં. દેહ અને દેહી ઉભયથી અગમ્યો, યુવાન ધ્રુવે છે સહ-ચારિણી ! અને પછી:—

સંસારની પગદંડીથી અગમ્યો યુવાન ગાદતિમિરતા અધારપટમાં રોશન વિહોણું દોષો જાય છે. મજલ પુરી કરી મંજિરે પહેાંચ્યા પહેલાં જ અથડાતો-કુટાતો થાકે અને પછી તો:—

જીવનથી કંટાળે. તારૂંપ્યની ભાવના ત્રિલિન થાય. આદર્શ જીવન ! આદર્શ સહચારિણીની ભાવનાઓ ઉપાં અને સંધ્યાના આછા રંગ જેવી જ બની રહે.

આ છે આજના યુવાનની સહચારિણી અને લક્ષ્મી ભાવના.

હોલિકા-ઉત્સવ

૭

લેખક:

શ્રી. લક્ષ્મીદાસ પરમાણુદાસ મહેતા બી. એ.

[આ લેખ તથા તેના પછી હાથેલી વાર્તા પરિવર્તનને એક-
બીજા સાથે સંબંધ હોઈ તે બંને એક સાથે વાંચી લેવાને
વાંચક બંધુઓ કૃપા કરે. —સં.]

દેશરતી સર્જેલી આ સૃષ્ટિમાં જીવમાત્ર વાત,
પિત્ત અને કફ એ ત્રિગુણને વશ વર્તીને જ જીવન
જીવી શકે છે એ ત્રિગુણની સમતા એટલે સ્વાસ્થ્ય
અને વિષમતા એટલે રોગ. ઋતુઋતુના ફેરફારો એ
સમતા સાચવવા થમા કરે છે. તપતી ગ્રીષ્મ પછી
વરસતી વર્ષા, શુષ્ક શિશિર પછી વરણાંગી વસંત...એ
સર્વ ઋતુચક્રના નિયમિત પરિવર્તનને આભારી છે.

એ પરિવર્તનને અનુરૂપ જીવન પ્રણાલી એટલે ઋતુચર્યા. નિયમિત ઋતુચર્યાથી આરોગ્ય અને આરોગ્યથી
સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. શરદપૂર્ણિમા, દીપાવલી, વસંતપંચમી, હોળી...વગેરે સામાજિક ઉત્સવો અને રિવાજોના
મૂળમાં આ ઋતુચર્યાનો મર્મ રહેલો હોય છે.

હોલિકા-ઉત્સવ એ વસંતોત્સવના શિખર સમાન છે. તેમાં શૌર્ય, સૌંદર્ય અને આરોગ્યની દ્રષ્ટિ રહેલી
છે. કેવળ સૌંદર્યોપાસના યુવાને ઉગ્રજાતીલો બનાવે, તેમ કેવળ શૌર્યોપાસના તેને ઉદ્ધત બનાવે. માટે સૌંદર્ય
બધું શૌર્ય સાધી સાચું યૌવન સંપાદન કરવું એ હોલિકાપર્વ અને વસંતોત્સવનો મુખ્ય હેતુ છે.

વસંત એ યુવાનનું રસપર્વ છે. તેના જીવનમાં સાચી રસિકતાનું સિંચન કરવાની એ સુંદર સંધિ
છે. સાચી રસિકતા હંમેશાં સંયમી જ હોય છે. રસિકા કામર્વજિતા વિપયના ડંખવાળી રસિકતા કાં તો સૌંદર્યને
કાં તો શૌર્યને અથવા તો બંનેને હણે છે. વિપયડંખ વિનાના સાચા રસિકે બનવું એ દરેક યુવાનનો ધર્મ છે.
Joy is the Duty and Love is the Law.

હોળીનાં તોફાનો જીવનનાં સલામતી દાર (Safety valves) છે. રીધાસાદા અને કાલાડમરા બની રહેવું
એ યુવકો માટે અતિ મુશ્કેલ છે. એવા બંને તો નાદાની અને નમાલાપણું ધુસી જાય, અને સાહસિકતા
કે શૌર્યનો ગુણ ખીલે નહિ. યુવાનીમાં અદ્ભૂત શક્તિ લારી પડી છે. તેને યોગ્ય રસ્તે શૌર્ય સૌંદર્યની
ઉપાસના કરવા દેવી ધટે. સહુ કિશોરકિશોરીઓ અને યુવક યુવતીઓ એ અદ્ભૂત શક્તિનો આશાવાદી, દંદ
અને બલિષ્ઠ બનવામાં ઉપયોગ કરી શકે એ હેતુથી તેઓ આવા અનેક વસંતોત્સવો ઉજવે એવી અમારી
દાર્શિક ભાવના છે.

[આ વાર્તા વાંચવા અગાઉ, આની પહેલાં જ ઓપેલો હોસિકા ઉત્સવ નામનો લેખ વાંચવા રૂપા કરવી.-સં.]

પરિવર્તન

૨૨૨૨૨૨

૧

૧ મગદમાં અગીધર દેશાઇનું કુટુંબ ખાનદાન અને સંસ્કારી ગણાતું. તેઓ સરળ અને નિરાશ્ચરી હતા. દેશાઇ કુલસૂત્રજ અભિમાનથી તેઓ અળગા હતા. મોટી અગીરના માલિક છતાં, ગરીબો પ્રત્યે બહુ દયાળુ હતા. તેમનું સાળા શિક્ષણ ઝાણું, પણ અનુભવજ્ઞાન ઘણું વિશાળ હતું. ઘરમાં સરળ અને મધુર કુટુંબ વાતસલ્ય રમતું.

મોટા પુત્ર શ્રીધર સતત દેખરેખ અને બ્યાવકારિક શિક્ષણથી હવે હોશિયાર થઇ ગયો હતો. તેણે જમીનદારી તથા ઘરનો સર્વ કારભાર ઉઠાડી લીધો અને કુખી તથા ગરીબો પ્રત્યેની તેની સહાનુભૂતિથી સર્વત્ર તે પ્રિય થઇ પડ્યો. દેશાઇ જેવા ખાનદાન કુટુંબમાં શ્રીધરનાં લમ નાની ઉંમરે જાણુતા જ ગામ કુંદનપુરમાં થયાં હતાં. સામુના સહવાસમાં વસંતી સારી રીતે ધમ્મક અને દરેક કાર્યમાં કુશળ થઇ. પણ કાળપરિચયે સામુનું સુખ તે ઝાણું ભોગવી શકી નહિ.

શ્રીધર હવે આખો વખત પોતાનાં જમીનદારીના કાર્યમાં રચ્યો પચ્યો રહેતો અને ઘર તથા કુટુંબ વ્યવહારની સર્વ ફરજો વસંતીને માથે આવી પડી. પણ નાનો ભાઇ જદુરાય તેને દરેક કાર્યમાં મદદ કરતો અને તેને તેની ઉપર વ્હાલસોઇ માતા જેટલો પ્રેમ હતો.

જદુરાય ગાંધી ભક્ત હતા. તેણે સ્વાતંત્ર્યસંગ્રામમાં આગેવાની લયોં ભાગ લીધો અને તેથી સરકારનો મહેમાન પણ થયો. જેલમુક્તિ પછી પણ તે દેશ-સેવાનાજ કાર્યમાં શુધાઇ ગયો. વસંતીને લાગ્યું કે જદુરાય જેવા ઉછરતા યુવકને મારે દેશસેવાનું આ ક્ષેત્ર હજી બહુ વહેણું હતું, તેથી શ્રીધરને સમજાવી તેનાં લમ કરી નાખ્યાં.

૨

વસંતના ખીલતાં કમળ જેવું કાન્તાનું યૌવન

ખીલતું હતું. એની નિર્દોષ મસ્તી ઘરમાં ઉદ્ઘાસનાં અજવામાં રેલતી. કાન્તા વિશુદ્ધ પ્રેમની મૂર્તિ હતી. સંપૂર્ણ ભક્તિશયુ પ્રિયમતને એનું સમર્પણ હતું. વસંતીને તે મોટી ગહેનથી પણ વિશેષ ચાહતી. જદુરાય આ સર્વથી અળગુ ન હતો. પણ દેશસેવા તેને મન કુટુંબસુખ કરતાં વિશેષ મહત્વની હતી.

આજે વસંતોત્સવનું મહાપર્વ—હોળા છે. જેમ સંક્રાંતિ ઉપર સુરતમાં પતંગો મહિમા-નાનામોટા સૌ પતંગ ચગાવે, તેમ હેમગદમાં વસંતોત્સવમાં હોળીનો મહિમા. આખું ગામ પાદરે આવેલા વડવાના ઝાડ નીચે એકઠું થાય. કિશોરો વિવિધ રંગભરી પીયકારીથી રમે. યુવકો જાતજાતના અંગકસરતના પ્રયોગો કરે. મોટેરાઓ તેમને પ્રોત્સાહન આપે. સખ્યા સમયે હોળી પ્રકટાવવામાં આવે. સ્ત્રીઓ તેનું પૂજન કરે અને આસપાસ રાસ રમે.

પૂર્વમાં ઉપાસુંદરી સ્વર્ભગવાનનું આગમન ચૂચવતી પ્રમ્લસ પાધરતી હતી. જદુરાય જાગી ગયો હતો. કાતાય મીઠું હસતાં કહ્યું, 'નાથ, આજે હું તમારી સાથે રજે રમીશ. આજે તો હું તમને રંગરનાન કરાવ્યા વિના નથી રહેવાની.'

સુધારક જદુરાયને આવા વિચિત્ર રિવાજો ગમતા ન હતા. તેને એમાં પરિવર્તન કરવું હતું. બેઠકારીથી એણે જવાબ આપ્યો. 'કાન્તા, તું પણ અવાન છે? મૂર્ખાઓની જેમ રંગ ઉઠાડવાની યેલછા તને ક્યાંથી લાગી? મને એ બિલકુલ પસંદ નથી.'

કાન્તા હતાશ થઇ ગઈ. તેનું મુખ નીચે ઢળી પડ્યું. પણ અંતરની બંધી શક્તિ એકત્ર કરીને કહ્યું, 'ઘરમાં સૌએ રજે રમવાની તૈયારી કરી છે. નાનાં લાલેતાજહેન તો એ દિવસથી એ જ ધૂનમાં છે. કિશોરભાઇ પણ મગની પીયકારી લઇ આવ્યા છે.'

'ગમે તેમ હોય, મને એ જગાયે ગમતું નથી,

તારી ધણી વાતો હું માનું છું. પણ આ ગમાર રિવાજ મને પસંદ નથી.’

કાન્તાની આંખમાંથી અશ્રુચિંદુ સરી પડ્યાં. આ સ્નેહાશ્રુએ ધડીવાર જુદુરાયનું શુષ્ક હૃદય આદ્રં બનાવ્યું. પળવાર તે મીઠી મુંઝવણ અનુભવી રહ્યો. તેને સુધારાનો આદર્શ જાણે ધડીબર સરી પડતો લાગ્યો.

૩

પ્રભાતનાં આંખાં કિરણો સુપ્રમ જગતમાં ચેતન રેડવા લાગ્યાં. કાન્તા ધીમે પગે બહાર નીકળી. મધુરી વસંતી સૂર્યોદય નિરખી રહી હતી. તેણે કાન્તાને જોઈ અને કહ્યું ‘ઝોહો, હજી પણ તમારી પ્રણયગોષ્ઠિ પૂરી થઈ નહિ?’

મુઝ્યા કાન્તા વસંતીના ગાલ પર આંગળી દાખી બોલી ‘બહેન, મસ્કરી મૂકો. મારે તમારી એક સલાહ લેવી છે. આજે મારે એમને રંગરનાન કરાવવું છે. ક્યારે કરાવું?’

વસંતી હસી પડી. ‘જુદુરાયને રંગરનાન? વાહ, એમાં શું? એ નાહી ધોઈ તૈયાર થઈ બહાર જવા નીકળે ત્યારે.’

કિશોર પીયકારી લઈ બાળસખાઓ સાથે એલી રહ્યો છે. લલિતાબહેન તેને કેસુકાનો રંગ બરી આપે છે. નાહી ધોઈ જુદુરાય નિયમ મુજબ લાઠીએડીમાં જવા તૈયાર થયો. ખાદીનાં સ્વચ્છ કપડાં ને માથે ખાદીની ટોપી. એક હાથમાં તાલુ આવેલું ‘હરિજન-બંધુ’ હતું તૈયારી પ્રમાણે કિશોરના હાથમાંથી પીયકારી લઈ કાન્તાએ દૂર રહીને પાછળથી રંગસેર છોડી. જુદુરાય પાછળ જોવા જાય ત્યાં તો સીંધી છતીમાં.

કાન્તા તો નાસી ગઈ. વસંતીએ પાસે આવી કહ્યું, ‘નના બાઈ, બહુ રડીવાળા લાગે છે હો. આ બહુરૂપી વેષે હવે ક્યાં પધારશે?’

જુદુરાયને રાપ હવે માતો ન હતો. ‘જાઓ, જાઓ, બાબી, તમને પણ જોઈ લીધાં. મેં ધાવું તમે તો સમજી હશે. પણ તમે યે એવાં!’

‘એકાં ધર્મ શું યુગ? જરા નેહનો રંગ પડ્યો

એટલામાં તો લાલપીળા થઈ ગયા. આજે હોળીના શુભ દિવસે રડીયે નહિ, હો, બાઈ!’ વસંતીનું હાસ્ય માતું ન હતું.

‘જાઓ, જાઓ, બાબી હવે બહુ થયું. જવા દો મને.’ જુદુરાય રીસમાં ને રીસમાં ચાલવા મંજો.

બહાલસોઈ વસંતી તેનો હાથ પકડી પાછી લાવી અને નહાવાનો સરંજામ તૈયાર કરી આપ્યો. જુદુરાય મુગો મુગો નહાવા બેઠો.

૪

નાજી પછી જુદુરાય બહાર ન ગયો. કાન્તા હિપર રાપ બોલો તે પોતાના ઝોરડામાં જ ‘હરિજનબંધુ’ વાંચતો બેઠો હતો. પણ વાંચનમાં તેનું ચિત્ત ચોંટતું ન હતું. રંગ ઉડાડનાના આ જંગલી રિવાજનો તેને વિચાર આવ્યા કરતો હતો. પાછળથી વસંતીએ આવીને બાપું ઝુંટવી લીધું. જુદુરાયે પાછળ જોયું ‘બાબી, હજી મારો પીઠો નથી છોડ્યો?’

વસંતીએ બહેનના બાવસહ કહ્યું, ‘બાઈ, જુઓ, તમને ગમે એવી એક વાત કહેવા આવી છું. કાંતા નવાં કપડાં પહેરી વાળ ઝોળતી બેઠી છે. ચાલો, હું તમને રંગ આપું. એને હરામખોરને નવરાવી મૂકો. આપ નકામા નિરાશ થાને આજ હોળીને દિવસે ન બેસાય. હોળી તો કંઈકની કદર શત્રુતાને મીઠી મિત્રતામાં ફેરવી નાખે છે. સ્નેહના વાતાવરણમાં રંગ છાંટી આનંદબધુ બનાવી મૂકે છે. ચાલો, મારા સોમન, હું તમને રંગ આપું.’

આ અકસ્મ બાવે જુદુરાયનું અંતર જાણે મહાત થયું. એનો રાપ દબાઈ ગયો. બાબીના વિશુદ્ધ સ્નેહમાં જુદુરાય આનંદગાએ તણાયો. છતાં એણે બનાવટી સ્વાંત્ર પરી કહ્યું, ‘બાબી, જાઓ, તમે મને બોલાવશો જ નહિ. મારે નથી કંઈ કરવું.’

પણ વસંતી તો હાથ પકડી તેને બહાર લાવી. એકશુદ્ધ રંગરૂપી પીયકારી આપી અને કાન્તાને ખતાવી. આપી. કાંતા વાળ ઝોળવામાં મગ હતી. ત્યાં અચાનક રંગની ધારા આવી. જિયારીનાં નવાં વસ્ત્રો રંગથી

ભીંભઈ ગયાં. પાછળ જોયું તો જદુરાય હતો. દષ્ટિ મળી....વસંતી આ તારામૈત્રક જોષ રાચી રહી.

૫

મધ્યાહ્ન તપી સૂર્યે હવે પોતાનું પશ્ચિમ તરફનું પ્રયાણ શરૂ કર્યું હતું. આખા ધરમાં રંગીની રેલમજેલ મચી રહી હતી. સૌ દેખાતા હતા. પણ જદુરાય ન હતો. નાના ભાઈ નથી ? એટલું કહીને વસંતી તેના એરડા તરફ દોડી ગઈ. ચાલો અહીં શું સંતાપ રહ્યા છે ? એમ કહીને હાથ ખેંચતી વસંતી તેને લઈ આવી. જદુરાયને જોતાં આશુ સૈન્ય તેના ઉપર તૂટી પડ્યું. સુધારક જદુરાયની છાદને ફેર આવતા હતા. એણે પાછા જવાની તૈયારી કરી ત્યાં તો મસ્તીભરી વસંતીએ તેને વચમાં લાવી પાછો રંગમાં રંગોળ્યો. કાન્તાએ પણ એનું વેર વાળ્યું. જદુરાય મે તેવો સુધારક હતો પણ શુદ્ધ વડાલની સરિતામાં કોઈ કાઢતી જેમ તે તણાતો હતો.

૬

બપોર પછી જદુરાય પોતાના એરડામાં આ કોપડો ઉકેલતો ખેડો હતો. ત્યાંતો નાની બહેન લલિતાએ આવીને આંખ ઢાળી અને કાન્તાએ મોઢે અને આખે શરીરે ગુલાલ ભરી દીધો. જદુરાય આ ધૂણતા જોષ રહ્યો. એહો ! પાછા તમે રહી ગયાં હતાં તે આવી પહોંચ્યાં ? ખીજું કેણું હતું ?

જવાબ કોણુ આપે ? બહે પસાર. માત્ર વસંતીનું અદ્દહારમ સંભળાયું. તેણે તેને નહાવા જતાં રોક્યો. ફરી પાછો તેને હેતથી સમજવીને હાથમાં અગ્નિલ ગુલાલ આપીને કાન્તાને એકલી બતાવી દીધી. તેને જોતાં જ કાન્તા નાની બહેનના એરડામાં ભરાઈ ગઈ. જદુરાયના પગમાં ક્યા તરવે તાકાત ભરી હતી અને ક્યા અણુદીકે બહે એની શુષ્ક શિલ્પતા હરી દીધી હતી તે એ પણ જાણતો ન હતો. ત્યાં જઈને આખરે કાન્તાને પકડી ગુલાલથી પેટભરીને રંગોળી દીધી. તેના અંતરમાં અત્યારે કાંઈ અવનવા ભાવો ઉભરાતા હતા.

૭

સંધ્યા નમતી હતી. સંહેરમાં હોળી ચેતવવાનો

સમય થયો હતો. સૌ કોષ્ટ પાદરે આવેલા વડના ઝાક નીચે એકઠું થતું હતું. વિવિધ સૂરા સંભળાતા હતા. સ્ત્રીઓ પૂજન સામગ્રી લઈ આવી રહી હતી. વસંતી, કાન્તા, લલિતા વગેરે પણ પૂજન માટે તૈયારી કરતાં હતાં.

‘મોટી બહેન, જુઓને મારી આંખમાં હજી ગુલાલ ખટકે છે,’ કાન્તાએ મીઠી વેદના સહન કરતાં કહ્યું.

‘ક્યા છે ? લાવ પાણી છાંટી કાઢી નાખું.’ વસંતીએ ઉપાય બતાવ્યો.

કાન્તાએ આંખો ખોલી. ત્યાં તો વસંતીએ માર્મિક રિમત કર્યું અને કમરમાં સુટી ખણી.

‘બહેન આવા નિર્દય તો કદી જોવા ન હતા. મારું આશુ શરીર દુઃખે છે. આજે તો હું એમની સાથે બોલવાની જ નથી.’ કાન્તાના હૃદયમાં ઉઠે ઉઠે ઢર્ષનાં ગદગદીયાં થતાં હતાં.

વસંતીએ પાણી છાંટી કાન્તાની આંખ ધોઈ. બહે બહેનો સાથે હોળી પૂજવા ચાલી.

૮

રાત્રિનો ખીજો પ્રહર શરૂ થયો હતો. પુનમનો ચંદ્ર પૂર્ણ કળાએ ખીંચ્યો હતો. યમ, મૃદમાં જદુરાય સુતાં સુતાં છાપું વાંચતો હતો એકાએક તેનું મન વિચાર-વમળે ચડ્યું. વહેલી સવારમાં કાન્તા સાથે થયેલ વાર્તાલાપ તથા આખા દિવસમાં થયેલ પોતાનું વર્તન તે સરખાવતો હતો. સવારનો સુધારક જદુરાય અત્યારે તેને કેવો રસહીન જણાતો હતો ? રંગરના-નના રિવાજનું પરિવર્તન કરવા પ્રયત્નનારના પોતાના જ વિચારોનું પરિવર્તન થઈ ગયું હતું. ઇશ જદુદ્ધ શક્તિએ આ ફેરફાર શક્ય કર્યો હતો ?...

કાન્તા ધીરથી આવી એક બાજુ બેસી ગઈ હતી. તે તેના સુખ ઉપર થતા ફેરફારો જોવા કરતી હતી.

જદુરાય વિચારતંદ્રામાંથી જાગત થયો. ‘એહો ક્યારનાં આવી ગયાં છો ? આજનો દિવસ મારે મારે ચિદમરણીય રહેશે. હોળીના પવિત્ર પાવકે શુષ્કતા આળી ત્યાંખી મારાં હૃદયમાં રસસિંચન કર્યું છે, પણ

તમે ત્યાં જ કેમ બેસી રહ્યા છો ?

‘આજે તો હું તમારી સાથે બોલવાની જ નથી. આવા નિર્દય તે થવાનું હશે ? માફ આપું’ શરીર દુઃખે છે, અને જાલીએ આંખ ઘોઈ દીધી તોપણ હજી આંખમાં ગુલાલ ખટકે છે.’

‘વાહ, બધાં બેગાં યજ્ઞને મને રંગે રંગેળી તાપ્યો. વળી લલિતાબહેન સાથે મળીને તમે તો ફરીવાર માફ આપું મોહું ગુલાલથી ભરી ગયાં. તે કંઈ નિર્દયતા ન કહેવાય ?’

‘પણ તમને તો રંગ ઉડાડવાની શેલજા બિલકુલ પસંદ નથી ને ? તમારા જેવા સુધારકે આ શું કહ્યું ?’

‘હું એ જ વિચાર કરતો હતો. નથી સમજ પડતી કે એક દિવસમાં આ શું થઈ ગયું ? તારા હૃદયરંગે તો મારા જીવનમાં પ્રાણ પુર્ણ અને શુદ્ધ હૃદયને રસપૂર્ણ બનાવ્યું. કાન્તા, આવ, આવ. આજના ધન્ય દિવસે તે સાચા પ્રેમના અને વસંતીએ સાચા વાત્સલ્યના રંગમાં નવરાવી મને પાવન કર્યો છે.’

આટલું કહી તેણે હાથ પકડીને કાન્તાને પાસે ખેંચ્યા. તેની કુખતી આંખ પર ચુદ્ધ હાથ ફેરવ્યો અને એક મીઠું સુગંધ કહ્યું.

દિન પ્રતિદિન એ દાંપત્ય જીવન પ્રજ્ઞ-પરસથી પોષાતું રહ્યું.

વિખરેલા મોતી

સાચવનાર

‘મોતીવાળો’ ધુળીઆ

[ધુળીઆ એવા દુનના પ્રદેશમાં રહેનાર આ મોઢ બંધુની સાથામાં ભણીને જ બહુ ફેરફાર કર્યો નથી. ત્યાં બીજી સાથા જ બોલાતી હોય ત્યાં વસવાટ કરવાથી ઘણે માળે બોલી કેવી બદલાઈ ગય છે તેનો આ નમુનો છે.

—સં.]

★

‘પુરુષોના બદફેલી વર્તનથી કેટલાક સંસાર દર્દીઓ—દુઃખપૂર્ણ નિવડે છે. સ્ત્રીનું પાતિવ્રત્ય મનથી પણ જરાયે કલંકિત થાય તો, તે ‘પતિતા’ કહેવાય અને પુરુષોને માત્ર વ્યભિચારની પૂરી સગવડ! સ્ત્રી-પુરુષો તરફ દેખવાની સમાજની અલગ અલગ દષ્ટિ સાફ બદલવી જરૂરની છે.’

×

×

‘પત્ની તરફથી શુદ્ધ આચરણની જેમ અપેક્ષા રખાય છે, તેવી જ અપેક્ષા પત્નીએ પતિના શુદ્ધ આચરણ બાબે રાખવી એ ન્યાય નહીં કે ?’

×

×

‘માણસ થોડો પણ મહનશીલ હોય, તો તેને સંસારમાં વધારે નાસ થતો નથી.’

×

×

‘સંસારમાં સુખ અથવા દુઃખ મેળવવું પતિ-પત્નીના સ્વભાવ-પ્રકૃતિ પર છે. પોતાનો અધિકાર સમજી લઈ શુદ્ધ આચરણ પૂર્વક, એ પતિ-પત્ની પરરપરનાં સહવાસમાં આનંદ માની રહેશે તો સંસારમાં ખરું સુખ કેમ ન મળે ?’

×

×

‘એકનિશ્ચ એ જ સંસારસુખની ગુરુ-કીલ્લી (સાચી ચાવી) છે. પત્નીએ પતિ સાથે એકનિશ્ચ રહેવું જોઈએ, અને પતિએ પણ પત્ની સાથે બેરીકરાઈ બેરીલી વૃત્તિ રાખવી ચાલશે નહીં.’

×

×

‘કોઈ સહજ સાધ્ય વસ્તુ પ્રાપ્ત થયા પછી, સહવાસથી તે બાળવની લાલસા ધમી ધાય છે. પરંતુ તે જ વસ્તુ દૂર થતાં તે પ્રત્યેની આકાંક્ષાઓ વધ્યા કરે છે. એમાં જ સાચું સુખ છે.’

પ્રભુદેશ

લેખક:

શ્રી. ધનુભાઈ સંજીવવાળા

[લેખકશ્રી જાતે રંગુનમાં રહ્યા છે એટલે એ પ્રદેશ વિષે ઉપયોગી માહિતી આ લેખકારા રજૂ કરીને 'મોઢ મદોદય' ના વાચકને એ દેશનો ખ્યાલ આપવાનો તેમનો પ્રયાસ આદરણીય છે. સં.]

પ્રભુદેશનો ઇતિહાસ ધણા લુના કાળથી ઉતરી આવે છે, અને સદી ઇતિહાસ-કારો કહે છે કે માંડલેથી ૧૬૦ માઈલ ઉત્તરે ધરાવદીના કિનારા પર ટંગાઉન્ગમાં (Tagaung) કાર્દરની પૂર્વે અનેક સદીઓ પહેલાં તેમણે રાજ્ય સ્થાપ્યું હતું. એક વાત જાણીતી છે કે સદીઓ ઉત્તરમાંથી આવ્યા હતા, અને ધણા વખત અંગાઉ સભ્રદેશના ઉપરના ભાગમાં તેઓ રહ્યા હતા. આ પ્રજાની કેટલીક ટોળી પશ્ચિમમાં આરાકાન તરફ અને દક્ષિણમાં પ્રોમ તરફ ફેલાઈ હતી.

આ વખતે તૈલંગોએ હાલમાં તેનાસરીમ તરીકે જાણીતા થયેલા પ્રદેશમાં પોતાની જમાવટ કરી હતી અને થેરોન તેમનું પાટનગર હતું. પણ સદીઓએ દક્ષિણ તરફ વધવા માંડ્યું ત્યારે એ પ્રજા વચ્ચે લડાઈઓ થવા માંડી અને છેવટે તૈલંગોને અલોન્ગપ્પ (Alaungpaya) રાજ્યે અને તેના વારસોએ જેને પેગુઆ નામથી ઓળખ્યા છે તેમને હરાવ્યા.

સાંચા વખત સુધી પ્રોમના રાજ્યને કેન્દ્રિત રાખી ઇતિહાસ ગૂંચવામાં આવ્યો છે. પણ ૭૪૨ તૈલંગોએ શહેરને જીત્યું અને તેનો નાશ કર્યો અને પગેનમાં નવો સ્થાવર વંશ સ્થાપ્યો, જેણે ૧૩ માં શેકા સુધી રાજ્ય કર્યું. પગન જેને માટે મરાટુર છે એવા પેગોડા આ અરસામાં બાંધવામાં આવ્યા હતા.

પગન વંશને ચીનાઈ-ચાન દુમલાથી તોડવામાં આવ્યો અને સોળમા શેકામાં ફરી પાછી ટોન્ગુવંશના સદીઓએ સત્તા મેળવી. આ વંશના રાજ્યોએ તૈલંગોને જીત્યા, આરાકાનનો કબજો મેળવ્યો, 'અવા' કબજો કર્યું અને ૧૧૩૬ માં તેને સભ્રદેશનું રાજધાનીનું શહેર બનાવ્યું. એક યોદ્ધા કરના કંઈક વધારે કાળ પછી પેગુઆ ઉર્ફે તૈલંગોએ અજબો કર્યો. 'અવા' બાહ્યું અને સદીઓએ ફરી પાછી સત્તા મુલાવી, અને એ દેશમાં આરાકાનપોતાની એક બાનુએ અરાકનીઓ અને બીજી જાતુએ પેગુઆ સત્તા ભોગવવા લાગ્યા.

૧૭૫૧ માં પ્રખ્યાત સેનાપતિ અને રાજ 'અલોન્ગપ્પે' અગર જેને ઘણીવાર 'અલોન્ગપ્પા' કહેવામાં આવે છે તેણે તૈલંગો સામે અજબો ઉઠાવ્યો અને યોદ્ધા વર્ષમાં તૈલંગોને સભ્રદેશ બદાર કાઢ્યા અને તેમના

પ્રાતાના દેશમાં તેમના પર હુમલો કર્યો. તેણે મણિપુર અને સિયામ જીત્યા અને ઉત્તર તેમજ દક્ષિણ બહો રાજ્ય પુનઃ સ્થાપ્યું.

બ્રહ્મદેશનો પ્રથમ યુરોપીય સંબંધ ટોન્ગુવંશ દરમિયાન જોડાયો. ૧૬૧૮માં શ્રીરંગીઓએ ‘મર્તાયાન’ અને સિરિયામમાં ડાહીઓ નાખી. ત્યાર પછી વસર્ષ નદીના મુળ આગળ આવેલો ‘નેગ્રેસનો’ ટાપુ વલંદાઓએ લીધો અને ૧૬૮૭માં ફર્ટ દર્ડીઆ કંપનીએ ‘સિરિયામ’, ‘ગ્રોમ’ અને ‘અવા’માં એન્જેન્સીઓ સ્થાપી.

૧૬૫૦ માં યુરોપી પ્રજાને બ્રહ્મદેશમાંથી બહાર કાઢવાનો હુકમ નીકળ્યો હતો, પરંતુ વલંદા અને અંગ્રેજો દેશ છોડી ગયા નહિ. ૧૭૫૭ માં અલ્બોન્ગે નેગ્રેસનો ટાપુ વસર્ષ તથા રેગોન (રંગુન) આગળનો પ્રદેશ ઇસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીને આપ્યા.

અલ્બોન્ગપત્ની તૈલંગો સાથેની લડાઈ દરમિયાન વેપારનું મુખ્ય કેન્દ્ર સિરિયામ બન્યું હતું, જ્યાં અંગ્રેજો તથા ફ્રેંચોની એન્જેન્સીઓ હતી. તૈલંગોને હત્યા પછી અલ્બોન્ગપત્ની રંગુનની સ્થાપના કરી. પેગુઆ સાથે આપવા માટે ફ્રેંચ વેપારીઓની તેણે કતલ કરી, પણ લડાઈમાં મદદ કરનાર અંગ્રેજોને વેપાર માટે સારી સગવડો આપી. આમ છતાં ૧૭૫૮ માં નેગ્રેસ આગળના અંગ્રેજ-સંસ્થાનની કતલ કરવામાં આવી અને અલ્બોન્ગપત્ની વારસદાર નૌ-દગીના Nvavagvavagvav રાજ્ય દરમિયાન તે સંસ્થાનની પુનઃસ્થાપના કરવામાં આવી.

ખીજે પ્રખ્યાત બ્રહ્મી રાજ્યકર્તા ‘બોડવ્ય’ હતો. જે અલ્બોન્ગપત્ની પાંચમો પુત્ર હતો અને જે ૧૭૮૧માં ગાદીએ આવ્યો. એના રાજ્ય દરમિયાન બ્રહ્મીઓએ અરાકાનીઓને વશ કર્યા અને નેપુર પાસેથી તેનાસિરિયનો મેરચુઈ સુધીનો કિનારો મેળવ્યો.

૧૭૮૩ માં રાજધાનીનું શહેર ‘આવા’થી અમરપુર ખસેડવામાં આવ્યું.

આરાકાનની હતથી અંગ્રેજો અને બ્રહ્મી રાજ્ય-

કર્તાઓ સહવાસમાં આવ્યા અને બે દેશો વચ્ચે અનેક ઝપાઝપીઓ થઈ. ૧૭૮૫ માં કેપ્ટન સાઈમ્સને ‘આવા’ મીશન પર મોકલવામાં આવ્યો. પરંતુ આ અને એના પછી મોકલવામાં આવેલા મીશનથી આ ઝપાઝપી અંત આવવાવા ઝાઝી અસર થઈ નહિ.

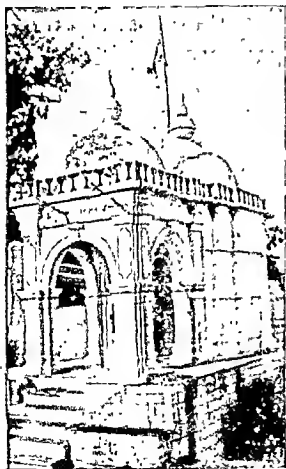
૧૭૮૬ માં ‘બોડવ્ય’ મરણ પામ્યો અને તેના પછી તેનો પૌત્ર બર્ગેટ (Burgittaw) ગાદીએ આવ્યો અને તેણે ત્રણ વર્ષ પછી આસામ પર હસ્તો કરી, તેને બ્રહ્મી પ્રાંત તરીકે જાહેર કર્યું. અંગ્રેજો સામેની આક્રમણ નીતિ ૧૮૨૪ માં બ્રહ્મદેશ સામે લડાઈની જાહેરાતમાં પરિણમી. આસમની સીમાઓ પર પ્રવૃત્તિઓ શરૂ કરવામાં આવી અને રંગુન સામે હસ્તો કરવામાં આવ્યો. રંગુન કબજે કરવામાં આવ્યું અને પેગુ, મર્તાયાન અને મેરચુઈ સુધીના તેનાસરી-મના કિનારાનો કબજો લેવામાં આવ્યો. આસામના વિખેરા પ્રખ્યાત સેનાપતિ બન્ડુલાએ રંગુનના બ્રિટિશ મથકો પર હસ્તો કર્યો. બ્રિટિશરોએ તેના લશ્કરને જાપાન્યું.

૧૮૨૫ માં દક્ષિણમાંથી ‘અવા’ સામે ધસારો કર્યો. ૧૮૨૬ ના પ્રથમ ભાગમાં અવાની દક્ષિણે થોડે દુર આવેલા ‘યન્ડાઓ’ (Yandato) સુધી લશ્કર આગળ વધ્યું. બ્રહ્મીઓએ સંધિ કરી અને અરાકાન, તેનાસરીમ અને આસામના પ્રાંતો આપી દીધા, યન્ડાઓની સંધિથી પહેલા બ્રહ્મી વિમુક્તો અંત આવ્યો.

૧૮૩૭ થી ૧૮૫૨ સુધીમાં બે બ્રહ્મી રાજ્યોએ અંગ્રેજો તરફ ચતુર્નું વર્તન ચાલુ રાખ્યું અને એવી સ્થિતિ ઉભી કરી કે ફરી પાછી લડાઈ જાહેર કરવામાં આવી. મર્તાયાન, રંગુન અને વસાઈને ફરી પાછો ઘેરો ઘાલવામાં આવ્યો અને હતવામાં આવ્યા. બ્રહ્મી લશ્કરો હરાવવામાં આવ્યાં. આ લડાઈના પરિણામે આરાકાન, પેગુ, મર્તાયાન અને તેનાસરીમનો બનેલો આંધ્ર બ્રહ્મદેશનો પ્રદેશ બનાવવામાં આવ્યો. જે કે ૧૮૬૨ સુધી તેનું સાંતિનું કાર્ય પુરૂ થયું હતું નહિ.

શ્રી અવશાગ્ભાઈ મહાદાસે બાંધાવેલ કુંડલામાં રામજી મંદિરમાતા શ્રી રામ, લક્ષ્મણ અને ભનડી

શ્રી અવશાગ્ભાઈ મહાદાસ મહેતાએ કુંડલામાં
બાંધાવેલ શ્રી રામેશ્વર શિવાલય

મોઠ મહોદય :-

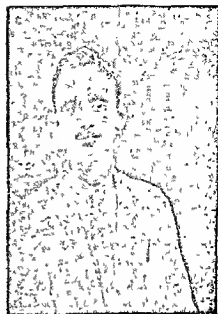

શ્રી કૃષ્ણ જલદેવજી પ્રાંચદા

—: રજત મહોદય અંક

શ્રીયુત ગુલસીદાસ રણુગાડાસ : જામનગર

શ્રીયુત નંદલાલ ભીમનલાલ : સાવનગર

૨૧. શ્રી નિયુભાઈ ગીરિભવાલ : પાટણ

શ્રી પ્રાણુલાલ ત્રિભવંદ ગાંધી બી. એ. : કુંડલા

૧૮૫૭ માં રાજ્ય મીન્ડોનમીને પોતાની રાજધાની અમરપુરથી માંડવે ખસેડી, તેના રાજ્ય દરમિયાન અંગ્રેજો અને બ્રહ્મીઓ વચ્ચે સારા વેપારી ગ્રંથો રચાવવા ધણા પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા હતા, પણ બ્રહ્મીઓ વારંવાર પોતાની ફરજો અડા કરતા નહિ અને તેથી એ ગ્રંથોમાં કંઠવાણ ઉભી થઈ.

મીન્ડોનમીન ૧૮૫૭ માં મરણ પામ્યો અને તેના પછી થીઓ ગાદીએ આવ્યો, જેને ગાદીએ આવ્યા પછી થોડા જ માસમાં મીન્ડોનમીનના ધણા વારસોની કતલ કરાવી. માંડવેના બ્રીટીશ રેસીડેન્ટે તોંધાવેલો વિરોધ પાછો ફેંકવામાં આવ્યો, અને પરિણામે રાજકીય ગ્રંથો ફરી તુલ્યા. ત્યારથી ૧૮૮૪ સુધી અનેક કારણોના લીધે સતત ધર્મજ્ઞો યતાં અને ઉપર વાંધાનો નિકાલ કરવા અંગ્રીમેટમ આવ્યું. આ અંગ્રીમેટમ પર પણ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું નહિ. સને ૧૮૮૫ ની ૧૧ મી નવેમ્બરે દુસ્મનાવટ મહેર કરવામાં આવી. એક કાંડે નદીમાં આગળ વધ્યો, અને તેનો સામનો કરવામાં આવ્યો નહિ. 'અવા' અને સેગંગ સામે હુમલાની તૈયારી કરવામાં આવી હતી; પણ બ્રહ્મીઓ શરણે યથા ગયા. ૧૮૮૫ ની ૨૮ મી તારીખે માંડવે પહોંચ્યા. રાજ્ય થીઓ શરણે આવ્યો અને તેને મુંગઈ કિનારે રતનાગિરી દેસનિકાલ કરવામાં આવ્યો.

દેશને શાંત કરવાનું કામ ધણું મુશ્કેલ હતું, કારણ જોકે લોકોના મોટા ભાગે નવા વહીવટને કબુલ રાખ્યો હતો, છતાં બળવાખોરની ટોળાઓએ ઉપરના અને નીચેના બ્રહ્મદેશના પ્રદેશમાં ઝુરીલા લડાઇઓ શરૂ કરી અને મહામુશીબતે તેમને શાંત કરવામાં આવી. ૧૮૯૧ માં વન્થોના 'સુખાએ બળવો કર્યો, પણ તેને તુરંત જ દરાવવામાં આવ્યો અને તેનો પ્રદેશ ક્ય જલ્લા સાથે જોડી દેવામાં આવ્યો.

ધીમે ધીમે બળવાખોરોની ટોળાઓ વિખેરી નાખવામાં આવી અને દેશને સંપૂર્ણ શાંત કરવામાં આવ્યો. બ્રહ્મદેશ સમૃદ્ધ દેશ છે અને ધણા ટુંક વખતમાં એ વધી ગયો. વેપાર પણ ધણોજ વધ્યો

અને એ પ્રદેશ એવો અગત્યનો બન્યો કે ૧૮૬૭ માં એના અધિક્ષતા તરિકે લેફ્ટનન્ટ ગવર્નર નિમાયો અને ૧૯૨૩ માં ગવર્નર નિમાયો. સાદ રાજ્યોનો વહીવટ કમીશનરી દ્વારા નીચે પ્રદેશિક સુખ્ય અમલદારો ચલાવે છે. ૧૯૩૭ ની પેલી એપ્રિલે બ્રહ્મદેશને હિન્દુસ્થાનથી છોટા પાડવામાં આવ્યો.

રંગુન

બ્રહ્મદેશનું રાજધાનીનું શહેર અને સરકારનું મુખ્ય રંગુન નદીની બંને બાજુએ આવેલું છે, જ્યાં પેયુ નદી અને દરીઆથી ૨૧ માઈલ દુર પડન-ડોનગી (Pazundaung) ખાડી લાગેલી છે. પરાની સામનો શહેરનો મોટો ભાગ ઉત્તર કિનારા પર આવેલો છે અને ડલા (Dalla), કમમ્મીટ (Kammassit), કનાંગ્ટો (Kanaungro) અને સ્કી (Sickkyi) દરીય બાજુ પર આવેલા છે. રી રંગ પેયુ નદીની સામે કીનારે આવેલું છે.

૧૯૩૧ માં વસ્તી ૪૦૦,૪૧૫ હતી.

શહેરના ત્રણ ભાગો છે, બંદર, શહેર અને ક્રોન્ડોન્ટ. બંદરનો વહિવટ પોર્ટટ્રસ્ટ ચલાવે છે. તે નદીમાં ચડકિનરની દેખરેખ રાખે છે અને ગોદીઓ રાખે છે. રંગુન નદીમાં બંદર અને દરિયા વચ્ચે આગબોટો ચલાવવા સુધાનીતો રટાફ તે રોકે છે. નદીનું પુરાણ હમેશાં અડચણો ઉભી કરે છે અને રંગુન અને પેયુના સંગમ સામે આવેલી રેસીડેન્સ-નગર કરે છે, જેની સામે મોટી આગબોટો માત્ર મોટી બરલી વખતે જ પસાર થઈ શકે.

શહેરનો વહિવટ નીમેલા અને સુટેલા સભ્યોની કોર્પોરેશન ચલાવે છે. અહિં ત્રણ કોર્પોરેશનના બનરો અને આઠ ખાનગી બનરો છે. પતરાની પડીથી માંડીને લાથી સુધીની બધી મંડિરિયાનની વસ્તુ અહિં ખરીદી થકાવ છે.

ક્રોન્ડોન્ટ શહેરની ઉત્તર દિશાએ આવેલું છે અને સરસી સપા ફેડંગની ક્રોન્ડોન્ટ કમિટી તેનો વહીવટ ચલાવે છે.

ત્યાં ધણી વિશ્રાંતિગૃહો અને બોર્ડિંગો છે. રેલ્વેમાં આરામગૃહો છે, ઉતારાઓ સવડ હોય ત્યારે ઉપયોગ કરી શકે છે. પરાની વિશાળ રેલ્વે સરડો ઉપરાંત વીજળીની દ્રામો, ટ્રાલીઓ અને મોટરો શહેરને સવડ આપે છે.

રંગુનમાં આરામસ્થાનો ધણી છે. મોટાં મેદાનો, પોલો, ક્રુટખોલ તથા ગોલ્ફ માટે અને કવાયત અને નહેર કાર્યો માટે ખુદ્દી ધાસવાળી જગ્યાઓ છે. ધ્વજદેશ રમતગમત મંડળની મુખ્ય રેલ્વે સ્ટેશન આગળ મોટી જગ્યા છે, જેમાં ક્રુટખોલ, ક્રીકેટ, ટેનીસ વગેરે રમતગમતો માટે એવા મોટા રેન્ડ છે. પૂર્વમાં રમતગમતનાં મેદાનો ષીડી આ એક છે, શહેરના પાદરે કૅપ્ટેન આગળ અનુપમ રેસકોર્સ છે, ત્યાં ઉનાળાનાં થોડા અઠવાડીયા બાદ આખું વર્ષ રેસો રમાય છે. એન્ડ્રી-હોર્ડીંગલથરલ સોસાયટીના બગીચાની મુલાકાત તથા વીક્ટોરીઆ બાગના જનાવરના મેળાની મુલાકાત સફળ થાય એવી છે. સ્વેડગામ પેગોડા આગળ કેન્ટોનમેન્ટમાં એક સુંદર બગીચો છે.

શહેરના એક સુંદર બાગમાં રાહદોરી પાર્ક અને રાજ-સાગર આવ્યા છે. અનિયતાકાર સરોવરની આજુ-બાજુ બાગ આવેલો છે. સરોવરની જગ્યા ૧૬૦ એકર છે, જ્યારે બાગની જમીન ૨૦૦ એકર છે. ત્યાં બોટ ક્લબ છે અને અઢનાડિઆમાં અમુક દિવસે સાંજે વાલું વાગે છે. સરોવરના અગ્નિ ખુલ્લામાંથી પાણીમાંથી સામે દૂર સ્વેડગામ પેગોડાનું દૃશ્ય એક સુંદર દૃશ્ય છે.

રંગુનની ઉત્તરે ૬૦૦ એકરના મોટા વીક્ટોરીઆ સરોવરો છે અને તેમની પેલી બાજુ રંગુનથી ૧૦ માઈલ બહાર, મીંગલાડુન ગોલ્ફકોર્સ છે, જે ધણે વિખ્યાત છે અને ત્યાં જમીન રસ્તે જઈ શકાય છે. આ

રસ્તાપરતું અને વિક્ટોરીઆ સરોવરની આજુબાજુનું દૃશ્ય મનોરંજક છે અને મુસાફરી કરવા જેવી છે.

શહેરની ઉપર સુંદર સ્વેડગામ પેગોડા આવેલો છે, પેગોડા ઉંચી જમીન પર આવેલો હોવાથી અને ૬૭૦ ફુટ ઉંચા હોવાથી શહેરમાંથી અને શહેરની આજુબાજુથી જુદાજુદા અનેક ખુલાઓ પરથી આ પવિત્ર સ્મારકોના મનોહર દૃશ્યો જોઈ શકાય છે. આ પેગોડા એક મોટા ઘંટના આકારના બનાવેલા છે અને ધુમટો સોનાના પતરાથી સંપૂર્ણ ઢંકાયેલ છે. તેમના ઉપર કિંમતી જવાહીરોની છત્રી છે. પેગોડાનાં પાયાનો ઘેરાવો ૧૩૦૦ ફુટ ઉપર છે. આની અંદરની પવિત્ર સ્મારક મૂર્તિઓ તથા ભકતો અને પૂજારીઓનાં પવિત્ર સ્મારકોની આજુબાજુના સ્મારકોનાં સેકંડો ચિત્રકામ અને ખુદ્દતી અનેક મૂર્તિઓ છે. આજ કારણથી સ્વેડગામની મુલાકાતને અવિસ્મરણીય અનુભવ બનાવે છે. રંગુન શહેર અસાધારણ રીતે સર્વ-કામી છે. ધણી દેશની યુરોપી પ્રજા ધંધાધોં, સરકારી નોકરીમાં અને વેપારમાં શકાયેલી છે. આમેનિયનો, સીલોન અને હિન્દના દરેક પ્રાંતના અને દરેક જાતિ તથા વર્ગના હિન્દીઓ, ચીનાઓ, જાપાનવાસીઓ અને પૂર્વની બીજી પ્રજાના પ્રતિનિધિ વગેરેએ આ સુંદર શહેરમાં વસવાટ કર્યો છે. રંગુન મોટું બંદર છે. ધણી એક સારો મિત્ર છે અને જેની સાથે તેને પરિચય કરાવવામાં આવે છે તેની સાથે તે સમાગમમાં આવવા તૈયાર હોય છે. અતિથિ સત્કારમાં અને મન-કર્મ ધણીને હરાવનાર બીજી પ્રજા દુનિયામાં નથી. આજે દેશની રાજકીય ચળવળ તરફ એ વધારે કેન્દ્રિત થતો જાય છે અને ધ્વજદેશના વેપાર હિતોમાં વધારે રસ દાખવે છે.

દોકરો—બા, મારા મામા બી. એ. થઈને જહુ જૂલમણા મઈ ગયા છે.

મા—શું મોડાણ છે.

દોકરો—આજ મામા મને રસ્તામાં મળ્યા હતા. મામાએ મને કહ્યું કે કેમ વાંકા, મળ્યાં છાને ? તારી મત્તિની તબીયત તો સારી છે ને !

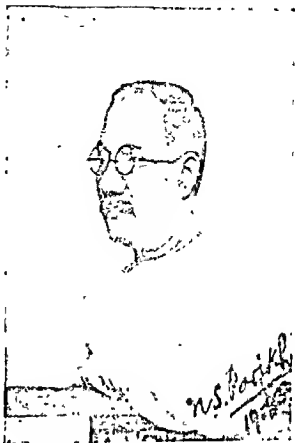
“તત્ત્વમાસિ” અને “અહમ્માવ”

લેખક:

શ્રી. નગીનદાસ એસ. પરીખ

મનુષ્યમાં કે પશુમાં, સ્ત્રીમાં કે સુદમમાં સર્વમાં પરમાત્મા બ્યાપક હોઈ, ‘તે’ની શક્તિ દેવી અંશ, અને ચૈતન્યતા વડે જ આખી સૃષ્ટિ નમે છે-છવે છે. દરેકમાં “એ” ઓતપ્રોત છે. એ ‘અ’શનત્ત્વ’ અર્થક પૂર્ણ હોઈ તેની “ઓતિ” વડે આશતા તમામ બ્યવહાર-યત્ન માળ ‘એ’નાજ આધાર-પ્રમાણ રૂપ અને પ્રતિનિધિત્વવાળા જ હોય. “એ”ની કૃતિ વિના કોઈ પણ વસ્તુનું અસ્તિત્વ અંતઃવતું ના હોઈ, “એ” દરેકમાં અને “દરેક” “એ” નામાં એમાં કોઈ ફરક હોઈ શકે જ નહિ. તે પ્રમાણે ‘એ’ તે ‘હું’ અને ‘હું’ તે ‘એ’ એક જ છે; છતાં ‘હું’ની અઘાનતા તથા સંસારમાં બોવાવા-પણને લપ્તે એ સ્પષ્ટ સમજી શકાતું નથી. જન્યત અવસ્થામાં આવતાં, સ્વભાન થતાં “એ”નું એક જ હુલ્લસમ થઈ શકે. “એ” નાથી જેટલે અંશે દૂર તેટલા પ્રમાણમાં દુઃખ! “એ” જડે એને સર્વસ્વ જગતું-મન્યું.

અહમ્માવ પદ્મ રિપુઓમાં પ્રધાન રિપુ છે. શાઓ-શાનિઓ સતત ક્ષણ કરે છે અને સંસારીઓ સાંભળતા આવે છે કે પદ્મ રિપુઓને મારો-બાળો-કાપો-કાડો, છતાં અન્યથા તો એ છે કે ન તો એમાંનું કોઈ બની શકે છે ને ન તો એ કોઈકાનો ઉકેલ આવી શકે છે. માત્ર કથન-શ્રવણ એમાં કારગત થઈ શકે નહિ. સંસારના ધક્કાઓ, બોગના પ્રત્યાધાતોમાંથી વિચાર અને વિવેક વડે ખરા છતાસ છવો જ એનું સ્વસ્થ પામી શકે. અહમ્ બ્રહ્માસ્મિ “હું” જ બ્રહ્મા, “હું” જ આત્મા, પરમાત્મા, “હું” જ સૃષ્ટિ, “હું” જ કર્તા-બોક્તા, “હું” સર્વસ્વ એ સાવમાં “હું”નું “હું” પછું આવશ્યક હોઈ સદ્ભાવે સેવાતા એ અહમ્ભાવનો ઉપયોગ કલ્યાણકારી છે. અહમ્ માવ તો મૂળ આધ્યાત્મ અર્થ તો એ જ છે. બાકી પરમાત્મ તરવને બાલુએ રાખી બિચારું માંસ-રૂધિર-દાડકાં-અર્ધનું નશ્વર શરીર “હું” તો દુરુપયોગ કરી અઘાનતાથી ભોજમાં તજાઈ એ અમૃત્વ દ્રવ્યને છૂટા હાથે બ્યવહારમાં વાપરે, ત્યાં તો પરિણામ અપોગતિરૂપ જ આવે.

વાસ્તવમાં સંસાર જ ત્યાં અનિલ છે, ત્યાં તેમાં યતી દરેક ક્રિયા મિથ્યાજ નિવડે. “હું” બાવનો દેવી વપરાશ પ્રસ્તુતને પમાડી શકે, પણ તેનો બ્યવહાર ઉપયોગ તો સ્વનાશનું જ કારણ બને. અન્ત.

[લેખક સહકૃદ્ધાંબ યાત્રા કરી આગ્યા તે સાથે ' મોઢ મહોદય ' ના વાંચકોને ઉપચોડી થઈ પડે તેવી માહિતીને સંગ્રહ કરતા આગ્યા છે. આ માહિતી યાત્રારસિકોને જરૂર માર્ગદર્શક થઈ પડશે. સં.]

અમારી યાત્રા

લેખક : શ્રી. હરિદાસ

શ્રી જગદંબાની કૃપાથી અમે શ્રીમદ્દરીકદારની યાત્રાએ ચાર મુખ્ય ધામનાં દર્શન કરી, જવા ભાગ્યપાળી થયા, અને અમારી યાત્રા સંપૂર્ણ સુખરૂપ તેની કૃપાથી જ પરિપૂર્ણ થઈ. જે મહિના શ્રી ઉત્તરખંડની યાત્રામાં દરેક પવિત્ર સ્થળો ફરતાં શ્રી યમનોત્રી, ગંગોત્રી, શ્રી કદારનાથ અને શ્રી બદ્રીનારાયણ એમ ચાર મુખ્ય ધામોનાં દર્શન કરી, અમે સુખરૂપ દેવપ્રયાગ પહોંચ્યા અને હરદ્વાર, ત્રિપિંકશ, લક્ષમણ યુધ્ધા, શ્રી સત્યનારાયણ અને મયુરામાં યમુનાપાન કરી અમે માતાજીની કૃપાથી અમારે વતન પાછા ફર્યા.

અમારી મંડળીમાં શેઠ જેઠીશનદાસ મન-મોહનદાસ યાજ્ઞાવલ્કા, અ. સૌ. વિન્યાસદ્ધમી જેઠીસ-નદાસ યાજ્ઞાવલ્કા, ભાઈ હરીદાસ લીલાધરદાસ પારેખ, અ. સૌ. કસ્તુરભાઈ હરીદાસ પારેખ, ચી. નવીનચંદ્ર હરીદાસ ઉમર વરસ ૪, અને તે ઉપરાંત ૧ ભાઈ અને ૧ ઘાટી મળી કુલ સાતની મંડળી હતી.

અમે સં. ૧૯૯૪ના ચૈત્ર વદ ૭ ગુરુવાર તા. ૨૧-૪-૩૮ ના રોજ સાંજના છ. વાગ્યા પી. રેલ્વેના પંજાબ મેલમાં નીકળ્યા, સીધા દિલ્લી આગ્યા. દિલ્લી શુક્રવારે રાતના ૮-૪૫ વાગે ઉતર્યા અમારા રેલ્વેની ત્યાં ઉતારો કર્યો.

: શાંતિવારે સવારે બહેલાં સ્નાન પૂજા પાઠ કરી પરવારી, દિલ્લીમાં ફરવા નીકળ્યા, પ્રથમ શ્રી દાહિજીની હવેલીમાં દર્શન કરી અમે ગૌરીશંકર મહાદેવનાં દર્શન કર્યાં. ત્યાંથી લાલ કિલ્લો જોયા ગયા. લાલ કિલ્લામાં અસલી જાહોજાહાલીનું દિગ્દર્શન થાય છે. પુરાણ કિલ્લાની અંદર મુંદર બગીચો અને આરસ પહાણો મહેલ જોયા. રસોઈખાનાં, સ્નાનગૃહ, વિલાસગૃહ, જલક્રીડા ગૃહ, રાણુગાર ગૃહ, બાગ, બગીચા, કચેરી,

ખેડક, મયુરાસન, છત ઉપરનું ચીનાકામ, તાજનું છત, વિગેરે જુના મોગલ બાદશાહ અને ખેંગમના વખતના હતાં તે જોયાં. અસલી કારીગરી, મકાન બાંધકામની દિન્દની પ્રથમ પકિતની નામના જોઈ. હૃદયને આનંદ થતો. તે જોતાંજ અસલી જમનો અને કારીગરી યાદ આપ્યાં વગર રહેજ નહિ.

હુમાયુની કબર, કુતુબમિનાર, શાહ આલમનો રાજો, શ્રીરાજરા કુંબ, બહાદુરશાહ, છેલ્લો મોગલ શહેનશાહ જેને જે બારીબેથી ધક્કો મારી, મારી નાખવામાં આવ્યો હતો તે બારી, જુનું દિલ્લી, વિગેરે ઐતિહાસિક સ્થળો જોયાં. જોઈને જુનાં સ્મરણો તાજાં થયાં.

છંદ્રપ્રસ્થ-અસલ દિલ્લી, અશોકના વખતના તામ્ર લેખો જે દેવગીરી લીપીમાં છે તે વાંચી શકતા નથી, પરંતુ અશોકના સમયમાં જે કાપકા અક્ષરમાં હતા તે સમજા તેના ઉપર લખેલ છે. અશોકનાં વખતનો જુનો કિલ્લો, છંદ્રપ્રસ્થમાં કુંતીમાતાનું મંદિર હજી પણ છે, અને તેની પાસે શંકરની પૂજા થાય છે. તેનાં પણ દર્શન થાય છે, ચાંદની ચોક ખત્તર વગેરે જોયાં.

ન્યુ દિલ્લીમાં પણ ફરીને બહુ જોવા લાયક જોયું. સેક્રેટરીયેટ, પાર્લામેન્ટ બીલ્ડિંગ, વાઈસરોયનો પેલેસ, સ્ટેટ અઈન્સીદ લોલ, ફેડરેશન એમ્બર, લોઅર હાઉસ અને અપ્પર હાઉસ અને ધારાસભાની ખેડક વિગેરે જાહેર બાંધકામના નમુના જોયા. શાંતિવાર, રવિવાર દિલ્લીમાં ફર્યા.

સોમવારે તા. ૨૫-૪-૩૮ ની સવારમાં રેપીડયસ મોટર કરી કુરૂક્ષેત્ર ગયા. ત્યાં સુરજકુંડમાં સ્નાન કર્યું. લક્ષ્મીનારાયણનાં દર્શન કર્યાં. ગરૂંદેશ્વર, બદ્રીનારાયણ, પાંચ પાંડવ, બીજમપિતામહ, કૃષ્ણ, હુર્મામાતાનું મંદિર, ગીતાગૃહ, (રેવાગૃહ), ગૌરીશંકર મહાદેવ, સ્થાનેશ્વર

ધામની યાત્રા

લીલાવરદાસ પારેખ

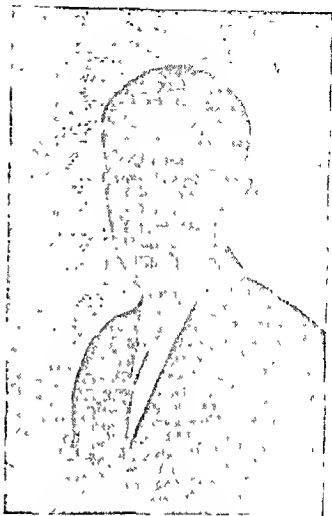
મહાદેવ, મહાકાલી, બદકાલી વિગેરેનાં દર્શન કરી પાછા દિલ્હી આવી તેજ દિવસે રાતની ગાડીમાં હરદ્વાર ગયા.

મંગળવારે તા. ૨૬-૪-૩૮ ના રોજ સવારે હરદ્વાર ઉતર્યા. હરદ્વારમાં ગોર જ્યોતી પ્રસાદ શીલાજીતવાલા છે. તેની ધર્મશાળા ગંગાને કિનારે છે ત્યાં ઉતર્યા. ગૌરીશંકર મહાદેવ તેમજ ગંગા-માતાનાં દર્શન કરી ગંગા કિનારા પર અન્ય દેવમંદિરમાં કર્યાં. લક્ષ્મીનારાયણ, હનુમાન, પંચ-મુખી શિવલિંગ વિગેરેનાં દર્શન કર્યાં. સાંજના ગંગામૈયાની આરતિના દર્શન કર્યાં. હરદ્વારમાં ભગીરથ રામજી તપ કરી ગંગાને પૃથ્વી પર ઉતારી છે તેથી તેનું નામ ગંગાદ્વાર પણ કહેવાય છે અને મહા પુણ્યની ભૂમિ મનાય છે. સાડા ત્રણ કરોડ તીર્થ હરદ્વારમાં નિવાસ કરે છે અને તેથી તે બહુજ પવિત્ર સ્થળ છે.

કુશાવર્ત ધાટપર પિંડદાન, પિતૃતર્પણ યાગ છે અને ત્યાં પિતૃની મુક્તિ યાગ છે. લલકુડમાં સ્નાન કરી કુચાવર્ત ઉપર પિંડદાન આપવું જ જોઈએ. હરદ્વાર નજીક કનખલ ધામ છે, તેમાં સત્યુર્યોના આશ્રમો તેમજ અખાડા છે. બીલ્કિ-શ્વર, ગૌરીકુંડ [પાર્વતી પ્રાગટ્ય], માયાદેવીગુફા પ્રભુપતિ મંદિર, કાલિકામંદિર, નીલ પ્રયાગ, દક્ષ ચંડિકા દેવી પર્વત ઉપર બીરાજે છે તેના છેરેથી દર્શન કર્યાં. ગંગાજીનું મંદિર અને ગંગા-ધાર વગેરે જોયાં.

હરદ્વારમાં મોટી બજાર છે. સ્થળ મુંદર રહેલા લાયક અને ગમે તેવું છે. ચીજવસ્તુ દરેક મળે છે. વાત્રાણુઓ અદિથી જોઈતી વસ્તુ લે છે, અને ઉત્તરખંડની મુસાફરી ચર કરે છે.

તા ૨૭-૪-૩૮ ની સાંજના હરદ્વારથી

મોટરમાં હાંધિકેશ ગયા. ખુરજવાળાની ધર્મશાળામાં ઉતર્યા. સવારે જોવા ઉડી ગંગારનાન કરી, ગંગાકિનારે મંદિરમાં દર્શન કરી, ગામમાં શ્રી જરતજીનું મંદિર છે ત્યાં ગયાં. દર્શન કર્યાં, હરદ્વારથી અધિકેશ આવતાં શ્રી સત્યનારાયણનું મંદિર આવે છે ત્યાં પણ દર્શન કર્યાં. આ મંદિર અસલ પુરાતની છે. અધિકેશ સુન્દર છે. સાધુ સન્યાસીના આશ્રમો ઘણા છે, દવા પાણી સારા તેમ જ દરેક વસ્તુ મળે છે. અદિથી લક્ષ્મણ ગુફા ગયા. ત્યાં શ્રી લક્ષ્મણજીનું મંદિર છે, તેના દર્શન કર્યાં. સુવેતો પુલ જોયો. સ્વર્ગાશ્રમમાં સત્યુર્યોના આશ્રમો જોયાં અને ગંગામાં હોડીમાં બેસી ફરી એક કિનારેથી બીજા કિનારે આશ્રમમાં આવ્યા અને ત્યાં થોડા આગ્રમ કરી, કુદરતી સૌન્દર્ય અને રચના જોઈ. મનને આનંદ થાય છે. અદિ સીતારામનું મંદિર છે. તેમાં ધૂન લાગે છે. કાલી કામળાવાળાની જગ્યા અદિ છે. તેમાં સદાવ્રત ચાલે છે અને ગરીબોને મફત દવા આપે છે. ઉપર લઈ જવા માટે જોઈતી દવા

[અત્રેથી મળે છે તે યાત્રી સાથે લઈ જાય છે. ઉપર જવા માટે ડોળી મજુર વિગેરેની સગવડતા અહિંથી થાય છે. એક ખાતું તે માટે જુદું જ છે. ડોળી રૂા. ૧૬) ની એક મળે છે, અને આરધામ ગંગોત્રી યમનોત્રી, કેદારનાથ અને બદ્રીનારાયણ જવા આવવા માટે દરેક ડોળી ઉચકવાના રૂા. ૨૦૦) પડે છે. આર મજુર ડોળી ઉચકે છે. મજુરીનો દર ખંગાળી મણુના રૂા. ૬૦ છે. સામાન પણ અહિંજ તોળાય છે, અને તે પ્રમાણે ઉચકનારા ઉપાડે છે. આ મજુર ડોળી વગેરેની અમોએ સગવડતા કરી લીધી અને દેવપ્રયાગથી અમો ચાલવાના હોવાથી તેઓ સઘળા દેવપ્રયાગ આવ્યા હતા. તા. ૨૬-૪-૩૮ ના સાંજના ઋષિકેશથી નીકળી અમો દેવપ્રયાગ પહોંચ્યા. ત્યાં અલકનંદા અને ગંગાઓનો સંગમ છે. સંગમ સ્નાનનું માહાત્મ્ય બહુ જ છે, તેમજ પિતૃશ્રાદ્ધ વિગેરે ત્યાં કરવું પડે છે. અમોએ પિંડદાન શ્રાદ્ધ કરી, કિનારે સંગમસ્નાન ક્રિયા કરી, ફરી સ્નાન કર્યું હતું. ત્યાં રૂગનાથજીનું મોટું મંદિર છે. તેનાં દર્શન કર્યાં. આઘ વિશ્વેશ્વર મહાદેવનાં દર્શન કર્યાં. રસ્તામાં ગરૂદેશ્વર મંદિર આવે છે તેનાં છેલ્લી દર્શન કર્યાં હતાં. દેવપ્રયાગથી તા. ૧-૫-૩૮ ના રોજ સવારે નીકળી યમનોત્રી જવાનો રસ્તો લીધો.*

* આ યાત્રાવર્ણનને બાકીનો રસિક સાગ આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે.

જીવન જ્યોત

જીવનમાંથી જડેલી

સુજન જુની જ્યોત

દીડી દિવ્ય-અક્ષુબ્ધ

સુદમ-શાશ્વત તેજ અંધાર

આશા-દિવલીએ.

રથેલ અનુપમ અસ્થિ-મંડપ;

લાવના-શોભિત સીંચીને.

સ્તિબ્ધતા, નિખાલસતા વિમલતા,

મૃદુતા, વાતસલ્યતા, આદ્રતા

એના કુમકુમ-લાવના રંગો

પુર્યા કલાની કલમે

અસ્થિ-મંડપે.

રચા સ્નેહ-સાથિયા

હૃદય-સિંહાસન નજીક

પધરાવ્યે હૃદય-સિંહાસને હોંશે હોંશે

એક વિપુલાત્મ-તેજ તણુઓ

અળહળતો અખંડ તેજ તણુઓ

એ જ ભારી જીવન-જ્યોત.

“સ્નેહશાંતિ” શીહારકર

સાંતવન

શાને પ્રિયે રહે અરે ! નિજ ધૈર્ય મૂઢી !

આશા લર્યા હૃદયનો કયમ માર્ગ મૂઢી ?

પુત્રીતલ્લુ નિધન એ વિધિની કૃતિ છે,

સૌને યથાસમય, આખર એ ગતિ છે.

આ વેલડી પર લયે, કળીઓ મધુરી,

કેં જન્મતા ખરી પડી, વળી કેં અધુરી,

કિન્તુ ન આશ ઉરથી કાણુ એ તજે છે,

અંગે કળી નવલ, ‘દીનકર’ હંમેશા સજે છે.

હરેન્દ્રમાર મજમુદાર

તંદુરસ્તી

૦૦

શ્રી. મોહનલાલ મગનલાલ પારેખ-વાટકોપર

આજે આપણી શારીરિક તંદુરસ્તી એટલી નાજુક, ચિન્તાભરી અને ખરચાળ બની છે કે તેના પાશ્વર્ય સંસ્કૃતિના નિવારણમાં આપણે વધારે ને વધારે માંદગીમાં સપાડાઈએ છીએ અને શારીરિક તંદુરસ્તીનાં તરવો ગુમાવીએ છીએ. આપણી શારીરિક તંદુરસ્તીનો પ્રશ્ન આપણે હાથેજ વિકટ બનાવીએ છીએ કે જે દેશમાં તંદુરસ્તી, અનુકૂળ હવા, પહાડો, જંગલો, નદીનાળાં, ઝાડપાતો, ઔષધિના જંગલો હીલાં ખેતરો, રહેવાને ફળીયાવાળા ધરો, મીઠા પાણીના ફ્લાયો, નાવા ધોવાને પાણીના કુંડો, નદીનાળાંઓ વિગેરે હતા. આજે એ બધું સુગ્રામ ગયું છે. રસકસ વગરનું બન્યું છે. આપણાં જ મોહો અને આપણાં જ પાપે આમ બન્યું છે.

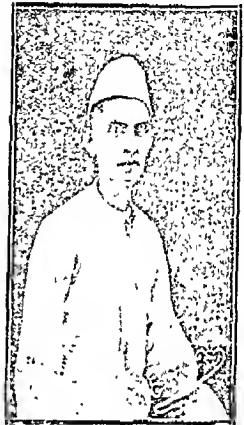
આપણો મોહ શું? આપણાં પાપ શું?

વિ વિદેશી પાશ્વર્ય સંસ્કૃતિનું અધિગુણ અને અક્ષય વગરનું અનુકરણ (૧) ધર્મને નામે વહેમો અને ધર્મના રચનામાં અનાચારના અપમાદ, ધાર્મિક રૂઢીઓને નામે શક્તિ અને ધેસાતો દુષ્કર્મ. (૨) સમાજમાં દોડારીઓનાં વેચાણ, કમોડા લક્ષો, અકારી રૂઢીઓના બંધન અને તેના ટકવવાના રૂઢીચુસ્ત આગેવાનોનો મમત.

આપણાં કમનસીમે આપણી આર્થિકસંસ્કૃતિ બુઝાણ ગઈ છે. આપણાં નંદનવન, સમા ગામડાંઓ બાંગીને ભૂકા થયાં છે અને આપણે શહેરોમાં આવી ભરાણાં છીએ. ન્યાં આપણુને રહેવાને હવા ઉગ્મસવાળા ધરો નથી—ખાવાને તાળો અને સ્વચ્છ ખોરાક નથી—ન્યાં મચ્છરો જનતાની તંદુરસ્તીને બચરૂપ બન્યાં છે; કારણ કે નાવાધોવાના વપરાયેલા પાણીનો ખુદ્દી જગ્યામાં નિકાસ નથી. શહેરોનો

કચરો 'અમેકવાનું' પણ ધણું ખરચાળ છે અને બધી જગ્યાએ એવો ખરચ કરવો અનુકૂળ હોતું નથી. એ તો મોટા મોટા શહેરોમાં કાંઈ ઠેકાણે શોમાના પુતળાના રૂપમાં હોય છે.

પાશ્વર્ય સંસ્કૃતિથી આપણે ધંત્રા અને

વીજળીના ઝગઝગારામાં અંતર ગયા છીએ. દૃષ્ટિમ શ્રીમંતાઈ માણવામાં મોહાઈએ છીએ કે જીવનને પતન બનાવનારા મોઝરોઓ ભોમવી સેવાને અધીરા બનીએ છીએ. ત્યુ તેનું પરિણામ આમ જનતા અને મધ્યમ વર્ગને કેટલું આફતકારક ભોગવવું પડ્યું છે તે આજે વધતી જતી બેકારી, માંદગી અને ઔદાસીયાળા-પણ આવી મળ્યું છે તેના ઉપરથી દરેકને સમજી શકારી.

આપણા દેશની આબાદાનીના દિવસો આજે વહી ગયા છે. આપણી દૃષ્ટિમ શ્રીમંતાઈની પણ આચારો નહીં થવા બેઠી છે. પાશ્વર્ય સંસ્કૃ-

તિમાં મોહાઈને વિદેશી વ્યાપારોના દલાલો બનીને આપણે હાથે જ આપણી ઔદ્યોગિક આગાહીને આપણે નષ્ટ કરી છે તેની સાથે આપણી તંદુરસ્તીનું સત્યાનાશ વળી ગયું છે. પહેલાના જમાનામાં આપણી તંદુરસ્તીના ઉપાયો આપણાં જીવનમાં સાદાઈ અને ઉપવાસાદિ તપશ્ચર્યામાં હતા, આપણા ધરમાં ડોશીમાત્રી ખલેચીમાં હતા. તંદુરસ્તીની સાચી વ્યાખ્યા સમજાય તો તે કાંઈએ અધર્મ નથી.

પણ આજે.....આપણી તંદુરસ્તી સમજણમાં કેવળ અગ્નિનતા અને ભય ભર્યા છે. રોગો અટકાવવા માટે કે રોગોના નિવારણમાં રાખવી જોઈતી હિંમત કે સહનશક્તિઓ આપણામાં નષ્ટ થઈ છે અને વૈદ્ય ડોક્ટરોની સલાહ ઉપર આપણે નિર્ભર બન્યા છીએ. વૈદ્યોની (કાષ્ઠાદિક) દવા આપણા રોગોનું ઝડપી નિવારણ નથી એટલે વૈદ્યોએ સર્વત્ર ઘરોના ઉપચારો અલાવવા માંડ્યા છે. આજે શહેરી જનતાનું માનસ એટલું બધું તીવ્ર અને અગ્નિ બની ગયું છે કે તેઓમાં આવી પડતી માંદગી કંઈ છે? રોતી છે? તે તો કંઈ જાણતાજ હોતા નથી અને આયુર્વેદિક પદ્ધતિનાં ધીમા ઉપચાર ઉપર તેઓને શ્રદ્ધા હોતી નથી. અગર પરેષ્ટ પાળવી આકરી લાગે છે. એટલે ડોક્ટરોના ઉપચારો તરફ કુદરતી આકર્ષાય છે. વળી શહેરી સંસ્કૃતિની કામ ધંધાની ધમાલને અંગે આવેલા રોગ મોહું કડવું ક્યો વગર ઝટ મટી જાય એવું માનસ થઈ ગયું છે. આવાં માનસે હિન્દી જનતામાં ઈન્કરશનોના ઉપાય વધી પડ્યા છે. તંદુરસ્તી સમજનાં અગ્નિનીઓ ગણતરી બધા ઈન્કરશનો લીધા છે. આટલા! એમ સગર્વ બધાને કહેતા ફરે છે. વૈદ્ય ડોક્ટરો વધ્યા તેમ દવાઓ ઉપચારો શોધાયાં અને એ વધ્યાં છતાં જનતામાં રોગો એટલી ઝડપથી ગમણા ત્રણગણાં વધતા ગયાં! આનું કારણ શું? એ વિચાર કરવાની ઠાઈને દૂરસદ મળી છે?!

માંદગીમાં આવતા રોગોના નામો શોધાયા છે. નિરનિરાણી જાતની દવાઓ, યુનાની હકીમી, બાયો-કેમીસ્ટ, હોમીયોપેથીક, આયુર્વેદિક અને વિદેશી પેટન્ટ

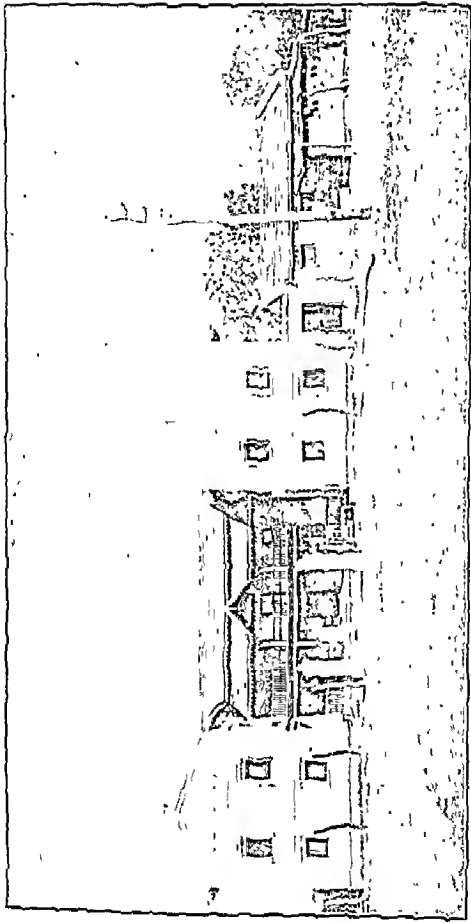
દવાઓ અને ઈન્કરશનો નીકળ્યાં છે અને તેની પછવાડે સમય, શક્તિ અને અસંખ્ય પૈસાનો વ્યય થાય છે.

પણ જીવનમાં માંદગી નજ આવવી જોઈએ અથવા આવે છે તેનું શું કારણ છે એ જનતાને સમજાવવાનો એવો કાર્મ પ્રયત્ન થતો નથી. રોગો દવા મારફત મટાડવાને જ પૈસા વેડફાઈ રહ્યા છે તેમાંને જો એક ટીક પણ રોગો અટકાવવાની સમજણ મળવા માટે ખરચાતો હોય, અથવા આજના વૈદ્ય ડોક્ટરો તેવી સમજણ આપવાની ઈન્સ્ટીટ્યુટ કાઢતા હોય, પત્રિકા કાઢતા હોય તો તેઓએ જનતાની ઈટલી બધી સેવા કરી કહેવાય.

કુદરતને સમજનારા અને માનનારા અનુભવીઓ એમ કહી શકે છે કે આપણાં અસહનતા વખતમાં રોગો ન હતા. આપણું જીવન જ કુદરતમય હતું. આજે પણ આપણાં જીવનમાં જ (યાત્રિક) કૃત્રિમતા છે તેને દૂર કરીએ અને આપણી રહેણી કરણી, આપણું ખાણી પીણી અને જીવનનાં આચરણોમાં સાદાઈ, સંધ્ય અને નિર્ભયતામાં ફેરવી નાખીએ તો આપણાં જીવનમાં જ રોગો આવી મળે છે તે તદ્દન ઝોઝાં બની જાય.

રોગ આવતા અટકાવવાની એ વિચાર દૃષ્ટિ છે

(૧) આપણો ખોરાક તાજો અને સરવ લાડેલો હોવો જોઈએ. આમ્ય સંસ્કૃતિના નાશથી આપણને જો ખોરાક ખાવા મળે છે તે કેટલેય વાસી, ગોદામમાં ગોંધાયેલો, સડેલો અને વ્યાપારી માનસે બેળસેળવાળો હોય છે. ખીલું તે ખોરાક યંત્રોમાં તૈયાર થયેલો હોય છે એટલે તેનું સરવ બળી ગયેલું હોય છે. ભલે થોડાક શ્રીમન્તો તાજાં ફળ, તાજાં શાક અને ઘી દૂધની છાળ ઉડાડે, પણ હિંદુસ્તાની સકળ આમ પ્રજા અને મધ્યમ વર્ગને તો હાથજી અનાજ અને હાથે અનેલો ખોરાકજ વીટામીન આપનારો બને છે. યંત્રો મારફત તૈયાર થતા ખોરાકથી, આપણા શરીરોને પોષણ મળતું નથી. અને શરીરમાં અનેક

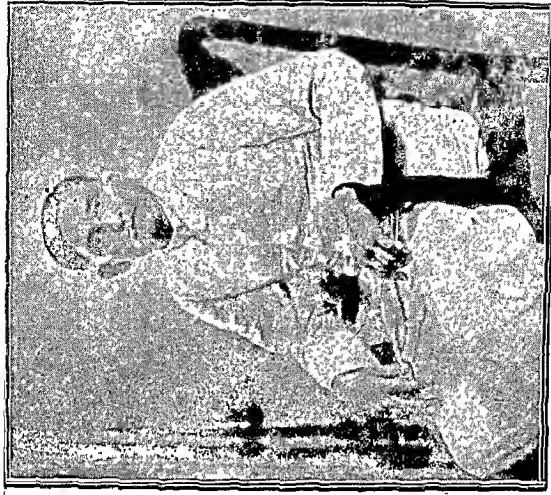
ગ્રેડ હાઈસ્કૂલ આત્મારામ વિદ્યાર્થિગૃહ
શ્રી કાઠિયાવાડ મોઢવણિક બાઈંગ—ભાવનગર

બાઈંગની સ્થાપના વા. ૧૨ સે ૧૯૧૭

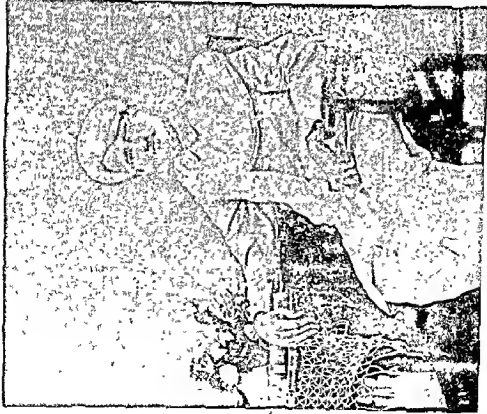
મોઢ મહોદય

મહાન રચના સન ૧૯૨૨

રજત મહોત્સવ બાંકે

શ્રીયુત વૃજસાક્ષ ગાડુળદાસ વોરા, ખી. એ.
 જાન. સેક્રેટરી, શ્રી કાલીયાવાડ મોદ વહિવટ ભાડિંગ, ભાવનગર.

શ્રીયુત ડાહ્યાલાલ ભાડિંગ વોરા
 જાન. સેક્રેટરી, શ્રી કાલીયાવાડ મોદ વહિવટ ભાડિંગ, ભાવનગર.

પ્રકારના રોગો જન્મ્યાં છે. ખીલ તરફ હાયછાના અના-
જથી ગામડાની જનતાને ધર અંગણે પ્રમાણિક રાજી
મળે છે. પણ અનાજ વિગેરે સંચામાં તૈયાર થતાં
આ રાજી બંધ થઈ ગઈ છે અને દિંદુરતાનની વિશાળ
જનતાને અનેક જાતના રોગોની ભેટ મળી છે.

આપણી ખીલ વિચાર દૃષ્ટિ આપણી
આપણી પીણી છે. પહેલાના જમાનામાં આપણે રાજનો
ખોરાક સાદો હતો અને મહેનત મજૂરી પછવાડે હતો.
પણ અત્યારની શહેરી સંસ્કૃતિમાં એવો કંઈ અંકુશ
રહ્યો નથી. શહેરોની કૃત્રિમ શ્રીમંતાઈમાં મનને ગમે
તે ખવાય, પીવાય અને આચરણ કરાય. જરાએ
ઝાઝપ નહીં, એટલે તેનું પરિણામ પણ રોગોમાંજ
હોગી આપણું છે. આપણા રાજના ખીયડી દુધના
વાણ કરનારને રોગો સ્પર્શી શકતા નહીં. પણ અત્યારે
તો શરીરને બાવવાની વસ્તુને બદલે મનને બાવવાની
વસ્તુઓ અને જરૂરીઆત વધી પડી છે એટલે શહે-
રોમાં વરસ જે વરસના રહેણાંકમાં તો શરીરમાં લોહીનો
હાય થઈ જાય છે અને શરીર પીળું પચરક પડી મરું
હોય છે. શહેરના હવાપાણીનો હાય છે ખરો...પણ
હુલીઆઈનો (જીભનો) સ્વાદ પૂરી પકવડી જેવાં
અચરો કચરો ખાવાને ઝોણી જવાબદાર નથી.

(૩) આપણા શરીર ખીગાડને ગાટે આપણી
રહેણીકરણી તંદુરસ્તીને ભય રૂપ છે અને એટલેજ
શહેરમાં કામ કરનારાઓને પરાંઓમાં રહેવું પડે છે
અને ગામડાંઓમાં હવાફેરને માટે જવું પડે છે.

(૪) દરેક જાણનાં શરીરમાં ભૂખની એક ભટ્ટી
તપે છે. શારીરિક શ્રમથી તે સતેજ થાય છે. ત્ને
શારીરિક શ્રમ ન હોય તો અને એ ભટ્ટી ઉપર
સાત્વિક ખોરાક ગમે તેટલો લાદવામાં આવે તો તે
પચે નહીં.—કસરત મારફત પચાવવાની સમજણ
પડે તો જીવાળની મારફત તે નહીં પચેલી વસ્તુઓ
શરીરમાં કાઢવી રહી. આવી સમજણ ન આવે તો
શરીરમાં કચરો જાય તેના ધર બાધે અને પરિણામે
ભૂખની સગડી ધુમ્મસ જાય અને લોહીના તત્ત્વો કમી

થતા અર્થે શહેરોમાં માણસને શારીરિક શ્રમ યોગ્ય
હોય છતાં ધાંધળીયું જીવન ધણું હોય છે, એટલે
ભૂખી કે તેમને નિષ્ક્રિય ખાવાના કેકાળાં હોતા
નથી અથવા ઘેસાની કંઈ દેખાની કૃત્રિમ છાંયો ઉપર
હોટલનું કે બહારનું ગમે તેવું ખાઈ લેવાની વૃત્તિ રહે
છે. અજાત એ વસ્તુઓ પેસામાં કિંમતી હોય, દેખા-
વાડી પણ હોય છે! અને મનના કે જીભના સ્વાદમાં
ચડીયાતી હોય છે. પણ તે હોજરીમાં પહેંચ્યા પછી
એવું બહારનું ખાનારને ભેચેની બનાવનારું હોય છે.
કારણકે તેઓ એમ સમજતા નથી કે હોજરીનો
સ્વાદ તો તાજો અને જલ્દી પચે એવો ચોકળો
ચડેલો અને ઘી દુધના પોષણ વાળો ખોરાક હોય છે
આવી સ્થિતિમાં એની ભૂખની ભટ્ટી મનના સ્વાદનો
ખોરાક ભૂંસી શકતી નથી અને તેને ઝાડા, અતિસાર
અને સંધરણી મારફત તરછોડે છે અને એ ભૂખની
ભટ્ટી શરીરનાં લોહીના તત્ત્વો અને હોજરીનાં આંતર-
કર્મો ખાય છે. પરિણામે હોજરી ઉપર આંદા પડે છે
જે મહાન રોગમાં ગણાય છે.

(૫) સાત્વિકતા, નિર્મળતા અને નિર્જળપણું શું
છે તે જાણવું પડશે. આપણે આપણી શારીરિક સંપત્તિ
ગુમાવી બેઠા છીએ. ક્યાં છે આપણી પ્રયત્ન લઙ્ક
જેવી કાયા, શુદ્ધ લોહી! ગમે તેવું કામ કરતા થાક લાગે
નહિ અને ગમે તેવડા સાદા રાંટલા ખાવામાં પશું
કુદરતી મિઠાસ.

આપણને અત્યારે ખાવા પીવામાં અનેક જાતના
રસ સ્વાદ મળે છે. પણ તેમાં કુદરતી મિઠાસ મળતી
નથી, ખોરાક પચાવવાની શક્તિ નથી. દવા ઔષધિના
ટેક ટેક આપણું જીવન અકાંઈ અને વ્યસની બન્યું
છે, આપણું તંદુરસ્ત જીવન ભેચેની રાખે તેવું
બન્યું છે. તે બધું આજના યાત્રિક જીવનને આશ્રી
છે. નાટક સીનેમા આ ભેચેનીના રાહતરૂપ મનાયા
છે. પણ તે ખોટું છે. ભલે એ વસ્તુ થોડા શ્રીમં-
તોને ન સમજાય પણ સાધારણ રીતે મધ્યમ અને
આમ જનતાને મોજશોખના ઉંચે રસે ધોંલવાની
સંસ્કૃતિ છે.

તંદુરસ્તી માણવી હોય તો

૧ જે લોકો સદંતર ચા છોડી શક્યા હશે તેઓ પાણી એ અમૃત છે અને દૂધ એ આપણા શરીરનું ઉત્તમ પોષણ છે એ સમજી શકશે. ચાથી આપણાં જ્ઞાનતંતુઓ સતેજ બને છે અને મગજ શક્તિ ખીલે છે એ સાવ સાચું નથી પણ ચાના વ્યસનથી આપણાં જ્ઞાનતંતુઓ અને મગજ શક્તિ ટુંક વખતમાં નબળા પડી જાય છે અને તેને વખતો વખત સતેજ કરવાને માટે ચા એ આ મનાયેલો ટુંકો ઉપાય છે. પણ એ ખોટી વસ્તુ છે. ચા જ્ઞાનતંતુઓને સતેજ કરે છે પણ થોડા કલાકને માટે; અને દૂધ જ્ઞાનતંતુઓને સતેજ કરે છે શુદ્ધ લોહીની ઝલુઝલાટી સાથે કાયમને માટે.

૨ જે લોકો ખીડી તમાકુ ખાવા પીવાના વ્યસન છોડી શક્યા હશે તેઓજ આપણા સાદા રોટલા અને ખીચડીનો સ્વાદ મિઠાશ રીતે સમજી શક્યા હશે. ખીડી તમાકુના વ્યસનવાળા શરીરથી ખોરાકનું પ્રમાણ ઘટતું જાય છે. ખેચેતી વધે છે એથી ફરસાણ તરફ નજર દોડે અથવા આચર કુચર ખવાય છે.

૩ આપણી તંદુરસ્તી બગડવાનું ત્રીજું મહાન કારણ એ છે કે આપણું અનાજ અત્યારે મશીનમાં છાંયેલું, દળાયેલું આવે છે. તે આપણી ખરેખર દુર્ભિ-ગ્યતા છે. કારણ કે તેમાં વીટામીન (સર્વ) નો નાશ થાય છે. આપણને ગાયના દૂધ ઘી ખાવાને મળતા નથી, આપણા દૂધ ઘીમાં અનેક કેમિકલ ભેળ-સેળ થવા માંડી છે અને ઘીના જેવા કૃત્રિમ તરવેા બનાવી ઘીના બદલામાં વેચાય છે. ખરચાળ જાહેર ખખરોના જોરે શેરે આપણાં બોળા, અજાણ અને લોભી લાઇઓ બહેનો તેવાં હલકા ઘી દૂધ ખરીદવામાં ખેંચાય છે. કારણ કે ધણી એવાઓ અજ્ઞાન અને પારખ વગરના હોય છે, અથવા ગરીબાઈને અંગે અથવા પૈસાની ખેંચમાં તેમ કરવા લોભાય છે, પણ સુરવાળે તેમાં સહન કરવાનું છે.

૪ આપણી તંદુરસ્તી બગડવાનું ચોથું કારણ એ છે કે આપણાં જીવનની જરૂરિયાતો, નાટક

સિનેમાઓ, હોટલની ખાણી પીણીના ખોટા આચરણો આપણે એવી ખોટી રીતે વધારી દીધાં છે કે તેના ખરચ માટે જીવનની સાત્ત્વિક વસ્તુઓનો ભોગ આપવો પડે છે. સાત્ત્વિક વસ્તુ ખરીદ કરી શકાતી નથી. સાત્ત્વિક વસ્તુઓમાં શરીરને પોષનારું ઉંચું ભાવનું ચોક્કસ અનાજ, નિર્ભેજ ઘી, દૂધ, રાષ્ટ્રની સકળ જનતાને ધીર ભેડાં પ્રમાણિક રાજી પુરી પાડનારી શુદ્ધ ખાદી અને ગ્રામ વસ્તુઓ અને તંદુરસ્તીને વધારનારું ચોક્કસ મધ રાજના ખાવાને માટે પુરતું. (આપણાં નસીબે મધ તો આપણે માંદા પડીએ ત્યારેજ ઔષધ સાથે આંગળા ચાટવાનો ક્રમ આપણામાં પડી ગયો છે.) આપણી ખોટી જરૂરિયાતોનાં ખર્ચથી આપણાં માનસિક બોબો-ચિંતા ખૂબજ વધી પડે છે જેની શરીરની તંદુરસ્તી ઉપર ખૂબજ માઠી અસર થાય છે.

૫ આપણાં ચા ખીડીનાં વ્યસનો છૂટી ગયાં હોય, અનાજ ધરમાં દળાયેલું, બરડાયેલું મળતું હોય, ઘી દૂધ નિર્ભેજ મળતા હોય અને જીવનમાં સાદાઈ માટે ખોટા અને વધારાના ખરચાઓ બંધ કર્યાં હોય તો શારીરિક આરોગ્યતા માટે નીચે પ્રમાણે બહુ જ ઝાણું કરવાનું રહે છે.

૧ રાત્રીના ભોજન તરીકે રોજ ફક્ત ખીચડી કે દૂધ લાત જેવો સાદો ખોરાક જ રાખવો જોઈએ, તેના બદલામાં આપણામાં ઉઘટી પ્રથા છે. ફરસાણ રોજ જ કરવામાં આવે છે. જાણે કામ ધંધાથી પરવારી નિરંતર ખવાય!

૨ સર્થારત પહેલાં બને તો જમી લેવું. એટલે સવા પહેલા ખોરાક પચવાને ત્રણ ચાર કલાક મળે.

૩ આપણામાં શ્રીમંત વર્ગમાં અગર કૃત્રિમ શ્રીમંતાઈમાં સ્ત્રીઓને ધરકામ કરવાનું હોતું નથી. જાણે તેમ હોય પણ તો તેવી સ્ત્રીઓએ ફરજીયાત કસરત કરવી જોઈએ, તેમાં શરમાવું કે પ્રમાદ હોવો જોઈએ નહીં.

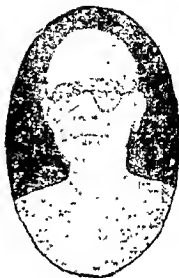
૪ જેમ શરીરની તંદુરસ્તીની જરૂરને માટે ઉપલી વસ્તુઓની જરૂર છે તેમ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યોગોની

તંદુરસ્તીને માટે આપણી ખાદી અને મામ ઉલોગોનાં માલની એકલીજ વપરાશના આગ્રહની ખૂબ જ અને અનિવાર્ય જરૂર છે. રાષ્ટ્રના હાથઉલોગોની તંદુરસ્તીને આપણી શારીરિક તંદુરસ્તી સાથે ધણેજ સંબંધ છે.

૫ જેઓ શુદ્ધ ખાદીધારી છે અને દિલપૂર્વક ખાદી આગ્રહનું રહસ્ય સમજે છે અને ખંતપૂર્વક તેને જીવનમાં વણે છે તેઓના લક્ષણ નીચે પ્રમાણે હોય છે. (૧) શુદ્ધ ખાદીધારીઓ ધણે ભાગે નિર્ભયની હોય છે અથવા તેમ કરવા મથે છે. (૨) આંતરિક તંદુરસ્તી જળવે છે (૩) સમાન ભાવનાવાળા હોય છે. (૪) શુદ્ધ વિચારો સેવવાવાળા હોય છે. (૫) રાષ્ટ્રના હિત માટે અદ્વિનિશ કામ કરનારા બને છે. (૬) સ્વમાન સમજવાળા હોય છે. (૭) સ્વમાન સાચવવા દ્વિમતવાળા બને છે. (૮) શુદ્ધ ખાદી ધારીઓમાં ત્યાગ જેવી મહાન વસ્તુઓ ઉગે છે. (૯) પહેલા તો તેઓમાં જોજરોળખતો ત્યાગ આવે છે. (૧૦) એટલુંજ નહીં પણ રાષ્ટ્રને ઉપયોગી પોતાની અનેક વસ્તુઓ તન, મન, અને ધનનો પ્રેમપૂર્વક ત્યાગ આપે છે. રાષ્ટ્રને ચરણે ધરે છે. (૧૧) શરીર ચાતનાઓ સડન કરવાનું બળીદાન પણ. આમાંથી જે આંતરિક શક્તિ ઉગે છે તેજ આપણા દેશની સાચી સંસ્કૃતિ છે. જેની આમણી પૂન્ય ગાંધીજીએ આપણી પાસે અપેક્ષા રાખી છે.

શ્યામ તેરી રાહમેં

(હરિગીત)

મેં ધૂમ રહા હું માણુ પ્યારે શ્યામ તેરી રાહમેં;
મેરા હૃદયકા તાર છે એક તાર તેરા ચાહમેં;
ધસ દાસકા કમ નસીબ હો તેરી કૃપાથી નિગાહમેં;
મેં જલ રહા કિનરાત તેરે વિરહાનલ દે દાહમેં.

એંસી લગત તેરી લગી હું દિલ નહિં જાતે કહી,
તેરી સ્મૃતિ દુઃખ દે રહી હું નિંદ બી આતી નહિ;
મેરા હૃદય સિતારમેં તેરી હી મસ્તિ હો રહી,
અબ કયા કરે, માસિક વૂ લૈસા કરે બૈસા સહી.

તેરે ચરણમેં હોટ કર મેં નિંદ સુખસે લે રહા,
કહી જવાબ આતે તોમી તેરા સ્મરણુ ઝીડા ચલ રહા;
તેરાં સ્મરણુ બર લગતે તેરેસેં કિયા કર રહા,
તેરે સે મેં તેરા દુઆ, તેરેમેં જીવન પલ રહા.

દાદિની ઓર બાલિની આગે પિછાદી વૂ રહા,
નાચે ઉપર ચો તરફ તેરી મુરત નમરે આ રહા;
તેરી સ્મૃતિ બર ધૂમતે તેરે મેં દિ વિચરી રહા,
જહાં વૂ રહા વધાં મોક્ષ હૈ આનંદ હૈ લાના કહાં?

શ્રી વલ્લભજી ભાણુજી કવિ

‘જુનું’ કે ‘નવું’ ?

પ્રેરક

શ્રીયુત ભાઈલાલ જયવંદ દેસાઈ, દિલ્હી

“જુનું” સડી ગયું,
નકાસું થઈ
ગયું; એને ફેંકી
દો. “નવા” માં જીવન
છે, શક્તિ છે, અંતરજ્ઞતા
છે; તેને ગ્રહણ કરો.

“‘નવું’ ત્યાંજ છે—
ખરાબ છે; ‘જુનું’ સના-
તન છે, સાચું છે, પૂર્વ-
જ્ઞાના પથ પર કાયમ રહો;
વિનાશના માર્ગે ન દોડો.”

આવા બંને જગતના
પોક્કારા પ્રત્યેક સમય
કજીગાયર થાય છે.

‘જુના’ અને ‘નવા’
નું આ આવાહન વસ્તુતઃ
એક જ છે. બંને કહે છે
કે “આખો બંધ રાખી
ચાલ્યા આવો.”

બંને આંધળું અનુ-
કરણ કરવાનું કહે છે. જુનું ૨૫૪ સળંગમાં; અને
નવું કાવિડી પ્રાણાયમથી.

ત્યારે સત્ય તો એ છે કે ‘જુનું’ બધું જે ખરાબ
જ ખરાબ-નકાસું જન કામું નથી, તેમ ‘નવું’ બધું જે
સારું જ સારું નથી.

જેને આપણે ‘જુનું’ કહીએ છીએ એ જુનું
નથી ખસો આઠસો વર્ષોનું જ છે.

જે પરંપરા જુનું છે, એ તો છે દમરો વર્ષો
પૂર્વેનું. એ તો જેને આપણે જુનું સમજીએ છીએ
તેના કરતાં જુદા જ પ્રકારનું છે.

રક્ષણ; અને પવિત્ર આદર્શ જીવન.

ત્યારે સ્ત્રીઓ મૂખ નહોતી; વિદ્યાસની પ્રતિમા
નહોતી, હતી વિદુવા, આદરણીય સહચારિણી.

અને ત્યારે એક-ખીનનાં મળાં કાપતાં નહોતા;
એક-ખીનના કાસ હેતુ એક-ખીનથી કળી મળી
રહેતા હતા.

આજના પુરાતત્ત્વવાદી એવા પુરાતત્ત્વના સમર્થક
નથી. એ તો સમર્થક છે એવા પુરાતત્ત્વના કે જેમાં
સ્ત્રીઓ માત્ર પુતળી જેવી છે-પરદાની દાસીઓ,
સમાજ ગુલામ છે-કટલાએક મુડીવાદી અને ધર્મગુરુ-

એમાં માનસિક ઘસતવ
પણ નથી, અને શારીરિક
પતન પણ નથી. એમાં
શિક્ષણનો હોસ પણ ન-
થી, અને અવગુંઠનની
માયા પણ નથી. એમાં
સામાજિક વૈષમ્ય પણ
નથી, અને પાખંડનું
પ્રાબલ્ય પણ નથી.

એ સમયમાં અંતર
બહારમાં પ્રભેદ નહોતો;
ધર્મ પાપ ધોવાનું સાધન
નહોતું; હતું અંતરના આ-
દેશ મુજબ જગતના વિ-
રોધને ઢોકર ચારી ચાલ-
વાનો ઉપદેશ.

ત્યારે શ્રીમંત નિધ-
નમાં હંદ નહોતું; પુરોહિત
પુત્રીઓનાં પાખંડ ન-
હોતાં-હતું એક-ખીનનું

ઓના વિલાસ જીવનને નિરંકુશ ખેલવા માટે; અને જીવન પ્રવાહ કમળે પંગલે કૃત્રિમ સામાજિક અને ધાર્મિક બંધનોથી અવરોધ છે.

આવું 'પુરાતન'—આવું 'જુનું'—વાસ્તવિક સહેલું છે; ખરાબ છે; એને કેંઠવું જ પડશે; જલાલી જેવું જ પડશે.

અને એને બદલે ?

નુતન—'નવું' ?

પણ કેવું ?

જે ક્યારેય અજીજ ન હોય ! કોઈનું આધારનું અનુકરણ ન હોય !

પરંતુ આજે જેને આપણે 'નવું' કહી રહ્યા છીએ એ વસ્તુતઃ નવું નથી. એ તો છે પશ્ચિમની હાલના માછલ દુરના નિવાસી સાશકોની સભ્યતાનો એકવાડ ! નવું કહેવાનો અર્થ છે પાશ્ચાત્ય વિલાસમય સ્વચ્છંદ જીવન—સાહસહીન ગાનહીન, બાવનાહીન, લજ્જાહીન, મર્ષાહીન, નકટાષ અને ઉદ્વેગપ્રયોગી ભરપુર, 'નવું' કહેવાનો સંકેત છે પશ્ચિમના ગુણોને મદલ્ય કર્યા વગર જ દુર્ગુણોનો કંઠદાર કરવાનો.

આવા 'નવા' કરતાં તો 'જુનું'—'પુરાતન'

જ સાચું છે જે આપણને બહેને જીવનનો સ્વાદ ન લેતાં દે પરંતુ અકર્મણ્ય તો નથી બનાવતું ! બહેને પરિશ્રમનું ફળ મળવા ન દે પરંતુ આજસુ તો નથી બનાવતું ! બહેને ત્યાગની બાવનાઓ ન બંધે પરંતુ દુઃખમાં કાયર તો નથી બનાવતું !

અગરો 'જુના' 'નવા' નો નથી; ખરો અગરો છે પરાધીનતા અને સ્વાધીનતાનો.

જુનું હોય માટે નવું હોય, અત્યારે તો આવશ્યકતા છે સ્વયં વિચાર કરવાની, કે કયું ઉપયોગી છે અને કોનું અનુકરણ ઐશ્વર્ય છે ? ન તો નવાથી ગમરાવાનું છે, ન તો જુનાથી ઘૃણા કરવાની છે. આપણી આવશ્યકતા તપાસો, અને નક્કી કરો કે શાથી તેની પૂર્તિ થવાની છે ? દુર્જનતાઓ જીઓ અને નક્કી કરો કે શાથી તેનું નિવારણ થવાનું છે ?

નવાના હાંકમાં ન ફસાઓ; જુનાની માયા મમતામાં ન કાયમ રહો. નવું હોય તે જુનું; અંખિ બોલીને જીઓ. દુર્દર્શિતાથી શુદ્ધિને ઉપયોગ કરી નક્કી કરી જે ઉપયોગી હોય તેને સ્વીકારી લ્યો; નિરુપયોગી હોય તેને ફેંટા ઘો, ત્યારે જ મુક્તિ છે. x

x સચિત

આપો અને માણો

શ્રી. ગદુસાર્ધ રાહલ

ખરાબમાં ખરાબ તો ખીજું કંઈ નથી પણ ન્યા 'આપી' ને 'પાછું-લેવામાં' આવે છે તે છે. જેને દુનીયા બદલે કહે છે એ જ પદ્ધતિ નીંદનીય છે. જેને આપવું છે તે પાછું લેવાની પ્રવૃત્તિ જ ન કરે. લેવા કરતાં આપવામાં જે આનંદ માણી શકે તે દુનીયામાં મહાન ગણાય છે. એ આનંદ સ્વર્ગીય સુખથી પર છે, દૈવી ચૈતન્ય શો નવલંક છે, દુન્યવી-ધુણુથી મોજથી હાજર દરજ્જે ચડીખાતો છે.

માણવું હોય તો આપો. બહે ચોક્કસ આપો—તે તમારું હૃદય ખુલ્લું થશે—દીધ બહેલાશે—મન પ્રકટશે.

એ છે શું ? એ કુદરતી કાનુન છે. દિવ્ય નુરખો છે, પ્રચરી સંકેત છે. 'આપો—ને—માણો.'

એ અજમાવવા જેવો કામીઓ છે—તે માણવા જેવી મોજ છે.

ન્યા 'દીધા—દીધા' ના ખેલા ચાલ છે તે તો વેપાર છે; જુગાર છે;—ને અધમતા છે.

લેવા કરતાં દઈ જોશો તો ખાતરી થશે. એમાં પસ્તાવો કરવાનું રહેશે જ નહિ.

એમાં કંઈ ગુમાવવાનું નથી જેને સમજાય તેને.

એમાં કંઈ ખાટવાનું નથી એ હું કમળ કહું છું પણ દિવ્યતાના આરે હૃદયને એકાદ ધન્ય ઘણુ આપવા એ સોદો કરવા જેવો ખરો. 'આપો ને માણો.'

‘નકા નગરીઆ’ ની થોડીક વાનગી

..... લેખક : શ્રી. ઝોસીયા ભેશી

[શ્રી ઝોસીયા ભેશી માર્મિક અને કદાચમય લખાણ માટે પ્રખ્યાત છે. જ્ઞાતિનું બંધારણ, રીત રિવાજો, રૂઢિના બંધનો વિગેરે ઉપર બેંગલોર કોલેજ ઓફ રિજીસ્ટ્રાર તેમજ ‘નકા નગરીઆ’ એ નામના પુસ્તકમાં દોષ્ટું છે. તેમની ખાસ પરવાનગીથી એની થોડીક વાનગી અને રજુ કરવામાં આવી છે—સંયોજક]

.....

સ માનનું બંધારણ રોમન પદ્ધતિ પર હતું. નોખ-નોખા કુટુંબની એક વ્યક્તિ ગણાતી, એવી અનેક વ્યક્તિઓ મળી ‘નાત’ કહેવાતી. કુટુંબનો મોટેરા (Pater familias) તે જ કુટુંબનો સર્વ સત્તાધીશ ગણાતો. નાતની પાલકીયે-ટમાં પણ તે જ બેસતો. એવા દશબાર મોટેરા સંબોનું મંડળ તે ‘મહાજન’ યાને નાતની કાર્યવાહક કેબીનેટ કહેવાતી. એ કુટુંબજનની હાજરીમાં કુટુંબનો કોઈ પણ સભ્ય પછી તે સાક કે પાંસઠ વર્ષની વયનો હોય, તો પણ બાળક સમાન લેખાય; એટલે તેને ઝાઝું બોલવાનો કે ચાલવાનો હક્ક નહિ. સ્ત્રીવર્ગની તો ફક્ત જંગમ મિલકત (Chattel) માં જ ગણતરી થતી. જંગમ મિલકતને જેમ વાચા નહિ, તેમ સ્ત્રીવર્ગ પણ જીવંત હતાં વાચા રહીત પ્રાણી હતું. જંગમ મિલકત જેમ કિંમતી તેમ તેને ચોર કે લુટારાના લાયકી દારી રાખવામાં આવે, તેમ આ વાચા રહિત પ્રાણીને પણ શુભ રાખવાની ખાસ કાળજી રાખવામાં આવતી.

x x

સારે કે માટે પ્રસંગે નાત તો જમવા માટે તૈયાર જ હોય છે.

x x

‘નાતે મરવું, નાતે તરવું’ એ સિવાય બીજો છૂટકો ન હતો; નાત ઉપર બીજી કોઈ સત્તા પણ નહોતી.

x x

“ગળીને ક્યાં વરાવી છે?”

“મહારાના આસિરવટ સેસન જજ સાથે.”

“આપણી અર્દિની નાતના છે?”

“એટલે?”

“આપણી નાતના તો ખરા કે નહિ?”

“એ દસા-વિસા કે ત્રીસા-પચાસના ભેદ હવેના સમયમાં છે જ નહિ.”

“હે-એ-એ!”

“હા. ગ્રીમાળી કે સોરડીઆ, ઝોસવાળ કે પોર-વાક ઝોળખવાની કોઈ ખાસ છાપ છે ખરી? વણિકની એક બહેણી વ્યક્તિમાં તમારા વખતના એ નાના નાના તકનિ અને સમાસ ગણીએ છીએ.”

“ત્યારે શું અરસપરસ બધા કન્યા-બેવાર પણ કરે છે?”

“પ્રત્યેક પિતાએ પોતાની પુત્રીનું હિત લક્ષમાં રાખી, ક્યાં આપવી તે તેની ધરજાની વાત છે.”

“પણ નાતનો કોઈ પણ બંધ ખરો કે નહિ?”

“હમ્મમ! એમાં નાત શું? નાતનો આગલો ઇતિહાસ અમે વાંચ્યો છે અને સાંભળ્યો છે, તે એકને અમને તો કમ્પારી છૂટે છે. ખુદ તમારો પોતાનો જ દાખલો થયો; તે બગતો-બગોત છે. કોઈ પણ તપાસ કર્યા વગર કેવળ સ્વાર્થની ખાતર સમાજના એ ચાર માણસો દોરવાઈ કોઈ હુકમ કરે તેને માન આપવા શું આપણે બંધાયેલા છીએ? હિંદુસ્થાનની અંદર, નાત કે જે એક ‘Watertight-Compartment’ જેવી છે, તેનું બંધન જેમ બેહુલું તૂટે તેમ હિંદુસ્થાનની એક નેશન યવાનો સમય નજીક આવે તેમ છે....”

“ત્યારે શું નાતના બધા બંધન તૂટી ગયા? મા-બાપ! અમારા વખતમાં તો આવક-વેચણવના ઝગડા;

આવકમાં પણ તપા-હુંદિયાના બેઠ હતા, ત્યાં કંપાની લેવક દેવડની તો વાત જ ક્યાં રહી ?”

“ મોંના કે’તો ખરો આ સારંગધર મેતો કોણુ છે ?
“ વાણિયા છે, ”

“ હોય નહિ, મને તો ટોપીવાળો લાગે છે. ”

“ એટલે ! ”

“ વાણિયો હોય છ તો ચોરણી પછેડી પેર, માથે પાથડી બાધે. ”

“ નકાબાઈ ? તમે તો હદ કરી. તમને હજી આગેલો જમાનો જ યાદ આવ્યા કરે છે. ”

“ હાં-આ-આ ? ”

“ તો લક્ષ્મી માણસ લુગડાં ગમે તેવા પહેરે એથી વાણિયો મટી જાય ? ”

“ મોંના ! કેમ શૂલી જા’છ ! આપણે જરા સરાઈ બાટનો ચોરણો પેર્યો’તો, તો માજને થપાટ મારીને ફારી નાખ્યો’તો, અને આ સારંગધર મેતો સરાઈ બાટનો ચોરણો પેર તેને કોઈ બોલતું ચે નથી. ”

“ એ નકાબાઈ ! એ ચોરણો ન કહેવાય; એ તો પાટલૂન છે. ”

“ નકાબાઈ ! નાતનું નામ મૂકાની; અમે તો અત્યાર સુધી જોતા આવ્યા છીએ, અને અમને તો લાગે છે કે નાત હવે જવા બેડી છે, તેમાં આપણે શું કરશું ? બજેલાઓ કહે છે કે નાતના જમાનાને અનુસરતા ધારા ધોરણો બાંધો અને કેંક આગળ વધો; પણ કોઈ દાદ દેતું નથી. કોઈને નાત બહાર કરવામાં શુરાપુરા પણ કામના કંઈ સારા કામો કરવામાં કુંભકર્ણ જેવા થઇ જાય. અમથા અને મહત્તર જેવા માજનમાં બેસે. ધધો કાંઈ કરે નહિ, નાતના નાણા પચાવવા, ચોરાઈ માફ રાખવા, દીકરીઓના પૈસા ખાવા, આવા અબણુ સ્થિતિ વચરના માજનમાં બેસી નાતની ચોવટ ડોળે ત્યાં માજનનો વચ્છર શું પડે ! હવે શું ? અગાઉની પેઠે નાત પાસે કાંઈ રાજ છે ? અત્યારે તો જરા કોઈ ખોટી રીતે હયોનીચો થાય તો કોટમાં ધસડાતું પડે તેમ છે. ”

“ માજન તેની હદમાં રહી કામ કરે તો માન મળે પણ હવે તેની હદ જ ક્યાં છે ? ”

“ હાં-જ ખડી વાટ ! નકા, હું’રો વહેવાડમાં બહું દમગજ; સાડંગધક ટો હજી છોકડું છે પણ આ મોંનાને શું કંઈ ગયું છે ? છ કાગે છે, કે નાટનો દિસાળ બહાર પાડો... આપડી નાટના કામો સો વાટના વિચાર ! કોઈ છાતું રાખવા જેવું હોય, કોઈ છટું ન કડવા જેવું હોય; કેમ બહું કે નહિ મહત્તર ? ”

“ હા-જ-ટો ”

“ જો નકા માજનને પગલવામાં માલ નહી. અમને કાગે છે કે દમે રુપીઆ ઉચાપટ કરી ગયા છે. સારી કાંઈ વાટ. ”

“ એવું હોય તો ચોખવટ કરી નાખોની ! ”

“ માડા ! નાટ નાટનું વડે ને મુઠાબાઈને વાને પાણી એમાં ચોખવટ શું કાઢી હોય ! જો તું મોનજી ને અને સાડંગધકને દમગજને નહિતર એમાંથી સાડું પનીનામ નહ આવે હો ? ”

“ હાં આ ! માખાપ ! ”

“ તાડા જમાઈને દાં દમનાં જ પીવા આવવાના છે. પાણી નાખશું દમગજો ? ”

“ મહિ નકાનગરીઆને ખજર દેવામાં આવે છે, કે-માજનની મના છતાં તમે મહિ સારંગધરને ત્યાં લક્ષ્મી દાગરી આપી અને નારતો ખાધો હતો એવું માજનની જાણમાં આવ્યું છે; માટે ચાર કલાકની અંદર એ બાજતનો ખુલાસો કરી જવો, નહિતર તમારા સંબંધમાં માજનથી વિચાર કરશે. ”

“ લે ગળી ! આ તો માજનથીતો કાજળ લાગે છે. હું તમને બધાને કે’તો તો કે માજનથીથી ઉપવટ ન થવાય તોપણ તમે કોઈએ મારું કે’લું ન માન્યું. હવે કોણુ જાણે શું થશે. ગળી, હું નો જાઉં છું. ”

“ બાપા ! ક્યાં ચાલ્યા ? ”

“ માજનને બોલે પાથડી મુકવા. ”

“હો! ખેસો, ખેસો! એમ જવાય નહિ; મોનજી કાકાને ખોલાવવા દ્યો.”

“લે મોના! તું કે'તો તો કે માજનથી કાંઈ નંઈ કરે, ને લે આ હુકમ આવ્યો.”

“નકાભાષ! માજ ને તો માયું ખોષ નાખ્યું છે. પણ તમે તેના જેવા કાં થાઓ? આવા રજાખર તો ગામમાં ઠેકઠેકાણે આવ્યા છે. મારા ઉપર પણ મોડલ્યું છે. શું આપણે કાંઈ ચોરી કરી છે કે કોઈની બીક હોય?”

“મોના, મોના! તું હાલે ગમે એટલા ગોઠા વાળે, પણ મને તો માજનના ધા વાદ આવે છે, મારી નીખશે હો?”

“અમને પણ માજનના કામ કેવાં છે તે અરાખર ખ્યાલમાં છે. કોષ મારતું કે મરતું નથી.”

“મોના! પણ નાત પાસે જવામાં વાંધો શો છે? આપણી આવડી મોટી નાતમાં હવે તો ઘણુંય ગયા માણસો હશે. હાલોની, આપણે અરજ કરશું. નાત તો ગંગાનો પ્રવાહ છે.”

“નકાભાષ! એ ગંગાજનો પ્રવાહ જેવામાં માલ નથી, તો પણ તેમાં કેટલો મેલ અને કંદો છે, તે તમારે જેવું જ હોય તો હલે ચાલો.”

“ઈ પડોશવાલા આપણે ટાં દીકરી હેતા નડી, ટો, આપણે શું કામ આપણી દીકરી ટવાં હેતી નોંધ્યો?”

“ત્યારે કંડાવાળા તમને દીકરી હેતા નથી, છતાં ત્યાં શું કામ મૂરકા મારો છે?”

“હ ઘોળા માથા વાળા જાપરીઆ તો રોકડીઆ ધરાક છે; વેવારમાં બીલકુલ લગાડ નથી. પુરતાં નાણાં ચુકવે તેનાં છે. ખોટું મોલતો હોઈ, તો પૂછે આ અમા તોસીઆને.”

“તું શું મોહું લઈને જોલજી! તારા ઉપર ટો મોટીસ કાઢી છે. બોલ! તારા શું ખુલાસો છે?”

“અમે શું કાંઈ નાતના ચોર છીએ? માળા-

એને ખાવા ખાખ નથી, કોડીની શાખ નથી, તો પણ જોર સિકંદર બાદશાહ જેટલું! પારકે પૈસા તારક-ધિન્ના કરનારા બાદશાહો! નાતના પૈસા ઉચાપન કરી ગયા છે, તે તો પ્રથમ પાછા કાઢોતી!”

“જા, જા! હું અમને માજનને કોણ પુછવા-વાલો છો?”

“ત્યારે જોયા જોયા તમારા માજનીઆના મોડલા!!”

“જા, જા! કાલકા! એસી વડસે મુઠોલા મેડો ભાગ્યો છોટી! વડસ બદા પાણીમાં નાખી ડીલો!”

“મુજો મડા મુજો મડા! નાટમાં કેમ જોલતું છ શીખતો જા! એવી ખડી વાટ હોય ટે પેટમાં રાખીએ, ને ખોટી વાટનો મોડીકો કડીએ હમંજ્યો! માડા દીકરા!”

“નંઈ મુટાય, નંઈ મુટાય! માજનના માણહને નાટ બાક નંઈ મુટાય.”

“ત્યારે તમારી આંખમાં ખૂંચતા હોય તેને જ વીણી વીણીને મારશો? આ તમારો ત્યાય?”

“હા, હા. અમારી સટાની વાટ છે.”

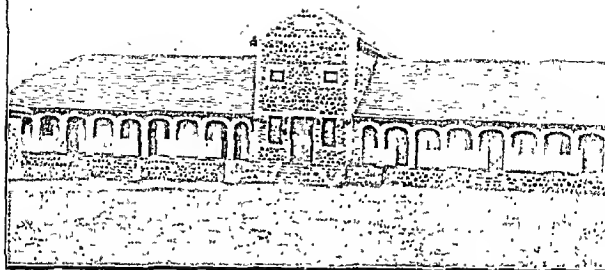
“ત્યારે ખેલો તમારો સટો.”

આપણા નકા નગરીઆએ જાણ્યું કે હમણું શેડીઆ વિચાર કરશે, ને હમણું ઠરાવ સંજગાવશે, ને હમણું નાત બહારનું વારંટ નીકળશે-ત્યાં તો બીજુજ વારંટ જાનવવા વડાની અંદર કોષ ખાખી વસ સજીત વ્યક્તિઓએ પ્રવેશ કર્યો; અને ‘અમથાચંદ હુલ્લાણી ઓર મહતઅંદ હુલ્લાણી કૌન હયે?’ કહેતા ત્રણ પોલીસ સીપાઈઓએ ટોળામાં લંગાણ પાડ્યું.

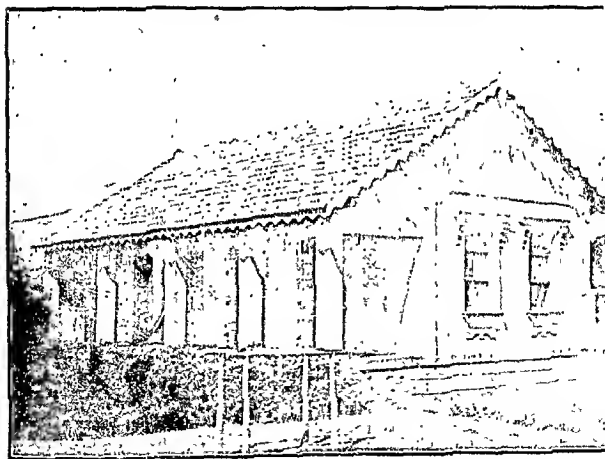
“કોણ? અમારા માજનના શેડીઆ? આ ઓટા પર બેઠો.”

“અસો દોનું ધુમટી પર.”

“પન જમાડાર જાખ! અમે કાંઈ કહ્યા-ફટવા કહતા નહી, ને કોષ જાખ, અમને શું ટામે પડે છે?”

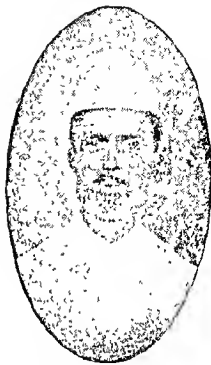
રોડ બાજુ લક્ષ્મીદાસ તથા રોડ ગેલિરીજ નેશનલ વિદ્યાર્થી ભુવન : રામડોલ

રોડ બાજુ લક્ષ્મીદાસ તથા રોડ ગેલિરીજ નેશનલ વિદ્યાર્થી ભુવનનું પુસ્તકાલય, વાંચનાલય અને અભિગમશૃંગ : રામડોલ
મોડે મહોદય

શ્રી. અમલુભાઈ મોતીચંદ : ચોરવાડ

શ્રી. દરખાચંદ મોતીચંદ : ચોરવાડ

શ્રી. શીવભાઈ રામભાઈ વઘીલ : કચ્છ-મોરબી

શ્રી. વનભાઈ નારણરામ : મુંબઈ

“દેખો ! હમારી પાસ વોરંટ હય, દોનોકું પકડોને લીયે. હમ દુસરી બાત નહિ સમજતે. જે કુછ કહેના હો સો ફાઇઝાર સાબ પાસ બોલના. ચલો રીધા.”

નકા તથા મોનજી શેઠને નાત બદાર થવાને બદલે ઉલટું માનવના શેડીઆઓને ‘વંડાબદાર’ બદલે ‘દરીવાપાર’ બવાનો પ્રસંગ આવ્યો.

x x

“સાબ ! અમાડો ડાડો ગુજરી ગીયેલો, ટેના અમારે ઘેડધી ગામ ખડચ ધીયા છે. વડશીની નાટો બમાડેલ છે. અમારે ઘેડધી પાંચ ટા નવનાટ અને વીસ વરોડી થીએલ છે.”

“અને એના કાકા નાયા કુલાણીને ત્યાંથી આક તો અધરણીની નાતું થીએલ છે, કેમ મક્તયદ, ખરું કે નહીં ?”...

x x

“હેં ? મારાજ ? તયેં—તમે જેલમાં ગીયેલા કે ?”

“હરામખોરી કરે નાત પટેલીઆ, અને યાસન યાય સામે થઇ તેમને ખુસ્કા પાડનારને. નાત પ્રપચનો હું બોક્તા થયો એજ ગુન્હો.”

x x

“પક્ષ તો નાના મોટા દરેક દેશમાં હોય, અને દેશના હિતાયે મતમતીતર પશુ હોય. પરંતુ પાશ્વાત્ય દેશો સમગ્ર કલ્યાણ કે સમગ્ર આપત્તિના પ્રયુગે પચાપચી ત્યજી અંકમ સાધવામાં કુશળ હોય છે, મટે જ તે રાષ્ટ્રો ઉત્થિત પ્રાપ્ત કરી શક્યા. ત્યારે ભારતના દુર્ભાગ્યે મહાભારતના કાળથી મારા કાળસુધી ધાર્મિક, સામાજિક, સાંસારિક કે રાષ્ટ્રકિય વિષયમાં ધરધરના તકાં ને વાડામાંથી અપણે છુટી શક્યા નહિ એટલે આ પ્રશ્ન છેડવો પડ્યો.

x x

“...ગૃહિણી અને ગૃહસ્થો ! પ્રાચીનકાળમાં આ આર્થાવર્તમાં ફક્ત ચાર જ ભતિઓ હતી—બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિ, વૈશ્ય અને શૂદ્ર. કેવળ ગુણ કર્મ ઉપરથી એ વર્ણોશ્રમો બંધાયેલા હતા. એ સ્થિતિ ધરતી સનના આરંભ સુધી ચાલી. ત્યારપછી હિંદુસ્થાન ઉપર પરદેશીઓના

ઉપરા સાપરી દુમલા થવા લાગ્યા; અને તેના સમયમાં પહેલી ત્રણ દિવ ભતિઓમાં ફાટ પડવા માંડી. આપણે વૈશ્યો જેની અંદર વણિક, કૃષિધાર અને કારીગરનો સમાવેશ થાય છે, તે બધાંની ધંધા ઉપરથી નવીન ભતિઓ પડી; અને નવીન નામો એ ભતિઓ એ ધારણ કર્પા—જેમકે કણ્ઠી, સોની, સુધાર, દળમ વાણિયા, કુંભાર ઇત્યાદિ. રક્તે રક્તે તમામ વૈશ્ય ભતિમાં ધર્મના ઝગમગ દાખલ થવા; જેના પરિણામે ફક્ત વણિક જેની એક ભતિમાંથી લગભગ સો સવાસો જેટલી પેટા ઝાતિઓ ફૂટી નીકળી. એ પ્રત્યેક પેટા ઝાતિને તે કાળમાં નાન કહેતા. એ દરેક નાન એક બીજાથી ઉંચી ગણાવાની સ્પર્ધાના પરિણામે લગ્ન-વ્યવહાર તો એક બાબુએ રહ્યો પણ વખતે વખતે અરસ પરસ બોજન-વ્યવહારનો પણ પ્રતિબંધ રખાતો....

૩૬

ફરીથી ઠરો

ફરીથી ઠરો ફરીથી ઠરો
ઉશ્કેશ આ ઉરમાં ધરો
નીરાશ થઇ નવ ઠરો
નિશ્ચય કરી મનથી ખરો

ફરીથી ઠરો.

કેા કાર્ય નિઃશ્વ નિવડે
જાહુ અડચણો આવી નડે
મૂર્ખાં ભલે તમને નડે
ફરીથી ઠરો.

કદી કાર્યમાં નય ના મળે
કરજો ફરી જમણા જળે
છતાંએ યત્ન ઉધો વળે

ફરીથી ઠરો.

દૈન્યાસાત્ર મોટી.

પાંડવ દૂત

લેખક:
શ્રી. કપિલ કક્કર એમ. એ.

[આ વિદ્વાન લેખકે પોતે મોઢવંધુ ન હોવા છતાં પોતાની સાહિત્ય સામગ્રી આ ખાસ અંક માટે આપવાની કૃપા દર્શાવી છે; તે માટે તેમનો આભાર—સં.]

૦૦૦

સ્થળ—વિરાટનો દરબાર

યુધિષ્ઠિર:—સારે આપ જરૂર એમ માનો છો કે જે અમારું છે, જેના પર અમારો હક્ક છે, તે પુનઃ પ્રાપ્ત કરવામાં યુદ્ધ એ અનિવાર્ય છે ? શાન્તિનો રસ્તો અમારી પાસે ખુલ્લો નથી ?

કૃષ્ણ:—ધર્મરાય ! તમારી પાસે બે માર્ગો ખુલા છે. જે રાત્રી પુનઃ પ્રાપ્ત કરવું હોય તો કૌરવો સાથે યુદ્ધ અને જે રીતે આ છેલ્લાં બાર બાર વર્ષોથી જીવન ગાળી રહેલા છો તેમાં જ સંતોષ અને શાન્તિ, એમાં જ જીવંતીનું સાદૃશ્ય અને આત્મશ્રેષ્ઠ માનતા હો તો જે યુગવેલું છે, તેના પર લક્ષ ન દેવું, અને તેને ફરીથી મેળવવાના સઘળા પ્રયત્નોનો વિચાર સુદ્ધાં ત્યજ દેવો.

ભીમ:—મહારાજ ! યુધિષ્ઠિરને આ બન્ને માર્ગો બતાવવા અને પોતાની પસંદગી કરવા છૂટ આપવી તેનું પરિણામ એક જ હોય ! યુધિષ્ઠિરને યુદ્ધનો મૂળથી જ કંટાળો—એમાં વળી કુટુંબ વિનાશનું જ્ઞાન, એટલે જે કાંઈ તેમને સામાન્ય સંયોગોમાં યુદ્ધ કરવા પ્રેરે તેનો અહીં અભાવ. વળી બાર બાર વરસો સુધી જંગલોમાં રખડીને અને ગરીબાઈ—ભુધા, શ્રમ એ વસ્તુઓથી એટલા ટેવાઈ ગયા છીએ કે હવે વૈભવો અને ભોગવી પણ ન શકીએ, અને રાત્રી ચલાવવાની કળા તો અમને સાંભરતીયે નહોત.

કૃષ્ણ:—ભાઈ ! ત્હારા વચનનો મર્મ રપટ છે. તું એમ માનતો હોય કે યુધિષ્ઠિર રણવીર છે અને લડવા માટે તેઓને સજ્જ કરવા એ બહુ મુશ્કેલ કાર્ય છે, તો ખ્રશ એ નથી. જે ત્હારી પાસે હકીકત રપટ મૂકે છે. યુદ્ધ વગર જે રાત્રી પાછું મળી શકે

તો યુદ્ધનો કશો આશય અમને સમજતો નથી. અને જે પાંડવ કુમારોએ પોતાના પિતાની માદો ફરીથી હાથ કરવા હથીઆર ધારણ કરવા પડે તો ધર્મરાય ત્યાં પણ પોતાનો વડીલ બંધુ તરીકેનો હક્ક ભોગવશે.

અર્જુન:—ભીમસેનને પોતાની ભયંકર પ્રતિજ્ઞાઓનું સ્મરણ થતું જણાય છે, અને યુદ્ધ વગર એ પ્રતિજ્ઞાઓ સંપૂર્ણ ન થાય માટે તેમની નજરે તો રાત્રી દિવસ રણક્ષેત્ર જ પડે છે. દુઃશાસનની છાતી ચીરી, દુર્યોધનની ઝાંઘ લાંગી—સતી દ્રૌપદીના છૂટા રહેલા કેશમાં એ રક્તનું સિંચન ક્યું ? એવાં એવાં સ્વપ્નાંઓ એ રાત્રી પડતાં ન્હોવા કરે છે. અને શાન્તિનો માર્ગ કેમ સુઝે ?

સહદેવ:—શ્રી કૃષ્ણ, આપ દેખા છો. ભવિષ્ય આપની નજરથી છૂપાએલું ન હોય. એ કાળના પડ-ઘડો આપની દૃષ્ટિ પાસેથી જે થવાનું છે તે ઢાંકી ન શકે. મઠને તો યુદ્ધ અનિવાર્ય જણાય છે. છતાં વિના યુદ્ધે જે અમે સંતોષ અને ન્યાય મેળવી શકીએ, એમ આપ માનતા હો તો આપને હાથ અને અમારી સઘળા બાજી છોડી દઇએ છીએ. આપ જ અમારા માર્ગગામી છો.

સાલકી:—પ્રભો ! આપ શાન્તિ રચાવવા અને યુદ્ધ અટકાવવા સુચવો છો, પણ આપણે જ યુદ્ધ માર્ગનું એવો મુદ્દારો ખાસ અભિપ્રાય છે. આપ યાદ કરો કે કૌરવોએ પાંડવોનાં ભરી સહામાં કેવાં કેવાં અપમાનો કરેલાં છે. નીચ દુઃશાસન સતી દ્રૌપદીને એકજ વખતે ભરી ભરસામાં બળાત્કારે લપ્ત ગયો અને ત્યાં પણ દુષ્ટ દુર્યોધને અતિ ભયંકર અપમાન ક્યું. હે મધુસૂદન, આપે જે એ સમયે અદસ્ય રીતે સહાય ન કરી હોત

તો એ નિરાધાર બિચારીની શી સ્થિતિ થાત ? વનવાસ દરમિયાન પણ હુણ કૌરવોએ પાંડવોને શું ઝોઝા સતાવ્યા છે કૌરવોના દરબારમાં વિરાજતા પૂજ્ય પિતામહ બીભ્મનાં જ્ઞાન, ન્યાય અને નીતિ એ સમયેક્યાં છૂપાઈ ગયાં હતાં ? શુરૂ દ્રોણ કેમ મૌન રહ્યા ? સતીએ ન્યાય માગ્યો ત્યારે ધૃતરાષ્ટ્ર કેમ કશું બોલી શક્યો નહિ ? શું આ બધી આગ યુદ્ધ વિના શમી શકશે ખરી ? એ અન્યાયો અને અપમાનોનો ખદસો આપણે તેઓને બ્યાજ સહિત આપવો જોઈએ. અશુનના ગાંડિવમાંથી વિષ જેવાં ઝેરી અને આગ જેવાં તીક્ષ્ણ શરો ન્યાં સુધી છૂટ્યાં નથી, આ મહાન ગદાધારી બીમસેન પોતાની પ્રચંડ ગદા લઈ કુરુક્ષેત્રને ખુદતો કુદી પડ્યો નથી, ખાળ છતાં કાળ જેવો સૌભદ્ર-અશુનને પણ વિસ્મય થાય તેવી રીતે રણસેનમાં વિક્રી પોતાના બાહુ ખતાવી શક્યો નથી ત્યાં સુધી કૌરવો લતે જીવે; પરન્તુ રણસેનમાં ક્ષત્રિયોને અનુકુળ-મનભાવતી રમતો શરૂ થતાં, કૌરવસેના તારાજ થશે. બીભ્મ કે દ્રોણ, કૃપાચાર્ય કે કણ્વ, દુર્યોધન કે દુઃશાસન, ડાહ્યાયુ ટકી શકશે નહિ. એકે એક યમસદને પહેંચી જશે, અને અંતે પાંડવો વિજ્યી થશે.

શ્રીકૃષ્ણ—ભારતના કલ્યાણ માટે, ક્ષત્રિય સમુહના રક્ષણને માટે, કુટુંબની શાંતિને માટે યુદ્ધ ન થાય એમ હું ઇચ્છું છું. છતાં કૌરવોનું અભિમાન, દુર્યોધનનો ગર્વ, ધૃતરાષ્ટ્રની નયજાઈ અને હસ્તનાપુરના સિંહાસનની આસપાસ વીંટળાઈ રહેલાં વાદળાંઓ, એ સઘળું જોતાં મને સમજાય છે કે સંગ્રામ થશે, લયંકર યુદ્ધ થશે અને એ અટકાવવાનો સઘળો પ્રયત્ન ભિથ્યા જશે.

સેવક—(દાખલ થઈને) મહારાજ, હસ્તનાપુરથી સંજય પધારેલા છે અને આપની દર્શન માંગે છે.

વિરાટરાજ—એમને યોગ્ય સન્માન સાથે અંદર તેડી લાવો.

યુધિષ્ઠિર—પધારો મહારાજ ! જે ગદન પ્રશ્ન અમારી સમક્ષ ખુદસો છે તેમાં આપની મદદ બહુ કિંમતી થઈ પડશે.

સંજય—(કૃષ્ણને પ્રણામ કરે છે.) હસ્તનાપુરથી આપ પાંડવ કુમારોને યોગ્ય સંદેશો લઈને હું કૌરવ કુળના વૃદ્ધ પુરૂષો તરફથી આવું છું.

નકુલ—અમે એ સંદેશાની રાહ જોતા હતા. કહો કે “દુર્યોધન મહારાજ કહેવરાવે છે કે રાત્ર્ય જોતું હોય તો યુદ્ધ માટે તૈયાર થાઓ.” સંજય મહારાજ, એવા સંદેશાઓ લઈને આપને અહિં સુધી આવવાની જરૂર નહોતી. લડાઈનું કહેણ લઈ આવવા માટે સંજયની પસંદગી ન હોય.

સંજય—તું ખરું સમજ્યો લાઈ. લડાઈનું કહેણ લાવનાર હું ન હોઉં. હું તો શાંતિનો સંદેશો લાવું છું.

યુધિષ્ઠિર—આપનું કલ્યાણ થાઓ. વિના યુધ્ધે અમને અમારું છે તે પાછું મળે એવી પ્રાર્થના કરીએ છીએ. કુટુંબનો વિનાશ મને ડાઘ પથ્થુ લાગે રૂચકર ન હોય. બોલો આપનો સંદેશો આપો. અમને અમારા પિતાનું રાત્ર્ય પાછું સોંપવા પધાર્યા છો ?

અશુન—બોલો બોલો સંજય, અમારી ન્હાનામાં ન્હાની માગણીનો સ્વીકાર થયો છે એ જાણીને જ્યુ અમે સંતોષ માનશું.

સંજય—યુધિષ્ઠિર, તું જાણે છે કે કૌરવ પક્ષ વધુ સમજ છે અને સમજ છે માટે અભિમાની છે. વિરાટ મહારાજના પુરોહીતનો સંદેશો કૌરવ સભામાં પહોંચ્યો ત્યારે ત્યાં ખીરાજેલા વીરનરોના આત્મામાંથી ક્યા ક્યા જ્વલતા પ્રકારની લાગણીઓ ઉભરાઈ હશે તેને તને ખ્યાલ છે ? પિતામહ બીભ્મ એમ કહે છે કે તમને તમારું રાત્ર્ય પાછું મળે. રાત્ર્ય ધૃતરાષ્ટ્ર એમ માને છે કે તેમાં ન્યાય છે. પણ દુઃશાસન, કણ્વ અને ચક્રવીર ઘેરાવેલો દુર્યોધન મક્કમપણે કહે છે કે પાંડવોને જ્યોત્સ્ના એક વેંત સરખો ટુકડો પણ નહીં મળે અને એ મેળવવાની ઇચ્છા હોય તો તેમને માટે રણસેન સિવાય બીજું સ્થળ નથી.

નકુલ—ત્યારે આપનો સંદેશો શો છે ?

સંજય—મહારો સંદેશો ધર્મરાય પ્રત્યેનો છે. અને તે એટલો જ કે રાત્ર્યને ખાતર કુટુંબનો

નાશ થતો અટકાવવો. દુર્યોધન જેવા હડીલા પ્રતિ-
સ્પર્ધીને તેની મગજીમાં રહેવા દેવો. જે રિયતિમાં
ધૃતરે મુકેલા છે તેમાં સતોષ માનવો. પોતાની યાન
દષ્ટિનો આ પ્રસંગે ઉપયોગ કરવો અને જગતની
શાન્તિના વિનાશક બનવાનું ધોર પાપ માથે ન
વહોરી લેવું.

ભીમ—અને બાર બાર વરસોથી જેમ પોતાના
ભાઇઓ અને પત્ની સાથ જંગલો અને વેરાનોમાં
ભગે છે તેમ જીવન બર ભમ્યા કરવું. પેટ ભરવા
માટે કોઇની સેવા ઉઠાવવા તૈયાર રહેવું. પણ જે
જન્મના હકથી પોતાનું છે તે મેળવવા ઇચ્છા પણ
ન કરવી. કારણ—કારણકે દુર્યોધન હડીલો છે અને
કૌરવો બળવાન છે.

યુધિષ્ઠિર—સંજય ! આપની સલાહ કોઇક પ્રસ-
ંગમાં કોઇક વ્યક્તિઓને રૂચિર થાય. પણ આપ
એમ માનતા હો કે બાર બાર વરસના વનવાસ પછી
પાંડવો નીર્જળ બની ગયા છે, ગરીબાઇથી ટેવાઇ ગયા
છે, લડવાની કળા ભૂલી ગયા છે અથવા ક્ષત્રીય મટી
બ્રાહ્મણ બની ગયા છે, તો એ આપની ગેરસમજ છે.

સહદેવ—અને એ બાર વરસોમાં અને અપમા-
નથી ટેવાઇ ગયા છીએ, દ્રૌપદીનું સલા વચ્ચે થયેલું
ધોર અપમાન ભૂલી ગયા છીએ. ભીમની ભીષણ
પ્રતિજ્ઞાઓ બુદ્ધી ચઇ ગઇ છે અને ઘેટાઓનાં ટોળામાં
રહેલા સિંહના બાળક જેવા બની ગયા છીએ એમ
માનવામાં આપનો ભ્રમ છે મહારાજ !

શ્રીકૃષ્ણ—હમેશાં શાંતિને માહનારા યુધિષ્ઠિરને
શાન્તિ અને સુલેહ જળવી રાખવાની સલાહ આપવાનો
આ સમય હોત તો એ કાર્ય મને અણગમતું નથી.
તમે ખરેખર એમ માનો છો—એમ ઇચ્છો છો કે
પાંડવો પોતાની ગત રિયતિ પુનઃપ્રાપ્ત કરવા માટે
પ્રયત્ન કરે એ પણ ન કરે ?

યુધિષ્ઠિર—મહારાજ સંજય ! માનવ ધર્મનું મને
જ્ઞાન છે, પણ ક્ષત્રીય ધર્મ હું ભૂલી શકતો નથી.
મહારા બાઇઓ મને સર્વદા અનુકુળ રહે એનો અર્થ

એવો નથી કે મહારે તેમના હૃદયની બધી ઇચ્છાઓ
દાખી દઇને હમેશાં મહારા તાબેદાર બનાવવા. બાકી
મહારી સ્વેચ્છાથી કૌરવ સભામાં દૂત રમીને મહારાં
વિલાસ, છેવટે મહારા ભાઇઓ, મહારી જાત અને
મહારી પ્રિય પત્નીને હું જુગારમાં મુકી શકું તે
વંખતે આપની સલાહ કે વૃદ્ધ કુરૂઓની અટકાયત
ન હોય અને બ્યારે જુગારમાં હારેલાઓ વનવન બટ-
કાને તેર તેર વર્ષે પોતાના બાહુબળ પર અને સ્વજ-
નોનાં પ્રોત્સાહનથી પોતાનું રાજ્ય ફરી મેળવવા બિલા
યાવ ત્યારે શાંતિની અને કુટુંબરનેહની શી કિંમત
છે. મહારાજ ?

સંજય—તહારા શબ્દો મહારા હૈયાને બેઠે છે. તહારી
વાત હું બરાબર સમજું છું. ભાઇ, કૌરવસભામાં પાંડવો
માટે જો કોઇનું હૈયું વધારે ધબકતું હોય તો તે મહારું
હૈયું છે. શા માટે હું આ સલાહ આપવા અહિં સુંધી
આવ્યો તે તું જાણે છે ? કોણ જાણે શા માટે પણ
રણસેન ઉપર બનતા બનાવોનું ચિત્રપટ મહારી આંખ
આગળથી એક પછી એક પસાર થતું હોય તેમ મહેને
ભાસે છે. છતાંએ હું અહિં આવ્યો, તમારા દર્શનને
માટે, યદુકુળનંદન શ્રીકૃષ્ણ જેના સંવાદકાર હોય તેને
મહારે શું કહેવાનું હોય ? પણ મહારી એક પ્રાર્થના
તેમના પ્રત્યે પણ છે. હું એમને વિનવું છું કે એક વાર
કૌરવોની સભામાં પધારી સંધિ માટે પ્રયત્ન કરી જાવે.
તેમનાથી વધારે કુલજ દૂત બીજો કોણ મળશે ? અને
તેમના પ્રયત્નનો જે જવાબ મળશે તેના ઉપર બારતનું
ભવિષ્ય અવલંબશે.

શ્રીકૃષ્ણ—સંજય, કૌરવોની સભામાં પાંડવો તર-
ફથી વિષી લઇને હું સત્તર આવનાર છું, અને
રમતનો છેલ્લો પાસો અજમાવી બેનાર છું. આપ
મહારા આગમનના બખર વૃદ્ધ પિતામહ અને ધૃત-
રાષ્ટ્રને કહેશો.

સંજય—રજા લઉં છું, મહારાજ. સત્તર પધારશે.

યુધિષ્ઠિર—વડીલોના ચરણમાં અમારા પ્રણામ
પડેઆડશે. [સંજય જાય છે.]

શ્રીકૃષ્ણ—યુધિષ્ઠિર,
હું પણ હવે હસ્તિનાપુર
તરફ જવા વિદાય થાઉં
હું. જે ભાવિ નિર્માયું
હશે તેમાં ફેરફાર કરવાનો
તો હવે અવકાશ નથી.
પણ પ્રતિસ્પર્ધાઓને
પરિણામથી સંપૂર્ણ
વિક્ષેપ કરવા એ આપણી
ફરજ છે.

યુધિષ્ઠિર—હવે મહા-
રાજ, આપ સિધાવો,
અને કહેજો કે પાંચ ગામ
ડાંઝાથી પ્રથમ અમે
સતોષ માનશું. અમને
વૈર નથી ગમતું. અમારી
થોડામાં થોડી માગણીના
સ્વીકાર કરવામાં આવે
ત્યાં સુધી અમને લોહી
રેલાવવાની ઇચ્છા નથી.
નહિ તો પછી યુદ્ધ માટે
અમે તૈયાર છીએ.

બીમ—મધુસૂદન,
કૌરવોની સલામાં તેમને
શાંતિ થાય તેવી રીતે
આપ બાપણ કરજો.
યુદ્ધના નામથી તેમને
એકદમ બડકાવશો નહિ.
તેમને રુચે તેવી રીતે
તેમનો ધર્મ કામળ
શબ્દોમાં તેમને સંભળા-
વશો. હું બીમ, આપને
કહું છું કે રનેહ અને
શાંતિની ખાતર અમે દુ-
ર્યોધનના તાબેદાર તરીકે

અવસર ખીતો નય

હે મનુષ્ય! અવસર ખીતો નય—ટેકું
ગયા કાલ કમળું નહીં આવે,
દોટિન કિયે ઉપાય;
ફિર કયોં બિરથા સમય શુભાવે,
સુંદર શ્યામ ભૂલાય—હેં

જૂકે જગડી જૂડી માયા,
કયોં વૃંદનમેં હુબાય;
અંતકાલ દોઈ કામ ન આવે,
ફિર કાહે ભરમાય—હેં

ભવસાગર જલ તરન કડીન હૈ,
પ્રભુ બિન કૌન સદાય;
નૈયા તેરી પાર લગેગી,
જો દિયમેં હરિનાય—હેં

રટ હે રસના નામ હરિકા,
મદિતભાવ ઉર લાય;
સુખિ મિલેગી જન્મ મરણસે,
પ્રભુ પદ પંદર પાય—હેં

ડો. વૃંજલાલ વલ્લભલાલ મેહતા—મોરબી

પણ રહેવા ખુશી છીએ.
ભાષ્યોનો પ્રેમ કાવમ
રહો અને ધૃતરાષ્ટ્ર શાંતિ
પામે, એમ મહારીઈવળા
છે. યુધિષ્ઠિર શાંતિને માહે
છે અને ક્યાણુ હલ્લના
અણુને સંદાર ગમતો
નથી. મહારી તરફનો આ
સંદેશો છે.

શ્રીકૃષ્ણ—જરો દોઈ
કાળામિસમા જવાલાયુ-
ખીમાંથી શિતલ જળનો
પ્રવાહ ચાલતો હોય તેવી
તદારી આ વાણી છે.
તદારા મોહમાં આ શબ્દો
અજાણ્ય જેવા જણાય
છે. ભાષ, હું જાઉં છું.
મહારાથી બનતું કરીશ.*

* બાકીનો રસિક શામ
આવતા અંકોમાં પ્રગટ થશે.

❦

શિક્ષક—(વિદ્યાર્થીને)
Soulનો ઉચ્ચાર
શું થાય? ધીરજ.
ધીરજ—સાહિબ.
શિક્ષક—તને સાહિબ ઉ-
ચ્ચાર ક્યા મૂર્ખે
શિખર્યો?
ધીરજ—સાહેબ! આપેજ.

❦

[લેખકશ્રી ડૉક્ટર હોવા છતાં જ્ઞાતિના પ્રશ્નોમાં ખૂબ રસ લેતા હોય તેમ લાગે છે. જ્ઞાતિ રૂપી રાણીની નાશ તપાસીને તેનું નિદાન કરતા હોય તેમ હાકની પરિસ્થિતિ તથા તેના ઉત્થાને સુચવવાનો તેમણે આ લેખમાં વખાણવા લાયક પ્રયત્ન કર્યો છે.-સં.]

જ્ઞાતિ સુધારણા કેવી રીતે થઈ શકે, તે ઉપર મારા વિચારો રજૂ કરું છું.

સમાજ એટલે વ્યક્તિઓનો અનેલો સમૂહ. દરેક વ્યક્તિના કર્તવ્યની અસર સમાજ ઉપર થાય છે અને સમાજની અસર દરેક વ્યક્તિ ઉપર થાય છે. સમાજની દૃષ્ટિએ આપણે વ્યક્તિને, જ્ઞાતિ-સમાજને અગર સમસ્ત સમાજને, બુદ્ધો પાડી શકતા નથી, છતાં સારી રીતે કામ થઈ શકે તે હેતુથી સમાજના નાના મોટા ભાગો પાકવામાં આવેલ છે. આપણે આ મોટા સમાજના ભાગ રૂપ છીએ. ત્યાં સુધી આપણી આબુઆદનો સમાજ અગાઉ કર્તવ્યની, સંસ્કાર વગરનો તથા સંકુચિત દૃષ્ટિનો હોય, ત્યાં સુધી અમુક વ્યક્તિઓ ધણું કરે છતાં પ્રમાણમાં નોંધણે તેટલો ફાયદો મેળવી શકતી નથી, પણ તેથી એમ નથી થતું કે દરેક વ્યક્તિએ પોતાની ફરજ ન બજાવવી.

આ સમાજના એક નાના ભાગ એટલે કે જ્ઞાતિ સમાજ ઉપર આપણે વિચાર કરીએ. જ્ઞાતિ એ પરંપરાગત સામાજિક કલણ છે, પણ કલણ કરતાં જુદું જીવન તેમાં છે. કુટુંબ પછી બીજા કોઈ સનાતન સંસ્થા હોય તો તે જ્ઞાતિ જ છે. જ્ઞાતિ મારફતે આપણે સામાજિક ધર્મનું પાલન કરી શકીએ છીએ. તે મારફત આપણાં આખાં જીવનનો સહકાર કેળવી શકીએ છીએ. જ્ઞાતિમાં રહેલું જીવનજલ્લીનું તંત્ર કાઢી નાખી ફક્ત સહકારનું તત્ત્વ કેળવીએ તો જ્ઞાતિનો પુનરુદ્ધાર થાય. જ્ઞાતિની વ્યવસ્થા જ સહકાર ઉપર રચાયેલી છે. કોઈ પણ વ્યક્તિ જ્ઞાતિના આશ્રય અને સહકાર સિવાય સ્વતંત્ર પણે રહી ન શકે. પ્રત્યેક ક્ષણે આપણને જીવનમાં બીજાની જરૂર પડે છે. નાની વસ્તુઓનો પણ ખર્ચ

પડે છે, તો મનુષ્યનો કોને ન પડે? આ બધી વસ્તુઓ ખ્યાલ તદ્દન બાવહારિક બુદ્ધિથી કર્યો. આપણને બીજાનો ખર્ચ પડે છે, આપણે બીજાની સહાય લેવી પડે છે, તેથી આપણે બીજાને સહાય કરવી એ માત્ર બાવહારની વાત થઈ, પણ આપણે તો આગળ વધી સ્વાર્થેષ કરી સ્વાધીન લાલસા છોડી જતા કલ્યાણ માટે કાર્ય કરતાં શીખવું જોઈએ.

પ્રત્યેક માણસ સેવાની ભાવના સમજે, કેળવે અને આચારમાં ઉતારે તો સંસાર સ્વર્ગસમ સોહાય. બીજાને કનડી, કચરી આપણે પ્રગતિ સાધી ન શકીએ. આજે જ્ઞાતિસંઘર્ષમાં જે દંઝ અને જોડકાં ચાલે છે તેનો નાશ કરવાના રસ્તા લેવામાં જરાપણ બોહું નથી. અગાઉતા, વહેમ, તાંત્રિક, જાદુ, ધર્મસુસ્તતા અને હુલ્લસંકુચિતતાનું રાજ્ય જો જ્ઞાતિમાં ચાલવાનું હોય તો તેની સામે બળવો કરવો એ જ જ્ઞાતિની ઉત્તમમાં ઉત્તમ સેવા છે, ત્યાંસુધી જ્ઞાતિના દોષોને આપણે ટેકા આપતા રહીશું, ત્યાંસુધી ધણી જ મુશ્કેલી પડતી. જ્ઞાતિસેવા દરેક કરી શકે છે. કોઈ મનથી, કોઈ તનથી, કોઈ ધનથી, આપણા અગાઉ લાઈ બેઠોનો કેળવણી આપી સુધારીને, તો કોઈ બીજી રીતે. જ્ઞાતિસેવકે ધણું બ્યાનમાં રાખવાનું છે. પ્રથમ તો પોતાના વિચાર પ્રમાણે આચાર રાખવો જરૂરી છે. સેવા ધર્મ એ મોટામાં મોટો ધર્મ છે.

જ્ઞાતિની સુધારણા કેમ થાય તે વિચારીએ:

૧ કેળવણી-કેળવણી સુધારાનો પાયો છે. ભલે આપણાં જાળકો, બાલિકાઓ હવે કેળવણી લેતાં હોય તોપણ જે માતાઓ થઈ ગયેલ છે, જે મોટી ઉંમરનાં થયેલ છે, તે તો તદ્દન નિરક્ષર અગાઉ રહેલ છે; જેનો મોટો ભાગ આપણે ત્યાં છે. તે સમાજનો

લેખક:

ડૉ. લક્ષ્મીદાસ રણછોડદાસ મેતા

એમ. બી. બી. એસ.—જામનગર

બાળ ન સુધરે ત્યાંસુધી ઘણી જ મુશ્કેલી પડવાની. આ માટે નિરક્ષરતા નિવારણ સમિતિઓ નિમવાની જરૂર છે. જે મોટી ઉંમરનાં સ્ત્રીપુરુષો જોને અક્ષર-જ્ઞાન આપી વાંચતા લખતાં શીખવે; એક વખત દરેક મનુષ્ય વાંચતાં લખતાં શીખી જશે પછી તેને સુધારવાનું સહેલું પડશે. જ્યારે આમ થશે ત્યારે બાળકોને રોના પ્રશ્ન આપોઆપ ઉકેલાઈ જશે.

જ્ઞાતિ આ બાબત ભણેલ સ્ત્રીઓને સારાં પુસ્તકો ધેર પહોંચાડવાની તજવીજ કરી શકે છે. તથા બાળ સંમેલન, આરોગ્ય સમાહ વગેરે વાર્ષિક સંમેલનો ભરી કેળવણી આપી શકે છે. બાળમંદિરો માટે તજવીજ કરી શકે છે. પાંચ વર્ષની ઉપરના બાળકોને પ્રાથમિક શિક્ષણ સાથે કેળવણી આપી શકાય. જ્ઞાતિ તરફથી

પુસ્તકોની સગવડ થઈ શકે છે. આ બાબતમાં ચોપડીઓ આપવા, તથા નાનીસુની સ્કોલરશીપો તથા જરૂર પડે ત્યુશન આપવાનો પ્રબંધ કેટલીક જ્ઞાતિઓ કરી રહેલ છે. બને તો ઉચ્ચ કેળવણી માટે સ્કોલરશીપ પણ આપે છે. આ ઉપરાંત બાળકો સમૂહમાં બોલી શકે, તેટલા માટે ડીએમટીંગ સોસાયટી ચાલુ કરી શકે છે અને એમેચ્યોર કલબ પણ રચાવી શકે છે. એવી રીતે જુદી જુદી રીતે કેળવણી આપી શકે છે. કેળવણીનું ક્ષેત્ર વિશાળ છે. કેળવણી એવી ભેષણ કે બાળકોને ભારે ન પડે. આ ઉપરાંત ટાઇપ રાઈટીંગ, દેશી તથા અંગ્રેજી નામું તથા તાર ટપાલ લખવાની પ્રાથમિક તાલીમ આપી શકાય છે.

૨ વ્યાયામ-આરોગ્યતા—દરેક જ્ઞાતિ પોતાનાં બાળકોની શારીરિક રિયાત કેમ સુધરે તે બાબત પ્રયાસ કરી શકે છે. વ્યાયામશાળાઓ દમણાં દમણાં સારાં પ્રમાણમાં બોલાય છે, અને જે કાંઈ જ્ઞાતિ ન કરી શકે તો તેને માટે ઘણી જરૂર વ્યાયામશાળાઓ પણ હોય છે જેનો ઉપયોગ થઈ શકે છે. બાલિકાઓ માટે કાંઈ વ્યવસ્થા થએલ ન્નેવામાં આવતી નથી. બંને અંગેને સુધારવાની જરૂર છે.

૩ આર્થિક મદદ—ગરીબ માણસોને જ્ઞાતિ ફંડ કરી, મદદ આપી શકાય છે. તે ઉપરાંત થીમતો પણ જુદી મદદ કરી શકે છે. માસિક તથા વાર્ષિક મદદ આપવા પ્રબંધ થઈ શકે છે. ઘરગથ્થુ ઉલોગો શરૂ કરી મદદ અપાય તો આબજસને મદદ થપ થવા લેજું ન બને.

૪ વ્યાવહારિક ખર્ચો ઉપર કાપ—સીમંત વખતે થતા ખર્ચો, લગ્ન વખતે થતા ખર્ચો તથા મરણ બાદ થતાં જ્ઞાતિ બોજોનો ઉપર કારારથી જ્ઞાતિ અકુચ મૂકી શકે છે. આ ઉપરાંત આર્થિક સુધારો કરવા વ્યસનો, દેશનેબલ કપડાં, સીનેમા, નાલ્યગુડો, હોટલો વગેરે તજવાની જરૂર છે. જનશુવા ખાતર આનંદ થોડો વખત લેવાય તો ઠીક ગણાય, પણ તેમાં રચાયેલા રહેલું સામાન્ય જનતાને પાલવે નહિ. આ જનતો શોખ દિવસે દિવસે વધતો જતો

માલમ પડે છે, અને દરેક સરકાર એન્ટરપ્રાઇઝ-ટેક્સ, લાઇસન્સ શીઝ વગેરે વધારી આર્થિક વિટ-બજાને ઉત્તેજન આપતી હોય તેમ જણાય છે.

૫ મરણ પાછળના જમણવારે તથા વ્યવહારિક ઉપાયો—દરેક કાર્ય કરતી વખતે દેશકાળનો વિચાર કરવાનો છે. આપણા આપણા ધણીજ ડાહ્યા હતા એટલે દેશકાળને અનુસરી તેઓએ જે ક્યું છે, તેમાં ધણુંજ વિચારવાનું છે. ભારી માન્યતા મુજબ આપણી આર્થિક સ્થિતિ અગાઉ ધણીજ સંગીન હતી. સંયુક્ત કુટુંબ હોતાં અરસપરસને સહાય બન્યા જ કરતી. સાધારણ રીતે દરેક ઘેર અનાજના કોઠાર ભર્ષા રહેતા. ઘી, ગોળ, દૂધ, દહીં વગેરે દરેકને પુરતાં પ્રમાણમાં મલતાં તથા શાકભાજી, અથાણાં તથા પરચુરણ ચીજોનો વપરાસ ખડુજ ઓછો હતો. તે ઉપરાંત જરૂર પડ્યે ધરના માણસો સ્વેચ્છાથી કામ કરવા પુરતા પ્રમાણમાં મળી શકતાં એટલે તે વખતે માવા જમણવાર ભારરૂપ નહોતાં થતાં, બધે જોને માં મરણ થએલ હોય તેને સહાનુભૂતિ તથા મદદદારાં પ્રમાણમાં મળી શકતાં.

હાલના સંજોગો તદ્દન વિપરીત માલમ પડ્યા છે. હાલના સમયમાં આપણી આર્થિક સ્થિતિ તદ્દન નુબળી થઇ ગયેલ છે. આપણી આવક આપણા બ્યાવહારિક ખર્ચોને પહોંચવા અશક્ત જણાણી છે.

નાતવરા ખર્ચ કરાવવાના વ્યવહાર ઇલાજો—પ્રથમ તો આ ખાતમમાં મોટાં પ્રમાણમાં વિચાર પલટો કરવો જરૂરી છે. તે માટે પ્રચાર કાર્ય કરવાની જરૂર છે. જેમાં આ ખર્ચોથી થતી આર્થિક હાનિ તથા પછવાડે રહેલ મનુષ્યોને કેટલી આર્થિક વિટ-બજા તથા કેવું માનસિક દુઃખ થાય છે તે તથા તેને પરિણામે તેના બાલ અગ્યાઓને પણ કેટલું ભોગવવું પડે છે તેનો ચિતાર આપવો જરૂરી છે. વિચાર પ્રદેશમાં પ્રગતિ થયા બાદ તેનો અમલ થઇ શકે. હાલના સંજોગોમાં એક નિયમ કરવો જરૂરી છે. વયોજૂદો એમ માને છે કે મરણ બાદ બ્યવહારિક રીતે જમણવાર થવુંજ જોઇએ. કોઇને ગરીબ

દેખાણું ગમતું નથી, એટલે ન્યાયુધી મોટાભાગમાં સમજ પેદા ન થાય ત્યાં સુધી જોને આવા જાતિ-ભોજન કરવા હોય તેને તેમ કરવા છૂટ આપવી અને જે તેમ કરે તેની પાસેથી જેટલું જાતિભોજનમાં ખર્ચ થાય તેટલી અથવા તેથી વધારે રકમ જાતિના ખીજ ઉપયોગ માટે ફંડમાં લેવી એટલે મોટે ભાગે આવા જાતિભોજન આપોઆપ બંધ થઇ જશે. સ્થિતિનો વિચાર કરતાં એમ જણાય છે કે ઓછામાં ઓછા પાંચ વર્ષ માટે આવા જાતિભોજનો સદંતર બંધ કરવા જરૂરી છે, છતાં જોને કરવા ઇચ્છા થાય તેઓને ઉપરના નિયમને અનુસરીને બીજી શકે તો એક વર્ષ બાદ તેમ કરવા રજા આપવી. ન્યારે મોટે ભાગે સર્ગા વહાલાંઓનું જાતિભોજન કરવા માટેનું દયાણુ પણ ઓછું થઇ જશે, અને સમય અચોક્કસ હોતાં આવાં જાતિ ભોજનો ઘસાઇ જશે. મરણ પાછળ કાંઇ પણ જાતિ ભોજનો ધસાઇ જશે. મરણ પાછળ કાંઇ પણ ખર્ચ ન કરવાનો મારો મત થાય છે. આવો ખર્ચ પછવાડે રહેલ મનુષ્યોને હાલના સંજોગોમાં ભારરૂપ છે. ૬૦ વર્ષથી ઓછી ઉંમરના મરણ પાછળ જાતિ-ભોજન કરવા છૂટ ન હોવી જોઇએ.

૬ શુદ્ધ ઉદ્યોગો—આ એક જરૂરી વસ્તુ છે. શુદ્ધ ઉદ્યોગોનાં ઉદ્દેશ મનુષ્યની આવકમાં કેમ વધારો થાય તે છે, પણ તેના મુખ્ય હેતુને બદલે આજકાલ આપણી બહેનો ધરના કામો પૈકી અમુક કામો કાઢી કરતાં અથકાય છે અને પૈસા ખર્ચો ખીજ પાસે કરાવે છે; જેથી વધારે નવરાસ મળતાં તેનો ઉપયોગ શોખની ચીજો બનાવવામાં ગાળે છે. ન્યાં અચાવ કરવાની જરૂરિયાત છે, તેને બદલે શ્રીમંતોની નકલ કરવાથી ક્યારેક નથી. ચાલુ વપરાસમાં આવે એવી ચીજો બનાવી ઉપયોગમાં લેવી એ યોગ્ય છે. સીવવાના સંચાઓ આપણી બધી બહેનો રાખી ન શકે, તે માટે જેવા વર્ગ દમણાં ક્યાંક ક્યાંક છે, તેવા વિશેષ શ્રીમંતો તરફથી બોલાય એ ઇચ્છનીય છે. આ ઉપરાંત સારા સારા ભરત કામો, શુંથણ કામો, રંગ બેરંગી મોતીના તોરણો, જુદી જુદી જાતની સાડલા ઉપર મૂકવાની કોરો, મોતીથી ભરેલાં જુદી

જુદી જાતનાં રમકડાંઓ તથા બીજી અનેક ચીજો બનાવી શકાય છે, જેથી પોતાને આનંદ આવે છે, અને પારકી કુશલી કરવાનો વખત ઓછો રહે છે. આવી ચીજો શ્રીમંત વર્ગ બનાવે તે ઇચ્છના ભેગ છે, પણ બીજા વર્ગો આવી ચીજો વધારે પ્રમાણમાં બનાવે તે ઇચ્છના ભેગ નથી, કારણકે આ ચીજો ઓછા વધતા પ્રમાણમાં ખર્ચાળ છે. અને તેથી તેના વિશેષ મોઢ હાનિકર્તા છે. જો આવી ચીજો બનાવી વેચી શકાય તો ફાયદો છે. પણ આમ કરવા કોઈ સંસ્થાએ બંદાબસ્ત કરવો જરૂરી છે. આપણી બહેનોથી તે જતી ન શકે. આવી બાબતમાં શ્રીમંતો ધારે તો મદદ રૂપ થઈ શકે છે.

૭ બ્યાવહારિક રીતરિવાજો—આ વિષય હમણાં બહુ ધ્યાન ખેંચી રહ્યો છે. આપણી સામાજિક સ્થિતિ એવી બગડતી ચાલી છે કે આપણા સમાજનો મોટો ભાગ આર્થિક બોલે ખમી શકે તેમ નથી, છતાં ન છૂટકે દિવસે દિવસે વધારે ને વધારે બોલે તેના ઉપર લંબાય છે. આવા બ્યાવહારિક રીતરિવાજોમાં મરણ પાછળના જમણવાર, મરણ પાછળના બાર માસનાં ખર્ચો, શ્રીમંત પ્રસંગે થતાં ખર્ચો, વેશવાળ પ્રસંગે થતાં ખર્ચો તથા લગ્ન પ્રસંગે થતાં ખર્ચોનો સમાવેશ થાય છે. મરણ પાછળના ખર્ચો વિષે જુદું લખવામાં આવેલ છે. શ્રીમંત પ્રસંગે ખર્ચ નોતાં કાંઈ ખર્ચ કરવાની આવશ્યકતા નથી. આ પ્રસંગે મનની શાંતિ, તથા શરીર સ્વસ્થ રહે તેવા ઉપાયો લેવા જરૂરી છે તેને બદલે ચારે બાજુથી ઉપદ્રવોનો ભેટા કરાય છે. આ પ્રસંગે થતી લેતી દેતી પણ વધારે પડતી થાય છે.

વેશવાળ પ્રસંગે પણ ખર્ચોનો વધારો થતો જાય છે. કુટુંબીજનો જાણે દરખેલા થઈ ગયા હોય તેવા જણાયા છે. લાંબી કુચ કરવી બાકી છે, એ તેઓ બૂલી જાય છે. વેશવાળ થતાં બંને પક્ષો ધણી ખુશ થતાં જણાયા છે, પણ લાંબી કુચને અંતે મોટે ભાગે એવું થાય છે કે બંને પક્ષોના સ્નેહ બંધન શિથિલ થઈ ગયાં હોય છે. કન્યાપક્ષ લેણીમાં પાછું વાળી નેતો નથી, અને વરપક્ષે મહત્વ સાચવી રાખવા શિર

કુંકાવતું પડે છે, છતાં સ્નેહ તત્વ વખાના દાખલા થોડા મળે છે. લગ્ન પ્રસંગનાં ખર્ચોથી સમાજ તારી ગયેલ જણાય છે. વેશવાળથી માંડી બાર માસના પરબોની લેણી તથા લગ્ન પ્રસંગે કપડાં દાગીતાનો વિચાર કરતાં એમ જણાય છે કે આપણે સારા ધનાઢ્ય હોવા જોઈએ. સોનાના હાથ કુદકે જૂસકે વધતા ચાલ્યા છે. ચાંદીની લેણી નહિ જેવી થઈ ગઈ છે. બારિક રેણુથી ભરપૂર શૃંગારોનો ઉપયોગ થયો થઈ ગયેલ છે. જિંદગીભર પેટીની બહાર ન નીકળે એવાં કપડાંનો સંચય થઈ રહ્યો છે અને લાંબા સમયે તેવાં તેવાં કપડાં દેખાય એ જાણી આપણી સાચવણી શક્તિ માટે ગર્વનો વિષય થઈ પડે તેમ છે. મારા મત મુજબ આધુનિક સ્થિતિનો વિચાર કરતાં વરપક્ષ વાળાને વેશવાળથી માંડી લગ્ન સુધીમાં બધાં ખર્ચોનો સમાવેશ થતાં રૂ. ૧૦૦૦ થી ૧૨૦૦ નો ખર્ચ થાય તથા કન્યા પક્ષને રૂ. ૩૦૦-૪૦૦ થાય તેવી મર્યાદા કરવાની આવશ્યકતા છે. આ ઉપરાંત ગામ-ઝાંપિ, ગોરનું દાણું, કેળવણી ફંડ વિગેરેનો ખર્ચ પણ ખર્ચમાં વધારો કરે છે. લગ્ન પ્રસંગે દેવાના વધાવાની રકમ પણ ન્યાં સંબંધ વધારે હોય, તથા એક જાતિ મોટી હોય, તથા લગ્નમાળો સામંતો હોય ત્યાં સાધારણ આવકવાળાનો એકથી બે પચાસ લાખ નવ તેવી સ્થિતિ છે. આ બધાનો વિચાર કરતાં કરતાં સાધારણ માણસને બે હોકરા તથા બે હોકરીઓ પરણાવતાં કેટલી રકમ ખર્ચવાની થાય તે વિચારતાં આવક કરતાં જનક ધણી મોટી થાય છે. ન્યાં ખચત ન હોય, ન્યાં દયાવાની સ્થિતિ હોય ત્યાં આવા પ્રસંગે નવેસરથી દયાવાથી બોલે અસહ્ય થઈ પડે છે અને હેન્ટે ચિંતાશી દરદ લાગુ પડે છે, જેથી કરી મન તથા શરીર નબળું પડે છે, અને તેમ થતાં મનુષ્યનો શત્રુ દરદ લાગુ પડે છે અને ખર્ચ કહીએ તો આ એક જાતનો ધૂપ છે.

૮ ગોળનો વિસ્તાર—હેન્ટમાં આપણે ત્યાં જે નાના તમાઓ છે, તેનો વિસ્તાર કરવાની જરૂર છે. ગોળનો વિસ્તાર ઉદાર દિલથી કરવો જરૂરી છે.

કાઠિયાવાડમાં રહેતા યાત્રીભાઈઓ સંકુચિત મર્યાદા હોતાં બહુ મુઝાતા દેખાય છે. આપણું માનસ સંકુચિત જણાયું છે. નજીક નજીક રહેતાં છતાં એક બીજા સાથે મળવાના પ્રસંગો થોડા મળે છે. સંગઠન જેવી વસ્તુનો અભાવ છે અને જ્યાં સંગઠન ઓછું ત્યાં કાર્યસિદ્ધિ પણ ઓછી. અત્યારે જ્યાં વિશ્વબંધુત્વના આંદોલનો ફેલાવા માંડ્યા છે, ત્યાં હુંક મર્યાદાઓ વિશાળ બનાવવાની આવશ્યકતા નજરે પડે છે.

આ ઉપરાંત બીજા ધણા સુધારા યાત્રિ કરી શકે છે. પણ હાલના અગ્રેસરોનું માનસ જોતાં તેમ બની શકે તેમ જણાતું નથી. એટલે બીજા રસ્તા જે દંડ, શિક્ષા, કાયદાનો છે તે અજમાવવો જોઈએ. યાત્રિનાં ધારાધોરણ હોય છે, પણ તેનો અમલ મોટે ભાગે ગરીબ ઉપરજ થાય છે. કૃષ્ણની ઇચ્છા એવી જણાય છે કે જેને પરમેશ્વરે પ્રારબ્ધવશાત્ ગરીબ બનાવ્યો તેને સમાજે પણ છુંદેવો. આથી ભૂતનું માનસ આપ મેળે શુધરે તેમ જણાતું નથી. ખાલી સમજવટ, નૈતિક દબાણ કામ કરી શકે તેમ જણાતું નથી. સમાજની આર્થિક સ્થિતિ એવી યથા ગણ છે કે તેના વ્યવહારિક ખર્ચો ઉપર કાપ મૂકવાની જરૂર છે અને તેમ થાય તો જ સુધારો થાય તેમ છે. અત્યારની સ્થિતિમાં યાત્રિ સમાજમાં માનસનો પક્ષો થાય તેમ જણાતું નથી. તેથી જ કાયદાથી કામ લેવાની જરૂર છે. આવો કાયદો આપણે ત્યાં પ્રથમ જ થવાનો નથી. વડોદરા સરકારે યાત્રિના ધારાધોરણ ઉપર એક યા બીજી રીતે કાપ મૂકેલ છે. સિંધ સરકારે હમણાં જ કાપપણ લગનમાં રૂ. ૫૦૦) પાંચસોથી વધારે ખર્ચ ન કરવો એવો ઠરાવ પસાર કર્યો છે. આમાં દરેક ખર્ચનો સમાવેશ થઈ જાય છે.

આવા કાયદા થાય અને યાત્રિ તરફથી તેનું અરાબર પાલન થાય તો જ યાત્રિની સ્થિતિ સુધરે.

કાંટામાં શુલાબ

લેખક:

‘કાન્તિ-મોહન’ ધુળીઆ

+

શુલાબમાં કાંટા છે એમ હું નથી કહેતો, હું આમ કહું છું કે કાંટા શુલાબમાં છે ? હું કેમ ન માનું કે કાંટાઓમાં જ શુલાબની સદિ હોય છે ?

મને એમ ન કહો કે જીવનભરમાં દુઃખ જ લરેલું છે. દુઃખ તો સર્વત્ર છે જ, તે કયાં નથી ?

મેં તો મહાન દુઃખોમાં ય આદર્શ જીવન મેળવ્યું છે. વિપત્તિઓમાં જ જીવનનો વિકાસ થાય છે, અને કાંટાઓમાં જ શુલાબ ખીલે છે.

માળવીય મોઢ પરિસ્થિતિ

શ્રી. કિશોરદાસ ભા. ગુપ્તા વૈદ્ય

[આ લેખમાં આપેલી દૃષ્ટીએ જે ખરી હોય તે તે જરૂર સુધારણા માગી લે છે. થેષકે જેમ વસ્તુસ્થિતિ બદલે કરવાની ફાજ અદા કરી છે તેમ માળવાના મોઢ બંધુઓ જ્ઞાતિમાં જરૂરી સુધારા વધારા કરવાનું કર્તવ્ય બળવે એમ અમે જરૂર ઈચ્છીએ. સં.]

૦

આ પણા મોઢ વધુિક સમાજમાં જે ધણા વાડાઓ છે, તેમાંના કેટલાક તો વસવાટને લીધે જુદા જુદા પાડવામાં આવ્યા છે, તે જ પ્રમાણે લગભગ ૮૦૦ વરસ પહેલાં ગુજરાતમાંથી છૂટે પડી માળવામાં જઈ વસેલો

માળવીય મોઢ સમાજ છે. એ લોકો મોઢ સમાજના પ્રધાન ૬ થોક (શાખા) માંડીયા, અપ્પલજ ને ઘોઘરા (ગોલવા) વીસા ને દસામાંથી માંડલિયા વીસા કહેવાય છે. જૂના જમાનામાં આમ માંડલિયા વીસા મોઢમાંના ૧૪૪૪ કુટુંબો એમના બીજા બંધુઓથી છુટા પડી વેપાર ધંધાને અંગે તે વખતની માળવાની સુખાત (ડિસ્ટ્રીક્ટ) શહારંગપુર (હાલ સારંગપુર-દેવાસ રોડ) ના મુસલમાન સુબેદારના આશ્રિત જઈ વસેલા. તે લોકોએ એ ગામમાં જે સ્થળે વસવાટ કરેલો તે સ્થળ મોઢવાડના નામથી કહેવાવા માંડ્યું. પણ સમયના પલટાને લીધે ત્યાંની સુખાત બદલાઈ શહાનપુર (ત્યાંથી લગભગ ૩૦ માઈલ દક્ષિણમાં) માં કાયમ યથા તેને લીધે મોઢ બંધુઓને તે સ્થળ મૂકી દેવું પડ્યું. ત્યાંથી નીકળ્યા પછી ધણાખરા કુટુંબો શહાનપુરમાં જ સર્વ પ્રથમ જઈ વસેલા પણ ધીમે ધીમે મુસલમાન સત્તાનતની જગ્યાએ ઈંદોર, ઉજ્જૈન (ગ્વાલિપર)

ભોપાલ, દેવાસ વિગેરે રાજ્યોની સ્થાપના થવાથી જ્યાં ત્યાં વસવાટ કરી રહેવા માંડ્યા. દુર્ભાગ્યે સર્વ પ્રથમ સ્થાન શહારંગપુરમાં આજે કાંઈ પણ વસ્તી નથી અને મોઢવાડના નામે ઓળખાતું સ્થળ ઉજ્જૈન પડ્યું છે. ત્યાં કોઈ કોઈ વખત ખોદકામ થતાં કોઈક સ્થળેથી જૂની મોઢ વસ્તીના અવશેષોમાં સોના રૂપાના કામ, જર જવાહર, સોનાગોહોર વિગેરે કીમતી વસ્તુઓ મળી આવે છે.

આવી રીતે માળવામાંના પ્રધાન ચહેરો ઈંદોર ઉજ્જૈન, દેવાસ, શહાનપુર ને ભોપાલ તેમજ તેમની આજુબાજુના સ્થળોમાં જઈ વસેલા માંડલિયા વીસા મોઢની વસ્તી અસલના જૂના વખતમાં ૧૪૪૪ થરની હતી; જેને લઈને તે વખતના ધારાધોરણ કારજ બવન દાર વિગેરે ૧૪૪૪ ના નામથી કહેવાવા માંડ્યા, જે હજી સુધી એજ જૂની પ્રણાલિકામાં ચાલ્યા જાય છે. જે કે ૮૦૦ વરસના ગાળા દરમિયાન આજની ચાલુ થર ગણતરી થઈ લગભગ ૬૦૦ જેટલી રહી છે, તે મનુષ્ય સંખ્યા કુદરે માંડ માંડ ૧૪૪૪ જેટલી થશે. આમ વરસદીકે ૧ કુટુંબની ખોટ પડવાની જે કારણ છે તેમનો ખુલાસો નીચે વર્ણવવામાં આવનાર પરિસ્થિતિના વિવેચન ઉપરથી સ્વાભાવિક ખાનગી આવી જશે.

કેળવણી:—પ્રત્યેક સમાજ કે કોમની પરિસ્થિતિનો આધાર જે તે સમાજમાં અપાતી કેળવણી

* માળવામાં વસતા સંપૂર્ણ મોઢ લોકોના સળોત્રી દેવી દેવતાના સ્થળો અખર તે બદ્ધપુરોને સતિઓના સ્મારકો વિગેરે ન્હાના ચિન્હો આજે પણ શહાનપુર ને તેની આજુબાજુના સ્થળોમાં મોજુદ હોવાથી તેમ જ જૂની મોજુદ સંસ્કૃતિ વખતે મોઢ જ્ઞાતિને મળેલો ભાગ (બગીચો) પણ એ જ સ્થળે હોવાથી બધી મોઢ વસ્તી એક વખત ત્યાં જ હોવી જોઈએ એમ સાબિત થાય છે.

ઉપર રહેલો છે. એ સર્વ સામાન્ય નિયમ હોવા છતાં માળવિયોમાં તેનો કેટલો દુર્ભાવ છે, એ વાત અત્રે રજુ થયેલ આંકડા ઉપરથી રહેજે જ સમજી શકાય એવી છે. માળવિયોના લગભગ ૬૦૦ જેટલા ઘર ને લગભગ ૧૫૦૦ જેટલી મનુષ્ય વસ્તીમાં માંડ માંડ ૧૫ જેટલા યુવકો (નહિ કે પ્રૌઢ પુરૂષો) એદ્રિક મુધીનું શિક્ષણ મેળવેલા હાલના ચાલુ જમાનામાં મંળી આવશે અને બીજા બધા કામ ચલાકિ જેળવણીના આધારે પોતાનું ગુજરાન ચલાવતા હોય છે, ત્યાં કન્યા જેળવણી એ સ્વયંવત જ હોઈ શકે છે છતાં રાજ્ય તરફથી કેટલાક રથળે પ્રાથમિક શિક્ષણ ફરજિયાત હોવાથી તે શિક્ષણ બિચારી કન્યાઓ મેળવી શકે છે. આવા અલ્પ જ્ઞાનવાળી રિથિતિમાં ભાગ્યવશાત કોઈ સારી સરખી નોકરી મળી આવવાથી અગર તો ધણા ધાપામાં કદાચ કોઈની પાસે ૫-૧૦ હમર જેટલી મૂડી મેળી થઈ આવે તો તે શાઈ અભિમાનમાં ચૂર થઈ પોતાનો મોજો સ્વચાલિત જોતો ઉપર વર્ચસ્વ મેળવવામાં વધુ માનનો હોય છે.

આવી રીતે અભિમાનથી અધળા અનેલા ને અલ્પ શિક્ષણને લીધે જ્ઞાન શૂન્ય વૃત્તિઓરાળા બિચારી ગરીબ ને અલ્પ જ્ઞાનવાળી યાતિના આગેવાન પંચ પટેલિયા બની ન્યાં પોતાનું રાજ્ય ચલાવતા હોય ત્યાં તો પછી અન્યાય અત્યાચાર, દુરાચાર, કુસંપ વિગેરે મંત્રીઓનો સહકાર મળવો એ સ્વાભાવિક જ હોય. આવા અન્યાય યુક્ત પંચશાસનના પરિણામે કેટલાક કુટુંબો નિસ્સંતાનતાને પ્રાપ્ત કરે છે. જ્યારે કેટલાક યાતિથી બહાર કાઢી મૂકેલાઓ યવનોના ભોગ બને છે. ખાસ કરીને જુલ્મી ને જોડકાં ગુજારનાર પંચ પટેલિયાઓ તો પોતાના પાપમય કૃત્યોના પરિણામે ગરીબોને વિનાશકારણ સંતાપવના કારણ સર મળેલા શાપને લીધે નિસ્સંતાન થઈને મરણ પામે છે. આ વિષયમાં પ્રમાણ પૂરક હેતુ ૪-૫ વરસ દરમિયાન અનેલો પંચ પટેલિયાઓના જુલમના પ્રત્યક્ષ બતાવનો દાખલો અત્રે રજુ કરીએ છીએ.

ઉત્તરેના પંચોએ એક યાતિભાઈને કોઈ કારણ

સર યાતિ બાહર મુક્યો હતો. તે ભાઈ પાસેથી દંડની અમુક રકમની વસુલાત કરી એનો વ્યવહાર ચાલુ કર્યો. યાતિ વ્યવહારના ચુકાદા પછી એક યાતિભાઈએ યાતિને જમણું આપ્યું. યાતિ જમણીની પંગતમાં બેસવા વાડીમાં જઈ તે ભાઈ નાથુરામે પોતાને પંગતમાં સામેલ બેસવાડવા રૂજમાં પંચોને અરજ કરી, પણ પંચોએ એને ના પાડી. તે ભાઈ પોતાનો ચુકાદો થઈ જવાથી તેજ જમણામાં સામેલ થવા હક પકડી ત્યાં જ બેસી રહ્યો, તેથી તેને અપમાનિત કરી સખત માર મારી વાડીની બહાર કાઢી મુક્યો. આવા અપમાનિત જીવનથી કંટાળી તે ભાઈએ ઘેર પહોંચી આપઘાત કરી તાત્કાલિક મરણ નિપમળ્યું અને વાડીમાંનું જમણું પુરૂ ન થયું તે પહેલાં વાડીની સામેથી જ એનું મહત્ત્વ સ્મશાને પહોંચ્યું.

સ્થાવર જંગમ મિલકતો:—ઈદારમાં વાડીને અનંતનારાયણનું મંદિર, હાતોદમાં મંદિર, ઉજ્જેનમાં વાડી સાથે રામચંદ્રનું મંદિર, દેવાસમાં વાડી, શાળપુરમાં વાડી ને મંદિર, ઝોંકરમાં વાડી ને મંદિર, ભોપાલમાં વાડી તેમજ વારસ વગરના મરણ પામેલાઓની સ્થાવર મિલકતો જે તે સ્થાનિક પંચોની પાસે છે. ઉજ્જેનની વાડી ક્ષિપ્રા નદીના કંઠે આવેલી હોઈ ઘણી વિશાળ છે. એનો ઉપયોગ યાતિના જમણું પુરતો જ હોય છે. પણ જો એમાં સુવ્યવસ્થા થાય તો તે જમણું સવાય બહાર ગામથી તીર્થયાત્રાએ આવનારા યાતિના સહ જુદરથોના ઉતારા માટે ઉપયોગી થઈ પડે એવી છે. પરંતુ દુર્વ્યવસ્થાને લીધે એ બાજતમાં કોઈને કાંઈ જ પડી નથી.

જંગમ રકમમાં કોઈ ખાસ મોટી રકમ તો છે જ નહિ, ન કોઈ પણ જાતના દંડ વિગેરે છે. નાની સુની રકમ સાચવવામાં પણ સુયોગ્ય દ્રષ્ટિઓના અભાવે હંમેશ દિસાજ પતાવતી વખતે ઝગડાઓ બેલા થાય છે. જેના પરિણામે પક્ષપક્ષને લીધે યાતિમાં ભાગલાઓ પડી જાય છે. આવી રીતે જંગમ અને સ્થાવર મિલકતોની કેટલા દરજ્જાની સુવ્યવસ્થા છે તે નીચે નોંધેલ દાખલા પરથી તરત જ દેખાઈ આવશે.

ઉદારમાં લગભગ ૮ વરસ પહેલાં 'ધર્મશાળા' હર્ષોદ્ધાર સોસાયટી' નામની સંસ્થા સ્થાપવામાં આવી હતી. તેનો હેતુ ધર્મશાળાની સ્થાપના કરી ત્યાંની ખાલી જમીન ઉપર તબેલાઓ બાંધી ઉપજાવવામાં કરી તેનાથી સંસ્થાના ભાગીદારોને લાભ પહોંચાડવાનો હતો, માટે એ સંસ્થાની મિલકત ઉપર યાત્રી પંચોતો કોષ્ટ પશુ હક રાખવામાં આવ્યો ન હતો. આમ પ્રત્યેક ભાગ દીકરો રૂ. ૨૫ પ્રમાણે રૂ. ૧૫૦૦ બેગા કરવામાં આવ્યા હતા, જેના તબેલાઓ બાંધી હોડે આપવામાં આવ્યા છે; પરંતુ શેર હોલ્ડરોની રકમનું નહિ બ્યાજ કે નહિ નફો. ન આજ સુધીના દિસાજનો કોષ્ટ રિપોર્ટ બહાર પાડવામાં આવ્યો છે. આટલું જ નહિ, પણ જોડકાની ગુજરાત સત્તાધીશોએ ભાગીદારોની કોષ્ટ પશુ મિલકત બેલાવ્યા વગર કે તેમની રજા મેળવ્યા સિવાય તે શેર હોલ્ડરોની મિલકતને ધર્મશાળાની ખીજા મારત સાથે ગિરો મુકી દીધી છે. એ માળવાની સહુથી મોટી પંચાયતનો કચ્છાજનક એક જ પ્રશ્ન ત્યાંની પરિસ્થિતિ વિશે વાચક બંધુઓનું ગંભીર ધ્યાન ખેંચી દે છે.

જ્ઞાતિની આર્થિક સ્થિતિ:—જે સમાજમાં કેળવણીમાં દુર્લભ હોય તે સમાજની આર્થિક સ્થિતિ નબળી જ હોવી જોઈએ એ નિર્વિવાદ પ્રશ્ન છે. છતાં તે બાબતમાં આંકડાઓ પરથી તેની વિશેષ ચોખવટ થવાનો સંભવ છે. યાત્રીના લગભગ ૬૦૦ જેટલા ઘરમાં સેક્ટે ૧ ધર લખપતીનું હશે. તેમાં પશુ માત્ર એ જ ધર ૨-૩ લાખ કે તેથી વધુ રકમના માલેક છે. બાકી તો લાખના આસરોની મુડીવાળા છે. આનાથી લગભગ બમણા એટલે કે ૧૨ ધર ૨૫ હજાર કે તેની આસપાસની રકમવાળા હશે. બાકીના લગભગ ૨૦૦ જેટલા ધર ૫ હજાર કે તેના આસરે મુડીપતિઓ છે. બાકી તો બિચારા નોકરી અગર કાંઈ નાનાસુના ધંધા ધાપાથી માંડ માંડ ગુજરાન ચલાવે છે. ઊંચી કેળવણી વગર કોષ્ટ કંપની કે રૂમ અગર તો પેટીનું તો નામ નિશાન ન જ મળે. આમ સમસ્ત મોટા સમાજમાં લક્ષ્યો ને સરસ્વતીની

અવકૃપાથી માળવીય મોટા સમાજ સહુથી છેલ્લા નંબરે આવે ખરો !

ધંધો:—યાત્રીના લગભગ ૨૫ ટકા જેટલો વર્ગ વેપાર કરે છે. તેટલો જ વર્ગ ખેતીની સાથે લેવડ-દેવડનો ધંધો કરે છે. બીજો અડધો અડધ ભાગ નોકરિયાત વર્ગનો છે. તેમાં પશુ રાજકીય નોકરીમાં તો ફક્ત એ ટકા જેટલો વર્ગ કામ કરે છે. બાકી તો મોટા વેપારીઓની કે મિલની વેક કરી ગુજરાન કરે છે.

અધિવેશન ને મેળાવડાઓ:—અત્યાર સુધીમાં પ્રાંતિક એ જ અધિવેશન થયા છે. તેમાં પસાર થયેલા કાયદાઓ તો ધણા છે. પણ ઉત્તરિયાર દેખાવા છતાં માત્ર આડંબર પુરતા જ છે. પહેલા અધિવેશનમાં પસાર થયેલ કાયદાનો જંગ સર્વ પ્રથમ પ્રાંતના જનરલ સેક્રેટરીએ કર્યો તો બીજા અધિવેશનના કાયદાનો જંગ ઉપપ્રમુખે પોતે કર્યો. આવી રીતે માત્ર દેખાવ પુરતી નાટકશાળાની રચના કરી ભાગ બજવવાનું પરિણામ તો શુન્યવત જ હોય ને ? છેલ્લું સન ૧૯૭૪નું અધિવેશન કુચળ, કાર્યદક્ષ ને સુદૃઢ દર્શી સર પુરોષોત્તમદાસ મહેતા જેવા મુક્તનીના હાથે ઉજવાયું તેથી તેમાં પ્રમુખશ્રીના આગ્રહથી કેળવણી ફંડની યોજના ઘડવામાં આવી, પણ સંમેલન વખતે યોગ્યતા ફંડની હજી તો (૮ વરસના આજી દરમિયાન) અડધો અડધ રકમ ' મોટા શુભેચ્છક ફંડમાં ' જમે થય છે. અને એ પશુ સર સાહેબની દર-દર્શિતાના પ્રતાપે; નહિ તો કેટલાક તો હજીએ એ રકમ માળવામાં જ રાખવાના વિચાર સેવે છે. કેળવણી ફંડમાં જુદા જુદા ગમે તેટલા ખાતાઓ રાખવામાં આવ્યા હોય છતાં તેનો દિસાજ ને જમેની રકમ એક જ રચણે હોવી જોઈએ. પણ બ્યવહાર કુચળ પંચ પરિસ્થિતિઓએ તે રકમની જમનો દિસાજ જુદા જુદા રચણે રાખ્યો છે. આમાંની કંઈક રકમ દેવાસના પંચ પાસે જમે છે જેનો દિસાજ હજી સુધી યાત્રીના પત્ર ' મહોદય ' માં કે બીજી રીતે બહાર પાડવામાં આવ્યો નથી, કે જે બીજાઓને પ્રોત્સાહન

આપનાર હોવાથી બાહર પાડવો તે અગત્યનું કામ છે. આવી આવી દુર્ભવરથાને લીધે એ યોગ્યરેલ ફંડની રકમ વરસો વીત્યા પછી પણ કેમ પૂરી થાય ? સિવાયમાં અધિવેશન વખતે યોગ્યરેલ મરણ પછીના કારખર્ચ ૨૫ ટકા, લગ્ન વખતે ૧૨ ટકા વિગેરે કેળવણી ફંડની ચાલુ આવકના બારણા તો હજીએ બંધ જ છે.

મેલાવડાઓ તો દરેક જ્ઞાતિ જ મથુ વખતે બિચારા ગરીબ લાલુભક્તોના હોય જ, પણ ત્યાં તો જમણુ સિવાય બીજું કશુંએ ન હોય. વરસમાં બે વખત જ્ઞાતિની પંચાયત ભેગી થતાં નિયમ છે. સિવાયમાં વચ્ચે કોઈ ખાસ કારણસર પણ પંચાયત ભેગી થઈ શકે છે, પરંતુ પંચોની જોડકામીને લીધે જ્ઞાતિજનોનો લગભગ ૬ મોથો ભાગ પણ માંડમાંડ ભેગો થાય છે. તે વખતે પણ કોઈ કારણસર વિખવાદ ઉભો થતાં માત્ર અપરાધોની મારામારી જ નહિ, લઠાલટીનો પણ પ્રસંગ આવી ઉભો રહે છે.

રીતરિવાજ:—મરણ પછી વિગેરેના રીતરિવાજ લગભગ ગુજરાતને મળતા આવે છે. છત્રાં સ્થાન ને સંગત ફેરને લીધે કંઈક વધપટ સાથે અસહ રિવાજ ચાલુ છે. સિવાયમાં કેળવણીની અછતને લીધે કેટલાક સમયાનુસાર પેસી ગયેલ ખોટા (શાસ્ત્ર આધાર વગરના) રિવાજો પણ રૂઢી ચુરતતા ને ગરીબાદને લીધે પ્રચલિત છે. જેમકે મધ્યરાત્ર પછી ૧-૨ વાગેનાં લગ્ન જે વિધર્મીઓના દુષ્ટ આચરણને લીધે તે વખતે બનતા હોવા જોઈએ; પણ આજે તે પ્રથા બંધ થતી જોઈએ.

ભાષા ને પહેરવેશ:—ધરગથી ભાષા કંઈક મારવાડીના મિશ્રણ સાથે ધણા ભાગે અપભ્રંશ જ વપરાય છે. તેમ જ પહેરવેશમાં બૈરાંઓનો ધરમનો પહેરવેશ અસહ ગુજરાતજી જેવો જ છે પણ બાહરના પહેરવેશમાં વધુ પડતી લાજવાળો મારવાડી પહેરવેશ પેસી ગયેલો છે. પુરૂષ વર્ગની ભાષા ને પહેરવેશ જે તે સ્થળને અનુસરીને છે. ઇંદોર, ઉત્તરેન કરતાં ભોપાલના પુરોનો પહેરવેશ ને ભાષા જુદી

જ છે. જેમકે ત્યાં મુસલમાન રાજ્યને લીધે ઉર્દુ ભાષાનો રિવાજ છે.

ધર્મ:—માળવામાં ધણાભાગે તો વૈષ્ણવ ધર્મ-વધ્વી પ્રજા છે; પણ ભોપાલ ને શાહાનપુરમાં કેટલાક અગ્રે વૈષ્ણવ ધર્મ પ્રચાર પહેલાના અવશેષ જૈનધર્મના પાળનાર પણ વિદ્યમાન છે. વૈષ્ણવોમાં પણ મર્યાદી જુજીજી છે. ત્યાંના કેટલાક લોકો તો સનાતન ધર્માનુસાર ઉપવિત ધારણ કરનારા છે. અને ખાસ વિશેષત્વ તો એ છે કે ધુમ્રપાન જ્ઞાતિ ધોરણ પ્રમાણે ધર્મ વિરુદ્ધ મનાય છે. બ્યારે ભાંગ છૂટથી પીવાય છે. ખાસ કરીને પંચ પોલિયાઓનું સામ્રાજ્ય સંચાલન તો ‘ભંગતી તરંગમાં જ’ થયા કરે છે. ત્યાં ધાર્મિક રૂઢીચુરતતાના વળગાડ આટલો છે કે દેનમાં પાણી પીવું એ ધર્મભ્રજતા મનાય છે, કારણ કે એ લોકો માળવામાં ને માળવામાં રૂવાના દેડા જેવા વસી રહ્યા છે.

બીજા મહાજન સાથેનો વ્યવહાર:—બીજા મહાજન સાથેનો ખાનપાનનો વ્યવહાર (રીટી બચ્દાર) ભોપાળ, શાહાનપુર ને ગોંડવા સિવાય બીજે સ્થળે નથી અને ખેડી વ્યવહાર તો છેક જ નહિ.

વિરતાર:—માળવાના કેટલાક ઘરો નાગપુર, ઉમરાવતી, હર્દા ને કુશંગાખાદમાં ધંધાથે જઈ વસેલા છે. એ બધા મળી ગોંડવા (સી. પી.) વાળા કહેવાય છે. એક ઘરના જ બે કુટુંબો પુનામાં વસી રહ્યા છે. આમાંનું એક કુટુંબ તો પેશવાઓના વખતથી મહાજનમાં ધરમકંટાના તોલની સનદ ભોગવે છે. એ ત્યાં ટીપવાળા (સેનાની તોલની ચીડી આપવાવાળા) કહેવાય છે. બીજું કુટુંબ પાછળથી જઈ વસેલું પણ પેસાદારીમાં સારો મોજો ધરાવતા હોઈ ત્યાંના ડેવરિઓમાં આગળ પડતો વેપાર ખેડે છે. એક કુટુંબ ૧૨-૧૪ વરસથી અમદાવાદમાં જઈ વસેલું છે જેણે માળવા સાથેનો (કૂપ મંડૂક જેવો) કંટાળા કરેલો સંબંધ છોડી ગુજરાત સાથે સંબંધ જોડ્યો છે. એક હર્દાવાળાનું કુટુંબ કેટલાક ગામની માલગુજારીની માલકી ધરાવે છે. એ કુટુંબમાંના

એક બાઈ ત્યાંની સ્થાનિક મ્યુનિસિપાલિટીના વાઈસ પ્રેસીડેન્ટ છે. અને દેશ સેવામાં આગળ પડતો બાગ લે છે. છેલ્લા વ્યક્તિગત સત્યાગ્રહમાં ૪ માસનો કારાવાસ પણ ભોગવી આવ્યા છે.

આવી રીતે મોઢ સમાજમાંથી વિખટું પડેલું આ અંગ કેળવણી વગર માળવાના ખાડામાં સપડી રહ્યું છે. સન ૧૯૩૪ ના અધિવેશન પછીથી સર પુરુષોત્તમદાસ જેવા વિદ્વાદાન ધરના હાથમાં આવ્યું છે. માળવિઓમાં આ આઠ આઠ વરસના ગાળા દરમિયાન એમના વિદ્વાદાન માટેના ઉદાર હાથનો ઉપયોગ કરવાની આવડત નથી જ. એ ઉપરાંત પરિસ્થિતિ સ્પષ્ટ દેખાડી રહી છે. માટે દવે તો એ વિદ્વાદાન દાતાને જ વિદ્વાદાન માટે તકસીત માળવિઓના હોનહાર નમીરાઓ તરફ એ હાથ લંબાવવાનો રહ્યો અને એ જ એક છેલ્લો ઉપાય આ સમાજને ઉપર લાવવા ઉપયોગી થઈ શકે એમ છે. ઉપરાંત પરિસ્થિતિને પહોંચી વળવા—

સર સાહેબની સેવામાં સાદર સાચું નમ્ર હાવથી નીચે પ્રમાણેની સૂચના મુકવામાં આવે છે.

માળવાના કેંદ્રસ્થાન ઉદારની વિદ્યાળ ધર્મ. શાળામાં ખાવા પીવાના, રહેવા વસવાના, પહેરવાના ને રૂઢીને લગતા દરેક ખર્ચના સાધન સાથેની જો એક મફત બોર્ડીંગ સ્થાપવામાં આવે જેથી વિદ્યાર્થીઓના પાલકો ઉપર કોઈ પણ બોજો નહિ પડે તો સમયાનુસાર વિદ્યાપ્રાપ્તિના મહત્તરને સમજનારી ત્યાંની હોનહાર પ્રજા એનો ઉમંગભરે લાભ મેળવી શકશે અને ભવિષ્યમાં પોતાની ઊર્જા માટે આશ્રયદાતાને સાચા હૃદયના આશીર્વાદ આપશે. એ બોર્ડીંગનું નિરીક્ષણ પણ ત્યાંના ગુજરાતી સમાજનાં સુયોગ્ય દ્રષ્ટિઓના હાથમાં સોંપાય તો સોનામાં સુગંધ આવશે.

ખેડૂતોની સ્થિતિ

લેખક:

શ્રી. મનોરદાસ નારાયણ નારાયણવાળા

જ જ

થોડા વખત પહેલાં પુનામાં ખેતીવાડી ખાતાની એક પરિષદ એકઠી થઈ. આ પરિષદની યોજના સુંદર છે. અને દેશ માટે આર્થિક અવસોદાન જો દર વર્ષે થતું રહેશે તો જ ગામડાં અને ખેતી કે જે દેશની મુખ્ય આધાર-ભૂત વસ્તુ છે તેની આઘાતોના રસ્તો સૂઝશે.

આ પરિષદમાં સર મણિલાલ નાણાવડી દના, અને તેઓના વિચારો ખૂબ મનનીય છે.

સર વિશ્વરાઘવાચાર્યે જે દયા તારવ્યા છે, એ દયા ખરા આધારભૂત આંકડા નથી.

જો સર મારા કરતાં તો ખૂબ મોટા માણસ છે, અને સુદિયાળો, દેશ પરદેશો જોઈ, જગતનું અર્થ શાસ્ત્ર રચી કરે

તેની વિભૂતિ છે, પણ ગામડાં, ખેતી અને ખેડૂતના સખધે વરસ અને શાહુકારનું બ્યાજ ખેના ઉપર જ દષ્ટિ દોડાવી અટક્યા છે. આ વસ્તુ જહુ જ નાની છે અને કુખ્ય ઉપર ડામ દેનારી છે.

ગામડાંના વરસ એ ખર્ચો જ નથી. તેમ જીંદગીમાં મોજ કરવાનું સાધન આ એકાદ વખત જ તેઓને મળતું હશે. જીંદગીમાં ભાગ્યે જ આવા પ્રસંગ અને તે પાછળ માત્ર જુજ ખર્ચો કરે તે પણ અરસપરસ વહેંચાઈ ગામડામાં જ રહે છે. તેના ઉપર નજર દોડાવી દોષ દેવા એ દાઝપા ઉપર ડામ છે. ઉજળાયાત વર્ગ જે માણે છે, જે લખલુટ ખર્ચ કરે છે, તે સામે આ મુકાબલો કરો તો તે હાથી સામે ડાડી જેની સ્થિતિ છે.

શાહુકારી બ્યાજ એ તેની નયળી સ્થિતિ અને ધીરનારને લાગતું ભોખમ આ ઉપર છે, એટલે મૂળ દરઠ વિચારવું જોઈએ.

શેરખજરમાં હાલમાં બ્યાજના ગાળા બહુ મોટા છે. તે ખતાવે છે કે આર્થિક તેમ જ રાજદ્વારી ગામલો ગંભીર છે અને તે સરકાર દુર ન કરી શકી. તો માત્ર ગામડાંમાં પોતાના નાણા શેકી ખેડૂતને સાથ આપનાર ઉપર ખોટી રીતે ટીકા કરી, તેના નાણા ખોટા કરાવવા નીતિ વિરૂદ્ધ કાયદા કરી ખેડૂતની મૂકેલીમાં વધારો કરે છે અને આમ કરી આ બ્યાજમાં એક યા બીજે રસ્તે વધારે છે, એટલે ખેડૂત માલ સંમદ કરી ચકના નથી. તેમ તેને ધીરનાર સંપ્રદ કરી માલનો ભાવ ખરો લઈ શકતા નથી. આવા કાયદાથી, શહેરી અને ગામડીયાના ખે જુદા ભાગ કરી નાખ્યા છે.

અને શહેરીઓ, પોતાની પૂંછ ખેંક, વીમા કંપની, ગવર્મેન્ટ કાગળો, શેરા અને મકાનો પાછળ રોકે છે, નહિંતર આ પૂંછ ગામડાં તરફ જ રોકાતો તો વગર કોયે ખેડૂત અને તેનો સહકાર કરવાવાળોને આ ધન ઉપ-યોગમાં આવત. આટલી હડીકા બ્યાજની ટીકા કરનાર વિચારેતો સમજશે, કે ખેડૂતની આંટ કોણે બોધી કરી?

હવે, તેના માલની સ્થિતિ. તેના ખર્ચોલા, અને મજુરી કરેલા દામ પૂરાં-છુટતાં નથી. એ વાત લઈએ, એક તો સરકારી હુડીવામણ જે સેંકડે સામાન્યારથી તેર ટકા પાછળ જાય,

બીજું સરકારી મુનિસિપાલિટિ, લોકલ બોર્ડ-ટેક્સ ઉપરા ઉપરી ચડે. પછી આવે, ત્રીજું રેલ્વે દૂર કે બીજા દેશના સ્ટીમર વિગેરેના દૂર સરખાવો તો કેટલા બારે છે.

ચોથું જગાતી દિવાલ કરી એક બીજા માલના બાવો કેમ ઓછા થાય તે નીતિ. આટલી નીતિ સરકારી ઉપરાંત દેશનો મોટો વર્ગ સદાખોરીવાળો થશે, એટલે માલ કાપનો ને વેચે કાક, અને તે આ ખેડૂતના પાક કરતાં પણ મોટો પાક પોતાના ગજવામાંથી વેચી મંદી કરે, અને આ રીતે મેળવેલ ધનના જોરે ખેડૂતની મજુરી પણ ન છુટે તેટલા નીચા બાવ બનાવે. આમાં ન ફાવે તો ઓછા ચૂકાવે. પોતાની મોટર-વાડી-બાગ-બગીચા અંગેરાત તો કાયમ સલામત રાખેજ.

આ નીતિ સુધરે તો ગરીબ ખેડૂત ઉપર હાલના વરસ વિગેરે કરે છે તે પ્રદાર અને શાહુકાર છુટે છે તે ઝાટકણી કાઢવા જરૂર નહિ રહે.

ગામડાં કેમ બરયાદ થતાં જાય છે, તેનો થોડો ખ્યાલ કરો કે ગામડા પાછળ સરકારે કેટલું ખર્ચું, અને સામે કેટલું લીધું. આ ખ્યાલ કરશો, તો સેંકડે ટીકા પણ ખર્ચ નથી. અને સોગણું દર વર્ષે ઢસડી જાય છે. પછી ગામડાં કઈ રીતે ટકી રહેશે? આમાં દોષ કોનો?

એક જ દાખલો બસ થશે. મુંબઈમાં રોજની રૂની ગાંસડી હજાર પંદરસો કે ખેડૂતને સુધી હાજર. (રૂડી) વેચાતી હશે. તેની કીંમત ફેટ પ્રેસ થતાં ખર્ચો બ્યાદ કરીએ તો માંડ લાખનો જ સરવાળો આવે. ત્યારે વાચદાની રોજ લાખો ગાંસડી વેચાય. આની પાછળ રોજનો ખર્ચ લગભગ પાંચ છ લાખ ઉપરનો હશે. તો આ માલ કરતાં આ ધડામણ વધારે નથી?

અને આ રીતે દેશ કેમ નબી શકશે ?

ઉપાના દારદશ ઉપાનાનાં
હતાં, ઉપાના ભરીને
નીકળેલું એક અદ્ભુત કુટુંબ
મારા ગામનું પાદર વટાવતું હતું.
સ્ત્રીને માથે ધોડીયું હતું, કેમકાં
તેરેણું નાનું બાળક ધાવતું હતું,
પુરૂષને માથે પોટલું હતું અને
બગલમાં ચામડાના કુકડા ભ-
રેલી ઢાળળા હતી.

‘પાણીની બતક સીધીને
તમે ? બીખલો વાટમાં તરસ્યો
યશો,’ રૂઝીએ ખીમાને પૂછ્યું.

‘ટપુ, તને ય તરસ લાગશે
કાં ?’ રૂઝી ધાવતાં બાળકને
બચીએ ભરી પૂછતી હતી.

‘લાવ લાવ, ટપુને કું
થોડીક વાર તેકું.’ ખીમો ટપુને
રમાડવા લાગ્યો, અને બીખલો આગળ આગળ દોડ્યો
જતો હતો.

‘એ બીખલા ! આપો રે’ને, જટા મારાજને
જવા દેને.’ આગળ ચાલતા બીખલાને ખીમાએ કહ્યું.

‘અલ્યા કેવા હો ?’ કળશીએ જમને આવતા
જટા મારાજને સવાલ કર્યો.

‘દેહ સંધ બાપા.’ બીખલાએ જવાબ આપ્યો.

‘હડ દરામી, વેલું ફાટવું’તુંને,’ એમ બોલતાં
મારાજ રસ્તામાંથી હડી ગયા. કપાળમાં ગદ્દ કાઢતું
તાણું, પીળું ત્રિપુંડ મરગદીના ધર્મનો પૂરાવો
આપતું હતું.

‘મારા હાળાં દેહા તો હવે જોળખાતા ય નથી.’
મારાજ બબડતા આલ્યા ગયા.

લેખક:

શ્રી. રમણિકલાલ હાકેમચંદ મહેતા

ટંકારા

‘ધર-બદાર નીકળેલા કા-
બની સામે મળવું એ ગરીબનો
ગુન્હો છે. ગરીબ અપશુકની-
આળ છે. ગરીબને મારવો-ધમ-
કાવવો એ તો માનવીનો વારસો
હસ છે.’

જગતના ફટકા સહેવાને
સરળએકાં ગરીબ હૈયાએ એક
નિસાસો મૂક્યો અને પોતાનો
રસ્તો કાપવા માંડ્યો.

વરસો વીત્યાં, બોડા સાંધ્યા
તોપણ ખીમાને હંમે સતોષ
નથી. એ ખુશવાટથી બચવા
ખીમાએ પ્રિસ્તિ ધર્મ રવી-
કાર્યો.

‘તરડોડાએકા આવાં ફેટ-
લાંએ કુટુંબ આ પ્રમાણે એાય
લેતાં દશે, પથ એના દેશ
નથી.

ખીમો ચર્ચમાં તોફાર રહ્યો, બીખલાને એણે
અંત્રેજ લાજુરી એક દવાખાનામાં કંપાઉન્ડર
તરીકે રખાએ.

x x x

‘કેમ તમને હવે કેમ છે ?’ આ દવાથી ઠીક યદ
જરો, એમ બોલતા ડોક્ટર એક પછી એક કેસ પસાર
કરતા હતા.

‘જટાચંકર મારાજ તમારું નામ ?’ એક
આધેક દર્દીને ડોક્ટરે પૂછ્યું.

‘જી હા, સા’બા મને પેટમાં કુખાવો ઉપડ્યો
છે.’ મારાજ પેટ બતાવ્યું.

સકલરે સ્થેરારોપ નળા મૂળને સરીર તપાસ્યું સર્વાલ કર્યો.
 અને દવા લખી આપી. હા, ગામડેથી આવું છું. જતા મારાને જવાબ
 ક'પાઉં-ડર એક પછી એક નામ બોલતો હતો. આપ્યો.
 અને દવા લખાવતો હતો. 'જટાસકર મારાજ' ક'પા- 'લ્યો, આ ડોઝ અહીં જ પી-જાય, 'ક'પા-
 ઉંડરે ખૂમ મારી, 'તમારી દવા તૈયાર છે.' ઉંડરે જટા મારોજને કહ્યું.
 'ગામડેથી આવો છો?' શીશી લેતાં ક'પાઉં-ડરે જટા મહારાજ દવા પી ગયા.

નીતિ એ ધર્મ દુનિયાનો

ગણક ક'વાલિ.

તમે હો સ્માર્ત કે વૈષ્ણવ, લલે ધસ્વાર્મી કે ખ્રીસ્તી,
 નીતિને માન સૌ આપે, નીતિ એ ધર્મ દુનિયાનો. ૧
 લલે હો જૈન કે જૈની, ગમે તે ધર્મના હો સૌ,
 નીતિને સૌ સ્વીકારે છે, નીતિ એ ધર્મ દુનિયાનો. ૨
 છુટું નવ જોણવું કદીએ, જુઠાને સૌ તિરસ્કારે,
 ચહે છે સત્ય સૌ ધર્મો, નીતિ એ ધર્મ દુનિયાનો. ૩
 વ્યસનથી વેગળા રહેવા, વ્યસનને સર્વ ધિછારે,
 ચહે આરોગ્ય એ રીતે, નીતિ એ ધર્મ દુનિયાનો. ૪
 હુંસંચારે વ્યભિચારે તજવા શાસ્ત્ર ઉપદેશે,
 ચહે આરિત્રની શુદ્ધિ, નીતિ એ ધર્મ દુનિયાનો. ૫
 ચહે છે કોણ નિર્દયતા? વિચારને હૃદય માંડે,
 દયાનો ઓધ સૌ આપે, નીતિ એ ધર્મ દુનિયાનો. ૬
 નહીં અભિમાનને ચહે સદા હુંઃપદાર્થો તે માની,
 ચહે સૌ નમ્રતા દિલમાં, નીતિ એ ધર્મ દુનિયાનો. ૭
 નહીં કુસંપને ઈચ્છે કરાવે કલેશ ને નિરે,
 ચહે બંધુત્વ સૌ ધર્મો, નીતિ એ ધર્મ દુનિયાનો. ૮
 લડાઈ કોઈ નવ માગે, ચહે સૌ જંગમની શાંતિ,
 મહાશુણસૌ નીતિ માંડે, નીતિ એ ધર્મ દુનિયાનો. ૯

'મને જોળખો છો જટા મા-
 રાજ?' ક'પાઉં-ડરે હસીને પૂછ્યું.
 'નો, નો તમારું નામ શું?'
 જટા મારોજે પૂછ્યું.

'મારું નામ લીખા ખીમા,
 ક'પાઉં-ડરે જાર દઈ જવાબ આપ્યો.

'નાતે કેવો છો?' મારોજના
 ક'પાળમાં કરચલી પડી.

'અસારે તો કીરસ્તાની,
 અંધ્યા હો, હો તારો પાપ
 તો અમારા ગામનો દેહ.'

'હા, માળા! આમ હવે તો
 બસી મરેવું ને. દવા પીવાવાને
 મને અંજામની માર્યો. ધરે જઇને
 મારે નાવું પડશે.' - જટા મારોજ
 બમડી ઉડ્યા.

'દવાખાંતાની ચારે દિવાલો સાથે
 અંજામને એના કચવાટનો પંડા
 પંડા - મારે નાવું પડશે.'

મને બરાબર યાદ છે કે મારોજ
 ઘેર નેજાને ચારે ઉપવાસ એવી
 કાઢ્યા હતા, પણ કારણ ધરમાં
 જણાવ્યું ને હવે.

આ હ છે !

મારા જીવનપથને માંગે—હારે
હારે હું અદાલત પુકારતો બિલ્લા મંગતો હતો.
મુંગો મુંગો હું મારો મદાન પણ મૌન પથ
પ્રસારવા મારા મનથી મથતો હતો.

અને અચાનક કાણુ મળે શાથી પણ મને
મારું જીવન એકલવાયું અને અટક્યું લાગ્યું.
જેના જીવનની ભ્યોત જગી ગમ્મ હતી—તેવા
પુણ્યપથના પથમાર્ગીઓને મેં મારા ન માન્યા
અને મને કાઈ ' માઈ ' મેળવવાની મદતવાકાંક્ષા
થઈ.

અને મેં તારું દાર હોક્યું—મેં કદિ તારા કમળવદનના
દર્શન ન કર્યા હોવા છતાં તે' મને જોળખ્યો અને અપનાવ્યો
—અને આપણે નિશ્ચય કર્યો કે આપણે કાંઈ એકાદ નાવમાં
બેસી દૂર દૂર સફર કરીશું—માત્ર હું અને હું, કાંઈને પછી

મળવા નહિ—કાંઈપણ પ્રદેશ તરફ નહિ—કાંઈ કપડું માટે નહિ—એવી કાંઈ અનન્ત યાત્રા—આપણે કાંઈ કિનારા
વગરના મહાસાગરમાં કરીશું—માત્ર હું અને હું.

અને...અને યાદ છે? તે દિવસે ધુધવતા સાગર સાંભે હું નાવ પાસે તારા અનેરા આશમનના રૂપને
જોતો—તારી આકાંક્ષામાં હૃદયને ચક્રી નાંખતો ઉભો હતો અને એકાએક કાંઈ મદાન રવળ સરખો તારો
સુંવણું રથ મેં અંતરિક્ષમાં જોયો. મારી આશાઓ આશમાને અડી—મારા દુઃખી દિવસોનો અંત આવ્યો
હોય એમ મને લાગવા માંડ્યું.

મારાથી થોડે દૂર તારો રથ અટક્યો—હું પાગલ બન્યો. તને જોટવા અંધીરા બન્યો. રથમાં પહોંચવા
મેં મારો હાથ લખાવ્યો પણ આ શું! તારો રથ મારાથી વધારે દૂર સરકવા મગ્નો—તારી ઇચ્છા નિરૂદ્ધ
પણ તે તને મારાથી દૂર—ધણેજ દૂર લઇ જઈ અદૃશ્ય થયો.

હું નિદ્રામાંથી જાગ્યો થતો હોઈ એમ અંખો યોળી અફસોસ કરવા લાગ્યો. અને પાછળથી દાસ્ય સંભા-
ળાયું, એક કાંઈ? મેં પાછળ જોયું તો એ તો પુણ્યપથનો પહેલો પ્રખર અનુભવી—તે જોણ્યો—

“હતાશ ન થતો—તને સર્વેથી નિરાશા મળી છે એટલે તું ધડાપેલ છે—પ્રેમ એટલે શું?”

પ્રેમ બદલો ન ઇચ્છે. પ્રેમ લેતા શીખ્યો જ નથી, એને તો દેતા જ આવડે. જેને તે ' તારું ' બતાવવા
ધારેલું તેને હવે સ્મૃતિમાંથી કાઢી નાંખ—અને વૈજ્ઞાનિક તું એકનો મટી અનેકનો મદદશ—અનેકની સેવા
સાધીશ—એ માટે તેનો આભાર માન.”

અને મારા આત્માના અગ્રાધ ઉગ્રાણુમાંથી—મારા હૃદયના તારતારને ઝણુઝણવી, મુખતું કાંઈ ધીમું—
પણ મધુર સંગીત રડી ઉઠ્યું—હવે હું એકનો મટી અનેકનો બન્યો હતો.

અહા! જીવન સત્ય સંપાદવાનો કેવો અગમ્ય અને અણુમોહ પ્રસંગ!

મોહ ખી દુનિયાની પુરાતન સંસ્કૃતિઓ પર પોતાની છાપ પાડનાર સિંધુ સંસ્કૃતિનો કાયડો હજી ઉઠેલાયો નથી. પણ આપણા પુરાણો એના પર સુંદર પ્રકાશ પાડી શકે એમ છે, ને વિદ્વાનોએ એ વાત તરફ લક્ષ આપવું ઘટે છે.

બેબીલોનીઆના ક્રોનક્રમ-chronology-ને આધાર મોહનજો ડેરો નગરનું સ્થાપન ઇ. સ. પૂર્વે ૩૩૫૦ માં થયું હતું એમ સર માર્શલ અને ડૉ. મેકેએ પોતાના ગ્રંથોમાં જણાવ્યું છે. પછી ઇ. સ. પૂર્વે ૨૭૫૦ માં એ નગર વેરાન થયું. તેનું કારણ જણાયું નથી, ફરી વખત એ નગર વસ્યું અને ઔદકાળ સુધી ત્યાં વસવાટ હોવાનાં પ્રમાણો મળી આવ્યા છે. એક ટેકરા ઉપર ક્ષિપ્તકના સમયની એક ધમારત મળી હતી. એમાંથી આ રાજાના ધણા સિક્કાઓ પણ હાથ લાગ્યા હતા. સિંધ પ્રદેશની પ્રાચીન જૂગોળ

હાલ ન્યાં મોહનજો ડેરો છે તે પ્રદેશ સપાટ રણ છે અને સિંધુ નદી પટ બદલીને ત્યાંથી ૨-૪ માઇલ દૂર જતી રહી છે. પણ પુરાતનકાળમાં એ પ્રદેશ જંગલ હતો. સીસો પર હાથી, વાઘ અને બીજાં જંગલી પ્રાણીઓની આકૃતિઓ મળી છે તે આ વાતને પુષ્ટિ આપે છે. પ્રાચીનકાળમાં મેનસુન હવા આખા સિંધ અને બલુચિસ્તાન પરથી પસાર થતી હતી અને ત્યાંના જંગલોના બેજથી ત્યાં પુષ્કળ વરસાદ થતો. મેનસુન ધીમે ધીમે પૂર્વ તરફ ખસતી આવે છે અને એથી જ બલુચિસ્તાન, સિંધ અને કચ્છના પ્રદેશો આજે સૂકાં રણોમાં પલટાઈ ગયા છે. એક વેળા કાઠિયાવાડના પશ્ચિમ ભાગમાં પુષ્કળ વરસાદ થતો પણ આજે ઓખામંડળ, હાલાર અને ઝાલાવાડ પણ એ જ દશાને પ્રાપ્ત થયા છે. સિંધુ પ્રદેશ લીલાછમ હતો તેનું બીલું કારણ એ પણ હતું કે તેની પૂર્વે સરસ્વતી નામે સિંધુ કરતાં યે મોટી નદી વહેતી હતી. એ પ્રદેશપ્રસરણ તીર્થ (શિવાલીક પર્વતમાળા) માંથી

નીકળી, દક્ષિણ પંજાબ અને રજપૂતાનામાંથી પસાર થઈ, કચ્છના રણમાં સમુદ્રને મળતી હતી. હાલ પણ હાકડા તથા મીઠીરાનની સૂકી નદીઓના રૂપમાં પંજાબ અને સિંધમાં સરસ્વતીની યાદગીરી જળવાઈ રહેલી છે. પ્રાચીનકાળમાં કાષ્ઠ મોટા ધરતીકંપને પરિણામે, સરસ્વતી જે પ્રદેશોમાંથી પસાર થતી હતી તેની સપાટીમાં ફેરફાર થવાથી એ નદી સૂકાઈ ગઈ. એ જ કારણે સિંધુ પણ પોતાનો પટ પશ્ચિમ તરફ બદલતી ગય છે. એકવેળા તે કચ્છમાં થઈને વહેતી હતી. પણ આજે તે પશ્ચિમમાં ખસી ગઈ છે એટલે કચ્છ સૂકો પ્રદેશ બની ગયો છે. માત્ર તેની એક શાખા કોરી નામે હાલ લખપત પાસે થઈને વહે છે. પ્રજ્ઞાવર્ત અને ધર્મારણ્ય

વૈદિક અને પૌરાણિક સાહિત્યમાં લખ્યું છે કે સિંધ અને સરસ્વતી વચ્ચેનો પ્રદેશ આખું ઋષિઓ અને દેવો માટે ધણો પવિત્ર મનાતો હતો. એને તેઓ 'અક્ષાવર્ત' કહેતા હતા કારણ કે અક્ષાએ ત્યાં તપ કર્યું હતું.

અક્ષાવર્ત સિંધુ નદીની પૂર્વે હતું અને ઉત્તરે પંજાબમાં છેક લાહોર સુધી રાવી નદીના કાંઠાનો પ્રદેશ જંગલવાળો હતો. રાવીને કાંઠે લાહોરથી ૧૧૦ માઇલ દક્ષિણે હરપામાં પણ સિંધુ સંસ્કૃતિનું નગર મળી આવ્યું છે. યોદ્ધા વિદ્વાનોને હરપા એ 'મહાવેદ' માંનું દરિયિયુષા નગર અથવા હરિ શબ્દ સાથે સંકળાયેલ બીજા કોઈ નામવાળા શહેરનો અપભ્રંશ જણાયો છે.

મોહનજો ડેરો નગર અને સિંધુ સંસ્કૃતિની વિગત સાથે બંધબેસતી દ્રષ્ટીકૃત કોષ્ટ પુરાણમાં મળે છે કે કેમ તેની બારીક શોધખોળ કરતાં જણાય છે કે મોહ-પુરાણમાં આ દ્રષ્ટીકૃત મળી આવે છે. તે રક્ષ-પુરાણ(તર્જત એક ઉપપુરાણ છે અને પદ્ય-પુરાણની અમુક અમુક આદર્શોમાં પણ તે મળી

મૂળ વતન

[આપણી સંસ્કૃતિ આ કદેન આવા અસ્માદપૂર્ણ લેખની ભેટ ધરે એ આપણા માટે અસિમાનનો વિચાર છે. તેઓ યોગીની આવી પ્રવૃત્તિ યાદુ રાખે અને વખતો વખત 'મોટ મહોદય'ને તેનો લાભ આપે એમ આપણે જરૂર ધૃષ્ટીએ સં.]

આપણું છે. પુરાણોની સંખ્યા ૧૮ મનાય છે પણ એ માન્યતા ખોટી છે. એ ઉપરાંત બીજાં ધર્મો પુરાણો છે જે હવે પ્રકાશમાં આવતાં જાય છે અને ધર્મો પુરાણો તો વેદોની શાખાઓની પેઠે નહ પણ ધર્મ ગણાં છે. આસરે બસો વર્ષ પૂર્વેની અનેક હસ્તલિખિત ગ્રંથો પરથી મદ્રાસવાળા દિવાન બદાદુર ગોવિંદાસજીએ આ મોટ પુરાણને છપાવી બહાર પાડ્યું હતું.

આપણા ધર્મ પ્રમાણે બે પ્રકારના પ્રલયો છે, પ્રલય અને મહાપ્રલય. પ્રલય એ દરેક ચતુર્થુગીને અંત આવે છે અને મહાપ્રલય કદપતી આખરે. મહાપ્રલય આવતાં શ્રી ત્રિષુ જળમાં ધોતી જાય છે. એ આખ્યાયિકાઓ ક્યા બનાવ ઉપરથી રચાય તે તો ધર્મી જાણુવટ અને વાદવિવાદ પછી જ કહી શકાયો.

છેલ્લા કદપતી આખરે આવેલા મહાપ્રલય પછી ત્યારે નવે-સંસ્કૃતી સૃષ્ટિ રચવાનો પ્રસંગ આવ્યો ત્યારે સદાએ તપ કરવા માંડ્યું અને જે પ્રદેશમાં તેમણે તપ કર્યું તેનું નામ સદાવર્ત પડ્યું. સદાના પુત્ર કશ્યપ થયા, કશ્યપના સુષ અને સુષના વૈવસ્વત મનુ. સુષનું બીજું નામ વિવસ્વત પણ હતું એટલે જ છેલ્લા મનુ વૈવસ્વત કહેવાયા છે. દરેક મન્વન્તરનો મનુ હોયો હોય છે. આ પૂર્વેના મન્વન્તરોમાં રચયજી, યાજ્ઞવલ્કેયે અનેક મનુઓ ધર્મ ગયા છે.

વૈવસ્વત મનુનું બીજું નામ 'યમ ધર્મ' પણ હતું એમ પુરાણોમાં લખ્યું છે. એણે સદાવર્તની બાલુએ આવેલા વન્ય પ્રદેશમાં તપ કરવા માંડ્યું, એટલે આ ધર્મના નામ પરથી તેનું નામ ધર્મારણ્ય પડ્યું. તામ્રયુગમાં સિંધુ નદીને કાંઠે લાહોર સુધીનો પ્રદેશ જંગલવાળો હતો. આ ઉપરથી જણાય છે કે આ જંગલનું નામ 'ધર્મારણ્ય' હતું. એમાં વસવાટો મંડાયા પછી લોકોએ તેના ધણીખરા ભાગને સાફ કરી ત્યાં ખેતીવાડી શરૂ કરી દીધી હતી. એથી તેનો દેખાવ બગીચાના જેવો થતાં તેનું એક નામ 'ઉદ્યાન' પણ પડ્યું હતું. ઉદ્યાન ધણે ભાગે ધર્મારણ્યના સૌથી વધુ વસતીવાળા ભાગનું જ નામ હશે એટલે જ મોહનજો ડેરોના સીવો પર કનૈલ વાંડેલે એ પ્રદે-

લેખક:

સૌ. ચન્દ્રકલા માલિકલાલ શેઠ

શનું નામ 'અદિન' (ઉદ્યાન શબ્દનો પ્રાકૃત અપભ્રંશ) વાંચ્યું છે. મુમેરીએન લોકો અને 'સુ-અદિન-દમ' એટલે 'સારા-અદિન-પ્રદેશ' કહેતા હતા. ચીની મુસાફર ફુએનસાંગે સિંધુનું નામ 'ઓષીતીઅન' લખ્યું છે જે તેના મૂળ નામ ઉદ્યાન અથવા આદિનનો અપભ્રંશ છે. બાઇબલ અને કુરાનમાં લખ્યા પ્રમાણે માનવજાતિની ઉત્પત્તિ 'અદનના બગીચા'માં થઇ હતી. સદા અને મનુએ નૃત્ય સૃષ્ટિ માટે ધર્મારણ્યનાર્ગત 'ઉદ્યાન'માં તપ કર્યું હતું. આમ આ આખ્યાયિકા હિંદુ, યહૂદી, ખ્રિસ્તી તથા ઇસ્લામ ધર્મને પરસ્પર સાંકળે છે.

મોહનજો ડેરોની ઉત્પત્તિ

વૈવસ્વત મનુના તપથી ઈશ્વર આસન ડાલવા લાગ્યું અને તે જનું નરહો એવા ભયથી તેણે મનુના તપજગ માટે ઉર્વશી નામે અપ્સરાને મોકલી. તેણીએ

મનુ સામે ગાન અને નૃત્ય કરવા માંડ્યા; પણ યમ-ધર્મ (મનુ) પર તેની કશી અસર થઈ નહિ, એટલે ઉર્વશી નિરાશ થઈને પાછી વળી. એ સ્થળનું નામ મનુએ અપ્સરા-તીર્થ પાણું અને ત્યાં 'દેવમોહનક' નામે નગર પણ વસાવ્યું. તપથી મનુ પર શિવ પ્રસન્ન થયા અને તેની વિનિતિથી શિવે ત્યાં એક શિવલિંગ ઉત્પન્ન કર્યું અને આમ પોતે ત્યાં સ્થાપિત થયા. આ લિંગ જૂતનાથ અને ધર્મશ્વર કહેવાયું. પાસે જ એક કૂપ પ્રગટ થયો જે 'શિવકૂપ'ના નામથી પ્રસિદ્ધિ પામ્યો.

ઉર્વશીએ જ્યાં નૃત્ય કર્યું હતું તે 'દેવમોહનક' સ્થળ એ જ મોહનને ડેરા હતું એવી મારી માન્યતા છે; કારણ કે એ સ્થળના અસલ નામમાં 'મોહન' શબ્દ હતો, અને એની મોંઘ લેવાઈ ગઈ છે. મૂળ નામ દેવમોહનક દશે પણ કાળાંતરે અથવા જાહેરમાં તે 'મોહન'ના કુંડા નામથી પ્રસિદ્ધ થયું દશે. આ નગર નારા પામતાં એનાં જાડિયેરા થયાં અને પછી આ સ્થળ મોહનને ડેરા કહેવાયું. મોહનને ડેરામાં શિવલિંગો મળ્યા આવવાથી સર નેન માર્શલે તેને શૈવધર્મનું સૌથી પ્રાચીન સ્થળ માન્યું છે, અને લિંગ-પૂજની ઉત્પત્તિ ત્યાંથી જ થઈ દશે એવી માન્યતા પ્રદર્શિત કરી છે. મનુ પર શિવ પ્રસન્ન થઈ ત્યાં જૂતનાથ લિંગરૂપે સ્થાપિત થયા તેની સત્યતાને એથી પ્રુષ્ટિ મળે છે. વળી કર્નલ વોડેલે પોતાના મંથ (Indo Sumerian seals Deciphered) માં ચોથા સીલને જે અર્થ આપ્યો છે તેમાં સૂર્યની દેવદાસી 'ઉશીજ' નું નામ લખેલું છે. સુમેરિયન ભાષામાં 'ઉશ'નો અર્થ 'રેગમ લાવતી અપ્સરા' થાય છે. વળી ઉશી જ અને ઉર્વશી એ બંને નામો ધણાં મળતાં છે. માટે કદાચ, એ સીલ, ઉર્વશી સૂર્યપુત્ર મનુ પાસે પહોંચ્યા હોવાનો સાબી હતી, તેને લગતું દશે. એથી જ આખ્યાયિકા-ઓનાં ચિત્રો એ પામતાં છે. દેવમોહનકમાં શિવના પ્રાગવ્યવસ્થાનું કૂપ થયેલ કદાચ એ કુંડાદશે, મોહનકે માં જે મોટામાં મોટો ઇટાના

ચલુતરવાળો કુંડા મળ્યો છે, તે કદાચ આ હોઈ શકે. 'ધર્મશ્વર મહાદેવની પશ્ચિમ બાજુએ સૂર્યની સ્તંભોએ તપાં કર્યું' અને ત્યાં સૂર્ય પ્રગટ થયા. વિળા 'નાસલ અને અશ્વિની' એવા બે અશ્વિનીકુંભારો ઉત્પન્ન થયાં; એ બંધાનાં ત્યાં કુંડો ઉત્પન્ન થયાં જે સૂર્યકુંડો કહેવાયા. આ જાહેર વાત છે કે મોહનને ડેરામાં ધણાં કુંડો મળ્યા આવ્યા છે, ત્યાંનાં વતની-ઓના મુખ્ય દેવ સૂર્ય હતાં એમ સીલો પરની આ-કૃતિઓ પરથી પુરવાર થયું છે. સૂર્યપૂજને માટે તામ્રપુગના લોકો કુંડો વાપરતા હતા એમ સુમેરિ-યન આખ્યાનો પરથી જણાય છે.

મોઢ બ્રાહ્મણો અને વૈશ્યોના ઉત્પત્તિ

બ્રાહ્મણી સ્તુતિથી ત્યાં વિષ્ણુ પ્રગટ થયા અને શિવસંહિત ત્યાં ત્રણેય દેવેથી અઢાર ઢગર બ્રાહ્મણો ઉત્પન્ન થયા. વિષ્ણુએ ઉત્પન્ન કરેલા છ ઢગર સાત્ત્વિક, બ્રહ્માએ કરેલા છ ઢગર રાજસ અને રૂદ્રના છ ઢગર તામસ પ્રકૃતિવાળાં થયા. એ બ્રાહ્મણો દેવમોહનકમાં વસેલા હોવાથી 'મોહનક' કહેવાયા. દેવમોહનક (મોહનને ડેરા)ના નારા પછી એ બ્રાહ્મણો આગળ જણાવેલા કારણસર ઉત્તર ગુજરાતમાં આવીને વસ્યા. એ સમય સુધીમાં તેમની ભતિનું નામ અપભ્રંશ થઈ 'મોહનક' થાથી 'મોઢ' થઈ ગયું અને ગુજરાતમાં તેઓ જ્યાં આવીને વસ્યા તે સ્થળનું નામ મોઢરા પડ્યું.

મોઢપુરાણમાં આ બ્રાહ્મણોના વસવાટ પછી દેવ-મોહનકનું બીજું નામ મોહોરાકપુર પણ પડ્યું હતું એમ લખ્યું છે. ધણાં વિદ્વાનો એને મોઢરાનું અસલ નામ માને છે. પણ મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે મોહોરાકપુર એ દેવમોહનકનું બીજું નામ નહોતું, પણ તેને ઇાડીને જ્યારે મોઢ બ્રાહ્મણો અને વાલિયાઓ ઉત્તર ગુજરાતમાં આવ્યા ત્યારે મોહોરાકપુર (લાલનું મોઢરા) વસાવીને રહ્યા. આ પ્રમાણે દેવમોહનક અને મોહોરાકપુર એ એક ગામનાં બે નામ નહોતાં.

મોહનને ડેરાની નગરરચના ઉપરથી સિદ્ધ થઈ

ચૂક્યું છે કે એ શહેરને ખાસ ચાહીને વસાવવામાં આવ્યું હતું. કોઇ પ્રાચીન ગામડામાંથી નગરરૂપે તેનો વિકાસ નહોતો થયો. ત્રિદેવો (બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, અને રૂદ્ર)એ અહાર હનર બાહ્યોને ઉત્પન્ન કરી વસાવ્યા તેનો અર્થ એમ સમજવો જોઇએ કે ત્યાં ત્યાં (કોઇ અન્ય જગ્યા) થી એ લોકોને લાવીને વસાવ્યા હતા અને તેમના માટે મોહનજો ડેરાની રચના કરવામાં આવી હતી.

આ લોકોની તેમના ગોત્ર અને પ્રવર પ્રમાણે અનેક દેવીઓ યજ્ઞ; જેવી કે શાન્તા, સુગન્ધા, બ્રહ્મ-રિકા, ક્ષત્રજ ઇલાદિ. માટીની ન્હાની ન્હાની દેવી-ઝોની ઘણી મૂર્તિઓ મોહનજો ડેરામાં મળી છે.

ત્રિદેવોએ જોયું કે બાહ્યો તો પોતાના ધાર્મિક કાર્યમાંથી મુક્ત થયા નથી એટલે તેમણે રૂદ્રની માતા અને સૂર્યની બહેન કામદુધાને બોલાવી. તેણે પોતાની ખરીના અગ્ર લાગથી પૃથ્વીને ખોદી અને તેમાંથી માંત્રોને વિના ૩૬૦૦૦ વાણિયાં ઉત્પન્ન થયા. એ જ મોઢ વાણિયા કહેવાયા. તેમને પરજાવવા માટે વિશ્વાવસુ ગાંધર્વે ૩૬૦૦૦ કન્યાઓ ઉત્પન્ન કરી. એ વાણિયાઓને ૧૮૦૦૦ બ્રાહ્મણોની સેવા, ખેતી અને ગાયોનું પાલન કરવાનું સોંપવામાં આવ્યું. આમ દેવ-મોહનકે (મોહનજો ડેરા) સંપૂર્ણ રીતે વસ્યું.

સુમેરિયન અને ચીનવંશ પૂર્વેની ગ્રીસરતી સંસ્કૃતિઓ-Predynastic Egyptian culture-એ બંને સિંધુ સંસ્કૃતિના જેવી છે. સુમેરિયનોનાં પ્રાચીનતમ નગરો કિશ, ઉર અને નિપુર કરતાં મોહનજો ડેરા વધુ પ્રાચીન સિદ્ધ થયું છે. હવે તો એ વાત સ્વીકારાઇ ગઇ છે કે સિંધુ સંસ્કૃતિવાળા લોકો જ મેસોપોટેમિયામાં આવીને વસ્યા અને સુમેરિયન કહેવાયા. વળી ઇજિપ્તમાં પણ તેઓ જમીને વસ્યા. એ લોકો શા માટે ત્યાં ગયા તે તો કહી શકાય નહિ, પણ પરિણામ એ આવ્યું કે મોહનજો ડેરા વેરાન થયું. તેના ચિહ્નો ખડિયેશમાં જણાયા છે. પુરાતત્ત્વવિદો એમ માને છે કે હુકમો પડવાથી જ મોહનજો ડેરા વેરાન થયું હશે. આમ એ નગર ત્રણ વખત વેરાન થયાનાં ચિન્હો ત્યાં મળ્યાં છે.

આટલું જણાવી દેવે હું પુરાણમાં આવતી તે તે દક્રીકત જાતોની કે જે વાંચવાથી તેને પછીના માર્ગ તેની ઉપરનાં વિવરણથી જણાશે કે મોહનજો ડેરા તે જ મોહનપુર છે અને મોઢ જાતિનું ઉત્પત્તિ સ્થળ છે. મોહનજો ડેરા સંબંધી પુરાણોમાંથી મળતા ખુલાસા

મોહનજો-ડેરા ની સંસ્કૃતિ હાલની શોધ પ્રમાણે ખાંચ હનર વર્ષ સુધીની જુની મનાય છે. પણ એ સંસ્કૃતિ તેનાથી પણ ધણી જુની છે. તેના ખુલાસા હું પુરાણોમાંથી આપી શકું છું.

પાશ્વિમાત્મે માને છે કે આપણામાં ઇતિહાસની જળવણી જેવું કંઈ નથી. પણ આપણામાં કેટલા લાંબા વિચારોથી તે દીર્ઘદષ્ટિથી ઇતિહાસો જળવાતા તેનો દબ્બસુધી કોઈને ખ્યાલ જ નથી. પૂર્વ-એ ઘણો વિચાર દેશ છે, એટલી બધી મોટી જનસંખ્યા, એક જ મત, એક જ ધર્મ અને એક જ સંસ્કૃતિમાં ભેદાર્થ રહે, તેમ બનવું મુશ્કેલ છે. જેમ જેમ વિચાર જતા વધતી ગઇ, તેમ તેમ ભતિયો યુધ્ધથી કે ધર્મથી લિલ્લિત થતી ગઈ, છતાં એ બધાના ધર્મનું મૂળ તો એક જ રહ્યું છે, એ વેદધર્મનાં સાચા અભ્યાસીને તો જણાયા વગર નહિ રહે. "શૈવ, શક્તિ, કે વિષ્ણુ"ને માનનાર, એનાં ધર્મનાં સાચા સિદ્ધાંતને સમજનાર તો એમ જ કહેશે કે એ બધાં એક જ છે.

રાજ્યતાં દેરદાર થતા ગયા, તેમ લખેલું કે મુખપરંપરા જળવાયેલું કેટલુંએ સાદિત્ય નષ્ટ થયું. ખાસી જે જળવાઇ રહ્યું તે પણ અધુરું ને ઓછું તો ખરું જ. "ચાંતિની" સંસ્થાઓથી તેવી રીતે કેટલોક ઇતિહાસ જળવાઈ રહ્યો છે, તે આપણા બ્યાનનાં પણ નથી. દરેક જાતિનાં કુળ, ગોત્ર, શાખા, પ્રવર વિશેથી કેક એની ઉત્પત્તિ સુધીનો ઇતિહાસ મળી રહે છે. કેટલાંએ ક્યાંએ વિદેશમાં રહેતાં કુટુંબો, લગ્ન, કે બાળકનાં વાળ ઉતરાની પગે લગાડવા તેમનાં કુળ દેવતા કે દેવી પાસે જાય છે અને તે દેવતાઓ તેમની કેટલાંએ વર્ષ પહેલાંની ઉત્પત્તિના સાચા ઇતિહાસની જળવણી પુરી પાડે છે. મોહનજો-ડેરાની ઉત્પત્તિ સંબંધમાં પણ તેવી જાતિની પરંપરાની જળવ-

હીએ જ ત્યાં વસતી સાચી શોધને
ટેકા આપ્યો છે. હમણાં જ નાન્દિ
બ્રાહ્મણોએ બ્રહ્મ પાડેલ નાન્દિપુ-
રાણ્ય-વહ્નિપુરાણ્ય અન્તર્ગત હતું.
જોકે વહ્નિપુરાણ્ય હવે ક્યાંએ મળતું
નથી. છતાં નાન્દિ બ્રાહ્મણોની
માતિથી તે પુરાણ્ય હતું તેમ ખાતરી
થાય છે. તેવી જ રીતે, સ્કંદપુરાણ્ય-
અન્તર્ગત મોદ પુરાણ્ય છે. પદ્મપુરાણ્ય-
અન્તર્ગત કવચિત જ મળે છે. દિવાન
બહાદુર ગોવિંદલાલજીએ મોદમાતિ-
ના ઇતિહાસની ભળવણી માટે મંશો-
ધન કરીને બસોએક વર્ષ પહેલાંની
હસ્ત લિખીત પ્રતો, જેના કેટલાક
સ્થોત્રો તુટીત ચઢ ગયેલા, તે મેળ-
વીને બહાર પાડ્યું છે. જોવાનું એ છે
કે એમણે તે 'મોદ'ની ઉત્પત્તિ ને
તેનો ધર્મ જણાવવા માટે આ પુસ્તક
બ્રહ્મ પાડેલું અને તેથી તેમાં બીજા
કોઈ ત્રિવિધની સાંકળ જોડાય છે કે
કેમ તેનો ખ્યાલ જ નહોતો, પણ
મતે તેમાં મોહન-જે-ડેરાની બધી
હકીકત મળી છે, તે અનુક્રમે બતાવીશ.
'મોદ'નું ઉત્પત્તિ સ્થળ જે હાલનું
'મોદેરા'-ધર્મારણ્ય બતાવે છે તે ન
હોતું, તે આ પ્રદેશમાંથી સ્પષ્ટ જણાય
છે. હિંદુઓમાં ધર્મપરંપરા બધે જ એવું
માનસ છે કે એ જ્યાંથી આવ્યા હોય
તે જ સ્થળનાં સ્મરણ તરીકે જ્યાં
વસે ત્યાં તે જ સ્થળનાં નામ આપે
છે. તેવી જ રીતે મોહન-જે-ડેરા-
માંથી અમુક ભાગ આવ્યો, અને
તેણે હાલનું 'મોદેરા' વસાવ્યું તે હું
હવે વીગતવાર આપીશ.* કમચઃ

* આ માહિતિ શરેપુર લેખનો બાકોનો
ભાગ આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે.

ભક્ત.....

... ભગવાન

લેખક:

શ્રી. ગણેશભાઈ ભગત

ક્રિ

વિભુ !!!

વિશ્વ વાટિકાના
માલી ! તારા બાગમાં
ખીલેલ સૌરભી પુષ્પો
પ્રત્યે તું આટલો બધો

મેદરકાર કાં રહે ? ભક્ત ભગે તને ભવો-ભવના દુઃખો હરવા;
ત્યારે તું તો તેના પર દુઃખોના કુંગરા ખડા કરે. ભક્તની
સહિષ્ણુતા અને તારી નિષ્કૃસ્તા વચ્ચે વિશ્વ વાટિકાનાં
અણુખીલ્યા કુસુમો ચુંટાઈ, કથકાઈ અદૃશ્ય બને છે.

ભક્ત બણે છે:—(?)

“ સુવર્ણ તપે કંચન બને ” “ ભક્ત તપે ભગવાન
બને. ” તુકારામ, તુલસીદાસ, નરસિંહ મહેતા બધા મારા
જેટલા જ પૂજાય છે ને ? “ અમૃત મેળવવા જેર પથાવતું
જોઈએ ” “ સુવાળ ચુંટવા કંટક સહિવું જોઈએ ” તેમ
પ્રભુને મેળવવા દુઃખો પીવા જોઈએ. “ આજના દુઃખ આવતી
કાલના સુખ માટે છે. ”

વત્સ !!!

વિભુના વિશ્વાસે ભક્તિની પગદંડીએ ચઢ્યું બંધ કરી
દોડ્યો જાજે. માર્ગે આવતા કંટક દુઃખો, સુખો માની પીતો
જળે અને પછી જો જો.—

“ વિભુ તને ગોતતો આવશે. ”

બાળક અને માબાપ

લેખિકા

સૌ. કુમુદ. ડી. સંતજીવાળા : મુમુક્ષુ

[મોન્ટેસોરી પદ્ધતિના અભ્યાસી આ બ્લેન બાળશિક્ષણમાં ઉડો રસ લે છે. બાળવિકાસ વિષેના પોતાના વિચારો તેમણે આ લેખમાં રજૂ કર્યા છે.]

બાળક એટલે!

બાળક એ ભાવિ મનુષ્ય છે, સમાજનો એક સભ્ય છે. તેના હાથ પગ નાના છે, હૃદયો અણુવિકસી છે, એની ભાષા ધડાતી છે, એની શુદ્ધ ખીત્તી છે, પરંતુ એનો આત્મા મહાન છે. એની વિકાસ શક્તિ અમર્યાદી છે

બાળક આપણી આશા, આપણું ચિરંજીવપણું, આપણું સર્વસ્વ છે. તે સર્વથા આપણી આગળ અને આપણે તેની પાછળ હોઈએ. તેને સર્વથા ચીકસવાના હક્કો હોય અને મનુષ્યને તેને વિકાસ સાધવા દેવાની પ્રવૃત્તિ હોય.

બાળક એ પુષ્પ છે. ઉદયસ્તુ પુષ્પ છે, એટલે ઉદયસ્તી કળી. મનુષ્યની બાલ્યાવસ્થા એટલે માનવ-પુષ્પની ઉદયસ્તી કળી. માણસોએ ઉદયસ્તી પુષ્પોની જ માત્ર કિંમત આંકી છે. તેઓએ ઉદયસ્તી પુષ્પોના ઉપભોગ કરવામાં જ પુષ્પોની કિંમત આંકી છે. તેઓએ ઉદયસ્તી કે કરમાતી પુષ્પોનો વિચાર શાગે જ કર્યો છે, જેઓ કળીનો વિચાર કરતા નથી, તેઓ પુષ્પની મદત્તા કર્યા છે તે સમજતા નથી.

આપણામાં કહેવત છે કે કુમળું ઝાડ વાળાંએ એમ વળે. આ કહેવત તદ્દન સાચી છે. બાળક એ એક એવું ઉદયસ્તુ માનવ પુષ્પ છે કે જેની તુલના મનુષ્યો ન જ કરી શકે. તેનું હૃદય તદ્દન ચોખ્ખું છે. તેની શુદ્ધિ અંચળ છે. એની તમામ હૃદયો વિકસવાને તૈયારી રહી છે.

તેને મદાન બનાવવા માટે માર્ગદર્શક માબાપ છે. માબાપ બાળકને જેવું મદાન બનાવવા ચાહે તેટલું બનાવી શકે છે. પરંતુ તે ક્યારે કે માબાપ પોતાના બાળકને સંપૂર્ણ જોગબતા થાય ત્યારે.

પ્રત્યેક માબાપોની પહેલી કુરજ છે કે તેઓ પોતાના બાળકને મદાન બનાવવા પ્રયત્ન કરે. બાળકને સમજવા માટે માબાપોએ તેમની પ્રવૃત્તિઓમાં જોતજોત ચલું નોંધ્યું. બાળક કઈ લાઈન પર આગળ વધશે તેનું શોધન કરી તેને તે માર્ગ ખુલ્લો કરી આપશે તો જરૂર બાળક તેમાં પોતાની તમામ શક્તિ વાપરી તેમાં પ્રવિણ થશે જ.

ખીને મુખ્ય ખાસ સિદ્ધાંત ધ્યાનમાં રાખવાનો છે તે એ કે પ્રત્યેક માબાપે પોતાના બાળકને સ્વા-શ્રયી બનાવવું ધટે. પરાવલંબિત જીવનથી મનુષ્ય આગળ વધી શકતો નથી. કારણ તે પારખના આશ્રય ઉપર જ જીવે છે. ધણી માબાપોની એવી માન્યતા હોય છે કે અમારી મરજી મુજબનું જ જીવન જીવવું નોંધ્યું. બાળક પોતાની મરજીથી કંઈ પણ ન કરી શકે, પછી કહેને તે બહેનો હોય, મોટા હોય, વા

નાનો હોય, હરવખતે તેને માઆપની રમ્યા સક્ષાદ
શેવી જ નોંધાશે.

પરંતુ આ માન્યતા તદ્દન ખોટી છે. પ્રત્યેક
બાળક સાડી નરમું સમજી શકે છે. કેટલાક પોતાની
ભુદ્ધિથી યા કેટલાક અનુભવથી. માઆપોએ તો ફક્ત
માર્ગદર્શક થવાની જ જરૂર છે, નહિ કે પોતાના
વિચારો ઉપર બાળકને હોરવા માટે.

મનુષ્યે હજી મોટી વયના માણસોનો જ વિચાર
કર્ષો છે અને તહેનો ઉપયોગ કર્યો છે. તેઓએ બહેતી
નદીના મધ્યમાં જઈ તેનું પાણી વાપર્યું છે, પાગલ
કર્ણુ છે, પણ જેમણે પ્રવાહના દર્શન કર્યો છે. મૂળને
નોંધ્યું છે, તેઓએ જ કળીમાં પુષ્પ નોંધ્યું છે. નાનાં
એવા બાળકમાં મહાન વિશ્વવિત્તિ નોંધ છે.

બાળકની વિકસવાની ખરી બૂજ ૨૫ વર્ષથી
૫ વર્ષ સુધીની છે. એ ગાળામાં બાળકની પ્રત્યેક
હિન્દ્રો આખો દિવસ કામ માગે છે. આ વખતે
તેમને શારીરિક, માનસિક, તેમ જ નૈતિક કેળવણી
આપવી માઆપોની પ્રથમ ફરજ છે.

ધરોમાં આ સાધનો ના હોય તો ઉત્તમ બાલ-
મંદિરમાં બાળકને દાખલ કરીશો તો જરૂર બાળક ધણી
ઉત્તમ રીતે પોતાને નોંધતી તમામ કેળવણી મેળવી
શેશે. સ્વચ્છિદ્ય બાળક માટે ધણું જ ઉત્તમ છે.

જેમ બાળકને સ્વચ્છિદ્યની જરૂર છે તેમ જ

સ્વચ્છિદ્યની પણ જરૂર છે. તેમને તેમનું જીવન
સ્વતંત્ર જ જીવવા દેવું નોંધાશે. કારણ આપણે તેને
નવરાવીયે, માથું ઝોળાયે, કપડાં પહેરાવીયે, તેની
ચોપડી, તેની વસ્તુઓ ફેંકણે મૂકીએ; આથી બાળક
મોડું થતાં પરાવલંબિત થઈ જાય છે. પરંતુ જે
માઆપ તેમને તેમનું જ્ઞાન આપે તો જરૂર આદર્શ
અને સિદ્ધાંતવાળું બાળક થાય.

મનુષ્ય જીવનનું લવિષ્ય એનાં હાથમાં છે. પ્રગતિ
તરફ એનું મુખ છે. એ બીજામાં સંપૂર્ણ મનુષ્ય છે.
એ સન્માન અને પૂજાને પાત્ર છે.

બાળકોનો મુખ્ય વિકાસ માઆપોના હાથમાં છે.
ધરોમાં પણ બાલવિકાસ થઈ શકે છે. જેમકે
બાળકોની સ્વચ્છતા, બાળકોનો સ્વચ્છવિકાસ, કિર્મી-
મચ્છ, બાળકોનો ખોરાક, બાળકોનું કૌટુંબિક વાતા-
વરણ, બાળકોની માઆપો પ્રત્યેની ફરજો, આ ઉપરાંત
પણ જે માઆપો ધારે તો ધણું કરી શકે એમ છે.

જેમણે એવું પ્રારંભ-દર્શન કર્યું છે, તેઓ
મનુષ્ય જીવનમાં બૂલાવામાં નથી પડતા. તેઓ તેના
જીવનકર્ષોને જરાજર સમજી શકે છે અને તેથી મૂળને
શુદ્ધ અને બળવાન બનાવવા પુરા પડતો કરે છે.

બાલવિકાસ, બાલસેવા, બાલચિકિત્સા વગેરે મનુ-
ષ્યનાં મૂળને (બાળકને) સુદૃઢ અને સંપૂર્ણ કરવાની
સાધના છે.

રીકો—બાપા! બાપો તો હું માંડ માંડ જાણે છું.

બાપ—શું થયું હતું?

રીકો—હું અને મારા ત્રણ ભાઈઓ જોડી ફરવા ગયા હતા એટલામાં ટ્રેઈન-મારા ઉપર
ચઢીને ચાલી ગઈ.

બાપ—તો પછી તું કંઈ રીતે જાણે?

રીકો—પણ હું તો પૂલ નીચે દોડે દોડે.

રક્ષા બંધન

૦

[શ્રી અને સરસ્વતીનો મેળ મળે એ સદ્વાચ્ય ગણાય. શ્રીમતી જ્યાવતી બહેનને ત્યાં લક્ષ્મીની છાજો ઉછળે છે તે સાથે દેવી શારદાની પણ આવી રીતે ઉપાસના ચાલે છે એ ગ્લાનદેવી વાત છે. સં.]

લેખિકા: શ્રીમતી જ્યાવતી પ્રાણસાસ

પ્રશ્ન—આપ રમણ, તને રક્ષા બાંધું.

રમણ—કેમ આજે વળી શું છે ?

પ્રશ્ન—ભુલી ગયો બળીરાગની વાત ? આજે બલેવ છે

રમણ—(યાદ કરતો હોય તેમ) કંઈ યાદ નથી આવતું.

પ્રશ્ન—જો માત્ર ફરમાસુ બેશું શોધી રહું છું કે; બળીરાગ વસમાં જતા દશે ત્યારે તેની બહેન તેને કહ્યું દશે કે, આવ વીરા, હું તને રક્ષા બાંધું. બળીરાગ તો દેવનાઓના પથ રાગ; એને હસતું આગ્યું દશે અને કહ્યું દશે કે બહેન, એ બહેમ છોડી દો. મનુષ્ય પ્રપત્તિથી મારખ્ય મેળવી શકે છે. તમારો સુકા આશિર્વાદ મને શું લાભ કરવાનો છે ? સારે તેની બહેન નિરાશ થઈ ચાલી ગઈ દશે, અને સારનાદ બહુકણ નિહા લેવા આવ્યા દશે. ગુરુ શુદ્ધિયારે વાર્યા છતાં અભિમાનના મદમાં તેણે ગુરુને પણ ગણકાર્યા નહિ, અને બહુકણે ત્રણ ડગલાં પૃથ્વી માગી અને વિરાટ સ્વરૂપ બનાવી આપી પૃથ્વી છતી લીધી. વધારામાં પણ મુકવા માટે જગ્યા ન રહી ત્યારે બળીરાગને પોતાનું ચિર ધ્યુ, એટલે બહુક-

છના બારથી તે તો પાતાળમાં પહોંચી ગયા, અને આ દુનિયામાં સદેશો મોકલ્યો કે શ્રાવણ માસની પ્રતમે બહેન બાહ્યને આશિર્વાદ આપે અને રક્ષા બાંધે, તો તે દિવસનો આશિર્વાદ સફળ થશે, અને બાહ્યો જો અભિમાનથી બહેનનું અપમાન કરશે તો અભિમાનનું ફળ શુરુ આવશે.

રમણ—એમ છે ? તો બાંધ બહેન. તારો આશિર્વાદ મને આપ કે હું હમેશા વિગ્રહ મેળવતો રહું.

પદ્મા (શાફુલ)

આતા દિપક કુળને બની રહે, દીધાંયુ ઈશું સદા,
શ્રી ધી વિજયમાળ અર્પું તુજને, ઉઘોગી ને વીર થા;
રક્ષાખંધન રૂપમાં હૃદયની, આ વાંચના મોકલું,
રવીકારે મમ આત પ્રેમ સહ આ, આશીષ છે રાંકડી.
વીરા આભગીનીકને નથી બીજું, આશીષ વિજયગ્રન્થકંઠ,
ચિન્તા કષ્ટથી રક્ષાને પ્રભુ તને, આશીષ છે બેનની.

રમણ—વાહ, બહેન વાહ, તારા જેવી બેનથી
આજ હું મારું જીવન ધન્ય માનું છું. બોલ તને હું
કંઈ રીતે રાજ કરું? તને કેમ સંતોષું?

પદ્મા—વીરા, દ્રૌપદીને જેમ કૃષ્ણ સમયે સમયે
સદાય કરતા હતા તેમ તું મારો વીર હંમેશા મારી
સદાય કરતો રહે એવી ઇચ્છા છે.

રમણ—બહેન, હંમેશા હું તારા સુખદુઃખમાં
ભાગીદાર બની રહીશ, અને મારા પશુ તને આશિ-
ર્વાદ છે કે તું કદી દુઃખી નહિ થા (રમણ પગે લાગે
છે) બહેન, મને જવાને મોકુલ થાય છે, હું જાઉં?

પદ્મા—હા વીરા, સુખે રીધાવ, અને આ દુનિ-
યામાં ચિરંજીવ બની રહે એ આશીષ છે. બાપ
કહેતાં હૃદયમાં કંઈ અવનવી ઉર્મિ જાગે છે. હૈયું
બાપને મળવા તલપાપડ થઈ રહે છે. કંઈ અનેરો
આનંદ જાગે છે, માતાપિતાની આંખને એ તારો,
પિતાના કુળને ઉત્તરવળ કરનાર, તારનાર, વીર ઉપર
કંઈ બહેનને પ્રેમ ન આવે? ખરમા વીરને. ધણું જીવે
મારા વીર!

બહેન-ભાઈ

બહેન :

કુળ શોભાવતા ને આંગણું દીપાવતા,
જ્ઞાતા વીરા તને ખમા! ખમા!
માતાના ઉમળકા ને તાતના વિસામા,
બહેનીના હૈયા હાર દે.....
વીરા ખમા! ખમા!

બાપ :

કુલવાડીની મધુરી ઓ પંખીણી,
મોકુલ દલુકે બહેન પ્રેમધેણી;
વસંતસમી ખીલતીને રનેહ ઘેડી બુંદતી,
રીળી લાગે ત્હારી છાંય દે.....
બહેની રનેહ ઘેડી.

બહેન :

કુળ શોભાવતા ને આંગણું દીપાવતાં,
જ્ઞાતા વીરા તને ખમા! ખમા!
દેવના હિથેશ વીરા નયણે વસેશ મારા,
મધુરાં લાગે ત્હારાં વેણુ દે.....
વીરા ખમા! ખમા!

ભાઈ :

કુલવાડીની મધુરી ઓ પંખીણી,
મોકુલ દલુકે બહેન પ્રેમધેણી;
વન વિહંગીણી અમૃત ઝરણી,
સાંચે જીવન આનંદ દે.....
બહેની રનેહ ઘેડી.

સૌ. તારાબહેન બાણુસાધ બેવેરી

કોઈ બાળાશ્રમમાં એક નાનકડા છોકરાને એના બાપે મૂક્યો. ત્યાંના માસ્તરે તેને કહ્યું, ‘છોકરા! આ તો તારું ઘર છે, તારે ખાઈ પીને લહેર કરવી.’

છોકરો—હીક, સાહેબ.

એક દિવસ પછી છોકરો સાહેબ પાસે આવ્યો અને બોલ્યો: (નિર્દોષતાથી) ‘બાપા! પૈસો આવ્યો.’
માસ્તર—મારી આમળ પૈસો મંગાવ્યા!

છોકરો—સાહેબ, તમે કહેતાંજાને કે આ તારું ઘર છે.

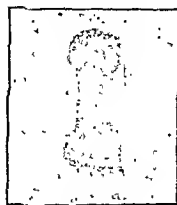
શ્રી મોઢેશ્વરી દેવસ્થાનમાં આવેલ શિવાલયમાં ફરતા ગોખની મૂર્તિઓ

(૨) રામ, લક્ષ્મણ, વાનકી

(૩) હનુમાની

(૪) નાગેશ્વરી

(૧) પાંચજી મહાદેવ

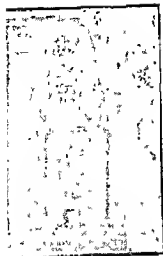
(૫) શેષનારાયણ

(૬) ગણેશ

(૭) સિદ્ધિ

(૯) શીવલિંગ

(૧૦) ચામુંડા

(૧૧) ભટ્ટાચાર્યની

(૮) ચત્રાચાર્ય

(૧૨) શાસ્ત્રી

(૧૩) વિશાલાક્ષ્મી

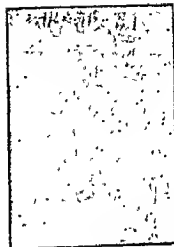
(૧૪) નંદા

(૧૬) સિદારોડા

(૧૭) તાલુકા

(૧૮) તાલુકા

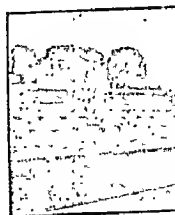
(૧૯) ફર્મા

(૨૦) મધ્યશાલ

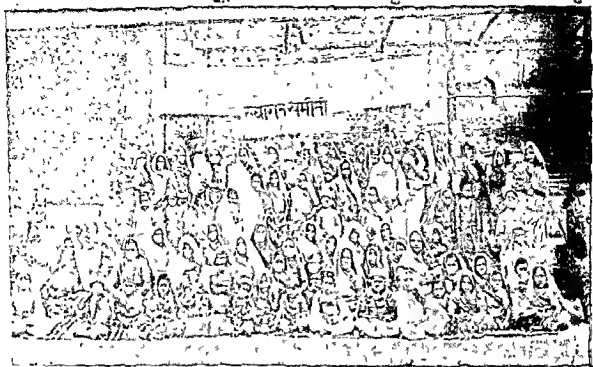

શ્રી માતાજી દેવસ્થાન

સુર્યકુંડ, સુર્યમંદિર

દ્વિ. મા. પ્રા. સંમેલન વખતે લેવાયેલ છબી સન ૧૯૩૪, ઇંદોર.

માળવામાં મોટા સંખ્યામાં ભવિષ્યની નારી સમાજ તેમજ બાળકો કેવા પોશાક પહેરે છે તેનો ખ્યાલ આ છબી આપે છે. ગુજરાતના પોશાકને મળતો જ એ પોશાક માન એ તરફના દિવાળને અનુરૂપ એ વધારે મલાલવાળો છે.

જ્ઞાતિ મંદિરના ઉત્સવ પ્રસંગે પર સેવામાં હોવા શ્રી અનંતનારાયણ અને લક્ષ્મીની સંપત્તિ થાવની સજ મૂર્તિની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા લેવા લેવાયેલ ફોટો. મૂર્તિની જમણી બાજુ તેની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરાવનાર સદ્ગુરુદેવ-શ્રીયુત્તર સિવનારાય ગજપતલ વાચમેકર, ઇંદોર.

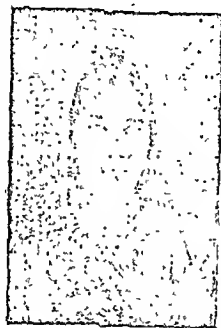
વેરીનાગ

(કાશ્મીરનું એક રમણીય સ્થળ)

[કુદરતની કરામત સાથેસાથ કાશ્મીરની કરામતનો પણ ખ્યાલ આપવા કાશ્મીરના એક નામાંકિત સ્થળનું નિરીક્ષણ કરનાર આ બહેને એ સ્થળ વિશે નજીવા જેવી માહિતિ અને સ્મૃતિ કરી છે. સં.]

મધમારી મચાવતી, તોસભેર વહેતાં પાણીથી રસ પળો છે એટલે એણે ખરાબર તક સાધી, “દેખો ખળભાળાટ અનાજ ઉપમનવતી અને એ કંઈ જનાળ, આપ અમર વેરીનાગ દેખના ચાહતે હો તો ચારતમે હી હી સીઈ” પાંચ દસ મીઠાશ એક અગ્રગ રાસતા લેના પડેગા.”

જેઝાં ઝરણાઓનું જૂથ આ નદીનું મૂળગણાવાનું માન પાડી જતું હશે; અને જન્મુથી શ્રી-નગર જતી વખતે માર્ગમાં આવતા બનીદાસ નામના રથ-બંધી ત્યારે આગળ વધ્યાં અને સડકની પાંખે પાંખે વહેતી જોલમ નદીને જોઈ ત્યારે અમે પણ તેમ જ માની લીધું હતું. પરંતુ ત્યારે મોટર ક્રાશવરે જણાવ્યું કે આ જોલમ તો એક મસગોટા કુંડમાંથી નીકળે છે ત્યારે ઉતાડિઓના આશ્ચર્યને પાર ન રહ્યો!

વેળિકા
કે. ભાનુમતી તારાચંદ્ર અડાસજી
વડોદરા

‘એવો તે એ કુંડ કેવો હશે કે જેમાં પંજાબના બૂપ-

શુરૂપ આ નદીનાં મૂળ સમાપ્ત છે! એ કુંડ વિશે તપાસ કરવાનું તાલાવેલી સૌ ડોહને જગી, અને પ્રશ્નપરંપરાને ઝાંઝે અમને જાણવા મળ્યું કે એ કુંડ કોઈ મામુલી વસ્તુ નથી, પરંતુ કલાપ્રિય જાદુચાહ જહાંગીરે બધાવેલો રથાપતનો સુંદર નમુનો છે. તે સ્થળ વેરીનાગના નામે ઓળખાય છે.

મોટર-ક્રાશવરે જોયું કે ઉતાડિઓને આ વાતમાં

“ત્યારે તો અમને લાજ જળેને લાગી!” ઉતાડિઓ અને વિનવવા માંડ્યા.

“એસા મુસ્તમે કુંડ હો સકતા હૈ? અમરે આપ શ્રીન-ગરસે ખાસ વેરીનાગ જલગે તો કમસે કમ દસ પંદરા રૂપૈ-મેકા ખર્ચ હો જલગા. મગર આપ રથ મીસકે મુઝે પાંચ રૂપૈયા દે દોગે તો મેં સીધી સડક છોડકે મોટર વેરીનાગ લે જલગા, ઓર આપકો શ્રીનગ-રસે વેરીનાગ આને જાનેકી તક-લીક લી બચ જલગી.”

અર્થાત્ નામ પડતાં જ ધણખિરાનો ઉત્સાહ ઝોસરી

ગયો. મોટરમસમાં મીરાનરી ચાર જામઓ હતી. તેમણે ‘અમે તો એક પાંચ પણ આપવાના નથી.’ એમ સાફ સંજગાતી દીધું, અને એમણે ના પાડી એટલે કેટલાક દો બરાબ કે અમે પણ શા માટે કંઈ આપીએ! પરંતુ એ સહેલાણીઓ એવા નીકળ્યા કે જેઓ દો ચડ્યા કે ‘ખીજવ કોઈ જાગ ન આપે તો બધા પ પંસા અને આપીયું, પરંતુ રસ્તામાં થોડો માર્ગ જઈને વેરીનાગ

જવાનો લાભતો અને લેવાના જ. અને 'વહની રીસને સાસુતો મંતોય' એ ન્યાયે એ બે સહેલાણી-ઓની ટેકને લીધે એ મોટરજસના બધાય ઉતાડીએને વેરીનાગના દર્શનનો લાભ મળ્યો.

બલભલા કવિઓની કંપનાને પણ ચકવી નાખે એવા ભારતના સ્વર્ગસમા કાશ્મીરની રમણીય બૂમિ ઉપર આવેલા એ રથગને જોયે આજે બે ચોમાસા પસાર થયાં છતાં અને એને ભૂલી ચક્યા નથી, એવું એ નયનરંજક અને રમણીય ધામ છે!

શ્રીનગર જવાની સીધી સડક ઉપર શ્રીનગરથી ૫૦ માર્કલ દૂર જમણા હાથે એક આડો માર્ગ ફંટાતો દતો ત્યાં આવતાં મોટરવાળાએ ફરીથી પોતાના પૈસા બાબત અંકે કરી લીધું, અને મોટર એ રસ્તે વાળી. ખતે ગાલુએ ઉચા ઉચા ગિરિશૃંગો, તેમાંથી ઝરતો બગ્ગ, અનેક રંગી પુષ્પોથી શોભતાં લીલાછમ જલ્લો અને ઠેકઠેકાણે નીકળતાં નિર્મળ જળનાં ઝરણાં દૃષ્ટિ સમીપથી પસાર થતા લાખ્યાં અને એક નાના સરખાં ગામડાં આગળ આવી અમારી મોટર થંભી.

"આ વેરીનાગ?" બધાને લાગ્યું કે અહીં આવવાની મહેનત છુટી પડી!

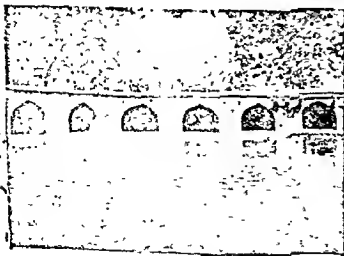
પાંતુ એટલામા તો પંજાઓ અને ભોમિયાઓએ અમને ઘેરી લીધાં; સૌ કોઈએ વેરીનાગ બતાવવા

માટે પોતાની સેવા અમારે ચરજો ધરવા ઉત્સુકતા બતાવી, અને અમારી મરજી જાણ્યા પહેલાં જ અમારા ભોમિયા તરીકે આગળ ચાલી અમને પણ તેમની સાથે ધસડવા લાગ્યા.

'વેરીનાગ' મૂળ નામ 'વરનાગ'. 'વર' એ ગામનું નામ છે અને નાગ એટલે ચરખો અથવા ઝરો. અનંતનાગ નામનું યાત્રાધામ વેરીનાગથી ૧૬ માર્કલ દૂર આવેલું છે. કળાના પૂજક બાદશાહ તુરુ દીન જહાંગીરે ઇ. સ. ૧૬૧૯ માં આ વેરીનાગના રથજની રચના કરી છે. કાળા આરસપહાણથી બાંધેલો એ અષ્ટકાણુ કુંડ ૫૪ ફીટ ઊંડો છે અને તે ત્રણ ટાપે એવી રીતે બાંધેલો છે કે ઉપરનો ટાપો ૧૦ ફીટ ઊંચો છે અને મધ્યભાગે તેનું ઉંડકાણુ ૫૪ ફીટ થાય છે. આ હોજની પહેલાં ૧૧૧ ફીટ છે. હોજની પાછળ આવેલી ટકરીના મૂળમાંથી કુંડના તળિયેથી પાણી આવતું હોય તેમ એ કુંડ કાયમ પાણીથી ઉભરાતો જ રહે છે અને ધોધની માફક ઉભરાત જઈ આગળ વહે છે. કુંડની કાગલ એકાદ ફૂટાઈ દૂર અતિ ઉંચા ભાગમાંથી ખૂબ ઉંડાણમાં એ પાણી ધસી પડે છે, અને અતિશય વેગવાન બનીને આગળ જતાં મોટી નદીનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. આનું કારણ એ છે કે વેરીનાગ સમુદ્રની સપાટીથી ૬૧૦૦ ફીટ ઉચુ છે.

આ કુંડને કઠિ મહાદેવનું નાનું શું મંદિર છે, અને કુંડની ફરતી દિવાલોમાં આરસ-પહાણની બે મોટી તક્તિઓ જડેલી છે જેમાં આ રથજ જહાંગીરે હીજરી સન ૧૦૨૯માં તૈયાર કરાવ્યું એમ લખેલું છે આ હોજમાંથી દર પળે ૮૫ ધનકૂટ નીલવર્ણનું પાણી નીકળે છે. આ વિશાળ હોજમાં રંગબેરંગી ઝલતઝલતી અસંખ્ય માછલીઓનો અપ્રમ વસવાટ રહે છે અને મુસાફર એ માછલીઓની કીડા જોવામાં યડીબર લીન બની જાય છે. ખૂબી તો એ છે કે આ માછલીઓ પકડવા માટે ત્યાં કાક પ્રતિજ્ઞ મુકાયેલી છે.

ઝરાને મોખરે મનોહર મોટા બાગ

(વેરીનાગ)

છે. અમે જોયું કે તેમાં ચીનાર તથા પોપલર અને સફ-
રજનની ઝાડો તથા પાણીના પ્રવાહની બંને બાજુએ
રંગમેરંગી ગુલાબોના રોપાઓ ખૂબ ખૂબીપૂર્વક રોપ-
વામાં આવેલા હતા. રંગમેરંગી ધુવેળાળ લીલા કુદરતી
ગાલીયા ગળે પાધર્મી ન હોય તેની બગીચાની જમીન
કેકેકાણે જણાતી હતી. આ બગીચામાં પાણીના
પ્રવાહની બંને બાજુએ જેમ ગુલાબના રોપાઓ
ગોઠવ્યા છે તેમ કુવારાઓની દાર પણ ગોઠવેલી છે.
અને જહાંગીરના વખતના કુવારાઓ બગીચાની સુંદર
રચના અને પાણીના પ્રવાહને બાંધી સંપ્રદીને ઉચા-
ધથી નીચે ધસી પડના ધોધદારા નહેર રરને નહીનું
સ્વરૂપ આપવાની કળા એ બધી વસ્તુઓ એ વખતના
શિલ્પકળાના ઉમદા જ્ઞાનની પ્રતીતિ કરાવે છે.

બગીચાની પાછળ જૂના ખંડેરા અત્યારે પણ
દેખાય છે, જે જહાંગીરના સમયમાં તેના આરામગૃહો
તરીકે વપરાતાં હતાં એમ ભોમિયાઓ જણાવે છે.
અને એ વાત સાચી હોય એમાં જરાય શંકા કરવા-
પણું લાગતું નથી.

વેરીનાગને કુંડ એ જહાંગીરના નામને અમર
બંનાવી રહ્યો છે અને જ્યાં સુધી એ કુંડ અસ્તિત્વ
ધરાવશે ત્યાં સુધી તેના નામને અમર રાખશે. જહાંગીરને
આ સ્થળ માટે એટલી બધી મમતા હતી કે તેણે
મરતી વખતે પોતાને વેરીનાગ લાઇ જવા ઇચ્છા
દર્શાવી હતી અને તેની ઇચ્છા ફૂળીભૂત કરવા માટે
તેને ત્યાં લાઇ જવા તજવીજ પણ થઇ હતી, પરંતુ
“ધાણું ધરણીધરનું થાય” એ ન્યાયે એની મનની
ઇચ્છા મનમાં જ રહી ગઇ, અને એ પીરપંચાલના
માર્ગે બહેરામગઢલા પાસે ગુજરી ગયો.

માત્ર શિલ્પ અને સ્થાપત્યના નમૂના તરીકે પણ
વેરીનાગ આજો અને મગજને ખુશ કરી મૂકે એવું
સ્થળ છે. એક વખત નજરે નિહાળ્યા પછી એની
યાદ જીવનભર સ્મરણમાં જકાડાઈ રહે એવા અનેક
આકર્ષણો એ સ્થળનાં છે. પ્રવાસ ને કુદરતના શોખીનો
હોઇ વખત કાશ્મીર જાય ત્યારે આ સ્થળ જરૂર જુએ.

ભારતપુત્ર શ્રી. કાંતિલાલ ર. મહેતા

ઉત્તમ સ્વાંગ ધરે વીરતા તણી,
ઉત્તમ ભાવ લરે વિનયે બર્ધા;
પરહિત કર્મ કર્યે જે વિલાસતા,
ભારતભાતનો દિવ્ય સપૂત તે.

કદિ નવ હુંદે દીસે મહિનતા,
કદિ ના હુંદે વસે લીનહીનતા;
ધર્મ-ધ્યાન-મર્યાદા જે નવ થૂકે,
ભારતભાતનો દિવ્ય સપૂત તે.

જેને અવર મિયા બાગિની સગી,
જેને પરવશતા હુંદયે નથી;
ધૃતિ વા શાંતિ વિરાજતી જે ઉરે,
ભારતભાતનો દિવ્ય સપૂત તે.

તણ રાગ વિકાર વિલાસતા,
તણ પ્રપંચ અનેક દુષ્ટો તણા;
ઉત્તમ કર્મ કરે ઉર નિસસે,
ભારતભાતનો દિવ્ય સપૂત તે.

અહીં કવચ સત્ય અહિંસા તણું,
અહીં સુગંધર્મ ઉર જે રાયતું;
ભારત અર્જુ ધરે ઉત્તમંગ જે,
ભારતભાતનો દિવ્ય સપૂત તે.

: લેખિકા :

શ્રીમતી કેસાર સી. ધીવાળા
મુરત

૧

“આ મો બેટા ? બેસ, કેમ તળિયત સારી થાય છે ને ? પેપર્સ સારા ગયાને ?” નીલકંઠરાયે સ્ટેશનથી સીધા આવેલા પુત્ર દિનેશને ઉમળકાના આવેશમાં પ્રશ્નપરંપરાથી નવાજ્યો. દિનેશે પણ વિનયપૂર્વક સર્વ પ્રશ્નોના ઉત્તર આપી પિતાના ઉરસાગર પર વાતસાધ્યનું એક મોણું ફેરવ્યું.

નીલકંઠરાય મદનપુર ગામના પ્રતિષ્ઠિત રહીશ હતા. જાગીર-જમીનમાંથી સારી પેદાશ મેળવી લક્ષ્મી પણ ઠીક જમાવી હતી અને એક સુશિક્ષિત કુટુંબને જાણે તેવા મોભાથી તેઓ ગામમાં રહેતા હતા. ગામ પંચાયતમાં તેમના શબ્દોનું કંઈક વજન પડતું અને વિનય અને સ્નેહાળપણને માટે તેમનું કુટુંબ ઘણું પ્રખ્યાત બન્યું હતું. તેમના કુટુંબમાં તો અત્યારે તેમના પુખ્તવયનાં પત્ની તથા ચાકર જ હતાં. દિનેશને તેમણે ચાર વર્ષથી મુંઝવળ લાગુતા મોકળ્યો હતો. તેમની એક પુત્રી બે ન્હાના બાળકોને મૂકી સ્વર્ગવાસી થઈ હતી તેથી તેમનું અને વિજયાલક્ષ્મી બહેનનું હૃદય ઘણું દ્રવતું. તેમનું પુરુષપુત્ર્ય તો બે વર્ષને ગાળે પુત્રી શોકને કંઈક વિસારે પાડી શક્યું હતું, પરંતુ તેમનાં પાત્રી તો પુત્રીના મૃત્યુ પછી લગભગ ગિભાર જ રહેતાં. ગામડામાં જટ રાખતો એ બહુ યોગ્ય નહિ લાગતું અને ખાસ કામ પણ નહિ હોવાથી તેમના પત્ની જ રસોઈનું કામકામ ઉપાડી સેતા. દિનેશમાં જ દહે તો બને રાચતા અને તેની બાકીસેક વર્ષની વય યદ્ય હોવાથી, ઘરમાં પુત્ર-પૃથુ સારી પર બધું બનાવવા તથા કામને બોલો બોલો કરવા દહે તો બને તલસારતા હતાં.

[આ બહેન જી. એ. કલાસમાં અભ્યાસ કરે છે. યશસ્વી વિદ્યાર્થીજીવન ગાળવા સાથે વર્તમાન પત્રોમાં લેખો પણ લખે છે. આખના યુવકની અસ્થિર મનોવૃત્તિને આ વાર્તામાં તેમણે યુગી લીધી છે. —સં]

નીલકંઠરાય કંઈક અંશે મુતસદી પણ હતા. દિનેશ આ રજામાં અહિં આવશે ત્યારે લગ્ન લેવા એમ તેમણે નક્કી જ કર્યું હતું. ગામના મુખી બીખા પટેલની સાથે તેમને ઠીક સંબંધ હતા અને તેમની પુત્રી રમા ઘણી જ સુશીલ અને સદ્ગુણસંપન્ન હતી. તેમણે તેની ઘણી રીતે પરીક્ષા કરી જોઈ હતી અને પોતાના દિનેશનું ઘર તે ઉમળકેથી એવી ખાતરી કરી હતી. દિનેશ પિતાનો લાડીયો હતો. તે કાલેજીવન જાણે હતો, પણ કેટલાક દુર્ગુણોથી તદ્દન અલિપ્ત જ હતો. તે બાજુમાં ધણેજ કુશળ હતો અને દેખાવડો યુવક હતો. તેનું લક્ષણ પ્રતિભાસાળી હતું, ત્વચા કંઈક ગૌરવર્ણી હતી, અને નેત્રો તેની કુશળતાના અરીસારૂપ હતા. રમા પણ ગૌરવર્ણી હતી, નમણું નયન, સુંદર મુખકમળ અને વિશાળ બાલે ચમકતી કુમકુમ રીલી તેની સુદોળતામાં વધારો કરતી હતી. દિનેશને તે ખરેખર લાયક હતી અને છે એમ નીલકંઠરાય માનતા પણ હતા. તેમણે લગભગ બધું નક્કી જ કરી રાખ્યું હતું અને દિનેશ રમાને પસંદ કરે તેટલું જ બાકી રાખ્યું હતું. રમાએ દિનેશને બે વર્ષ પર નિરખ્યો હતો અને તેના શરમાળ-કદિ કાઈ પણ પુરુષ પ્રત્યે દ્રષ્ટિ ન કરતાં નેત્રે દિનેશને નિહાળ્યો હતો. નેત્રને તે ગમ્યો હતો અને નેત્રને જ રૂચે છે તે કવચિત્ત જ મનને નથી ગમતું. રમા તો દિનેશને પ્રાપ્ત કરવામાં ગૌરવ જ લેતી હતી.

૨

દિનેશ મુંઝવળી બે વર્ષ પર આવ્યો હતો તેથી તેના આગમને તેના માતા પિતા તો ઘણું જ આનંદિત થયાં હતાં. પાંચત્રી ગાડીએ તે આવ્યો, ઘેર સાડા

પાંચે પહોંચ્યો, શરીરને થાક તો લાગ્યો જ હતો-
મુસાફરીનો અને પરીક્ષાનો. તે આગ્યો. માએ
ઓવારણ લીધા. પિતાએ ક્રોડી કરી, અને તેણે માતા-
પિતાના રોડસાગરમાં સ્નાન કર્યું. ધણી દિવસો
હોયેલમાં રસોઈઆની રસોઈ ખાઈ કંટાળેલો દિવસ
આજે માને હાથે પ્રેમે પીરસાયેલું અને પેટ પૂર્ણ
ખાઈ તૃપ્ત થયો, અને આરામ લેવા દીવાનખંડમાં
જઈ બેઠો. બેઠોબેઠો ટ્રેનમાં લીધેલું પેપર ઉઘલાવવા
લાગ્યો, એટલામાં નીલકંઠરાય અને તેમનાં પત્ની પણ
બોજનાદિથી નિવૃત્ત થઈ આત્મા.

હવે નીલકંઠરાયે ધીમે રહીને વાન ઉપાડી.

“ભાઈ, હવે શું કરવાની ઇચ્છા છે? આગળ
અભ્યાસ ચાલું રાખવો છે કે નોકરી લેવી છે?”

“પિતાજી, લુઓને, મારી ઇચ્છા તો એવી છે
કે દમણમાં મળે તો એકાદ વીમા કંપનીમાં નોકરી લઉં,
અને સાથે સાથે M. com. નો અભ્યાસ પણ ચાલુ
રાખું. બે વર્ષમાં M. com. થઈ જઈએ તો લીધીને
લીધે આગળ જતાં સારા પમારની ધણી આરા રહે.
પછી તો જેવી તમારી ઇચ્છા.”

દિવસ ધાકું કરવા ઇચ્છતો ખરો, પણ માતા-
પિતાની લાગણી દુઃખવા તો કદિ આદતો નહિ. પિતાને
તેના વિચાર તો પસંદ પડ્યો અને તેમણે પોતાની સંમતિ
પણ આપી અને હવે તેઓ મુદ્દાની વાત પર આગ્યા.

“ભાઈ, બંને તારી એમ ઇચ્છા હોય તો એમ
કરજે. પણ અમને તો અહિં ધરમાં આમ સ્વનકરજ
રહેવાનું જરાયે ગમતું નથી. તારી બહેનનાં મૃત્યુ
પછી તારી આ તો છેક જ નિરાશ રહે છે. તું હવે
કંઈ કરે તો ઘર રહેવા લાગક રહે. તારી બાને યે
જરા એને ને મને યે તેથી સતોષ રહે.”

“પિતાજી, હું આ સ્થિતિ માટે દિલગીર તો
જહું છું, પણ તમને લોકાને મારા વડે કાંઈ પણ રીતે
સુખ થતું હોય તો કહો. તેમ કરવા હું તૈયાર છું.
મને પણ આ પરિસ્થિતિ મુંઝવે છે અને તમને આમ
જોઈ ધણી દુઃખિત થાઉં છું. તમે કહો તો મુંઝવે જવાનું
છાડી કંઈ અહિં રહું અને સારી નોકરી જતી કરું.”

નીલકંઠરાય પુત્રની લક્ષિત ભેષ ધણી જ રાજી
થયા, અને બોલ્યા, “બેટા, હું ક્યાં એમ કહું છું
કે તું અહિં રહે. અને તો આજે છીએ ને કાલે નહિ
પણ હોઈએ. પછી તારે તો આખી જીંદગી આ
ગામમાં ગાળવી પડે ને? ના, ના. હું એવું જરાએ
નથી ઇચ્છતો. પણ એમ કે હવે તારાં લગ્ન થાય ને
ધેર વડુ આવે તો તારી બાને કેટલી બધી નિરાંત વળે.
વળી એક સ્ત્રીની સહાય મળે તો એ તો તારી બહેનના
બે બાળકોને પણ અહિં જ રાખવાનું કહે છે. બે
છોકરાનો કિલકિલાટ ને રમા જેવી મુશીબ ઊકરી
ધરમાં હોય તો પછી ધરનું ધણુંએ દુઃખ વિસરાઈ
જશે. મને તો એમ જ હવે ઇચ્છા છે કે તું આ
સાલ લગ્ન કરી લે. મને તો આપણા બીબા પટેલે
તેમની રમાને માટે એટલું કહ્યું છે કે ના યે ન પડાય
અને એ રમા પણ ના પાડવાનું મન ન થાય એવી
જ છે. એ છોકરીને તો છું જોશે તો તને એ
જરૂર ગમશે જ. મેં તો લગ્નમગ બધું નમ્રી જ
કરી રાખ્યું છે, એક તારી દાની વાર છે. છું સંમતિ
આપે એટલે આવતા મહિનામાં જ લગ્ન લઈએ કે
પછી છું મુંઝવે જાય તોયે પંચાત નહિ.”

દિવસ તો આ બધું સાંભળી આભોજ જની ગયો.
શું બોલવું તે પણ તે વિચારી શક્યો નહિ. તેણે
કદિ એમ નહિ ધારેલું કે લગ્ન માટે તેના પિતા
આટલી બહેલી વાત કરશે. બે ના કહે તો પિતાજી
કદાચ ગુસ્સે થાય, કારણ કે તેમનો સ્વભાવ નામ
પ્રમાણે જ બરાબર હતો. હા કહે તો....તો કદાચ
મનમાની પત્ની મળે કે નહિ તે સંદેહ હતો. તેણે
પિતાને દમણમાં લગ્ન ન કરવા માટે વિનવવા વિચાર
કર્યો, પણ તરત જ બહેનના વિયોગે મૂરી રહેલા
માતાપિતાનું ચિત્ર તેની દષ્ટિ સમક્ષ આપ્યું. છતાં
તેણે કહ્યું: “પિતાજી, મને તો ખ્યાલ જ નહિ
કે આપ લગ્નની વાત કાઢશો. હજી હું શિષ્યુ મેળ-
વવાનો બોલો તો તમારે શિર બારી રાખું છું ને
વળી તેમાં એ વધારાની બધા ક્યાં બેઠો? જરા સારી
નોકરી મળે અને હું ઠેકાણે પહોં, પછી કંઈ વિચાર
કરીએ તો કીક મારી ઇચ્છા તો દમણમાં પાસ નથી.

પછી આજને જેમ થોડાં લાગે તેમ કરો. તમારી કે બાની લાગણી દુભાવવા હું નથી માગતો. આપ લોકોને જેમાં મુખશાંતિ મળતાં હોય તેમાં જ હું રાજ છું.

નીલકંઠરાય ખૂબ જ પ્રસન્ન થયા અને રાત્રે જ નોઢરોને મોકલી તેમણે રમાને તેડાવી.

થોડી પગોમાં સ્નેહ વસ્ત્રોમાં સજિત, ગૌરવર્ણી ચપળ ચક્ષુ ધારિણી, સુડોળ અંગવાળી અને આકર્ષક સૌમ્ય મુખમુદ્રાવાળી એક શરમાળ બાળા નીલકંઠરાયના દીવાનખંડમાં પ્રવેશી અને સંકાયસહ વિન્યાસલક્ષ્મીની પાસે બેસી ગઈ. હાલની દંપ મુગ્ધ નીલકંઠરાયે દિનેશ અને રમાનું પરસ્પર ઓળખાણ કરાવ્યું. રમા તો ધણી જ શરમાતી હતી. માતાપિતાની હાજરીમાં દિનેશ પણ મુગ્ધવતી તો અનુભવતો હતો જ. ઉંચે તે બંધારે એ પરિસ્થિતિમાં ન બેસી શક્યો ત્યારે “બા, મને તો બહુ થાક લાગ્યો છે માટે સહ બેઠું છું.” કહી ત્વરાથી પોતાના ખંડમાં ચાલ્યો ગયો. રમાએ પણ હવે વિન્યાસ સાથે થોડી ધણી વાતો કરી જવાની ઇચ્છા દર્શાવી અને કંઈક ઉમંગમાં મુક લાણી વળી.

૩

દિનેશ પોતાના ખંડમાં આવી પદ્મ પર આડો પથો. તેને શ્રમ તો પડ્યો હતો, અને તેથી નિદ્રા લેવાની તેની ઇચ્છા તો હતી જ પણ આજની વાતના વિચારોએ તેનું મન એટલું ધેરાયું હતું કે નિદ્રા ક્યાંએ ચૂપડાઈ બાગી મઈ. કાલેજનું મેગેઝીન વાંચવા કાઢ્યું ત્યાં પ્રથમ પાને જ તેની મિત્ર યામિની મહેનાનો, બેઝમોન્ટનમાં એમ્પીયન પ્રાઈઝ મેળવવા માટે એનાથત યજ્ઞેશ ચાંદ સાથેનો ફોટો તેની દૃષ્ટિએ ચડ્યો. ઘણું બે ઘણું તે ફોટો જોઈ મેગેઝીન જ વાંચ્યું મુઠી દબ સૂઈ ગયો. મેગેઝીન મુઠી દીધું, પરંતુ તેના નેત્રપટ પર યામિનીની મુખમુદ્રા આંખોને વિરાજ. ગૌરવર્ણી માંસલ દેહ, ચપળ છટાબયુ નળન, જોબ દરમાં શોકાત્ર નવયુગના પ્રતિનિધિત્વની છાપ પાડતું લલાટ, રીમોસ દેખના કાચમાંથી ઓર પ્રકાશ ફેંકના સ્વામલ મલક મલક ચર્તા નયનો દિનેશની આંખ આગળ આવવા લાગ્યાં. વળી બે કલાક પૂર્વે જ બેઝેલી

સાદી, સરળ અને શરમાળ છતાં સુંદર રમાની મુખમુદ્રા તેની પાસે આવી. વળી એક બાજુ છટાથી બેઝમોન્ટન અને ટેનીસ રમતી, કવચિત સામકલસ્વાર બનેલી, કદિ દમામબેર મોટરોંગ કરતી યામિનીની છબી તેનાં નેત્રોને ઘેરી વળવા લાગી. આ બાજુ તેને કંપના આવી-કે પ્રભાતની છડી પોકારતી કુકાના સરોદથી મીઠા અનેલા વાતાવરણમાં દિવાકરનાં મુમળા રશ્મિની પ્રભાભા પ્રકાશિત બનેલા, ધીમે ધીમે સૌંદર્યની મીઠાશથી મહેંકી ઉઠતા કમલ પુષ્પોથી લચિત સરવરને કાંઠેથી ચળકતું બેડું કેડે ધરી લયકતી ચાલે ચાલતી પનિહારી રમા-તેમાં નિરખી. કાલેજ મેધર્સોંગમાં રેજ ઉપર અવર્ણનીય વાતાવરણમાં પડો ખૂલતા શિશુ પર પ્રકાશિત મુકૂટ ધારી મણિપુરી વસ્ત્રોમાં શોભતી અપૂર્વ દેહ વળોટાથી નૃત્ય કરી પ્રેક્ષક વર્ગની આંખ તથા મન છતી લેતી યામિની યાદ આવી. અર્ધ ગામડામાં વૃદ્ધ નરનારીને મુખેથી રમાની આવડત, કુશળતા, સૌંદર્ય અને શરમોદાપણના વખાણ ચર્તા તેને શ્રવણ થયાં. ત્યારે મુંગ્ધ નગરીના વિશાળ પટ પર ફર ફર ઉડતા ધેર ધેર જતાં જાણીતા નામચીન છાપાઓમાં ફોટા સહિત એક યા બીજા કારણસર પ્રશંસાથી ભરપૂર યામિનીકથા વાંચતો કાલેજીયન વર્ગ તેણે નિરખ્યો. શરમના શેરડાથી રક્તવર્ણી મુખકમલવાળી, નીચું વદન કરી બેસી રહેલી રમા યાદ આવી, બંધારે નજવા કારણસર તેની પાસે આવી રિમતના પુષ્પ વેરતી ડાલતી વાચાળ યામિની સાંભરી. પણ હા! તેની વિચારમાળા એકદમ ચંબી. પિતાની તથા માતાની પુત્રી વિયોગે વિષાદમય બનેલી આકૃતિઓ તેણે નિરખી. વળી વિચાર આવ્યો, માતાપિતાનો વિષાદ તો છે થોડા દિવસનો, તે માટે શું હું મારી ભવિષ્યની જીંદગી રદ કરું? વળી પિતાના કોપી સ્વભાવનો -ભોગ બનેલી તેની બાહ્યકાળની એક વખતની પરિસ્થિતિની સ્મૃતિ તાજ ચતા તેને અનુકંપા આવી અને હુંકે વખત પર જ પિતાજીને કહેલા વચન જોટલા સત્ય વાક્યોની ઉક્તિ યાદ આવી. તેની વિરૂદ્ધ જતાં તેનું હૃદય જરૂર તેને કંબજે એમ તેને લાગ્યું અને માતાપિતાને માટે જીવનસુખ તો શું પણ

આત્માનું પશુ બલિદાન કરવાની, તેની આદ્યૃત્ વૃત્તિ સતેજ થઈ. છેવટે તેણે રમાને વરવાનો નિશ્ચય કર્યો અને પછી નિદ્રાએ તેને આવરી લીધો. છતાંએ સ્વપ્નમાં તેની વિચારમાળાના મણકા જ તેને દર્શિગોચર થયા. અંતે રાત્રે ઠરેલો નિશ્ચય જ માન્ય રાખી તે પિતાજી પાસે સ્વહારે વ્યક્ત કર્યો. માતાપિતાના મુખ પર અનહદ આનંદ વ્યાપી ગયો, અને સારાએ ધરમાં પ્રસન્નતાની લહરીએ દિલોળા લેવા લાગી. નીલકંઠરાય સ્નાનાદિથી વહેલા પરવારી બીખા પટેલને ત્યાં ગયા અને જોયીને બોલાવી દિવસ જોવડાવ્યો. દિવસ ધણે સારો હોવાથી તેજ દિવસે વિવાહ કરી દીધા અને... અને એક મહિના પછી બારે ધામધુમથી દિનેશ અને રમા લગ્નપ્રતીયી જોડાઈ પશુ ગયા.

લગ્ન પછી દિનેશ થોડા જ દિવસ મદનપુર રહ્યો. તેના આદર્શો તે લગ્ન કરવા ગ્રેષ્ઠો હતો. પશુ મન તો યામિની તરફ જ પ્રયાણ કરી રહ્યું હતું. તે બોલ-કહ્યો હતો, અને તેને વાચાળપણું ગમતું. પશુ ધણું પરંતુ રમાનું ચરમોક્ષપણું તેને કંઈક અશ્વે અસહ્ય થઈ પડ્યું. એક તો મન વચરતું મદાલવાનું હતું. અને બીજું તેના ઉમંગી સ્વભાવની વિરુદ્ધમાં રમાની શાંતિ એ એએ બંને દિનેશનાં માતાપિતાનું જીવન દુઃખ મીટાવું હતું, પશુ તેના અને રમાનો સંબંધ તો ઉત્કર્ષ ન જ પામ્યો. દિનેશ તો થોડા દિવસ વિત્યાબાદ પાછો મુંબઈ જતો રહ્યો. તે B. com. માં લગભગ ફર્સ્ટ ક્લાસ માર્ક્સ સાથે પાસ થયો અને તેને હુંક સમયમાં એક વીમા કંપનીમાં રૂ. ૧૨૫) ના પગારમાં સારી નોકરી પણ મળી ગઈ. તેનું જાલ જીવન એક રીતે જોતાં ધણું જ સુખી હતું, પશુ તેનું અંતર તેને ડબ્બા જ કરતું. રમા અને યામિની વચ્ચે તેનું મન ઝોલા ખાયા જ કરતું હતું. હવે તો કોણે જ ખૂટી અને અઠવાડિયામાં એ ત્રણ દિવસ જવાનું થતું. યામિની પણ B. com. માં સારા માર્ક્સ મેળવી પાસ થઈ હતી અને તેણે પણ અભ્યાસ ચાલુ જ રાખ્યો. પ્રથમ યામિની દિનેશને કોઈ કોઈ વાર ધરમાં લઈ જતી, કવચિત્ દિવસ જોવા કે સહેલગાહે પણ ઉપડતા. હવે આ વધે યામિનીએ એક બીન્ન વિચાર

યતિ પોતાનો મિત્ર બનાવ્યો અને દિનેશની પરવા તે જાલુ ન કરતી. દિનેશને એક સામઢા આવાત પર આધાત લાગ્યા જ કરતા. તે તો ૧૧ થી ૬ નોકરીએ જતો. સાંજે એકઠો ચોપાટી કે કોષ્ટ એકાંત સ્થળે ધૂમી આવી લોજમાં ખાઈ M. com નું વાંચન રાખતો. સ્વહારે પણ વાંચન જ કરતો. પિતાને પંદર દિવસે મહીને પત્ર લખતો. રમા વિષે ખાસ લખતો જ નહિ, વખત નથી મળતો એવું બહાનું કાઢી ધીમે ધીમે તે જાલુ જ ઝોલા પત્રો લખતો. પ્રથમ તો પુત્રને સારી નોકરી મળ્યાથી અને તેના સારે નંબરે પાસ થવાથી તેના પિતા ખૂબ જ આનંદિત થયા હતા. પરંતુ ધીમે ધીમે પુત્રના પત્રો ન આવતાં કોષ્ટ વાર મનમાં દુઃખાતા તો કોષ્ટવાર ગુસ્સે થતા. તથિયત જાલુ સારી ચાલતી ન હોવાથી તેઓ મુંબઈ સુધી દૂર જવાને અચકત હતા. આથી તેમણે બીખા પટેલને જ દિનેશની ખગર કાઢવા મુંબઈ મોકલ્યા.

૪

નોકરી કરતાં કરતાં M. com. ની ટર્મ્સ બરતાં બરતાં એક સામ વીતી ગઈ. હવે યામિનીએ દિનેશની મૈત્રી તફન જ છોડી દીધી હોય એવું લાગતું દિનેશને એક માત્ર મિત્ર હતો તેને દિલ્હી નોકરી મળતાં હવે તેને એકલતા ધણી સાલતી. યામિનીને મળવા માટે તે ધણે પ્રયત્ન કરતો, પરંતુ તે તેને મળતી જ નહિ.

એક દિવસ યામિની એકલી મોદરમાં જતી હતી. દિનેશ પણ નોકરીએથી છૂટી થેર જતો હતો. યામિનીને આજ વપૂર્વક તેણે હાથ ઉચો કરી ઉભી રાખી અને તેણે પણ સાથ મળવાના આદેશથી દિનેશને સાથે લીધો. બંને કંઈ દૂર ફરવા ગયા.

દિનેશ હમણાં ધણે લેવાઈ ગયો હતો. યામિનીએ તે જોયું અને કટાક્ષમાં પૂછ્યું “કેમ મીસીસ વગર ગમતું નથી કે આટલા બધા સુકાઈ ગયા ?” દિનેશ ચોંક્યો. તેણે પોતાનાં લગ્ન વિષે તો કોષ્ટને પણ વાત નહોતી કરી. પરંતુ યામિનીના પિતાને બીખા પટેલ દ્વારા અને પિતા દ્વારા યામિનીને આ વાતની ખગર પડી ગઈ હતી. અને તેથી જ તેણે દિનેશની મૈત્રી છોડી

દોષી હતી. દિનેશ ધણે જ છાબીયો પડી ગયો. સારે વામિનીએ ફરી ટાણો માર્યો. “તમે છૂપાવો તેથી કંઈ મને ખબર પડે એમ નથી એમ ન ધારતા. મારા મિત્રો કેવા છે તેની હું સારી ચિકિત્સા રાખું છું.” હવે દિનેશ ગળગળો થઈ ગયો. તેણે વામિની સમક્ષ આજે હૃદય ખુલ્લું કરી દીધું.

“જુઓ વામિનિ, પડેલાને શું પ્રહાર કરો છો ? જો હું લગ્ન ન કરત તો માતાપિતા બહેનના વિયોગે મુરી રહ્યા છે તે વધુ દુઃખી થાત. માત્ર તેમને રીઝવવા મેં આ લગ્ન કસ્ટ કર્યું છે. શું તમે એમ ધારો છો કે તમને સદાને માટે મિત્ર સાથી-જનાવેશ તે વચન હું ભૂલી ગયો છું ? તમે જ દિનકરની મૈત્રીમાં મને શૂદ્ધ લાગે છે. બાકી હું તો તમારા સિવાય મોઢ પશુ સ્ત્રીમિત્ર જનાવી શક્યો નથી અને જનાવવાનો પશુ નથી. વામિનીએ પશુ દિનેશના વચનેનો ભાવ સમજી તેનો ભ્રમ ભાંગવા નિશ્ચય કર્યો.

“દિનેશચંદ્ર, મેં તમારી મૈત્રી કંઈ તમારી જીવન સાથી બનવા નહિ પણ મિત્ર બનવા માટે જ કરી હતી. તે સંજ્ઞ સમજવામાં તમારી મક્કતી થઈ હોય એમ મને લાગે છે. રમા બહેન જેવા આર્થપત્ની પ્રાપ્ત કરવા માટે હું તમને અભિનંદન આપું છું. હૃદય કે તેઓ પણ તમને પામી ભાગ્યશાળી બને. મારા પિતાએ મારું જીવન પાશ્વર્ય કેળવણી આપી જુદે જ માર્ગે વાળ્યું છે. મને હવે જે લત લાગી છે તે હું છોડી શકીશ નહિ, માટે આ પ્રમાણે હું પણ જાગ્યા-ઓમાં નામની ભહેરાત મેળવી બીજી દિશાઓમાં સમય વિતાવી જીવન વ્યતિત કરીશ. હું કે મારી ખ્યાતિ હવે પત્ની બની શકે એવા રહ્યા નથી. માટે આપણે તો કોઈ પણ (સારે) માર્ગે અનંદ મેળવી જીવન જીવ્યાનો હ્વાનો માણીયું.”

“વામિનિ, મેં એક આર્થકયા પાસેથી આવા જવાબની આશા નહોતી રાખી !” દિનેશ હવે રૂક્યો, પણ વામિની બોલીઃ—

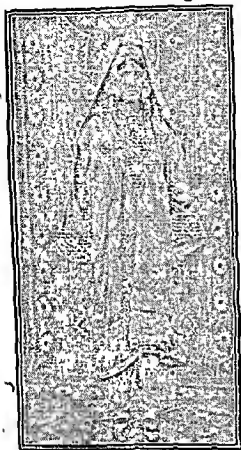
“દિનેશ, હું આર્થ સત્તારી રહી જ નથી. મને એવા પ્રકારની કેળવણી અપાઈ છે કે મારું મગજ

તદ્વન સ્વતંત્ર વિચાર ધરાવતું થઈ ગયું છે. હું કદિ કોઈના વિચાર ગ્રહણ કરી શકતી નથી. જ્યારે એક આર્થગૃહિણી તો એ છે કે જે પતિને સંપૂર્ણરીતે વફાદાર રહે અને તેને પોતાનાથી કંઈ વધુ માનીને જ પોતાનું કર્તવ્ય સેવકી કરે. મારા સરખું શિક્ષણ પામેલી સ્ત્રી કદિ એમ કરી શકે એમ હું માનતી જ નથી. હિંદે અનેક આર્થ ગૃહિણીઓ ઉત્પન્ન કરી છે. હવે તેને શિક્ષણી દિશામાં પણ કંઈક પ્રગતિની જરૂર છે. એ જુનો ચીલો છોડી નવે માર્ગે જવા હું ઇચ્છું છું. નાંદ કે બેની મધ્યમાં રહેતાં હું બન્નેની ફજા-મોથી સુકું અને એકમાં સંપૂર્ણતા તો શું પણ નિષ્કળતાજ પ્રાપ્ત કરું. હું જુને ચીલે જવામાં નાનવ તો નથી જ માનતી. સામું અભિમાન લઈ છું. પણ હવે એ માર્ગ મારે વર્જ્ય છે. માટે હવે હું તો મેં પ્રાપ્ત કરેલા શિક્ષણ અને કેળવણી દ્વારા દિનેશ કંઈક લાભ કરવાની ઇચ્છા રાખું છું. જે સ્ત્રી પતિ કરતાં થોડું ઓછું શિક્ષણ પામી હોય તેજ મારી દૃષ્ટિએ તો પતિને દેવ માને, તેની આદેશ પત્ની બની શકે. રમા બહેન એક ગૃહિણી છે અને વખત જતાં એક આર્થ સત્તારીને જાગે એવી, સ્વાર્થ ત્યાગની સીમાઓ ઓળંગી કંઈક કરશે એમ હું માનું છું. માટે મને જીવન સાથી ન માનતા. રમા બહેનને એ ઉપનામથી નવાજે, અને મને તમારી સંજ્ઞા, મિત્ર કે વધુ નિકટમાં નિકટ બહેન તરીકે જ સ્વીકારો ! !”

દિનેશ તો વામિનીને મુખેથી આ સર્વ સાંભળી એટલું તો આશ્ચર્ય પામ્યો કે એક પણ ઉદ્વેગ જ ન ઠાઠી શક્યો. તેને આસપાસની પરિસ્થિતિનું જાન પણ ન રહ્યું, તેણે માત્ર વામિની સામે બે હસ્ત જોડી મસ્તક નમાવ્યું. વામિની પણ આટલું બોલી તો ખરી પણ હવે વધુ બોલવા અશક્ત હતી. ધીમે રહી તેઓ બંને ઉઠ્યા, અને તેણે પાંચેક મિનિટમાં મોટર દિનેશના ઘર આગળ લાવી ઉભી રાખી, અને દિનેશ પણ દંમેયની ટેવ મૂકતી હસ્ત ધૂનન કરી છૂટા પડ્યો. x

આ વાતોનો બાકીનો માત્ર આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે. x

પૌંડી), હુપીરશનાં પવિત્ર આશ્રમો, લક્ષ્મણજીલા અને સ્વર્ગસદન વિગેરે ઐતિહાસિક અને ધાર્મિક સ્થળો

કાશ્મીરની કામણગારી કામીની

નોંધો, પવિત્ર હરગંગામાં સ્નાન કર્યું. દેવમંદિરોનાં દર્શન કર્યાં અને હવે 'પીઠેહક' કરવી કે 'આગેકુચ' એ મુંઝવણભર્યો પ્રશ્ન થઈ પડ્યો.

અમારી મંડળી પૈકી એક વ્યક્તિને હમ જેવી અંસર જણાવા માંડી. નીકળતી વખતે જ ઉધરસ તો હતી જ, પરંતુ માત્રાની ધુનમાં એ દર્દની દરકાર ન લેવાઈ અને હવે શું કરવું એ મુંઝવણ ઉભી થઈ. 'દ્રઢ સંકલ્પથી શું ના, હૈયું હામ ધરી શકે?' એ રાજકવિ કલાપીની પદ્ધિત અહીં પણ સાચી પડી. 'આટલે સુધી આવ્યાં છીએ તો લાહોર તો જોઈ જ લઈએ.' એવી બધાની ઇચ્છા થઈ અને એ ઇચ્છાએ પંજાબનાં પાટનગર લાહોરની બાજતાનાં સૌને દર્શન કરાવ્યાં.

લાહોરમાં પડિત કાકુરદત સુલતાની નામનાં એક વૈદરાજ છે-પ્રભાવશાળી, પ્રવીણ છતાં નિરાશિમાની અને સાચા સન્નન. હવાખાનામાં પચીસ પચીસ દર્દી રાહ જોતાં બેઠાં જ હોય-ધડીએ ધડીએ એમની ટેબલ ઉપરના ટેલીફોનમાંથી ધંટડી વાગ્યા જ કરે. શ્રીમતોનાં તેમાં આવ્યા જ કરે, પરંતુ વૈદરાજની એ ઘુબી અને જોઈ-મલમલાને તેઓ સાફ સંભળાવી દે કે 'આપ અહીં આવો' તો તરત તપાસ કરી લઉં, બાકી તો અહીંના દર્દીઓને પતાવ્યા પછી જ આવવાનું બનશે.' વીઝીટ પી ચાલી જશે એવો લોભ તેમને પોતાના કર્તવ્યપાલનથી ચલીત કરતો નથી. દરદી તરફનું તેમનું મમતા અને કાળજીભર્યું વર્તન, તોલ-માપ પ્રમાણે હવા આપવાની વ્યવસ્થા, હવા માટે છાપેલી કાગળની કાથળી ઉપર હવા વિષે પુરતી સચતા, અને અનુપાનમાં ઉકાળા વિગેરેની જરૂર હોય તો તે પણ પોતાને ત્યાંથી જ આપવાની ગોઠવણ; આવી આવી ઘણી બાબતો આપણા વૈદ્યોએ અનુકરણ કરવા જેવી છે.

અમારા યજમાન લાહોરના અખ્યાત સ્વ. લાલા ફકીરચંદના પુત્ર શ્રી. નરેન્દ્રનાથ જોએ ગર્ભશ્રીમંત હોઈ વધીલાત કરે છે તેમણે અમારી કાશ્મીર જવાની ઇચ્છા વૈદરાજને જણાવતાં ત્રણયાર દિવસના ઉપચારથી જ દર્દીને રાહત આપી અને કાશ્મીર જવામાં હરકત નથી એવી હિંમત પણ આપી દીધી.

બાળકોને કાશ્મીરની લાગની લાગી હતી અને તેમાં વૈદરાજ તરફથી 'લાઈન કલીઅર' મળ્યા એટલે અમે તો ઉપજા પૃથ્વી પરના એ સ્વર્ગની સહેલમાટે.

દરેક મદિના પહેલાં હું પંજાબમાં પરિભ્રમણ કરી આવેલો એટલે બોમિયાની ગરજ સારતો હું લાહોર અને સીવાલકોટ સુધી તો સર્વજ્ઞાની હોવાનો દેખાવ કરી શક્યો, પરંતુ જમ્મુ પહોંચતાં આપણા રામ પણ 'અજણા માત્રી'ની ગણનામાં આવી ગયા.

જમ્મુને કાશ્મીરનું પ્રવેશદ્વાર કહીએ તો ચાલે. ત્યાંથી ચઢાણ શરૂ થાય છે અને સ્ટેશનથી જમ્મુ ગામમાં જઈએ ત્યારે પણ ટેકરા ચડતા હોઈએ એવો

અનુભવ થાય છે. તમે ગમે ત્યાં જાઓ. પરંતુ બે સાવચેત ન રહો તો 'અગવ્યા એટલે અધિયા!' એમ માની લઇ લોકો તમારી આંખમાં ધૂળ નાખતા તૈયાર જ હોય. જમ્મુ રેલવેને ઉતરતાં જ આ વાતનો સાક્ષાત્કાર થયો. ટાંગાવાળાએ શહેરમાં જવાનો એક રૂપિયો કહ્યો, પરંતુ સડલાએ ત્યાં પશુ અમારા સ્વાગત માટે આવેલા ગૃહસ્થ આવી ચઢ્યા અને છ આનામાં એ સોદો પતી ગયો. તેમની ખાસીયત સુગમ એક ટાંગાવાળાએ પાછળથી ગામમાં પશુ વધુ પૈસા કઠાવવા પ્રયાસ કર્યો; સડલાએ પોલીસખાનાવાળા બે ગૃહસ્થો ત્યાં આવી ચઢ્યા અને એની ખબર લઇ નાખી. એ ગૃહસ્થોની કંટાળાનિહતા અને સન્નિવૃત્તતા હજી પશુ અમે જુલો શક્યા નથી.

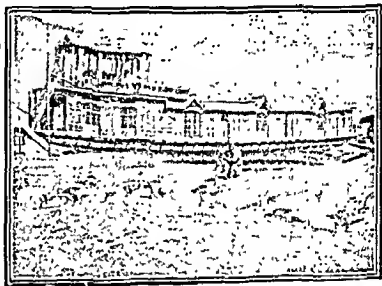
જમ્મુમાં ખાસ જોવા લાયક તો શ્રી. રઘુનાથ મંદિર છે. મંદિરો તો આપણે ધણા પ જોઈ હોય, પરંતુ આ મંદિર જોતાં કંઈ જૂદી જ રચનાનો ખ્યાલ આવે. મુખ્ય મંદિરમાં શ્રી. રઘુનાથજીની મૂર્તિ છે અને આખા મંદિરને ફરતા તમામ દેવોનાં મંદિર આવેલાં છે. ખાસ ખુશી તો એ છે કે નાના નાના શીવલિંગોની દારની દાર ત્યાં નજરે પડે છે. બોમ્બીયો આપણને કહે છે— 'આ લિંગોની સંખ્યા સવા લાખની છે. કારમીરના સ્વર્ગસ્થ રાજ્ય રજુવીરસિંહ તથા શુલાગસિંહના સમાધિ મંદિરો પણ આ રઘુનાથ મંદિરમાં છે અને તેમાં રફીકનાં મુંદર મોટાં લિંગો છે. અમરનાથની સમાધિમાં નિર્મળ કાચનાં જોડું લીંગ છે. પૂજા ખુબ ઠાકથી થાય છે અને વાતાવરણ અતિ પવિત્ર લાગે છે.

જમ્મુમાં પાણીના ધોધથી ચાલતું 'વીજળીનું કારખાનું' તેમજ પાણીની નહેર જોવા જોઈ છે.

ત્યાંના પહાડી મંજુરા જંગલ હોય છે. ટેકરા ચડીને આવે અને અંકે જશુ ત્રણ ચાર ફાગીના

ઉપાડી લે, છતાં એક કે દોઢ આનાની મંજુરીથી રાજ મર્ષ જાય છે. આ ઉપરથી એમની ગરીબાઈનો સાક્ષાત્કાર થાય છે.

અહીં બમ્મરૂ મીઠાઈ તથા ફરસાણુ પણ શુદ્ધ અને સ્વાદિષ્ટ મળે છે. તેલ વપરાતું જ નથી—ફરસાણુ અને શાકભાજીમાં પણ ઘીનો ઉપયોગ થાય છે. પકાના રીવાજને લીધે અમારા યજમાને ઘરને બદલે દુકાનના જોડે જ ગોઠવણુ રાખેલી અને કંઈ નહિં તો પંદર—ત્રીસ પ્રકારની વસ્તુઓ બમ્મરૂમાંથી જ લાવીને પીરસેલી. આ બમ્મરૂ ચીજ હશે એવો આપ.

કારમીરનું પાણી-ધર : ડાહસ જોઈ.

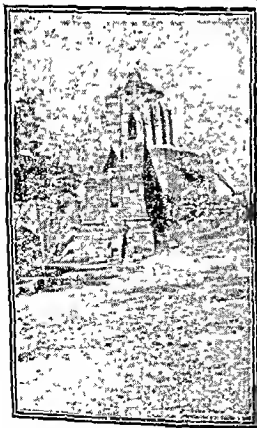
જુને તો ભાગ્યે જ ખ્યાલ આવે. એનો સ્નાદ હજી પણ અમે જુલો શક્યાં નથી—ખરૂં કહું તો એની વાત નીકળ્યાં અમારા મોંમાં પાણી આવે છે!

સાંજે તો એ દુકાનનો મેડો ઊડીને અમે એક બાદશાહી બંગલામાં ગોઠવાઈ ગયાં. અમારી સાથે એક મિત્ર હતા. તેમને કારમીરના અફસર સાથે મિત્રતા હતી, જેમના પુત્ર ત્યાંની એકના મેનેજર હતા. આ બંગલાનો ઉપયોગ ધણા ભાગે ગેરત ડાહસ તરીકે જ થતો. આ મેનેજર સાહેબ હતા તો જુવાન—છર્નાં છુત્ત વિનયદીક્ષ અને વ્યવહારકુશળ. મારા એ મિત્રના પ્રતાપે અમે પણ બાદશાહી સ્વાગત અને સગવડ

માણી શક્યાં.

કાસ્મીરમાં અને તેટલા વધુ દિવસો રોકાવાનો લોભ ન હોત અને તે સાથે જો અમે રેલ-કચ-રીટર્ન ટીકીટ લીધી ન હોત, તો જમ્મુમાં જરૂર વધારે રોકાવા જેવું હતું પરંતુ બીજા દિવસે સવારે જ તીક્ષ્ણવા માટે મોટર કંપનીએ અમારાં નામ નોંધી લીધાં હતાં એટલે ત્યાંથી ઉપડવું પડ્યું.

કાસ્મીર જવું એ અગાઉ 'હાડિ' જેવું-મુશ્કેલ ગણાતું. હવે તો એ સરતુ અને સરળ થઈ પડ્યું છે. 'નંદા બસ સર્વિસ' હેઠળ લાહોરથી કાસ્મીર બસ છે. હરીદ્વારમાં ટકવા કહો કે રેસેન્ડરને આકર્ષવા માટે એન. ડબલ્યુ. રેલ્વે તરફથી રેલની સાથે જોડીને મોટર મુસાફરીની ગેડવણ સાથેની રીટર્ન ટીકીટ આપે છે અને તેના દર પણ સરતા છે. લાહોરથી જમ્મુ રેલ-

યંકાચાર્પ ટેકરી પર આવેલાં આ હિન્દુ મંદિર ઉપરથી આપું શ્રીનગર શહેરનો દ્રશ્ય ચકાવ છે. મુસ્લિમ કાર્ગવો આ ટેકરીને 'વખતે સુલેમાન'નું નામ આપે છે.

જમ્મુથી શ્રીનગર બસમાં અને જમ્મુથી રાવલપોંડી-બસમાં તથા રાવલપોંડીથી લાહોર રેલમાં એ બધી-મુસાફરીના ત્રીજા વર્ગના ફક્ત રૂ. ૧૩-૯-૦ અને બીજા વર્ગના પણ એજ પ્રમાણમાં સરતા દર હોવાથી (છંટરના ૧૫-૪-૦, સેકન્ડના ૪૫-૧૧-૦ અને પહેલા વર્ગના ૬૬-૬-૦) હવે સાધારણ સ્થિતિવાળા પણ કાસ્મીરનો પ્રવાસ કરી શકે છે. મુંબઈથી રેલ અને મોટર સાથે ત્રીજા વર્ગમાં ૫૦ જેટલા રૂપિયામાં પતે છે અને દીલ્હીથી શ્રીનગર મોટર સાથે રીટર્નના ત્રીજાના ૧૮-૩-૦, છંટરના ૨૪-૧૩-૦, બીજાના ૬૭-૭-૦ અને પહેલા વર્ગના ૧૦૯-૧૪-૦ રીટર્નના છે. તે ઉપરથી ગમે તે રથગતના બાકાનો અંદાજ કરી શકાશે. પહેલા અને બીજા વર્ગને માટે મોટર હોય છે અને તે એક જ દિવસમાં જમ્મુથી શ્રીનગર પહોંચાડે છે. છંટર અને ત્રીજા વર્ગ માટે 'બસ' હોય છે અને તે બે દિવસ લે છે.

રેલ્વે મોટર એજન્સીએ અમને સાડા નવ વાગે હાજર થઈ જવાની નોટીસ આપેલી, પરંતુ સામાન તોળાવવામાં, પેટ્રોલ ભરાવવામાં અને નાકા ઉપર 'બસ' ના બોજની તપાસણીમાં ખાસસા બે કલાક વીત્યા અને અંતે અમારો 'ખટારો' ઉપડ્યો.

કાસ્મીર જનારાએ એક સાવચેતી ખાસ રાખવી. પોતાની સાથે અલફાઉ સરસામાન ન રાખતાં ખાસ ખપપુરતી જ ચીજો સંધરવી. કારણ કે મોટર અગર બસમાં દૂધ, બેગ, બીસ્તરા, કાબલા-કુબલી ગમે તે ચીજ હોય તે તમામ જોખવામાં આવે છે અને ત્રીજા વર્ગમાં પચીસ શેર, છંટર માટે ૩૦ શેર, બીજા વર્ગ માટે એક મણ અને પહેલા વર્ગ માટે ૧૧ મણ બગાળી મફત કાપી પાડીના બધાપતો વધારે વજનનો લગેજ આજ્ઞા લેવામાં આવે છે. અમારા મિત્રને ખાસસા ચાર રૂપિયાના લગેજઆજ્ઞાનો ચાંકલો થયો અને એ ચાર 'કલા' નું નામ સાંભળીને એ તો સડક જ થઈ ગયા !

અંદિથી લગભગ અમે ઉંચે ચઢતા હોઇએ તે પ્રમાણે અમારી મોટર કાંઈ વખતે સીધી અને કાંઈ

વખતે સર્પાકારે આગળ વધવા લાગી. બધી સાક પર્વત કારીને બનાવેલી. અમે ધડીમાં ઉપર જઈએ તો ધડીમાં નીચે આવીએ, જલે વિમાનમાં ઉંચા ઉડતા હોષ્ટએ તેવો ભાસ થતા લાગ્યો. પાછળ અમર આગળ કાષ્ટ કાષ્ટ બીજી મોટર નજરે પડે તો એકાદ રૂપીઆની રમકડાં જેવી જાપાની મોટર દોડતી હોય એમજ લાગે! માર્ગમાં બપોરે લગભગ એ ત્રણ વાગે 'કુદ' નામનું ૫૭૦૦ શીટ ઉંચું રથળ આમ્યું. ત્યાં ખટારો વિસામો ખાવા બેઠો-નહિ ઉતારીએને વિસામો આપવા માટે રોકાયો. અહિં ડાક બંગલો તેમજ હિન્દુ તથા મુસલમાની રસોડું છે. અમારા કાફલામાં ચાર ક્રીશ્ચિયન ખાઈએ હતી તેને આમ્રહ કરીને એક સહેલાણી જેવો ઉતાર ડાક બંગલામાં જવા સમજાવવા લાગ્યો, પરંતુ એ બાઈએ તો ગુજરાતની વાણીયાણુ કરતાં પશુ કરકસરમાં ચડી ગય તેવી હતી ! 'અમારી સાથે ખાવાનું તૈયાર છે તે એકાદ ગ્રામ નીચે બેસીને ખાઈ લઈશું' એવો જવાબ મળતાં પેલા બાઈને ઉત્સાહ ઉડી ગયો ! અમે બસમાંથી બહાર નીકળ્યા કે તરત ત્યાં ચાર પાંચ દુકાનવાળાઓ હતા એ બધાય વાચકરતી આમંત્રણ આપવા લાગ્યા, 'આઈએ બાણુ છું ! વૈષ્ણવ ખાના ખાઈએ !' 'ખાણામાં શું શું' મળશે તેની તપાસ કરતાં સડસડાટ જવાબ મળ્યો કે 'રોટી, તરકારી, અંડા, સમોસા, કવાજ સજ કુછ તાજ તૈયાર હય.' સાંભળતાં જ દિલ ખાડું થઈ ગયું. સહજ જ મારાથી બોલાઈ જવાયું, 'કયા ઇનકા આપ પૈશવ ખાના કહેતે હો ?' તરત જવાબ મળ્યો, 'અછ, કયા હર્જ હૈ ? વૈશ્નવ લોગ તો શેખસે ખાતે હે.' એ પવિત્ર હોટલોને નવગમના નમરકાર કરી ફક્ત ચા અને દુધ ખરીદીને અમારી સાથેના નાસ્તાને અમે ઇન્સાફ આપી દીધો અને એક ખુણામાં સતત વહેતા ઝરામાંથી પાણી પીધું. અધધધ કેડું થડું પાણી ! ખરા બપોરના વખતે પશુ જલે નર્મ બરડ જેવું થડું !

સાંજના છ વાગ્યા અને અમે જમ્યુથી ૧૨૦ માઈલ દૂર-૫૩૩૦ કુટ ઉંચે આવેલા બનીલાસ ગામે પહોંચ્યા. ગામ ચાનું ! ગામડુંજ કહોને. વિસામ

માટેજ જલે વસાવ્યું હોય ! અહિંથી છ વાગ્યા પછી કાષ્ટ 'મોટર' કે બસને આગળ વધવાજ ન દે ! બસ ઉભી રહી અને મકાન માલીકો અમારી આસપાસ ફરી વળ્યા. સહુએ પોતપોતાના ઝુંપડાને બંગલો ગણી કાઢ્યો. પરંતુ નજરે જોતા બહારથીજ નાસી છુટવાનું મન થયું. અતે જમ્યુ રુટના વિશ્રામભવનમાંજ ઉતારો કર્યો. અહિં ડાક બંગલામાં રાજનુમાથા દીક રૂપીએ ૧ મુજબ ભાડું પડે છે અને ત્યાં ખાણું લેવું હોય તો તેના દર નક્કી થયેલા છે, પરંતુ દેશી રેસ્ટકાઉસમાં આખા એક રૂમનું એક દિવસનું ભાડું (કહોને કે ફક્ત એક રાતનો) એક રૂપીએ પડે છે. દેશી રહેણી કરણીથી રહેવા માટે આ રેસ્ટ-કાઉસજ વધારે સગવડમયું થઈ પડે. વધારાનાં ફાનસ ખાટલા વિગેરે ભાડે મળી શકે છે.

કાલનો પશુ લગભગ આખો દહાડો મોટરમાં કાઢવાનો હોવાથી રખેને કાલનું ભાડું ખુદી પડે એ વિચારથી બજારમાંથી કંઈક લાવવાનો વિચાર કર્યો. અમને રૂચે તેવી હલવાઈની એકજ દુકાન નજરે પડી. લેવાજ મિત્રો સાથે પાનાં રમતાં હતાં એટલે અમારી વાત સાંભળેજ શાના ? અતે અમે બંગમાં બોલ્યા ત્યારે કચવાતા મને એ લહેરીલાલા ઉઠ્યા. મારા મિત્ર તો જાતજાતની વાતી ચાખતા ગય અને સારી નરસી કહેતા ગય, પરંતુ લેવાજનું ધ્યાન 'એકા બાદશાહ' માં હતું એટલે અમારે ખરીદી જવડી પતાવવી પડી.

રાત્રે પચારીમાં પચા પચા એકાએક અમારી આંખ ઉઘડી ગઈ. ગાજવીજ સાથે મેઘરાગતી રવારી આવી પહોંચી હતી ! અમારા મિત્રો જેઓ પવનના શેખથી બહાર પગાળીમાં સૂતા હતા, તેમને અમે બીજા ખંડમાં જવા સુચવ્યું, પરંતુ 'અછ કુછ પરવા નહિ, બહોત મજા આતી હૈ !' કહીને એ તો વરસાદમાં આખી રાત બહારજ સુઈ રહ્યા.

પરોટીએ પાંચ વાગે ઉડીને બારણું ઉપાડતાં છાતી વીંધી નાખે એવા ઠંડા પવનના સુસગટા વાગવા માંડ્યા. આવમાં મુસાફરી કેમ થશે એવા ભીતી પશુ લાગવા માંડી. પરંતુ એજ મોટરમાં ન જઈએ

તો ટીપ્ટ ૨૬ થાય અને નવા પૈસા આપતાં પણ ભવિષ્યમાં ખીજી મોટરમાં જગા મળે કે કેમ તેની અચોક્કસતા એ પણ જખરો લુલાખ હતો. ઉપરા ઉપર ગરમ કપડાં ધાખડીને અને તૈયાર થઈ ગયાં અને અમારી મોટર સાત વાગે ઉપરી. એકાદ કલાકમાં તો તડકા નીકળ્યા અને કાશ્મીરની અચોક્કસ કુદરત ઉપર અમે વારી ગયા. અઢિંથી કાશ્મીરની રમણીયતાની ખરી ઝાંખી અમને થવા લાગી. વાદળ સાથે વાતો દરતાં ઉંચા ઉંચા શિખરો, એ શિખરો ઉપર જમી ગયેલો અને તડકામાં રૂપેરી આદરનો ભાસ આપતો ખરક, પહાડોમાંથી ઠેક-ઠેકાણે વહેતા બિયોરી કાચ જેવા નિર્મળ નીરનાં ઝરણાંઓ, વિશ્વકર્માએ પોતાની કારીગરીથી દેવતાઓને છક કરી દેવાનો વિચાર કયો હોય તેવી રીતે તૈયાર કરેલા પાણીથી છયોછચ છલકાતાં કાંચરો, અંદર અને આસપાસ ઉગી નીકળેલા જાતજાતનાં વૃક્ષો, વચમાં વચમાં ધમધમાડી જગાવતી ચિનાબ નદી, જેને ત્યાંના લોક દરિયાની ઉપમા આપીને 'દરિયા ચિનાબ' કહે છે. આ બધું જોતાં જોઈને પરસ્પરમાં જ અમે પરિભ્રમણ કરતાં ન હોઈએ એવો જ ખ્યાલ થયો હતો.

એકાએક નાનપણમાં મેં મુંઝવણમાં એક પારસી નાટક કંપનીનો ઇન્દ્ર સભાનો નાટક જોયો હતો તેનું રમણ તાજું થયું. પાટીવા સ્ત્રીતરીને અને અગરખ ઝાંડીને બનાવેલા પરસ્પરના દેખાવથી લોકો ચક્રિત થઈ જતા હતા, તો પછી સાક્ષાત આતું અદ્યુત દ્રશ્ય જોતાં લોકો દિગ્ધાયા એમાં શું આશ્ચર્ય!

“દેખા સાજ ઇનકા નામ યુની નાલા, ઇધર સાલમે કમમે કમ એક બાર મોટર ગીર પડતી હૈ” પેસેન્જરોના કાન સરવા થયા. એની વાતોએ સહુના હૈયામાં ફફટાટ જગાવ્યો. આ મોટર પણ એવી ‘એકાદ મોટર’ બની જાય તો? એ કલ્પનાએ સહુ કંપી ઉઠ્યાં.

‘મૂખ નહિ તો! આવી વાત ન કરી હોત તો એના બાપનું શું જાત!’ હું મનમાં જ બબડાવ્યો. પરંતુ એણે તો તીર છોડી દીધું હતું. હવે તો યુની

નાળું પુરું થાય અને અમે સહીસહામત એને પેઢે પાર પહોંચીએ ત્યારે જ જીવ હોંઠો બેસે તેમ હતું.

મેં એને ખીજી વાતે યાદાવ્યો. એ હતો તો મસ્ત ફરીર. રસ્તામાં ઠેકઠેકાણે માહિતી આપીને એ વગર પૈસાના ભોમીયાની ગરજ સારતો અને માર્ગમાં જ્યાં જ્યાં પાણીના નાળાં આવે ત્યાં મોટરમાંથી ઠેકડો મારી પાણી ભરી આવી અમારી મહેનત બચાવતો. ને કે અમારી સાથેનાં ભાયામાંથી એણે થોડો ભાગ પકાવ્યો હતો એનું પણ પરીણામ કદાચ એ હોય!

અતે નાળું પૂરું થયું અને એક મોટો જુગરો આવ્યો. જુગદાની સામે પાર મોટર ઉભી રહી.

‘ઓહા! આ તો ખરેખર ખરક!’ બધાંય ત્યાં દોડી ગયાં. ધસીયા મીઠાનો ઢગ હોય તેમ સડકના કાળા હાથે આવેલા ઢોળાવ ઉપર ખરક બાઝી ગયો હતો. બાળકો તો મોટા દાણાની મોરસ જેવી ખરકની કણીઓ લઈને ખાવા મંડી ગયાં. એનો સ્વાદ સહજ મીઠાસ ઉપર હતો. ને અમે ઠેક શ્રીનગર પહોંચ્યા ત્યાં સુધી જરા પણ પીગળ્યા વગર એવોને એવો જ રહ્યો હતો!

અહીં પહાડમાં કુદરતી રીતે ઉગેલા ગાંધાર પુષ્પો જોઈને એક મડમ તો ખરેખર નાચી ઉઠી. અમને સહુને વગર નાણે રૂ-સ જેવા મળ્યો. ખુશીની વાત તો એ છે કે પહાડમાં પણ ગુલાબ અને ખીંગ અનેક આકર્ષક ફુલરોપાઓની હારની હાર ત્યાં નજરે પડે છે.

મોટર ડ્રાઈવર પેસેન્જરો સાથે ખાનગી ‘યુક્-તેગો’ કરતો જણાયો. હેવટે એણે અમારી પાસે પણ પ્રસ્તાવ મુક્યો કે જો વધારે જુદું ભાડું આપો તો મોટર વેરીનાજ લઈ જઈ.

મારા મિત્ર ઉંચરમાં જદ હોવા છતાં તેમને પણ એ સ્થળ જોવાનું મન ચર્ષ આવ્યું. પરંતુ શ્રીનગર પહોંચવામાં મોડું થાય અને કોને ખબર માત્ર ધનની લાલચે આ ડ્રાઈવર વાતમાં કંઈ દમ ન હોય એવા સ્થળે લઈ જઈ ખાલી ભેખડે ભટકાવવા જેવું કરે તો! એ વિચારથી અમે તો સાફ ના પાડી.

પછી તો આલતી મોટર વેરીનાજ જવું કે નહિ

એ જ અર્થમાં વિષય યથા પડ્યો. પેલી ચાર મહામા
મહા પડી હતી. તેમણે સાફ કહી દીધું કે 'જેને
જવાનો વિચાર હોય તે બધા ય નાણાં આપે. અમે
એક પાંચ પચ્ચ આપવાનાં નથી.' મારા મિત્ર-જેમને
હવે આપણે 'બાણુ' ના કુક નામથી ઓળખતા
રહીશું તે હવે બરાબર સહવાયા. એને એમ લાગ્યું
કે આ લોકો હવે વગર પૈસે નેરો અને મારે નાહકના
પૈસા આપવા પરશે એટલે એણે પચ્ચ પેલા સહેલાણીને
કહી દીધું કે હું પચ્ચ પૈસા આપીશ નહિ. જો કે
તેઓ કહેતા કહેતા સંકાય અનુભવતા જ હતા. આમ
રકઝક કરતાં કરતાં વેરીનાગ જવા માટે જ્યાંથી
ખીન્ને રસ્તો ચાડે ચાલે છે તે રથળ આવી પહોંચ્યું.
પેલા સહેલાણી અને એનો એક નેહીદાર વેરીનાગ
જોઈ જ લેવું, એવા લેમના અંતરના અવાજને તાળે
થયા. ડ્રાઇવર હાથમાં ખનાખન આવશે એવા વિચાર
રથી પ્રુક્ષિત બન્યો, અને એણે આડે રસ્તે મોટર
મારી સુઝી.

વેરીનાગ એટલે જલમ નદીનું ઉત્પત્તિસ્થાન.

શહેનશાહ તુર્કીન જહાંગીરે દિહરી સન ૧૦૨૯
માં એ ઝરો બંધાવેલો. જમીન ફેલીને ૫૪ શીટ
છોડા અજકોણુ આકારનો અને ત્રણ ટપે બાંધેલ
આ હોજ મોગલ જમાનાની કારીગરીના નાદર
નમુના જેવો છે. જહાંગીરે આ કામ કેવી રીતે
અને કટલા ખર્ચે કરાવ્યું તેની કાળા આરસની તક-
તીઓ દિવાલ ઉપર જોડેલી છે અને પ્રવેશદ્વાર આગળ
મહાદેવનું નાનું મંદિર છે. આ હોજમાં દર મીનીટે
૮૫ ક્યુબીક શીટ પાણી આજ્ઞા જ કરે છે અને ત્યાંથી
ધમધમાટી કરતું નીચે ધોધબધ ધસતું જતું આગળ
વહીને જલમ નદીનું રૂપ ધારણ કરે છે. આ હોજની
પાછળ લીલાંતમ વૃક્ષો અને રંગબેરંગી પુત્રરોપથી
રમણીય પાર્શ્વભૂમી (બેકગ્રાઉન્ડ) રચાઈ ગઈ છે.
જહાંગીરના મહેલના ખંડેરા આજે પચ્ચ એ સમયના
એસાસારામનો ખ્યાલ આપે છે. એ ખંડીયેરો આગળ
સુંદર બગીચો છે જેમાં 'ચીનાર' તથા 'પોપલર'
(સફેદ)ના ઝાડો, રંગબેરંગી ગુલાબો, સફરજનના

રોપાઓ અને સુગંધિત કાકીયાવાડમાં કદી પચ્ચ
જેવા ન મળ્યા હોય તેવા અનેક રંગી ફુલરોનો
જોતાં આંખ કરી જાય છે.

પેલા હોંસબીખારી ભાઈએ મોટરમાં પાછા બેસતા
એ ચાર જણા પાસે લાડમાં વધાશકિત લાગ આપવા
માગણી કરી, પરંતુ બધાએ ચોકખી ના સુણાવી
દીધી, અને પેલી મહામા તો વેરીનાગ જેવાનો મક્-
તીયો લાભ મળતાં મનમાં ને મનમાં મચકાવા લાગી.

મોટર રસ્તો કાપતી હતી અને અમારી આંખો
તો રસ્તાની બન્ને બાજુએ આવેલી ભાતના ખેતરોની
હારની હાર, શેતુર, બદામ, અને અખરોટનાં ઝાડો,
કેસરના કપારામાં ઉગેલું કેસરી રંગનું ઘાસ એ બધું
જેવા જ કરતી હતી. કેસરના રોપ એકાદ વેંત જોડલા
ઉંચા ચાલે છે અને તેને અપાઠ માસમાં કુદ જોડે છે,
દરેક ફુલમાં માત્ર ચાર પાંચ રેવા હોય છે. આ
રેવા તે ખડે કેસર.

મોટર શ્રીનગરના મધ્યભાગે ઉભી રહી અને
અમને લાગ્યું કે ખીજ સામાન્ય શહેર જેવું જ એ
શહેર હતું. કાશ્મીરની ખરી ખુખી શ્રીનગર શહેરમાં
નહોં પરંતુ શ્રીનગરની આસપાસની રમણીયતામાં
હતી એ તો પાછળથી અમારી ખાતો ધમ્.

મારી દસેક વર્ષની નાની પુત્રીને અમે તાકીદ
આપેલી, કે જો પંજબ અને શ્રીનગરમાં ખરો આનંદ
મેળવવો હોય તો તેણે હિન્દી ભાષા-ગમે તેની બાંગી
દુરી પચ્ચ શીખી લેવી જોઈએ. આઠ દસ દિવસના
પ્રવાસથી એ હિન્દી સમજી ચકતી, એટલું જ નહિ,
પરંતુ જેવું તેવું બોલી પચ્ચ ચકતી. એની વાચાળતા
અને અમારા તરફથી કંઠા પાણી, પાન સોપારી
તેમ જ ટ્રેનમાં જગ્યા વગેરેની સગવડતા મળતાં
લાહોર રોડન આગળ જ એક સનાતની ધર્મ પ્રચા-
રક સંગઠને અમને શ્રીનગરની બે ધર્મશાળાઓના
બવરયાપક ઉપર ચીટી લખી આપેલી. શ્રીનગરમાં
પગ મુકનાં અમે સૌથી પહેલું કામ ધર્મશાળાને જોઈ
લેવાનું કયું. પરંતુ 'બાણુ' જીવનભર સાહેબીમાં

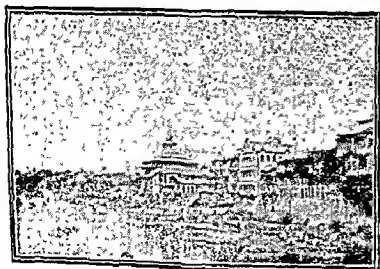
રહેલા-તેઓ એક રાત્રીમાં જીવ હતા, એટલે દાલ નિવૃત્તિ ભોગવવા છતાં, તેમનાથી જરાપણ અગવડતા વેઠી શકાતી નહોતી. તેમણે તો પોતાના એક મિત્ર જે કાશ્મીરમાં મોટા હોદ્દા ઉપર હતા, તેમને ત્યાં જવા આમંત્રણ કર્યું. એ અકસ્માત અંગલાઈમાં અમે કરી કામ થયાં. જે કે જે ત્રણ દિવસ બાદ તેમના કુટુંબીજનો આવનાર હોવાથી બાબુજીને ત્યાં રહેવા દઈને અમે સનાતન ધર્મશાળામાં પહેલી ગયાં જેમાં દેવદર્શન અને કથા કીર્તન પણ થયાં હોવાથી અને તે શહેરના મધ્યમાં હોવાથી અમને ત્યારબાદ બહુ ફાવી ગયું.

અંગલાઈનાં કમ્પાઉન્ડમાં જ કાશ્મીરના સૌન્દર્યનું સમ્રહસ્યાન ભર્યું હોય તેમ જનજાતના સુગંધી અને નયનરંજક ફુલછાડો ભેષ કાશ્મીરના કામચુતી સહજ કંપના આપી.

‘રાત ટુંકી અને વેપ ઝાઝા’ એમ અમારાથી થોડા જ દિવસ અહીં રહી શકાય તેમ હોવાથી બીજા જ દિવસથી અમે જેવા લાલક રચણોની મુલાકાત લેવાનું શરૂ કરી દીધું. આ રચણો જેવા જતી વખતે કંઈ કંઈ સાહસ, કંઈ કંઈ ટીખણ અને જીવનભર ન ભુલાય તેવા કંઈ કંઈ યાદગાર પ્રસંગો બન્યા છે, પરંતુ લેખ લાંબો થઈ ગયો એ બીંતથી એ બધી

વાતો પ્રભુ કૃપા તો પુસ્તકદારો વાચકો સમક્ષ લખી-બંધમાં રહી શકે. અહીંયા તો જેવાલાલક રચણોનું જ ટુંકું વર્ણન આપીને જ સંતોષ માનવો પડશે.

શ્રીનગર : શહેર જેલમાં નંદીની બંને બાજુએ વસેલું છે અને ૭ પુલો બંને બાજુની અવરજવરમાં મદદ કરે છે. અમીરાકદલ એ પહેલો અને મુખ્ય પુલ છે. હાઈવેકદલ, ફોર્ટકદલ, ઝવનાકદલ, અલકદલ, નવાકદલ અને સફાકદલ એ સાતે પુલોનાં નામ છે. ‘કદલ’ એટલે પુલ. ગામમાં મકાનો સાધારણ પ્રકારના છે, નીચે દુકાનો હોય છે અને ખાદ્યખોરાકીની અપપુરતી દુકાનો સિવાય ત્યાંની કારીગરી વેચવાની દુકાનો મોટા ભાગે નજરે પડે છે. રાત્રીના બીંધાં મંદિરો રઘુનાથ મંદિર, ગણેશ મંદિર વિગેરે દર્શનીય છે. શહેરનો વિસ્તાર ત્રણ માઇલ જેટલો લગભગ ૫૨૪૯ એકર છે. સમુદ્રની સપાટીથી ૫,૨૩૫ ફીટ ઉંચું છે. કદલાણ રાત્રીતરંગીણીમાં લખે છે “અહીં સૂર્ય માફકસર તપે છે, કશયે પોતાની કીર્તી માટે આ રચણ રચ્યું છે. ઉંઘા મંદિરો, કેસર, બરફ જેવું શીતળ પાણી, અને દ્રાક્ષ જે સ્વર્ગમાં પણ દુર્લભ છે તે અહીં મળે છે. સંજિમાં કૈલાસ સર્વોત્તમ છે. કૈલાસનું સર્વોત્તમ રચણ દ્વિમાલય છે અને કાશ્મીર દ્વિમાલયનું શ્રેષ્ઠ રચણ છે.”

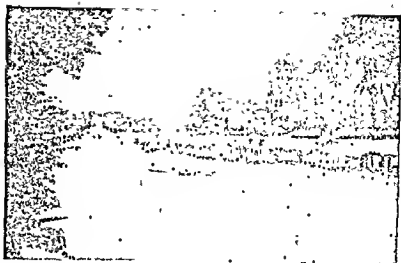

ફોર્ટકદલ નામના ત્રીજા પુલ પાસેનું દ્રશ્ય.

અગાઉ જેલમની ખીણમાં માત્ર અમર અગર થોડા ઉપર જવાનું. પછીથી ગાડા રસ્તો (Cart Road) ખુલ્યો ત્યારે ડ્યુક ઓફ કોનાટ, વાઇસરોય, કમાન્ડર ઇન ચીફ વિગેરે ત્યાં જવા લાગ્યા હવે તો કોઈપણ જઈ શકે છે.

કહેવાય છે કે જગતભરમાં આવા બરફથી ઢંકાયેલા સુંદર બરફનાં જથ્થા બીજે ક્યાંય નથી. રાક્ષસી આલ્પ્સ (Alps) પર તો પણ આ પર્વતોની પાસે વેતીલા જેવા લાગે!

આસપાસ હિમાલય પર્વ-
તની ટોચોમાં હરમુખ નામના
હિંદુયાત્રા સ્થળની ઉચાઈ
૧૬,૯૦૩, મહાદેવ તથા અમર-
નાથની ઉચાઈ ૧૭,૩૨૧ અને
નંદા પર્વતની ઉચાઈ ૨૬,૬૨૯
છે. લોકવાયકા એવી છે કે હર-
મુખ ઉપરના પોતાના રહેઠા-
ણથી પાર્વતીજી વિશાળ સતી-
સર નામના સરોવર (જેની
નીચે જલમ ખીણ દ્વારાયેલી
હતી) માં મહાવામાં ખેસી જળ
વિહાર કરતા હતાં.

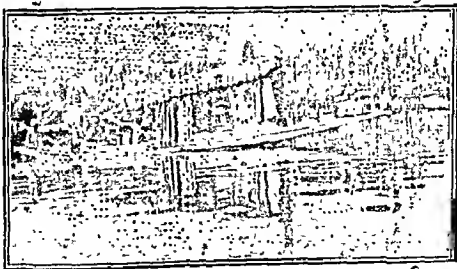
હાલ લેક

શંકરાચાર્ય ટેકરી:—૬૨૩૬ પુટ ઉચી, ઉપર
હિંદુ મંદિર, ઉપરથી નોતાં આખું શ્રીનગર તથા
આસપાસનો સુંદર દેખાવ નજરે પડે છે. મુસલમાનો
તેમને 'તખ્તે સુલેમાન'નું નામ આપે છે.

હુરીપર્વત કિલ્લો:—૧૫૯૦ માં રાહેનચાહ
અકબરે એક કરોડ રૂપિયાના ખર્ચે દીવાલ (કાલ)
બંધાવી. કિલ્લામાં એક હિંદુ મંદિર છે. મુખ્ય દર-
વાજા ઉપર પરશીયનમાં લખ્યું છે કે " અકબરે આ
દીવાલ અજવામાં મક્ત કે ફરજઆત મનુરનો ઉપ-
યોગ કર્યો નથી. "

તમામ શીકારાઓને અટકાવવામાં આવી અનુકુળતા
મુજબ આગળ વધવા દેવામાં આવે છે. સરોવરમાં દાખલ
થયા બાદ નહેરના બે ફાંટા થાય છે. કાળો ફાંટો
'નસીમ' અને 'ચાલીમાર' જાય છે અને જમણો
'ગજરીઅલ તથા નીસાતમાગ' જાય છે. સરોવરમાં
રશ (Rishki Grass) નામનું ઘાસ અને તરતા
બગીચા (જેનાં ટમેટા, કાકડી, ચીઆ, મુળા, કુળ-
ળા વીગેરેની ખેતી પણ કરવામાં આવે છે.) ઢોવાથી
દેખાવ અતિ આકર્ષક થઈ પડે છે. સરોવરની વચમાં
રાદાગ્રહાને ટાપુ બંધાવ્યો છે જેના ઉપર ચીનારનાં

હાલ લેક:—
'હાલ' એટલે શહેર.
શહેરનું આ સુંદર
સરોવર છે. તે પાંચ
માઈલ લાંબું અને બે
માઈલ પહોળું છે.
હાલ દરવાજાથી જરા
આગળ જતાં 'રૂક
નરે' એવી વાયસચક
ચેતવણી આપતો
એક ઉધાડનાસ થતો
દરવાજો આવે છે, જ્યાં

હાલ સરોવરમાં આવા સિંકારા (નાના મહાલો) ફરતા હોય છે.

વૃક્ષો છે અને વચમાં હાલના રાજ્યોએ બંધાવેલું વિશ્રામ ધર પણ છે. આ કાલ સરોવર મારા આખા કુટુંબનો ભોગ લઈ લેત, પરંતુ આ લેખ લખવાનું પણ નિર્માણ થયું હતી એટલે અને મૃત્યુના મુખમાંથી છેલ્લી ધડીએ ખેંચી જવા પામ્યા હતા.*

શાલીમાર:—કાલ લેકના છેડે શીશરામાંથી ઉતરીયે કે તરત સામે શાલીમાર ગાર્ડન્સનું પ્રવેશદ્વાર નજરે પડે છે. પાછળ પર્વતમાંથી પાણી ધોધમાર આવતું હોય તેમ એક પછી એક પાંચ ટપ્પા

તેવો બર્ગચો કુલ ૧૪૬ કુવારા છુટતા હોય અને તેમાં પણ સંખ્યાક્રમે વીજળીકે રોશની ચાલુ થઈ હોય ત્યારે શાલીમાર જોઈએ તો આપણે પણ પેલા ફારસી કવીની માફક પોકારી ઉઠીયે—

“બર બર હમીન ખદીશત અસ્ત

હમીનરત હમીનસ્ત હમીનસ્ત—

“જો પૃથ્વી પર ક્યાંય સ્વર્ગ હોય તો તે અહીં છે, અહીં છે, અહીં છે.”

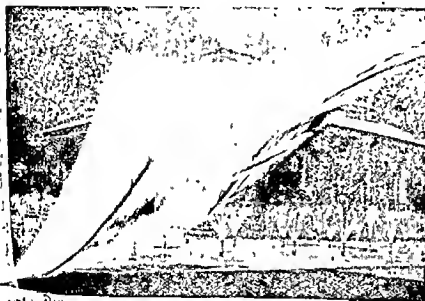
હરવન:—શાલીમારથી ૨ માઇલ દૂર હરવન નામનું મોટું સરોવર છે. ૨૫ ફુટ ઊંડુ એ સરોવર ધરતીમાંથી કુટાતું તેમજ પર્વતમાંથી ઝરતા પાણીથી ઢોલોઢલ ભરેલું રહે છે. અહીંથી માત્રિક મહદથી પાણીની બે નહેરો નીકળે છે. એક શાલીમાર તરફ અને બીજી નીશાતબાગ તરફ દ્રાહિટ નામની માછલીઓ અહીં ઉછરવામાં આવે છે.

નીશાતબાગ:—

શાલીમારથી પગ રસ્તે

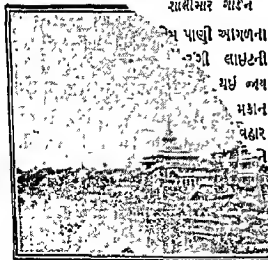
અગર મછવામાં પાછા ફરીએ તો નીશાતબાગ જવાય છે. વઝીર આલમે આ બાગ બંધાવ્યો છે. તેમાં ૧૦ ટપ્પાં છે અને દરેક ટપ્પાંના કુવારાઓ મળી કુલ ૧૫૯ કુવારા છે. નીશાતબાગમાં ૪૦૦ વરસની ઉંમરના બે ચીનાર નામનાં વૃક્ષો તથા રશીયન બેલ્ડસ, પુષ્પી ફલાવર, બટરફ્લાઇ ફલાવર (જેમાં આખું પતંગીયું સીતરું હોય તેવા જ આખાદ રંગો હોય છે) અને પેટ દાખીયે તો વાષનું મોટું દેખાય તેવા કુલો સુસાફરનું લક્ષ બેચે છે. ધોધ અને કુવા-હરવન સરોવરમાંથી આવે છે.

દી:—કહે છે કે જહાંગીરના ધોઢાવાળા

પરંતુ લેખ ...

શાલીમાર ગાર્ડન

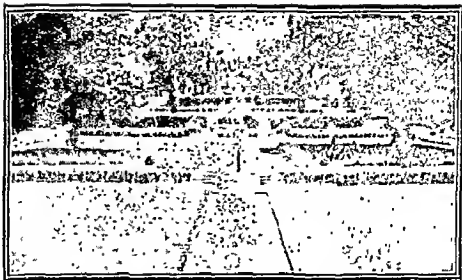
ફાંદાઈલ નામના ત્રીજા પુત્ર મારોનું દ્વરક.

અ સ ક પા ન ની
ધ્રુવથી આ
અધારો હતો
'ચશ્મા' એટલે
ઝરો અને ઝરણું
અહીં પોતાના
ધોડાને તે પાણી
પાતો, માળ
જેટલા ઉંચેથી
હોજમાં પાણી
પડે છે, જેમાં
પાંચ કુવારા છે.

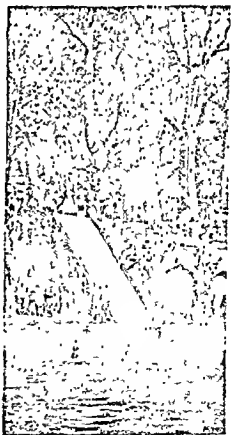
ઉપરના ભાગમાં
પત્થરનો કુવારો

છે જેના ઉપર ચાંદીની ટાપી ચઢાવેલી હોય છે એ
ટાપીની નકશીના છીદ્રોમાંથી પાણીની દસ ધારાઓ
છુટે છે. અહીં લોકોને ચેરી, રટ્ટામેરી વિગેરે
લીધો મેવો લાવી ધરફ કરતાં પશુ કંડા લાગે
તેવા પાણીમાં પલાળી ખાતા જોયા, ને અમે પશુ
એનો સ્વાદ લીધો હતો, એટલું જ નહિ પરંતુ ત્યાંથી
એક મટકી ખરીદી લઈ એ શીતળ પાણી સાથે
રાખી માર્ગમાં મોટરના પેસેન્જરોની તૃષા છાપાવ-
વાનું પશુ પુન્ય હાંસલ કર્યું હતું. ચશ્મેશાહી ખાસ
વધારે તો એટલા માટે પ્રખ્યાત છે કે એના પાણીમાં
ભુખ લગાડવાનો ખાસ ગુણ છે. આ પાણીએ જમ્યા
પછી પશુ બે ત્રણ વખત થોડો નારતો લેવાની અમને
ફરજ પાડી હતી. મંદાગિના રોગથી પીડાતા માણ-
સોને ચશ્મેશાહીનું પાણી વગર દવાએ ફાયદો કરે એવું
અમને લાગ્યું હતું.

પાંચોર:—મોટરમાં પહેલગામ જઈએ તો પહેલાં
પ્રથમ પાંચોર ગામ આવે છે. અહીં કેશરનાં ખેતર છે.
કેશર કારતક મહીનામાં તૈયાર થતું હોવાથી અમે માત્ર
કેશરનાં વાવેતરના ચોરસ ચાસ જોઈ શક્યા. અહીં
નમદા પશુ સરસ થાય છે અને અખીલ કારતક
ચરખાસંધનું કાર્યાલય અહીં ચાલે છે.

હરદોષ મુસાફરનું ધ્યાન ખેંચતો નિશાવગામ; જેમાં ૧૫૬ કુવારાઓ છે.

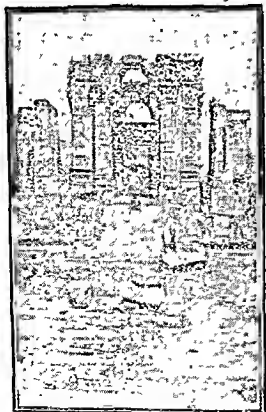
આલ્પવન : નિશાવગામ

અવનતીપુર:—માર્ગમાં અવનતીપુરનાં ખડેરા
નજરે પડે છે.

પ્રત્યવિહાર:—અહીં વર્ષોનું ચીનારનું એક મોટું ઝાડ છે જેનો ઘેરાવો ૫૪ ફીટ છે. થડ તદ્દન પોલું હોવા છતાં લીલાછમ પાંદડાથી તે લચ્વી પડે છે. ઝાડનું પોલાણ એટલું બધું મોટું હતું કે તેમાં ૨૫, ૫૦ ચોરો આરામથી છૂપાઈ શકે. અહીં એક મંદિરમાં એવો પત્થર હતો, કે જેને ૧૧ આંગળી ઓડે તો જ તે અદર ઉચકાય, પરંતુ અમારા મોટરવાળાએ અમને અંધારામાં રાખી દેગો દીધો એટલે તે જોવાનું રહી ગયું ?

ખત્તાખત:—કાશ્મીરના મહારાજ સાહેબ શીકાર કરવા જાય ત્યારે તેમને અહીં ઉતરવા માટે રેરટ હાઉસ છે.

અનંતનાગ:—અહીં ગદ્યા (ઉતના કાપડ ઉપર ભરત કામ કરીને બનાવેલાં પાથરણાં) તથા લાકડાનાં રમકડાં થાય છે. અનંતનાગનું શિવમંદિર

નુનાં ખડિયેરા વચ્ચે સાત ઘોડાના રથમાં ખીરાજેલા માર્તંડ (સૂર્યદેવ) ભગવાનની મૂર્તિ સાથેનું આ મંદિર પ્રાચીનકલાના નમુના જેવું દેખાય છે.

તથા રામજીમંદિર અને મંદિર પાસે આવેલો ગંધકો ઝરા જોવા જેવો છે.

અંગ્રાખત:—આ પણ પહાડોના પાણીથી તૈયાર થયેલ ઘોષ અને કુંડ છે. કુલ ૮૦ કુનારા છુટે છે. જાતજાતની માછલીઓ ઉછેરવાનું કામ પણ થાય છે. અમે ગયા તે દિવસે ત્યાં મેળો હોવાથી નાનું સરખું પ્રદર્શન પણ ત્યાં ભરવામાં આવ્યું હતું.

માર્તંડ:—અહીં મોટર ઉભી રહેતાં જ ડોકાર, ચાણાદ, બનારસ, ગયાજી વિગેરે યાત્રા ધામોમાં બંને છે તેમ પંડ્યાઓ ચોપડાઓ સાથે ફરી વળે છે. અમે તો અનુભવરીઠા થઈ ગયેલાં એટલે 'ન બોદ્યામાં નવ ગુણ' એ ન્યાયે મૌનજ સેનું, કાષ્ઠ દીખળી પેન્સેજરોએ પંડ્યાઓની ઠંડા મરકરી પણ કરી, અને એક બે ભાવિક તેમની જગમાં સપડાયાં પણ ખરા. જુના ખંડેરા વચ્ચે સાત ઘોડાના રથમાં ખીરાજેલા માર્તંડ (સૂર્યદેવ) ની મૂર્તિ સાથેનું મંદિર હતું અને આગળ લીલા રંગનો નિર્મળ કાચ હોય તેવા પાણીમાં જાણે જ્યપ્તરની ખાંધણીના લહેરીયાવાળા ઝોટણીઓ ઝોઢીને જળસુંદરીઓ વિહાર કરી રહી હોય તેમ સંખ્યાબંધ રંગોની લહેરીયાથી રંગાએલી માંછલીઓ કુંડમાં કુદી રહી હતી. જાંઘળીમાં આંવી માંછલીઓ અમે પહેલી જ વાર જોઈ;—કદાચ એ છેલ્લી વાર પણ બને.

પહેલગામ:—શ્રી નગરથી ૬૦ માઇલ દુર અને ૭૦૦૦ ફીટ ઉંચે આવેલા આ સ્થળનો દેશી લોકો દવા ખાવાના સ્થળ તરીકે ઉપયોગ કરે છે. અહીં બે ત્રણ મોટી હોટલો છે. ટકરી ઉપર લોકો તંબુઓ પણ તાણે છે. પહેલગામ હોટલમાં ખેડા બેઠા સામેની પર્વતમાળાઓ, એમાંથી ઝરનાં ઝરણાંઓ, નીચે ખગખળ વહેતી નદી, એ તરફ આવેલું સીનેમાઝૂક અને સુષક નાનાં રમકડાં જેવાં મકાનો, એ બધું આખો દિવસ જોવા કરીએ તોપણ નવ નોને તૃપ્તિ થતી નથી. ત્યાંથી ૮ માઇલ દુર બરફના પુલ જેવું સ્થળ ચંદનવાડી છે, તે જોવા લોકો ટકરી ઉપર જાય આવે છે.

કારીગીરી:—વીંછીમાંથી આખીએ શાલ નીકળી જાય એવી બારીક પશ્મીનાશાયો અગાઉ થતી અને એવી જ બારીક નહિ, પરંતુ સરખામણીમાં ઘણીજ બારીક શાલ હજુ પણ થાય છે. અહીંનું તથા લદાખનું ઉન ઉંચા પ્રકારનું હોવાથી ગરમ કાપડ સાફ ને સરતું બને છે. ચાર ચાર મહીને બરતકામ પુરું થઈ રહે તેવી શાયો હજુ પણ અહીં બરાબ છે, પાંચ પાંચ ફુટના ધેરાવામાંથી બનેલા એક જ પાટીમાંના ટેંગલ ટીપાઈ, રકાળીઓ અને ઘર ઉપયોગી બીજી અનેક બીજી તૈયાર થતી ત્યાં રથળે રથળે બેરામાં આવે છે. સુતર, રેશમ તથા ઉન ઉપર અતિ સુંદર બરતકામ પણ ત્યાં થાય છે. કાગળના માવા ઉપર પાકા રંગોથી ચીત્રકામ કરેલી લેખન સામગ્રીની અને શેલાની અનેક બીજી મુસાફરોના ખીરસા હળવા બનાવી મૂકે છે. સ્ત્રીઓ અને પુરૂષોનો મોટો લાભ કલાકારીગીરીમાં જ રોકાયેલો હોય છે, જો કે દેશ ગરીબ છે અને લગભગ મુસાફરો ઉપર નબે છે, એમ કહીએ તો ચાલે. ખેતીમાં માત્ર બાત અને શાકભાજી વધારે બાગે હોય છે, ફળફળાદિની ખાસ છુટ હોય છે. કુલોની ત્યાં કંઈ દીમત બાગે જ ઉપજે છે; કારણ અવનવાં રંગબેરંગી ફુલો સુટ્યા પછી દિવસો મુધી ટકે તેવા બરાવદાર કુલોનો તો એ ધરતીમાં બંધાર બંધોબાદ્યો રચા કરે છે.

કાશ્મીરની કામીનીઓ:—કાશ્મીરમાં રૂપમુંદરીઓ વસે છે એ માન્યતા સાથે ત્યાં જન્મે માત્ર વઢાણોમાં (હાઉસબોટ, કુંગા તેમજ શીકારા એ જુદી જુદી જાતનાં) કામ કરતી અગર ખેતીમાં રોકાયેલી કે શાકભાજી વેચતી સ્ત્રીઓને જોતાં કાંઈપણ મુસાફરને એમ જ લાગે કે આ કાંઈએ ગંધુ માફું છે! પરંતુ વાસ્તવિક તેવું કાંઈ નથી. કાશ્મીરી સ્ત્રીઓમાં રૂપ છે જ, અને તે પણ વખાણવા લાયક. લોહી બરપુર પડખંદ ગ્રાયા, તેજસ્વી આંખો, સુટણી ખણત્તાં લોહીના ટોચીયાં નીકળે તેવા બરાવદાર શુદ્ધગુલાબ જેવા લાલ લાલિંગીઓ અને રુકુંતિ બરી અચ્ચળતા: એ કાશ્મીરી

સ્ત્રીની ખાસીયત છે. તેની ગરીબાઈ તેના સૌન્દર્ય-વિકાસને રૂધિ શક્તી નથી. લાંબું સૌન્દર્ય નાણાંથી ખરીદેલી બાલ ટાપડીપનું નથી, પરંતુ કુદરતે બહેનું છે. શ્રીમંત વર્ગની સ્ત્રીઓને તમે જુઓ તો બસબલી રાણીને પણ ભુલાવી દે અને પુરતકામાં વાંચેલા પરીઓના વર્ણનને પણ આંટી દે તેવું તેમનું સૌન્દર્ય હોય છે.

આમ જગતભરનું સૌન્દર્ય પ્રભુએ કાશ્મીરમાં ઠંસી ઠંસીને બધું છે, એવો વિચાર આપણને આવ્યા વગર રહેતો નથી.

જો કે અમે જીવન મહિનામાં માત્ર એરી અને રેડ્ડેરી એ બે ફળોના જ ઉપયોગ કરી શક્યા હતા; પરંતુ જો એગરટ સંપ્રેમ્પરમાં જન્મે તો અનેક જાતજાતનાં લહેજતદાર ફળો આપવાનું સરભાગ્ય આપણને પ્રાપ્ત થાય.

વળતાં અમે રાવળપોડી રસ્તે આવ્યા હતા અને એ વખતે જન્મુનો રસ્તો તોફાનને લીધે બંધ હોવાથી ઉતાડેઓની બીક ખુબ રહેતી. કર્મસંજોગે બસ પણ ખરેખર ખટારા જેવીજ અમારા લાગે આવી. જર્જરીત ડોસીની માકકે તેના હાકાં ખોખરાં થઈ ગયાં હતાં અને ચાલતી વખતે તેમાંથી કાયમ ઉત્પલ થતાં ચીં ચીં અવાજને પેન્સેગરો રેડીયોના સુંદર સંગીતની ઉપમા આપી મન મનાવી લેતા! રાવળપોડી, તક્ષ-શીલા, જયપુર, માઉન્ટ આણ્ણ, અંબાજી અને સિદ્ધપુર થઈને અમે બધા અનુભવેલા અવનવા પ્રસંગોને યાદ કરતાં કરતાં હેમક્ષેમ ધરબેર થઈ ગયા.

હવે સમગ્રપણ છે કે કાશ્મીરનાં એવા તે ક્યાં કામચુ છે જેનાથી સેંકડો લોકો એના દર્શન ધર્યા આવે છે. એનું નૈસર્ગિક સૌન્દર્ય, વિશ્વકર્માની અદ્ભુત કારીગીરીનું જ્ઞાન કરાવનાર પહાડો, ખીણો, નદી-નાળાંઓ, સરોવરો, કુદરતની બાક બહેલાવતાં અને સુગંધીથી ભગજને તરજતર કરી દેતાં કુશરોષ, આરો-અવર્ષક હવાપાણી અને જાલાએ નવરાસને વખતે ઘડેલી હોય તેવી સૌન્દર્યનીતરતી રૂપમુંદરીઓ-આ બધાંય કાશ્મીરનાં કામચુ નહિ તો બીજું શું?

ઉપાનાં અભિનંદન

લેખિકા:

શ્રીમતી જયાવતી પ્રાણદાસ

[જવાબુમારી કેસરી વર ધારણ કરી, હાથમાં કુમકુમનો માળ, પુષ્પો તથા અમૃત ભરી જારીમાંથી અમૃતનાં છાંટણાં છાંટવી જતી પર અમીદારી વેરે છે.]

ઉપા—ઓ જગતજનો, મારો તમને આશિર્વાદ છે કે હંમેશાં આગળ વધી, સત્યને તમારો ખેલી બતાવી, સત્કર્મમાં તમારો કાળ નિર્ગમન કરશે તો જરૂર તમને અંતરમાં અનેરી શાંતિ અને સુખ મળશે. દરેક પ્રાણી માટે કર્મ કર્યા વગરની એક ધૃત્ય પશ્ચ જતી નથી અને હુદ્દિમાન હંમેશાં સત્કર્મને વળગી આ સંસારસિંધુ સહેલાઈથી તરી નવ્ય છે.

મારે પણ કર્મ તો કરવુંજ પડે છે, હું મનુષ્યોને મારાં કુમકુમભાગી આગમનથી રીઝવું છું અને તેમને અનેકવિધ પ્રેરણા અર્પું છું. આ નુતન વર્ષના મારા દરેકને આશિર્વાદ છે કે હંમેશાં તમારાં મસ્તકે કુમકુમનાં તિલક વસે, તમારાં કાર્પમાં વય, વાણીમાં મધુરતા અને દષ્ટિમાં નવજીવન અર્પવાની શક્તિ વસે અને અનેક રીતે જગતમાં ઉપયોગી બની, જીવનનું સાર્થક કરે. (પુષ્પોથી વધાવે છે.)

(અરજીદેવ પધારે છે.)

અરજી—ઉપાદેવી ! ઉપાદેવી ! હિમા રહો, નુતન વર્ષના મારા નમસ્કાર સ્વીકારો. મને પણ આશિર્વાદ આપો કે હું મારા કર્તવ્યમાંથી કશું નહિ અને માંડે કાર્ય નિર્વિઘ્ને પાર પાડું.

આ મહાન યુદ્ધના ધુમાડાથી મારી અંખે પૂરું દેખાતું પણ નથી અને યોગ્યગોળાના બાંધકર અવાજોથી મારા કાન ફાટી જાય છે. કંઈ ઉપાય બતાવો કે બધું શાન્ત થાય. દેવી ! જગત બહુ ભયમાં છે, ચારે બાજુ હાહાકાર વર્તી રહ્યો છે. દુઃખની ચીસો હૃદયને ગ્રહણ કરી નાખે છે. હવે આ ભયાનક દશ્ય વિશેષ બોધ શકાય તેમ નથી. દયા વરસાવો દેવી !

ઉપા—હું શાન્તિપ્રિય; જગતને શાન્તિ આપવી એ માંડે કર્તવ્ય, પણ જગત પર પરમાત્માનો કોપ

ખંતી

[શબ્દ : ઝીણા મોર ટહુકે છે લીલી નાથેરમાં]

કા'ન ગાન ગળવે છે વૃંદાની વાટમાં

વૃંદાની વાટમાં, હસુનાના ઘાટમાં,

કા'ન, ગાન ગળવે છે વૃંદાની વાટમાં.

એણે છે કા'ન, રાસ ગોપીના વૃંદમાં,

ગોપીના વૃંદમાં, મોરલીના તાનમાં,

કા'ન ગાન ગળવે છે વૃંદાની વાટમાં.

મસરે પ્રણય-ધૂન ખંતીના સુરમાં,

ખંતીના સુરમાં, રાધાના ઉરમાં,

કા'ન, ગાન ગળવે છે વૃંદાની વાટમાં.

“ રનેહુશાંતિ ” શીહોરકર

હાલ ઉતરેલ છે, બહુ પાપ વધી જવાથી તેવું પ્રાયશ્ચિત કરેજ છુટકો છે. જગતજનો સત્કર્મમાં પ્રવર્તશે, ખરા હૃદયથી પરમાત્માની પ્રાર્થના કરશે અને દુનિયા પરથી પાપ ઓછા થશે તો જરૂર થોડા વખતમાં શુભ સમાચાર મળશે. માટે જ મારા વીરા, તારો રય જોડી વહેલો સિધાવ, અને મારો સંદેશો માનવ જગતને પહોંચાડ. પ્રભુ તને સહાય કરો.

અરજી—અરત બહેન, બહેનની આશિષ જરૂર ફળશે, અને મને વિજય મળશે. ચાલ હું સત્વર જઈ અને જગતને સંદેશો પહોંચાડું.

(દુર્લભિતા અવાજ થાય છે)

અમૃત ચોધડીયાં બહે, મંદિર મંજળ નાહ;
અરજી લઇને ઉતરે, ઈશ્વર આશિર્વાદ.

શિવ ભીલડી

શિવ :

ભીલડી ! તું આવ; મનોહારિણી ! ઓ ભીલડી !
રૂપ રૂપનો અંધારઃ
પ્રેમભાવનો સંચારઃ
ધાય હૈયે કલાધારિણી ! ઓ ભીલડી !
ભીલડી ! હો ભીલડી !
તું આવ મનોહારિણી ! ઓ ભીલડી !

ભીલડી :

શિવજી ! શાં રૂપનાથ વાગિયાં ? હો શિવજી !
લાગી મોહ કેરી આગઃ
યોગીરાય રૂપ રાગઃ
આજ શાથી ઉરે નાગિયા, હો શિવજી !
શિવજી ! હો શિવજી !
શાં રૂપનાથ વાગિયાં ? હો શિવજી !

શિવ :

ભીલડી ! તું ગીત ગા સોહાગિની, ઓ ભીલડી !
નયન નાચે તારે નૃત્યઃ
ઉર ધાય કૃતકૃત્યઃ
આજ ભેઈ શી વિલાસિની, ઓ ભીલડી !
ભીલડી ! હો ભીલડી !
તું ગીત ગા સોહાગિની, ઓ ભીલડી !

ભીલડી :

શિવજી ! શો કામદેવ મારિયો, હો શિવજી !
બનો આજ વૃત્તિહાસઃ
ચહો ચિત્તમાં વિલાસઃ
વેપ જુહો ભેગી ધારિયો, હો શિવજી !
શિવજી ! હો શિવજી !
વેપ જુહો ભેગી ધારિયો, હો શિવજી !

શ્રી મૂળજીભાઈ પી. શાહ

શિવ :

ભીલડી ! શું અંગ નલે પસિની, ઓ ભીલડી !
મધુર મધુર માણ મોનઃ
રાખું સાથ રોજ રોનઃ
ચાર્યુ તે' તો મન મોહિની, ઓ ભીલડી !
ભીલડી ! હો ભીલડી !
શું અંગ નલે પસિની, ઓ ભીલડી !

ભીલડી :

શિવજી ! મેં સંત ઉર માપિયું, હો શિવજી !
પતિ એ જ મારો દેવઃ
કડું નિત્ય એની સેવઃ
ધર્મ કર્મ ત્રત ધારિયું, હો શિવજી !
શિવજી ! હો શિવજી !
મેં સંત ઉર માપિયું, હો શિવજી !

વિષ્ણુપોજનો પોળીયો

[પોતાને ધર્મ અને ભક્તિપરાયણ માનતા અને મનાવવા મયતા મનુષ્યોના દિલમાં ખરેખરી દયા કે સેવાસાધનો છોડાય નથી હોતો એ બતાવવાનો આ વાર્તામાં ઠીક પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. સં.]

ર
લેખક:
શ્રી.
હિમત
અય.
મહેતા
વીરમમામ

૭૬

રાત્રિના દશ વાગે એટલે ડાહ્યાપટેલ પોળના બારણા બંધ કરી દે. ડાહ્યાપટેલને આખી પોળ ઓળખે, એટલે નાટક સીનેમા બોર્ડ કે બીજા કોઈપણ કાન્યસર માત્રે મોઝા આવનારા, “ ડાહ્યાપટેલ, ઓ ડાહ્યા પ...ટે...લ, ”ની ખૂસ પાડે કે તુરત ડાહ્યાપટેલ ગમે તેવી નિંદરમાંથી જાગી જવાના, જાગીને ખોખારા ખાતા ખાતા પહેલાં તેઓ મોટા બારણાની બારી ઉઘાડી કોણ આવ્યું છે તે પૂછી લે અને પછી જ તેને અંદર આવવા દે. એટલે ગામમાં ચોરનો ગમે તેટલો ઉપદ્રવ હોય પણ વિષ્ણુપોજનાંસીઓ તો રાત્રિ નિહાંચનાથી જ વિર્તોવતા.

દર મહિને ડાહ્યાપટેલ, પોળમાં રહેતા આકદશ વેપારીઓની દુકાને જઈ એકે આનો ઉધરાવી આવતા. કોઈ તેમને પૈસા આપવાની ના ન કહે. આ રીતે આવતા-પૈસામાંથી તેમનું ચાપણીનું ખર્ચ નહતું. પણ ડાહ્યા પટેલને ધણી-વર્ષથી એક વસન વળગ્યું હતું-અરીણુ વગર તેમને એક દિવસ પણ નહતું નહિ જ દિવસે તેમને અરીણુ ન મળ્યું તે દિવસે તેમના ટાંગા ઘુટી પડતા-તેઓ ચાલી જ શકે નહિ એમને અરીણુનું ભાર બંધાયું !

હજુ એ દિવસ પહેલાં ઉધરાવી આવેલ બધા પૈસા ડાહ્યાપટેલે અરીણુ લેવામાં ખર્ચી નાખ્યા. અઠનાડિયા સુધી કસ્યા લીધા કર્યા. પણ આઠમે દિવસે તેમના પગ તૂટતા હતા હવે આજ અરીણુ ક્યાંથી લાવવું ? ડાહ્યાપટેલને એ મહાપ્રશ્ન મુંઝવવા લાગ્યો. આજો દિવસ સૂખ્યા પેટ તેઓ પોતાની કાટકીમાં પજા રહ્યા. તેમનાથી બહાર નીકળી શકાયું નહોતું અને બીજા દિવસથી ડાહ્યાપટેલ મોંઘા પડ્યા. ન કોઈએ તેમની ખજાર કાઢી કે ન કોઈ ખાવાનું આપવા આવ્યું. હંમેશની માંગણી અને અરીણુના

એ દશ વર્ષથી ડાહ્યાપટેલ, વિષ્ણુપોજને નાકે આવેલી ઓરડીમાં રહી પોળની ચોકી કરતા. તેઓ કોણ હતા, શા કારણે અહિં રહ્યા હતા એ વાત આજે સહુ કોઈ ભૂલી ગયું હતું. ડાહ્યાપટેલ એકમા જ છે. અવસ્થાને આર ઉમેશ એ પટેલનું આજે કોઈ નથી. સાંજ પડે એટલે હાથમાં લાકડી લઈ, ધીરી ચાલે ચાલતા ડાહ્યાપટેલ ગામમાં અચૂક એક આંટા ભારી આવવાના.

દિવસે તેમજ રાત્રિએ, પોળમાં રહેતા પ્રાણજો અને વણીક વૈષ્ણુવોને ત્યાંથી તેમને વધેણું અનાજ મળી રહેતું એટલે ડાહ્યાપટેલને કોઈ દિવસ રાંધવાની ચિંતા જ રહી ન હતી. તેમની કાટકીમાં જે ચાર ગોદડા ના ગાભા અને પાણી શરવા માટે માટીના એક એ લુના મોરીઆ સિવાય બીજું કંઈ પણ ધરવખરીમાં ન હતું.

અસનને લઈ લોકો તેમનાથી દંટાળી ગયા હતા. પોળવાસી ગંધાવને મનમાં લાગતું હતું, “એદી છે! પશો લાગે છે અશીષુ ચડાવીને!” વળી તેઓ જુદા અનેલા એટલે ખર્ચુપાન ગણાતા. પોળવાસીઓને તેમનો મોહ ઉતરી ગયો હતો. તેમાંપ વળી જુદા અને અસ્પર્શ જેવા ગણાતા ચાકરની ચાકરી શું વૈષ્ણવો કરે?!

વિષ્ણુપોળ ગામમાં પ્રતિષ્ઠિત ગણાતી. પોળની વસ્તીનો મોટો ભાગ બ્રાહ્મણો અને વૈષ્ણવોનો જ હતો. પોળની: વચ્ચોવચ્ચ શ્રી બાલકૃષ્ણલાલજીનું મંદિર હતું. સવારના પહેરમાં વૈશ્વ લોકો આખરીએ ખટખટાવતા દર્શન કરવા માટે ઉતાવળા ઉતાવળા ફરતા. ‘શ્રી કૃષ્ણ: શરણું મમ!’ ના સૂત્રની પરંપરા મોઢેથી જમડતા, રેશમી ઉપરણાથી આસમાં જતી રજકણેને કે પછી દુર્ગધને રોકવા પ્રયત્ન કરતા અને સામસામા જુદો મળતા તો ‘જયશ્રીકૃષ્ણ’ ‘જે ગોપાળ’ કહી કહી છૂટા પડતા. પોળનું આ વાતાવરણ મરી જાય તેવું અદ્ભુત હતું.

જે ત્રણ દિવસ વધુ પસાર થયા, અને ડાહ્યાપટેલને માંદગી વધતી ચાલી. હાથ પગને સોજા ચડી ગયા; પેટ ફૂલીને દોડે થયું હતું. ચાલી તો શકાતું નહિ, પણ મેસી રહેતાં પણ તેમને અનહદ દુઃખ થતું. આખો દિવસ ગિયારા આઠપડખે પડ્યા રહેતા. પોળમાં જુદા ગણાતા વેપારી પરજીદાસને અને મીલમાં રસોવાની નોકરી કરતા બ્રાહ્મણ જગનલાલને, ડાહ્યાપટેલ માટે કંઈક કરવું જોઈએ એવો વિચાર થયો. ગામમાં મ્યુનિસીપાલીટીની એક ઇસ્પતાલ હતી. ‘તેમાં જો ડાહ્યાપટેલને મુકવામાં આવે તો...!’ એવો વિચાર તેમણે કર્યો. પણ ધેસા? તેમના એ વિચારને અમલમાં મુકતાં પૈસાનો મહાપ્રશ્ન તેમની સમક્ષ ખડો થઈ ગયો. ઇસ્પતાલમાં દરરોજનું એકાદ રૂપીઆ જેટલું ખર્ચ આવે તેમ હતું-જો પોળના વેપારીઓ પાસેથી ઉધરાણું કરવામાં આવે તો રહેજામાં આઠદશ રૂપીઆ મેંચા થઈ જાય અને એ માટે જગનલાલે કમર કરી.

પોળની વચ્ચોવચ્ચ, બરાબર શ્રી બાલકૃષ્ણના મંદિર પાંખજ નં તેમની આશીશાન હવેલી આવેલી હતી. જગનલાલ ડાહ્યા માટે હાથમાં કાગળ લઈ, પહેલવહેલા સીધા મથુર શેઠને ત્યાં પહોંચ્યા.

“શેઠજી...” જગનલાલે હાથમાંનો કાગળ આગળ કરતાં કહ્યું—

“હા. કેમ શું છે?” મથુરશેઠે ચોપડામાંથી ઉઘું જેતાં પ્રશ્ન કર્યો.

“જી. આ ડાહ્યાપટેલને ઇસ્પતાલ બેગા કરવા છે, તે માટે આપની મદદની...”

“હા. હા. સમજ્યો! પોતાની પીળી પચાક આંખો જગનલાલ પર ઠેરવતાં શેઠ બોલ્યા, “તમે શું આપવાના છો?” આ પ્રશ્નમાં રહેલ તટસ્થતાપણું જગનલાલને ખૂચ્યું. ‘અને કેવો પ્રશ્ન-હું શું આપીશ?’ જગનલાલ વિચારમાં પડ્યા. ‘માસિક વીસ રૂપરડી મેળવતો મારા જેવો માણસ શું આપશે. એ આ લક્ષાધિપતિને પૂછવું પડે!’ અને અજાણતા તેના મનમાંથી એક તિરસ્કાર છૂટી ગયો, ‘કેટલો મુંઝ છે આ મથુરદાસ શેઠ!’

“હું તો શું વધારે આપું, આ એકાદ રૂપીઆ લખાવીશ.” કહી તેણે ગજવામાંથી રૂપીઆ કાઢ્યો. મથુરશેઠ તો પાંખ ચોપડામાં ખુચી ગયા હતા. એટલે ચોપડામાં ને ચોપડામાં માથું રાખી તેમણે જવાબ વાળ્યો; “માંડજે ત્યારે આપણા આંકેક આના!”

જગનલાલ સ્તબ્ધ બની ગયો. એને ખરેખરી ખાત્ર ગઈ હતી. ‘આંવો લક્ષાધિપતિ આવા મુંઝવેકા કાં દશો!’ અજાણ થતા જગનલાલ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. જઈને પહોંચ્યા એ બીજા સાધારણ વેપારીઓ પાસે. ત્યાં જઈ તેમણે બધી દડકીત કહી, બધાંય વેપારીઓ મથુરશેઠના આવા વર્તન પ્રત્યે રાષ્ટ્રે ભરાયા, પણ તેઓ કરી પણ શું શકે? તે રાત્રે પોળના એક-એક માણસે આ વાત જાણી અને તેઓ સદુ મથુરશેઠને છૂપો ધિક્કાર દેવા લાગ્યા. પણ તેમાંના કોઈની તેમની પાસે જવાની હિંમત નહોતી...

મયુરશેઠ આ પ્રમાણે વર્ત્યા તેનું કારણ હતું. પોળના પોળીયા તરીકે ડાહ્યાપટેલને લાવનાર મયુર-દાસ હતા. તે વખતે ડાહ્યાપટેલ શેઠના મયુર-નેવા હતા. અને મયુરદાસ પણ તેમની પાસે પોતાનું ઘણું ખર્ચું કામ કરાવતા. આવી રીતિ થોડા સમય તો ચાલી, પણ પછી પોળના ‘અદેખાઓ’ તે સહન ન કરી શક્યા, અને પછી તો એક મોટેથી બીજો મોટે વાત ચાલી. “પોતાનું ઘર સાચવવા, આ શેઠ લાવ્યો છે આ પોળીયાને! સ્વાર્થ પોતાનો છે અને બાર નાખવો છે આખી પોળ ઉપર-એ પટેલ આપણું કામ પણ કેમ ન કરે? શું આપણે તેને ખાવાનું નથી આપતાં?” આવી આવી વાતો સાંભળી મયુરશેઠ આખી પોળ પર ખોળ્યા. હવે તેઓ ડાહ્યાપટેલને કાઢી મુકે તેમ તો હતા નહિ. કારણકે પટેલ તો હવે આખી પોળનો રક્ષક બની રહ્યો હતો, એટલે બીજું કંઈ ન કરતાં શેઠ પટેલને પોતાને ત્યાં આવતો જ બંધ કરી દીધો અને ત્યારથી આજ સુધી ફરી કદી તેમણે ડાહ્યાપટેલને બોલાવ્યો પણ નથી. આજે છમનલાલ ખરડાની સરખાત કરાવવા પોતાની પાસે પહેલા આવ્યા, તેમાં તેમને છૂપો કટાક્ષ લાગ્યો. અને એમાં પોતાનું અપમાન થતું કલેજું, એટલે પોતાનાં વર્તનથી તેમણે ફરી વાર દર્યાવી આપ્યું કે ‘મારે અને ડાહ્યાપટેલને કંઈ લાગતું વળગતું નથી-ડાહ્યાપટેલ તો આખી પોળની ચોક્કી કરે છે-મારા એકલાની નહિ!’

ડાહ્યાપટેલની મોંઘી વધતી ચાલી. રિયતિ પહેલાં કરતાં પણ બગડતી ચાલી. ચૈત્રના ધોર મધ્યાહન તપતા હતા. ડાહ્યાપટેલ ક્ષીણ ચપ્ત ગયેલ અવાજે આખો દિવસ ‘પાણી, પાણી’ પોકાર્યા કરતો. પણ એ દુર્ગંધ ભારતા માનવ શરીર પાસે, કાર્ષણ્ય વૈશ્વવર્મા વણીક કે વ્યાલજી, ડગલું પણ ન મુકેલો. ન છૂટેકે દરેકને પોળમાં આવતાં કે જતાં એ નિરાધાર પટેલ શરીરના દર્શન તો કરવા જ પડતાં અને ભક્તાણીઓ, સાહલાના હોઠને મોંમાં ખોસતી, ‘થુ થુ’ કરીને થુંકતી, મંદિરના ‘મહારાજ’ના કે પછી

ભગવાનની મૂર્તિના દર્શન કરવા, પણ ત્યાં થમને જ જતી આવતી.

હેલા એ દિવસ તો એ મુસલમાન યુવાનોએ, ત્યાંથી પસાર થતાં, આ ‘પાણી, પાણી’ના પોકાર સાંભળી, પટેલને પાણી પાવેલું. બીજું તો ‘કોઈ ઉભું’ ન રહે, પણ આ વૈશ્વવર્મા અસ્પર્શ પર કામના યુવાન ડાહ્યા પટેલના મોઢા સુધી જઈ પોતાને હાથે પાણી પાઈ આવતો.

વૈષ્ણવ ભક્તાણીઓ રાત્રે ભગવત વાર્તામાંથી આવી ટોળે મળી ‘જાનગોષ્ઠી’ કરતી: ‘ખિચારાનાં કરમ બાઈ, નહિતર આણું દુઃખ હોય.’

“હા બા. એ તો જવા કરણું તેવા ભોગવણું.”

“ઈ” ક્યાં કાઠને છાડવાનો છે, બા!” કોઈ ધમરને ઉદેશીને બોલી ઉઠ્યું.

“ઈ” તો બાઈ, કષ્ટે છીએને કે પરભવના ક્યાં આ ભવ નહે. આ આનું નામ ઇ.” કહી તેણે એવો દોકો કર્યો કે જાણે પોતે તો પવિત્રતાની સાક્ષાત મૂર્તિ જ ન હોય.

“અરેરે! બા, શો કળજગ આવ્યો છે! આ આખા ભર્યાભાઈનાં મહોલ્લામાંથી, બપોરે ખિચારાને કોઈ પાવણું પાણીય નથી આલતું. આજેજ મેં એક મસલમાનને ખિચારાને પાણી પાતાં જોયો!” એક યુવાન નવવધૂ, ડાશીઓની જાન-વાતોથી ઠંડાળી બોલી ઉઠી.

“અરેરે! આપણાં કરતાં એ મસલમાન નહિ સારાં કે ખિચારાની ઠેક પાસે જઈ પાણી પાવું!” “બીજી વહુ પહેલીને ટેકા આપતાં બોલી ઉઠી. ડાશીઓ આ માનવતા ભરી દુનિયાદારીની વાતો સાંભળી, છીંકણીના ફરાડા મારવા છોડી સુપસુપ “સરી કરસ્તન, જે સરી કરસ્તન” કરતી કરતી વીખરાઈ ગઈ.

આ વખતે ડાહ્યાપટેલની રિયતિ એવી હટે પહોંચી કે તેને જોનારનાં દિલમાં, જે પોતે ઇન્સાન હોય તો દયાની એક અરેરાટી અનુકંપા ઉપગમી જતી. આ

વખતે વિષ્ણુપોળવાસીઓ પોતાની ફરજ ચૂક્યા હતા. શા કારણે ? માત્ર એક મુડીદારની ઠંડી આડેલાઈ બાજે. પણ તેથી શું ? ખીન્નઓથી બનતું જરૂર કરી શકાય. પણ આ તો વાણીયા ધાંધાણ ! નેતા વગર તો તેઓ ભરવાડ વગરના ગાહર બેઠાં ! કોઈ જવાબદારી જ ન હો. ગામની ખીજ પોળના લોકો પણ વિષ્ણુપોળવાસીઓની ઉધાડે ચોક દીકા કરવા લાગ્યા અને વિષ્ણુપોળવાસીઓ પણ ક્યાં શાંત બેઠા હતાં ? તેઓ પણ મથુરાદાસ શેઠની સાત પેઢીને, ઉધાડેચોક કે બંધ બારણે પણ સંભળાવવામાં બાપી નહોતા રાખતા.

અને હેવટ ' બાર વરસે બાવો બોલ્યો ખરો ! ' આખી પોળના મહેલમાં ટોણીથી મથુરાદાસ શેઠની આંખ ખુલી. તેમને થયું કે પોતે ભૂલ કરી છે. તરતજ તેઓ પરભુદાસને લાં ગયા. પરભુદાસ સેવામાં બેઠા હતા.

“ કાં, પરબા ! શું કરે છે ? ”

“ અરે કોણ ? મથુરા ! આવ. આવ. ” પરભુદાસ અને મથુરા શેઠ બન્ને વૃદ્ધ અને ભક્ત, એટલે બન્ને વચ્ચે ઠીક જામતું.

પછી તો બન્ને જણા પોળમાં જઈ ફાળો ઉધરાવી આવ્યા. મથુરા શેઠે પણ સારી એવી રકમ આપી. બીજો દિવસે ' રટ્ટેચર ' પર નાખી, ડાહ્યા પટે-

લને ઈસ્તિતાલ બેગા કર્યા.

...પણ એ તલમાં હવે તેલ નહોતું. વિષ્ણુપોળવાસીઓ અને ખાસ કરીને મથુરાદાસ શેઠ જગ્યા પણ બહુ ગોડા જગ્યા હતા. એ મુડીવાદના શાંત અને નહોતર ચક્રમાં, ગરીબ ગિર્યાદો ડાહ્યોપટેલ સપકાઈ ચૂક્યા હતા અને એ ચક્રનો છેલ્લો-ગસ છેલ્લો જ-આટ્ટા ફરી રહ્યો હતો-પૃથ્વી જેમ પોતાની ધરીની આસપાસ ફરે છે તેમ—! એક દિવસ વધુ અને એ આટ્ટા ફરી રહ્યો. ડાહ્યા પટેલનો આત્મા, પોળ તરફ જરાપણ નફરત દર્શાવ્યા વગર આ લોક તજી ગયો.

ખરા બપોરે, બળબળતી રેતીમાં યજ્ઞ, ચાર મજુરો ડાહ્યાપટેલનાં શબને ગંગાલેધરના નદીઘાટ તરફ લઈ જતા હતા. પાછળ પંદર મણુ લાકડાંની ગાડી ભારાવી બે વૃદ્ધો-પરભુદાસ અને મથુરાદાસ-કપાળમાં તીલકથી શોભતા અને પરસેવે રેખાએજ, ચાલી રહ્યા હતા.

શ્રી બાલકૃષ્ણલાલજીના મંદિરમાં હંમેશની જેમજ દર્શન માટે દોડા દોડી યજ્ઞ રહી હતી, એ ' સેન ' (શયન) ના દર્શન કરી પાછા વળતાં કોઈએ ડાહ્યાપટેલના મૃત્યુની વાત કહી. ત્યારે સાવ સાધારણ વાત હોય તેમ સાંભળી લઈ, સહુ પોતપોતાને રસ્તે ચાલ્યું, માત્ર લાકડીને ટેક ડગમગ ચાલતી એક ડોશી બોલી ઉઠી, “ મારા લાલને ગમ્યું ઇસાચુ ! ” બચારો ! ”

“ પૂનરિણી ”

અરણ્ય આંબો નથી, ઉંચા ઉધડી નથી, પ્રવાતના આજી પ્રકાશમાં એપ્રમુખપના રંગ શી બોહણી બોટી એ ચાલી ભય છે. હાથમાં પૂનનયાળ છે, એ યાજ્ઞમાં ઉતરી આશાઓના પુષ્પો મૂકી, વિધિ-કારને વિનવવા એ પૂનરિણી મંદ પગલે ચાલી ભય છે. એનાં નયનમાં કોઈ અણુડીક આશા ચળકે છે, વડન પર લગ્નના તરંગો રમે છે હૃદયમાં કલ્પનાના સાયરો હલેરાય છે, એવી એ પૂનરિણી ટપન કલ્પાણ ચાલવા ચાલી ભય છે. કુલની કળી ભગી ન ભય, પરિચિત વતની વાટ આંખો બોલી બોળખી ન હો, એ બીકે પૂનરિણી નિરવ પગલે ચાલી ભય છે.

શું ! પ્રભુ મંદિરીએ ભાગે છે, એ પૂનરિણી ? ત્યાં શું પ્રાર્થના ? સ્વર્ણ ? ન થયો દેવી ! સ્વકલ્પાણ નહિ પણ સર્વકલ્પાણ માગશો, નિભળી આશાસિદ્ધિ. નહિ પણ જનમાત્રની આશાસિદ્ધિ માગશો.

ત્યારે જ દેવી ! તમારા પૂનનની સાધકતા થયો.

રમણીકલાલ હાકેમચંદ મહેતા : ટંકારા

ભક્તિ માર્ગ

[ભક્તિપરાયણ આ લાઈશીએ નામસ્મરણનો શક્તિમા ગાતાર આ લેખ દ્વારા નામસ્મરણ કરવાનો આદેશ આપ્યો છે તેને સૌ કોણ અપનાવે એમ અમે પણ વીનવીએ છીએ. —સં.]

અનુવાદક

હિંમતલાલ નાગચલાહ વોરા.

ભક્તિ એટલે ભજવું, અનુસરવું, સ્મરવું, સેવવું. પ્રભુની ભક્તિ કરવી, એટલે પ્રભુને ભજવા અર્થાત તેને અનુસરવું, તેની આજ્ઞાઓ પાળવી, તેની પ્રસન્નતા મેળવવી, તેને સંભારવા, તેની સેવા કરવી, તેના ગુણ ગાવા, તેના વિષે દૃઢ નિશ્ચય પ્રીતિ કરવી.

પ્રભુ ભક્તિના અનેક પ્રકાર છે. તે સર્વ પ્રકારોમાં સૌથી સહેલો અને પહેલો પ્રકાર પ્રભુસ્મરણ છે. ચિત્તમાં વારંવાર પ્રભુને સંભારવા, તેનું નામ પ્રભુસ્મરણ, વારંવાર પ્રભુને સ્મરવાથી ચિત્ત શુદ્ધ અને તેને વિષે પ્રીતિવાળું થાય છે. નિશ્ચય પ્રીતિ થતાં જ પ્રભુ તેમાં પ્રકાશરૂપે પ્રકટ બિરાજે છે. પણ ચિત્ત તો ઈદ્રિયોમાં લુબ્ધ હોવાથી અસ્થિર અને મલીન છે, એટલે વારંવાર પ્રભુનું સ્મરણ કરે જ શાનું ? માટે તેને ધીરે ધીરે ને ક્રમે ક્રમે એ કામે લગાડવું જોઈએ. ચિત્ત ત્યારે ઈદ્રિયો સાથે ગુચવાયેલું ને ગાઢ સંબંધવાળું છે ત્યારે તે ઈદ્રિય દ્વારા જ તેને પ્રભુ સ્મરણનો અભ્યાસ પાડવો જોઈએ.

સ્મરણ ભક્તિના ભુદા ભુદા પ્રકારો છે. પ્રભુના ગુણોનું

સ્મરણ, તેના ચરિત્રોનું સ્મરણ, તેના રૂપોનું સ્મરણ, તેના નામોનું સ્મરણ છતાંદિ. એ સર્વમાં નામસ્મરણ એ સૌથી સહેલો પ્રકાર છે. અનંત શક્તિમાન પ્રભુના પવિત્ર નામો અનંત છે. એકાદ નામનો ઉચ્ચાર કરવો. રામ, કૃષ્ણ, વિષ્ણુ, હરિ, હર, શિવ, છતાંદિમાંથી ગમે તે એક નામ ગમે તે અવસ્થામાં છતાં, વિના પરિશ્રમે અરુપસિતપણે નિરંતર જપી શકાય છે; અને તેનો સારી પેઠે અભ્યાસ પડવાથી, કોઈતર એકાંતમાં તો તે જપનારનું ચિત્ત એવું એકતાર યદ્દ જાય છે, કે જ્યાં પોતે કોણ છે ને ક્યાં છે, એ વાનની પણ તેને સ્મૃતિ રહેતી નથી...તે કેવળ જ અમેદતા અનુભવે છે અને જ્યાંથી પ્રાપ્ત થવા વિના જ વાણી મન સાથે પાછી દહી જાય છે તેના અલૌકિક આનંદનો લહાવો લે છે. એવી રીતે પોતાપણાંની અત્યંત વિસ્મૃતિ થતાં જ એક નવી વાસના જન્મે છે. તે સર્વત્ર ઘટ્ટનેજ જોઈ રહે છે અને તેને જોવાને જ મથે છે.

આપણું મુખ્ય કર્તવ્ય શું છે ? ભગવદ્ગુરુઓમાં લીન થવું એ જ. પણ એ ક્યારે થાય ? આપણું ચિત્ત ત્યારે શુદ્ધ નિર્મળ થતે, અને વાસનાનો ક્ષય કરીને તેના ચરણમાં દૃઢ એટિ ત્યારે જ થાય; અને તેના માટે પ્રભુનું સ્મરણ એ અતિ ચમત્કારિક ઔષધ છે.

ભગવન નામનું સ્મરણ કરવાથી પાપી મનુષ્ય જોવો શુદ્ધ-પવિત્ર યદ્દ જાય છે તેવો તપ, વ્રત, યજ્ઞ, યોગ સાધનાદિ અનેક સાધન રૂપ ધણિક પ્રાપ્તિ કરવાથી પણ શુદ્ધ થતો નથી.

એ અવિનાશી પરમાત્માનું નામ માત્ર, સર્વ પાપનો જ નાશ કરે છે, એમ નહિ, પણ સમગ્ર તાપ-દુઃખનો પણ નાશ કરે છે. એના રમરણ માત્રથી જ પુણ્ય થાય છે, તે ત્રણ લોકમાં બીજાં સર્વ પુણ્ય કર્મોથી મોટું છે. તરત પાક્ય એ છે કે પ્રભુનાં નામ રમરણનું પુણ્ય ગંગાદિ સર્વ તીર્થો વડે થતાં પુણ્યથી પણ મોટું છે, સમગ્ર વેદાધ્યયનના પુણ્યથી પણ મોટું છે, અશ્વમેધાદિ યજ્ઞોના પુણ્ય કરતાં પણ મોટું છે. એ દેહનો ત્યાગ કરી પરલોકમાં ગમન કરતા પ્રાણી-ત્રાને મોક્ષદામને-પરમાત્માને માર્ગે લઈ જનાર બોમિયા રૂપ છે.

જેમ અનિષ્ઠાએ પણ અડકનામાં આવે તો અગ્નિ પીતાના સ્વભાવથી જ અડનારને બાળે છે તેમ પ્રભુનું નામ રમરણ પાપનું હરણ કરનાર છે. તે મને તેવા દુષ્ટાત્માએ રમણું હોય તો તેના પાપનું હરણ કરે છે. એ નામ એટલું બધું પવિત્ર અને સરળ-સગવડ ભરેલું છે, કે તે ભજનાર-રમરનારને તેના ભજનોના સ્થાનનો, ભજવાના સમયનો, કે ભજવાની રીતિનો, કશો નિયમ રાખવાની આવશ્યકતા નથી. અમુક ઠેકાણે જ તે ભગ્ય, અમુક સમયે જ તે સ્મરણ, ને અમુક રીતિમાં હોય એ તો જ તેનું રમરણ થાય એનો કશો નિયમ નથી. યજ્ઞકર્મ કરેલું હોય તો તેમાં સમયનો નિયમ અવશ્ય છે; દાન કર્મ, સ્નાન કર્મ ને બીજાં ઉત્તમ જાપાદિક સર્વ કર્મો કરવા માટે સમયાદિકનો નિયમ આવશ્યક છે. તે તે કર્મો તો યાત્રે કહેલાં અમુક સમયોમાં જ યાય; પણ પ્રભુનાં

નામ સંકીર્તન માટે તેવો કશો નિયમ નથી. તે તો મને ત્યારે, અને મને તેવી રીતિમાં પણ ભગ્ય. ચાલતાં, ઉભા રહીને, સૂઈને, ખાતાં, પીતાં, બેસતાં, ઉડતાં, પણ મે પ્રભુ, હરિ હરિ, કૃષ્ણ, એવો નામો-ચ્ચાર કરે તો તે પ્રાણી પાપથી મુક્ત થઈ જાય છે.

એનું કારણ એ છે કે એ પવિત્ર પ્રભુનું નામ સ્વતઃ જ પરમ પાવન અને મહા પતિતને પણ પવિત્ર કરનાર છે. માટે ચાહે અપવિત્ર હો, પવિત્ર હો, કિંવા મને તેવી અવસ્થામાં હો, પણ જે મનુષ્ય એ વાસુ-દેવ ભગવાનનું રમરણ કરે છે, તે તેના સરીરથી એટલે બહારથી, ને અંદરથી એટલે અંતઃસ્ત્રણમાંથી શુદ્ધ-પવિત્ર બની જાય છે.

માટે તમે સૌ આગસ મૂઝી તે પ્રભુને વિશે પ્રેમભાવથી દંઢ મન પેરાવી, નિરંતર તેનું નામ રમરણ કરો; પૂર્ણ સાવધ થઈને દંઢ નિશ્ચય પૂર્વક તમારી જીજ્ઞા ઉદ્વિગ્ને તેનું રમરણ કર્યાં જ કરવાનો અભ્યાસ પાડો. અભ્યાસ પાડવાથી મને તે વેળાએ, મને તેવી અવસ્થામાં પણ તે તેનું રમરણ કરતી જ રહેશે. એમ કરનાં કરતાં છેક અંતઃકાંચમાં તેનો ઝંરકાર પહોંચી જશે, એટલે અંતરમાં તેની લય-લહે લાગશે, કે અંતઃકરણ તેમાં લય-લીન થઈ જશે; એમ થાય એટલે બસ. પછી તો પ્રભુ પાસે જ છે. તે તત્કાળ ઉદ્ધારી લેશે. માટે પ્રમાદ તથા આગસ મૂઝી તંદર થઈ જાઓ, તમારું કલ્યાણ થાઓ, કલ્યાણ કર્તી પ્રભુ તમારા પર પ્રસન્ન થાઓ.

બહેરામણે તેના મિત્ર બમનજીને આવડી માટે સાડા અઘોષાર વાગ્યાનું નોતરું આપ્યું. બીજે દિવસે બમનજી બહેરામણના ઘરે જમવા ગયા. ત્યાં શિખરંદ પુરી નચ્યા. બમનજી બાર વાગે જમીને ઉઠ્યા ત્યારે તાડકો ખૂણ દતો એટલે બહેરામણએ કહ્યું કે સાંજે જાએ અને અલારે નિરાંતે સુવો.

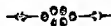
બમનજી—હીં, ત્યારે પથારી પાપરો.

બહેરામણ પથારી પાથરવા જાય છે ત્યાં બમનજી ગુમ થઈ ગયા અને આખા ઘરમાં એતાગોત થઈ રહી. ત્યાં તો થોડી વારે બમનજી આગ્યા.

બહેરામણ—ક્યાં ગયા દતો ?

બમનજી—એ તો જરા ઘરે કહેવા ગયો દતો કે સાંજે આવીય.

એક અંગ્રેજની રામભક્તિ

રામાયણનો શોખ ધરાવનાર આ બાળાએ રામભક્તિનો મહિમા બતાવનારો આ પ્રસંગ કલ્યાણમાં વાંચ્યો અને રજતમહોત્સવ અંક વાંચનાર સૌ કોઈના નજીવામાં એ આવે એવી ભાવનાથી તેને યુગ્મરાત્રીમાં ઉતાર્યો. અદ્દા જરૂર ફળે છે. એનું સુંદર દર્શાવ આ પ્રસંગમાં મળી રહે છે. સં.

એ ગલપેટ જીલ્લામાં મધુરાંતકમ નામનું નાનું સરખું ગામ છે. મદ્રાસથી પોંડીચરી જવાના માર્ગ ઉપર તે આવેલું છે. ત્યાં રામ-ચંદ્રજીનું એક નાનું મંદિર છે. એ મંદિરની નજીકમાં એક મોટું સરોવર પણ છે.

મધુરાંતકમનાં સરોવર ઉપર એક બંધ છે અને ત્યાંથી જ મદ્રાસથી પોંડીચરી જવાની સાફ છે. એ સરોવર એટલું બધું સુંદર અને એવું મોટું છે કે એ રસ્તે જનારાઓની નજર એ સરોવર તરફ ખેંચાય છે, અને એનાં સુંદર અને મનોહર દૃશ્યને તેઓ કદી પણ ભૂલી શકતા નથી. આ મંદિર તથા તળાવ માટે એક વિચિત્ર છતાં તદ્દન સાચી વાત આજે પણ ત્યાં પ્રચલિત છે, જે સાંભળતાં એવી માહિતી મળે છે કે એક ખ્રીસ્તી અંગ્રેજ સાહેબ પણ શ્રી રામચંદ્રજીનો ભક્ત બની શક્યો, અને તેને ભગવાનનાં દર્શન પણ થયાં હતાં.

અનુવાદક

કે. રમાદેવી તારાચંદ્ર અડાલમ

સન ૧૮૮૨ ની એ વાત. એ વખતે દિવાનસ પ્રાઈસ સાહેબ એંગલપેટ જીલ્લાનો કલેક્ટર હતા. એને મધુરાંતકમનું સરોવર જોવાની બહુ ઇચ્છા થઈ. સરોવર એટલું બધું મોટું હતું કે તેની આસપાસની કેટલાંય ગામોની ખેતીવાડી માટે તેનું પાણી યુગ્ત હતું; પરંતુ દુર્ભાગ્યવશાત્ દર વર્ષે ચોમાસામાં જ્યારે તળાવ ભરાઈ જતું હતું ત્યારે એનો બંધ તૂટી જતો હતો, બધું પાણી બહાર વહી જતું, અને સરોવર સૂકાઈ જતું.

ક્યાકાના લોકો દર વર્ષે ઉનાળામાં એ તળાવનાં બંધની દુરસ્તી કરતા. દર સાલ દુરસ્તીના વખતે મીસ્ટર પ્રાઈસ પોને ત્યાં પહોંચ નાખતો અને પોતાની ઢાબરીમાં બધું કામ કરાવતો. વરસાદથી પાણીનું પૂર આવે ત્યારે એ બંધ તૂટી જતો હતો. કલેક્ટરને તળાવની બહુ ચિંતા થતી. સન ૧૮૮૨ માં દર સાલની સાફ સરોવરની દુરસ્તી થઈ. કલેક્ટર જાતે કામની દેખરેખ રાખતો. એક વાર એ મંદિર પાસેથી

નીકળ્યો. એને ઇચ્છા થઈ કે જરા જમીને મંદિર નોંધ આવું:

તે મંદિરમાં આવ્યો. બાહ્યભાગે બહારથી એમને મંદિર ખતાવ્યું. સાહેબે જોયું કે એક ટેકાણે પથરા-ઓતો મોટો ઢગ પડ્યો છે. સાહેબે આવી રીતે પથરા બેગા કરી રાખવાનું કારણ પૂછ્યું. બાહ્યભાગે જવાબ આપ્યો. “સાહેબ, શ્રી સીતાજીનું મંદિર તૈયાર કરવું છે. અમે તે માટે ફક્ત પથરા એકઠા કરી રાક્યા છીએ. કેવળ પૈસાની તંગીને લીધે આવું સત્કાર્ય અટકી પડ્યું છે.”

“મને પણ તમારા દેવીશ્રીની પ્રાર્થના કરવા દો.”

બાહ્યભાગે પેતપેતાની ઇચ્છા અનુસાર ભગવાન શ્રી રામચંદ્રજીના અને દેવી સીતાજીના ગુણ અને મહિમાનું વર્ણન કરવા લાગ્યા. એ સાંભળીને સાહેબે પૂછ્યું, “શું તમારા લોકોની એવી શ્રદ્ધા છે કે તમારી દેવી ભક્તોની મનોકામના પૂરી કરશે.”

બાહ્યભાગે દહતાપૂર્વક જવાબ આપ્યો. “નિર્સંદેહ.” ક્ષેત્રકેશ્વરી દેવીથી પૂછ્યું, “વાર, હું તમારી દેવીની પ્રાર્થના કરું તો તેની કૃપાથી મારી ઇચ્છા પૂરી થશે?”

“જરૂર.” બાહ્યભાગે ઉત્તર આપ્યો.

“હીક ત્યારે, તમારી વાત સાચી હોય તો તમારી દેવીશ્રીને હું પ્રાર્થના કરું છું કે જો સરોવરની દુરસ્તી દર વખતે નકામી થઈ પડે છે તેવું હવે થવા ન પામે એવી કૃપા દેવીશ્રી કરે, તો તમારી દેવીશ્રીનું મંદિર બનાવવાનું હું મારે માથે લઉં છું.”

પ્રાર્થના કરીને સાહેબ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. દુરસ્તીનું કામ પૂરું થયું ને તે પેતાને ઘરે આવ્યો.

પાછું ચોમાસું આવ્યું. વરસાદની શરૂઆત થઈ. સાહેબને ખુબ ચિંતા થવા લાગી. આ વખતે તેની ધીરજ ન રહી. ઘરમાં પડ્યા ન રહેતા તેણે પેતાનો મુકામ મધુરાતકમમાં નાખ્યો. એક રાતે એવું બન્યું કે મૂંઝવણ વરસાદ વરસ્યો. બહાર જવાનું પણ અશક્ય બન્યું. સાહેબ અધીરો બની ગયો. એને

કંઈ એવું જ ન પડે. તરત તે હાથમાં છત્રી લઈને તથાવ તરફ નીકળી પડ્યો. એના બે નોકરો ગળતા હતા તે નવાઈ પામ્યા, અને તેની પાછળ પાછળ ગયા.

સાહેબ સરોવરના બંધ ઉપર આવીને બેઠો રહ્યો. આકાશમાંથી મુશળધાર જટિ થઈ રહી હતી. થોડી થોડી વારે વીજળી પણ ચમકતી હતી. વીજળીના પ્રકાશમાં સાહેબે જોયું કે તથાવ છત્રોછત્ર ભરાઈ ગયું છે. એમાં પાણીના થોડા વધારો થાય તો બધો જ પરિશ્રમ નકામો બન્ય. ગભરાટમાં ને ગભરાટમાં સાહેબ જે ટેકાણેથી બંધ દર વરસે તૂટતો હતો તે ટેકાણે આવી પહોંચ્યો.

જુએ તો બંધ તૂટે એવું એક પણ ચિહ્ન દેખાતું ન હતું. અચાનક વીજળી ચમકી અને ત્યાં પ્રકાશ પડ્યો એ તેજની વચ્ચે એક શ્યામ અને બીનત શોર વર્ણના એક બે સુંદર યુવકો હાથમાં ધનુષ્યપ્રાણુ લઈને ઉભેલા તરફે પડ્યા. એ બન્નેના સુંદર અને સુદૃઢ શરીર અને એમના અનુપમ રૂપલાવણ્યને જોઈને સાહેબને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું સાથે સાથે બંધ પણ લાગવા મંડ્યો. એ બન્ને વીર યુવાનો ઉભા હતા તે તરફ તે એકાગ્રતાથી જોઈ રહ્યો. સાહેબને પાછી ખાત્રી થઈ ગઈ કે એ બન્ને અશૌકિક છે. સાહેબે પેતાની છત્રી અને ટોપી દૂર ફેંકી દીધી, એ દયાની મૂર્તિઓના પગ આગળ ઢળી પડ્યો, અને હાથ નેડી પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો.

બન્ને નોકરો વિચાર કરવા લાગ્યા કે સાહેબ ગંડા થઈ ગયા છે કે શું? એ બન્ને દોટ મૂંઝીને સાહેબ પાસે આવ્યા, અને ગભરાટમાં જ પૂછવા લાગ્યા, “સાહેબ, આપને આ શું થઈ ગયું?”

ગળગળા રરરે સાહેબે ઉત્તર આપ્યો, “નાદાન માણસો! તમને કંઈ જ દેખાતું નથી? જુઓ ત્યાં જુઓ! કેવા સુંદર! બે સુંદર અને બલવાન યુવાનો હાથમાં ધનુષ્યપ્રાણુ લઈને ઉભા છે! એમની ચોમેર વીજળી જેવો પ્રકાશ ફેલાયો છે! જુઓ, જુઓ,

આમાં એક છે રયાગ વર્ણના અને બીજા છે ગૌર વર્ણના. એમની આંખોમાંથી તો જાણે દયા વરસી રહી છે ! એમને જોતાં જ મારી લૂખ તરસ પશુ મટી ગઈ ! એ બંનેને આંખો બારીને જોઈ લ્યો ! ત્યાં-પરાપર સામી દિશામાં !”

નોકરો તો બાધા જેવા જોઈ રહ્યા. એમને તો કંઈ દેખાયું નહિ. સાહેબને તો પૂરો વિશ્વાસ થઈ ગયો કે શ્રી રામચંદ્રજી અને શ્રી લક્ષ્મણજીએ પોતે સરોવરની રક્ષા કરી છે !

બીજે દિવસે સવારે મધુરાંતકમના લોકોએ જોયું કે સરોવર પાણીથી ઊભોછઢ બન્યું છે. આવો દેખાવ તેમણે જીવંતમાં પહેલીવાર જ જોયો. તેમના આનંદનો પાર ન રહ્યો.

સાહેબે તો પોતાના વચન પ્રમાણે બીજા દિવસથી જ શ્રી સીતાજીનાં મંદિરનું કામ શરૂ કરી દીધું. ત્યાં સુધી મંદિરનું કામ પુરું ન થયું ત્યાં સુધી તેણે ત્યાં જ મુકામ રાખ્યો. જે દિવસે સરોવરનું રક્ષણ થયું તે દિવસથી ત્યાંના મંદિરના શ્રી રામચંદ્રજીનું નામ પડ્યું ‘ચેદિ કાત પેરમાલ’-જેનો અર્થ એવો થાય છે કે સરોવરની રક્ષા કરનાર બગવાન.

શ્રી. જનકીજીના મંદિરમાં એક શિલાલેખ છે, જેમાં તામિલ ભાષામાં લખ્યું છે કે “આ ધર્મ-કાર્ય કચેક્ટર લિયાનલ પ્રાઇસના હાથે થયું છે.”

આ બનાવ ઉપરથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે એક અગ્રેજ ખ્રીસ્તી શ્રી રામચંદ્રજીનો બક્ત બનીને તેના સાક્ષાત્ દર્શન કરવા ભાગ્યશાળી બન્યો, અને શ્રી સીતાજીના મંદિરનો નિર્માતા પણ બન્યો. જે મનુષ્ય બગવાનની સાચો બક્ત છે અને બગવાન ઉપર વિશ્વાસ રાખીને તેને માને છે તે બલેને ગમે તે કામનો હોય તો પણ દયાસાગર બગવાનની તેના ઉપર સંપૂર્ણ કૃપા રહે છે. x

હું કેાણુ થવા માગું છું ?

લેખિકા:

કું. વસંત મગનલાલ કલ્યાણજી પારેખ

[શ્રી કોઠ હિંદુ સ્ત્રી મંડળ તરફથી ‘સુમન બાળ વિનોદ’ લેખન હરીદાઈ ગોઠવાઈ હતી તેમાં આ બાળા અમરુધાને આવેલ. આવી હરીદાઈએ ત્યાં ત્યાં આપણી જ્ઞાતિના મંડળો હોય ત્યાં યોગ્ય એ હસ્તલા ચોગ્ય છે. —સં.]

હું આદર્શ આર્થ ગૃહિણી થવા માગું છું ! આદર્શ આર્થ ગૃહિણી એટલે હવે વિચારવાળી સ્ત્રી. સ્ત્રીઓની ફરજ ધણી જાતની હોય છે. તે ફરજે સારી રીતે બજાવવી જોઈએ. પહેલાં તો પોતાની ફરજ એ છે કે ધરને સ્વર્ગ જેવું ચોકખું કરવું જોઈએ; પછી તે સુખી હોય કે મહેલ હોય, ધરમાં દરેક પ્રત્યે વિનય, વિવેક તથા સારી વર્તણૂકથી વર્તવું જોઈએ. ધરનાં સાસુ, સસરા, દેર, દેરાણી, જેઠ, જેઠાણી, નજીક દરેક પ્રત્યે વિનય, વિવેકથી વર્તવું જોઈએ. બીજી ફરજ પોતાનાં બાળકોને ઉછેરવાનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન લઈ, તેઓને પણ હવે વિચારો, ઉચ્ચ જ્ઞાન આપવું જોઈએ કે જેથી તેઓ મોટી ઉમરે પોતાનું જીવન જગતને ધડાડપ બનાવે. ત્રીજી ફરજ પોતાનાં પાડોશી પ્રત્યે. તેઓને પણ મદદરૂપ થવું. ચોથી ફરજ આખા ગામની બહેનો પ્રત્યે. તેઓની સાથે પણ વિનય ને સારી વર્તણૂકથી વર્તવું ને મદદરૂપ થવું. બીજી મોટી ફરજ એ છે કે પોતાના દેશની નારીઓ પ્રત્યે લાગણી અને વિનયની નજરે જોવું. તેઓને પણ ઉત્તેજન આપવું કે જેથી તેઓ પણ આદર્શ આર્થ ગૃહિણી બને, જેથી આખો દેશ સ્વર્ગના જેવો બને.

ઘર અને મકાન (Home and House)

[લેખકશ્રી અનુભવી ઇ. જી. નીયર છે, અને મુંબઈમાં મકાન બાંધકામની ડીઝાઈન્સ તૈયાર કરવા વિગેરે બાંધકામને લગતી તેમની પેઢી મુંબઈમાં ચાલુ છે. અમારી વિનવિ અને આશ્ચર્યથી મકાન બાંધકામ વિષે સામાન્ય વાચકવર્ગ પણ સમજ શકે તેવી માહિતી તેમણે ઇચ્છેલા શાખામાં તૈયાર કરી આપી હતી તે અને ગુજરાતીમાં રજૂ કરવામાં આવે છે. સંભવ છે કે કદાચ વિચારદર્શનમાં કોઈ સ્થળે યથાર્થતા ન જળવાઈ હોય, છતાંય આ માહિતી સરપૂર લેખ વાચકને માર્ગદર્શક થઈ પડશે એમાં ત્રણ શંકા નથી. સં.]

ધર અથવા આશ્રયસ્થાન એ મનુષ્યની સ્વા- એ શબ્દમાં જે અનેરી આશાઓ અને ઉદ્દેશો સમાવા
ભાવિક પ્રેરણા છે. પ્રાણી માનમાં એ પ્રેરણા છે તેનું રૂપક એનું નામ ઘર. આપણે કોઈપણ

મુખ્ય સ્થાન બોગવે છે. ઉંદર, સર્પ, નોળીયા વિગેરે સ્થળે ઘર બનાવી ચકીએ, પરંતુ માત્ર બાંધકામની જીવજંતુઓ રહેવા માટે દર બોદે છે. કીડીઓ કીડીઆરા બનાવે છે. પક્ષીઓ ઝાડ ઉપર કે ધરના ખુણામાંયે માળા બાંધે છે. પશુપંખીઓ અને જીવજંતુઓની કેટલીક જાતો પોતાને આશ્રય લેવાના એવા સ્થાનો બનાવે છે કે વીસમી સદીના સ્થાપત્યકારો પણ દિ-ગ્મુઠ બની જાય. મધપુટો બાંધતી મધમાખો, જાળા ગુંથતા કરોળીઆઓ, અને સમુદ્રની રેતીમાં જુદા જુદા ઘાટ બનાવનારા દરીયાઈ જંતુઓ આપણને મુગ્ધ કરે એવી ગજીત્રી અને કરકસરથી પોતાના નિવાસસ્થાનો બનાવી લે છે. મનુષ્ય પણ સમયને અનુકૂળ રહીને

લેખક : શ્રી. પી. પી. અડાસજી

બી. ઇ. એમ. આર્ટ. ઈ;
એમ. આર. એસ. આર્ટ. (લંડન)
ચાર્ટર્ડ ઇન્જીનીયર

કુદરતની કળાનો પોતાના નિવાસસ્થાનની રચનામાં સદુપયોગ કરી લે છે.

ઘર એટલે માત્ર મકાન જ નહિ; રાચરચીકું રાંખવાની જગ્યા માત્ર નહિ; પરંતુ નિવાસસ્થાન

વસ્તુઓમાંથી બનાવેલી રચના એ 'ખરું' ઘર કહેવાય નહિ. મકાન અને તેની આસપાસનું વાતાવરણ એ બંનેનો ઘરમાં સમાવેશ થઈ જાય છે. કોઈ પણ મકાનની દિવાલો જમીન અને આસપાસના વાતાવરણ ઉપરથી એ ધરવાળાના ચારિત્ર અને ટેવોનું દિગ્દર્શન થાય છે. સૂર્યનો પ્રકાશ મેળવનાર મકાન કરતાં બિનાશ અને અધારાવાળા મકાનોની દરો અને મૃત્યુ વારંવાર મુલાકાત લે છે. શાંતિ-ભર્યું છતાં રળીયામણા દેખાવવાળું મકાન હૃદયને પણ આદહાદમનક અને પ્રેરક લાગે છે, અને તન અને મનને સ્ફૂર્તિમય બનાવે છે.

બાળકોને પણ રેતીના મકાન કે ગંજીપો અગર બીજી તેવી વસ્તુના ઘર બનાવવાની કુદરતી હોંસ થાય છે. માણસ માનને મકાન-આશ્રયસ્થાન-ધરતી એટલી જ તૃષ્ણા રહે છે. પૂર્વ દેશોમાં-એશિયામાં

ધરની ભાવના પવિત્રતાના પાયા ઉપર રચાયેલી છે. રૂઢિ અને વ્યવહારની દૃષ્ટિએ એ એક પ્રકારના પ્રાચિન વારસારૂપ યર્ષ પદ્યું છે. 'જેને પોતાનું ધર નહિ તેની સમાજમાં કંઈ પ્રતિષ્ઠા નહિ' એવી સામાન્ય માન્યતા યજ્ઞ પદી છે. એટલા માટે જ કોઈપણ માણસની આખરે તેને રહેવાના ધર ઉપરથી અટકાવવામાં આવે છે. આટલા માટે જ એકાદ ધર કે સાદું ઝુંપડું પણ ધરાવવાની ભાવના એટલી વધી રૂઢ બની છે કે દરેક માણસ-પંથી તે વેપારી હોય કે વકીલ, શેઠ હોય કે સેવક-ગમે તે રિયતિવાળો પણ પોતાના સ્થિતિ સંતોષો અને સાધનના પ્રમાણમાં પોતાની અચૂત રકમનો ઉપયોગ પોતાને રહેવાનું મકાન બાંધવા માટે કરવામાં અથવા તૈયાર મકાનમાં નાણાં રોકવામાં મહત્ત્વ માને છે. પંથી ભણેને તેનો બદલો મામુલી મળતો હોય, ઢિંદમાં બાપદાદાના યજ્ઞતનું ધર હોયું એ ગર્વનો વિષય મનાય છે, આ ભાવના હજી પણ લાંબો સમય સુધી ટકવાની છે. ગામડાના વાંસ કે ખપાટીવાના બનાવેલા અથવા ગાર માટીના મકાન પણ આશીર્વાદરૂપ યજ્ઞ પડે છે, કારણ આલીશાન બંગલામાં રહેનારા માણસોને પણ પ્રસંગોપાત ચહેરી ધમાકથી કંટાળીને શાંતિ મેળવવા કે હવાફેર માટે દરીયા કાંઠે અગર સ્વચ્છ ગામડામાં આવા ઝુંપડાનો આશ્રય લેવાનું મન યજ્ઞ ગળે છે.

આમ માણસના જીવનમાં ધર એ અગત્યનો ભાગ બન્યો છે, છતાં ય દુઃખની વાત છે કે એની રચના માટે લોકો નોંધે તેટલો વિચાર કરતા નથી કે ધ્યાન આપતા નથી. મોટે ભાગે રાજનો પોતાનો એ ધરો યર્ષ પડ્યો હોય તેવા અનુભવથી ગણાતા માણસો મકાનો બાંધે છે. હમણાં હમણાં ભણેલા અને પાસ થયેલા ઇંગ્લેન્ડની સલાહ-મુદરાઈ કે સરકારના કામદારને લીધે ફરજિયાત યર્ષ પડેલી હોવાથી મકાન માલીકા લે છે. રાષ્ટ્રીય સલાહ લેવા તરફનો આવો અણમો ખરેખર દૂર થવો નોંધે. જો કે મકાન બાંધવાનાર તથા ઇંગ્લેન્ડની બેનના દૃષ્ટિબિન્દુથી

આ બાબતમાં અનેક વિચારો કરવાના રહે છે.

ગામડામાં ધર બાંધનારને એવી નાની સરખી ઝુંપડી અગર ધર નોંધે કે જેની આસપાસ આ-રામતા ભર્યું વાતાવરણ હોય અને પોતાના સૌન્દર્ય-શાસ્ત્ર સંબંધીના શોખને તે સંતોષે. ઇંગ્લેન્ડના ગામડામાં જવા રાજી હોતા નથી, એટલે તેમની સલાહનો લાભ તો તે મેળવી શકતો નથી. વળી તે ચહેરી ઇંગ્લેન્ડની ભારે શી પણ ભરી શકે તેવી તેની સ્થિતિ હોતી નથી. તેથી બાંધકામ શાસ્ત્રથી અજાત અને અભણ જેવા સ્થાનિક મીઠી અથવા કન્ડાકટરની દયા ઉપર તેને રહેવું પડે છે. ખીજી રીતે ઇંગ્લેન્ડની કેટલીક વાત પણ વિચારવા જેવી છે. તેમણે ખર્ચાળ ફળવણી પાછળ ખૂબ ખર્ચ કર્યો હોય છે. ગામડાં કરતાં કોઈ જુદા જ વાતાવરણમાં તેમણે ફળવણી લીધી હોય છે, તેથી તેઓ ગ્રામ્ય વાતાવરણ તેમ જ કમાણીની દૃષ્ટિએ ગામડામાં રચાયેલી યવાની સાફ ના પાડે છે. જો કે આમ કરવાથી તેઓ કાં તો બેકાર રહે છે અથવા સારી કમાણીના અભાવે અગવડ બધું જીવન ગાળે છે.

આ કારણોને લીધે મહત્ત્વના મુદ્દાઓ એ બોલાયાય છે કે (૧) આ બાબતના રાષ્ટ્રીય શિક્ષણનો ખુબ પ્રચાર થવો નોંધે, તે મેળવતાં એછા વખત લાભવો નોંધે, અને મામુલી સ્થિતિના માણસને પણ તે સાધ્ય હોવું નોંધે, હાલની ફળવણીમાં સદંતર ફેરફાર થવો નોંધે. (૨) ગ્રામ્યવાસીઓની આર્થિક સ્થિતિ ઉંચા દરજ્જા ઉપર આવવી નોંધે. આ પ્રશ્ન જેટલો ધારીએ છીએ તેટલો સહેલો તો નથી જ, તો પણ તે હાથ ધર્યા વગર છુટકા જ નથી.

આપણાં જીવનના ધકતરમાં પણ મકાન અગત્યની વસ્તુ છે. મકાન બાંધકામ માટે અમુક ધોરણ નક્કી થવું નોંધે. આપણને કંઈ વસ્તુ આવશ્યક છે અને કંઈ વગર ચલાવી લેવાય તે પણ જાણી લેવું નોંધે. જેમ આપણે પુરૂષ તથા સ્ત્રી માટે પોરાક તેમજ વસેાનું ધોરણ નક્કી કર્યું હોય છે તેમ મકાન રચના માટે પણ એવામાં એછી જરૂરીયાતવાળા ધોરણો

દરાની લેવા નોંધ્યો, અને મકાનવાસીઓના આનંદ અને મુખસગવડને ખાતર હાલ જે ખર્ચ કરવામાં આવતું હોય તેનાં કરતાં થોડુંક વધારે ખર્ચ કરવાની. સગવડ પણ ઉતારવી નોંધ્યો.

પરાધીન દેશમાં મકાન રચવાની કળા દિવસે દિવસે ક્ષીય થતી ન્નય છે. તેને ટકાવી રાખવા માટે પ્રમત્તજનોએ જાતે ભગીરથ પ્રયત્નો કરવા જ નોંધ્યો. પરદેશી ભાષામાં કેળવણી અપાય છે એથી પણ આપણી પ્રગતિ રૂંધાય છે. આપણે નોંધ્યો છીએ કે દૂતર ઉદ્યોગ તેમ જ અન્ય શાસ્ત્રોનાં પુસ્તક પરભાષામાં તેમ જ પરદેશીઓને હાથે લખાયેલાં હોય છે. દગલાળ'પ પરદેશી પુસ્તકોની દરિદ્રાઈમાં આપણા દેશોનો કોઈ લેખક દરિદ્રાઈ કરે તો પણ તે દરિદ્રાઈમાં ટકી શકતો નથી.

પરદેશીઓના અનેક આક્રમણો થતાં છતાં આપણા પ્રાચીન રચાપત્યના સુંદર નમુનાઓ હજી પણ આપણને મળી આવે છે, અને એ વખતના કારીગરોની કુશળતાની સામિતી આપે છે. કોઈ વસ્તુ જેટલી સરળતાથી દેશીભાષામાં સમાજની શકાય તેટલી સરળતાથી પરભાષામાં સમાજની ન શકાય. આ માટે યુનીવર્સીટીના અગ્રેસરોએ કેળવણીની હાલની પૃથામાં ફેરફાર કરવા પ્રયાસ કરવો નોંધ્યો.

સારા મકાન માટે મુખ્યત્વે આટલી બાજતો લક્ષમાં લેવી નોંધ્યો—સ્થળ, રચાન, વસ્તુઓ (માલ), પાણીનો પુરવઠો, ડૂનેજ, મેલાની નિકાલ, આરોગ્ય, કિંમત, સામાજિક લાભો, પવિત્રવાતાવરણ, આસપાસની વસ્તુઓ, સૌંદર્ય, ઉપયોગિતા, પ્રકાશ અને સગવડો. કોઈ પણ મકાનનો નકશો—પ્લાન રચતાં પહેલાં આ બધી બાજતો લક્ષમાં લેવાવી નોંધ્યો.

ક્રમશઃ

સમાજની સળગતી ભઠ્ઠીનો એક તાણખો

આજે એ હસે છે.

નિર્દોષ કિલકિલાટ ભસૂગ સંગીત સાથે બળે છે.

આનંદ છે માત્ર શલ્યભારનો, એ નિર્દોષ બાળકોને!

...અને એક છુટ્ટો લઈ નય છે—જીવનના ઉતરતા પગથીએ એ ગમત બાળકોને!

...એ તણ વર્ષોના બહાણાં એ બાળકોને મુશ્કામાંથી ચીંવના બનાવે છે. વ્થા વધે છે!...અતે એ ડોસો નય છે ચિર સાન્નિતા નિવાસે!

હવે? હવે તો એ સમાજની 'અંજા સ્વરૂપ' બને છે. પણ... કારમી કુદરત એના ધીવનને અનિચ્છાએ ખિલવે છે.

...એક કાળ ચોપડીએ એ એક પગથીયું નીચે ઉતરે છે... લપસે છે...નય છે નીચે...નીચે...કે જ્યાં એ કુખના સ્વપ્ન બતાવતો ભઠ્ઠાગર...

સજ્જાર દુઃખ ભૂલાય છે...પણ એ ૧૪૫ બીજી જ ફાળે વિલાય છે અને એ ફુટ, પાતળી, પાળાંડી ભઠ્ઠાગર કયાંક અદૃશ થાય છે.

એ બળે છે સુખ સ્વપ્નની તંદ્રામાંથી, અને...ચમકે છે, લડકે છે, રડે છે.

ચાર પાંચ માસ બાદ...સમાજની એ આંગળીઓ બને છે...જોડા! હવે શું કરું? ક્યાં જવું? કોણ સહાય કરે? વિચાર કરી કરી મજલ પણ થાકે છે. રડી રડી ચુકીએ પણ અંખી બને છે. પગથી પગથી 'હત્યારી, પાંપીણી, એ અવાજો કાને અથડાય છે.

અંધારી નિર્જન રાત્રિએ...એ પગલાં માટે છે, નુપુછાથી ગામથી દૂર દૂર ઉડા અને અંગ્રાચર કુવા તરફ અને કુવાના એ લિંકા કાળજી વાણાં જળમાથી ઉઠેલા અવાજના પડપા રાત્રિના નિરવ અધઢારને ભરી દે છે.

સવારે...કોઈ વરમાર્ગ કુવામાં તરતા રામને તુએ છે અને જામ લોકને નજી કરે છે. સગાંસંબંધીઓ શબને ઓળખે છે અને તિરસ્કાર વરસાવે છે, એ અશાગી અગળા પર! રૂપ ભૂખ્યા યુવાનો હસે છે એના આ કૃત્ય પર! છૂપા પાપ આચરનારા મોટેસઓ ફિટકાર વરસાવે છે એના નામ પર!

પણ...ક્યાંયે સંજાણો એના બેનવાળદાર માબાપ પર ફિટકાર ક્યાંયે દેખારો એવા રક્ષણ તરફ આજના યુવાનોનો વિરોધ? કોઈ વિચાર્યો એ સિતમત્તર સમાજના સંદેશ રૂઝીબંધ?

એ પ્રશ્નો નિશાનામાં પરિણમે છે, અને ત્યાં સુધી ઉડે—એ સમાજની સળગતી ભઠ્ઠીના આવા કંઈક તણખા!

કાન્તિ એમ, દારી—મારખી

આરોગ્યતાના સામાન્ય નિયમો

૦૦૦

લેખક : ડૉ. ત્રંબકલાલ હ. પરીખ, એમ. બી. બી. એસ.

[ડોક્ટર તરીકેના અનુભવરૂપે આ લેખમાં આપેલા નિયમો આપણે યથાચોગ્ય રીતે પાળતા થઈ જઈએ તો દર્દીની રીઝવાની કે દવાના ડોઝ ચાલુ રાખવાની જરૂર ન રહે. 'પહેલું સુખ તે બંતે નર્મી' એમ તો આપણે પણ કહીએ છીએ, પરંતુ તે સુખ સાચવવા કે મેળવવાની કાળજી કરતા નથી એ હકીકત સાવ સાચી છે. જગ્યા લ્યાંથી સવાર ગણીને આ નિયમો પાળવાનો સંકલ્પ આપણે કરીએ એ આપણા હિતની વાત છે-સં.]

પરમ કૃપાળુ પરમાત્માએ પોતાની સૃષ્ટિમાં મનુષ્યને ઉત્તમ કોટિનું ગ્રાણી સર્જેલું છે; સાથે સાથે તેને ઉત્તમ પ્રકારની બુદ્ધિ અને તર્કશક્તિ (Reason)નું દાન કરેલું છે કે જેથી પોતે ઉત્તમ વિચાર અને આચાર કેળવી શકે અને પોતાની ફરજોનું યથાચોગ્ય પાલન કરી શકે. છતાંય આરોગ્યતાની ખાખતમાં ભાગ્યે જ કોઈ મનુષ્ય તમામ ફરજોનું પાલન કરતો મળી આવે છે તે એક શોકજનક ખીના ગણી શકાય.

આચાર-વિચારમાં મિતાહારપણું કેળવતો હોય તો બનતાં સુધી કોઈ રોગ તેનામાં દાખલ થવાનો સંભવ નથી.

ખોરાક

દરેક મનુષ્યે પોતાનો ખોરાક શુદ્ધ, સાર્વિક અને પુષ્ટિદાયક રાખવો જોઈએ. તામસીક કે રાજસી ખોરાક લેવાથી મનુષ્યમાં સ્વાદરસિ વધુ તિવ્ર બને છે અને તેમાં મિતાહારપણું રહેતું નથી. પરિણામે મનુષ્યમાં હરકોઈ રોગ દાખલ થઈ જાય છે.

આરોગ્યતાના સામાન્ય અને સર્વ માન્ય નિયમો શું છે તથા તેનું કેવી રીતે પાલન કરવું યથાચોગ્ય ગણી શકાય તેનો આપણે વિચાર કરીએ:—

સાધારણ રીતે દરેક મનુષ્યને આરોગ્ય સાચવવાનું જ્ઞાન તો થોડે કે વધારે અંશે હોય છે જ. તે પોતાનાથી બનતી તમામ રીતે પોતાનું આરોગ્ય સાચવવા મથે છે. છતાં ઘણાં જ મનુષ્યો પોતાની અજ્ઞાનતા અથવા બેદરકારીથી પોતાનું આરોગ્ય ગુમાવતા જ રહે છે, અને કુદરતના જે કાવલ અને નિયમો છે તે બરાબર ન પાળવાથી અગર તો પાળવામાં ક્યાંય રહેવાથી અનેક પ્રકારના રોગોના તેઓ ભોગ થઈ પડે છે. મનુષ્ય જે પોતાના ખોરાક પાણી તથા

ખોરાકમાં વિશેષ પ્રમાણમાં ઘી, દુધ, અનાજ, ફળો, તાજાં શાકભાજી, ફળો, સુકાં મેવો, છત્યાદિ લેવાની ખાસ જરૂર ગણાય. અતિ તીવ્ર—ખારું—ખાટું—કોહેલું—સુકું અને વાસી અલખાવાથી સારીરિક પ્રકૃતિ બગડે છે. શુદ્ધ સાર્વિક ખોરાક લેવાથી શરીર અને મન પ્રકુલિત રહે છે, જ્યારે તામસી અને રાજસી ખોરાક લેવાથી મનમાં ખોટા વિચારો આવ્યા કરતાં હોવાથી ખરાબ આચરણો થાય છે, જેના પરિણામે શરીરમાં અનેક પ્રકારના રોગો ધર ધાલી બેસે છે.

ખોરાક જરૂર પુરતો—પાચન થઈ શકે તેવો અને તેટલો જ (બધું જોઈએ તેથી જરાં ઓછો) લેવાથી મનુષ્યનું શરીર સ્વસ્થ રહે છે, અને તેને

પરિણામે મન અને હૃદય વધુ પ્રતિભાશાળી રહે છે. તેવો મનુષ્ય બહુ જ સારા કામો કરી શકે છે; અને દુનિયામાં સારી નામના કાઢે છે.

પાણી

ખોરાકની સાથે દરેક મનુષ્યે શુદ્ધ અને સારી રીતે ગળેલું અને તાજું પાણી પીવાની જરૂર છે. મંદુ, અળગણ અને પડી રહેલું કે વારં વાર પાણી પીવું નોષ્ટ્રએ નહિ, કારણ કે જે ખોરાક આપણે લઈએ છીએ, તેને પાચનક્રિયામાં એકરસ કરવા સાફ શુદ્ધ પાણીની ખૂબ મહત્વતા-વૈશ્વકિય નિયમોમાં જતાવી છે, અને તેથી ખોરાક જેટલી જ કાળજી પાણી આપતમાં પણ રાખવી નોષ્ટ્રએ. ખનતા સુધી પાણીને ઉકાળીને, ગાળીને એક સ્વચ્છ વાસણમાં ભરી રાખીને-તેનો ઉપયોગ કરવો તે ઉત્તમ છે; પરંતુ તે જો ન જની શકે તો પાણી સારા જળાશયમાંથી (કુવા-વાવ-તળાવ કે નદીઓમાંથી) સ્વચ્છ લુગડાંથી ગાળીને દરરોજ વપરાશમાં લેવાય તો ધણું સારું. જો પાણી બગડેલું (Infected) હોય અને તે ઉકાળીને વપરાયું ન હોય તો અનેક પ્રકારના હોજરી અને આંતરડાના રોગો-ટાંપડોષ, કોલેરા, આડા, ઉલ્ટી ઇ. યઇ જાય છે. પાણી બગડેલું (Infected) જણાવું ન હોય છતાંય ગાળીને વાપરમાં ન આવ્યું હોય તો “વાળા” ડું (Guinea worm Infection) હાથી પચું (Lymphangitis) અગરતો આંતરડામાં “કરમ” પડી જવાં (Intestinal worm Infection). ઇ. દર્દી થાય છે. આટલા માટે દરેક મનુષ્યે પાણીને ઉકાળીને-ઠંડુ પાડીને-ગાળીને વાપરવામાં લેવું નોષ્ટ્રએ કે જેથી કોઇ રોગ થવા સંભવ ન રહે. ઉકાળવાનું ન જની શકે તો પાણીને ગાળીને તો, જરૂર વાપરવું નોષ્ટ્રએ.

શાકભાજી તથા તાજાં ફળો

ખોરાક તથા પાણીની સાથે દરેક મનુષ્યે સારા તથા તાજાં શાકભાજી અને ફળો ખાવાનો મહાવરો રાખવો નોષ્ટ્રએ કારણકે તેમાં ખીન્ન જીવન તત્વો

ઉપરાંત અમુલ્ય જીવન તત્વ (ક) (Vitamin C) રહેલું છે કે જેના અભાવે મનુષ્યને Scurvy નામનું દર્દ થવા સંભવ છે. (જો તે જીવનતત્વ ક ખીન્ન ખાવ પહોંચેમાંથી પુરતા પ્રમાણમાં મળી રહેતું હોય તો હસ્ત આવતી નથી.) આ દર્દમાં ખાસ કરીને મોંમાં “અવાળું” (Gingivitis) અવાર નવાર પુલી જાય છે, લોહી નીકળ્યાં કરે છે અને દુઃખ પણ થાય છે. ખોરાક જરાબર ચાવી શકતો નથી. અને મનુષ્ય બહુ હેરાન-પરેશાન થઇ જાય છે. આ રોગ અટકાવવા (તથા તે યથો હોય તો તેની સારવાર માટે પણ) મનુષ્યે પોતાના ખોરાકની જોડે ખાટાં લોણુ-સંતરા-મુસંખી ઇ. ખાવાં નોષ્ટ્રએ (અગર તેનું સરખત દિવસમાં બે વખત ખનાવી લેવું ફાયદાકારક છે). તદુપરાંત ખાવા લાયક શાકભાજી તરીકે તાંડળો, મેથીની ભાજી, કુખી, ફાવર, ટામેટાં, રોંગણાં, વાલોળ અને અન્ય લીલોતરી શાક ઋતુ પ્રમાણે લેવાથી ફાયદો થાય છે.

ફળોમાં-તમામ ફળો પરમકૃપાળુ પરમાત્માની સૃષ્ટિમાં સર્જેલાં ઋતુવારે રૂચી પ્રમાણે ખાવાથી નુકસાન થતું નથી. છતાં ય ખાવા લાયક ફળોમાં લોણુ, સંતરાં, મુસંખી, કેળાં, પોષેખા, અનાનસ, પપનસ, ફણસ, દાફ, અંજીર, જરદાલુ, સુકા મેવો-બદામ, પીરતાં, ચારોળી ઇ. ખાવા લાયક અને શુશ્રુષાયક ગણી શકાય.

ફળો હંમેશાં ખોરાક પછી જ ખાવા વધુ ઐય-રર છે, અને તે પાચનક્રિયામાં વધારો કરી પોતે પણ પાચન થઇ જાય છે.

શુદ્ધ હવા

ખોરાક-પાણી-શાકભાજી-ફળો ઉપરાંત તંદુરસ્તી જાળવવા માટે મનુષ્યને સૂકી, ઠંડી અને ચોકખી હવાની પણ ધણી જરૂર છે. શહેરના ધમાલીયા વાતાવરણને લઇને શહેરની હવા ધણી ખરાબ અને નુકસાનકારક હોય છે, તેમ જ ન્યાં મીલો હોય છે ત્યાં પુષ્કળ કોલેસ્ટ્રોલી રજકલોથી ભરપૂર હોય છે

જેથી તે ફેફસાંને ખગાડે છે. તેવા વિસ્તારમાં રહેતા દરેક જણની ફરજ છે કે તેણે દરરોજ બે ત્રણ માઇલ ખુદ્શા વિસ્તારમાં કે ન્યાં ચોકખી-સુકી હવા મળી શકે ત્યાં જવું જોઈએ. સારી 'હવા, એ ધણી વખત 'હવા' તરીકે પણ કામ આવે છે. ધણી વખત ધૂનના દર્દીઓને (અગર તો કેવળ દવાથી અસાધ્ય જણાતા દર્દીવાળા દર્દીઓને માટે) ડોક્ટરો 'હવાફેર'ની સલાહ આપે છે. અને હવાફેરની અસર પણ ધણાય દર્દીઓને સારી જણાય છે.

કસરત

ખોરાક—પાણી—શાકભાજી—ફળો—હવા ઉપરાંત દરેક મનુષ્યને કસરત કરવાની પણ ટેવ હોવી જોઈએ, કારણકે સારાં ખોરાક ઇ. હોય છે, છતાંમ કસરતના અભાવે મનુષ્યને એટીપણ આવી પુષ્કળ ચરબી થઈ જાય છે; ઉપરાંત પાચનક્રિયાને જોઈએ તેવો જુરસો મળી શકતો નથી, અને પરિણામે ઝાડા-ઉદરી-હોજરી, કાળજીનો દુઃખાવો, આંતરડાનું દર્દ, કબજિયાત-અજીજી ઇ. પારિતોષિકા (1) મળી રહે છે. પરંતુ જો સાધારણ પ્રમાણમાં ખુદ્શી જગ્યામાં કસરત કરવાની ટેવ હોય તો મનુષ્યને ખૂબ જીવ લાગે છે. ખોરાક સારા પ્રમાણમાં લઈ શકાય છે, પાચન પણ જલ્દી થઈ જાય છે, અને શરીર સ્વાસ્થ્ય સારી રીતે જળવાય છે. જે ઉપરાંત મનુષ્ય સુદૃઢ અને મજબૂત બાંધાતો થઈ શકે છે. અને તે તંદુરસ્ત અને સશક્ત પ્રજા ઉત્પન્ન કરી શકે છે.

ઉંઘ

આ સર્વે ઉપરાંત દરેક મનુષ્યે સારા પ્રમાણમાં અને એકધારી (Continuous) ઉંઘ લેવાની પણ જરૂર છે. કારણ કે આખા દિવસ દરમ્યાન થયેલ પરિશ્રમનો થાક રાત્રિના સમયે જરૂર પ્રમાણમાં ઉંઘ લેવાથી જ ઉતરી શકે છે; અને પીળે દિવસે સવારે પધારી-

વરવહુ

ઉપનવિ

“આલ પ્રમીલા જણુ બે રમીએ,
અપૂર્ણુ એ દાવ પુરો કરીએ;
આજે ફરીથી તું બની વહૂ ને;
સ્વામી બનીને ઘર હું દિપાવું.”
“રમેશ જા તું ઘર શાક લેવા,
કરીશ આજે તુજ માટ મેવા;
આબ્યા પછી આપણુ સાથ ખાઈ;
સાથે સુઈ લઈ પાસ બેબી.
સાંજે ઉડીને સુખથી ફરીશું,
શેરી જઈને સહુ સાથ ખેલી;
સ્વ ઘેર રાત્રે જઈ સુઈ; કાલે
પાછા ફરી આજ સ્થળે મળીશું.”

અર્થકૃપ

જતાં સમય વેગેથી ઉર યુવાન ખીલતાં
લગેલાં વિધિએ લેખે, સંધ્યા પૂણ્ય લગ્નથી.

શિખરિણી

સુખી લગ્નનાએ પ્રથમ દિવસે નેત્ર લમતાં,
કચ્છીથી શેષીને રમણ ચકુની સાથ રમતાં;
સદૈવ પ્રેક્ષેલો પણ નવિનતા આજ ધરતો;
હયે કેવો કાન્ત રસિક નયને આજ દિસતો !
વહૂઘેલી દૃષ્ટિ સિંગણુ વિંધીને મધ્ય પડતી,
ચતાં નેત્રો લેખાં હૃદય ઉઠે પીચૂસ સીંચતી;
પ્રિયા કેવી શોભે અજબ ઉર આલ્હાદ ભરતી;
હસે વા એથી શું પ્રાણુય રજની યાદ કરતી !

સંગમ

પ્રેમીના સ્વર્ગ જેવી વિરલ રજનીથી પૃથ્વી ઉડી પ્રકાશી,
નેતાંનેની અનુસ પ્રણય લીન થવા ઉત્સવે હૈયું નાચી;
જ્યોત્સ્નાથી શૈલ્ય વેરી રજત કિરણથી તારલા સાથ ખેલી;
ખીલી ઉઠ્યો શશાંક, સ્મર સહ રતિ ન્યાં નાચતી પ્રેમઘેલી.

વસંતવિહાર

ઉત્સાહ છે ઉર મહી પ્રિય પામવાને,
આલિંગનો મધુરતાં ભર અર્પવાને;

●..... જગમોહન કે. પરીખ●

નારાજ ના કદિ જરા પણ રાખવાને;
હૈયે કદી રસિકતા નવ અદ્ય થાયે.

પૃથ્વી

કરે રસિક મશકરી પ્રણય મુગ્ધ એ નાથની,
સહિ અજબ સ્નેહથી મહભરી પ્રિયાની કદી;
સદા સદન કાર્યમાં રજની નાથની ગોદમાં;
અનેક દિવસો વિતે પ્રખર પ્રેમ આનંદમાં.

અનુક્રુપ

અખંડ સ્નેહથી મુગ્ધ, જોડું એવું અહીં વસે,
રુચે એ વિધિને ક્યાંથી, વિના વિધે રહી શકે.

મંદાકાન્તા

રોપાયા ત્યાં ખીજ શકે તણાં પ્રેમનાં ણંધ તોડી,
ક્રોધાગ્નિથી ભડ ભડ ગળે હૈયું એ સ્નેહ છોડી;
શંકાઓથી મલિન કરતી સ્વામિની સર્વ સદિ;
જ્યોત્સ્નાને ન્યાં તિમિર કરતી વહેમની તીવ્ર દદિ.
લોહા જેવા કંઠણ વજ્રને કાપતી જેમ છીણી,
કાપે તેવા સકળ મુખને વહેમની દદિ તીણી;
હથોડાના સખત પડતાં ઘાવ એ શુંખલામાં;
તૂટી તૂટી રૂદન કરતી શાંત કેમે રહે ના.

પૃથ્વી

સળંધ પ્રણયી તણાં વિલય દુઃખની ખીણમાં,
ચિંતા સતત ભારથી જીવન ખાળતી દાહમાં;
રડે હૃદય ડંખથી, રમણ ના મનાવી શકે;
કહી કવન હેતથી મુવચનામૃતો સંતના.

મંદાકાન્તા

વાંચી જોયા અધિર નયને એ ઇતિહાસ પાના,
સણી જોયા અવિરત ધ્યાને ભાષણ સંત કેરાં;
શોધી શોધી કવન કવિના એક શ્વાસે કથીને;
ના પામ્યો એ રમણ દયિતા શંક સંતોષવાને.

પૃથ્વી

થતાં અસદા ઘાવ એ હૃદય દર્દથી કાન્તનું,
રડે છુપું; વિચાર શૈશવ તણાં ઉરે આવતાં;
રમરી કદિક પ્રેમના; વરવહૂ તણાં ખેલના;
“કઈ રમત સત્ય આ વિષ ભરેલ સંસારની?”

* પ્રેમની બેડી

માંથી ઉઠ્યા બાદ મનુષ્ય ફરીને કામ કરવાને
ઉત્સુક, ઉમંગી અને શક્તિશાળી જણાય છે.
પરંતુ જો તેવી ઉપ મનુષ્ય (રાત્રે નાટક-સીતેમા
જેવાથી, ગર્ખાં ભારતા મોડે સુધી બેસી રહે-
વાથી કે અન્ય કોઈ કારણથી રાત્રે ઉગ્રગરો
થવાથી) મેળવી ન શકે તો બીજે દિવસે
સવારથી જ મનુષ્યને સુસ્તી-ગશ્વતિ ૪૦
થઈ આવે છે, આખો નખળો પડતો જણાય
છે અને તે દિવસ દરમિયાન ખૂબ આળામણ
થાય છે, અને કામ કરવામાં મન પરોવાતું
નથી. પરિણામે તન, મન અને ધનને નુકશાન
થાય છે.

આચાર વિચારની શુદ્ધતા

આ સર્વ ઉપરાંત મનુષ્યે પોતાના આચાર
વિચાર પણ શુદ્ધ અને પવિત્ર રાખવા ઘટે
છે કે જેથી સારાં કામ થઈ શકે, અને ખરાબ
કામ કરવા પ્રત્યે કદી લાડ ન જાય, ઘણી
વખત મનુષ્ય કુસંગથી, દેખદેખીથી અથવા
મોજમોખના સાધનો સહેલાઈથી મળવાથી
પોતાના આચાર વિચાર અપવિત્ર અને મલિન
બનાવે છે, તેથી હંમેશાં ખરાબ દુષ્ટ અર્થદિત
કર્મો કરતો થઈ જાય છે, અને જીંદગીમાં
અનેક રોગોને આમંત્રે છે તથા હેરાન-
પરેશાન થતો રહે છે.

કુર્મા દર્શાવેલાં ઉપરના તંદુરસ્તી જાળવ-
વાના સાદાં અને સામાન્ય નિયમો પાળવાથી
દરેક મનુષ્ય સુખી અને તંદુરસ્ત રહી શકે
છે. દરેક મનુષ્ય તેનું સંપૂર્ણ રીતે પાલન કરીને
તંદુરસ્ત રહે એજ અભ્યર્થના.

જીવન-સંગીત

અથર્વવેદમાં પાષ્ણી સૂક્તનું ગુજરાતી કવિતા રૂપે ભાષાન્તર.

૪

ટીકા ટિપ્પણ સહિત ચોજક

શ્રી. ગીરધરલાલ ગોવિંદજી મહેતા મસ્તકશાસ્ત્રી-ગોરખી-ટંકારા

[પ્રકૃતાવના—મનુષ્યનું શરીર એક અજળ અને બનેલ પ્રકારના આશ્ચર્યથી ભરેલું એક જગતરૂપ ગુચ્છીયમન છે. તેની રચના સાથે શારીર શાસ્ત્ર (Anatomy) શરીરવિજ્ઞાનશાસ્ત્ર (Physiology) સામુદ્રિકશાસ્ત્ર (Physiognomy) માનસશાસ્ત્ર (Psychology), મસ્તક વિદ્યા (Phrenology), તેમજ પદાર્થ વિજ્ઞાન રસાયણ શાસ્ત્ર (Chemistry) Physics, વૈદ્ય શાસ્ત્ર (Medical Science) અને એવી અનેક શાખાઓ એવી કે, જે રસાયણવિદ્યા, ટંકારપત્રી, હોમીયોપત્રી, જીવનશાસ્ત્ર (Biology) અને એવી એવી અનેક શાખાઓ સંબંધ ધરાવે છે. ખાસ કરી સ્વચરત્રી (ચરીરની કાપકુપની વિદ્યા) દ્વારા આ વિદ્યા ઉપર-અર્થાત્ શરીર રચનાની મહાન વિદ્યા ઉપર પછો જ પ્રકારા વર્તમાન કાળમાં પડેલા છે.

આ “પુરુષ પ્રાણ” નામના અથર્વવેદના પાષ્ણી સૂક્તની અંદર પણ આપણા પ્રાચીન કાળના ઋષિ-મુનિઓએ તેની રચના અને વ્યવસ્થા સંબંધમાં જે અનેક પ્રશ્નો ઉપસ્થિત કરી-તેની ચર્ચા ચલાવેલી છે, જે બેતાં અથર્વવેદના આવા સૂક્તો ખાલી શરીરરચના સંબંધમાં કેવા પ્રકારના પ્રશ્નો પૂછતા હતા-એ બધા

ઉપર સંગીતમય ગંભીર ભાષામાં અનેક વિચારો ઉપસ્થિત કરી કેવા અદ્ભૂત પ્રકારના આનંદો અને ભક્તિભાવો અનુભવી પ્રભુ પરાયણતાનો દિવ્ય આનંદ અનુભવના હતા તેના એક માત્ર નમુના રૂપે જે સૂક્તનો ગુજરાતી કવિતામાં અનુવાદ આપણા મોઢ મહોદયના રજત મહોત્સવ પ્રસંગે તેના વાચકો માટે ઉપસ્થિત કરતા અતિ આનંદ સાથે છે,

—દોષક]

પુરુષ-બ્રહ્મ

અસ્થિ-પંજરમ્—

કેન પાર્ણી આમૃતે પૂરુષસ્ય
કેન માંસં સંમૃતં કેન ગુલ્ફો
કેનાદ્ગુલીઃ પેશનીઃ કેન ચાનિ
કેનોઽચ્છલ્લક્ષ્મીમધ્યતઃ કાઃ પ્રતિષ્ઠામ્ ૧

કસ્માન્તુ ગુલ્ફાવધરાવઠ્ઠાવન્
અષ્ટીવન્તાવુત્તરો પૂરુષસ્ય
અદ્વે નિર્ઘ્રાત્ય વ્યદધુઃ કસ્વિજ્ઞ
જાનુનોઃ સન્ધી ક ડ તત્ત્વિકેત ૨

ચતુષ્પદં યુજ્યતે સંહિતાન્તં
જાતુભ્યામૃદ્યે શિયિરં કવન્ધમ્
શ્રોણી ચદૂરુ ક ડ તરજ્જગત
યામ્પાં કુસિન્ધં સુદઢં યમૂચ ૩

હરોહ્વાનિ—

કતિ દેવાઃ કતમે ત માસન્
ય હરો પ્રોવાધિક્યુઃ પૂરુષસ્ય
કતિ સ્તનો વ્યદધુઃ કાઃ કાફોઢો
કતિ સ્કન્ધાન્ કતિ ષ્ટીરચ્ચિન્વન્ ૪

આહો, પાર્ણી! ભરી કોણે ?
ભયુ! અહિં માંસ કોણે છે ?
ભયાં આ ગુદો? છે કોણે ?
મુઘડ આ અશુલીઓ પણ
ભરી વચમાં ધરી ખાલી ?
ઉચ્છલ્લખી આ ભયાં કોણે ?
પ્રતિષ્ઠા પદતલે સ્થાપી ? ૧

ભયાં કોણે અધર ગુદો ?
ઉપરના અષ્ટીવન્તા આ ?
જ્યાં નિમજ્જે વળી ધરીને,
જનૂ—સન્ધી ભરી કોણે ? ૨

સંહિતાન્તે ચતુર્થજ આ,
જનૂ ઉપરના આ કોઠો;
શ્રોણી ઉડે વળી રચીને,
કુસિન્ધુ જ્યાં સુદઢ સ્થાપ્યુ ? ૩

કયા ને કટલા દેવો,
હરઃ શ્રીવા બનાવે છે ?
સ્તનો ત્યાં કટલા સ્થાપે ?
કફોઢો સ્કન્ધ પાંસળીઓ ? ૪

૭

શબ્દાર્થઃ—૧ પાર્ણી=પગની એડી. ૨ ગુદો=કોઠો (પગનાં.) ૩ ઉચ્છલ્લખી=પગનાં તળિયાં ૪ પ્રતિષ્ઠા=ઢીલા રહેવાની શક્તિ. ૫ અષ્ટીવન્તા=સંધિ. ૬ જનૂ=સાથળ. ૭ કુસિન્ધુ=કરોડ. ૮ દેવો=અવયવો. ૯ કફોઢો=હાંસડીના હાડકાં. ૧૦ સ્કન્ધ=ખભાના અસ્થિ.

વિવેચન—આ પુરુષ ધર્માસક્ત જેને પાર્ણી સૂક્ત કહેવામાં આવે છે તે અચરવેદમાંનું છે. તેનું ગુજરાતી કવિતા રૂપે ભાષાન્તર કરી અહિં પ્રકટ કરવામાં આવેલ છે, એક ભાષામાંથી બીજી કોષ્ટપથ ભાષામાં ગદ્ય કે પદ્યમય ભાષાન્તર કરવાનું કામ અધરુ તો

છે જ. ત્યારે મઘમાં ભાષાન્તર કરવાનું કામ તો તેથી પણ વધારે મુશ્કેલ જ હોય એ સ્વાભાવિક છે. છતાં અહિં એ સૂક્ત અતિ મહત્વનું, ભક્તિભાવ પૂર્ણ—તેમજ શારીર વૈષક અને માનસશાસ્ત્ર આદિ અનેક વિષયોના પ્રશ્નોથી પૂર્ણ હોવાથી, સામાન્યજન સમુદાયને માટે સરળ અને સહજ સમજાય તેવું સુગમ કાવ્ય કરવા માટે બનતો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. જો કે સંસ્કૃત ભાષાના શબ્દોમાં સ્વરૂપ શબ્દો દ્વારા મહાનભાવ રજુ કરવાનું જે સામર્થ્ય છે—તેનું વિપુલ શબ્દ સામર્થ્ય ગુજરાતી ભાષા દ્વારા પ્રકટ કરવાનું કામ ધારીએ એટલું સહેલું તો નથી જ. અહિં કેટ-

લાક શબ્દો અને અર્થોનું સ્પષ્ટિકરણ અને લાવેલું વધારે સંકેતન કરવા માટે ભૂમિકાએ કેટલુંક વિવેચન આવશ્યકતા અનુસાર, જુદા જુદા મન્ત્રો ઉપર કરવાનું જરૂરી હોવાથી અને આપવામાં આવેલ છે.

આપું સૂક્ત માનવશરીરના સમગ્ર પ્રદેશોની રચના, તેના વિવિધ પ્રકારના રચૂલ અને સૂક્ષ્મ અંદર અને બહારના અવયવોની રચના અને ઉપયોગો, તેમ જ રચૂલ શરીરની અંદર પ્રવર્તિ રહેલી વિવિધ પ્રકારની ક્રિયાઓ તેમજ સૂક્ષ્મ માનસ મસ્તકની અંદર પણ પ્રવર્તિ રહેલી અનેક પ્રકારની માનસિક શક્તિઓ, લાવનાઓ કે લાગણીઓ રૂપ માનસ ક્રિયાઓ સંબંધમાં પણ અનેક પ્રશ્નો ઉપસ્થિત કરેલા છે અને એ બધી પ્રવૃત્તિઓનાં મૂળ કારણની શોધ કરતાં-પરમ પુરૂષ પરમાત્મા જ એવી બધી વિવિધ પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓનું આદિ કારણ છે એમ સ્પષ્ટ રૂપે અર્હિ આ સૂક્તમાં જણાવેલું છે. આથી આ આપું-એ સૂક્ત પરબલ પરમાત્મા અથવા પરમપુરુષ-પરબલની પરમ ભક્તિભાવ પૂર્ણ ઉપાસના અથવા ગુણ સંકીર્તન રૂપ સ્તોત્ર સ્વરૂપ જ છે એમ કહ્યા વગર આવે તેમ નથી. આથી જ એને વેદની ભાષામાં સૂક્ત કહેવામાં આવે છે. વળી તેના પ્રત્યેક મન્ત્ર ઉપર મનન કરવાથી તેની અંદર સમાયેલા ગૂઢર્થોનું સ્વરૂપ વિશેષ સ્વરૂપે પ્રકટ થાય છે. એટલા વાસ્તે એના શ્લોકોને "મન્ત્રો" કહેવામાં આવે છે. મનનાત્ મન્ત્રાણિ મનન કરવાથી જ તેઓની અંદરના રહસ્યને પામી શકાય છે માટે જ વેદના મન્ત્રો કહેવાય છે. આમ હોવાથી આપણે કેટલાક મન્ત્રો ઉપર મનન કરવા જેવું ટુંક વિવેચન અર્હિ આપવા પ્રયત્ન કરીશું કે જે આપણને આ સૂક્તના મન્ત્રો ઉપર મનન કરવામાં કેટલેક અંશે સહાયશ્રુત થઈ શકશે. આ ઉપરાંત મન્ત્રની અંદર દર્શાવેલા શરીરના જુદા જુદા ભાગો કે અવયવોનું વર્ણન કે જેના ઉપર મન્ત્રોમાં પ્રશ્નો કરવામાં આવેલા છે તેવા અવયવોનું યથાર્થ ચિત્રો દ્વારા દર્શન કરાવવા માટે અને તેની યોગ્ય સમજ આપવા માટે કેટલાંક ચિત્રો પણ વિવેચન સાથે આપવામાં આવેલાં છે. જે કે રચણ સંકેતને લીધે વિશેષ ચિત્રો આપવાથી

લેખ ઘણો લાંબો થઈ જવાનો સંભવ છે અને વધારે અર્થ એક જ લેખ ઉપર થઈ જવાનો પણ સંભવ ખરો. આથી ખાસ જરૂર પૂરતાં જ ચિત્રો આપી આ લેખને કંઈક અંશે સંકુચિત પણ કરવામાં આવેલ છે. જેને માટે વાચક વર્ગની ક્ષમા માંગવામાં આવે છે. આમ હોવા છતાં પણ સમગ્ર મૂળ મન્ત્રો અને તે પરની કવિતાના વિષયને સરલ, સ્પષ્ટ અને સુગમ રીતે સમજી શકાય અને વિષયના મહત્વને પ્રત્યક્ષ અનુભવી શકાય એવો બનાવવા માટે, બનતો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. હવે આપણે મૂળ વિષય ઉપર આવશું.

મન્ત્રસંખ્યા

સૂક્તના પ્રથમ ત્રણ મન્ત્રોમાં જે પ્રશ્નો પૂછવામાં આવેલા છે તેમાં ત્રીએના પ્રશ્નોનો સમાવેશ થાય છે અને એ પ્રશ્નો, ખાસ કરીને માનવશરીરના-અસ્થિ પિંજરની પમતી એડીથી શરૂ કરીને છેક મસ્તક પર્વતના અસ્થિ સમુદાયથી બનેલાં ખોખાંની રચના સંબંધમાં જ મુખ્ય અંશે કરવામાં આવેલાં છે.

પ્રશ્નો-૧ આ પુરૂષની પાછળી=અર્થાત્ પગની એડીઓ (heels) કોણે બનાવી છે ?

૨ તેની અંદર માંસ કોણે સુંદર રીતે બધું છે ? (સંભૂત) ?

૩-૪ તેની ચપળ આંગળીઓને તેમ જ તેની વચ્ચેમાંના ખાલી પ્રદેશોને કોણે-કાતરી કાઢ્યા છે ?

૫-૬ તેનાં કાંડા અને પમતી ફાળાં કોણે બનાવ્યાં છે ?

૭ અને તેના બન્ને પગોની અંદર રચરપણું મધ્યમાં ઉભા રહેવાની શક્તિ (પ્રતિષ્ઠા) કોણે સુકી છે ?

આ સાત મુખ્ય પ્રશ્નો છે. તેમાંનો પ્રત્યેક પ્રશ્ન અતિ અગત્યનો છે.

મનુષ્યના પાદ=પાંચે આંગળીઓના ૧૪ અસ્થિઓ, ફાળાના ૫ અસ્થિઓ તેમજ એડીના ૭ અસ્થિઓથી બનેલો છે; તેના ઉપર માંસની પેશીઓ લપેટવામાં આવેલી છે. જે પેશીઓનું તેમજ અસ્થિઓનું યોગ્ય

રક્તવાહિનીઓમાંના રક્તદ્વારા થાય છે. જ્યારે પાદરયા-
નના-જ્ઞાનતન્ત્રો અને ક્રિયાતન્ત્રોઓદ્વારા તેની અંદ-
રની ગતિ, સ્થિતિ અને સંચાર દોડવું, કૂદવું, નાચવું,
આમતેમ વળવું વિગેરે ક્રિયાઓ થાય છે. આ બધાની
બનાવટનો આધાર શું એકલા અસ્થિઓ છે? માંસ
પેશીઓ છે? તેઓના સંયોગો છે? કે એ બધાં
ઉપરાંત કોઈ જ્ઞાનયુક્તિપૂર્વક એને સંયોજનાર છે?
મંત્ર ૨.

૮ આ અંધર ગુફા કાંડાના અસ્થિઓ કોણે
અને શેમાંથી બનાવ્યા?

૯ અને આ જન્મે જનુના અસ્થિઓ તેની
ઉપર છે તેને કોણે બનાવ્યા છે?

૧૦-૧૧ અને ગ્રંથણની સંધી તથા જંધાના અસ્થિ-
ઓને કોણે વિચારપૂર્વક ગોઠવેલા છે? કે
જેથી આખો પગ તૈયાર થઈ ગયો છે.

મંત્ર ૨.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે પાદતલ ૧૪ તેમજ પગની
ધુટી ૭ તથા પગના ફૂલાના ૫, મળી કુલ ૨૬ અસ્થિઓ
ઉપરાંત નળાના ૨ અસ્થિઓ પગના ગ્રંથણની ટોપીનું
૧ અસ્થિ તેમજ જંધાનું ૧ અસ્થિ-એમ બધાં મળીને
એક પગના ૩૦ અસ્થિઓ થાય છે. જ્યારે બે પગના
કુલ ૬૦ અસ્થિઓ થાય છે. તેની સન્ધિઓ, તેના
ઉપર નીચેના રચનાની ગોઠવણ તેની લંબાઈ, પહો-
ળાઈ અને ઉંચાઈ આદિના આકારો અને વિવિધ
સ્વરૂપો અને તેઓના વિવિધ ઉપયોગો તથા માંસ
પેશીઓના સંયોગોદ્વારા જન્મે પગના સ્વરૂપનું બં-
ધારણ અને માનવ પ્રવૃત્તિની વિવિધતાઓ ખ્યાનમાં
લઈ તેમ કરવામાં આવતા અથવા થતાં વિવિધ
ઉપયોગો, આ બધી બાજોને સંપૂર્ણ રીતે-ખ્યાનમાં
લઈ, અત્યંત સૂક્ષ્મ-જ્ઞાન અને યુક્તિપૂર્વક આવી
બધી યોજનાઓ-પુરૂષના સુખ અને સગવડો ખાતર
કોણે કરી હશે? અહિં પુરુષ એ શબ્દથી માત્ર સા-
માન્ય પુરુષ વર્ગનું ગ્રહણ કરવાનું નથી. પુરુષ
એટલે-પુરિષોત્તે સ્તિ પુરુષ: શરીરરૂપી પુરિમાં સચન
કરનાર તે પુરુષ અર્થાત જ્ઞાતાત્મા. પછી તે મનુષ્યનો

પશુનો-પક્ષીનો કે ગમે તેનો-પણ શરીરધારી જીવ:
સ્ત્રી કે પુરુષ ગમે તે હોય એવો અર્થ લેવાનો છે:
કારણ માનવ શરીરની રચના જેવી રીતે પરમાત્માએ
કરી છે તે જ પ્રમાણે માથા, હાથ, ધોડા, હાથી, હાંટ,
ખચ્ચર આદિ ચોપગાં પ્રાણીઓ અને કાગડો, કોયલ,
મેના, ચોપટ, હંસ, સારસાદિ બે પગવાળાં પક્ષી વિગેરે
પ્રાણીઓનાં શરીરોની રચનાઓ, તેઓના આકારો,
અસ્થિઓ અને માંસ પેશીઓ તેમજ તેના વિવિધ
શારીરિક વ્યાપારોની યોજનાઓ પણ તે જ પરમ-
પિતા પરમાત્માએજ કરેલી છે, એટલે સામાન્ય રીતે
પુરુષ એ શબ્દદ્વારા-શરીરધારી જીવ માત્ર એવો
વ્યાપક અર્થ લેવાની જરૂર છે. એટલે તે પ્રાણીઓના
પણ ઉપરજણાવેલા વિવિધ અંગોની રચના સંબંધમાં
પણ એ પ્રશ્નો એક સરખી રીતે લાગુ પડી શકે છે,
પક્ષીઓમાં પણ બે પગ ઉપર મધ્યમાં ઉભા રહેવાની
શક્તિ (Central standing power) તેમજ
હાથીની અંદર પણ ચાર પગ ઉપર ખરાબર મધ્યમાં
ઉભા રહેવાની શક્તિની અને શરીરના અંગોની
બ્યવસ્થા પણ તે જ પરમાત્માએ વિચારપૂર્વક
કરેલી છે:—

મંત્ર ૩.

આ ત્રીજા મંત્રની અંદર આપણા જનુની ઉપર
અને શ્રોણી ફલકની અંદર ધડનો શિથિલ ભાગ કરોડ
તથા પેટ ગોઠવવામાં આવેલ છે કે જેમાં કરોડારિય-
ઓને સુદૃઢરીતે બેસાડવામાં આવેલાં છે. આ બધી
યોજનાઓ કોણે રચી છે? આ સ્થળે શ્રોણીફલકના
૪ અસ્થિઓ અને ૨૬ અસ્થિઓ કરોડના મળીને કુલ
૩૦ અસ્થિઓના સમુદાયથી એ ભાગ બનેલો છે. આ
સમય યોજનાના સંબંધમાં આ બધા પ્રશ્નો છે.

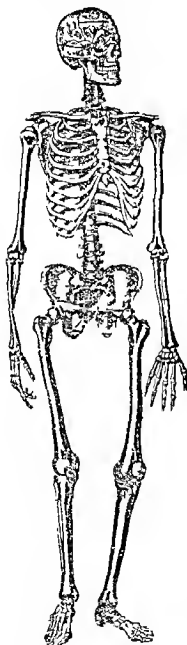
મંત્ર ૪.

મંત્ર ચોથામાં આ ધડના પ્રદેશમાં છાતીના અવ-
યવોને બતાવનાર કેટલાક દેવો છે. જેમાં ૨૪ પાંસ-
ળીઓ, ૨ છાતીના અસ્થિઓ, ૨ હાંસડીના અસ્થિઓ
અને ૨ બે પાંસાના-સ્કન્ધના અસ્થિઓ મળીને
કુલ ૩૦ અસ્થિઓનું છાતીનું ખોખું બનેલું છે: જેની

અંદરના ભાગમાં હૃદય, ફેફસાં, કંઠનલિકા, શ્વાસ-
નલિકા આદિના દિવ્ય અવયવો ગોઠવાઈ રહ્યા છે.
આ બધી યોજનાઓ કોણે કરી છે ?

મનુષ્યનું અસ્થિ-પિંજર લગભગ ૨૦૨ :
અસ્થિઓના સંયોજાથી બનેલું છે.
જેમાંથી ચિત્ર નં. ૧ નું વર્ણન

ચિત્ર નં. ૧. શરીરનાં અવયવોનાં નામો

મસ્તકની ઓપરી

હાથ
ગ્રીવા
હાંસડીઓ

હૃદયસ્થાન
છાતી

ગાંઠ

હસ્ત
શ્રોણસ્થાન

કાંડું
હસ્ત
આંગળીઓ
જંઘા અસ્થિ

જાંતુસંધિ

નળા પગના

પાખણીઓ
પગના ફેલા
આંગળીઓ

જીવનસંગીત

મંત્ર ૧-૪

૧ માથાની ઓપરીનાં	૮
૨ મુખમાં	૧૪
૩ મીવાના	૭
૪ હાંસડીનાં	૨
૫ રક્તધના	૨
૬ પાંસળાઓનાં બન્ને તરફનાં	૨૪
૭ ઉરો અસ્થિ	૨
૮ વાંસાની કંઠોડનાં	૧૨
૯ કટીમાં	૫
૧૦ નિતંબનાં	૨
૧૧ પુરસ્કારિય અને ત્રિકારિય	૨
૧૨ બાહનાં	૨
૧૩ જાંતુકારિય	૨
૧૪ મણીઅન્ધારિય	૨
૧૫ હાથનાં બન્ને કાંડામાં	૧૬
૧૬ હાથના બન્ને પેચામાં	૧૦
૧૭ બન્ને હાથની આંગળીઓમાં	૨૮
૧૮ સાથળનાં	૨
૧૯ ઘુટીનાં	૨
૨૦ જાંતુનાં	૪
૨૧ પગના કાંડાનાં	૧૪
૨૨ પગના ફેલામાં	૧૦
૨૩ પગની આંગળીઓમાં	૨૮

કુલ અસ્થિઓ ૨૦૦

શરીરની અંદરના સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ અને મૃદુ અનેક
અવયવોના રક્ષણ, પોષણ અને સ્થિતિ આદિનો બધો
વ્યાધાર આ કઠિનતા સુકા અસ્થિ પિંજર પર અવ-
લંબી રહેલ છે.

[ભક્તિમય જીવન ગણતા અને પોતાના ભક્તિભાવને કાળ્યદ્રોણ મૂર્ત સ્વરૂપ આપતા શ્રી. વલ્લભજીના આપણી જ્ઞાનિના ભૂપણ રૂપ છે. તેમની કામ્યપ્રસાદી પણ આ અંકમાં આપવામાં આવી છે. —સં.]

મીરા

લેખક

શ્રી વલ્લભજી ભાણુજી મહેતા
ગોરગ્રા

એની આંખમાં પ્રેમ.
ભક્તિની મદિરા છે.

એની નજરમાં કાંઈ અજાણ
નથી છે, એના અંતર રહેલમાં
કાંઈ અલૌકિક પુરૂષની રસા-
નુભૂતિ છે તેથી જ એના
અંગે અંગે પરમ પ્રસન્નતાના
પરાગ ઉડે છે, એ દેહમાં
દેખાય છે પણ એનું નિત્ય
રમણુ તો એના દિવ્યદેહી સાથે
જ છે, એના દેહના અણુ
અણુમાં અરે એના લોહીના
કણુ કણુમાં કાંઈ અજાણ રસની
ભક્તિ યનગતે છે, એ પ્રભુ
પ્રેમ સૌંદર્યની ઉજાગતી ના-
ચતી જીવતી ન્યોત છે, જ્યાં
પ્રભુનો રૂપરશ્મિ યાય કે એની
અનોખી દૃષ્ટિ મળે ત્યાં પછી
કોઈ લૌકિક કે પાર્થીવ થોડું

રહે છે ? પ્રભુ પ્રાપ્તિ માટે એણે જીવન ભુદ્ધ ઝોઝાં
ખેલ્યાં નથી. એણે પગે પડતા રાજ વૈભવને ફગાવી
ભોગ વિલાસને ઉપટના રામરામ કર્યાં. એણે લોકલાજ
અને ગૃહઅધનની વજ્ર ખેડીએને લાગી ભૂડા કર્યો
અને પછી નીકળી. એના હૃદયરાજવી છબીલાહેલની
શોધમાં. શરીરે શ્વેત ભગવી કંથા, કંઠે અને કાંડે
તુલસીની માળોતો શલુગાર અને હાથમાં નાનો શે
તંજર લેતી નીકળી તે જનમસિદ્ધ યોગિની પેલા અક-
ળને કળવા, અગોચરને ગોતવા-ગોચર કરવા. એક
તો દેહે કંચનવર્ણી, રૂપરૂપના ભંડાર અને મહા ભગી
પ્રેમભક્તિની મધમધતી સુગંધ. પછી એની કાંતિ અને

એની શાંતિનું પુછવું જ
શું ? એ આજ તાજતપ્તની
રાણી મરી પ્રેમભક્તિ સામ્રા-
જ્યની મહારાણી બની. એ
ધરી તીર્થ રથજોમાં અને
સંતોની મંડળીમાં અને એના
મનમાનતો પ્રિયતમ હાથ ન
આપ્યો ત્યાંસુધી એ પગ
વાળાને નિરાંતે ખેડી નહોત.
એણે એના મોહન મનોહરને,
કંઠમાં ગાયો, વાણીમાં ઉ-
ચ્ચાર્યો અને પ્રેમભક્તિના પૂર
વહાવી જનતાને રસમીની
કરી અને સંસ્કારી દેવાને
તો રસમાં તરબોળ કરી દીધા.

પ્રભુના વિરહ તાપે તપવું
એજ એનું તપ, ભજનમાં
એકતાર ધર્મ જનું એજ એનો
ધોગ અને ભજન ગાતાં ગાતાં

પ્રભુમાં એકતાનતા અનુભવતી એજ એની સમાધિ અને
પ્રેમભક્તિના પરમ ધન જગતમાં વહેંચવા એ એનું
દાન. એ પ્રભુ પ્રાપ્તિના હર્ષોન્માદમાં, એની મધુર
રમૂતિના કેકમાં ઉન્મત્ત દિવાની બની નાચે છે કૂદે છે.
પ્રભુ એનો પ્રિયતમ અને એ એની પ્રિયતમા. પ્રભુ
એનો ગિરધરનાથ અને એ એની મીરા. એ પ્રભુની
ગોપી અને પ્રભુ એના કામજીગારા કહાન.

એ પ્રેમ ભક્તિની મહારાણી મેવાડની મહિમા
શૂર્તિ, સિસોદિવાની શિખર શોભા અને જગત જન-
તાની જગદંબા મીરા આજ પણ અક્ષર દેહે ગાય છે.

એરે તો ગિરધર ગોપાળ દૂસરો ન કોઇ.

શ્રી મોઢ સેવા મંડળ (હળવદ) તરફથી રાજરત્ન શ્રી અડાલજનું થયેલું સન્માન.

શ્રી. તારાચંદ્ર પોપટલાલ અડાલજ કાર્ય પ્રસંગે તેમના વતન-હળવદ (કાઠિયાવાડ) ગયા હતા તે તકનો લાભ લઇને ત્યાંના મોઢ યાત્રિયોએ તથા હળવદના 'શ્રી મોઢ સેવા મંડળ' તેમને માનપત્ર આપીને તેમનું સન્માન કરવાનો મેળાવડો તા. ૧૨-૬-૪૨ ના રાજ યાત્રીની ભોજનશાળામાં મોઢ યાત્રીના આગેવાન તથા 'મોઢ સેવામંડળ' ના સેક્રેટરી શ્રી પુરુષોત્તમદાસ મહાદેવભાઈ વોરાના પ્રમુખપદે યોજાયો હતો. મોઢ યાત્રિયોએ ઉપરાંત અન્ય ગૃહસ્થો તથા હળવદના મે. ન્યાયાધીશ આ. મે. ડોક્ટર વૃન્દાલ મોહનલાલ મહેતા એમ. બી. બી. એસ. અને અન્ય સ્થાનિક અમલદારો પણ પધાર્યા હતા. ગાંધી મલુકચંદ ગોતીચંદ વડીલે શ્રી. અડાલજનો પરિચય આપતાં તેમનાં સુદ્ધિબળ, સેવાભાવ, પરાંપકાર અને વિદ્વતાના વખાણ કરતાં, તેઓ વડોદરામાં વસે છે છતાં પોતાના વતનને અને વતનના યાત્રિયોએ વિસારતા નથી એ માટે ધન્યવાદ આપ્યા હતા, અને આજે જ હળવદના કંસારીયા હનુમાન-જેના ઉપર લોકોની ખૂબ આસ્થા છે-ના મંદિર આગળ એક વિશ્રાંતિસ્થાન (ધર્મશાળા) બંધાવી આપવાની પોતાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી છે એ તેમની જનતાની સેવા કરવાની તત્પરતા બતાવે છે એમ જણાવી તેમના જીવનનું અનુકરણ કરવા યાત્રિયોએ વિનંતિ કરી હતી. પ્રમુખ શ્રી પુરુષોત્તમદાસ વોરાએ શ્રી અડાલજની સુક્તકંઠે પ્રશંસા કરતાં જણાવ્યું કે હળવદની આપણી યાત્રિમાં એમના જેવા નરરત્ન પાકે કે જેમની સેવાની કદર વડોદરા નરેશ જેવા બાહોશ રાજવી તેમને રાજરત્નનો ઇલકામ આપીને કરે એ આપણી યાત્રિએ અભિમાન લેવા જેવી વાત છે. શ્રી. અડાલજ નાન-

પણથી જ ચક્રોર, સ્વાવલંબી, સેવાભાવી અને પરમાર્થપરાયણ છે. લેખક તરીકે નામના મેળવીને તથા 'રાજરત્ન' નો ઇલકામ મેળવીને તેમણે માત્ર આપણી યાત્રિને જ નહિ, પરંતુ હળવદ ગામને પણ ગૌરવ અપાવ્યું છે. હળવદમાં 'મોઢ સેવામંડળ' ની સ્થાપના કરવામાં તેમની જ પ્રેરણા હતી અને એ મંડળના પ્રમુખ તરીકે તેઓ આજે પણ મંડળના કામમાં રસ લઇને સાચી સેવા કરી રહ્યા છે.

આવા આગળ પડતા અને નામાંકિત યાત્રિરત્નનું આપણે હૃદયપૂર્વક સન્માન કરીએ એ આપણું કર્તવ્ય છે, અને એ સન્માન કરવાની તક આપણને મોડી મોડી પણ આજે સાંપડી છે એ આપણું પરમ સૌભાગ્ય છે. આપણા ઉગતા યુવાનો એમના જીવનમાંથી પ્રેરણા મેળવે, એમના જેવા અનેક યાત્રિરત્નો આપણી અર્ધિની યાત્રિમાં પાકે, શ્રી. અડાલજ દીધાંયું ભોગવે અને તેમની કીર્તિમાં ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ થાય તથા તેઓ ભવિષ્યમાં વધુ ને વધુ યાત્રિસેવા કરે એવી આપણે પરમકૃપાળુ પરમાત્મા પાસે પ્રાર્થના કરીએ, અને તેમના તરફની આપણી લાગણી દર્શાવવા કુલ નહિ તો કુલની પાંખડી એ ન્યાયે આ માનપત્ર તેમને અર્પણ કરીને કૃતકૃત્ય થઇએ.

આ પછી હળવદના મોઢ યાત્રિયો શ્રી. જોડાલાલ ગાંધીના શ્રી સૌભાગ્ય પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં છપાવ્યું માનપત્ર મોઢ યાત્રિયો તથા મોઢ સેવામંડળના સભાસદો તરફથી પ્રમુખશ્રીએ શ્રી. અડાલજને સાર કયું હતું. અને પાન ગુલાબ લઇ મેળાવડો વિસર્જન થયો હતો.

આ માનપત્ર નીચે મુજબ હતું:—

મા ન પ ત્ર

શ્રીમાન રાજરત તારાચંદ્ર પોપટલાલ અડાલજી,

એલ. ટી. એમ.

આપને વડોદરાનરેશ શ્રીમંત મહારાજ સાહેબ શ્રી પ્રતાપસિંહ ગાયકવાડ તરફથી 'રાજરત' નો માનવતો' હૃદય એનાયત કરવામાં આવ્યો છે તેની ખુશાલીમાં-આપ હાલ વતનમાં પધાર્યા છે તે તકનો લાભ લઈને-અમે હલવદના મોઢ વણિક યાત્રિકોએ તથા 'મોઢ સેવામંડળ' ના સભાસદો આપને અંતઃ-કરણપૂર્વક અભિનંદન આપીએ છીએ.

અહિંની આપણી યાત્રિકા કેળવણીમાં આગળ વધવામાં આપે પહેલ કરી છે. મુંબઈની ધી વિટ્ટોરિયા ન્યુબિલિ ટેકનીકલ ઇન્સ્ટીટ્યુટમાં પહેલા નંબરે પસાર થઈ એલ. ટી. એમ. ની ડીગ્રી મેળવી વડોદરા રાજ્યમાં કલાલવન, બાપાર ઉદ્યોગ ખાતું, તથા 'ગૃહઉદ્યોગમંદિર' માં સરસ કામગીરી બજાવીને 'ગૃહ-ઉદ્યોગ અમલદાર' તરીકે ગૃહઉદ્યોગના વિકાસ માટે સુંદર કાર્ય કરીને આપે પ્રતિષ્ઠા તથા પ્રશંસા પ્રાપ્ત કરેલ છે. એ અનુપમ સેવાની કદર તરીકે આપને રાજરતનો હૃદય આપવામાં આવ્યો એ આપના યાત્રિકો તરીકે અમારા માટે ખુબ ગૌરવનો વિષય છે.

આપની યાત્રિકા વિદ્યાર્થીઓ કેળવણીમાં આગળ વધે એ જોવા આપ આતુર રહો છો; તે માટે તેઓને સક્ષાહ, સુચના, લક્ષ્યાંશ, પુસ્તકો, આર્થિક મદદ વિગેરે દ્વારા આપ સહાય કરતા આવ્યા છો; યાત્રિકા આવશ્યક સુધારાઓ થાય અને યાત્રિકા પ્રગતિને પંથે ચડે એ માટે આપ બાપણો તથા લેખો દ્વારા સતત પ્રયાસો કરી રહ્યા છો અને બાહોશ લેખક તરીકે કેવળ યાત્રિકામાં નહિ, પરંતુ દિલ્લેશમાં આપે ખ્યાતિ મેળવી છે એ જોઈને અમને ખુબ આનંદ થાય છે.

ક્રાંતિકારી રાજ્યના વતની તરીકે એ રાજ્યનાં જાહેરજાણી અને વીરત્વભર્યા પ્રાચીન ઇતિહાસને આપે આપના અતિ લોકપ્રિય પુસ્તક 'વીરની વાતો' દ્વારા પ્રસિદ્ધિમાં મુખીને હલવદની મોઢયાત્રિકા એક સમર્થ લેખક તરીકે અહિંની મોઢ યાત્રિકાને ખુબ ગૌરવ અપાવ્યું છે.

યાત્રિકા માસિક 'મોઢમહોદય' શરૂ થયું ત્યારથી યાત્રિકા ઉપયોગી લેખો લખીને તેમજ 'મોઢમહોદય' રાજત મહોત્સવ ખાસ અંક ના સંયોજક બનીને આપે સમગ્ર મોઢ યાત્રિકા અત્યુત્તમ સેવા બજાવી છે.

આવા આપના અનેક સેવાભાવી કાર્યો માટે અને આ બધાય ઉપર ચશકલગી રૂપ 'રાજરત'નો માનવતો' હૃદય આપને મળ્યો તે માટે અમે પુલકિત હૃદયે આપને મુબારકબાદો આપીએ છીએ, અને આપ દીર્ઘાયુ બનીને આથી ખુબ વધારે સેવા કરવા બાંચશાળી થાઓ એવી પરમકૃપાળુ પરમાત્મા પ્રત્યે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

હલવદ, તા. ૧૨-૬-૪૨

હી. અમે છીએ,

આપના શુભચિંતક યાત્રિકો તથા મોઢ સેવા મંડળના સભાસદોની વતી

વોરા ડામરશી કીરચંદ

ગાંધી પ્રાણીયન માતીચંદ

ચારી. લક્ષ્મીચંદ માલુચંદ

વોરા પુરપોત્તમદાસ મહાદેવભાઈ

કોમ્યુનીઝમનો આપ-જ્ઞાતિ

લેખક: શ્રી ઈન્દિરલાલ વીભાવાળા-મુરત

[લેખક શ્રી 'દેશબંધુ' અને 'સૌરાષ્ટ્ર' ના તંત્રી છે. જ્ઞાતિ રચનાના મૂળ સિદ્ધાંતો વિષે પોતાની માન્યતા તેમણે આ લેખમાં રજૂ કરી છે. —સં.]

જ્ઞાતિ એ જ્યારે જ્ઞાતિ વિષે હું વિચાર કરું છું ત્યારે ત્યારે ધણાક મહત્વના શુદ્ધ મારી જગર સામે આવીને ખડા થઈ જાય છે. જ્ઞાતિ વિષે વિચાર કરતાં દેહલીક વાર મારાં મનમાં પ્રશ્ન ઊઠે છે કે જ્ઞાતિ જેવી સુંદર સંસ્થા ઉભી કરવાવાળા આપણા પૂર્વજોને પૂરતો ધન્યવાદ કેવી રીતે આપી શકાય?

આજે આપણે નવા જમાનામાં વસીએ છીએ. આપણી આસપાસ ચોમેર 'નવા વિચારો, નવું જ્ઞાન, નવા સંસ્કારો' આવીને ખડા થયાં છે. 'જ્ઞાતિએ'ને તોડી નાખો, જ્ઞાતિએ પ્રજાતિને અટકાવે છે, ન્યાતો પરદેશ ગમન કરનારાને ન્યાત બહાર મૂકે છે, ન્યાતના વાઝાને હીધે દોઢરા દોઢરી પરણાવવાને વિશાળ ક્ષેત્ર મળતું નથી, ન્યાતના પટેલો જોડુકમી કરે છે... વગેરે અનેક ફરિયાદો. ન્યાત-સંસ્થાની સામે પોકારો પાડીને રજૂ કરવામાં આવે છે.

પરંતુ ન્યાત સંબંધમાં વધુ સૂક્ષ્મપણે વિચાર કરવામાં આવે તો જ એની ખુખી સમજાય છે. છેલ્લાં પચ્ચીસ વર્ષો થયાં આપણે રૂઢીચા વિષે અને સોશિયલ વિષે ઘણી ઘણી વાતો સાંભળીએ છીએ. રૂઢી-ચામાં તો સોશિયલિસ્ટ રાજ્ય છે. ત્યાં તો કોઈ માણસ દશ દળર પાઉન્ડ કરતાં વધુ મિલકત ભેગી કરી શકે જ નહિ. કરે તો તે સરકારમાં જમા થઈ જાય છે. ચોક્કસ હદ ઉપરાંતની બધી મિલકત રાજ્યતંત્રની ગણાય છે. સોશિયલ તંત્રનો પ્રમુખ ચૂંટણીથી નિર્માય છે, ત્યાંનું રાજ્યતંત્ર બધા બાળકોને પૂરતી જગવડથી વિના મૂલ્યે આપે છે, ગરીબોને કારણે કોઈ પણ બાળક કોઈ પણ શિક્ષણ લેવામાંથી બાકાત રહી શકતું નથી...

વળી ત્યાં કોઈ પોતાને ઘેર રસોડાં રાખતાં નથી. સૌને રેશન બાંધી આપેલાં હોય છે તે પ્રમાણેની ખોરાકી તે સામાન્ય (જનતાને) રસોડેથી લઈ આવે છે. જામેગામ પંચાયત રાજ્ય. ગામનું ભેગું રસોડું અને ભેગો કોઠાર. ગામમાં કોઈ દુઃખી નહિ કે કોઈ પણ માણસને બેકાર રહેવું ન પડે, તેમ કોઈ પણ માણસને ભૂખે મરવું ન પડે, એવી બધી કોમ્યુનિઝમની બવરથા રૂઢીચામાં આલી રહી છે એવી વાતો આપણે ધણાક વરસોથી સાંભળતા આવ્યા છીએ.

આપણા વડવાઓએ એક નાનકડા શબ્દમાં એક બધા સમાજતંત્રની જાદુઈ ચાવી સમાવી દીધી છે. એ નાનકડો શબ્દ તે જ્ઞાતિ છે. જ્યારે જ્યારે જે કોઈ જનસમુદાયને એમ લાગી આવ્યું કે આપણી વચ્ચે સંસ્કારની, જ્ઞાનની, ધનસંસ્પર્શની અને રહેણી દરેણીની સમાનતા છે અને એ બધાની કક્ષા ચોક્કસ હદ વટાવીને ઉંચી કે નીચી આલી નહિ જવી જોઈએ, ત્યારે ત્યારે તેમણે ભેગાં મળીને જ્ઞાતિની સ્થાપના કરી દીધી છે. તેમણે ભેગાં થઈને એક કાળજીઆ પર એકડા કરી દીધા અને એ રીતે તેઓએ નક્કી કર્યું કે આપણે એક બીજાના છોકરા છોકરી મહિનાં હિંદે પરણાવવાં અને આપણાં ટોળામાં ભજે નહિ તેવા કોઈ પણ માણસની સાથે બેટી વહેવાર કરવો નહિ. આવી પ્રથમ બેક વખતે જેટલા માણસો 'જ્ઞાતિ' માં ભજે તે બધાંયની એકમતી સિવાય બીજી કોઈ પણ માણસ એ જ્ઞાતિમંડળમાં પાછળથી દાખલ થઈ શકે નહિ.

આવું કરાવીને જે માણસોએ પ્રથમવાર જ્ઞાતિની

સ્થાપના કરી તેઓ પોતાના ઉપયુક્ત વિચારમાં એટલા બધા મગ્ન હતા કે તેમનાથી રહેજ પશુ વિનિપાત સહન થઈ શકતો ન હતો. ઝાતિ એટલે બેટાબેટી પરજીવનારું મંડળ. ઝાતિમાં ન હોય એવા કોઈ પશુ માણસને ત્યાં કન્યા અપાય નહિ, તેમ જ તેને ત્યાંથી લવાય પશુ નહિ; એ નિયમનો ભંગ કરીને જે કોઈ પગલું ભરે તેને બારે દંડની સજા કરીને તોઆ પોદરાનો દેવામાં આવતી હતી. તેમ કરવામાં ઝાતિઅધુઓનો ઉદ્દેશ એ હતો કે આપણી સંસ્કારકક્ષા, ધનકક્ષા, રૂપકક્ષા, અને રહેણી કરણીમાં બીજી કોઈ વ્યક્તિ દાખલ પડીને ડખણીરી કરી શકે નહિ. દરેક ઝાતિને પોતાની ચોક્કસ કક્ષા હોય છે તે કક્ષાથી ઉપર કે નીચે તે ઝાતિની કોઈ પશુ વ્યક્તિ જઈ શકે નહિ. તેમ જ તેની ઝાતિને લાંબન લાગે તેવું કૃત્ય કરી શકે નહિ. કરે તો તેના સ્વજનો તરતજ તેની પાછળ મંડીને તેની કુટેવ છોડાવશે અથવા તો જો તે વ્યક્તિ ખસકુલ સુધરે નહિ એવી નોકર હશે તો તેઓ તેનો પૂરો અદિબકાર કરશે.

દાખલા તરીકે કોઈ પશુ વધિક ઝાતિનો માણસ ચોરી કરશે નહિ કદાચ કોઈ યુવાન માણસથી નાશની તરીકે ચોરી થઈ ગઈ તો તરત જ તેનાં સર્ગાવહાલાં પોતાની ગાંઠથી પૈસા કાઢીને કુવિગદીની રકમ ચૂકવી દેશે અને પોતાના સમાને ખૂણેબેસાડી, કાન આમળીને ઠેકણે લાવશે. કારણ કે વાણીયાનો દીકરો ચોરી કરે એ મોટામાં મોટું હીણપત કારણ છે, આખી ઝાતિને કલંક લગાડે તેવું છે એમ દરેક વધિક ઝાતિજન માને છે. એ જ પ્રમાણે બીજી આજ્ઞતમાં પણ સમજવું.

વળી દરેક ઝાતિની ધનકક્ષા પણ હોય છે. ઝાતિની બહાર કન્યા આપી શકાય નહિ એવો પક્ષો નિયમ હોવાથી, ધણીક વાર પૈસાવાળા માઆપને પણ પોતાની

દીકરીને ગરીબને ધૈર પરજીવવી પડે છે. આથી ધનિકનો પૈસો અમુક અંશે ગરીબને ત્યાં જાય છે અને ન્યાતની ધનકક્ષા અમુક અંશે સમતોલ સચવાઈ રહે છે. વળી ગોળની બહાર કન્યા આપવાનો પ્રતિજ્ઞ હોવાને કારણે ધણીકવાર રૂપાળા યુવાનોને પણ કાળી કન્યાઓ સાથે પરજીવાનું થાય છે, તેજ પ્રમાણે રૂપાળી કન્યાઓને કાળા મુરતીઆ સાથે પરજીવાનું થાય છે પરંતુ એવાં લગ્નોથી ચર્તા બાળકોમાં માતપિતાનાં રૂપની સમતુલ્યા આવી જાય છે. એજ પ્રમાણે ઝાતિના વોટરટાઇટ મંડળને લીધે—ગાનકક્ષા, ભુદિકક્ષા, ચાતુર્યકક્ષા અધુય ચોક્કસ હદની અંદર સમતોલપણે સચવાઈ રહે છે.

જે જે દેશોમાં અને કોમોમાં ઝાતિ જેવી ચોક્કસાઈ ભરેલી વ્યવસ્થા નથી, તે તે કોમોમાં કન્યા આપણે કરવાને માટે અતિ વિશાળ અને મર્યાદા વગરનું ક્ષેત્ર હોય છે. એવી કોમોમાં એક ધૂનિક માણસ અને એક ગરીબ માણસ વચ્ચેનું દરેક પ્રકારનું અંતર, સંસ્કારિક, બૌદ્ધિક, તેમજ રહેણી કરણીનું અંતર ધણું જ મોટું હોય છે. તેઓ એક બીજાની સાથે વાત કરતાં પણ ડરે છે. ન્યારે બસો ચારસો ધરની ન્યાત હોય તેવાં મંડળોમાં એ ફરક હંમેશા બહુ જ નજીવો રહે છે. તેવાં ઝાતિજનો બધાય એક બીજાને સારી રીતે ઝોળખે છે અને પોતપોતાની અંદર સારી સમતુલના બળવી રાખી શકે છે. ટુંકમાં કોમ્યુનીઝમ અથવા સોવીયટ રાજતંત્ર રચવાનો જે મૂળ ઉદ્દેશ હોય છે તેની એક નાનકડી ચાવી-ઝાતિમાં સમાઈ જાય છે.

શ્રી તારાચંદ્ર લાહરે આ 'મોઢ મહોદય'ના ખાસ અંક માટે મારી પાસે લેખ માંગ્યો. હું જનતે મોઢ નથી, છતાં બીજું કંઈ ન લખતાં, ઝાતિસંસ્થા વિષેની મારી અંગત માન્યતા રજૂ કરતો આ લેખ લખી મોકલું છું.

હળવદના હીરા

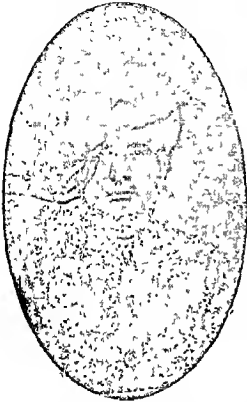
લેખક

[૧]

વકીલ મહુકચંદ મોતીચંદ ગાંધી-હળવદ

રાજરત્ન તારાચંદ્ર ચોપટલાલ અડાલજી.

એલ. ટી. એમ.

હળવદનો કાહીનુર હીરા તે વડોદરાનું રાજરત્ન, ગુર્જર સાહિત્યનો ચમકતો સિતારો, મોઢેરા માતાનો માનીતો મણિ તે કાણુ? તેને આપ સૌ બાંધ્યો ઓળખતા તો હશે, પરંતુ ન ઓળખતા હો તો હું તેમની ટુંકમાં ઓળખાણ આપું છું.

તે હળવદના મારા વકીલ શાંતિબંધુ રા. રા. બાંધશ્રી તારાચંદ્ર ચોપટલાલ અડાલજી L. T. M. બ્રાંચના રાજ્યમાં હળવદ નામે ગામ છે ત્યાંના એક અગ્રગણ્ય અડાલજી કુટુંબમાં તેમનો જન્મ સંવત ૧૯૪૪ ના કારતક સુદ ૧ ને દિવસે થયો હતો. વધના વધવા સાથે બાંધશ્રી તારાચંદ્રભાઈ ગુણ અને શુદ્ધિમાં વધવા માંડ્યા, વધતા વધતા તેઓએ આદ્યે સુધી ઉચ્ચ કેળવણી પ્રાપ્ત કરી.

તેઓ મૂળથી શાંતિની ભૂતિ છે, કારણ કે હું જ્યારે હળવદમાં મિડલસ્કુલમાં ભણતો હતો ત્યારે હું તેમનો વિદ્યાર્થી

હતો, અને તેઓ મારા માસ્તર સાહેબ હતા. ભણાવવામાં કેટલી બધી માયાકુટ કરવી પડતી હોવાથી, બીજા માસ્તરો વિદ્યાર્થીઓ ઉપર તપી જઈ વિદ્યાર્થીઓને મારે છે પણ ખરા. તેવી રીતના ગુણ બાંધશ્રી તારાચંદ્રમાં ન હતા; કારણ કે તેઓ શાંતિની ભૂતિ હતા, ને હાલ પણ દર્શન કરવાથી જાણી શકાશે કે તેઓ ખરેખર શાંતિની ભૂતિ છે. તેમની વાણીમાં પણ કુદરતી મધુરતા રહેલી છે. તેઓથી મારાં ધારવાં પ્રમાણે વડોદરા ગયા પહેલાં, હળવદની જનતાને એક અમૂલ્ય ભેટ તેમણે પોતે ચિતરેલા સ્વર્ગનંદના પ્રશ્નોના ચિત્રો આપતા ગયા હતા, જે હળવદના લક્ષ્મીનારાયણના મંદિરમાં જાહેર જનતા ભેદ શકે એ રીતે મુકવામાં આવ્યા હતા.

હું મંદિરમાં જ્યારે જ્યારે દર્શન કરવા જાઉં છું ત્યારે ત્યારે બાંધશ્રી તારાચંદ્રભાઈ યાદ આવે છે. તેઓ હળવદ જેવા એમના વખતમાં કેળવણીમાં પછાત ગણાતા ગામમાં જન્મ લઈ આવી ઉચ્ચ કેળવણીને પામ્યા તે તેમના ઉપર ભગ્યદેવીની કૃપાની વાત છે. બાંધશ્રી તારાચંદ્રભાઈને ઓળખાવવા હોયજ નહિ, કારણ કે તેઓએ ગુર્જર સાહિત્યમાં સરકારી લેખક તરીકે અસાધારણ ખ્યાતિ 'વીરની વાતો'માં મેળવેલ છે. તે સિવાય વીરગનાની વાતો, પ્રેમપ્રભાવ, વીર વનરાજ, વીર જગદેવ, નરજંકા, કાઠીઆવાડીની દંતકથાઓ, સોરાષ્ટ્રની પ્રેમકથાઓ, હાથવણાટ, દંભી દુનીયા, ખાંડના ખેલ, કાંતિ, વિગેરે ગ્રંથો લખી જનતાને ખૂબ સાહિત્ય પીરસ્યું છે. તેઓ વડોદરામાં એક મોટા હોદા ઉપર હોવા છતાં, હળવદના બંધુઓને વિસરતા નથી, તેમજ હળવદની શાંતિની ઉન્નતિ યાવ તેમ કરવા માટે તેમનું હૃદય તલસી રહ્યું છે, જેની ખાતર તેઓ જ્યારે

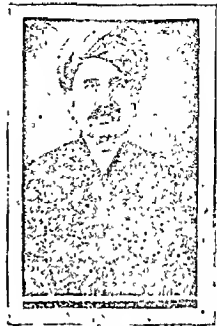
જ્યારે હળવદમાં પધારે છે ત્યારે ત્યારે તે બામતની તેમની લાગણીની જોવા તરતજ અગૃહિતને પામે છે, અને તેને માટે તેઓ તન, મન અને ધનથી સંવેનત કરે છે. દાખલા તરીકે થોડા વરસ પહેલાં હળવદમાં પધારેલા સારે મને તથા રા. રા. પુરુષોત્તમદાસ મહાદેવ-ભાઈ વૈદરાજને મળ્યા ને તેઓશ્રીએ કહ્યું કે આપણે અહીંયા એક મોઢ સેવા મંડળ નામની સંસ્થા સ્થાપી. તેમણે તન, મન અને ધનથી કામ ઉઠાવી, તે સંસ્થા સ્થાપી, જેણે લોક સેવાનું સુંદર કામ કરી બતાવ્યું છે. તેમના માટે જેટલું લખું તેટલું થોડું જ છે, કારણ કે તેઓ લાણુવામાં મૂળથી જ હુશિયાર હતા. વી. જે. ટેકનીકલ ઇન્સ્ટીટ્યુટની છેવટની પરીક્ષામાં પ્રથમ વર્ગમાં તેઓ પ્રથમ નંબરે પાસ થયા હતા અને તેઓ ફેલો નીમાયા હતા. વડોદરા રાજ્યની કક્ષા ભુવન વણાટ શાળાના અધ્યાપક થઈ સાચા હૃદયથી કામ કરી દેખાડવાથી થોડાવખતમાંજ તેઓ રાજ્યના વેપાર ઉદ્યોગ ખાતામાં અને પછી રાજ્યના ગૃહ ઉદ્યોગ અમલદાર નીમાયા હતા. શ્રીમંત મદા-રાજ પ્રતાપસિંહ ગાયકવાડ સરકાર તરફથી તેઓ નામદાર શ્રીના રાજ્ય શેઠજીના પ્રસંગે ભાઈ શ્રી તારાચંદ્રભાઈને તેમણે બળવેથી સુંદર સેવાની કદરમાં રાજ્યપરત્નના માનવતો પ્રદક્ષા મળ્યા ત્યારે તે બાજ-તના ગૌરવથી યાતિજનોના-તેમણે હળવદના યાતિ જનોના હૃદય તો ખૂબ આનંદથી ઉભરી આવ્યાં હતાં. પોતાના સંસ્કાર, પોતાની કૃતિઓમાં પણ તેઓ-શ્રીએ ઉતારેલ છે. પોતે પોતાની માફક ઉંચ કળ-વણી હળવદના બીન કેળવણીવાળા પોતાના યાતિ-બધુઓને હમેશાં મળે તેમ છવ્છ છે અને તે માટે સદાય પણ કરે છે. તેઓ દીર્ઘાયુષ ભોગવે અને વધુ યાતિ સેવા કરે તેવી પરમકૃપાળુ પરમાત્મા પાસે અરજ ગુમાઈ છે.

[૨]

શ્રી. પુરુષોત્તમદાસ મહાદેવ વોરા.

પરોપકારી હળવદનો હીરા, વૈદકમાં નિપુણ, હળવદના તે વૈદરાજ માર્છ શ્રી પરસોત્તમદાસ મહા-

દેવભાઈ વોરા. તેઓ એક આહોશ વેપારી ને પરોપ-

કારી વૈદરાજ છે. તેઓ દમોદરા પોતાનું જીવન પરો-પકારમાં ગાળે છે. દાખલા તરીકે તેઓ પાંજરાપોળમાં પોતાના ઘણા વખતનો ભોગ આપે છે, તેમજ કોઈ-પણ ગરીબોને દવાની મદદ માટે ઘણાજ ટાઇમનો ભોગ આપે છે. વૈદકમાં તો પોતે પોતાના પરોપકારી જીવનની દદગ વાળી નાખી છે. કોઈ પણ ગરીબ કે શ્રીમંત કે જાળ, યુવાન કે વૃદ્ધ, સ્ત્રી કે પુરુષ રાત્રે કે મધ્યાહને કે ગમે તે ટાઇમે માંદાને જોવા સાર ધરે આવવા માટે બોલાવવા આવે તો તેઓ પોતાના કામનો ભોગ આપી પરમાર્થી કામ કરવા માટે રાજ થતા કોઈ પણ શી લીધા સિવાય તુરતજ જઈ દર્દીને તપાસી તે મફત દવા આપે છે. તેનો એક રમુજ દાખલો આ રહ્યો:—

આ ગામનો એક ધાંવળો સાધારણ માદો પડેલ: જ્યો તેની મા આ વૈદરાજને બોલાવવા ગયેલ ને એ તરતજ એમની સાથે મળા, પણ એ ધાંવળો તો ધરે નહોતો! તેની મા કહે કે 'જરાક ઉમા રહો. અહીંયા આજુ બાજુમાં કોઈકની દળમત કરવા ગયો હશે.' જ્યો તેઓ હસી પડ્યા, જનાં એ તો ત્યાં ઉમા રહ્યા. તેની મા દીકરાને ગોતીને આવી એટલે તેને

વૈદ્યને તપાસ્યો, અને દવા આપી. સંવત ૧૯૬૬ ની સાલમાં દુબાઈ પડનાં, પાણીને માટે રાહ પડતાં, તેઓશ્રીએ જુના અને પુરાણા વાવ અને કુવાઓના ગાળ કાઢી રીપેર કરાવેલ છે.

સેવા મંડળ અંગે ઉઠાણા તૈયાર કરવામાં તેમજ દર્દીઓ માટે દવા તૈયાર કરવામાં તેઓ તથા તેમના પત્ની પણ ધણો શ્રમ લે છે. આવા આવા તો તેઓએ જ્ઞાતિ હિતમાં તથા ખીનઓને મદદરૂપ થવામાં કરેલાં પરોપકારના દાખલા ઘણા છે.

[૩]

શ્રી. કહાન ચક્રુ ગાંધી,

હળવદનો હીરો તે શ્રી કહાન ચક્રુ ગાંધી. તેઓ હાલ નિર્ણત છૂવન ગામે છે, અને મોઢ જ્ઞાતિની ઉત્તિ કેમ થાય તેને માટે અખંડ એકધ્યાને ચિંતવન કરી રહ્યા છે. તેનો દાખલો કે તેઓ મોઢ તેજનિધિ* માટે તનતોડ મહેનત કરી રહેલા હતા અને તેમને તે છપાવતા આર્થિક મૂંઝવણ માટે તેમને તેમના શેઠ શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર પરમારના ઉપર કેટલી શ્રદ્ધા છે તે તેમના લેખ ઉપરથી મને જણાઈ આવે છે. જેટલી નરસિંહ મહેતાને પોતાની હુંડી સ્ત્રીકારાવામાં શ્રદ્ધા હતી તેથી વિશેષ તેમના શેઠ પ્રત્યે શ્રદ્ધા છે. સારા લેખક તેમજ કવિ પણ છે અને ભક્તિમાર્ગના ધણાં કાવ્યો લખ્યાં છે.

[૪]

શ્રી. કનુભાઈ મહેતા

હળવદનો હીરો તે કોણ ? તે હીરો છે તો નાનો, પણ ભવિષ્યમાં વધુ ઝગકશે તેમ મને લાગે છે. તે હીરો એટલે હળવદના શ્રી કનુભાઈ મહેતા. તેમનું પુરૂં

* 'તેજનિધિ' અક્ષર સુધી પ્રગટ થયું નથી. 'મોઢ મહોદય' એકીએને ખબર મળ્યા છે તે મુજબ તેમણે મેળવેલી માહિતિ દાહ ઉપલબ્ધ નથી.

નામ શ્રી. કનૈયાલાલ ઉજ્જમશી મહેતા. તેઓશ્રીને પોતાની નાની જ વયમાંથી લેખ લખવાનો શોખ થયો હતો. તે સિવાય તેમણે એક રસમાગ નામનું પુસ્તક 'મોઢ મહોદય' ૧૯૬૫ની ભેટ તરીકે બહાર પાડેલ છે. તે વાંચતા જણાયે કે ખરેખર તેમાં રસની અવધિ છે. તે સિવાય તે હાઈ હળવદની જ્ઞાતિને કેમ ઉત્તિ મળે તેને માટે જ્યારે અર્થિક હતા ત્યારે તનતોડ મહેનત કરી રહ્યા હતા. વિશેષ તેઓની હજુ નાની વય હોવા છતાં તેણે સત્કાર્યો કરી બતાવ્યા છે. તેઓશ્રીએ યુવક મંડળની તથા સાર્વજનિક લાયબ્રેરીની સ્થાપના કરવામાં ઘણી મહેનત ઉઠાવી હતી. હજુ પણ તેઓ હાસ્યરસિક લેખો, વાર્તાઓ વિગેરે લખીને સાહિત્ય સેવા કર્યા કરે છે.

(૫) રૂપ. શ્રી માણેકલાલ પુરૂષોત્તમદાસ વોરા ઉચ્ચ કોટીના કાવ્યો લખતા જે 'સાહિત્ય' માસિકમાં પણ પ્રગટ થતા. તેમણે લખેલી નવલકથાઓ પણ પ્રગટ થઈ હતી. તેમણે સરકારી લેખક તરીકે નામના મેળવી હતી.

(૬) શ્રી શીવલાલ પોપટલાલ વોરા પણ રસમય નવલકથાઓ લખતા, જેમાંની કેટલીક પ્રગટ પણ થઈ છે.

હળવદના ઘણા જ્ઞાતિજન્યુઓ સાહસિક હોઈ તેમણે નવા નવ ત્યાં આગળ પડતો સાગ લઈ નામના મેળવી છે.

(૭) શ્રી. મહુકચંદ મોતીચંદ ગાંધી વકીલ, હળવદ. તેઓ વકીલાતનો ધંધો કરે છે. ઉપરાંત ધીરધાર, શરાશી તથા રૂ નો ધંધો પણ ચાલુ રાખે છે. જ્ઞાતિસેવા કરવાના ઉત્સાહવાળા છે.

(૮) શ્રી. દાનજી ઉજ્જમશી સેવાભાવી યુવાન છે. સાર્વજનિક લાયબ્રેરીનું સંચાલન કરે છે. જ્ઞાતિ હિતના કામમાં મદદ રૂપ થવાની ધગજવાળા છે.

(૯) જેઠાલાલ ખીમચંદ 'સૌભાગ્ય પ્રીતિગ્રંથેશ' અવાવે છે. જાત અનુભવથી જ્ઞાનમય જાપકામની સમગ્ર લોકોને આપનાર સેવાભાવી યુવાન છે.

નામાંકિત મોઢ વણિકે બંધુઓનો

જીવન-પરિચય

૪૨

(૪૪ ૬૪ નું અનુસંધાન)

આખો સિવાય આસપાસના ગામડાંઓના આખજનોને દવાનો મફત લાભ મળે તે માટે દવાની મફત વ્યવસ્થા કરી.

સંવત ૧૯૭૫ માં તબીબત બરાબર નહિ હોવાથી પોતાને વતન ગયા. આ વખતે એટલે કે સંવત ૧૯૭૬ ના કારતક માસમાં રાણપુર મુકામે યાત્રિની એક કોન્ફરન્સ હતી. કોન્ફરન્સના વ્યવસ્થાપકોએ ખૂબ આગ્રહ કરી તેમણા અને યાત્રિ બધારણની વ્યવસ્થા માટે એક યોજના તૈયાર કરવાનું કહ્યું. આ યોજના માંદગી હોવા છતાં તૈયાર કરી આપેલી.

દૈવની ગતિ ન્યારી છે. કોન્ફરન્સ વખતે જ તેમની તબીબત લયડી અને રાણપુર મુકામે સંવત ૧૯૭૬ ના કારતક વદ ૩ ના રોજ દેહ ત્યજ્યો. આ વખતે તેમની ઉંમર ૪૩ વર્ષની હતી. તેમને એક પુત્ર અને એક પુત્રી હતી.

પુત્રની ઉંમર વીસ વર્ષની હતી. તેમને બહુવત્તાની ખૂબ હોંશ હતી, પરંતુ પુત્રનું રિલ ધંધામાં હતું એટલે ધંધાની તાલીમ આપવા માટે તે વખતના આગળ પડતા ધંધાદારી સંબંધીની પેઢીમાં કામ શીખવા અને તાલીમ લેવા ગોકળ્યા. જેની કે સુતર-ખમર-કમિશન એજન્ટની પેઢી ઉપરાંત પોતાની દરેક પ્લાન્સમાં ગોઠવી કામ શીખવ્યું અને ત્યારબાદ મુખ્ય પેઢીમાં કામ સોંપ્યું.

શ્રી. નારણદાસે રોપેલું જૂથ, ફાલીફૂલી વિરાળ અને વિસ્તૃત થયેલ છે. મુંબઈમાંજ મુખ્ય પેઢી (વડા-માદી) સિવાય નળખમર, હડીયા મહોત્સો, ભાત-ખમરમાં પ્લાન્સો રચાવવામાં આવી છે.

ઉપરાંત હિન્દુસ્તાનમાં ખીજે રચેલ બેઝરામ,

નરસાપુર, દીપકુર, અરસીકિરા, કલીકટ, બરગમ અને પોતાનીમાં પ્લાન્સો બોલવામાં આવી છે.

મુખ્યત્વે મુંબઈના વેપાર કોપરા ને નાળિયેરનો છે અને પ્લાન્સો કોપરા-નાળિયેર ઉપરાંત કમિશનનું કામ કરે છે.

દાહમાં નાળિયેરનાં વેપારી તરીકે આ પેઢી હિન્દુસ્તાનમાં આગળ પડતી ગણાય છે. અને મુંબઈમાં માંદગી લતામાં એક પ્રતિષ્ઠિત પેઢી તરીકે સારી નામના મેળવી છે. આ પેઢીમાં અત્યાર મુખીમાં રહેલા અને નીકળી ગયેલા મોઢ ભાઈઓની સંખ્યા મણીએ તો સો ઉપરની થાય છે.

સિવાય વિષવા બહેનોને પણ બનતી સદાય કરી છે. ઉપરાંત રાણપુર મ્યુનિસિપાલિટીને એક સાર્વજનિક લાયબ્રેરી બંધાવી આપી છે કે જેનું નામ "નારણદાસ મથુરાદાસ મ્યુ. ફી વર્ચનાલય રાણપુર" છે.

તકુપરાંત નાળિયેરવાલા ધાસફંક, ખેડૂત સદાયક ફંક, રેંટીયા ફંક, બોલી ગામડાના ખેડૂનોને બીયાં, ધાસ, રેંટીયા વગેરે પૂરા પાડી આસપાસના પાંચ, છ ગામને ઉક્ત ફંકોનો લાભ અપાવ્યો છે.

યાત્રિજીવિઓને ધંધા રોજગારમાં એક વા અનેક રીતે આર્થિક સદાય ઠીકઠીક કરી છે, (કે જેનો આંકડો કદાચ લગભગ એક લાખ મુખી પહોંચે). તેમ જ કેળવણીના ક્ષેત્રમાં પણ ઠીકઠીક મદદ કરી છે. બૂતકાળમાં 'મોદમિત્ર' કે જેના વ્યવસ્થાપક શ્રી હરજીવનદાસ મલુકચંદ પારેખ હતા (તેમના બાળજન યતા) તે 'મોદમિત્ર' પત્રની આર્થિક સદાયમાં આ પેઢીના જ ફાળો હતો. વળી પરબો, કુવા, વાવ, રસ્તા સુધારવા પ્રત્યે પણ સારી રીતે સદાય કરવામાં આવેલ છે.

શ્રી. નારણદાસ મથુરાદાસ નાળિયેરવાલા આ પેઢીના સ્થાપક હતા. દાહમાં આ પેઢી તેમના પુત્ર શ્રી. મનોરાદાસ ચલાવે છે.

સેઠ હરજીવનદાસ મોહનજી કાપડીયા

જન્મ મુંબઈમાં સં. ૧૯૨૬ ના આસો વદ ૮ના રોજ. માતાનું નામ મોઢીબાઈ. તેમના પિતા ચોરવાડથી વેરાવળ થઈ વહાણ મારેું મુંબઈ ગયા હતા. શરૂઆતમાં નોકરી કરી. પછી કાપડની સ્વતંત્ર દુકાન ખોલી સાચો લાભ મેળવ્યો અને સં. ૧૯૩૧ માં તેમના ભાઈ ધર-મસી શંકરજીના ભાગમાં વિદ્યલવાડીમાં મકાન ખરીદ્યું.

સં. ૧૯૪૫માં ચોરવાડની શાળાના વિદ્યાર્થીઓને ખતામ તરીકે આપવા માટે તેમણે રૂ. બે હજારની રકમ ઓછીસ કરી હતી. ૧૯૫૬ના ભયંકર દુષ્કાળ વખતે મુંબઈમાં રૂંડ કરી ચોરવાડની ગાયો માટે સગવડ કરી હતી; તેમજ ગરીબ માણસોને રંધેલું અન્ન આપવા પ્રયત્ન કર્યો હતો. સં. ૧૯૬૬માં માંડ-લીયા મોઢ વિભાજની કોન્ફરન્સ ચોરવાડમાં ભરી હતી. ચોરવાડમાં રૂ. આઠ હજારના ખર્ચે મીડલ સ્કુલ માટે મકાન બંધાવી આપ્યું છે.

રાજકોટ મુકામે ભરાયેલ, અખિલ મોઢ વલ્લિય પરિષદના તથા ભોપાળ મુકામે ભરાયેલા શ્રી માલશ પ્રાંતિક પ્રથમ સંમેલનના તેઓ પ્રમુખ હતા.

તેમણે રાજકોટ મોઢ બોર્ડીંગમાં રૂ. ૧૧૦૦૦ની રકમ ભેટ આપી છે. તેઓ 'મોઢ મહોદય' કમીટીના ઉપપ્રમુખ હતા. 'મહોદય' માટે તેમણે ખૂબ શ્રમ લીધો છે.

૨

સ્વ. શેઠ યત્તભોળીદાસ વીરજી-વેરાવળ

તેમનો મુંબઈ, એડન, જીબ્રાલ્ટર તથા એશીયાની યામાં મોટા પાયા ઉપર વેપાર ચાલતો હતો. તેમણે વેરાવળમાં 'શ્રીરામ નિવાસ' નામની સુંદર ધર્મ-શાળા બંધાવી છે. (જુઓ જુદી હકીકત)

એડનમાં સ્ટીમર પોઈટની અંદર ધર્મશાળા બંધાવવા માટે રૂ. દશ હજાર આપ્યા હતા. જીબ્રાલ્ટરમાં રૂ. આઠ હજાર ખર્ચે એક રમ્યાન બંધાવ્યું છે.

તેમણે ખાસ પ્રયાસ કરીને જીબ્રાલ્ટરમાં મરનારની પછવાડે રડવા કુટુંબનો વિવાજ બંધ કરાવ્યો હતો.

૨

સ્વ. શેઠ લક્ષ્મીદાસ બગવાનજી

સાકરવાળા

શેઠ લક્ષ્મીદાસ બગવાનજીનો જન્મ સંવત ૧૯૨૫ ના આસો સુદ ૧૫ ના રોજ કચ્છ-માંડવી ખાતે થયો હતો. તેઓ સાધારણ ગુજરાતી કેળવણી લઈને ચૌદ વર્ષની નાની વયે મુંબઈ આવ્યા હતા, અને ટુંક પગારે નોકરી કરી રહ્યા હતા અને ત્યાર પછી તેઓએ કરીયાણાની દલાલીની શરૂઆત કરી. ત્યાર પછી તેઓએ ભાગીદારીમાં સાકરના કારખાનાની શરૂઆત કરી. તેમાં ઇશ્વર કૃપાથી તેઓ ઉપર લક્ષ્મી દેવીની કૃપા થઈ અને સાકર કમાયા હતા. તેઓ સ્વભાવે શાંત, દેવાળુ અને પરોપકારી વૃત્તિવાળા હતા. તેઓનો ગાંધી પ્રત્યે સારો પ્રેમ હતો. તેઓએ રાજકોટની મોઢ બોર્ડીંગને રૂ. ૨૦૦૦ ની મદદ કરી કેળવણી પ્રત્યે પોતાનો પ્રેમ બતાવ્યો છે. તેઓએ બીજી પછુ નાની મોટી રકમની સંખ્યાવત કરેલી છે. તેઓનું અવસાન ૬૮ વર્ષની વયે થયું છે. તેઓ સંવત ૧૯૯૩ના પોષ સુદ ૧૪ ના દિવસે ટુંક બિ-મારી ભોગવીને સ્વર્ગવાસી થયા છે. તેઓ ધાર્મિક વૃત્તિવાળા હતા અને પોતાની મદદ માગવા આવનારને તેઓ યથાશક્તિ મદદ કરતા. તેઓએ રૂપિયા ૧૦૦૦) ખર્ચે જગન્નાથપુરી ખાતે ગૌશાળા બંધાવી છે.

૨

શ્રી. મથુરાદાસ ભક્તિદાસ પારેખ.

ભાવનગર

ભાવનગરમાં જન્મ ૧૯૪૩ ના વૈશાક સુદ ૧૨. અભ્યાસ મેટ્રીક સુધી કરીને મુંબઈ આવ્યા. રૂ. ૧૨) ની નોકરી મળી. ૬ મહિના પછી કુપર એન્ડ કું. રંગવાળામાં રૂ. ૧૮) થી બે વર્ષ નોકરી કરી. પછી તબીબત બગડવાથી દેશમાં ગયા. ભાવસિંહજી મીલમાં ભેડાયા. એ મીલને વ્યવસ્થિત બનાવી, મે ૧૯૧૨ માં મુંબઈ જંક કારખાનામાં આવ્યા અને એને ૧૯૧૪ થી સારા પાયા ઉપર મુક્યું.

દાલ એજન્ટની ફર્મના ભાગીદાર છે. વાર્ષિક ૧૦ લાખનું ટર્ન ઓવર થાય છે. કારખાનાની એક દળર એજન્ટસીઝ છે. ૧૦૦ ના શેરના દરે ૧૭૦ ભાવ છે. કારખાનામાં જ રહીને મેનેજર તરીકે કાર્ય કરે છે. અને માસિક મુસાદીરો જુદો (એજન્ટ તરીકેના દર ઉપરાંત) મળે છે.

તેમને ૩ પુત્ર અને ૩ પુત્રી છે. ગોળની જરૂરી-આત નથી એમ તેઓ માને છે. મોઢ વણિક બંધુ-ઓની ઉત્પત્તિ માટે તેમને બહુ જ લાગણી છે, અને એ લાગણીને અમલમાં પથ મૂકે છે.

૪

૨૫. શેઠ લક્ષ્મીદાસ નેમીદાસ-મુંબઈ

પોરબંદરમાં પોતાની પુત્રી કૃષ્ણાબેનના સ્મરણાર્થે હોસ્પીટાલ ખોલી છે. તેમણે શ્રી નાયદારામાં ૩૧ એક લાખના ખર્ચે શ્રી લક્ષ્મી નિવાસ નામે એક આલેશાન ધર્મશાળા બંધાવી છે. નાસિકમાં તેમણે બગવાનદાસ મૂળચંદ આરોગ્ય ભવનમાં ૩૧ વીસ દળર ખર્ચીને શ્રી વિષ્ણુ વાગ કર્પો દત્તો. બરોડાનારાયણ વિગેરે સ્થળોમાં તેમના તરફથી સદાચરિતો અપાય છે.

૫

શ્રીમતી સૌ. જયાવતી પ્રાણુલાલ

દેવકરણ, મુંબઈ

જામનગર રાજ્યના મુન્સફ અને મેજસ્ટ્રેટ ૨૫ થી. ગોર્વીલ્ડ ઝવેરચંદના તેઓ પુત્રો, જન્મ ૧૮૯૬ માં. તેમના લગ્ન મુંબઈના શેઠ પ્રાણુલાલ દેવકરણ નાનજી સાથે ૧૯૧૧ માં થયા. સામાજિક પ્રવૃત્તિ-ઓમાં ખૂબ રસ લે છે. ડાહ્યા દિંદુ સ્ત્રી મંડળના સ્થાપક અને પ્રમુખ છે. દિંદુ સ્ત્રીઓની ઉત્પત્તિની દિલ્લયાલોમાં આગળ પડતો ભાગ લે છે. ગુજરાતી દિંદુ સ્ત્રી મંડળના, સાન્તાકૃષ્ણી ગુજરાતી દિંદુ સ્ત્રી મંડળ અને બગીની સમાજના મુરબ્બી તથા મુંબઈ ઇલાકાની સ્ત્રીઓની કોઉન્સિલના આજીવન સભ્ય છે.

તેઓ કવિતાઓ તેમજ સંવાદો અને નાટિકાઓ

સારી લખે છે. સરનામું- 'સહિત વિલાસ' વાલકે-શ્વર રોડ, મલખાર હાલ, મુંબઈ.

૬

શ્રી. રતિલાલ ન. પારેખ

દશા અમલગ, જન્મ તા. ૩૧ ડીસેમ્બર સને ૧૯૧૦ માં કુંડલા પાસે ઈગોરાગા ગામે. દાલ મુંબઈમાં રહે છે. વિદ્યાભ્યાસ મેટ્રિક સુધી. ધર્મમાં કોઈ પંથ કે સંપ્રદાયના વાડાને ન માનતાં, દિંદુધર્મનાં સર્વ-માન્ય સત્યોને સ્વીકારે છે.

૧૮ વર્ષની વયે સૌરાષ્ટ્ર કાર્યાલય રાણપુરમાં નોકર રહ્યા. ત્યાં પાંચ વર્ષ કામ કરી, જન્મભૂમિ કાર્યાલય મુંબઈમાં આત્રા. અહીં ત્રણ વર્ષ નોકરી કરી. ત્યાર પછી મુંબઈની ૩ બજારમાં ઇસ્ટ ઈન્ડિયા ટ્રાઈન એસોસીએશનમાં રવનંત્રપણે ધધો કરવામાં એડાયા. દાલ તે ધધો આજુ છે.

તેઓ દેશ સેવાની પૂરી ધગથ ધરાવે છે. સને ૧૯૩૨ ની મોટામાં મોટી સત્યાગ્રહ અગવળમાં જોડાયા હતા. પ્રથમ, મીડાના સત્યાગ્રહ સંબંધી પત્રિકાઓ છપાવી પ્રચાર કાર્ય કરનાર મંડળમાં હતા. આ કાર્ય તેઓ રાણપુરમાં કરતા હતા. તે મંડળના એક પછી એક વીરો જેમ જેમ સરમુખત્યારની જગાએ આવના ગયા તેમ તેમ સરકારે તેમને પકડવા માંડ્યા તેઓ આઠમાં સરમુખત્યાર થયા કે તરત તેમને પકડવામાં આવ્યા. દોઢ વર્ષની જેલ મળી. તેમાં આગરમતી જેલમાં ત્રણ માસ, બરોડા જેલમાં ત્રણ માસ અને વીસાપુરમાં એક વર્ષ એમ ત્રણ જેલ વચ્ચે દોઢ વર્ષ ગાળ્યું. હજુ પણ દેશને માટે દાકલ થતાં તેઓ ભોગ આપવાની ધગથ ધરાવે છે.

જાતિ સેવા બજાવવામાં તેઓ મોઢ જાગરતિ માસિકના તંત્રો પડે હતા. મોઢ યુવક મઠળ મુંબઈની કારોબારીના સભ્ય છે. પતિત્વકતા કુરુપ બેન્કે રસિ-કલાલ ઝવેરી ઉપર તેના પતિ રસિકલાલ ત્રીજી પત્ની કરતા હતા તે અટકાવના જુનાગઢ નવાઈકોટમાં જન્મ પ્રવલ કર્યો હતો. આવો જ બીજો પ્રયંય મોઢનવાલ

જીવરાજ નામનાં ભાંધએ એક હયાત પત્નીએ બીજી પત્ની કરવા પ્રયત્ન કરતાં તે સંબંધ તપાસ કરવા તેમની પહેલી પત્ની પાસે કાનપુર ગયા હતા. તેમ જ ન્યાયજ્ઞેન જ્યોતિલાલવાળા બાંધ જ્યોતિલાલનું અમદાવાદનું સગવળુ ફેંક કરાવવામાં પણ વીર મોઢ-નલાલ મગનલાલ સાથે તેમણે બાંધ લીધો હતો.

તેઓ મરણ પામનાર પાછળ રહ્યા કુટુંબનું બંધ કરવા તથા પ્રેતભોજન-ઝાતિભોજન ન કરવાના અર્થાત્ સદંતર બંધ કરવાના દૃઢ આગ્રહી છે અને લગ્ન વિષયક તેમની માન્યતા એવી છે કે કન્યાવિક્રય તદ્દન બંધ થયો જોઈએ અને તે સંબંધનું બધું ખર્ચ રૂ. ૨૫૦ કે તેની અંદર સમાવું જોઈએ. એટલે કે ધરેણું લુગડાં વગેરેનો તેમાં જ સમાસ થયો જોઈએ. અર્થાત્ આદેશ ચાલ ત્યારથી તે પરણીને ઘેર આવે ત્યાં સુધીમાં કુલખર્ચ રૂ. ૨૫૦ કે તેની અંદર થયો જોઈએ. ઝાતિમાં કોઈએ એક જીવતી પત્ની પર બીજી પત્ની ન કરવી જોઈએ. તેમ તેવા કિસ્સામાં જીવતી શોક્ય પર કોઈ ઝાતિલાલએ પોતાની કન્યા ન આપવી જોઈએ અને આપે તેને સખતમાં સખત નસીયત થવી જોઈએ. કોઈ અનિવાર્ય મંત્રેગોમાં એવું લગ્ન કરવામાં આવ્યું હોય તો પ્રથમની પત્નીને પૂરતી ખોદાકી આપવી જોઈએ. અગર તે પ્રથમ પત્નીની ઇચ્છા બીજે લગ્ન કરી સંસાર સુખ ભોગ વાની હોય તો તેને તેમ કરવા છૂટી કરી જોઈએ. વિધવા પુનર્લગ્ન થવા જોઈએ એમ તેઓ માને છે.

જ્ઞાતિમાં અડાલજી, ગોલવા, માંડળીઆ, દશા, વીસા કે ગોળના બંધારણની તેઓ વિરુદ્ધ છે. બંધાને એક જ મોઢ જ્ઞાતિને નામે વ્યવહાર કરવાની તેમની માન્યતા છે. તેમનું લગ્ન ભાવનગરમાં મહત્તલાલ ત્રિલુવનદાસને ત્યાં થયેલ છે. તેમને એક પુત્ર છે. તેમનાં સ્ત્રીને ગુજરાતી ભાષાનું સાધારણ અક્ષરજ્ઞાન છે.

શ્રી. ચીમનલાલ બાલુભાઈ ગાંધી

[માહિતી મોકલનાર : શ્રી. કદામ ચક્ર ગાંધી]

બાંધ ચીમનલાલ દશા અડાલજી મોઢ વણિક છે. જન્મ સંવત ૧૯૭૦ ના આશો શુદ્ધ ૧૫, ધાંગદા પાસે લીઆ ગામમાં. હાલ મુંબઈ, અમ્યાંસ ઇન્ટર સાયન્સ સુધી. ધર્મ રામપંથી, ધંધો વેપારી, ૨૨ વર્ષની વયે વેપારમાં જોડાયા. રૂ બજારમાં માલ લેવા વેચવાની તારવણી કરવામાં રહ્યા.

તેમણે ૧૯૩૨ ની દેશબ્યાપી સલામત મળવળ વખતે પ્રભ જગૃતિને માટે લખતર આદિ ધણે રથને તેને લગતાં બાંધણો કરેલાં. હાલ તેઓ ઝાતિ સેવાનું કાર્ય કરે છે. મોઢ જાત્રાત નામના માસિકના તેઓ તંત્રી હતા. તેમ જ મોઢ યુવક મંડળ મુંબઈના ઉપ-પ્રમુખ છે. પતિત્યક્તા કુસુમગૌરી પર શોક્ય લાવવાના તેના પતિનાં લીધેલ લગ્ન અટકાવવા જુનાગઢની ન્યાયકોર્ટમાં દાવો દાખલ કરી, ઈજ્જતનનો તાત્કાલિક સમન્સ બળવવા તેઓ મોટર લઈ તે કન્યાને ગામ આહાજી ગામ ગયા હતા. લગ્નના દિવસે તે અટકાવવાનું થાય એટલે ગામડાનાં અઘાન લોકો ગુસ્સે થાય એ રવાનાવિક છે. આથી એક મોટા ટોળાએ તેમને ઘેરી લીધા હતા, અને સ્થિતિ બચકારક થઈ પડી હતી. છતાં દિવસ ન હારતાં સમન્સ બળવવાનું કામ તેમણે કર્યું હતું. તેઓ વિધવાઓને પુનર્લગ્ન કરવાની પુરૂષોની જેમ છુટ મળવી જ જોઈએ એમ દૃઢ માન્યતા ધરાવે છે. મરનાર પાછળ કોઈપણ પ્રકારનાં ઝાતિભોજન તે પાપ છે અને તેવાં પાપથી ઝાતિ સમસ્તને બચાવવા તેને સદંતર બંધ કરવાં જોઈએ એમ તેઓ મક્કમપણે માને છે. લગ્નમાં કન્યા વિક્રયનું તો નામ પણ ન હોય. સાથે સગવળથી તે પરણી ઘેર આવતાં સુધી રૂ. ૧૦૧ થી વધુ ખર્ચ કદી ન જ થાય તેવાં ધારા ધોરણે ચર્ચાં જોઈ, ધરેણું દોડસો રૂપિયાથી વધારે ન જ જોઈએ, અને આવા ધારાનો જે ભંગ કરે તેની ઝાતિએ પૂરેપૂરી ખખર લેવી જોઈએ. એક પત્ની હયાત છતાં બીજી પત્ની થઈ શકે નહિ, યુરોપની આખી નેશન તે ધર્મને વશ વર્તે છે. નાગરના અમુક

પક્ષમાં પણ ઊકરાં ઊંચાની ખોટે પણ ખીલ ખેરી કરાતી નથી. આપણા છપ્પદેવ રામચંદ્રજી જેવા એક પત્નીવ્રતવાળી યાત્રિમાં કાષ્ટ પણ સંતોગોમાં ખીલ ન જ કરવી જોઈએ. તેમ જ જીવતી શોકથી ઉપર કાષ્ટએ પોતાની કન્યા ન આપવી જોઈએ એવો નિયમ થવો જોઈએ, અતે તે નિયમ તોડનારને વધારેમાં વધારે આકરી સજા થવી જોઈએ. છતાં તેવું લગ્ન આવશ્યક જણાય તો આગલી સ્ત્રીને ભરણુ-પોષણ માટે પાંચ હમર જેટલી જુદી રકમ યાત્રિને આપવી જોઈએ કે તે લકતાને વખતો વખત ઉપ-રાષ્ટ્રી કરવી કે દુઃખી થવું ન પડે. તેમજ જો પહેલી સ્ત્રીને પરણવાની ઈચ્છા હોય તો તેને તેમ કરવા છૂટી કરવી જોઈએ, જ્ઞાતિમાં દરજ્જા, વીસા કે ગોળ, તક આદિ લાગણી ન જોઈએ. તે સ્પર્ધા અને દ્વેષના ઉત્પાદક છે તેથી એરેવેર લાઈ લાઈઓમાં વધે છે એમ તેઓ માને છે.

તેઓનું પ્રથમ લગ્ન રાણપુર થયું હતું. તેમનાથી તેમને એક પુત્ર છે. પહેલી પત્ની ગુજરી જતાં ખીલ વખતનું લગ્ન કુંડલામાં શ્રી. લક્ષ્મીદાસ પરમાનંદદાસને ત્યાં થયેલ છે. તે ગુજરાતી ભાષાનું અક્ષર યાન સાફ ધરાવે છે, તેમ થોડું ઇંગ્લીશ પણ જાણે છે.

૭

શ્રી. પ્રભુદાસ પીતાંબર અડાલજી.

ખી. ઈ. એમ. આઈ. ઈ.,
એમ. આર. એસ.—મુંબઈ. *

મુળ રાજકોટના. હાલ મુંબઈ. દયા અડાલજી. ઉંમર વર્ષ ૪૩. સન ૧૯૨૨માં ખી. ઈ. (સીવીલ-એન્જનીયર) થયા. જમશેદપુર તથા માન્ડવે (ગર્માં) માં હયુમ પાઇપ એન્ડ કોન્ક્રીટ કન્સ્ટ્રક્શન કં. લી. માં તથા તાતા કન્સ્ટ્રક્શનની બી શાખાઓમાં યજ્ઞ સાત વરસ કામ કર્યું. બાર વર્ષથી મુંબઈમાં અડાલજી નુરાણી એ નામે ભાગમાં કામ કરતા. એક વરસ

યયાં સ્વતંત્ર—અડાલજી એન્ડ કું. નામથી કામ કરે છે. તેમની ઓફીસ ૨૭૯ ગ્રેટ સોશાયલ ઈન્સ્યુરન્સ બીલ્ડીંગ, શ્રીરાજચાલ મહેતા રોડ, મુંબઈ.

તેમણે ૧૯૩૭માં યુરોપની મુસાફરી સહકુટુંબ કરી હતી. તેમના પત્ની સી. રમાબહેન સુધીલ મુલ્લીશી છે, પુત્ર કિશોરચંદ્ર મેટ્રીકમાં છે.

૮

શ્રી. મોહનલાલ છગનલાલ પારેખ.

જન્મ ઇલ્લીયપુરમાં તા. ૧૬-૧-૨૨. તેમના પિતાશ્રી જાપાન કોટન ટ્રેડિંગ કું.માં સોલ એજન્ટ હતા. તેઓએ મરાઠી શાળામાં મરાઠી અભ્યાસ કરેલો છે. છતાં ગુજરાતીમાં “અરપૂરચોદાર” ઉપર નિબંધ લખી સુવર્ણપદક મેળવ્યું છે. અભ્યાસ હોડયા પછી ઇલ્લીયપુર રાષ્ટ્રીય સેવક સંઘ (નાગપુર)ની શાખામાં જાપણો કરી સંખતા એક કાર્યકર્તા બન્યા. હાલમાં તેઓ એ વર્ષથી મુંબઈમાં છે.

૯

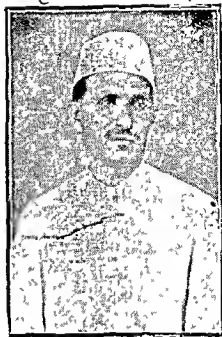
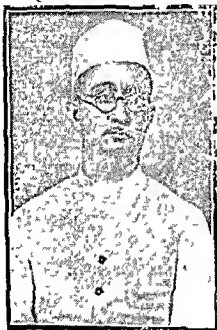
* એમના ફોન માટે જુઓ એમનો લેખ ‘ધર અને મહાન’

જ્ઞાતિના રાષ્ટ્રવીરો

[માહિતિ મેઠલનાર : શ્રી. મોહનલાલ]

: ૧ :

શ્રી. દામોદર બાળકૃષ્ણ ચોરા શિહોરના રહીશ છે. ઘાટકોપરના ખાદી પ્રચાર અને કોન્ગ્રેસના કાર્યોમાં સક્રિય ભાગ લે છે. ૧૯૩૨ ની સવિનય હાંગની લડતમાં ઘાટકોપરની રાષ્ટ્રીય લડતમાં સરમુખત્યાર બની

કમીટીમાં સભ્ય તરીકે ચુંટવામાં આવ્યા છે.

: ૩ :

શ્રી. રતિલાલ બેચરદાસ મહેતા સાવરકુંડાના રહીશ છે અને વર્ષોથી મુંબઈ અને ઘાટકોપરના જાહેર જીવનમાં યોતાની સેવા આપી રહ્યા છે.

: ૨ :

શ્રી ત્રંબકલાલ વિકુલદાસ મહેતા સાવરકુંડાના રહીશ છે. અને ઘાટકોપર કોન્ગ્રેસના કાર્યોમાં ઉત્સાહ ભર્યા ભાગ લે છે. રાષ્ટ્રીય લડતને કાળે ૧૯૩૨ માં અને ૧૯૪૧ માં એમ બે વખત જેલ નિવાસ ભોગવી આવ્યા છે. અસારે ફરી વખત સજીવન થયેલી ઘાટકોપર કોન્ગ્રેસની વ્યવસ્થાપક

મુંબઈમાં કોટન પ્રોક્સી સ્ટાફ યુનીયનમાં સન ૧૯૨૯ થી અત્યાર સુધી મંત્રી તરીકે કામ કરી રહ્યા છે. અને અંગે મુંબઈ કોન્ગ્રેસના કાર્યોમાં પણ સક્રિય

ભાગ લઈ રહ્યા છે. સન ૧૯૩૨ ની સવિનય હાજરી લક્ષ્યમાં મુગ્ધથી પકડાયા હતા અને એક વર્ષનો જ્વલ નિવાસ ભોગવ્યો હતો.

ઘાટકોપરમાં તેમની કારકીર્દિ ઘાટકોપર દિન્દુ સમાના રથાપકોમાંના મુખ્ય કાર્યકર્તા તરીકે ચર ચર્ચા હતી અને સન ૧૯૨૯ થી સને ૧૯૩૯ સુધી એક દાયકા સુધી ઘાટકોપર દિન્દુ સમાના મંત્રી તરીકે શ્રમજીવી સેવા આપી છે. આજે ઘાટકોપરની દિન્દુ સમાના સંરચા ખૂબ વિકાસ પામી છે. તેમાં શ્રી. રતિબાઈના કાર્યોનું સરસ ચણતર છે ઘાટકોપર કોન્ગ્રેસ કાર્યોની ફરજમાં તેમની આ બહાલી કારકીર્દિ ઊડવી પડી હતી.

ઘાટકોપરની કોન્ગ્રેસ બ્યવસ્થાપક કમિટીમાં ૧૯૩૨ માં સામાન્ય સભ્ય તરીકે આવ્યા પછી વરસ દિવસમાં તેઓ ઘાટકોપર કોન્ગ્રેસ કમિટીના પ્રમુખપદે આવ્યા. આ કારકીર્દિ દરમિયાન કોન્ગ્રેસ પ્રધાન મંડળ હોદ્દા ઉપર આવતા દારૂનિષેધ પ્રશ્નમાં કોન્ગ્રેસ સરકાર તરફથી તેમને તા. ૨૩-૧૨-૩૯ એક વોર્ડના ડીવીઝનલ ઓફીસર તરીકે નીમવામાં આવ્યા હતા. એક વરસ સુધી આ ફરજ તેમણે બજારી હતી. પછી તો કોન્ગ્રેસે વાણીસ્વાતંત્ર્યને સત્યાગ્રહ જંગ ચર કર્યો અને તેઓ ઘાટકોપર સત્યાગ્રહ સમિતિના પ્રમુખપદે રહ્યા અને ઘાટકોપરમાં પ્રથમ સત્યાગ્રહ કરી નવ માસનો જ્વલ નિવાસ બોરી લીધો હતો. હવે અત્યારે ઘાટકોપરમાં કોન્ગ્રેસ કમિટીને રામગઢ કોન્ગ્રેસના કસાવ પ્રમાણે ફરી સજીવન કરવામાં આવી છે તેના પ્રમુખ પદે ચાલુ રહ્યા છે.

૭

ઘાટકોપરનાં સત્યાગ્રહી બહેન

જેઓ આજે ૧૯૩૦ ની સાલથી ખાદી આદર્શમાં સંપૂર્ણ આગ્રહી છે. અને ઘાટકોપરમાં ઓગાંની ખાદી ફેરીઓમાં જેઓ ખૂબ ખૂબ શ્રમજીવી હતા. ચોતાની જીવન સંખ્યા ૬૫ વરસની ઉંમરે ઘાટકોપરમાં વાણી રાજાજીની રાષ્ટ્રીય લક્ષ્યમાં ત્રણ ત્રણ

વાર સત્યાગ્રહની આત્મફરજની તક સાંપડી હતી અને

ગં. ૨૫. શ્રીમતી મણિબહેન પારેખ.

તેમણે એ અનુપમ તક હોય પૂર્વક ધીરી હતી.

૧ લેા સત્યાગ્રહ તા. ૧૦-૨-૪૧. સળ સાદી ૧ માસ.

૨ ને સત્યાગ્રહ તા. ૧૭-૩-૪૧. સળ ૬૩ રા. ૨૦૦) અથવા સાદી ૪ માસ સળ ભોગવી.

૩ ને સત્યાગ્રહ તા. ૨૯-૧૧-૪૧ આજાદ.

શ્રીમતી મણિબહેન ૧૯૪૦ ના જન-પુઆરીથી અખિલ ભારત ચરખા સંધના સામાન્ય સભ્ય છે અને હજી ચાલુ છે. સત્યાગ્રહની લડત હમણાં બંધ થતા કોન્ગ્રેસ કમિટીઓને ફરી સજીવન કરવામાં આવી. શ્રી. મણી બહેનને ૧૯૪૨ ના ચાલુ વર્ષ મારે ઘાટકોપર કોન્ગ્રેસ બ્યવસ્થાપક કમિટીના સભ્ય તરીકે ચુંટવામાં આવ્યા છે.

ચોરોથી મુગ્ધમાં રહેવા છતાં તેમની ઘરીર પ્રતી આટલી ૬૫ વરસની મોટી ઉંમરે પણ ખાતલ અને તંદુરસ્ત છે. અને તેમના કુટુંબને જાતે હળી સાલ્તિલ ખોરાકમાં મદદગાર અને છે. ઘર કામમાં અને ખાદી પ્રચાર કાર્યમાં તેમનું ખૂબ શ્રમજીવીપણું એજ તેમની તંદુરસ્તીનું મૂળ કારણ દેખાય છે.

જો તેમની પાસે શરીરશ્રમનું ઓછું કામ હોય તો તેમને એન પડતું નથી. જેલ નિવાસમાં તો તેમને સાદી સજાઓ હતી. ત્યાં કામ કરવાનું મળે નહીં. એટલે તેમણે પાંચ માસના નિવાસમાં ત્યાં ૧૩ (તેર) રતલ સુતર કાઢ્યું. આટલું કામ તેમને ત્યાં ઓછું લાગ્યું હતું. એટલે ધરેથી બરવા ગુંચવાનું કામ એક ખાદીની થેલી આલેખાવી લઈ ગયા હતા.

શ્રમજીવીપણાનો આ જીવન અનુભવ દરેક જાણી-સુજાને ઉપયોગી નજારો, કારણ કે શરીરની તંદુરસ્તીમાં જ જીવનની મીઠાસ છે. ગાડી, વાડી અને વજીરા બધું હોય પણ તંદુરસ્તી ન હોય તો જીવન નિરસ અને આકર્ષણની જગ્યા છે. આજે આપણા ગૃહજીવનમાં ધરકામ વેચાતું દષ્ટ કરાવવાની જે પ્રથા પાતી આવે છે તે આપણા શારીરિક તંદુરસ્તીના દુર્ભાગ્યપણાની નિશાની છે.

❦

ખાદીઆદર્શ-રાષ્ટ્રસેવિકા

ધુમટાનો ત્યાગ તા ૧-૮-૧૯૩૮

સૌ શ્રીમતી અંજનાબી મોહનલાલ પારેખ.

ભાવનગર પારેખ કુટુંબના સૌ. બહેન અંજનાબાળી. એણે તા. ૧-૮-૧૯૩૮ ને રોજ પોતાના જીવનમાંથી ધુમટાનો વિધિસર ત્યાગ કર્યો તેને આજે ચાર વર્ષ થતા આજ્યા છે. એટલે તેમનું આ સમાજ સુધારાનું પગલું સફળ થયું ગણાય.

શ્રીમતી અંજનાબાળી બહેન ખાદી આદર્શના આગ્રહમાં ખૂબ ખૂબ જીવનરસ ધરાવે છે. તા. ૭-૪-૧૯૩૦ ને રોજ ખાટકાપરમાં પરદેશી કાપડની સૌથી પહેલી હોળીમાં પોતાનું વરણાનું જરી બાદલાનું અને મખમલના બરેલા કપડા આશરે સાઠા ત્રણસોથી ચારસોની કિંમતના બરિમબૂત બનાવ્યા છે. આ ત્યાંજ અને મોદ બજિદાન પછી ખાદી આદર્શ અને તેના આગ્રહમાં ખૂબ ઉડા ઉતરતા ગયા. કારણકે પોતાના બધા વિદેશી કપડાનો નાશ કરી ચરઆતની જાડી અને ખરચયડી ખાદી અને મોઢી ખાદીમાં પોતાના આખા કુટુંબ સાથે આગ્રહી બનવું એ મધ્યમ વર્ગની દરકાષ્ટ બંધિત માટે જીવનનો કસોટીનો કાપડો છે. પણ શ્રીમતી અંજનાબાળી બહેને તો પૂર્વ ગાંધીજીના આદેશ પ્રમાણે જીવનમાં સ્વેચ્છા પૂર્વક ગરીબાઈ ધારણ કરી. જોકે બાકા દેખાવમાં તેમની આ ગરીબાઈ કાષ્ટ કળી શકે એમ નથી કારણકે આમાં જીવન સાત્ત્વક અને સતોષી બને છે; તે ઉપરાંત શ્રી. અંજનાબાળી બહેન પોતાના અને પોતાના બાળકોના ખાદી કપડાં મફત હાથ મહેનતથી ધારી કાપીને અને હાથે સીવીને ઠળામય અને સુંદર આકર્ષક બનાવે છે, જેની દરકાષ્ટને અદેખાઈ આવે. અત્યારે તેમના સુતર કાંતણનો આંક ૩૫ નંબરનો છે.

ખાટકાપરમાં તેમના રાષ્ટ્રીય જીવનમાં રચનાત્મક કાર્યો-ખાદી પ્રચાર અને મામ ઉદ્યોગ પ્રચારના કાર્યો-માં ખૂબ ખૂબ શ્રમજીવી રહ્યા છે. ૧૯૩૮માં એક વરસ તેઓ ખાટકાપર કો-ઑરિસના વ્યવસ્થાપક કમિટીના સભાસદ હતા. ૧૯૩૪ થી છેલ્લા પાંચ વર્ષ મામઉદ્યોગ સંપના સામાન્ય સભ્ય રહ્યા હતાં. સન ૧૯૪૦ ના નવન્યુઆરી માસથી અખીલ ભારત ચરખા સંપના સામાન્ય સભ્ય હજી ચાલુ છે.

જેવ નિવાસનો અનુભવ મેળવવાનું તેમના નરી-ખમાં લાગતું નથી. ઘાટકોપરમાં ૧૯૩૨ માં સવિનય ભંગની લડતમાં ગેરકાયદેસર યથેલી મહારાષ્ટ્ર પ્રાન્તિક કોન્ફેડરન્સની બેઠકમાં તેઓ પોતાની નાની બાળક સાથે પકડાયા હતા, પણ ત્રણ દિવસમાં જ પોલીસ લોક અપમાંથી જ મુક્તિ મળી. (બીએ પ્રવાસ) છેલ્લા સત્યાગ્રહમાં પરવાનગીને માટે છેલ્લાં જથ્થા નામોમાં તેમનું નામ હતું, પણ સત્યાગ્રહની લડત બંધ થતાં, સુધીમાં પરવાનગી આવી નહીં.

□

મોઢજાતિનું એક અમૂલ્ય સ્ત્રીરત્ન શ્રી જમનાબાઈ નગીનદાસ સંકેત: મુંબઈ.

લગભગ પોણેસો વર્ષ ઉપર મુંબઈ નગરીમાં લક્ષ્યાધિપતિ તરીકે શેઠ તાપીદાસ વ્રજદાસ અને તુલ-રીદાસ વ્રજદાસનું કુટુંબ પ્રસિદ્ધ ગણાતું હતું. તેઓ યાતે અમદાવાદી દશ મોઢ ગૌલુખ હતા. આ બંને સગા જાણ્યો અલગ લક્ષ્યોવંત હતા. તેઓ મુંબઈમાં લક્ષ્મીબરી મીઠોના માલિક હતા. મુંબઈમાં તેમજ સુરત વગેરે ગામોમાં બગલાઓ, વાડી વજ-કાઓ અને મકાનો સારી સંખ્યામાં તેઓ ધરાવતા હતા. શેઠ તાપીદાસને શ્રી. દામોદરદાસ તથા શ્રી. ડાલાલાઈ બે પુત્રો હતા અને શેઠ તુલસીદાસને શ્રી. જમનાબાઈ અને શ્રી. રૂક્મણી બે પુત્રીઓ હતી.

શ્રી જમનાબાઈનો જન્મ ઇ. સ. ૧૮૬૨ માં મુંબઈમાં થયો હતો. બળવા પછીનું મુંબઈ—જુલું મુંબઈ અને આજનું મુંબઈ સરખાવતાં કોઈ ગામડાંને સ્વર્ગની અમરાપુરી સાથે સરખાવવા જેવું લાગશે. પિતાનીજ કાળજીથી અને ધર્મસંસ્કારને લઈ જમના બહેનને સહજ યુગરાતી શિક્ષણ મળ્યું હતું. તેમનું લગ્ન તેર વર્ષની વયે શ્રીયુત નગીનદાસ સાથે થયું હતું. શ્રીયુત નગીનદાસ સદાચ મૃત્યુ સમયે મુંબઈ બેઠકમાં હેઠ ટ્રોફ તરીકે પદવી ધરાવતા હતા. જ્ય-નાબહેન કે નગીનદાસ પરણ્યા પહેલાં પરસ્પર ભા-ગ્યેજ એક બીજા મળ્યાં હશે. તહેમના હાલ મનાતાં

સ્નેહ લગ્ન નહોતાં,—૧૨મું બંનેને પિતાને ત્યાં એવા ઉચ્ચ સંસ્કાર પાડનામાં આવ્યાં હતાં કે આ દંપતીનો સ્નેહ ધીમે ધીમે વિકસ્યો અને સ્વર્ગીય બન્યો. એમનાં જીવન ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે દંપતી-જીવન ઉત્તમ બનાવવા માટે દ્રવ્યની, યુનિવર્સિટીની

ડીગ્રી કે રૂપસોઈની જરૂર નથી. આ પતિપત્ની ગૃહની-દેશની અનેક ચર્ચા ભરી વાતો કરતાં અનેક દંપતીઓનાં નિરસ જીવનમાં રસ પૂરતાં, યુવાનીના અને નવા પવનમાં ધસકાતોને બેચી પકડતાં—બુન્યા રિવાજમાં પતિ સાથે બોલાવ નહિ—પત્ર ન લખાય અને દરાય દરાય નહિ એવી માન્યતામાં ઉછરેલાં હૃદયને, સંકુચિત કરી નાંખેલા દંપતીને સાથે રાખી એમનામાં નવો ઉત્સાહ—સહજીવન નાંખતાં. આમ આ દંપતીએ હિન્દુ સંસારમાં અનેક ગૃહકુળે ઉત્પન્ન કરી ગૃહજીવનમાં શાંતિ, આનંદ અને ઉત્સાહ ઉત્પન્ન કર્યાં હતાં.

શ્રીઓએ રાજકીય, સામાજિક ઉત્તતિમાં મુખ્ય ભાગ ભજવેલો—શ્રીઓ વિના પુરૂષના સર્વ પ્રયત્નો

એક ઘેર ચાલતી ગાડી જેવા છે, અને સ્ત્રીઓ ત્યાં સુધી ભણી નથી, દેશ, યાત્રિ, કુટુંબને ઉત્તર કરવા શ્રમ લેતી ધર્મ નથી, અને પુરૂષની સહચારીણી યશ નથી ત્યાં સુધી દેશનો ઉત્કર્ષ થવાનો નથી-એવી ધૈર્યશૂન્ય કરી સ્ત્રી ઉત્તરિતી હિલચાલ ઉત્સાહભર ઉપાડનાર જમનાબહેન સક્ષ્મના નામથી ગુજરાત ભાગ્યે જ અચાત હશે.

જમનાબહેનના ગૃહજીવન-સમાજ જીવન ઉપરાંત એમનું નિત્યજીવન-ધર્મજીવન પણ એટલું ઉચ્ચ અને સરેકારી હતું કે એમના સહવાસમાં આવનારને એમને માટે દિવ્યભાવ, સન્માન, પ્રીતિ સિવાય કંઈ જ થાય નહિ. આપણા ગુજરાતમાં યુનિવર્સિટીની ડીગ્રીઓ લેતી સન્નારીઓ યવા માંડી છે. પ્રસંગ પડે જાહેર વ્યાખ્યાનોમાં પુરૂષોને હકાવે એવી વક્તા સ્ત્રીઓ પણ છે. સરેલાઓમાં પ્રમુખ કે મુખ્ય કાર્યવાહકો યનાર નેષ્ટએ એવી સ્ત્રીઓ મળી આવશે. એકને બલ્લે દય ખર્ચનાર ધનાઢ્ય સ્ત્રીઓની ખેટ નથી. જુનામાં જુની રીતથી સાધ્વીઓ અને અપ-ટૂ-ડેટ રહેનારી સુંદરીઓ છે, પરંતુ જન સેવા એ જ જીવનનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે, પતિ-પત્નીનું કુટુંબ એ સેવાનું મુખ્ય રચાન છે, જનસેવાનું પહેલું પગથીનું છે એમ સમજી ધીમે ધીમે બહાર પડી, ધર્મભેદ, યાત્રિભેદ, સ્થિતિ-ભેદ બૂલી પવિત્ર દર્શાત રૂપ શુદ્ધ જીવન ગાળી નિર-લિંગાનથી અને સ્વાશ્રયથી રાત્રિદિવસ સ્ત્રીઓની ઉન્નતિ માટે-સર્વ કાષ્ટને આકર્ષક પ્રેમમાં આંજનાર જમનાબહેન જેવી સર્વશુષ્કસંપન્ન સન્નારી ગુજરાતમાં ઘરુજી થોડી હશે. મહર્ષિ દાદાભાઈના જમનાબહેનના ચાલુ પ્રસંગે કહેલા ઉદ્ગારો યોગ્ય જ છે કે-"સ્ત્રી-ઓની પ્રગતિના કાર્યમાં જેનામાં જે સફળ્યો નેષ્ટ-એ તે સફળ્યો બુદ્ધિપતિ હિન્દુ સ્ત્રી કોષ્ટ હોય તો જમનાબહેન સક્ષ્મ હતાં."

શ્રી. જમનાબહેન સક્ષ્મના આદર્શ જીવન વિશે લેડી વીલોંગ્ટન, શ્રી સરોજીની નાષકુ, લેડી તારા-બાઈ સુતીલાલ મહેતા, લેડી ધનયાષ જલ્દાગીર, લેડી રેન્સી રીડ, લેડી લક્ષ્મીબાઈ જમનાબહેન, સ્વ.

દાદાભાઈ નવરોજી, મહાત્મા મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી, શ્રી. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી, સેન્ટ નિહાલસિંગ વિગેરે બાણીતી વ્યક્તિઓએ અને અનેક આગેવાન પત્રોએ સુક્ત કંઠે પ્રસંગ કરી છે. આવું સ્ત્રીરત્ન જમતમાં આપણી યાત્રિનું ગૌરવ વધારે એમાં શું આશ્ચર્ય?

૨

શ્રી. હિંમતલાલ બાપુલાલ પરીખ.

એલ. સી. ઈ. મલાડ.

તેમના પિતાશ્રી બાપુલાલ કાળીદાસ. રહેવાસી ખંભાતના. પોસ્ટલ ડીપાર્ટમેન્ટમાં તેઓ કામ કરતા હતા અને બહુજ ગરીબ અવસ્થામાં મહા મુશ્કેલીથી થોડું ભણ્યા હતા. એમણે શ્રી. હિંમતલાલને તથા તેમના મોટાભાઈ સોમાલાલ બાપુલાલ પરીખને મહા મહેનતે થોડા પગારમાંથી ખચત કરી ઉચ્ચ શિક્ષણ આપ્યું. શ્રી. સોમાલાલ પોસ્ટલ ડીપાર્ટમેન્ટમાં વડોદરાના પોસ્ટ માસ્ટર હતા અને ત્યાંથી પેન્શન લઈ હાલ ખંભાત રહે છે. શ્રી હિંમતલાલને જન્મ રામનવમીને દિવસે સને ૧૮૮૮માં થયેલો. રાજપીપળા ઢાઠરકુલ-માંથી મેટ્રીકની પરીક્ષા પસાર કરેલી, ત્યાં બ્રિશ કોલેજમાં પ્રીવીયસ અને ઇન્ટરમાં પાસ થઈ પુનાની ઇન્જનીયરીંગ કોલેજમાં ૧૯૦૬ માં દાખલ થયેલા. ૧૯૧૦માં ત્યાંથી L. C. E. ની ડીગ્રીમાં પાસ થયા. પહેલા બીજા અને છેલ્લા વરસની પરીક્ષામાં ફર્સ્ટ ક્લાસ ફર્સ્ટ આવેલા. આર્થિક સ્થિતિ નબળા હોવાથી કોલેજનો નિભાવ સ્ટાલરશીપો ઉપર કરેલો. ઉપલે નંબર પાસ થતા એમને સારી સ્ટાલરશીપો મળતી, તેમજ ગાયકવાડ સરકાર તરફથી પણ મળેને રૂ. ૨૦ ની સ્ટાલરશીપ ત્રણ વરસ માટે મળી હતી. L. C. E. ની પરીક્ષામાં ફર્સ્ટ ક્લાસ ફર્સ્ટ આવ્યા એટલે તેમને Government ની Guaranteed appointment મળી અને તેઓ "Indian service of engineers" કે જે All India service છે તેમાં માર્ચ ૧૯૧૧ માં નેમ્યા. પહેલું વરસ Darna

Dam દેવલાલી પાસે બાંધ્યો છે, તેના ઉપર Apprentice engineer તરીકે હતા. પછી આસી-સ્ટન્ટ ઇન્જનીયર તરીકે ૧૯૧૨ ના માર્ચમાં કામ થયા હતા. સોલાપુર ડીસ્ટ્રીક્ટ તથા પુના ડીસ્ટ્રીક્ટ અને માલઅરસ ડીસ્ટ્રીક્ટમાં નીચ રાઇટ બેન્ક કેનાલના કન્સ્ટ્રક્શન ઉપર આસીસ્ટન્ટ ઇન્જનીયર તરીકે તેમણે નોકરી કરી. પછી માર્ચ ૧૯૨૧ માં એકઝીક્યુટીવ ઇન્જનીયર તરીકે કામ થયા, અને સોલાપુર ડીસ્ટ્રીક્ટ, રત્નાગીરી ડીસ્ટ્રીક્ટ, કેનેરા ડીસ્ટ્રીક્ટ, બીજાપુર ડીસ્ટ્રીક્ટ, વેસ્ટ ખાનદેશ ડીસ્ટ્રીક્ટના એકઝીક્યુટીવ ઇન્જનીયર તરીકે ૧૯૨૩ સુધી કામ કર્યું. ત્યાંથી ૧૯૨૪ માં તેમની બાદશી સોંપ થઈ અને સકરજરાબના Construction માં પાંચ વર્ષ કામ કર્યું અને તેમની મહેનત, પ્રમાણિકપણા અને વ્યવસ્થિત કામ કરવાની રીતથી સરકારને બહુ સરતે બાવે કામ કરી આપ્યું અને ઘણા પૈસાની બચત કરાવી. પછી રજા લઈ જી મહિના વિલાયતની મુસાફરી જઈ આગ્યા અને England, Scotland, Belgium, Germany, Russia, Italy અને Switzerlandમાં ફરીને પાછા ફર્યા. ૧૯૩૧-૩૫ માં સુરત અને ધોધ ડીસ્ટ્રીક્ટના એકઝીક્યુટીવ ઇન્જનીયર હતા. ત્યાંથી ૧૯૩૫ ના ડીસેમ્બરમાં સિંધમાં નવા રસ્તાનો સ્કીમ ગવર્નમેન્ટે કઢાડી હતી અને તેમાં બાહોશ એક્ઝિસરની જરૂર હોવાથી તેમને પસંદ કરીને સરકારે તેમને રૂ. ૧૭૫૦ ના પગારે સુપ્રીન્ટેન્ડીંગ ઇન્જનીયરના હોદ્દા ઉપર સીંધ મોકલ્યા. ત્યાં ૧૯૪૧ ના માર્ચ સુધી સારી રીતે કામ કર્યું અને રૂ. ૨૧૫૦ ના પગાર સુધી વધ્યા. પણ પછી સરકારે તેમના કામની કદર ન કરતાં તેમનાથી Junior એક European officer ને ચીફ ઇન્જનીયર બનાવી તેમને હક્ક કુબાઓ, એટલે સ્વમાન જાળવવા તેમણે રજા લીધી, અને રજા પુરી થયે મે ૧૯૪૩માં તેઓ રીટાયર થઈ જશે. તેમની સ્થિતિ નોકરી પહેલાં બહુ સાધારણ હોવાથી તેમને ગરીબોના દુઃખ માટે સહાનુભૂતિ છે, અને તેમનાથી બનતી મદદ તેમને યોગ્ય લાગે તે પાત્રો તથા સ્થળોએ કરતા આગ્યા છે.

તેમના પત્ની શ્રી. મણિગવરી તેમની ૩૯ ઉપરની વય હતી ત્યારે ગુજરી ગયાં અને તેઓ એક પત્ની-શ્રદ્ધામાં માનનારા હોવાથી તેમણે ફરી. લગ્ન નથી કર્યાં. તેમને કંઈ ફરજ નથી. તેમનું લક્ષ આધ્યાત્મિક જીવન તરફ હોવાથી તેમના ધ્યેય પ્રમાણે તેમનું આશુખ્ય વિતાવી રહ્યા છે,

જી

૨૧. પ્રીન્સીપાલ જેકીશનદાસ કણિયા.

૨૧. જેકીશનદાસ જેકાભાઈ કણિયા બી. એ. થયા પછી બાવનગરની શામળદાસ કોલેજના સંસ્કૃતના પ્રોફેસર તરીકે નિમાયા હતા. ન્યાં તેમણે પોતાનું આશુ જીવન વિદ્યાની ઉપાસનામાં બતિત કર્યું. તેમણે પાર્તાગજ યોગદર્શન લખ્યું હતું, તેમજ તેઓ વડોદરાના શ્રી શ્રેયઃસાધક અધિકારી વર્ગ તરફથી નીકળતા 'યમદંડ' તથા 'મહાકાળ' માસિકોમાં વખતો વખત લેખો લખતા. તેમણે શ્રી શંકરભાઈનું ભાષાંતર પણ કર્યું હતું. બાપોદેખીરદીને પ્રથમ પરિચય દિંદને ઓ. કણિયાએ વ્યાધિ હજાર અને ઔષધ બાર એ પુસ્તક લખીને કરાવ્યો હતો. તેઓ શુદ્ધ બળ (શેરજ) અને ધીમની રમત રમવામાં એકા હતા. જીવે તેઓ કોલેજના પ્રીન્સીપાલના માનવતા હોદ્દા ઉપર આગ્યા હતા. તેઓ સં. ૧૯૭૯ માં સ્વર્ગવાસી થયા છે.

જી

દિવાન બહાદુર સુનીલાલ માણેકલાલ

ગાંધી: સુરત.

આપજળથી આગળ વધેલા આ ગૃહસ્થ સુરતની શોભા અને પ્રતિષ્ઠા ગણાય છે. તા. ૫-૮-૧૯૭૧ ના રોજ તેમનો જન્મ. વતન રહિર. દશા ગોબલા મોઢ જાતિના કુલજીવ આ જાતિબંધુએ સુરતમાં મેટ્રીક સુધી અભ્યાસ કરીને પછી મુંબઈની એલફીન્સ્ટન કોલેજમાં અને ગવર્નમેન્ટ લો સ્કૂલમાં શિણ્ય લીધું હતું. ઇ. સ. ૧૮૮૯ માં મેટ્રીકમાં, ૧૮૯૨ માં

બી.એ.માં અને ૧૮૯૫માં એલ.એલ.બી.ની પરીક્ષામાં તેઓ પસાર થયા. ૧૮૯૦ માં એલ્ફીન્સ્ટન પ્રાઇમ-મેન અને ૧૮૯૨ માં કોબડન કલબ મેંડેલીસ્ટ થયા. ૧૮૯૨ થી ૯૪ સુધી રાંદેર ટાઉન મ્યુનિસિપાલીટીના સભ્ય તરીકે જાહેર જીવન ગાળીને ૧૮૯૪ માં સુરતની ગવર્નમેન્ટ હાઈસ્કૂલમાં શિક્ષક તરીકે તેઓ જોડાયા. ૧૮૯૫-૯૬ એલ્ફીન્સ્ટન કોલેજના લાઇબ્રેરીયન તથા કોલેજ હોસ્ટલના સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ રહ્યા. ઇ. સ. ૧૮૯૬ ના યોગદર્શમાં તેમણે સુરતમાં વકીલાત કરવાનું મુહૂર્ત ક્યું અને હુંક વખતમાં પ્રાંતપ્રિત વકીલ તરીકે નામના મેળવી.

૧૯૦૪ થી ૧૯૦૬ સુધી સુરત ચહેર સુધરાઈના સભ્ય ચુંટાયા હતા. સુરત મુકામે ૧૯૦૭ માં ઇન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસ બરાણ તેના સેક્રેટરી તરીકે તેમણે કામ ક્યું હતું, અને ૧૯૦૮ થી ૧૯૧૨ સુરત ડીસ્ટ્રીક્ટ કોંગ્રેસ કમિટીના પશ્ચ સેક્રેટરી રહ્યા હતા. ૧૯૦૬ થી ૧૯૧૨ સુધી રાંદેર ટાઉન મ્યુનિસિપાલીટીના પ્રથમ બીનઅમલદાર પ્રમુખ તેઓ બન્યા હતા, તેમજ ૧૯૦૭ થી ૧૯૧૩ સુધી સુરત લીબરલ એસોસિએશનના સેક્રેટરી હતા. ૧૯૦૬ માં ચરૂ થયેલ ધી સુરત ડીસ્ટ્રીક્ટ કોઓપરેટીવ મ્યુચીયલ લિ.ના સ્થાપકમાંના એક તેઓ હતા, અને ૧૯૧૨ માં સુરત સાર્વજનિક એન્થ્રોપોલોજી સોસાયટીના પ્રયોજકોમાંના એક પશ્ચ તેઓ હતા. ૧૯૧૩ થી ૧૯૨૧ સુધી તેઓ સરકારી વકીલ નિભાયા હતા.

સુરત ડીસ્ટ્રીક્ટ કો. ઓ. બેંક લિ.ના પ્રમોટર અને ૧૯૦૬ થી ૧૯૩૪ સુધી ડાયરેક્ટર અને ૧૯૧૭ થી ચેરમેન અને પ્રમુખ છે. સાર્વજનિક એન્થ્રોપોલોજી સોસાયટીના ૧૯૨૦ થી કારોબારી તથા વ્યવસ્થાપક સમિતિના પ્રમુખ છે. પ્રાથમિક શિક્ષણ સમિતિ તેમજ રીફ્રેન્સમેન્ટ તથા એકસાઇડ કમિટીના સભ્ય હતા. ૧૯૦૧ થી તેઓ સુરતના નોટરી પબ્લીક છે.

૪૬ ઉવોગના પુનર્જીવન માટે એમણે ડ્રોઈંગ અને રીઝાઈન કલાકની શરૂઆત કરી હતી અને એ સંસ્થા સાર્વજનિક એ. સોસાયટીએ પોતાના હસ્તક

લીધી ત્યાં સુધી દિ. ૦૦ એની સમિતિના પ્રમુખ હતા.

શ્રીશક્ષણમાં પશ્ચ તેમનો હિસ્સો હતો-સુરત મહિલા વિદ્યાલયના ૧૯૨૭ થી ૧૯૩૪ સુધી તેઓ પ્રમુખ હતા. ઇ. સ. ૧૯૩૪ માં એમણે ગવર્સ હાઇ-સ્કૂલની શરૂઆત કરી હતી, જેમાં આજે ૫૫૦ બાળાઓ અભ્યાસ કરે છે. સુરત સેવા મંડળ, સુરત જીલા વિદ્યાર્થી સહાયક સહકારી મંડળ લિ., સુરત વ્યાયામ વીર એસેશન, સુરત ડીસ્ટ્રીક્ટ કોઓપરેટીવ ઇન્સ્ટીટ્યુટ, સહકારી પરીષદો, બોમ્બે કોઓપરેટીવ ઇન્સ્યુરન્સ સોસાયટી વિગેરેના પ્રમુખપદને તેઓએ શોભાવેલ છે.

અનેક કંપનીઓમાં તેઓ ડીરેક્ટર છે-જેવી કે બોમ્બે પ્રોવીન્સીયલ કોઓપરેટીવ બેંક લી. બોમ્બે કોઓપરેટીવ ઇન્સ્યુરન્સ સોસાયટી; સુરત ઇલેક્ટ્રીસીટી કં. લી. સુરત ડીસ્ટ્રીક્ટ કો. ઓ. બેંક લી. વિગેરે.

કેટલીય સંસ્થામાં તેઓ સભ્ય છે-સુરત ડીસ્ટ્રીક્ટ બોર્ડ ઓફ સુપરવાઈઝીંગ મ્યુનિયન, ઓલ ઇન્ડિયા કોઓપરેટીવ ઇન્સ્ટીટ્યુટસ એસોસિએશન, ધી બોમ્બે પ્રોવીન્સીયલ કો. ઇ. ની સેન્ટ્રલ એન્થ્રોપોલોજી, ઓલ ઇન્ડિયા લીબરલ ફેડરેશનની કારોબારી સમિતિ, જિલા પ્રમોદાર સમિતિ, સુરતની બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિ. ની સ્થાનિક સલાહકારક સમિતિ, મુંબઈ હાઈ-કોર્ટની બાર કાઉન્સિલ તથા બોમ્બે મુનિવર્સિટીની લીગલ એન્થ્રોપોલોજી કમિટી.

આ ઉપરાંત તેઓ જાહેર સંસ્થાઓમાં માનભર્યા હોદ્દા ઉપર નીચે જણાવ્યા મુજબ હતા:-

સુરત દિંદુ સમાજના પ્રેસીડન્ટ, સુરતની સાર્વજનિક સોસાયટીના પ્રેસીડન્ટ સન ૧૯૨૦થી; સુરત ડીસ્ટ્રીક્ટ કો. બેંકના પ્રમોટર અને ડાયરેક્ટર ૧૯૦૬ થી ૧૯૨૪ તથા ૧૯૧૭ થી ૧૯૨૪ સુધી ત્રીજા ચેરમેન, કીલીક નીકસનની સુરત ઇલેક્ટ્રીક કું. ના ડાયરેક્ટર ૧૯૨૨ થી, બોમ્બે કો. ઇન્સ્યુરન્સ કું.ના ચેરમેન ૧૯૩૦ થી, બેંક ઓફ ઇન્ડિયાના સુરત શાખાના એગ્રાઈઝર ૧૯૩૦ થી, સતારાની વેસ્ટર્ન ઇન્ડિયા લાર્ડ્સ ઇન્સ્યુરન્સ કું. ના મુજરાતના એક-

વાષ્ટકર, રેવન્યુ ટ્રીબ્યુનલ ઓફ બોમ્બે પ્રેસીડન્સીના એક સભાસદ-પહેલાં બે વરસ માટે, તથા બોમ્બે પ્રોવીન્સીયલ કો. બેંકના કાયરેક્ટર હતા. બોમ્બે બાર કાઉન્સિલમાં બે વર્ષ સુધી હતા. થોડા વખત માટે સર્વિન હાઇકોર્ટના જજ હતા. ધરમપુર તથા રાજપીપળા ના લીગલ એડવાઇઝર તથા રાજપીપળા લેજિસ્લેટીવ કાઉન્સિલની રીફોર્મ કમિટીના ચેરમેન હતા.

તા. ૧૪-૧-૧૯૨૧ના રોજ રહેરના જ્ઞાતિ-બંધુઓએ તેમને માનપત્ર અર્પણ કર્યું હતું.

❧

શ્રી. લલિતમોહન સુનીલાલ ગાંધી

બી. એસ. સી., એમ. એ., એલ એલ. બી.

સુરત—સુગ વતન રહેર. જન્મ સુરતમાં તા. ૮-૫-૧૬૦૨. દિવાન બહાદુર સુનીલાલ ગાંધીના બા સપુત્રે પોતાના પિતાની માફકજ સુધાર્ત મેળવી છે. ૧૯૧૯ માં મેટ્રીક, ૧૯૨૩ માં બી.એ., ૧૯૨૪ માં બી. એસ. સી., ૧૯૨૫ માં એમ. એ. તેમજ એલ એલ. બી. થઇ શ્રેષ્ઠ. ૧૯૨૧ માં સુરતમાં પ્રેક્ટીસ શરૂ કરી. ૧૨ વર્ષથી તેઓ સુરતના સાર્વજનિક ફેજવણી મંડળના વ્યવસ્થાપક સમિતિના સભ્ય છે. સાર્વજનિક લો કોલેજના પ્રોફેસર અને સુરત ટેનીસ ક્લબના સેક્રેટરી છે. તા. ૮-૮-૧૯૩૮ થી ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર નિમણા હતા. દીલ્હીની ફેરલ કોર્ટના જુનીયર એડવોકેટ તરીકે નોંધાય છે. સુરત હાઇકોર્ટ કું.ના લીગલ એડવાઇઝર તથા હાઇકોર્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર અને પબ્લિક પ્રોસીક્યુટર હતા. તા. ૧૪-૧-૧૯૨૧ ના રોજ રહેરના જ્ઞાતિબંધુઓએ તેમને માનપત્ર આપ્યું હતું.

તેમણે સુરતની તાપીદાસ મજદાસ સાર્વજનિક હાઇસ્કૂલમાં, એલ્ફીન્સ્ટન કોલેજમાં તથા ગવર્નમેન્ટ લો કોલેજ-મુંબઇમાં શિક્ષણ લીધું હતું. તેમણે લગ્ન શ્રી પ્રભાવતી મગનલાલ સંજયવાળા સાથે એપ્રિલ ૧૯૨૨ માં થયું હતું. તેમને એક પુત્ર તથા એ પુત્રીઓ છે. શ્રીમતી પ્રભાવતી સુરતના સીમંકળ

તથા મહિલા ક્લબના સભ્ય છે. બાર્લ લલિતમોહન સારા લેખક છે. 'કલ્પનાના કુસુમો', 'ઉષા ચરમા', 'કાશ્મીરની કુંજમાં' અને કેટલીક એકાંકી નાટી-કાવ્યો તેમણે લખી છે જે ખૂબ વખણાય છે.

સરનામું—નાનપરા રાણી બાગ સામે, સુરત.

❧

શેઠ ઠાકોરદાસ ગુલાબદાસ જરીવાલા.

સુરત.

જન્મસ્થાન સુરત. તેઓ સુરતમાં જન્મ્યા અને ખાસ કરીને સુરતને એકલાને જ તેમણે સેવાયું છે. જ્યાં બનાવ્યું છે, જેમાં ફેજવણીને તેમણે ધણું મદદ આપ્યું છે, ફેજવણીની અનેક સંસ્થાઓ-સુરતની પ્રેમપ્રાવટી હાઇસ્કૂલ, સાર્વજનિક શિક્ષણ સંસ્થા, મહિલા વિદ્યાલય, યુનિયન હાઇસ્કૂલ, સુખા ગ્રંથાલય, વડોદરા આય' કન્યા વિદ્યાલય વિગેરે શિક્ષણ કેન્દ્રોને આર્થિક સહાયથી તેમણે ઉત્તેજિત કર્યા છે. ગુજરાતી કે અંગ્રેજી, છોકરાઓની કે છોકરીઓની ધણી શાળાઓમાં એમણે મદદ કરી છે. લાયબ્રેરી માટે અથવા છૂટક પુસ્તકો માટે કપાટો વિગેરે પ્રકારથી તેમણે શિક્ષણને ઉત્તેજન આપ્યું છે. જ્ઞાતિની લાઇબ્રેરીમાં તેમણે રૂ. બે હજાર બેટ આપ્યા છે.

મદદાત્મા ગાંધીજીના તેઓ ખાસ અનુયાયી છે. મહાત્માજીના સિદ્ધાંતોને ખાસ માનનારા છે. સર્વ ધર્મને સમાન રથાન આપે છે. તેઓ વિશ્વપ્રેમી છે. અતિથિ સત્કાર કરવો એ એમણું ખાસ લક્ષ્યનિર્ણય રહ્યું છે. સાધુ સમાજ, સત્સંગ શોખ, ધર્મને ઉત્તેજન એ એમના પ્રિય વિષયો છે, એ એમનો સત્તાતન શોખ છે. જલ્દેર યજ્ઞમાં તેઓ અતિ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લે છે.

સાદિત્ય શોખ, ખાસ કરીને ધાર્મિક સાદિત્યનો તેમનો શોખ, ખરેખર અતિ પ્રચંસનીય છે. અનેક ધાર્મિક પ્રયોગના પ્રકાશનમાં તેમણે આર્થિક સહાય આપીને કિંમતી સેવા કાપ' કર્યું છે અને આચારે પણ તેઓ ધણાજ ધાર્મિક છે. "નારાયણ, નારા-

હિંદની ઓટોમોબાઇલ એસોસીએશનના ઉપપ્રમુખ છે. દક્ષિણ હિંદ વેપારી મંડળના કેટલાક વર્ષો સુધી પ્રમુખ હતા.

દિવાન બહાદુર ગોવીંદલાલે ચાર પુત્રો-સૌથી મોટા શ્રી લાલદાસ મદ્રાસ મ્યુનીસીપલ કોર્પોરેશનના કાઉન્સિલર છે, શ્રી જગન્નાથદાસ ઐન્ફ્યુએટ તથા ધારાસભ્ય છે. ગ્રેટ બીટનની રાયલ ફોટોગ્રાફીક સોસાયટીના એસોસીએટ તથા મદ્રાસ એમેચ્યોર ફોટોગ્રાફીક સોસાયટીના માનદમંત્રી છે. ત્રીજા પુત્ર શ્રી બલદેવદાસ એમ. એ. છે, ચોથા પુત્ર શ્રી ખુશાલદાસ હાલ અન્ડર ઐન્ફ્યુએટ છે.

આ કુટુંબે અનેક સખાવતો કરી છે, જેમાં ખાસ તોંધને પાત્ર મદ્રાસના મહનમોદનજી મંદિરને એક લાખ રૂપિયાની બેટ, મદ્રાસની પાંજરાપોળને ર૫૦૦૦ રૂ. ની કિંમતની જમીનની બાંધણ અને મુસ્લીમ અંલુમન, મદ્રાસનો બોલીવોલ અને રૂ ૫૦૦૦૦ ના ખર્ચે બંધાયેલી રાયચુરની પોતાની ધર્મશાળા એ મુખ્યત્વે છે. ઉપરાંત મદ્રાસની અનેક સંસ્થાઓ તથા ફંડોમાં તેમણે ઉદારતાપૂર્વક નાણાની સહાય આપી છે.

ગોવિંદલાલે સ્વત્રુજદાસ, દિવાન બહાદુરને ૧૯૧૧ માં દિલ્લી દરબારમાં માન મળેલું. સી. ખુશાલદાસ એન્ડ સન્સના મુખ્ય ભાગીદાર ફેબ્રુઆરી ૧૯૭૮ માં મદ્રાસમાં જન્મ. ૧૯૧૪ માં મદ્રાસમાં શેરીફ, નામદિત ઉલોગપતિ, મદ્રાસમાં જ્યોર્જ પાંચ-માનું બાબલ્ડ બેટ આપેલ, S. P. C. A ના વાઇસ પ્રેસીડન્ટ ૧૯૧૫ સુધી, સંધન ઇન્ડિયા એગ્રર ઓફ કોમર્સના પ્રમુખ, લોકલ બોર્ડના સભ્ય; રીઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયાના દક્ષિણ વિભાગના સભ્ય. મદ્રાસ પોર્ટ ટ્રસ્ટ બોર્ડના સભ્ય. સેન્ટ્રલ કમીટીના મદ્રાસના પ્રમુખ; ઇન્ડિયન બેંક લી. તથા હિંદુસ્તાન બેંક લી. ના કાયરેક્ટર મદ્રાસ સીટી ટા. બેંક લી. ના વાઇસ ચેરમેન. મદ્રાસ લેટરલેટીવ કાઉન્સિલના એક ટર્મ ના સભ્ય હતા-એગ્રર ઓફ કોમર્સના પ્રતિનિધિ તરીકે; ટે. ૪૫૯ મોટ સ્ટ્રીટ, મદ્રાસ. તારનું સરનામું-કાયમનં, મદ્રાસ. રેલ્વેશન ૨૧૫૧.

૯

ઓનરેબલ શેઠ નારાયણદાસ

ગીરધરદાસ-મદ્રાસ

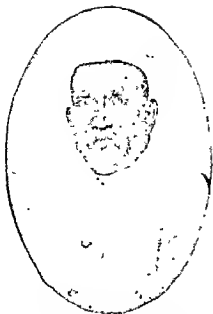
દક્ષિણ હિંદના વ્યાપારી ક્ષેત્રમાં એક મોઢ વણીકે એની વિશ્વ વ્યવસાય શાળા. એનું નામ ખુશાલદાસ ખુશાલદાસ શેઠના નામથી આખા મદ્રાસ ઇલાકામાં ભાગ્યે જ કોઈ અપરિચીત હશે. ખુશાલદાસના પુર્વજો સને ૧૮૦૦ ના અરસામાં મદ્રાસમાં આવી વસ્યાનું મનાય છે. ખુશાલદાસ શેઠ મદ્રાસ ઇલાકાના વ્યાપારી જગતના રાજ ગણાતા હતા. આજે એ એમનો પરિવાર ‘ખુશાલદાસ કુટુંબ’ (Khosbaldas' family) ના નામથી ઓળખાય છે, તેમના દીકરા સ્વત્રુજદાસ પણ પિતાની જુની જમણી પ્રતિષ્ઠામાં વધારો કરી ગયા. સ્વત્રુજદાસના દીકરા ગિરધરદાસ તથા ગોવીંદલાસે પણ પિતામહનું મોહું નામ વિશેષ મોટું બનાવ્યું. ગિરધરદાસ તે સ્વત્રુજદાસના મોટા દિકરા થાય. તેમના સમયમાં ‘ખુશાલદાસ કુટુંબ’ ની પ્રતિષ્ઠા મહત્તાની પરાકાષ્ટાએ પહોંચી. આજે મદ્રાસ ઇલાકાની બેનમુન પ્રમારતોમાં જેની ગણના થાય છે તે ‘ખુશાલદાસ ગાર્ડન્સ’ના પાલો શ્રી ગિરધરદાસ શેઠને હાથે નખાયેલા. આ મહાલયમાં નિજામ સરકાર અને લોર્ડ લીલીંગ્સ્ટોનથી મંડીને કંઈક મહેમાનોનાં સ્વાગત થઈ ચુક્યાં છે.

આ પ્રમાણે શ્રી ગિરધરલાલ શેઠ વિસ્તૃત વ્યાપાર, મોટી પ્રતિષ્ઠા અને ચાર પુત્રો તથા મોટા કુટુંબ પરિવાર મુકીને સને ૧૯૧૮ ના જુન માસમાં રવર્ગવાસી થયા.

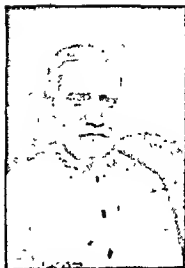
તેમના ચાર પુત્રોમાં શ્રી નારાયણદાસ સૌથી મોટા છે. અને પિતાની પૈદીનું કામકાજ સંભાળે છે.

વ્યાપારી જગતના અનેક બંધનો હોવા છતાં રાજકારણમાં તેમનું સ્થાન ઘણું ઉચું છે. મદ્રાસની અનેક જાહેર સંસ્થાઓ સાથેના સેવાભાવ બધો તેમનો સંબંધ વર્ષો જુનો છે.

૧૯૨૧ ની મોન્ટફર્ડ બંધારણવાળા (પહેલી દિદી પાર્લામેન્ટ) વડી ધારાસભામાં તેઓને મદ્રાસ ઇલાકાના વ્યાપારીઓના પ્રતિનિધિ તરીકે ચૂંટીને મોકલ-

સ્વ. શેડ શ્રી લદ્દુભાઈ ગોંધનદાસ
અમદાવાદ

શ્રી. પુરુષોત્તમભાઈ ગોંધનદાસ
અમદાવાદ

દિ. બા. શ્રી. ગોવિંદાસ અચ્યુર્નદાસ : મદ્રાસ
ગ્રેડ મહોદય

શ્રી. નાનુભાઈ વિઠ્ઠલદાસ વોઢી : મુરત
રજત મહોદય અંક

શાવસાદેખ પુરોહિતમહાસ દેવજીભાઈ મણિયાર
જામનગર

મી. ભાગવાનજીભાઈ દેવજીભાઈ મણિયાર
પ્રમુખ એસીઆઈ ટુ ધી રિવાજ સાહેબ
જામનગર ૨૦૮ : જામનગર

વાર્મા આગ્યા હતા. ૨૭ વર્ષની નાની ઉંમરે વેપારી-ઓના પ્રતિનિધિ તરીકે ધારાસભામાં બેસવાનું માન મેળવનાર શ્રી નારાયણદાસ શેઠ આપણા દેશમાં કદાચ એકલા જ છે.

આ સિવાય ગદાસ સરેન્ના મહેર જીવનમાં તેમની સેવાઓ વિશિષ્ટ છે. તેમને દક્ષિણ દિંદી વ્યાપારી મંડળના પ્રતિનિધિ તરીકે ચુંટીને (૧૯૨૦-૨૨) મદ્રાસ કોર્પોરેશનમાં મોકલવામાં આગ્યા હતા. તદ્દુપરાંત તેઓ રેલ્વે પેસેન્જર્સ એસોસીએશનના ૧૯૨૧-૨૨ માં પ્રમુખ હતા.

ઇ. સ. ૧૯૧૬ માં ૨૫ વર્ષની નાની ઉંમરે તેમને ઇન્કમટેક્સ ઇન્સ્પેક્ટરી કમિટીમાં નીમવામાં આગ્યા હતા. ઇન્કમટેક્સની માપણીની સરળતા ખાતર માતૃ-ભાષાને ખલે બધા વેપારીઓએ અગ્રેજીમાં જ ચોપડા રાખવા સંજોગેના પ્રશ્ન તેમની સામે ઉપસ્થિત થયો ત્યારે તેમણે એવી સખન જેઠાદ ઉપાડી કે અંગ્રેજી ચોપડા રાખવાની દરખાસ્ત ઉડી ગઈ.

દક્ષિણ દિંદી વ્યાપારી મંડળ (South Indian Chamber of Commerce) તરફથી બોર્ડ ઓફ ઇન્ડસ્ટ્રીઝમાં તેઓ પ્રતિનિધિ તરીકે ૭ વર્ષ સુધી રહ્યા હતા.

મદ્રાસ સ્ટોક એક્સચેન્જ-જના સ્થાપનારાઓ પૈકી તેઓ એક હતા, અને તેઓ ચરૂઆતમાં તેના ઉપ-પ્રમુખ તરીકે ચુંટાયા હતા, ત્યારબાદ છેવટે તેના પ્રમુખ બન્યા હતા.

મદ્રાસ ઇલાકામાં સૌથી મોટી દેશી બેંક ધી ઇન્ડિયન બેન્ક લી. મળાય છે. તેના તેઓ ૧૯૧૬ થી તે દાય સુધી ડાયરેક્ટર છે. તે બેંકની શાખા ગઈ સાલ મુંબઈમાં ખોલવાની વિધિ પસૂ તેમના હસ્તક થઈ હતી.

તેઓ હમણાં જ સ્થપાયેલી ધી મેટુર ડેમીકલ એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રીયલ કોર્પોરેશનના પણ ડાયરેક્ટર છે.

ત્યારે રેડરેશન ઓફ ઇન્ડિયન એમ્પર ઓફ કામ-સંની બેંક મદ્રાસમાં મળી હતી ત્યારે શ્રી નારાયણ-દાસ તેના સેક્રેટરી હતા.

મદ્રાસમાં મોટી ગણતી યુનાઈટેડ ઇન્ડિયા હાર્બર એન્ડ કુલિંગ ના તેઓ વર્ષો સુધી ડાયરેક્ટર હતા.

આ સિવાય તેમના ઉત્તેજનથી ધી ઇન્ડિયન પબ્લી-સીંગ હાઉસની સ્થાપના થઈ, અને દાય સુધી તેઓ તેના બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટર્સના ચેરમેન છે.

શ્રી નારાયણદાસની લોક પ્રિયતામાં તેમના વિમાના કામકામનો બાગ વિશેષ છે. આ ઇલાકામાં “નારણ-દાસ” અને ન્યુપીટર જનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કુલિંગ એ બે પર્ણાય શબ્દો થઈ પડ્યા છે. એ બે નામો વચ્ચેનું ત છુટી રોકે તેવું જોડાય થઈ ગયું છે. આ ક્ષેત્રમાં તેમના જેવો શક્તિશાળી બીજો કોઈ પુરુષ મદ્રાસે જોયો નથી.

ત્યારબાદ સને ૧૯૩૫ માં તેમણે ધી ઇન્ડો કર્ના-ટક બેન્ક લી. સ્થાપી, તેઓ આ બેન્કના મેનેજીંગ ડાયરેક્ટર છે.

તેઓ દર જોટલી તો બાબાઓ મળે છે. એમને સુરતરશાસ્ત્ર (Geology) નો અમ્મો શોખ છે. દિંદના જુદા જુદા મરોનોના ખનીજો (Minerals) અને ભુઅન્તરગત કિમિતિ પદાર્થો સંજોગી માહિતી આજે પણ વર્ષથી ખુબ ખર્ચ અને મહેનત કરી એકઠી કરતા આગ્યા છે, અને આજે સોનાની ખાણો ખોદાવવાનું કામ હાથમાં લેનાર તેઓ પહેલા દિંદીવાન છે.

આજે ત્રણ ચાર ખાણોમાં ખોદકામ શરૂ થઈ ગયું છે અને થોડા સમયમાં શ્રી નારાયણદાસ શેઠના આ નવા સાહસના પરિણામે સોનું તૈયાર થશે. એ સિવાય આખા દિંદમાં જુદા જુદા ખનીજો શોધવાની અને તે ખોદાવવાની યોજના તેમના હાથ પર છે તે થોડા સમયમાં મૂર્ત સ્વરૂપ લેશે.

આટલા બધા વ્યવસાયી હોવા છતાં જોન. નારા-યણદાસ શેઠ સ્થાનિક દિંદુ થીઓલોજીકલ હાર્બરકુલના માનદ મંત્રીનું હાઈ કરે છે. આ સંસ્થા એ સ્થાનિક સૌથી ઉત્તમ હાઈસ્કુલ છે.

શ્રી નારાયણદાસ શેઠ કોમિસ પસૂ તરફથી રાજસભા (Council of State) ની ચુંટણીમાં ઉમેદવાર થયા હતા અને મોટી બહુમતિથી તેમને ચુંટી શકવામાં આગ્યા હતા.

શ્રી નારાયણદાસ શેઠ તેમની જ્ઞાતિના વર્તમાન પત્રો, જાનાલયો વિગેરે તરફ પથ સદા સદાપતા ભર્યો હાથ લખાવતા રહ્યા છે. આ સિવાય મદ્રાસમાં વસતી ગુજરાતી પ્રજા સાથેનો પોતાનો સુંદર સંબંધ તેઓ હંમેશ જળવતા આવ્યા છે. મદ્રાસના ગુજરાતી મિત્ર મંડળના તેઓ આજીવન સભ્ય છે અને ગુજરાતી કન્યાશાળાના વરસોથી ટ્રસ્ટી છે અને મદ્રાસ ગુજરાતી બાઇઓએ પણ ચુટણીમાં તેમને ફોટો મળી ત્યારે તેમનું બહુમાન કર્યું હતું.

તદુપરાંત તેઓ આંધ્ર ચેમ્બર ઓફ કોમર્સના સ્થાપનાર છે અને શરૂઆતથી તે આજ સુધી તેના પ્રમુખ છે, અને તેના પ્રતિનિધિ તરીકે મદ્રાસ કોર્પોરેશનમાં બિરાજે છે. સને ૧૯૩૫ માં તેગાપટ્ટમ ચેમ્બર ઓફ કોમર્સના અધિવેશનનું પ્રમુખસ્થાન તેમને આપવામાં આવ્યું હતું.

૮

શ્રી કનૈયાલાલ પુરુષોત્તમદાસ શરાફ.

પુના.

મૂળ વતન ઉત્તર. જન્મ સં. ૧૮૪૨ માં. તેઓ આપખળી આગળ વધેલા બાગ્યશાળી પુરૂષ છે. નાનપણમાં સ્થિતિ ગરીબ હોવાને લીધે સં ૧૮૫૦ થી તેઓ કોઠી, દીવાસળી, મગફળી, તમાકુ વિગેરેની ફેરી કરતા. તેમના પિતા પુનામાં તેમના મામા સાથે ધર્મના કાંટા ઉપર કામ કરતા હતા. શ્રી કનૈયાલાલભાઈ સં. ૧૮૫૨ માં પુના આવ્યા. ઉત્તર નથી નીકળ્યા ત્યારે ખાલી હાથે નીકળ્યા હતા. નાસ્તાપાણીનું પથ પુરૂં સાધન નહોતું. પુનામાં પ્લેગ શરૂ થયો અને તેમને પાછા ઉત્તરમાં જવું પડ્યું.

સં ૧૮૫૬માં હોલર રોટમાં ઇંદિરામાં ખમ્મના ઉપર રૂપિયા પારખવાની નોકરી કરતા જેના અંગે મુંબઈની ટંકશાળાં પણ તેમને જવું પડ્યું.

સં. ૧૮૫૮ માં ફરીથી પુના આવ્યા. એક શરાફની દુકાને આઠ મહિના મફત નોકરી કરવા જેવું

થયું. એ શરાફ પગાર તો ન આપે, પરંતુ 'રખેને કનૈયાલાલભાઈ કંઈક કામ બંધી બધા' એવી તકેદારી પણ રાખે!

તેમણે પોતાના હિસાબે અને જોખમે વેપાર કરવાનો મનસુબો કર્યો. એક મોતીની કડી સાથે નફો મેળવવાની આશાએ તેમણે ખરીદ કરી, પરંતુ તેમાં છેતરાયા અને ૬૦ રૂ. નું આંધણ કર્યું. પરંતુ આ પ્રસંગે તેમને સચેત બનાવ્યા. તેમણે દલાલી શરૂ કરી.

સં. ૧૮૬૦ માં તેમણે પુનામાં ચોકસીની દુકાન શરૂ કરી. સં. ૧૮૬૬ માં મોતીનો બજાર ખૂબ તેજ થયો. કાઠિયાવાડના ડાલાભાઈ નામના એક સાહસિક વેપારીએ બોપાળથી ચાર લાખના મોતી ખરીદ્યા, અને પુનામાં ખરીદી માટે આવ્યા. શ્રી કનૈયાલાલભાઈ પાસે મોતીનો જેટલો સ્ટોક હતો તે બધો તેણે લીધો અને શ્રી. કનૈયાલાલભાઈ જેની સાધારણ કિંમત અંકિતા હતા તેના રૂ. ૮૦,૦૦૦ એસી હજારમાં સોદો થયો. લક્ષ્મીદેવીની તેમના ઉપર કૃપા વરસી. તેમણે સં. ૧૮૮૬ માં ચોકસીની નવી દુકાન કરી જે હાલ લક્ષ્મી શેઠ ઉપર ચાલુ છે, અને આખા પુનામાં પ્રમાણિકતા માટે પંકાય છે. તેમની દુકાન તરફ નજર કરીએ તો સવારથી સંજ સુધી ગ્રાહકોની અલગાર લાગેલી જ હોય, અને શ્રી. કનૈયાલાલભાઈ ગ્રાહકોને સાચવવામાં એટલા બધા શેઠાયલા હોય કે તેમને ખીજ સાથે વાત કરવાની પણ કુરસક ન મળે.

આટલી બધી પ્રવૃત્તિ જીવંત તેઓ એટલા બધા વિવેકી છે કે કોઈ જ્ઞાતિઅંધુ કે સ્નેહી સંબંધી તેમને ત્યાં જઈ ચડે તો તેમનો અતિથિ સત્કાર કરવા સદાય તત્પર જ હોય. આ પરાપકારી પુરૂષ પુના-બરમાં તેમના સૌજન્ય, શ્રીમંતાઈ, પ્રમાણિકતા, જ્ઞાનથીલતા તથા સેવાભાવ અને ધર્મપરાયણતા માટે જાણીતા છે. સર દુકમચંદ જેવા અગ્રજીવિત પણ તેમને ત્યાં પધારી તેમનો સત્કાર પામી ગયા છે.

તેમના પ્રથમ લગ્ન સં. ૧૮૫૫ માં અને બીજા

સં. ૧૯૬૦ માં થયા હતા. તેમના બંને પત્ની આ-
દર્થ ગૃહીણી સમા હોષ તેમના ગૃહવ્યવહારને પોતાના
વિવેક, નમ્રતા, અને ઉદારતાથી વધુ દીપાવે છે.
તેમને હીરાબહેન નામે એક પુત્રી છે. જમાઈ શ્રી.
રામચંદ્રભાઈ પોતાની ચોકસીની જુદી દુકાન ચલાવે છે.

શ્રી. કનૈયાલાલ ભાઈની દુકાન 'કનૈયાલાલ પી.
એન્ડ બ્રધર્સ' એ નામથી પુનામાં લક્ષ્મીરાઈ ઉપર
આવેલા તેમના આલીશાન મકાનમાં ચાલે છે; તેમના
ભાઈ દારકાદાસ પણ એ દુકાનમાં સાથે બેસે છે. તેમના
ભાણેજ મંગેલાલની પણ ચોકસીની જુદી દુકાન છે.

શ્રી. કનૈયાલાલ દ્વિતિય માલવા પ્રાંતિક મોટવણિક
સંમેલન જે તા. ૨૨-૧૨-૩૪ ના રોજ ઈંદોર મુકામે
બરાયું હતું તેના સ્વાગતાધ્યક્ષ હતા, અને એ સંમે-
લનની સફળતા માટે એમણે ખૂબ શ્રમ લીધો હતો.
ઝાતિબંધુઓ માટે એમને ખૂબ માન છે અને તેમની
સેવા કરવામાં તેઓ જીવન સાક્ષ્ય માને છે.

૭

રાજ્યરત્ન શ્રી. માણેકચંદ તારાચંદ

અડાલત-હાલ વડોદરા.

જન્મ વૈશાખ સુદ ૬ સં. ૧૮૩૬, ૧૮ મે ૧૮૮૦
ના રોજ મોરબીમાં. અભ્યાસ મોરબી હાઈસ્કૂલમાં
અમદાવાદ કોલેજમાં પ્રીટીયસ સુધી. પુનામાં L. C. E.
એલ. સી. ઈ. ની ઇજનેરની પરીક્ષામાં ૧૯૦૪ નવે-
મ્બરમાં પાસ થયા. પુનામાં ગવર્નમેન્ટ-P. IV.
પબ્લીક વર્ક્સ ખાતામાં એગ્રીનીસ તરીકે રહી વરસ
પછી એસીસ્ટન્ટ એન્જીનીયર તરીકે પુના, અમદાવાદ,
સિંધ વિગેરે સ્થળે રહ્યા. સુરતમાં ૧૯૨૩ માં એકઝી-
ક્યુટીવ એન્જીનીયર તરીકે રહી પછી ખીખપુર, સુરત,
જલગામ, બેલગામ, ખાનદેશ, વિગેરે સ્થળે બદલાઈ,
સુપ્રીન્ટેન્ડીંગ એન્જીનીયર તરીકે બેલગામમાં રહ્યા.
બેલગામમાં જ ૧૯૩૪ માં નિવૃત્ત થઈને ૧૯૩૪ થી
૩૯ સુધી વડોદરા રાજ્યના ચીફ એન્જીનીયરના માન-
વંતા હોદ્દા ઉપર હતા. હાલ નિવૃત્ત જીવન પ્રસુરમ-
રજુમાં ગાળે છે. ઘરે કાકોરસેવા હોષ તેમના મોટા

પુત્ર શ્રી. રણુહોદાસ સેવાપૂર્ણમાં તન્મય બની ભક્તિ-
પરાયણ રહે છે. ખીખ પુત્ર શ્રી. કુબ્જીદાસ વેપાર
કરે છે. ત્રીજા નંદલાલ મોરબી રેલ્વેમાં છે. રામદાસ
અને ખીખ પુત્રો વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં છે.

શ્રી. માણેકચંદભાઈ દાન, પુન્ય તથા ઝાતિબંધુ-
ઓને ઉદાર હાથે સહાય કરે છે. અનેક ભગ્નનિકા,
ભગ્નનમંડળીઓ, સંત સાધુઓ પણ તેમને ત્યાં
સત્કાર પામે છે.

૮

સ્વ. શ્રી. હરકિશનદાસ જગજીવનદાસ
પારેખ. અંકલેશ્વર.

જન્મ અંકલેશ્વરમાં સંવત ૧૯૧૪ ના પ્રથમ
જેઠ સુદ ૧૦ ને રોજ. અવસાન ૧૯૬૫ ના માગસાર
સુદ ૨ ને શુક્રવારે ૮૧ વર્ષની વયે.

તેઓ ધણી નાની વયમાં જ પિતાના મુખથી
વંચિત થતાં એમની બે બહેનો સહિત એમના માવૃથી
પોતાને મોસાળ રહિર જઈને રહ્યાં. સ્વ. શ્રી. હરકિશન-
દાસે અંગ્રેજ સ્કૂલમાં દાખલ થઈ અંગ્રેજી છઠા ધોરણ
સુધી અભ્યાસ કર્યો, પછી બધાં અંકલેશ્વર આવ્યા,
અને તેઓ વેપારી લાઇનમાં નોકરીએ રહ્યા. પછી
નવા નોકરેલાં પોસ્ટ ખાતામાં નાના પગારથી નોક-
રીમાં દાખલ થઈ ખત તેમજ આદાપ્રાપ્તિ આગળ
વધી પોસ્ટ માર્ટર થયા અને વાંસદા, કોટાર, સરભોણ
વગેરે જગ્યાએ નોકરી કરી બેઠા પોસ્ટ ઓફીસમાં
ગયા. ત્યાં તેમણે રેવન્યુ ખાતાની ડીપાર્ટમેન્ટલ
પરીક્ષા કોષ મિત્રની સલાહથી આપી. ચાલતી પરી-
ક્ષાએ તે વખતના કલેક્ટર સાહેબની તેમના પર
નજર પડી અને એમના અક્ષર તથા જવાબ જોઈ
પોતાની ઓફીસમાં લેવા લાયક જણાયાથી પોસ્ટલ-
સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટને કહી તેમને છુટા કરી પોતાની ઓફી-
સમાં ડા. ૨૫ ના પગારથી લીધા. પોતાના ખાતાનો
આવે આલાક માણસ ખીખ ખાતામાં જતો રહે તે દીક
નહીં લાગવાથી પોસ્ટના સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ સાહેબ આ. આ.
લાલકા સાહેબે હરકિશનદાસને પાછા પોસ્ટ ખાતામાં.

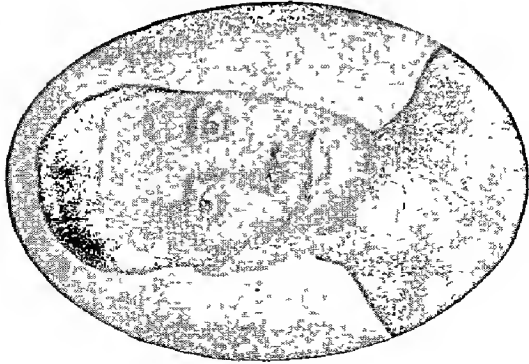
લક્ષ્યાવ્યા. પ્રથમ તો એમણે ચોકખી ના જ પાડી. પછી સુપ્રી-ટેન્કન્ટ મી. લાલાભાઈ પણ એક કુનેઢ બાળ અમલદાર હતા. તેમણે તેમને રૂ. ૩૦ ના પગારથી પાછા લેવા તથા આગળ ઉપર રહિર અથવા અંકલેશ્વરની પોસ્ટ માસ્તરની જગ્યા આપવાનું પ્રોત્સાહન આપી પાછા ટપાલ ખાતામાં લઈ લીધા, અને પોતાની ઓશીસના સીરસ્તેદારની જગ્યાએ રાખી લીધા. આ કામ તેમણે ઘણી જ હોશિયારીથી કરી બતાવ્યું, એટલે મુઠી કે ત્યાં બાળ ચાર પાંચ કારકુનોની જે કામ વખતસર પૂરું કરવા માટે જરૂર પડે છે તે તેઓ સતોષકારક રીતે કરી શકતા હતા, એટલું જ નહિ, પણ તે વખતે તો એમને સુપ્રી. ની સાથે તપાસણીમાં સાથે જવું પડતું તથા લગભગ બધીજ તપાસણી તેઓ કરી સાહેબને સારી મદદ કરતા. તેમની આવી કાર્યશક્તિથી એમના સાહેબ એમના પર બહુજ પ્રસન્ન રહેતા.

આગળ જતાં ત્યારે એમણે નેત્રું કે સુપ્રી. સાહેબ પોતાના વચન પ્રમાણે તેમને રહિર અથવા અંકલેશ્વરના પોસ્ટ માસ્તરની જગ્યા આપી શકતા નથી ત્યારે તેમણે ઓશીસમાંથી નીકળી ગમે તે જગ્યાએ પોસ્ટ માસ્તરની જગ્યા માટે દયાણુ કીધું, એટલે છેરે એમને મીયાગામ કરજણ પોસ્ટ ઓશીસમાં પોસ્ટ માસ્તર તરીકે રૂ. ૩૦) માં મોકલ્યા.

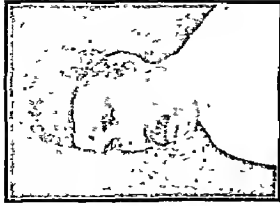
મીયાગામ આગા પછી સફલાએ એક પ્રસંગ એવો બની ગયો કે જેથી એમના ભાગ્યનું ચક્ર ફેરવાઈ ગયું.

એ પ્રસંગ તે એ હતો કે વડોદરાના વરિષ્ઠ કોર્ટના એક વજીલ નામે માલુકશાલ હનલાલ મીયાગામ પાસેના કોષ્ટ ગામે કામસર ગએલ. ત્યાંથી સાંજના મીયાગામ પોસ્ટ ઓશીસની બારીએ આવી તેમણે કહ્યું, 'પોસ્ટ માસ્તર સાહેબ, આપને વખત તો ચર્ષ ગયો છે, પણ એક પોસ્ટ કાર્ડ' તોષએ છે, ફૂપા કરી આપશે?' આવા વિનય વચન સાંભળી શ્રી હરકીશનલાલે કોષ્ટને કાંઈ પણ સહાય થાય તેટલી કરવી એવા સ્વભાવને લીધે તે સદૃશ્યને આવકાર આપ્યો.

અને તેમને પોસ્ટ કાર્ડ આપ્યું તેમજ ખડીઓ કલમ પણ આપીને તેમને કાગળ રવાના કરી દીધા. એ ગૃહસ્થે આવા એક સન્નન અને વિનયી માણસે બિલકુલ અજણવા માણસને વગર માગણીએ ઉપકાર કર્યો તે નોંધ તેમને માટે ઘણોજ સારો અભિપ્રાય બાંધ્યો અને એમનું કોષ્ટ રીતે કાંઈ બહુ કરવાને પ્રેરાયા. એમણે પુછ્યું, 'માસ્તર સાહેબ, આપને અર્ધિ શો પગાર મળે છે?' એમણે કહ્યું, 'રૂ. ૩૦)' ત્યારે એમણે કહ્યું, 'ભાઈ, મારા ગરીબની એક વાત કહુલ કરશે।' એમણે કહ્યું, 'ફરમાવો.' એમણે કહ્યું, 'આપ છમાસની અર્ધિથી રળ લઈ મારે ઘેર વડોદરા આવી રહો. હું તમને મારા વડીલાતના કાપલાના બધાં પુરતોકા વાંચવા આપીશ. તે વાંચી વડોદરા રોટની વડીલાતની પરીક્ષા આપો, હું તમને બધી વાતે સગવડ કરી આપીશ. તમારું ખાવા પીવા મુવા બેસવાનું મારે ત્યાંજ થશે. ત્યાંથી જમવા વખતે બોલાવશું. ખાટી નિરાતે બેસી વાંચતા રહેજો.' એમની અંતરની લાગણીની વાત કહુલ કરી પોતે વડોદરા ગયા અને વડીલની પરીક્ષામાં પાસ થયા. ત્યારપછી લાંબી રળ લઈ વડોદરામાં વડીલાત કરવા માંડી અને પછીથી વરિષ્ઠ કોર્ટે વડીલાત પરીક્ષા ઉંચી શ્રેણીમાં પાસ કરી અને વડોદરાના એક આગળ પડતા વડીલ થયા. એમના નમ્ર તથા સરળ સ્વભાવને લઈને વડીલ મંડળમાં તેમજ અમલદાર તથા પ્રજા વર્ગમાં પણ ઘણા વખણાવા લાગ્યા. પૈસાની અવક પણ પોતે ધધો એકનિશાથી તેમ જ પ્રમાણિકપણે કરતા હોવાથી સારી થવા લાગી. વળી એમને ત્યાં પણ તે જ પ્રમાણે સર્ગા, વહાલાં, મિત્ર મંડળની આવજમ પણ વધતી ચાલી અને તેમના સ્વાગત પણ સારાં મવાં લાગ્યાં. તે વખતમાં જે કોષ્ટ એમની કાંઈ સહાય માગે તે બને તેટલી આપતા ને બીજાનો ઉકર્ષ સાધવામાં મદદ કરવા હંમેશાં તત્પર રહેતા. ત્યારબાદ એમના સસરા શેઠ દયારામ જુગલદાસ નામની કોઈની પેઠી જે ચાલુજ છે એમના-તેમના સસરાના-અવસાન પછી પોતાના પુત્ર મી. હાકાર લાલગાઈ નાની વયના હોવાથી એમને અંકલેશ્વર

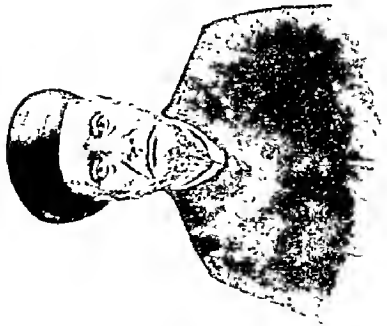
શ્રી રમણલાલ મલ્હીભાઈ : અમદાવાદ

શ્રી રમણલાલ મલ્હીભાઈ : અમદાવાદ

૩૬ શ્રી નરેન્દ્રનાથ લલ્લભાઈ : અમદાવાદ

૨૧ શ્રી મોતીલાલ લીલાભાઈ : અમદાવાદ

રહેવાની જરૂર પડી. અંકલેશ્વરમાં એક સુંદર મહાન પોતાની કમાઈને ખર્ચે જ ખર્ચાવ્યું છે.

આધિનાં લુલાતું એક કંડ અંકલેશ્વરમાં થયેલું છે અને તેમાંથી આશરે ૪૨ આંધળાં લુલાં અર્ધજ માણસને રોજ ભોજન આપવામાં આવે છે. એ ફંડને ઉભું કરવાનું તથા સારી સ્થિતિમાં લાવવાનું સદ્-ગતના જ પ્રમત્નોને આભારી છે.

વળી અત્રે ચાલતા સદાવ્રતનું કામ શિથિલ થતું જણાયાથી સદ્ગત તથા ખીન વેપારીઓને પોતાનો ફાળો મહાજન તરફથી આપવાની તજવીજ કરી તે સારી રીતે ચલાવવાની ગોઠવણ કરી છે.

આ વ્યવસ્થા સિવાય શ્રી નર્મદાજીની પરિક્રમા કરનાર પરિક્રમાવાસી સાધુઓનું સદાવ્રત આજ ધણી વર્ષથી સદ્ગત તરફથી ચાલુ અપાયા કરે છે.

અત્રે થોડાં વર્ષ ઉપર ચાલતી શેઠ ઇન્દુજીરામ હરજીવનદાસની કંપનીની જીર્ણોદ્ધારીના રૂ. ૨૭૦૦) જે તેમના વહીવટમાં હતા તે રૂપીઆ તથા અહીંના સંકેટ નિવારણ ફંડના રૂ. ૩૦૦) મળી કુલ રૂ. ૩૦૦૦) નું બ્યાજ તીર્થવાસી સાધુઓના સદાવ્રતમાં આપવાની જાહેરાત કરી સદરહુ સદાવ્રત પાલું મુજ સ્થિતિમાં ચાલુ કરવામાં સદાય કરી છે.

સદ્ગતે અહીંની મ્યુ. મી રૂ. ૧૦૦૦) ની ૩૬ ટકાના બ્યાજની લોન આપેલી છે, જેના બ્યાજની રકમમાંથી દર વર્ષે મોઢ સાતિમાંથી જે વિદ્યાર્થી ઉપલા ધોરણમાં ઉચે નંબરે પાસ થાય તેને સ્કોલરશીપનો લાભ આશરે વીસ વર્ષથી મળે છે.

મુંબઈના શ્રી મોઢ શુભેચ્છક ફંડમાં સદ્ગતે રૂ. ૫૦૦) આપેલા છે અને પોતે જે જે ફંડોના દરદી હતા તે તે ફંડો તરફથી પણ ઉપયુક્ત ફંડને સારી મદદ કરેલી છે.

સદ્ગતના સુપુત્ર શ્રી ઠાકોરલાલભાઈ પણ પોતાની દુકાનના કામ ઉપરાંત સાર્વજનિક કાર્યોમાં સારી સેવા બજાવે છે.

સદ્ગત ધર્મ સુરત તેમજ ધર્મપ્રેમી હતા. શ્રી ઠાકોરજી ધણી વખત દર્શને જતા તથા ખીન ધણી ધર્મનાં કાર્યો કરતા અને ગુપ્તદાન તથા સદાય કરતા રહેતા. દરરોજ સેવા પૂનમાં ધણે વખત જતો. સદ્ગત પોતાના સર્ગા રોહીઓને પણ વખતો વખત આર્થિક સહાય કરતા હતા. આખાં ગામમાં એમની આવી લાયકાતને લઈ ધણા જ લોકપ્રિય થયા હતા.

શ્રી. ઠાકોરલાલ હરકીસનદાસ મહેતા.

અંકલેશ્વર.

જન્મ અંકલેશ્વરમાં. જળવણી વડોદરામાં. ભરૂચ ડીસ્ટ્રીક્ટ કોઓપરેટીવ બેંક લી. ના પ્રેસીડન્ટ, અંકલેશ્વરમાં જોનારની મેજસ્ટ્રેટ તરીકે ૧૭ વર્ષ સુધી કામ કર્યું. કોઓપરેટીવ ઇન્ડીસ્ટ્રીઝ તરફથી સેવાભાવે કાર્ય કરવા માટે સુવર્ણ પદક મળેલો છે. રજીસ્ટ્રારના 'નોશીની' તરીકે સોસાયટીઝના આર્ગીટ્રેટર એન્ડ લીકવીટર તરીકે કામ કરે છે. અંકલેશ્વરની પીટીટ લાઇબ્રેરીના સેક્રેટરી તરીકે પણ કામ કરે છે.

તેમની ધરાફની પેટી-લગભગ સો વર્ષની જૂની 'મોઢી દયારામ જીગલદાસ' ના નામથી ચાલે છે. સંરક્ષારી, ઉત્સાહી અને સેવાભાવી છે. સેવાભાવી સન્મન તરીકે તેમની 'અંકલેશ્વર, ભરૂચ તેમજ વડોદરામાં બહુ સારી પ્રતિષ્ઠા છે.

સ્વ. શેઠ શ્રી. મોતીલાલ હીરાભાઈ.

અમદાવાદ

જન્મ સંવત ૧૯૦૪ ના ભાદરવા વદી ૧૩ ના રોજ. પ્રાથમિક શિક્ષણ અને ગુજરાતી શાસ્ત્રી નામાની તાલીમ મેળવી હતી. રેશમ અને રેશમી કાપડના બેંચા-રથી તેમણે ધંધાની સરખાત કરી, કુનેદ અને પરિશ્રમથી મીઠા ઉલોગમાં કંપલાવી કેટલીએ મીઠોના સુગંધ ઉપર ઘણું મેળવ્યો. (૧) અમદાવાદમાં બીજીયા

એસોસીએશનના કાર્યકર્તા સોદાના કચાલાના આરબી-ટ્રેડનની સરખામી પેનલના બોર્ડમાં સભ્ય અને અમદાવાદ શરૂ મહાજનના એકવાઈઝરી બોર્ડના સભ્ય છે.

તેમને સંતતિમાં એક પુત્ર શ્રીયુત ગોવિંદલાલ નામના ૩ વર્ષની ઉંમરના છે, જે આજે તેમના પિતાશ્રીની સાથે ૬૫ વર્ષથી ધી મોતીલાલ હીરાબાઈ મિલમાં કામકાજ કરે છે.

છ

શેઠ શ્રી. રમણલાલ લલ્લુભાઈ.

અમદાવાદ.

જન્મ અમદાવાદમાં. શ્રી વિશા મોઢ અડાળજી, તા. ૯-૧-૧૮૯૧ ના રોજ તેમના પિતાશ્રી શેઠ લલ્લુભાઈ મોતીલાલ તેમને સાત વર્ષના જ મૂખી ગોલોકવાસી થયેલા. પરિણામે તેઓ પોતાના પૂજ્ય દાદા શ્રી શેઠ મોતીલાલ હીરાબાઈની સંભાળ અને સીધી દેખરેખ નીચે ઉછર્યા હતા.

વિદ્યાભ્યાસ અમદાવાદની જાણીતી રાષ્ટ્રીય શાળા ધી પ્રોગ્રામટરી હાઈસ્કૂલમાં. સને ૧૯૧૪ માં મેટ્રીકની પરીક્ષા આપી.

વીસ વર્ષની યુવાન વયે તેઓશ્રી તેમના દાદા શેઠ શ્રી મોતીલાલ હીરાબાઈની 'ધી અમદાવાદ ટ્રેસરરિંગ મિલ્સ લી.' માં જોડાયા. અને એજન્ટ્સ પેટીમાં તેઓશ્રીના કાકાનું નામ જોડી રમણલાલ કનૈયાલાલની કંપનીમાં જોડામાં આવ્યું. ત્યારબાદ સને ૧૯૨૨ માં શેઠ મોતીલાલ હીરાબાઈએ "ધી મોતીલાલ હીરાલાલ મિલ્સ" નો વહીવટ લેતાં તેઓ તેમના વડીલ બંધુશ્રી શેઠ નરસિંહલાલ લલ્લુભાઈ સાથે વહીવટમાં જોડાયા. સને ૧૯૨૫ માં ભરૂચની ધી વીટલ મિલ્સ (ઈન લીકવીટીઝન) નો વહીવટ ડીરેક્ટર કોર્ટના સુપરવીઝન નીચે લીધો અને ત્યારથી શેઠ રમણલાલભાઈની સ્વતંત્ર મેનેજમેન્ટ શરૂ થઈ. ભરૂચની વીટલ મિલ્સ કોર્ટના દુકમથી વેચાઈ જવાથી સને ૧૯૨૮ માં અમદાવાદમાં ધી

વિંકમ મિલ્સ લી. ની સ્થાપના કરી. સને ૧૯૨૯ માં આ મિલ્સ તદ્દન નવી ઢગની મશીનરીથી શરૂ થઈ. તેઓ મેસર્સ રમણલાલ લલ્લુભાઈ લીમીટેડના નામથી સ્વતંત્ર વહીવટ કરે છે.

મિલ 'ઉદ્યોગમાં નાનપણથી જ અંપલાયુ' હોઈ તેનો તેઓશ્રીને બહોળો અનુભવ છે અને વહીવટ કરવાની તેમની ઝીણવટ અને કુનેહને અંગે જાણીતા થતાં બીજા મિલોએ તેમને પોતાની કાયરેક્ટરોની બોર્ડમાં લીધા છે.

કુતોલમાં આવેલી ધી છોટાલાલ મિલ્સ લી. માં તથા કડીમાં આવેલી ન્યુ છોટાલાલ મિલ્સ લી. માં તથા પેટલાદમાં આવેલી ધી રાજસ્થન નારણભાઈ મિલ્સ લી. તથા ધી કેશવ મિલ્સ લી. માં, અમદાવાદમાં ધી મોતીલાલ હીરાબાઈ મિલ્સમાં તથા પ્રાંત્રા કમીકલ વર્ક્સ લી. પ્રાંત્રામાં પણ કાયરેક્ટર છે. ધી ઇન્ટર નેશનલ બેંક ઓફ ઓરિન્ટ ઈંડીયા લી. અમદાવાદમાં તેઓ કાયરેક્ટર હોવા ઉપરાંત વાઈસ ચેરમેન છે.

અમદાવાદ મિલ માલિક મંડળની કાર્યવાહીમાં પણ જોડા રસ લઈ રહ્યા છે.

જેમ ઉદ્યોગમાં રસ લઈ રહ્યા છે તેમ જ ધાર્મિક કાર્યોમાં પણ તેઓશ્રી રસ લે છે.

બહેરા મંડળની શાળામાં કાર્યવાહી મંડળમાં તેમજ ગુજરાત વૈષ્ણવ સંજ્ઞાના ઝોનરરી મંત્રી, શ્રી કાશી વિશ્વનાથ મહા વિદ્યાલયમાં ઝોનરરી મંત્રી, તથા રણછોડલાલ છોટાલાલ સન્યાસ આશ્રમના ઝોનરરી મંત્રી છે.

અમદાવાદમાં (રખીગોલમાં) આવેલી હવની હોસ્પિટલ અને આરોગ્યભવન કે જે દેવાસના સુવિખ્યાત ડોક્ટર સર જેમ્સ રાબર્ટ્સની દેખરેખ નીચે કામ થઈ કરવામાં આવ્યું છે તેમાં તેઓશ્રી તન, મન અને ધનથી કામ કરી રહ્યા છે અને હોસ્પિટલ અને આરોગ્ય ભવનની કમિટીમાં વાઈસ ચેરમેન છે.

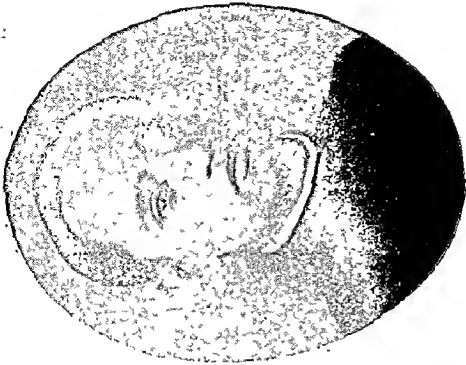
સમસ્ત મોઢ કામની કુળદેવી શ્રી મોઢેશ્વરી કે જે આજુરમા તાલુકા મોઢેરા ગામ પાસે આવેલાં છે તેમાં

શ્રી નામચંદ પ્રેમચંદ ન અમરાવાદ

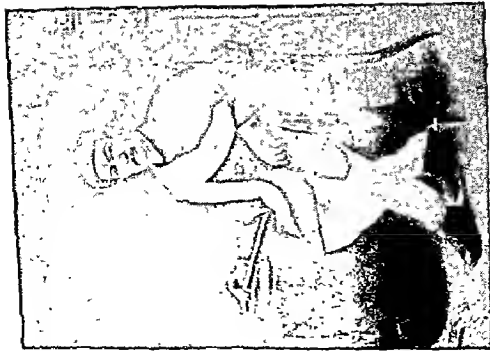

શ્રી ગોવિંદનાથ વેલ્લપીઆલ બાંધી ન અમરાવાદ

ચોડ શ્રી ચંદ્રકાન્ત ગોપીલાલ જાગસાપ્તિવાળા : અમદાવાદ

— રજત મહિત્સવ ચમકે —

ચોડ શ્રી ગોપીલાલ હીમલાલ જાગસાપ્તિવાળા : અમદાવાદ

— ચોડ મહોત્સવ —

શ્રી મોદેશ્વરી દેવસ્થાન સંસ્થામાં ચેરમેન તરીકે કામ કરે છે.

અમદાવાદ મિલ ઓનર્સ એસોસીએશનના પ્રતિનિધિ તરીકે બી. બી. એન્ડ સી. આર્થ. રેલ્વેમાં ધર્મિય એડવાઈસરી કમિટિના સભ્ય તરીકે પણ કામ કરે છે.

તેઓએ આખા ભારતવર્ષની મુસાફરી ઉપરાંત બ્રહ્મદેશ, સીબોન વગેરે દેશોમાં ફરી અનુભવ લીધો છે.

૨

સ્વ. શેઠ મોતીલાલ જગાભાઈવાળા.

અમદાવાદ.

જન્મતીથિ સંવત ૧૯૨૬ ના બાદરવા વદ ૩ તા. ૧૧-૬-૧૮૭૦. સ્વર્ગવાસ મિતિ સં. ૧૯૮૮ના મહા વદ-૮ તા. ૨૯-૨-૧૯૩૨. શેઠ જગાભાઈવાળાનું કુટુંબ અમદાવાદમાં પ્રથમ પંકિતનું તથા નામાંકિત ગણાતું હતું. શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકારે આ કુટુંબને એક પાલખી, ખાનો અને મથાલ આપેલાં. આ સરકાર તરફથી તેમને વર્ષાસન પણ મળતું. વેપારી આલમમાં પણ તેમને સારું માન મળતું હતું. અમદાવાદમાં સાત મહાજનનું નેતૃત્વ શેઠ જગાભાઈવાળા શેડીઆઓ ભોગવતા, અને અસારે હાલ પણ આ કુટુંબ માણેકચોકના સાને મહાજનના શેઠ તરીકે કામ કરે છે. અનેક સંસ્થાઓ તેમજ પોતાના સ્થાપેલા ખોડાદોરનો વહીવટ તેમના હસ્તક જરૂર સુધર રીતે ચાલ્યા કરે છે. તેમની ઉત્તમ કારકર્મિને લીધે જે પોળમાં તેઓ રહેતા તે 'જગાભાઈ શેઠની પોળ' તરીકે ગણાય છે.

સ્વ. શેઠ મોતીલાલ હરિલાલના પિતાશ્રીનું નામ શ્રીમાન શેઠ હરિલાલ ખુશાલભાઈ હતું. શેઠ હરિલાલભાઈ નવ વર્ષના બાળક શેઠ મોતીલાલને તથા તેમના મોટાભાઈ હિંમતલાલને મૂકી દેવલોક પામ્યા હતા. તેમના માતૃશ્રી સમરચંદ્રા તેમને અગિયાર વર્ષના મૂકી ગોલોક વાસી થયા હતા. શેઠ મોતીલાલે વડીલ બધુ હિંમતલાલની દેખરેખ નીચે મેટ્રીક સુધીના અભ્યાસ કર્યો.

મિલ વિષેનું પ્રથમ જ્ઞાન સંપાદન કરવા તેમણે મિલ જીન રોસ' સંપાદન કરવાની એક કૃતિ રચાવી.

પછી તેઓ ધી અમદાવાદ કૈસરે દિંદ મિલમાં તેની શરૂઆતથી કાયરેક્ટર તરીકે નિભાયા, અને તેમાં તેમણે જીવન પર્વંત કામ કર્યું. તેમણે 'ધી ઓખા સોલ્ટ વર્ક્સ' સ્થાપવામાં સારી જહેમત ઉઠાવી. તેના પણ તેઓ કાયરેક્ટર નિભાયા. વડોદરાની 'મહારાણી ગુલન મિલ' માં પણ કાયરેક્ટર તરીકે તેઓએ કામ કરેલું.

તેમણે શેઠ કનૈયાલાલ મોતીલાલ હીરાભાઈની બાગીદારીમાં 'ધી મિહારી મિલ્સ લિમિટેડ' નામની કાંપની મિલ સને ૧૯૩૦માં સ્થાપી, તેના સેક્રેટરી, ટ્રેઝરર્સ અને એજન્ટ્સ તરીકે મોતીલાલ હરિલાલની કુ. લી. ની નિમણૂક થઈ અને મીલની બધી-બધ-વસ્થા તેના મેનેજીંગ એજન્ટ્સ સ્વ. શેઠ મોતીલાલ હરિલાલ જગાભાઈ વાળાના હસ્તક સોંપાઈ. શેઠ મોતીલાલ તા. ૨૯-૨-૧૯૩૨ ના રોજ દેવલોક પામ્યા. હાલમાં તેમનાં પુત્ર શેઠ ચંદ્રકાન્ત મીલનો વહીવટ ચલાવે છે.

સને ૧૯૩૮ નાં વર્ષમાં અમદાવાદમાં મુજબ સરકારના વડા પ્રધાન જોનરેલ શ્રીકૃત ખેર સાહેબે ક્ષયનિવારણ ફંડની ઉદ્દ્યાતન ક્રિયા કરી તે વખતે તે કાર્યની સફળતા અર્થે રૂ. ૨૫૦૦૦ માટે જાહેર બાંધણી જનતાને અપીલ કરી. અમદાવાદમાં ક્ષયરોગનું પ્રમાણ મુકાબલે ઘટ્યું વધુ છે. અમદાવાદમાં ક્ષયનિવારણ હોસ્પિટલની ખાસ જરૂરિયાત હોવાથી ગં. સ્વ. નંદગવરી બેન તથા શેઠ ચંદ્રકાન્તે જોનરેલ શ્રીકૃત ખેર સાહેબની અપીલ ઝીલી લીધી અને 'શેઠ મોતીલાલ હરિલાલ જગાભાઈવાળા ક્ષયરોગ નિવારણ હોસ્પિટલ' એવું નામ આપીને આ હોસ્પિટલ બાંધવા અમદાવાદ જલ્લા સ્થાનવારણ ફંડને રૂ. ૨૫૦૦૦ ની સખાવત આપી છે.

સૂચના:—ક્ષયની હોસ્પિટલ બંધાઈ છે અને ચાલુ પણ થઈ ગઈ છે એ હકીકત સાચી છે.

૨

શેઠ ચંદ્રકાન્ત મોતીલાલ જગાભાઈવાળા

શેઠ ચંદ્રકાન્તનો જન્મ સંવત ૧૯૭૧ ના નવ-
રાત્રિના દિવસોમાં આસો સુદ ૮ તા ૨૭-૯-૧૯૧૪
ના રોજ અમદાવાદમાં જન્મીતા શ્રીમંત શેઠ મોતીલાલ
જગાભાઈવાળાને ત્યાં થયો છે. તેમના પિતાશ્રીની
નાદુરત તબીયતને લીધે તેમની આજ્ઞા મુજબ ૧૬
વર્ષની ઉંમરે કોલેજને છોડી, મીલનો અનુભવ, શેઠ
કનૈયાલાલ મોતીલાલ સાથે રહી લીધો. દાલમાં
તેમની સલાહ મુજબ પોતાની બિહારી મીલનો વહી-
વટ સારી રીતે ચલાવે છે. તેમના ૨૫. પિતાશ્રીની
ધ્વજા અનુસાર તેમના પિતાશ્રીના નામની અમદાવાદમાં
ક્ષય નિવારણ હોસ્પિટલ બાંધવા રૂ. ૨૫૦૦૦) ની
સખાવત જીલ્લા ક્ષય નિવારણ ફંડને કરી છે. જપાન
જઈ મીલ ઉઠોગનો વધુ અભ્યાસ કરી આવ્યા છે.

૭

શ્રીયુત ઉમેદલાલ પુરૂષોત્તમદાસ

મણિયાર, જામનગરવાળા.

જન્મ તા. ૧-૧૨-૧૮૬૨ ના રોજ જામનગરમાં
થયો હતો. તેમનું કુટુંબ સુવિખ્યાત, ખાનદાન અને
ધર્મપરાયણ છે. તેમણે ગુજરાતી તથા ઈંગ્લિશ મેટ્રી-
ક્યુલેશન સુધીની કળવણી તેમના પિતાશ્રી નડીઆદમાં
સરકારી નોકરીમાં હોઈ ત્યાં લીધેલ હતી. તેઓએ ઇ.
સ. ૧૯૦૮ માં મેટ્રિક્યુલેશનમાં પાસ થયા પછી
અમદાવાદમાં ગુજરાત કોલેજમાં અભ્યાસ શરૂ કર્યો.
અહિં જ ઇ. સ. ૧૯૧૨ માં બી. એ. ની પરીક્ષામાં
પાસ થયા હતા. બાળપણથી જ તેઓ ધણી શુદ્ધિ-
શાળી અને ચારિત્ર્યવાન હતા. તેમના શિક્ષકો તથા
સહાધ્યાયીઓના મત ઉપર વિનયી, પ્રેમાળ અને ચતુર
વિદ્યાર્થી તરીકે સારી છાપ પાડી હતી. સને ૧૯૧૫
માં એલ. એલ. બી. ની પરીક્ષા પાસ કરી સને
૧૯૧૬ માં અમદાવાદમાં વકીલ તરીકે ધણી શરૂ
કર્યો હતો. પરંતુ વકીલ તરીકે પોતાના અસીલો
જતાકરા માટે જે અનીતિ અને અસત્યનો આશ્રય

લેવો પડે છે (પછી તે થોડે અંશે હોય કે વધારે
પ્રમાણમાં હોય.) તે માટે તેમને બહુ ચીડ હતી,
તેથી તે ધણી છોડી દઈ વ્યાપારી લાઇનમાં ચાલ-
મણે તો તે અજમાવવાની ઇચ્છા થઈ અને પ્રભુ-
કૃપાથી અમદાવાદના નગરશેઠ કસ્તુરભાઈ તરફથી
કલકત્તામાં તેમની વ્યાપારની શાખા ખોલવાનું થતાં,
ત્યાંના મેનેજર તરીકે તેમને પસંદ કરી સને ૧૯૧૭
ના ડીસેમ્બરમાં મોકલ્યા. ત્યાં પાંચ વર્ષ રહ્યા, અહિં
પણ મોઢ શુભેચ્છક મંડળમાં ધણી સારો ભાગ લઈ
પોતાના સૌજન્યથી યાત્રિ બંધુઓને પોતાના તરફ
આકર્ષી લીધા હતા એટલું જ નહિ, પણ એક કાચની
મિત્ર મંડળ જમાવ્યું હતું; ઉપરાંત કેટલાક વ્યાપારીઓ
તેમની કાનુની સલાહ લેવા આવતા તો
તુરંત તે આપવા ઉપરાંત તે ખાતર વકીલ સોફીસ્ટીકેટ
કે બીજે કયાંય જવું હોય તો જાતે જતા હતા. તેમની
ખોલવાની છટા ધણી જ મધુર હોઈ બાળક, મુલાન કે
વૃદ્ધ સૌ કોષ્ટને આકર્ષી લેતા અને તેથી તેઓ અતિ-
પ્રિય થઈ પડ્યા હતા. તેઓ ધણી સદનશીલ હોવા
ઉપરાંત જાત મહેનતે અમગળ વધવાવાળા સ્વભાવના છે.
અહિં તેમના રાજકોટવાળા સૌ ન્યુમોનીઆથી ગુજરી
ગયા હતા અને બંગાળની શરદીવાળી પ્રકૃતિ હોઈ તેમને
પણ ન્યુમોનીઆના તાવની બિમારી થઈ હતી. પરંતુ
મિત્રોમાંથી અને સ્વમિત્રતાની આદતવાળા હોઈ પર-
માર્થમાં તેમને બચાવી લીધા હતા. તેમના શેઠનો
વિચાર કલકત્તામાં ડોક કરી સ્ટીમરો બાંધવાનું કામ
કરવાનું હતો. પરંતુ આપણી સરકાર આવી લાઇનનું
સ્વદેશી સાદસ નહિ ખેડવા દેવાના આમદવાળી હોઈને
ડોક મળી શક્યો નહિ, તેમજ પોતાની પ્રકૃતિને બંગા-
ળના હવાપાણી પ્રતિકુળ પડતા લાગવાથી તેઓ
અમદાવાદ આવ્યા આવ્યા. સને ૧૯૨૩ ના એપ્રિલ
માસમાં અત્રેના સુપ્રસિદ્ધ માતબર શેઠ મંગળદાસ
ગીરધરે તેમને ઇન્ડરડ્રીયલ બેંક ઓફ વેસ્ટર્ન ઈન્ડિયામાં
એક્ઝિક્યુટીવ તરીકે તથા કાનુની સલાહકાર તરીકે નીમ્યા;
અને ત્રણ વર્ષ પછી તેમની કુશળતા અને કામગીરી
કંઈ કરી તેમને બેંકની હેઝાઈસીસના મેનેજર નીમ્યા
જે હોદ્દો તેઓ આજ સુધી રૂ. ૫૦૦) પાંચસોના

માસિક પગારથી ભોગવી રહ્યા છે. તેમના શેઠને ધણી મોલો છે અને ધંધો મોટા પ્રમાણમાં છે. પોતાની બાહોશીથી તથા કાર્યદક્ષતાથી તેમજ ચારિત્ર્યથી શેઠી-આઓનો સંપુર્ણ વિશ્વાસ મેળવેલ હોય તેઓ તેમના ખાસ સલાહકાર પણ છે.

જો તેમણે વફીલાતનો ધંધો ચાલુ રાખ્યો હોત તો તેઓ આજે અમદાવાદના એક અગ્રગણ્ય વફીલ તરીકે ધણી ધીકતી કમાણી સાથે નામના મેળવી શક્યા હોત, તેમજ પૈસાના લોભે એક બેક ઝોડી બીજી બેકમાં નોકરી શોધી હોત તો પણ ધણી આગળ વધ્યા હોત. પરંતુ પૈસા કરતાં પ્રતિજ્ઞાને વધારે કિંમતી તેમણે ગણી છે અને તે જ કારણથી બીજી જગ્યાએ વધારે પગારથી ભાગણી થયા છતાં પણ પોતાના જૂના શેઠની મરજી વિરૂદ્ધ બીજે નહિ જવાનું તેમણે પસંદ કર્યું છે.

પોતાના ધંધામાં ઘણા શેઠાએલ હોવા છતાં આ માસિક માટે તન, મન, ધનથી સહાય આપતા રહ્યા છે તથા વ્યવસ્થાપક કમિટીના સભ્ય હોય વખતે વખત સલાહ આપતા રહે છે.

તેઓ સરળ હૃદયના, નીતિ અને ધર્મપ્રેમી, સત્ય વક્તા, કુટુંબવત્સલ, પોતાની યાતિ ઉન્નતિ માટે ધમસવાળા અને ઉદાર દિલના છે. જો કોઈ તેમની મદદની ઇચ્છા જણાવે તેને બનતી મદદ કરવા હંમેશાં તત્પર રહે છે. બેકની નોકરી ઉપરાંત તેઓ અમદાવાદની કોમર્શિયલ કોલેજમાં બેંકીંગના વિષય ઉપર લેક્ચરર તરીકે નામના ઝોનરેરીયમથી સેવા ભાવથી કામ કરે છે.

તેમના પિતાશ્રી રાવસાહેબ પુરૂષોત્તમદાસ સરકારી નોકરીમાં મુબઈ ખલાકાના વેટરનરી સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટના પર્સનલ આસીસ્ટન્ટ હતા અને ત્યાંથી સારું પેનશન લઈ રીટાયર્ડ થયેલા છે.

૭

શેઠ શ્રી કેશવલાલ લલ્લુભાઈ, ખંભાત.

તેઓ અત્રેની મોટા યાતિના સદ્ગુરુરથ છે. તેઓ ધર્મનિષ્ઠ અને લોક સેવામાં આગળ પડતો ભાગ લેનારા તેમ અત્રેના નામદાર નવાબ સાહેબના જનરલ દરબારમાં તથા ખાસગી દરબારના સભ્ય હોય

સારી નામના ધરાવે છે. તેઓ જનતાને ધાર્મિક શિક્ષણ આપવામાં પશ્ચિમનું આંધળું અનુકરણ ન કરવાના વિચારના છે અને તેમણે અત્રે એક સંસ્કૃત ધર્મ-શિક્ષણ પાઠશાળા ખોલીને બે વર્ષ સુધી તેનું રૂ. ૫૦) સુધીનું માસિક ખર્ચ પોતે આપીને ધર્મ સેવા બજાવી હતી. હાલ પણ તેમણે સ્થાપેલી શાળા ચાલુ છે અને તેમાં ધાર્મિક-શિક્ષણ અપાય છે.

સં. ૧૯૭૫ ની સાલમાં દુષ્કાળમાં ગરીબોને ઝોલી કિંમતે અનાજ આપીને તેમનો આશીર્વાદ લીધો હતો, તથા સં. ૧૯૮૩ની સાલમાં ગુજરાતના જલપ્રલય સમયે પૂર્ણ ઉદારતાથી ગરીબોને સારી સહાયતા કરી હતી. અત્ર, વસ્ત્ર તથા ધર બાંધવાનાં સાધનો વગેરે સસ્તી કિંમતે આપીને ગરીબોને મહાન આશ્રય આપ્યો હતો. હાલના આ મોંઘવારીના વિકટ સમયમાં પણ તા. ૧ જાન્યુઆરી ૧૯૪૨થી સસ્તા બાવે અનાજ આપવાની દુકાન ખોલી છે તે હજી ચાલે છે, આથી પ્રસન્ન થઈ નામદાર નવાબ સાહેબે તેમને “તાકીમે સરદાર”ની માનવંત પદવી આપી છે. ખંભાતમાં એવો કાષ્ઠપણુ ગરીબ નહિ હોય કે તેમને ન ઝોળખતો અથવા ન જાણતો હોય. ના. પંચમ જ્યોત્સ્ના ન્યુપીલીના ઉત્સવ પ્રસંગે તેમને ન્યુપીલી મેડલ આપવામાં આવેલો છે.

તેઓ મુંબઈના પાષપ અને હાડવેરના ગણીતા વેપારી છે, પરંતુ હાલમાં નિવૃત્તિ લાઇને ખંભાતમાં શાંતિમય જીવન ગાળે છે.

૭

કરાંચીના જ્ઞાતિબંધુઓનો ટુંક પરિચય.

વેપારી ભાઈઓ.

૧ શેઠ મણિલાલ મોહનલાલ લેન્ડલોડ અને બેન્કર. વિભાગનાં નેતા કામકાજ કરે છે. મૂળ વિરમગામના વૈ. ~~વિભાગનાં નેતા~~ નાથી આશરે સો વર્ષ ઉપર પ્રથમ ~~વિભાગનાં નેતા~~ શેઠ મણિલાલ સ્વભાવે ઉદાર, તડકો છંધડો ને

વિચારવાળા, અત્રેની દરેક જાહેર પ્રવૃત્તિઓમાં અમ પડે છે. રૂઝવણી માટે બહુ પ્રેમ છે. તેમણે અત્રે ગુજરાત વિદ્યાલયમાં વિદ્યાદાન માટે રૂ. ૨૦,૦૦૦ નું દાન કરેલું છે. અહિંના સમસ્ત ગુજરાતીમાં મોવડી જેવા તથા ગુજરાતી બેન્કના દસ વર્ષથી ચેરમેન છે. અનેક મિત્રો તેમજ બહોળી લાગવગ ધરાવે છે.

૨ રા. રા. હરીદાસ માણેકચંદ કોઠારી. (એસ. કોઠારીની કું.) લોખંડ સીમેન્ટના વેપારી. લેન્ડલોર્ડ. શરૂઆતથી હાઈવેર તથા સીમેન્ટની એક મોટી ઓશીસમાં ઉંચે દરજ્જે કામ કરતા. આજે તેઓએ પોતાની સ્વતંત્ર ઓશીસ કરેલી છે. મુળ વતન બીધખા. સુવાન અને સેવાભાવી છે.

૩ મેસર્સ કે. હીરાલાલની કંપની ગ્લાસવેર, આઈનાવેર, ઇનામલવેરમાં કરાંચીના મોટા હોલસેલ વેપારી. જેઓ પરદેશથી જથ્થાબંધ માલ મંગાવી. કૌંધ, પંજાબ, બહુચિસ્તાન, અફઘાનિસ્તાન તથા શરૂદ્ધ પ્રાંતમાં એજન્ટો દ્વારા વેચે છે. મુળ વતન ધનસામપુર, તાબે પ્રાંતપ્રા. તેમાં બાપ જોડાલાલ મનોરદાસ તથા અમરતલાલ મનોરદાસ તથા બાપ હીરાલાલ પ્રેમચંદ જોડાયેલા છે. આ લાંબનમાં શરૂઆતથી જ અને લગભગ પચીસ વર્ષનો અનુભવ હોવાથી કરાંચીના વેપારીઓમાં સાફ સ્થાન ધરાવે છે. જ્ઞાતિ બાપજો તથા મંડળ પ્રત્યે સારી લાગણી ધરાવે છે તથા કોઈ કાર્યમાં સારો ફાળો આપે છે.

૪ શ્રી મહેતા અમીચંદ લવણ-ગ્લાસવેર, ઇનામલવેર, આઈનાવેરના જથ્થાબંધ વેપારી તથા હાઈવેર લાંબનું પણ કામકાજ કરે છે. મુળ વતન (પ્રાંતપ્રા) માયક. અત્રે ધણી વખતનો વસવાટ અને જોડાણો અનુભવ તેથી વેપારી વર્ગમાં તેમનું સ્થાન અને પ્રતિષ્ઠા સારી ગણાય. જ્ઞાતિહિતના દરેક કાર્યમાં પહેલેથી આજ્ઞાન સુધી અપૂર્વ રસ લઈ પુરૂં કરનારા. ધર્મસુસ્ત, પુરા સેવાભાગના પરીક્ષા પા અને મંડળનું મહાન શરૂઆતથીવાદમાં વધીય તરીકે નત મહેનતનું હાનિપરંતુ વધીય તરીકે પેકવાય.

છતાપના માટે જે અનીતિ અને દ્વંદ્વસપારેખ. B.

Comm. અત્રેની કોટન એસોસીએશનના ડેપુટી સેક્રેટરીનો હોદ્દો ધરાવે છે. મુળ વતન પ્રાંતપ્રા. અહીં લગભગ પચીસ વરસનો વસવાટ. પહેલા જાપાની પેટી ટોચા-મેન્કા કપડાની ઓશીસમાં સારા હોદ્દા ઉપર હતા. હાલ રીલાયન્સ બ્રુકરોલ રટોર્સ તથા રેટચનર્સ, પબ્લીશરનો કાર્ય કરે છે. મંડળના દરેક કાર્યમાં તેમનો ફાળો સારો છે. મંડળના તેઓ સેક્રેટરી હતા ત્યારે તેમણે મંડળને અવરિચતપણે સારા પાયા પર મુકેલું.

૬ શ્રી. મહુકચંદ ઝીણાલાલ મહેતા મરચંદ અને લેન્ડલોર્ડ. મુળ વતન પ્રાંતપ્રા. તાબે હળવદ. ધણી વર્ષનીગત મહેનતથી આજે તેઓ પોતાનો સ્વતંત્ર કાર્ય આટો, ઘી, અને કરીયાણા વગેરેનો સારા પાયે ચલાવે છે. કોઈ પણ જ્ઞાતિસેવાના કાર્યમાં ખખર પડે કે તેઓ ઉભાજ હોય. મુગા કાર્યકર્તા અને મંડલ પ્રત્યે સારી લાગણી ધરાવે છે.

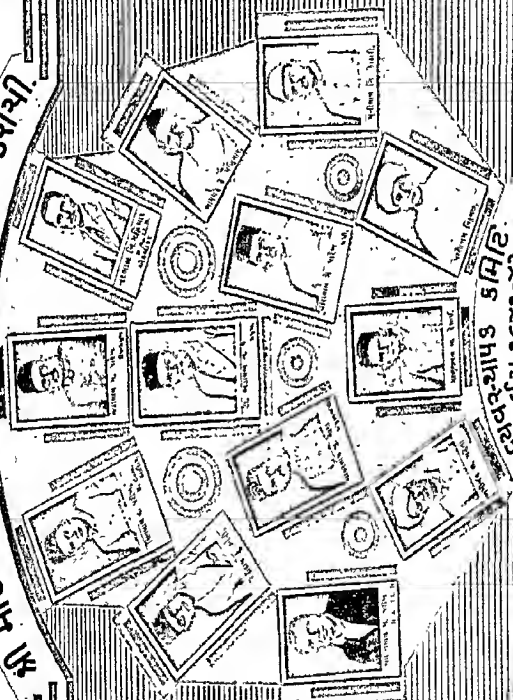
૭ શ્રી. મોહનલાલ જમનાદાસ પારેખ-હાઈવેર તથા પાંચપના મોટા વહેપારી. એમ. સુખદેવ. કું.ના

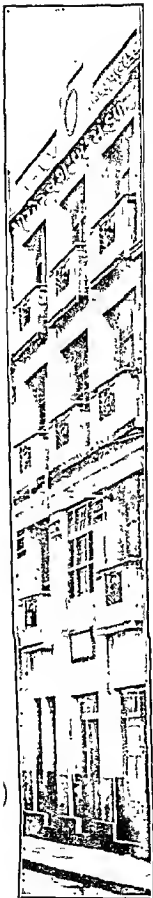
બાગીદાર. મુળ વતન ધંધુકા. જ્ઞાતિબાપજો પ્રત્યે સારી લાગણી ધરાવનારા, ઉત્સાહી અને સેવાભાવી છે.

૮ શ્રી. રણછોડદાસ લક્ષ્મીદાસ કાપડના વહેપારી. ગુજરાત સ્વદેશી રટોર્સના નામથી પોતાનો

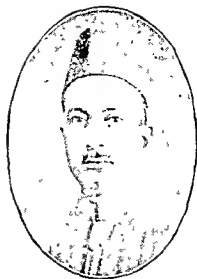
જાણિક શુભેચ્છક બન્ધુ મંડળ-કરાચી.

આપડ કમિટી
ઈ.સ. ૧૯૪૧-૪૨

શ્રી. બલ્લીલાલ મોહનલાલ વીરમાભવાળા
કરાંચી

શ્રી. દરીદાસ ભાણિકચંદ કામારી
કરાંચી

શ્રી. નરોત્તમદાસ વસ્તવદાસ : કરાંચી

સ્વતંત્ર ધધો કરે છે. મુળ વતન ધધુકા. અહીં ધધુ વરસથી વસવાટ છે.

૯ મેસર્સ ડાહ્યાલાલ બ્રધર્સવાળા ઝંકુ કામ્-સીના સિંધ, બલુચીસ્તાનના એજન્ટ. રા. રા. હાલાલાલ શાંતિલાલ બાવનગરવાળા સ્વભાવે મળતાવડા અને યાતિહિતના દરેક કાર્યમાં અગ્ર ભાગ લેનારા તથા કાળામાં પણ ઉદારભાવે મદદ કરવાવાળા છે.

૧૦ શ્રી. જગમોહનદાસ હરજીવનદાસ પારેખ. મુળ વતન ધ્રાંગધરા. મુંબાઈમાં અભ્યાસ કરેલ અને હાલમાં શેર બ્રોકર્સ તરીકે પોતાનો સ્વતંત્ર ધધો કરે છે.

૧૧ પારેખ શાંતિલાલ હરિલાલ મુળવતન સાયલા. જેઓ ત્રીભોવનદાસ એન્ડ કુ. ઇન્ચોર્જ પીએસ કરે છે તેમના ભાગીદાર. મંડળની ચર-આતથી તેઓએ સારી સેવા બજવી છે. ધણે વખત સુધી તેઓએ મંડળના સેક્રેટરી તરીકે કામ કરેલ છે.

૧૨ શ્રી. છગનલાલ મોહનલાલ શાહ મુળ વતન ધધુકા. ઢલીયરંગ ફોરવર્ડિંગ એજન્ટનું કામકાજ કરે છે.

૧૩ શ્રી. વોરા ચીમનલાલ ભગવાનજી ધ્રાંગધરાના વતની. કરાંચી સદરમાં ધણું વખતથી “હેપીથુક્ટોલ”ના નામથી અંગ્રેજી પુસ્તકો તથા છાપાઓનો વેચાણ કરવાનો ધધો કરે છે.

૧૪ શ્રી. પારેખ અમરતલાલ જગજીવનદાસ ભાડલાના વતની છે. ત્રીસ વર્ષથી તેઓ ધીનો ધધો કરે છે. વસવાટ પણ ધણે જુનો છે.

૧૫ શ્રી. મહેતા પાપટલાલ જગજીવનદાસ સરાવાળા. પીઈડીંગ કોન્ટ્રાક્ટરોમાં ધણું વખતથી તેઓ કામકાજ કરતા. તે લાઇનમાં અતુલ્ય સારો ગણાય. અત્યારે તેઓએ નાના પાયા ઉપર કોન્ટ્રાક્ટ લેવા શરૂ કર્યા છે. તેમજ કાપડની દુકાન પણ નાના પાયે ચલાવે છે.

૧૬ મેસર્સ પી. એચ. શાહની કંપની. ખીલખાના વતની છે, જેઓ અત્રે કમીશન એજન્ટ તરીકે કામકાજ કરે છે.

૧૭ શ્રી. લાલજીભાઈ જમનાદાસ દેશાઈ બાવનગરના વતની છે. તેઓ અત્રે દરેક જાતની તમાકુનો ધધો કરે છે. કાઠીયાવાડ સ્પેન્ડ એન્ડ ટોએકા કુ. (પ્રોપ્રાઇટર દેશાઈ બ્રધર્સ).

૧૮ રા. રા. ભાઈચંદ દેશાઈ મણિઆર. અત્રે લગભગ ત્રીસ વર્ષનો વસવાટ, મુળ વતન મોરબી. હીરાચંદ વેરસીમલની મથાહુર પેઢીમાં ચરઆતથી એક ભાગીદાર છે. સેવાભાવી અને યાતિ પ્રત્યે લા-મણીવાળા છે. ચાલુ સાલની મંડળની કાર્યવાહક સમિતિના સભ્ય છે.

૧૯ રા. રા. પરશોત્તમ વીઠ્ઠલજી મહેતા. મુળ વતન મોરબી તામે પાનેલી. કરાંચીમાં ધણે જુનો વસવાટ તેમનો ગણાય. મંડળના જુના કાર્યકર છે. હાલ એરેટ બ્રોકર તરીકે કામ કરે છે. યાતિનો કાષ્ટપણ ભાષ કરાંચીમાં નવો આવે તેને નોકરી ધધાસર ચલાવવાનું તેમનું ખાસ કાર્ય. અત્યારે વૃદ્ધ ઉંમર છતાં ઉત્સાહ યુવાન જેવો જ. ચાલુ સાલની મંડળની કાર્યવાહક સમિતિના સભ્ય છે.

ડોક્ટરો, વકીલો અને ટીપ્પીધારીયો

૧ શ્રી નરોત્તમદાસ વલ્લભદાસ અડાલજી. વતન ધોલેરા. કરાંચી સદરમાં ધણું વરસથી પોતાની પ્રેક્ટીસ સારી રીતે ચલાવે છે. સ્વભાવે મિલનસાર, યાતિ સેવા કરવામાં અગ્રપદે ભાગ લે છે. યાતિ બંધુઓની બિમારી વખતે ખાસ જહેમત લે. યાતિ હિતના દરેક કાળામાં તેઓ ઉદાર હાથે મદદ આપે છે. અત્યારે મંડળના પ્રમુખપદે છે. નિરાશિમાનપણું તેઓનો ખાસ ગુણ છે. યાતિજનોને તથા મંડળને શોગ્ય સલાહ આપનાર તેઓ છે. મંડળના મકાનમાં એક વિદ્યાર્થીવૃદ્ધ તેમજ નાવાની જગ્યા તેમજ ખીલ પરચુરથ કામમાં સારો ફાળો તેઓએ આપેલ છે. બહારના કાળામાં પણ તેઓએ કિંમતી વખતનો ભોગ આપેલ છે.

૨ ડોક્ટર કાલીદાસ હરખચંદ શાહ. જેઓ હાલમાં નાદુરસ્ત તબીબતને અંગે પ્રેક્ટીસ કરતા નથી.

* તાજેતમાં તેઓ સ્વર્નવાસી થયા છે.

દમણી સુધી તેઓ મંડલના દ્વારી હતા. હાલ નિવૃત્ત જીવન ગુજારે છે.

૩ રા. રા. દેવીદાસ કુલચંદ ગાંધી હાડ-વૈદ, હળવદના રહીશ છે. ટેલીગ્રાફ ઓફીસમાં કામ કરે છે. તેમજ હાડવૈદ તરીકે સારી નામના મેળવી છે. જ્ઞાતિ સેવાના કામમાં મમતા ધરાવે છે.

૪ રા. રા. નંદલાલ ત્રીલોચનદાસ મણી-યાર B. A. L. L. B. વતન મોરબી. મેસર્સ લોકુ-મલ નંદલાલ એડવોકેટના નામથી કરાંચીમાં ધણું વરસથી વકીલાત કરે છે. ગુજરાતી વકીલ તરીકે તેમની મિઠાશ સારી છે. જ્ઞાતિ દિતના કાર્યમાં તન, મન, ધનથી સેવા આપે છે; મિલનસાર સ્વભાવના છે.

૫ રા. રા. શાંતિલાલ મણિલાલ પારેખ B. A. L. L. B. સાયલાના રહીશ. તેઓ અત્રે ગુજરાત વિદ્યાલયમાં શિક્ષક તરીકે કામ કરે છે.

૬ રા. રા. કાંતિલાલ ભગવાનજી વોરા M. A. પ્રાગધાના વતની. તેઓ અત્રે ગુજરાત વિદ્યાલયમાં નોડાએલા છે.

૭ રા. રા. રતિલાલ પ્રાણીજીવનદાસ મહેતા B. Sc. ચીખલીના વતની. તેઓ અત્રે શ્રી ગુજરાત વિદ્યાલયમાં આસીસ્ટન્ટ હેડમાસ્ટર તરીકે કામ કરે છે.

૮ શ્રી. વૃંદાવનદાસ એસ. આર્ચુદરાજા B. A. તિરમગામ રેલ્વે ગુજરાત વિદ્યાલયમાં શિક્ષક તરીકે નોડાએલા છે.

❧

શ્રીયુત રણછોડદાસ વૃંદાવનદાસ—

રાજકોટ

જન્મ સંવત ૧૯૨૦ શ્રાવણ શુદ્ધ ૮ ના રોજ સાયલામાં. તેમના વડીલો સાયલામાં કારભાર કરતા. મૂળ વતન ધણુકા. ઇ. સ ૧૮૯૦માં એલ. એલ. બી. થઈ ૧૮૯૯ સુધી અમદાવાદમાં વકીલાત કરી, જે દરમિયાન કનૈઃ-મોરબી કમીશન કેસમાં તેમને વરા મળ્યો. પાલજીપુર એટર્મી તેઓ ૧૯૦૧ થી ૧૯૧૨ સુધી

દિવાન હતા. ૧૯૧૨ માં ગોંડલ સ્ટેટના દિવાન બની ત્યાં તે હોદ્દા ઉપર ૬૨ વર્ષ સુધી રહ્યા. વૈજ્યુવ ધર્મનું ખોળું જ્ઞાન તેઓ ધરાવે છે. અને તે વિષે પુષ્ટિ માર્ગોવ સિદ્ધાંત વિગેરે પુસ્તકો પણ લખ્યા છે. શ્રી નાયદ્વારા કમિટીમાં પણ તેમણે સક્રિય સાથ આપ્યો છે.

❧

શ્રી જીવજીલાલ મોતીચંદ: ચોરવાડ.
(હાલ મુંબઈ)

જન્મ-સં. ૧૯૩૮, અબ્યાસ ગુજરાતી જ. ૧૬ વર્ષની ઉંમરે સન ૧૯૦૦ માં કલકત્તા નોકરી માટે ગયા. એડ્યુમીનીયમનો વેપાર ૧૯૧૧ માં શરૂ કર્યો. યુદ્ધ બંધ થયા બાદ (૧૯૧૮ માં) એડ્યુ. કારખાતું જીવજીલાલ કંપનીના નામે ક્યું. અમેરીકાવાળા સાથે નોડાઈને ૧૯૨૯ માં જીવજીલાલ લી. ના નામે કારખાતું ક્યું. ચારેક વર્ષ બાદ એ કારખાના સાથેનો સંબંધ છોડ્યો, અને કાઠિયાવાડમાં હરિજન સેવક સંઘનું બે ત્રણ વર્ષ કામ ક્યું. પછી મુંબઈ રહ્યા. બે વર્ષ બાદ નાસિકથી ૬ માઇલ દૂર ત્રંબકના રસ્તા ઉપર ૨૦૦ એકર જમીન રાખીને તેમાં સફરજન, ચીકુ, દ્રાક્ષ વિગેરે વાવેલાં છે, ખેતીવાડીનો જખરો રોપ્યો છે. ચોરવાડમાં ૨૦ એકરનો સરસ ખગીચો છે જેની પાછળ કદેલા ખર્ચનું પુરતું ઉત્પત્તિ આવે છે. આમાં તેઓ જતી દેખરેખથી ફાળ્યા છે. સુકુંદ આયન વડે સર્માં પણ તેમનું દિત છે. જ્ઞાતિ ખંડુઓ તરફ સારી મમતા રાખે છે.

❧

શ્રી. રંગીલદાસ દામોદર ગાંધી.

નવસારી.

પ્રથમ સન ૧૯૦૮ માં રંજુન ગયાં. ત્યાં રૂ. ૩૦ થી ૩૦૦ સુધીની નોકરી મેમજી કાપડીઆને ત્યાં કરતા. તેમના છાંપ જગમોહનદાસ સન ૧૯૧૨માં રંજુન ગયા ત્યારે તેમને મેમજી શેઠની મદદથી શ્રી રંગીલદાસના એક મિત્ર પુરાણીઅન બ્રોવિઝન સ્ટોરવાળાને ત્યાં

માહિતિ લેવાની પછી ગિવ એન્ડ ટેક કંપની (Give and take Co.) સુરતી બરા બજાર રંગુનમાં શરૂ કરી. કેટલાક વખત પછી બીજા એક બાઇ શ્રી જેકીસનદાસ રંગુન આગા ત્યારે ધધો ખીજવાથી બાબુમાં બીજી દુકાન રાખી લીધી. પછી બીજા બે બાઇઓ અને શ્રી મોહનદાસ પણ રંગુન આવ્યા. ધધો સારી રીતે ચાલવાથી નવસારીના મોઢાં માલિયા યુવકોને રંગુન બોલાવી પોતાના સ્ટોરમાં રાખ્યા. તકલીફ વધારે જોર કરવું હોય તેમ સંજોગ વશાત્ રંગુનના એજ ધધાના બે મોટા વેપારીઓ નંબળા પણ અને “ગીવ એન્ડ ટેક” કંપનીના પ્રામાણિક વ્યવહારને લીધે વધારે ને વધારે ગ્રાહકો તેના તરફ આકર્ષાયા. ધધો એટલો બધો ખીજ્યો કે બાઇ રંગીલદાસને પણ નોકરી છોડી દેવી પડી અને આ દુકાનનું કામ સંભાળવું પડ્યું.

આ દુકાનની શરૂઆતમાં દુકાનનો રાજનો ખર્ચ રૂ. ૨) જેટલો હતો તે હાલ રૂ. ૫૦૦)નો રાજનો ખર્ચ થાય છે અને તેમાં લગભગ ૮૦ માણસો કામ કરે છે, જેમાં ૧૫ મોઢ વાણીયા અને ૧૦ બીજી કામના ગુજરાતીઓ છે. “આર્મિ નેવી”ની જાણીતી દુકાનની ઢાંચા આ સ્ટોર ચાલતો હોવાથી તેના ગ્રાહકોમાં યુરોપીયન, યુરેઝીયન, સરકારી નોકરો અને શ્રીમંત માલદાર અને પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબોનો સમાવેશ થાય છે. આ કંપની પાસે અમેરિકા અને યુરોપના બીજા પ્રદેશોની ઘણી એજન્સીઓ છે. આ સ્ટોર વાર્ષિક ૨૫ લાખનો વેપાર કરે છે. નફામાંથી દસ ટકા સખાવતમાં વપરાય છે. બાકીના નેવું ટકામાંથી પાંચ બાઇઓને ૧૫ ટકા અને ૬ ફી બાગ એટલે ૧૫ ટકા સ્ટોરના દેશી સ્ટાફ વચ્ચે બોનસ તરીકે વહેંચાય છે. પગાર કરતાં પણ બોનસની રકમ વધારે થાય છે.

રંગુનથી છ માઇલ દુર ‘બાઉકો’ નામની હિંદુ કોલોની છે. તેમાં માલિક માટે ત્રણ બંગલા છે અને સ્ટાફ માટે ચાલી છે. તેમાં રહેવાનું મફત, લાઇટની સગવડ, ટેલીફોનની સગવડ તથા આવવા જવાનું ગાડીલાડું પણ મફત આપવામાં આવે છે. શ્રી જેકી-

સનદાસનો પુત્ર શ્રીચંદ્ર તથા લલિતભાઈના પુત્રો હાકારદાસ તથા શાંતિદાસ અને શ્રી રંગીનદાસના પુત્રો રમણદાસ તથા રસિકદાસ છે “ગીવ એન્ડ ટેક” કંપનીની મુદર પ્રગતિ માટે ખરા ધન્યવાદ શ્રી રંગીલદાસભાઈને ધોરે છે. આ સ્ટોર ઉપરાંત ‘ઓરીયન્ટ ટ્રેડિંગ કંપની લીમીટેડ’ જે મુળ જાપાની પેદા હતી તે તેમણે સન ૧૯૩૨ માં ખરીદી લીધી હતી. તેમાં બાટલીઓનો મોટા પાયા ઉપર વેપાર ચાલે છે. તેમજ જાપાનીઝ દવાઓ વિશેષ રાખવામાં આવે છે. આ દુકાને પણ વાર્ષિક ૩ થી ૪ લાખનો વેપાર થાય છે.

૭

ડૉ. અમૃતલાલ પિતાંબરદાસ વોરા.

એલ. સી. પી. એસ.

દશા અગ્રજાળ મુળ રાજકોટના. હાલ ઉંમર ૫૫ વર્ષ, ડૉક્ટરી પરીક્ષા પસાર કરીને લગભગ ૧૯૧૨ માં

ગવર્નમેન્ટ મેડીકલ યુપીસ તરીકે દાખલ થયા. ૧૯-૧૮ થી ૨૧ સુધી ફ્રેન્ડીયર મીડીટરી સર્વિસમાં બદલુ હતા. સરકારી નોકરીમાં ૨૪ વર્ષ થયાં. મુંબઈના ગવર્નમેન્ટ હાઉસમાં ડૉક્ટર હતા. પછી ચાણાની મેન્ટલ હોસ્પિટાલમાં અને ત્યાર બાદ હાલ ગદિર છે.

શ્રીયુત ભગવાનદાસ મોતીચંદ દોશી.

ખી. એ.

જન્મ તા. ૨૧-૧-૧૮૮૫, રાજકોટમાં. દશા માંડળીઆ. ૨૦ વર્ષની ઉંમરે ખી. એ. ની પરીક્ષા પસાર કરી, સેકન્ડરી ટીચર્સ ટ્રેનિંગ કૉલેજમાં ડીપોમાં લખને ૧૯૦૬ ના નવેમ્બર માસમાં તેઓ મુંબઈ સરકારી કેળવણી ખાતામાં જોડાયા હતા.

છેલ્લાં મહાન યુદ્ધમાં રાજકોટની રાજકુમાર કૉલેજમાં યુરોપીયન શિક્ષકની જગ્યાએ સને ૧૯૧૪ માં તેમની નિમણૂક થયેલ. ત્યાંથી સને ૧૯૧૬ ની સાલમાં સદગત મહારાજ બ્રમસાહેબ રણુજીતસિંહજીએ શ્રીયુત દોશીની જામનગર રોટની વિદ્યાધિકારી તરીકે પસંદગી કરી હતી.

કેળવણી અધિકારી તરીકે તેમણે રોટની અંગ્રેજી તથા ગુજરાતી નિશાળો માટે નીતિ બોધપાઠનાં પુસ્તકો તથા ખેતીવાડીના અભ્યાસક્રમનાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કર્યાં હતાં. તેઓ સને ૧૯૩૭ માં મુંબઈ સરકારના કેળવણી ખાતામાં પાછા ફરતાં અમદાવાદ ડીસ્ટ્રીક્ટની લોકલ બોર્ડે તેમની નિશાળોના એકમોની સુદૃઢીય વ્યોજી-સરતરીકે પસંદગી કરી નિમણૂક કરેલ. આ જગ્યાએથી તેઓ ૧૯૪૮ના જાન્યુઆરી માસમાં રીટાયર્ડ થયેલ છે.

શ્રી અખિલ હિંદ મોઢ વણિક સંમેલનની ખીજ એકંક વખતે શ્રીયુત દોશીએ માળવાની મોઢ યાત્રિનો પ્રતિદાસ તપાસી, તેમની સ્થિતિ વિષે નિષ્ણ વ કરવા નિમાએલ સમિતિના પ્રમુખ તરીકે અમુલ્ય સેવા બજવી હતી. તેઓ અમદાવાદથી રીટાયર્ડ થતાં ઉર-પુરના નામદાર મહારાજાએ શ્રી નાયદારા દીક્ષાપત મહારાજશ્રીના ગાર્ડિયન તરીકે તેમની પસંદગી કરેલ છે. તેઓ સગીર દીક્ષાપત મહારાજશ્રીનું ચારિત્ર્ય ધરવાની કામગીરીમાં પોતાની શક્તિને ઉપયોગ કરે છે.

૨

રાવસાહેબ ખીમચંદ હરજીવનદાસ વોરા.

એલ. સી. ઇ.

જન્મ પ્રાંતમાં તા. ૩૦-૧૨-૧૮૮૭ ના રોજ.

હાલ નિવાસ મુંબઈમાં. પ્રાથમિક કેળવણી પ્રાંતમાં લખને રાજકોટમાં મેટ્રીક થઈ, જાવનગર તથા જુનાગઢમાં પ્રીતિયસ અને ઇન્ટરમીડીએટનો અભ્યાસ કરીને પુનામાં ૧૯૦૯ ના ડીસેમ્બરમાં એલ. સી. ઇ. ની ડીગ્રી મેળવી. ૧૯૧૦ ના નવેમ્બરમાં સરકારી નોકરી સ્વીકારી. જાવરસીપરથી માંડીને આસિસ્ટન્ટ એન્જીનીયરના હોદા ઉપર અમદાવાદ, પુના, શીલાપુર, મુંબઈ વગેરે સ્થળે રહી પછી ધારવાડ જીલ્લામાં એક્ઝીક્યુટીવ એન્જીનીયરના હોદા ઉપર આવ્યા. હાલ મુંબઈ છે. ૧૯૩૨ માં સરકાર તરફથી તેમને રાવસાહેબનો ઈતિહાસ મળ્યા છે.

તેમને સંતતિમાં ચાર પુત્રો તથા એક પુત્રી છે. મોટા પુત્ર મગનલાલ ખી. ઇ. થયેલ છે અને મુંબઈમાં આર્કિટેક્ટ એન્ડ એન્જીનીયર તરિકે સ્વતંત્ર કામ કરે છે. બીજા પુત્ર મનહરલાલ એમ. એ. એલ. એલ. ખી. છે અને વોરા એન્ડ કું. લિમિટેડ (પબ્લીશર્સ) તરિકે મુંબઈમાં કામ કરે છે. ત્રીજા પુત્ર મનસુખલાલ એમ. ખી. ખી. એસ. છે અને ચોથા પુત્ર કનૈયાલાલ ખી. કોમ. થયા છે.

૨

શ્રીયુત મગનલાલ મોતીચંદ દોશી.

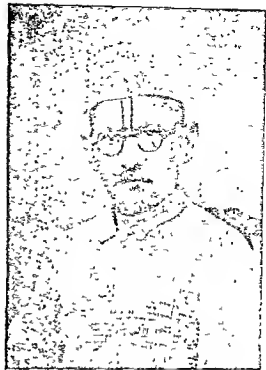
ખી. એ. એલ. એલ. ખી.

દશા માંડળીઆ. જન્મ તા. ૨૧-૧-૧૮૯૧ ના રોજ રાજકોટમાં. સને ૧૯૨૦ માં વિલ્સન કૉલેજમાંથી ખી. એ. ની પરીક્ષા પસાર કર્યા પછી તેઓએ એક વર્ષ રાજકોટની હાઈસ્કૂલમાં શિક્ષક તરીકે અને એક વર્ષ રોટ મિડલ સ્કૂલના હેડ માસ્ટર તરિકે નોકરી કરી. ૧૯૧૩માં તેઓ કાઠીવાવાડ પોલીટીકલ એજન્સીની નોકરીમાં જોડાયા. ૧૯૧૪ થી ૧૯૧૮ સુધી રાજકોટની રાજકુમાર કૉલેજમાં એસિસ્ટન્ટ શિક્ષક તરીકે તેમજ કામ કર્યું.

૧૯૨૦-૨૧ માં બસરા પોર્ટ ડિરેક્ટરેટમાં તેમની નિમણૂક થયેલ. આ વખતે તેમણે ત્રણ માસ સુધી ઇરાની અખાતના નાકા પર આવેલ 'ફાઈ' બંદરના

દી. બ. ચુનીલાલ માણેકલાલ ગાંધી : સુરત

શ્રીયુત મધુસાહસ ભક્ષિદાસ પારેખ : મુંબઈ

શ્રીયુત લલિતમોહન ચુનીલાલ ગાંધી : સુરત

મોહ મહોદય : રાજમહોદય અંક

સ્વ. મનોરસાઈ મહાદેવભાઈ પારેખ : પ્રાંચકા

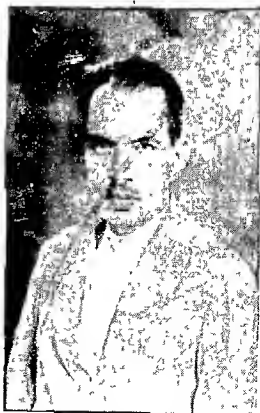
૨૫. મહેતા કાળીદાસ દેવજીભાઈ : જામનગર

૨૬. શ્રી યોગેશ્વરભાઈ ભાણેશ્વર : જામનગર

શ્રીયુત હરજીવનદાસ ડોસાભાઈ શેર દલાલ
મુંબઈ

શ્રીયુત દાનકાદાસ ભાણેશ્વર શ્રી બી. જી.
જામનગર

પોટ' ઓફિસર' તરિકે કામ કરેલ.

૧૯૨૧ ના ડિસેમ્બરમાં રાજકોટ ખાતે બરાએલ સમસ્ત મોઢ યાત્રીની કોન્ફરન્સમાં અગ્ર ભાગ લઇ, રાજકોટની મોઢ વલ્લિક બોર્ડિંગની સ્થાપના કરવામાં સારા રસ લીધો હતો. તેઓ આ બોર્ડિંગની વ્યવસ્થા અને દેખરેખ રાખવામાં હજી પણ સક્રિય ભાગ લે છે.

૧૯૨૨માં એડન રેસીડન્સીમાં તેઓ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ તરિકે નિમાએલ, પછીથી લાલ સમુદ્રમાં આવેલ કામરાન ટાપુમાં તેઓ એસિસ્ટન્ટ પોલીટીકલ એજન્ટ તરિકે સને ૧૯૨૩ માં નિમાયા. આ હોદ્દો આઠ માસ ભોગવ્યા બાદ ઇન્ચેકેપ કમિટીની બલામણીથી, એડન રેસીડન્સીના અમલદારની જગ્યા કમી થતાં તેમને પાછું ફરવું પડ્યું.

તેમણે પાંચીસ વર્ષની વયે કાયદાનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો અને ૧૯૨૫ ની સાલમાં એલ. એલ. બી. ની પરીક્ષા પહેલે નંબરે પસાર કરી.

તેઓ ૧૯૩૮માં વેસ્ટન ઇન્ડિયા સ્ટેટસ એજન્સીમાં સમજાજ તરિકે નિમાયા, ડિસ્ટ્રીક્ટ અને સેશન્સ જજની જગ્યા જે અનુભવી સીનીયર સિવિલિયન અમલદારથી પુરવામાં આવે છે તે હંગામી ખાલી પડતાં, તેમની પસંદગી કરવામાં આવી હતી. હાલ તેઓ સજ જજનો હોદ્દો ભોગવે છે.

❧

રાવસાહેબ પુરુષોત્તમદાસ દેવજીભાઈ

મણિયાર.

છ. બી. વી. સી.

જામનગર-જન્મ સં. ૧૯૨૩ ના શ્રાવણ સુદ ૫. ઇ. સ. ૧૮૯૨ થી ૧૯૧૦ સુધી એકા ઇસ્લામાં લોકલ બોર્ડની નોકરીમાં નિમાયા. ઇ. સ. ૧૯૧૦ થી ૧૯૧૨ સુધી અમદાવાદની હોસ્પીટલમાં, ૧૯૧૩ નાસિકમાં અને ત્યાર પછી ૧૯૨૫ સુધી વેટરનરી ઇન્સપેક્ટરના હોદ્દા ઉપર રહી તેઓ નિવૃત્ત થયા. એજ સાલમાં તેમને રાવસાહેબનો પ્રકાશ મળ્યો; જે વખતે જામનગરના યાત્રીજનો તરફથી તેમને

માન પત્ર આપવામાં આવ્યું હતું. તેઓ પરાપદારી, યાનપિપાસુ તથા યાત્રિકિતચિંતક છે.

❧

શ્રી. બગવાનજીભાઈ દેવજીભાઈ

મણિયાર-જામનગર.

જન્મ સંવત ૧૯૩૭ ના બાદરવા શુદ્ધ ૯ ના રોજ થયો હતો. તેમના પિતાશ્રી સુસ્ત શિવ બ્રહ્મ હતા અને જામનગરની યાત્રીમાં એક પ્રતિષ્ઠિત શૃદ્ધથ હતા. શ્રીયુત બગવાનજીભાઈએ સં. ૧૯૫૬ માં મેટ્રીકની પરીક્ષા પસાર કરી અને સં. ૧૯૬૧ માં વકીલની પરીક્ષા પસાર કરી અને જામનગરમાં વકીલાતની શરૂઆત કરી. સંવત ૧૯૬૭માં ત્યાંના સ્ટેટમાં આસી. દરઆરી વકીલની જગ્યાએ તેમની નિમણૂક થઇ. તે પછી દરઆરી વકીલનો હોદ્દો ભોગવી હાલમાં તેઓ પસંનલ આસી. ટુ ધી હીવાન સાહેબનો હોદ્દો ભોગવે છે.

રાજકોટમાં જ્યારે આપણું અખિલ મોઢ વલ્લિક સંમેલન બરાયું હતું ત્યારે તેઓશ્રીએ બીજા સંમેલન માટે જામનગર તરફથી આમંત્રણ આપેલું અને તે સંમેલનના સેક્રેટરી તરીકે ઉત્તમ સેવા બજાવી સંમેલનને ફોટોગ્રાફી પાર વિતાવું હતું. આ વખતે માલવીય બંધુઓના વૈચિત્ર્યનો નિર્ણય કરવા માટે એક કમિટી નિમાવીને તેમણે સત્યશોધન કરાવવામાં ઘણી જ જોડમત ઉઠાવી હતી.

તેઓશ્રી એક સાચા યાત્રી હિતેન્દ્ર અને પરાન પકાર પરાયણ પુરુષ છે. તેમણે યાત્રી સુધારણા અર્થે એક નવું બંધારણ ઇચ્છ્યું હતું અને દસ શૃદ્ધથોની કમિટી દ્વારા યાત્રીનો વહીવટ સુચવરિયત કર્યો હતો. કળવણી ફંડ તથા નિરાશ્રિત ફંડની પણ સ્થાપના કરી છે. આ પ્રમાણે હર ક્રમેય યાત્રી હિતના કાર્યમાં ઉત્સાહ ભર્યો ભાગ લે છે; ત્યાંના યુવક મંડળ તથા યાત્રિકિતવર્ધક મંડળના તેઓ મુખ્ય નેતા તરીકે સેવા આપે છે.

યાત્રી સેવા ઉપરાંત સાર્વજનિક સેવાના કામોમાં

તેઓશ્રી ખૂબ રસ લે છે. શ્રી આનંદાઆવાની જગ્યા, આનાથાશ્રમ અને ધોરીવાવ સેનિટરીયમની વ્યવસ્થા પણ તેઓશ્રીના હાથમાં છે.

૪

ડૉ. લક્ષ્મીદાસ રણુછોડદાસ મહેતા.

એમ. બી. બી. એસ.

જામનગર.

જન્મ તા. ૨૧-૨-૧૮૯૩ માં. જામનગરમાં આપણી જ્ઞાતિમાં તે સીનીયર એમ. બી. બી. એસ. છે. તેના પિતાશ્રીએ નવાનગર રોટની હાંઓ વખત વકાદારી અને પ્રમાણિકતાથી નોકરી કરી સારી નામના મેળવેલ. તેઓ જામનગરમાં શિક્ષિત, સંસ્કારી અને પ્રતિષ્ઠિત ગણાતા મહેતા કુટુંબના છે. સને ૧૯૧૦ માં મેટ્રીકની પરીક્ષા પસાર કરી. પછી આપણી મુઆઈની ધોર્મીંગમાં દાખલ થઇ સને ૧૯૧૧ માં પ્રોવીઝસમાં પાસ થઇ ટ્રાંક મેડીકલ કોલેજમાં વૈદકીય અભ્યાસ માટે જોડાયા. સને ૧૯૧૭ માં સેકન્ડ ક્લાસમાં પાસ થયા. પ્રથમ મધ્ય પ્રાંતમાં આસીસ્ટન્ટ સર્જન, પછી નવાનગર રોટ ખંભાળીયા હોસ્પિટલના મેડીકલ ઓફીસર અને છેવટે રૂ. ૪૫૦) ના પગારે ભરૂચ જિલ્લામાં ટુર્ડિંગ મેડીકલ ઓફીસર તરીકે કામ કરેલ, પણ તેમનું સ્વતંત્ર માનસ નોકરીને અનુકૂળ નહિ થતાં ૬ વર્ષ નોકરી કરી છેહાં વીસ વર્ષ થયાં પોતાનો સ્વતંત્ર ધધો ચલાવે છે. તે સાદા, સંસ્કારી, સંયમી અને ઉદાર વૃત્તિવાળા છે. આપણી જ્ઞાતિમાં સને ૧૯૩૧-૩૬ સુધી જોનરરી સેક્રેટરી તરીકે કામ કરેલ. તે દરમ્યાન જ્ઞાતિનો વહિવટ નર્વા ધોરણ ઉપર મૂકેલ. દશ વર્ષ થયાં નહિ છપાવેલ સુધારા વધારા સહિત લઢાણુની નવી ટીપ તથા કેળવણી ફંડોના હિસાબ અને કમિટીના બે વર્ષના કામકામના વિગતવાર રીપોર્ટ ઉપરોત્ત જ્ઞાતિના હિસાબનું તા. ૨૪-૧-૩૭ સુધીનું સરવૈયું છપાવી પ્રસિદ્ધ કરી લઢાણુ દીઠ એક એક નકલ દરેક જ્ઞાતિએકને મોકલાવેલ છે. જ્ઞાતિમાં લગ પ્રસંગે લક્ષવાળા પાસેથી

ફાળો કરાવી ચાર જ્ઞાતિ મોજનની પ્રથા પણ ચાલુ કરેલ છે. આ વહિવટ દરમ્યાન રૂ. ૧૪૦૦૦) ને આશરે કેળવણી, રીપેર કામ, કામ વાસણ તથા આપણી નવી ખરીદેલ શ્રી ગુરૂ દત્તાત્રયવાળી જગ્યામાં બાંધકામમાં વાપર્યા. આ બાંધકામ માટે જ્ઞાતિ પાસે એક પ્રતિષ્ઠિત જ્ઞાતિ બાઇઓની કમિટી નીમાવી બાંધકામ કરાવ્યું જેનો સવિરતર હિસાબ તા. ૧-૧-૧૯૩૭ ના રોજ છપાવી પ્રસિદ્ધ કરી લઢાણુ દીઠ એક એક નકલ આપાવી. આ બાંધકામ માટે આપણા જ્ઞાતિ બાઇઓ પાસેથી ફાળો ઉધરાવવામાં સતત પ્રયાસ કર્યો અને નવો કર લઢાણુ દીઠ નહિ નાખતાં ખુશીથી આપી શકે તેવા બાઇઓ પાસેથી રકમ ભરાવી. લખવાની બાગે જ જરૂર છે કે આ બધાં કાર્યમાં કમિટીઓના પૂર્ણ સહકાર મળેલ.

‘મોઢ મહોદય’ માં સામાજિક તથા વૈદકીય વિષય બાબતના વિચારો વારંવાર દર્શાવે છે. ‘શ્રી જ્યોતિ મિત્રમંડળ’ના પ્રમુખ, શ્રી જામનગર મોઢ જ્ઞાતિ સહાયક મંડળની કાર્યવાહક કમિટીના મેમ્બર, શ્રી જામનગર મેડીકલ સોસાયટીના ઉત્સાહી મેમ્બર, શ્રી ગુલાબકુંવરળા ઇન્ડિન્ટ વેદફેર એસોસીએશનની જનરલ કમિટીના મેમ્બર અને નામદાર શણી સાહેબાએ બાળકોને અપાતા દુધની વ્યવસ્થા માટે નીમેલ સ્પેશીયલ કમિટીના મેમ્બર. શ્રી નવાનગર રોટ વૈદ સભામાં પણ સારો રસ લે છે. શ્રી જામનગર મોઢ જ્ઞાતિ સહાયક મંડળના મેમ્બર તરીકે આપણા ગરીબ જ્ઞાતિબાઇઓને મફત દવા આપે છે. શ્રી જામનગર મોઢ યુવક એમેચ્યુર ક્લબમાં તથા બાળ-સપ્તાહ-બાળસંમેલન અને પ્રદર્શનમાં પણ સારો રસ લીધેલ છે અને બનતી સહાય આપેલ છે.

૪

શેઠ દ્વારકાદાસ માણેકચંદ બી. એ.

જામનગર.

જન્મ સને ૧૮૯૬માં ખાનદાન તેમજ ગર્ભ શ્રીમંત શેઠ કુટુંબમાં થયેલ છે. તેમના પિતાશ્રી માણે-

કચંદ મદનજી નવાનગર રોટ જમદારખાનાના સુપ-
રીન્ટેન્ડન્ટ હતા, જે જગ્યા ખાસ વિશ્વામુ અને
ખાનદાન વ્યક્તિને આપવામાં આવે છે. સને ૧૯૧૧
માં મેટ્રીક થયા. જુનાગઢ બાહુદીન કોલેજમાં પ્રોવી-
અસથી બી. એ. સુધીની પરીક્ષા સેન્ડ કલાસથી
પાસ કરેલ. બી. એ. સને ૧૯૧૬ માં થયા. જમ-
નગરમાં પોલીસ કમીશનર સાહેબની ઓફીસમાં સને
૧૯૧૮ માં નોકરી મેળવી અને ત્યારથી તેજ ખાતામાં
સીરસ્તેદાર અને હેડ ક્લાર્કની જગ્યા ઉપર છે. સેન્ટ
ગોન એમ્બ્યુલન્સ એસોસીએશનની પરીક્ષા જુનાગઢમાં
સને ૧૯૧૪ માં બીજે નજરે પાસ કરેલ છે. યાત્રિના
કાર્યમાં પણ ખુબ રસ લે છે. યાત્રિની કમિટીના
ઓનરરી સેક્રેટરી છે.

શ્રી. હરજીવનદાસ ડોસાબાઈ મણિયાર. શેરદલાલ, મુંબઈ

જમનગરના વતની. જન્મ સંવત ૧૯૫૬ ના
ભાદરવા શુદ્ધ ૫. અબાસ મેટ્રીક સુધી. મુંબઈમાં ધંધે
લાગ્યા. શેર બજારમાં કામકાજ શરૂ કર્યું. રફતે રફતે
ધંધામાં ફળીભૂત થયા. ૧૯૩૭ માં શેરબજારનું કાર્ડ
મેળવી રેગ્યુલર થયા. શ્રી નગરીયા મોઢ શુભેચ્છક
મિત્રમંડળના સેક્રેટરી તરીકે ૧૯૨૧ થી ૧૯૩૦
સુધી સેવા આપી. રાજકોટ બોર્ડિંગના ફાળા માટે
રાજકોટ ડેપુટીશન સાથે ૧૯૨૬ માં સાથે ફરી
ફાળામાં સારી સેવા આપી હતી. કંદીવલીમાં ન્યાં હાલ
તેઓ રહે છે તે કંદીવલીના હિતવર્ધક મંડળના ૧૯૩૯
૧૯૪૦ એમ બે વર્ષ સુધી પ્રમુખ હતા તથા ત્યાંના
સ્વાખાનાને વાર્ષિક ગ્રાન્ટ આપે છે. જમનગરમાં
પણ નાની નાની સેવા કરે છે.

સ્વ. શેઠ પોપટલાલ માણેકચંદ. જમનગર.

જન્મ સં. ૧૯૨૮ ના કાર્તિક સુદ ૭. તેમની
પિતાશ્રીએ નવાનગર રોટના જમદારખાનાના સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ

ન્ડન્ટ તરીકે પ્રમાણિકતાથી લાંબી સેવા બજાવી હતી.
સદ્ગતે કમીશન એજન્ટનું કામકાજ ૧૯૧૪ માં શરૂ
કર્યું હતું, તથા રફતે રફતે કામની કુનેહ તથા પ્રમા-
ણિકતાથી ધંધામાં ફળીભૂત થયા હતા તથા પોપટલાલ
ધીવાળા તરીકે નામના મેળવી હતી. ૧૯૩૪ માં
તેમના અવસાન પછી તેમના બહે પુત્રોએ પણ ધંધાને
બહુ પ્રમાણમાં ખીલવ્યો છે તથા તેઓની ગણના
એક પ્રમાણિક પ્રતિષ્ઠિત વેપારી તરીકે છે. સદ્ગત
શ્રી 'મોઢ મહેસવ'ના આશ્રયદાતા તથા ધાર્મિક વૃત્તિ-
વાળા હતા.

સ્વ. કાલીદાસ દેવજીભાઈ. જમનગર.

જન્મ સં. ૧૯૧૧ના ભાદરવા વદ દશમ. જીવ-
નની શરૂઆતમાં તેમની આર્થિક સ્થિતિ સાવ સામાન્ય
હોવાથી ફક્ત શુદ્ધરાતીનો અભ્યાસ કરેલ.

માસિક રૂપીઆ ચારના પગારથી તેમણે જીવનની
શરૂઆત કરી, નવાનગર રોટમાં લેવાતી કાપડાની
પરીક્ષા પસાર કરી, રફતે રફતે ન્યાય ખાતામાં નોકરી
મેળવી, અને ફર્સ્ટ ક્લાસ માસ્ટરટેક તરીકે ધણી વર્ષો
નોકરી કરી. નોકરીમાં પ્રમાણિકતા એકજ એમનું ધ્યેય
હતું અને ઇશ્વરે પણ તેમની ખાવન વર્ષની લાંબી
નોકરીમાં એ જળથી રાખવા સામર્થ્ય આપ્યું હતું.
તેમની પ્રમાણિકતાનો જાણવા જેવો એક દાખલો છે:-

વર્ષો પહેલાં ખંભાલીવામાં એક ખૂન કેસ ચાલતો
હતો. પ્લાહજી યુવતીનું ખૂન થયું હતું. ખૂની અને
તેના મદદગારને બચાવવા માટે ભારે પ્રયાસો થયા
હતા, એ માટે ન્યાયમૂર્તિ કાળીદાસભાઈને મોટી રકમનું
નજરાણું ધરવામાં આવ્યું અને 'સાહેબ, લઈ લ્યો,
આવડી રકમ દેનાર નહિ મળે.' એમ બ્યારે કહેવામાં
આવ્યું ત્યારે અતિ શાંત ચિત્તે કાળીદાસભાઈએ જવાબ
આપ્યો 'શેઠ! દેનારા મળશે પણ ના કહેનાર નહિ
મળે!'

શ્રી જમનગર મોઢ મહાગન એક વિધવાગાઈનો
કન્યા વિક્રયનો સુકોદી આપવા બેથું થયું હતું અને

પટેલીઆઓ બાઈને રહેંસી નાખવા તૈયાર થઈને આવ્યા હતા. બાઈ નિરાધાર હતી, કોઈ તેણીના તરફથી બોલનાર પણ નહોતું પણ મિટીંગમાં કાળી-દાસભાઈએ હાજરી આપી અને કાંઈક શામ અને કાંઈક ભેદથી પટેલીઆઓને ગરીબ પ્રત્યેનો ધર્મ સમજાવ્યો અને બાઈ મામુલી દંડથી બચી ગઈ.

તેઓનો કાપદાનો વિશાળ અનુભવ, સરસ અને શાંત સ્વભાવ અને રાજ પ્રજાના હિતનું ચિંતન કરવાની વૃત્તિ વગેરે સદ્યુજ્જ્વાળી રાજ પ્રજામાં એક સરખા પ્રિય થઈ પડ્યા હતા. એમની એકનિષ્ઠાભરી વફાદાર નોકરીની પણ નવાનગર રોટે કદર કરી હતી અને સારા પેન્શનથી રીટાયર્ડ થયા હતા. રીટાયર્ડ થયા પહેલાં નોકરીનાં હેતુઓ બે વર્ષ તેઓ જામનગરમાં ન્યાયાધીશ પદે હતા.

તેઓ નમ્ર, વિવેકી, સત્સંગી અને ધર્મપરાયણ હતા અને તેમનું આખું જીવન શાંત અને સરળતાવાળું હતું.

તેમનું અવસાન સંવત ૧૯૯૮ ના ગ્રાવણ સુદ સાતમે થયું, અર્થાત ૮૭ વર્ષનું લાંબું આયુષ્ય ભોગવ્યું હતું. બાવન વર્ષ રોટની નોકરી કરી અને અદાર વર્ષ પેન્શન ભોગવ્યું હતું.

એમના વડીલ પુત્ર લાલ શ્રી અમૃતલાલ અલ્લા-બાદ બેન્કમાં મુજર્મમાં એકાઉન્ટ ખાતામાં છે તથા બીજા પુત્ર લાલ શ્રી રામલાલ વજીર છે અને રોટમાં પોલીસ પ્રોસીક્યુટર છે.

સ્વ. શેઠ ભગવાનજી કરમસી, જામનગર.

જે મહા પુરૂષે ૬૮ વર્ષ પહેલાં એક મોટા દેશી રજવાડામાં ૩૪ વર્ષ સુધીના લાંબા કાળ પર્વત કાર-બાર (મુખ્ય દિવાન તરીકે) કર્યો તેની આ જીવન-રેખા. રણમલ જામ જેની નસોમાં સાચું ક્ષત્રિય લોહી વહેતું હતું તે રાજવીના રાજ્યમાં કારભાર કરવો અને રાજ અને પ્રજા બંનેનું હિત જોતું એ તરવારની ધાર ઉપર ચાલવા જેવું હતું. પણ તે જમાનામાં

શ્રી જામનગર મોઢ જાતિમાં એક રત્ન પાકે છે અને પોતાના વશથી કાઠીયાવાડની પ્રજાને મુગ્ધ કરે છે.

તેમનો જન્મ જામનગરમાં સં. ૧૮૬૨ ના ચૈત્ર વદ ૭ ગુરુવારે. માતાજીનું નામ પાતીમા. રિયતિ સાધારણ, મોટા માણસો ગરીબીમાંથી જ પાકે છે તે પ્રમાણે ભગવાનજીભાઈનું પણ હતું. ગુજરાતી કેળવણી લઈ નોકરીની શરૂઆત કરી, કામદાર અગ્રણી ધ્રુવની પાસે તાલીમ લીધી. સંવત ૧૮૯૬ માં એટલે ૪૪ વર્ષની ઉંમરે કારબારી પદે નિયુક્ત થયા. કામ કરવાની અજ્ઞ શક્તિ, પાકી મુત્સદ્દીગીરી, કુનેહ અને કાય-દક્ષતાથી રાજ પ્રજામાં થોડાજ વખતમાં માનીતા થયા. જ્ઞાતિ પ્રત્યેની લાગણી અગાધ હતી. આજની પેઢે બહારનો દેખાવ ન હતો પણ અંતરથી પ્રેમ હતો. જ્ઞાતિનો કેમ ઉત્કર્ષ થાય, આપણી જ્ઞાતિ સાધન સંપત્તિ થાય એ એનું ખ્યેય હતું અને એ ખ્યેયને પોતાની જીંદગીમાં પ્રાપ્ત કર્યું હતું. કુળ અજ-વાળે એ કુલ સપૂત અને જ્ઞાતિ અજવાળે એ જ્ઞાતિ સપૂત પણ આ મહા પુરૂષે તો આખા દાહારને અજ-વાળ્યો હતો અને જ્ઞાતિની સેવા ઇશ્વર પ્રીત્યર્થે કરી હતી કોઈ દિવસ માનની પણ આશા રાખી નહોતી.

ધૈર્ય જમવા વખતે ગરીબમાં ગરીબ જ્ઞાતિ બંધુ આવી ચડે તો તેને પ્રેમથી પોતાની સાથે બેસી જમા-ડતા. જ્ઞાતિ ધારા ધોરણ પણ જમાનાને અનુસરતી અને આખી જ્ઞાતિ પાળી શકે એવા હતા અને પોતે પણ ધારા ધોરણ બરાબર પાળતા. આપણા આરાધ્ય દેવ શ્રી રામચંદ્રજીનું મંદિર અહિં ખંભાલીયાના નાકે બહાર છે તે પોતાના પદરથી બંધાવી આપ્યું છે. શ્રી નેકભોગ માટે પણ વ્યવસ્થા છે. શહેરમાં આપણા વસવાટમાં જ્ઞાતિભોજન માટે એક વાડી તેમણે અર્પણ કરી છે તથા શ્રી રામચંદ્રજીના પારણાના ઝોમજીવના તિ ભોજન માટે સારી રકમ મુકતા ગયા છે. તેમનું અવસાન સંવત ૧૯૩૮ ના કારતક સુદ ૭ ગુરુવારે થયું-હતું.

તેઓ એક પ્રખર રાજનીતિગ્રાહી હતા. તેમને માટે જામનગર જ્ઞાતિ મંચર છે.

ડૉ. હેમતલાલ નરભેરામ મણિયાર

એમ. બી. બી. એસ. ડી. ડી. એમ.

જામનગરના વતની. M. B. B. S. ની ડીગ્રી લીધા બાદ આગળ અભ્યાસ માટે સને ૧૯૩૬ ના ઓગસ્ટમાં લંડન ગયા, પછી લગાઇ ફાર્ડી નીકળતાં એક જ વર્ષે શેકાઇ પાછા ફરવું પડ્યું. હાલ તેઓ મુંબઈમાં પોતાનું સ્વતંત્ર ખાનગી દવાખાનું ચલાવે છે. અને પહેલેથી જ ધધામાં સફળતા મેળવી છે. તેઓ સ્વભાવે શાન્ત, મુશીલ અને મિલનસાર છે. લંડનમાં તેઓના એક વર્ષના વસવાટમાં તેમણે ડી. ડી. એમ. ની ઉપાધિ મેળવી છે.

તેઓના પિતાશ્રી સદ્ગત નરભેરામભાઈ વાંકાનેર રોટમાં ન્યાયખાતામાં હતા તથા ન્યાયાધીશ તરીકે અને શ્રી મહારાજા સાહેબના પ્રાધવેટ સક્રેટરી તરીકે પ્રમાણિકપણે લાંબી નોકરી કરી હતી. જેની કદર તરીકે વાંકાનેર રોટમાં ખાસ પેન્શનનો ધારો નથી પણ સ્પેશીયલ કેસ તરીકે તેમના અવસાન પછી પાંચ વર્ષ માટે ખાસ પેન્શન આપવામાં આવ્યું હતું. વાંકાનેરમાં તેમનું ઘર આતિથ્ય માટે ગણીતું હતું અને તેમના ગૃહીણીએ પણ તેમના સને ૯૨૫ માં અવસાન પછી (હાલ તેઓ જામનગરમાં છે) એ પ્રજાલિકા જાળવી રાખી છે, અને પોતાના પુત્રો પુત્રીઓને સારી રીતે કેળવણી આપી છે. તેમની એક પુત્રી વિદ્યા બહેન સીનીયર બી. એ.માં અભ્યાસ કરે છે.

૭

પ્રોફેસર ઉમેદલાલ મણિયાર. જામનગર.

શ્રી ઉમેદભાઈએ એમ. એ. ની ડીગ્રી સેકન્ડ ક્લાસ માર્ક્સથી લીધા બાદ S. N. D. કોલેજમાં મુંબઈમાં અંગ્રેજ પ્રોફેસર તરીકે જોડાણ છે તથા જામનગરની યાત્રિમાં પહેલા M. A. છે. યાત્રિએ પણ લાયકને લાયક માન આપ્યું હતું. બાળપણમાંથી જ તેઓ શુદ્ધિશાળી હતા અને તેમના શિક્ષકો તથા સહાધ્યાયીઓના મન ઉપર વિનયી, પ્રેમાળ અને ચતુર વિદ્યાર્થી તરીકે છાપ પાડી હતી. ગુર્જર સાહિ-

ત્યની સેવા કરે છે. કોલેજમાં પણ એ લોકપ્રિય છે.

તેમના પત્ની સૌ. વિદ્યા બહેન ૧૯૬૭ માં મેટ્રીકની પરીક્ષા પસાર કરી છે અને શ્રી જામનગરની યાત્રિમાં તેઓ પહેલા મેટ્રીક છે. મેટ્રીક થયા ત્યારે યાત્રિએ તેનો પણ સત્કાર કર્યો હતો હાલ તે સીનીયર બી. એ. માં અભ્યાસ કરે છે. આટલી કેળવણી લીધા છતાં નિરાશિમાની છે અને ઘરનું કામકાજ કરવામાં નાનમતા નથી એ અનુકરણીય છે.

૮

શ્રી. નરોત્તમદાસ લાલજીભાઈ બી.એ.

જામનગર

શ્રી જામનગરનું અગ્રણ્ય કુટુંબ હતું અને ગણીતું છે, અને કેળવણી બાબતમાં અગ્રણ્ય ભોગવતું આવ્યું છે. શ્રી નરોત્તમદાસભાઈ આ કુટુંબના છે. બી. એ. થયા પછી નવાનગર રોટની હાર્ડરિક્સમાં ૧૯૨૧ થી જોડાણ છે અને હાલ ફર્ટ આરીરટ છે. તેઓ મિલનસાર અને રાનકી સ્વભાવથી વિદ્યાર્થીઓમાં પ્રિય થઈ પડ્યા છે.

તેઓના પિતાશ્રી સદ્ગત લાલજીભાઈ નવાનગર રોટમાં ન્યાયખાતામાં હતા અને ફર્ટ ક્લાસ માજી. રટ્ટ તથા ન્યાયાધીશ તરીકે અનુક્રમે ૫૦ વર્ષ એકનિષ્ઠા, વફાદારી તથા પ્રમાણિકતાથી નોકરી કરી હતી અને તેની કાર્યક્ષતા અને બ્યવહાર કુશળતાથી પાર ઉતારેલા તેના કાર્યોથી સદ્ગત રજીશ્નતસિંહજી જેવા ચાલાક રાજવીએ પ્રસન્ન થઈ સેકન્ડ ક્લાસ ઓર્ડર ઓફ મેરીટના માનવંતા ધલકાગથી તેમને નવાજવામાં આવ્યા હતા, તથા રીટાયર્ડ થયા પછી પણ આઓ પગાર જીંદગી સુધી આપવા હુકમ કર્યો હતો. તેઓ પાસા મુત્સદી હતા. બધાને સાચી સલાહ આપતા, કાવદાનું જ્ઞાન અગાધ હતું તથા તેમના સુકાદા અપીલમાં ભાગ્યે જ ફરતા.

ન્યાયાધીશની ખુરસીએ બેઠા પછી વડીલો પણ ગેજેં કે જે થઈ જતા એવો એમનો પ્રભાવ હતો.

યાત્રિમાં સાચા મુધારા કરાવ્યા હતા તથા યાત્રિના ખરા હિતચિંતક હતા.

શ્રી છગનલાલ કાળીદાસ. જામનગર.

તેમનું કુટુંબ જોડીયાની આપણી ઝાતિમાં ખાન-દાન ગણાતું અને જોડીયા બંદરની જોહોજલાલીના સમયમાં તેમના વડવાઓ વડાણુવટી અને વેપારી હતા.

૧૩ વર્ષની નાની વયે મુંબઈ ગયા. મુંબઈના કરીયાણા બજારમાં કરીયાણાના દલાલ તરીકે સારી પ્રતિષ્ઠા મેળવી છે.

ઝાતિની મુંગી સેવા આજ ૩૦ વર્ષ થયા બજારી રહ્યા છે. ખાસ કરીને બાળાઓની ફળવણી માટે પહેલેથી જ સારા રસ લે છે અને અહિંની ઝાતિએ ૧૯૩૩માં તેમની સેવા બદલ માનપત્ર અર્પણ કર્યું હતું.

□

ડોક્ટર જામનાદાસ બાણુભાઈ મહેતા.

M. B. B. S.

મૂળ જામનગરના. ડોક્ટરની લાઇસન્સ ૧૯૨૧ માં ડીગ્રી લીધા બાદ ગોંડલ રોડમાં જોડાયા છે, જ્યાં ૨૦ વરસ થયા નોકરીમાં છે. જામનગરની ઝાતિમાં

તથા મહેતા કુટુંબમાં તેઓ બી.એમ. બી. બી. એસ છે. પોતાના ધંધામાં પ્રવિણતા સાથે લોકપ્રિયતા અને સારી આમદાની મેળવી છે. ધોરાજીથી ૧૯૨૭

માં બદલી થઈ ત્યારે ત્યાંની પ્રજાએ તેની સેવાની કદર કરીને સુવર્ણચંદ્રક તથા પર્સ આપી હતી. ગોંડલ રોડ તરફથી કલકત્તા Leprosy ના સ્પેશીઅલ કોર્સ માટે મોકલવામાં આવ્યા હતા. રાજકુટુંબની પણ તેઓ સારવાર કરે છે. હાલ તેઓ ઉપલેટા સીનીયર મેડીકલ ઓફીસરના હોદ્દા ઉપર છે. કોલેજમાં દાખલ થયા ત્યારે નવાનગર રોડની સ્કોલરશીપ મળેલ પણ તેઓશ્રી મુંબઈ મોઢ બોર્ડીંગમાં રહી અભ્યાસ કરતા તેથી તે રકમ બોર્ડીંગમાં આપી દેતા, તથા ધંધામાં લાગ્યા પછી પણ દર વર્ષે બોર્ડીંગને પોતાનું રજુ ચુકવવાનું બૂલતા નથી. તેઓશ્રીનું જીવન સાદું, સરળ, નિરાશિખાની અને પરાપકારી હિતવાળું છે. બહેલાને ધર્મ સાથે સંબંધ નથી એ કહેવત એમણે જોડી પાડી છે.

□

શ્રી. બાણુભાઈ. જામનગર.

ચક્રાતમાં નવાનગર રોડની નોકરીમાં જોડાણુ હતા તથા લગભગ બાર વર્ષ પછી કાઠી દરબારમાં હામદાર તરીકે તથા એજન્સીમાં જપતી ખાતામાં મેનેજર તરીકે તથા લોધીકામાં મજમુ ન્યાયાધીશ એમ બધા મળીને ૨૫ વર્ષ રહ્યા હતા. તથા પોતાના કાયમી દરબાર સાહેબોને તથા એજન્સી અમલદારોને સંતોષ આપ્યો હતો. સાઠ વર્ષે ૧૯૧૫માં રીટાયર્ડ થયા પછી તેઓ જામનગરમાં રહે છે તથા અહિં ૧૯૨૩માં આપણું સંમેલન બરાણું ત્યારે પોતાની સેવા આપી હતી. તથા સભ્ય કમીટીમાં અગ્રભાગ ભજવ્યો હતો.

□

ગાંધી પુંજ મોરાર. કુંડલા.

બાવનગર સંસ્થાનના નિવૃત્ત ડેપુટી વહીવટદાર શ્રી. બહેચરદાસ ગોપાળજી ગાંધી, અને વકીલ રઘુનાથ ત્રિજીવનદાસ ગાંધીના પિતામહ. તેઓ બાવનગરના ઠાકોર વિજયસિંહજીના વખતમાં થઈ ગયા. ધોર-સ્વારીમાં કુશળ હતા. તે વખતના રાજ્યના સલાહકારોને તેઓ મંત્રમુગ્ધ કરે તેવા હતા. કુંડલાની મોઢ ઝાતિમાં આ ઘર મુખ્ય ગણાય છે.

મહેતા મહંનદાસ મુળજી. કુંડલા.

આપણી મોઢ જાતિના ઉદારચિત્ર શ્રી જીવરાજ બાઈના પિતા. કુંડલાના પ્રસિદ્ધ કથોળ વણિક પારેખ કુંટુબમાં તેઓ નોકરી કરતા. તેમનું શાસન તેના શેઠની પેઢીમાં અને ન્યાતમતમાં સારું હતું. તેઓ બહારગામ ઉધરાણી કરવા ગયેલા, ત્યારે ‘બાન’ તરીકે પકડાયેલા પરંતુ કુનેહબાજીથી નજર ચૂકાવી, ‘બાન’ પકડનાર કાઠીઓમાંથી એકને મારી છૂટા થઈ ગયેલા. તેઓ લાઠ, પ્રતિભાશાળી, પ્રમાણિક અને ઉદાર હતા, શ્રી. જીવરાજબાઈને ઉદારતાનો વારસો તેઓ આપી ગયા એમ સમજાય છે.

વઢીલ શામજીભાઈ કેશવજી, કુંડલા

૨૯. મૂળજીભાઈ કેશવજીના મોટાભાઈ, અને વઢીલ અચૂતલાલના પિતા. એઓ કુંડલામાં બહુ આગળ પડતા હતા. તેના વઢીલાતના બધામાં કાબેલ હતા. રાજ્ય અને પ્રજાના માનીતા હતા. સૌને માર્ગદર્શન આપતા. મરહુમ રોટલે બહુ મોટા હતા. કુંડલાએ સખ્ત હડતાળ પાડી તેમના તરફનું અંતિમ માન દર્શાવ્યું હતું.

૨૯. શ્રી. મોહનલાલ લક્ષ્મીચંદ

મહેતા—રાજકોટ.

મુળ વઢવાણ શહેરના. જન્મ સન ૧૮૭૨. દેહ ત્યાગ સન. ૧૯૩૯. મેટ્રીક પાસ થઈ એજન્સીના મેનેજમેન્ટમાં લાઠી, મુળી, જુનાગઢ, લોધીકા વિગેરે સ્થળે માનભરી નોકરી કરી હતી. નિવૃત્ત લીધા પછી તેમનો ધણીખરો વખત મોઢ બોર્ડીંગમાં માનદ મંત્રી તરીકે કામ કરવામાં જતા હતા.

ફેટલીક વ્યક્તિઓ તરફથી વિધવાઓને મદદ કરવા માટે આવેલાં નાણાંઓમાંથી તેમજ જાતની કમાણીમાંથી સુખાચ અને અસહાય વિધવાઓને તેઓ મદદ કરતા હતા. જાતિની ઉન્નતિ માટે પોતાની સેવા આપવા સદાય તત્પર રહેતા.

ડો. વૃજલાલ મોહનલાલ મહેતા.

એમ. બી. બી. એસ.

જન્મ સન. ૧૮૮૯ ૧૯૨૨ માં ડોક્ટરી પરીક્ષામાં (એમ. બી. બી. એસ.) પસાર થઈ ૧૯૨૩ ગોંડલ સ્ટેટમાં ડોક્ટર તરીકે નોકરી કરતા. દાલ ૧૯૩૭ થી પ્રાગ્ધા સ્ટેટમાં નોકરી કરતા હોઈ હળવદ હોસ્પિટલમાં ડોક્ટર છે.

વોરા ભગવાનદાસ કાળીદાસ.

મુળ પ્રાગ્ધાના દાલ અમદાવાદ. સને ૧૯૨૧થી મહા-સમાની લડતમાં ભાગ લે છે આઠ વખત સત્યાગ્રહની લડતમાં જેલમાં પણ ગયેલ છે. હેદયા ગાંધીજીના સત્યાગ્રહમાં આઠાઠ સત્યાગ્રહી તરીકે પણ હતા. અમદાવાદમાં હુલ્લડ વખતે કલોલના કોલેરા પ્રકરણમાં તથા અમદાવાદમાં વરસાદની હોનારતમાં સારી સેવા બજાવી છે. અત્યારે હરીજન સેવક સંઘનું શ્રી પુરાતન જુવની સાથે રહીને કામ કરે છે, ગાંધીજીના આશ્રમમાં ત્રણ ચાર વરસ રહેલ છે. બહુ જ સેવાસાળી છે. તેમને મરજી પછવાડે જમવાનું બંધ છે.

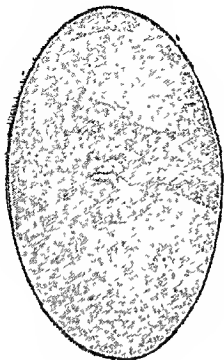
કચ્છભુજની મોઢજાતિના મહાન પુરુષો.

લેખક: રસિકલાલ ભગવાનલાલ મેતા, એડવોકેટ.

૧ શ્રી રતનજી મોનજી.—મોઢ મુસ્લિમોના નામના ડંકા વાગતા કચ્છના રાજદ્વારી ક્ષેત્રમાં મોઢ અને માંડલીયા જાતિનું એટલું તો પ્રચળ જોર હતું કે કચ્છમાં એમ કહેવાતું કે “આઠ ફુટ તો મોઢ સિવાય કોણ થીગડું આપી શકે ?” આ જાહેજ-લાલીની શરૂઆત રતનજી મહેતાથી કરી શકાય.

તેઓ શરૂઆતમાં કચ્છના મહા આમાત્ય લક્ષ્મીદાસ કામદારના પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી હતા. છેવટ સં. ૧૯૦૪ તેમને દીવાનની પાંચડી બંધાવવામાં આવી. મહારાવ શ્રી દેશજી બીખના સમયમાં તેઓએ ૧૦ વરસ સુધી કાબેલીવતી દીવાનગીરી ચલાવી.

શીખ ધણો વધ્યો હતો, અને આગળ જતાં તેઓ તે ભાષાના અગ્રણી અભ્યાસી થયા હતા.

જીવનની શરૂઆતમાં તેઓ યુનાઇટેડ મીલ્સમાં દેશીઅર તરીકે કામ કરતા. ત્યારબાદ સં. ૧૯૩૫ માં તેઓ કચ્છ ભુજમાં ગવર્નમેન્ટ મેદલ કોન્ટ્રેક્ટર થયા. પછી તેઓએ કચ્છના રાજદારી ક્ષેત્રમાં ઝુકાવું; અને એક મહાન મુત્સદ્દી તરીકે પંકાયા.

જેસલમેરના રાજ્યને કચ્છ રાજ્ય સાથે, નિકટનો સંબંધ હતો. ત્યાંના રાજ્યકર્તાઓ ધણી વખત કચ્છ રાજ્યની સલાહ લેતા. આ મુજબ જેસલમેરના મહારાવણ શ્રી વૈરીસાલજી બહાદુરે સં. ૧૯૪૬ ની સાલે એક ખરીતો કચ્છના વિદ્યમાન મહારાવ શ્રી બેંગારજીને લખી ત્યાંની દિવાનગીરી ઉત્તમ રીતે ચલાવી શકે એવા એક બાહોશ રાજ્ય નીતિય પુરૂષ માટેની અપેક્ષા બતાવી હતી. કચ્છના મહારાવની શ્રી જગજીવનભાઈ પર આંખ ઠરી અને તેઓ તેજ વર્ષમાં જેસલમેર રાજ્યના દિવાનપદે નિયુક્ત થયા.

જેસલમેર રાજ્યના દિવાનપદ પર રહીને, તેઓએ એક જગજીવન મુત્સદ્દી તરીકે પોતાનું નામ રજપુતાનામાં મથકૂર કયું. દિવાનપદ દરમ્યાન તેઓની બાહોશી

અને મુત્સદ્દીગીરીથી લોર્ડ કર્ઝનની સરકાર ખુશ થઈ, દાક્ષી દરબાર વખતે દિવાનનો ખિતાબ એનાયત કર્યો. તેઓને દિવાન તરીકે માસિક રૂ. ૪૦૦) નો પગાર મળતો હતો. જેસલમેર રાજ્યે પોતાના બગીચાના લગ્ન પ્રસંગે તેમને સોનાનો તોડો તથા કાંપી બેટ કરી પહેરવાનો અધિકાર આપ્યો હતો. (રાજપુતાનામાં મુત્સદ્દી તરીકેની આ સુચક નિશાની છે).

સં. ૧૯૦૫ માં દિંદો સરકારે શ્રી જગજીવનભાઈને રાયબહાદુરનો ઇન્કાબ આપી, ગોદસ બેજ અપણું કર્યો હતો. તે અરસામાં કચ્છના કોઈપણ રાજકીય પુરૂષને તેવો ખિતાબ મળેલો હોય તો તેઓ પહેલા જ હતા.

તેઓએ દિવાન તરીકે ૧૩ વર્ષ સુધી જેસલમેર રાજ્યની એકનિશ્ચયી ભક્તિ કરી, રાજ્ય તથા પ્રજા બંનેની પ્રીતિ સંપાદન કરી. રાજ્યને આબાદ સ્થિતિમાં આપ્યું. તેઓ અર્થશાસ્ત્રી તરીકે સારા પંકાએલા હતા. તેઓએ સં. ૧૯૫૬ માં રીટાયર્ડ થઈ, પેન્સન મેળવ્યું. તેઓની રાજ પર એટલી તો બાહોશ પુરૂષ તરીકે હાથ હતી કે પેન્સન મેળવતી વખતે દિવાનગીરી મહુમ કચ્છી લક્ષ્મીદાસ સંપત્તને સોંપી, તેમની ખાત્રી પોતે આપી હતી.

શ્રી જગજીવનભાઈને ભુજની સમસ્ત પ્રજા તરફથી એક દબ્બા ભર્યો મેળાવડો ભરી ઉત્તમ માનપત્ર આંદોની પેટીમાં મુકીને નગરશેઠે એક બળ્ય ઝરીયાન પોશાક સહિત અર્પણું કયું હતું.

મહુમ જગજીવનભાઈ દાદાસાહેબ, આશાપુરાજીના શ્રદ્ધાળુ ભક્ત હતા અને તેમણે ભુજમાં આશાપુરા માતાજીના રાજ્યમંદિરનું નગારખાનું દસ હજાર ફોટી ખર્ચે બંધાવી આપ્યું છે. માતાજીની સોનાની પીડીમાં પણ જીજ્ઞાસાએ કરાવી છે. તેમની ધણી સખાવતોમાં ભુજની પાંચરાપોળને ત્રીસેક હજાર ફોટીની કોમતી વાડી અર્પણું કરવાની સખાવત મથકૂર છે.

ચારેક વર્ષ પહેલાં તેમના દનક પૌત્ર હીરાલાલનો સ્વર્ગવાસ થતાં તેમના (હીરાલાલના) વીલ મુજબ રૂ. દસ હજાર દેશી ઔપધાલય માટે તથા મહાન મથકૂર દવાખાના માટે આપવામાં આવેલ છે, જેમુજબ

“શ્રી હીરાલાલ લોક હિતાયે દેશી ઔષધાલય” બહુ જ સફળ રીતે ચાલે છે અને ગરીબોને રાહત મળે છે. સં. ૧૯૯૬ ની સાલે ૩૬૫૪ (૬૬૧)ઓએ આ સંસ્થાનો લાભ લીધો હતો.

જંગલવનભાષ ૮૩ વરસની અવસ્થાએ સં. ૧૯૯૩ ના પોષ વદ ૬ ને રવિવારે લુજ મધ્યે સ્વર્ગવાસી થયા.

લુજ:—અહિંની માંડલીયા યાત્રિના આઘ પ્રુષ્ઠ લાણુ હતા. રાણુ અને લાણુ બન્ને બાઇઓ હતા

૨૫. લાણુજી લાલજી મહેતા

તે પૈત્રી લાણુ કારાવડી કચ્છમાં આવી વસ્યા, અને રાણુ કાઠીઆવાડમાં રહ્યા. લાણુના વંશમાંથી આજથી લગભગ દોઢસો વર્ષ પહેલાં બોમજી ભગવાનજી કચ્છ અન્નરથી લુજ આવ્યા. તે સમયે જમાદાર ફતેહ મામદનુ કચ્છમાં પ્રાબલ્ય હતું. બોમજી મેતાની મુસ-દોંગીરી તથા કાર્યદક્ષતાથી આકર્ષાઈને જમાદાર ફતેહ માંહે તેમને લુજમાં રાજ્યની તોફરીમાં જવાબદારી વાળા હોદ્દે નિમ્ના. હાલ લુજમાં જે માંડલીયા બાઇઓ છે તે સર્વે (ગાંધી કુટુંબનું એક ઘર બાદ કરતાં) બોમજી મેતાના વંશજ છે અને તેઓ રાણુ લાણુ તરીકે ઓળખાય છે.

બોમજી મેતાના જે છોકરાઓ હીરાચંદ તથા આંપસી. તેઓ બન્ને બાઇઓ રાજ્યની તોફરીમાં હતાં. તે વખતે રાજ્યમાં લશ્કરી તથા નાણાં સખાં ધીની જવાબદારીવાળું મોટું ખાતું બક્ષી ખાતું હતું. તેમાં તેઓ માનવર્ધા સ્થાને હતા. કચ્છનું બેટ શંખો દ્વારમાં વડોદરા સાથે મોટું યુદ્ધ થયું ત્યારે હીરાચંદ મેતા લડાઇમાં સાથે ગયા હતા અને લશ્કરી રોર તથા પૈસાનો તમામ કબજો તેમને હસ્તક સોંપવામાં આવ્યો હતો. આ લડાઇમાં તેઓ ઘાયલ થયા હતા. ત્યાર પછી બન્ને બાઇઓ પોતાની કાર્ય કુશળતાથી રાજ્યમાં કૃપા પાત્ર થયા.

હીરાચંદ મેતાના ચાર પુત્રો હતા. ૨૫જી, ૭૫જી, પ્રજીજી ને કદવાણુજી, આંપસી મેતાના પંચ ચાર પુત્રો હતા. માંડજીજી નાગજી, હરિદાસ ને મુળજી. બધા બાઇઓ રાજ્યની તોફરીમાં બહુજ ઉચ્ચ સ્થાને હતા. તેમના જીવનની આછી રૂપરેખા નીચે મુજબ છે

૧ શ્રી. ૨૫જીભાઈ:—સં. ૧૮૬૦ માં તેમનો જન્મ થયો. રાજઆતમાં તેઓ ૨૪ વર્ષ સુધી પોલી-ટીકલ ખાતાના ઉપરી હતા. તે વખતે કચ્છના બંદરી ઝખાઓ પૂરજોશમાં ચાલતા. મેરખી તથા કચ્છ-રાજ્ય વચ્ચે સરહદની તકરારો પશુ ચાલુ હતી. પોલી-ટીકલ ખાતાના ઉપરી તરીકે તેઓએ કચ્છના દરેક બંદરો રાજ્યના સંપૂર્ણ અધિકાર તથા આણ્યા અને મેરખી રાજ્ય સાથેની સરહદની તકરારમાં, પશુ તેમની કાબેલીયતથી રાજ્યને ધણો લાભ થયો.

તેમની કાર્યદક્ષતાની કદર છુત્રીને, તેઓને સદર અદાલતના જડજ નિમવામાં આવ્યા. તેમણે રપેશી-અલ કોર્ટના અધીકારી તરીકે પશુ અમુક સમય કામ કરેલું.

પછી તેા તેઓ રાજ્યના ખરા અંગ થઈ પડ્યા. મહારાવ શ્રી પ્રાગમલજીનું વીર પશુ તેમણે તૈયાર કર્યું હતું. તેઓ પ્રાગપ્રિય પશુ હતા અને કચ્છની પ્રજા તેમને સહૃદયથી ચાહતી. વિઘ્નગાન મહારાવશ્રી ખેંગારજીની બાલ્યાવસ્થામાં રીજન્સી કાઉન્સિલની પ્રાંત્ય જજીની હમિરી રાજ્ય કારવાર ચલાવતી. તેમાં

પ્રગ્ન તરફની એક ખેડકે હતી. તે માટે શ્રી હરજીભાઈને સુંદી કાંઠવામાં આવ્યા. તેઓ એક વર્ષ સુધી રાજ્ય કારણવારી મંડળમાં પ્રગ્ન તરફથી સારી સેવા બજાવી, નિવૃત્ત થયા. તેમના બદલે તેમના નાનાભાઈ શ્રી જીવજી હીરાચંદને સુંદવામાં આવેલા.

તેઓએ રાજ્યથી જીવનમાંથી નિવૃત્તિ લઈ ખાકીની જાંઘી ઇંધણી ઇંધણોપાસનામાં ગાળી. સંવત ૧૯૩૬ માં ૭૯ વર્ષની વયે, તેમણે દેહ ત્યાગ્યો.

૨ શ્રી. પ્રભુજીભાઈ:—કચ્છના રેવનુ વિભાગનો સારો અનુભવ ધરાવતા હતા. તેમના પુત્ર નરબેરામભાઈ માંડવીના સુવિખ્યાત વડોલ હતા.

૩ શ્રી. હર્યાજીભાઈ:—રાજ્યના પોલીસીકલ ડીપાર્ટમેન્ટના ઉપરી હતા અને માનમયુર રથાન ભોજવતા.

૪ શ્રી. જીવજીભાઈ:—ઉગતી વયે બહુ જ દુઃખ પગારથી રાજ્યની નોકરીમાં પ્રવૃત્ત. ગરુઆતમાં તેઓ કલાક હતા. ત્યારબાદ પોતાની શક્તિ વડે, તેઓ વહીવટદારની જગ્યા પર આવ્યા. વહીવટદાર નિમાયા પછી જમીનની ઉપજ વધારવામાં અને કુવા બોલાવવા વિ. સુધારાના કાર્યોમાં તેમની કાર્યશક્તિ અજળ હતી.

પછી તો રાવશ્રી પ્રાગમલજીની પ્રીતિ સંપાદન કરી. રાજ્યના એકાઉન્ટન્ટ જનરલ (દફતરી) તરીકે સાત વર્ષ સુધી રાજ્યની સેવા કરી. ત્યારબાદ તેઓ સદર અદાલતના જજ તરીકે નિમાયા. જજ તરીકે તેઓએ બહુ નિષ્પક્ષપાતપણે અને ખંતથી કામ કર્યું. તે જગ્યા પરથી બ્યારે તેમની બદલી થઈ ત્યારે સં. ૧૯૨૭ ના આવણ સુદ ૫ ને રોજ કચ્છ-જુજ તથા માંડવીની પ્રજાએ તેમને સારી સેવા બદલ માનપત્ર આપ્યું.

મહારાવ શ્રી પ્રાગમલજીને જીવજીભાઈમાં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો. મહારાવશ્રીએ પોતાના વિલમાં લખ્યું હતું કે ખાનગી ખાતા ઉપર મહારાણી સાહેબ તરફથી રાણા બલમસંગજી તથા દફતરી જીવજી હીરાચંદ દેખરેખ રાખે.

પછી તો જીવજી ભાઈનો સિતારો ખૂબ અમક્યો. મહારાવ શ્રી ખેંગારજીની બાલ્યાવસ્થામાં રાજ્ય કારભાર પાંચ જણાની રીઝમ્સી કાઉન્સીલ ચલાવતી. પ્રગ્ન તરફથી શ્રી જીવજીભાઈના મોટાભાઈ રવજીભાઈ સુંદાયા હતા તે નિવૃત્ત થતાં તેમને સ્થાને જીવજી ભાઈને નિમવામાં આવ્યા. સં. ૧૯૩૭ થી તેમનો પગાર ફોરી ૧૫૦૦) પંદરસો હતો. સં. ૧૯૯૧ સુધી આવે ભારે પગાર મેળવવા કોઈ કચ્છી બાગ્યશાળી થયો ન હતો.

કચ્છમાં એક જુની પ્રથા હતી કે વાણીયાઓ વોરાઓને ઘોડા પર બેસવા ન આપતા. આ તકરારને અંગે વોરા વાણીયા વચ્ચે સં. ૧૯૨૮ માં હુલ્લડ પથ થયેલું. જીવજીભાઈએ પોતાના સમયમાં આ ફીનો સદંતર નાશ કર્યો અને વોરાઓને ઘોડા પર ચડવાની છુટ આપી.

એકનિશ્ચયી રાજ્યની સેવા બજાવી બે વર્ષ બાદ જીવજીભાઈ રીઝમ્સી કાઉન્સીલમાંથી પેન્શન લઈ નિવૃત્ત થયા. નિવૃત્ત થતા વખતે તેમની સેવાના બદલામાં, વિદ્યમાન મહારાવ શ્રી ખેંગારજીએ તથા કાઉન્સીલ ઓફ એગ્રીનીસ્ટ્રેશને તેમને ફિમતી પોલાક અર્પણ કર્યો.

૫ શ્રી. માંડજીભાઈ:—રાજ્યના લશ્કર તથા ખીજા કેટલાક ડીપાર્ટમેન્ટના પગાર તેમના હસ્તક સુકવવામાં આવતા. તેમના પુત્ર દામોદરભાઈ કચ્છના ધણા તાલુકાઓમાં ફેજદાર તરીકે નિમાયા હતા. તેમની બાદશા ફેજદાર તરીકેની ખ્યાતિ હજુ પણ કચ્છમાં પ્રચલિત છે.

૬ શ્રી. નાગજીભાઈ:—સં. ૧૮૯૪ માં તેમનો જન્મ થયો. બાલ્યાવસ્થામાં જ તેમની શુદ્ધિએટલી ચપળ હતીકે તેઓ ભવિષ્યમાં મહાન પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિ થશે એમ આવિર્ભાવ થતો હતો. ૧૦ વરસની નાની વયે તેઓ પોતાની માતૃશ્રી સાથે રામાયણ સાંભળવા જતા, તે ઘેર આવીને જે સાંભળ્યું હોય તે લખી લેતા. તેમની હસ્તલખિત રામાયણ આજ પણ તેમના કુટુંબીઓમાં ખૂબ હોંશથી વંચાય છે. તેઓ

મહાન ગણિતશાસ્ત્રી તથા જ્યોત્સર સાહિત્યકાર હતા. કચ્છના દરેક ગામોમાં પરિભ્રમણ કરીને દેશના રીત

રિવાજોને અનુસરીને તેમણે કચ્છના દેશ શીરસ્તા સંગ્રહ બનાવ્યો જે આજ પર્્યંત ન્યાયની અદાલતોમાં એક આધાર લાયક કાયદાના પુસ્તક તરીકે પ્રચલિત છે.

રાજ્યની નાની નોકરીમાંથી વધીને તેઓ એકાઉન્ટન્ટ જનરલ થયા. ત્યારબાદ જાડેજ કોર્ટના પ્રેસીડન્ટ થયા તથા નામજ દિવાનના મહાન હોદ્દાઓ ભોગ્યા. વિદ્યમાન કચ્છ નરેશ મહારાવશ્રી ખેંગારજી તથા તેમના સ્વ. પિતા મહારાવશ્રી પ્રાગમધજી પંચ નાગજી બાર્ધની દરેક વાતમાં સલાહ લેતા. રાજ્યમાં તેમની મહાન મુસદ્દી તરીકે ગણતરી થતી. તેઓ પરસીઅન ભાષાનું બહુ સારું જ્ઞાન ધરાવતા હતા. પ્રહો ઉપરથી જન્મોત્તરી નોખને તેઓ સારી રીતે ભવિષ્ય પારખી શકતા, અર્થાત્ તેઓ દરેક વિષયમાં પારંગત હતા.

તેમની મુસદ્દીગીરીની ખ્યાતિ સાંભળીને બ્રિટાનેરના દિવાન શાહજીદીન કાઝીએ તેમને ખરીતો મોકલાવેલા અને બીકાનેર રોટમાં એક જવાબદાર અને ઉચ્ચ હોદ્દા માટે આમંત્ર્યા. આ વાત તેમણે

કચ્છના મહારાવશ્રીને કરી. મહારાવશ્રીએ કહ્યું કે મારા રાજ્યમાં રોટલો ઓછો છે? અજ્ઞતાના આદર-ભાવને માન આપી, તેમણે બ્રિટાનેર જવાનું માંડી વાળ્યું.

તેઓનું છેલ્લું અને મહાન કાર્ય કચ્છના જાડેજ જાગેને કચ્છ રાજ્યની બાહિષરી નીચે આણ્યા. તે સમયમાં રાજ્યના ભાગોમાં રાજ્ય સાથે અતિ કચવાટ હતો. અને બધા નાની નાની હુકમતવાળા ભાષાતો રાજ્યની હુકમતમાંથી નીકળીને એજન્સીની બાહિષરી તથે જવા માગતા હતા. નાગજીબાર્ધએ દરેક ભાષાતોને મળીને તેમને સમજાવ્યા અને કાબેલીયતથી બધા ભાષાતો પાસેથી એગ્રીમેન્ટ કરાવી તેમને સંપૂર્ણ રીતે રાજ્યની બાહિષરી નીચે આણ્યા. તેમની આ કાર્યદક્ષતાથી રાજ્યમાં તેમનો માન મરનખો અતિશય વધી ગયો. સં. ૧૮૪૯ માં ૪૪ વરસની વયે તેઓ સ્વર્ગવાસ પામ્યા.

૭ શ્રી. હરિદાસભાઈ:—મુંદ્રા તથા જાંબી વિ. તાલુકામાં તેઓ કરંટમ એજીસ્ટર હતા. અમુક સમય માટે તેઓ ન્યાયાધીશ પણ હતા. તેમણે વેપારીઓનો બહુ આદર મેળવ્યો હતો. તેમની કારકીર્દી યશસ્વી કહી શકાય.

૮ શ્રી. મુળજીભાઈ:—આશરે ૫૨૧સેક વર્ષ સુધી તેઓ કરંટમ એજીસ્ટરના હોદ્દા પર હતા. ત્યારબાદ છેલ્લા છ વર્ષ સુધી જુજમાં અક્ષીખાતાના ઉપરી હતા. તેઓ કરંટમ રેવન્યુ તથા એકાઉન્ટ સંબંધી બહુ સારું જ્ઞાન ધરાવતા. રાજ્ય કુટુંબની તેમના પર અત્યંત કૃપા હતી. તેમના પુત્ર ભગવાનલાલભાઈ હાલ જુજમાં કરંટમ એજીસ્ટર છે.

૯ શ્રી. વાઘજીભાઈ:—ગાંધી કુટુંબમાંથી ડો. વાઘજીભાઈ, રાજ્યમાં ચીફ મેડીકલ ખાતામાં ડાક્ટર હતા. ત્રણેક વર્ષ સુધી તેઓ ચીફ મેડીકલ એજીસ્ટરના ચાર્જમાં હતા. તેમણે પોતાની શક્તિ અને સફળતાથી રાજ્ય પ્રજા ઉભયની પ્રીતિ સંપાદન કરી હતી. તેઓ સ્વર્ગવાસ પામ્યા ત્યારે તેમના અવસાન પ્રત્યે ખેડ-તર્યાવવા જુજની સગસત પ્રજાએ અમોઘ દિવસ હડતાળ પાડી હતી.

રોટ હોસ્પીટલમાં ના. યુવરાજ કુમાર શ્રી

વિજયરાજ સાહેબ બહાદુરને હસ્તે, તેમનો ફેરો મહાન દબાવ્યા બધાં મેળાવાથી ખુદશે મૂકવામાં આવ્યો હતો. તેમના પુત્ર પ્રાણલાલભાઈ હાલ ભુજમાં ધ્યાન હોસ્પીટલમાં ડોક્ટર છે.

ભુજમાં આપણા મોઢ માંડલીયા ભાઈઓની રાજ્યદારી ક્ષેત્રમાં મુત્સદીઓ તરીકેની અસ્થિતા અર્થાત્ અપ્રતિમ છે. “આજ ફાટે તો મોઢ સિવાય કાશુ ધીગડુ” આપે ?” એ સૂઝનની ઉક્તિના ઝાંખા સરમરણો સાંભળી કયા જ્ઞાતિભાઈની છાતી ગજમજ નહિ ઉછળે !

❧

શ્રી પ્રભુદાસ કરસનદાસ બળીયા, જુનાગઢ.

જુનાગઢમાં આગેવાન વેપારી અને કમીશન એજન્ટ છે. જુનાગઢ રાજ્યના મોઢી તરીકે પ્રતિષ્ઠા પામ્યા છે. તેમણે શેઠ લક્ષ્મીદાસ કરસનદાસ બળીયા ‘કર્મશાળા’ જુનાગઢમાં બંધાવી છે, જે જુનાગઢ રેલવેની સામેજ હોઈ ઉતારીએને આશીર્વાદરૂપ થઈ પડે છે. તેમણે મુંબઈ-જુદામાં ફરીયાકઠિ શેઠ લાલદાસ પરભુદાસ સેન્ટ્રીયમ (તેમના દ્રરદી તરીકે) નવતી દેખરેખ નીચે આત સગવડતા બાધુ” બંધાવ્યું છે. જ્ઞાતિહિતના અને અન્ય પરોપકારના કામે તન, મન અને ધનથી મદદરૂપ થાય છે. તેમના બંધુ શ્રી નરોત્તમદાસ પશુ વડીલ બંધુના પગલે ચાલી વેપારધંધો ખીલવવામાં તેમજ પરમાર્થના કામેમાં ખૂબ રસ લે છે.

જુનાગઢના મહાજન સમરતે આ બંને પરગજુ બંધુઓને ‘કર્મશાળા’ બંધાવા બાદ માનપત્ર આપી તેમનું સન્માન કર્યું હતું.

❧

સ્વ. રાજરત્ન હરિલાલ ગોવિંદજી પરીખ.

જન્મ અમરેલીમાં સન. ૧૮૭૮ માં. અમરેલીમાં અંગ્રેજી ૫ ધોરણ પુરા કરી વડોદરામાં ૧૮૯૫ માં

મેટ્રીક થયા. કાલેજની તેમજ જામ શ્રી વિભાજી રજા-લરશીપ મેળવેલી. સન. ૧૮૯૯ માં અમરેલીમાં પ્રથમ ઇન્જન્યુઅટ થયા. ‘અંગ્રેજી ફળવણી અને હિંદુસ્તાનની સામાજિક જીવન ઉપર તેની અસર એ ઇનામી નિબંધ માટે મુંબઈ યુનિવર્સિટી તરફથી રૂ. ૪૦૦ નું ઇનામ મેળવ્યું.

એલ. એલ. બી. થઈ ૧૯૦૨ માં અમરેલીમાં વજીલાતનો ધંધો શરૂ કર્યો.

તેઓ જાતિ સેવક તથા સમાજ સેવક હતા. અમરેલીમાં સં. ૧૯૭૦ માં શુભેચ્છક મંડળ તથા મોઢ ફળવણી ફંડ તથા સં. ૧૯૭૫ માં મોઢ યુવક મંડળ સ્થાપ્યું. સન ૧૯૨૪ માં ૩૪ તાલુકાની ગોળ પરિષદના સ્વાગત પ્રમુખ બન્યા. સં. ૧૯૭૨ માં ભાવનગર મોઢ બોર્ડિંગ માટે હીલચાલ કરી અને પાછળથી તેના દ્રરદી તરીકે સેવા આપી. સં. ૧૯૭૫ માં મોઢાદની મોઢ વણિક યુવક મંડળ પરિષદના પ્રમુખ બન્યા. સં. ૧૯૮૨ માં ભાવનગર ગોળ પરિષદના પ્રમુખરથાને બિરાજ્યા. ‘મોઢ મહોદય’ માસિકની કમિટીના સભ્ય હતા. અમરેલીની સાંસ્કૃતિક વોરર લાઇબ્રેરી, હિંદુ સ્ત્રી હુદર ઉદ્યોગશાળા, ફળવણી ફંડ, અમરેલી સેવક મંડળ, વિગેરે માટે તેમણે ખૂબ મદદ કરેલી. સન ૧૯૦૮ માં વડોદરા રાજ્યની ધારાસભાની લોકર સભાસદ ચૂંટાયા. અને દશેક વર્ષ આજી રહ્યા. સન ૧૯૧૦ થી મૃત્યુ પર્વેત અમરેલી સુધરાઇના ઉપપ્રમુખ હતા. સન ૧૯૦૯ માં વડોદરા રાજ્ય ફળવણી કમીશનના સભ્ય બન્યા. વડોદરા પ્રજા મંડળના એ વખત પ્રમુખ થયા. તા. ૨૨-૩-૧૯૧૬ ના રોજ શ્રીમંત વડોદરા નરેશ રાજરત્નનો પ્રલકાળ આવ્યો.

સં. ૧૯૮૩ ના મહા શુદ ૧૫ ના રોજ તેમણે ૫૧ માં વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો તેની ખુશાલીમાં અમરેલીની સમસ્ત પ્રજાએ તેમનો સુવર્ણ મહોત્સવ ઉજવી માનપત્ર અર્પણ કરી સારું ફંડ પશુ એકઠું કર્યું હતું.

તા. ૧૪-૧૧-૪૫ ના રોજ સેવામય જીવનમાં જ તેમનો જીવન દીપ છુટ્યો. તેઓ જેમ રાજરત્ન હતા તેમ અજીમોદા જ્ઞાતિરત્ન પશુ હતા.

સ્વ. વકીલ ઓધવજી જીવરાજ,

અમરેલી.

જન્મ વાંકાનેરમાં સં. ૧૯૨૬ ના વૈશાખમાં. તેમના પિતા શરાફનો ધંધો કરતા હતા. અગ્રાસ જામનગરમાં ફરેલો. વડોદરા રાજ્યની મુખત્યાર વખતની પરીક્ષા પસાર કરી એ ધંધામાં જંપલાવ્યું. ચર-આલ વીસનગરમાં કરી. સં. ૧૯૫૮ માં વકીલાતની પરીક્ષા પસાર કરી. સં. ૧૯૫૩ ના ચૈત્ર માસથી તેમણે અમરેલીમાં વકીલાત શરૂ કરી. તેમના સાળા સ્વ. હકીમીચંદભાઈ તથા સ્વ. નીમચંદભાઈ અડાલત તેમની સાથે વકીલાતના ધંધામાં જોડાયા અને આ ત્રિપુટીએ ધંધામાં ખૂબ નામના મેળવી. બંને અડાલત બાધુઓ કાવદાના માસિકો પણ પ્રગટ કરતા હતા.

સન ૧૯૦૫ અને ૧૯૦૬ માં તેઓ મ્યુનિસિપાલિટીના સભાસદ તથા મેનેજીંગ કમિટીના સભ્ય હતા. સન ૧૯૧૮-૧૯ માં બચ્ચર દુષ્કાળ પડ્યો ત્યારે અમરેલીમાં રથપાથેલી ફેટલ કેમ્પમાં શ્રી ઓધવજી બાધુએ પ્રથંસાપાત્ર સેવા કરી હતી; તેમજ આર્થિક મદદ પણ કરી હતી. સરતા અનાજની હુકમમાં પણ તેઓ સહાયક હતા. પાળીયાદમાં ભરાએલ ૩૪ તાલુકાની કોન્ફરન્સમાં તેઓ પ્રમુખ હતા. શ્રી ભાવનગર મોઢો બોડીંગની ઉત્પત્તિમાં તેમણે સારા સાથ આપ્યો હતો.

અમરેલીની યાત્રિ ભોજન શાળામાં પણ તેમનો સારો ફાળો છે. મોઢ યાત્રિ બધુઓ માટે તેમને ખૂબ મમતા હતી અને પોતાના આંગણે આવનારનો તેઓ અતિ ભાવપૂર્વક સત્કાર કરતા.

જી

રાજ્યરત્ન મોહનલાલ ઓધવજી પરીખ.

બી. એ. એલ. એલ. બી.

અમરેલી.

જન્મ અમરેલીમાં તા. ૧-૧-૧૮૯૯. અમરેલી હાઈસ્કૂલમાં તથા જુનાગઢ અને વડોદરા કોલેજમાં અભ્યાસ. ૧૯૨૧ માં એલ. એલ. બી.

મથા. ૧૯૨૧ માં વકીલાત શરૂ કરી. સાથે સાથે સ્વ. જનસેવક શ્રી હરિલાલ ગોવીંદજી પરીખના પમદે ચાલીને તેમણે લોકસેવા કરવાનો પણ પ્રારંભ કરી દીધો ૧૯૨૧ માં તેઓ અમરેલી મુધરાઈના સભ્ય મુંદાયા તેમના કામથી આકર્ષાઈ સન ૧૯૨૭-૨૮ ૨૮-૨૯; ૩૩-૩૪, ૩૪-૩૫ માં તેમને મુધરાઈના ચેરમેન બનાવવામાં આયા. અમરેલી સાથે તેમનો સંબંધ સત્તરેક વર્ષનો છે. છેલ્લા બે ત્રણ વર્ષથી તેઓ મુધરાઈના પ્રમુખ છે. ૨૪ વર્ષની વયે તેઓ મુધરાઈના ચેરમેન તથા ૪૮ વર્ષની વયે પ્રમુખ મુંદાયા હતા. ૧૯૨૬ થી ૨૯ મુધી તેઓ પ્રાંત પંચાયતના ઉપપ્રમુખ હતા. છેલ્લા બાર વર્ષથી પંચાયતના સભ્ય, ચાર વર્ષથી અમરેલી કોન્ફરન્સના સ્કુલના પ્રમુખ; દસ વર્ષથી અમરેલી રોલક મંડળ દવાખાનાના મંત્રી અને છ વર્ષથી અમરેલી ખેતીવાડી પેઢીના ડાયરેક્ટર છે. ૧૫ વર્ષથી સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના કાર્યકર્તા છે. સ્વર્ગસ્થ શ્રીમંત મહારાજ સા. શ્રી સયાજીરાવ ગાયકવાડના મુવર્થ મહોત્સવ પ્રસંગે નીમાયલી અમરેલી પ્રાંતની સમિતિમાં તેમણે મંત્રી તરીકે કામ કર્યું હતું. ૧૯૩૯ ના સપ્ટેમ્બરમાં તેમને અમરેલી પ્રાંત પંચાયતના અધ્યક્ષ તરીકે ત્રણ વર્ષ માટે મુંદાયામાં આયા છે. તેઓ ધારાસભાના સભ્ય છે. રાજ્ય અને પ્રજા બંનેની સેવા કરવાની ધગથાણા છે.

શ્રીમંત સરકાર મહારાજ સા. શ્રી પ્રતાપસિંહ ગાયકવાડ તરફથી તેમને 'રાજ્યરત્ન' નો ઉલ્લેખ એનાયત કરવામાં આવ્યો છે.

હાલ અમરેલી પ્રાંત ન્યાયાધીશીના સરકારી વકીલ તરીકે તેમની નિમણૂક કરવામાં આવી છે. યાત્રિયુઓ તરફ તેઓ સારી લાગણી ધરાવે છે, અને યાત્રિસેવાના કામો માટે તત્પર રહે છે.

જી

સ્વ. ઠવિ યોટાદકર.

યોટાદમાં સં. ૧૯૨૭ ના કાર્તિક સુદ ૧૧ ના રોજ જન્મ. તેમની પાંચ વર્ષની વયે તેમના પિતા-

શ્રીનો દેહોત્સર્ગ. તેર વર્ષની વયે પોતે શિક્ષક બન્યા. સં. ૧૯૪૯ માં મુંબઈ ગયા. 'પુષ્ટિ માર્ગ પ્રકાશ' માસિકના તંત્રી બન્યા. સંસ્કૃત ભાષાનો અભ્યાસ ત્યાં કર્યો. તેમનું 'પહેલું' કાવ્ય 'પ્રેમ અને સત્કાર' સં. ૧૯૫૩ માં 'ચંદ્ર' તથા 'કાવ્ય માધુર્ય' માં પ્રગટ થયું; અને લોકપ્રિય બન્યું. મુંબઈનું પાણી લાગવાથી સં. ૧૯૬૩ માં પોતાના વતન પાછા ફર્યા અને ભાવનગર રાજ્યના કેળવણી ખાતામાં જોડાયા. ક્ષેત્રો સિતી, સ્તોતરિવતી, નિર્ઝરિણી આ ત્રણ કાવ્ય સંગ્રહો ઉચ્ચ કક્ષાના છે અને રાસ તરંગિણી તો ગુજરાતી મહિલાઓમાં ખૂબ માનીતું પુસ્તક બની ચુક્યું છે. તેઓએ 'મોઢ મહોદય' ના પ્રારંભથી પાંચેક વર્ષ સુધી તેનું તંત્રીપદ સંભાળ્યું હતું. ભાવનગર રાજ્યે તેમની સાહિત્ય સેવાની યોગ્ય કદર કરી હતી.

✍

ડૉ. ત્રંબકલાલ એચ. પરીખ, ઈરર.

એમ. બી. બી. એસ.

તા. ૨૦-૬-૧૯૧૧ ના રોજ વઢવાણ કેમ્પમાં જન્મ, વતન ધાંગધા. શેઠ ગોરધનદાસ સુંદરદાસ મેડીકલ કોલેજમાંથી ૧૯૩૮ માં એમ. બી. બી. એસ. પાસ થઈ ડીડી મેળવી; મુંબઈની આર્થર રોડ હોસ્પિટલ (એપી રોગતી) માં હાઉસ ફીઝીશીયન તથા હાઉસ સર્જન અને કેમ્યુઅલટી ઓર્ડીસર તરીકે, પંચમહાલમાં હાલોલ તાલુકામાં મેડીકલ ઓર્ડીસર તરીકે અને હાલ ઇરર રોટમાં ઇરરની રોટ ડીસ્પેન્સરીમાં ડોક્ટર તરીકે કામ કરે છે.

✍

શ્રીયુત સુકદેવજી સુતરવાળા, ઈંદોર.

જન્મ શ્રીયુત ગેંદાલાલજી ભેરલાલજી સુતરવાળાના ગરીબ કુટુંબમાં થયેલો. ગરીબાઈને લઈને નામ માગતી બહુ જ અદ્ય કેળવણી લઈ પોતાની સાહસિક વેપારી કુનેદને લીધે કરિયાલાના વેપારમાં આજે માળવિયોમાં અમ્ર ભાગ ધરાવે છે.

લગભગ ૨૫ વરસની ઉંમરથી આજે ૬૧ વરસની ઉંમર સુધી યાત્રિના શ્રી અનંતનારાયણ ભગવાનના મંદિર માટે પોતાની એકધારી ને અહંભાવ વગરની મુંગી સેવા બજાવતા આવ્યા છે. ૩૫-૩૬ વરસના આ ગાળા દરમિયાન મંદિરની સેવાની વૃદ્ધિ માટે બિનવારસદાર લગભગ રૂ. ૪૦ થી ૫૦ હજારની એસ્ટેટ યાત્રિને મેળવી આપી છે. એમની કારકીર્દી દરમિયાન મંદિરની પહોળાઈ ૩ ગાળાથી વધીને ૫ ગાળાની તેમજ લંબાઈ લગભગ એવડી જેટલી થઈ ચુકી છે. મંદિરનું નવેસરથી બાંધકામ પણ એમણે કરાવી એને ૩ માળનું બંધાવી આપ્યું છે. મંદિરના પાછલા ભાગમાં શિવાલય, હનુમાનજીની દેરી અને એક કુવો બનાવરાવી આપવામાં આવ્યા છે. તેમજ મંદિરના મુખ્ય ભાગમાં આરસપથરનું કામ કરાવવામાં આવ્યું છે ને ઈસલે મંદિર ઉપર કળશ પણ ચઢાવવામાં આવ્યો છે.

આ ભાષ યાત્રિ કેળવણી માટે લક્ષ આપે તો ઉન્નતિ જરૂર થાય.

યાત્રિ સેવા કાર્ય માટે જેટલી ધન્ય ધરાવે છે તેટલી જ બીજા સાર્વજનિક કાર્યો માટે પણ ધન્ય ધરાવે છે. અને આવી ધન્યથી પ્રેરાઈ હાતોદના યાત્રિ મંદિર પાસે ઢોરોને પાણી પીવા માટે એક પથરનો હવાડો બનાવી આપ્યો છે.

અ. લા. મો. વ. સંમેલન, જામનગર વખતે માળવિયો ઉપર જે આક્ષેપ મુકવામાં આવેલા અને જેનો સુકદો સર પ્રરેષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસ મહેતા, મુંબઈના પ્રમુખપદેથી મળેલો, તેવા વિદ્વાળ કેસની સાક્ષી, પૂરાવા વિ. ની માહિતી મેળી કરી તેને ચોક્કસ રીતે રજુ કરાવવામાં આ લાઈએ જે મુઝો ભાગ લજ્યો છે એ અનેરા હોષ એમના અધ્યાગ પરિશ્રમને અવલંબે છે. એ એમનો માળવિયા ઉન્નતિ માટેનો અદ્વિતીય ઉપકાર માળવિયોથી એમના વંદનને રહેતા સુધી પૂરી શકાય એમ નથી.

✍

શ્રી. અમૃતલાલ મોતીલાલ પારેખ .

બી. એ. એલ. એલ. બી.

જન્મ મધ. સ. ૧૮૭૦. સ્વર્ગવાસ ૧૯૨૧. રાજકોટમાં થોડા વર્ષ વકીલાત કરી. સંવત-૧૯૫૬ માં રાજકોટ સદરમાં દુકાનમાં ગોમાંતાની સેવા કરી. રાજપુરમાં બારાએલ કોંગ્રેસમાં પ્રમુખ તરીકે ચુંટાયા હતા. ઈ. સ. ૧૯૦૪ માં મુન્સફ તરીકે જુનાગઢ રાજ્યની નોકરીમાં રહ્યા. દીવાની તથા ફોજદારી કોર્ટમાં મુન્સફ તરીકે કામ કરી, ઇ.સ. ૧૯૧૦માં રાજ્ય પ્રકરણી કોર્ટના જજ નિમાયા. ૧૯૧૫ માં સરનાયાધીશ થયા. રેલ્વે મ્યુનિસિપાલીટીના પ્રમુખ નીમાયા. આખા જુનાગઢ રાજ્યની પ્રજાની તથા નવાજ સાહેબ પાસે પ્રમાણિક ન્યાયાધીશ તરીકે કાર્તિ મેળવી. ૧૯૨૧માં સ્વર્ગવાસી થયા. તેમની પ્રમાણિકતાની યાદમાં જુનાગઢની હાઇકોર્ટમાં તેમની ઓફિસ પેઇન્ટ હાથે મુકેલી છે.

શ્રી. વાંડીલાલ દાહબાઈ વકીલ.

વિરમગામ.

જન્મ સં. ૧૮૪૦ ના બેસતા વર્ષને દિને થયેલ હતા. તેઓ વકીલ ગણનામાં એક અગ્રગણ્ય વકીલ છે. તેઓ સાહા, સરજ, સેવાભાવી અને પ્રેમાળ છે; ખાદી ધારી છે. તેઓ ધર્મ પરાયણ, પરાપક્ષર વૃત્તિવાળા અને શાંતિદાતા ધરાવનારા છે. મ્યુનિસિપાલીટીના એક વખત પ્રમુખ હતા, હાલમાં સભ્ય છે. વિરમગામ મહાજન કમિટી, હાઇકોર્ટ કમિટી અને અમદાવાદ લોકસભા બેઠકના તેઓથી સંબંધ છે.

શ્રી. હિંમતલાલ નાગણબાઈ-રાજકોટ

સ્વભાવે શાંત, તથા સાદુ, સરજ અને સંયમી જીવન બ્યતિત કરનારા છે. તેઓ એક નાની સરખી કારકુનની નોકરીમાંથી ધી સોલાપુર સ્પીટીંગ વીર્વીંગ મીલ્સના યુના. એંગલોર, મદ્રાસ લેગેરના એચ મેનેજર તરીકે દરજ્જા સુધી પહોંચ્યા હતા.

તેમના ધર્મપત્ની સં. ૧૮૯૦ની સાલમાં સ્વર્ગવાસ થતાં તુરત જ તેમણે તમામ પ્રવૃત્તિ તથા દાસ આધારિત જીવનની શરૂઆત કરી. હાલ પ્રભુ ભક્તિમાં પોતાનું જીવન યોગ્ય રીતે કરી દીધું છે, અને તેઓ સાંસારિક ગમમયલવાળા જીવનમાં રહેવા છતાં દુનિયાદારીની કોઈ આધિ, બાધિ, કે ઉપાધિ તેને સ્પર્શી શકતી નથી. 'બદ્ધ' તેવી પ્રાણ ઉપાધિથી અચળ અને અલિપ્ત રહ્યા છે. તેમની સાહિત્ય રસિતા અને પુષ્ટિ માર્ગીય ભક્તિ રસનું જ્ઞાન વિદ્યાળ અને અગ્રાધ છે. તેઓએ ચિત્તની એકાગ્રતા ખૂબ જળવી બાળી છે. તેમની ૭૩ વર્ષની ઉત્તરાવસ્થા હોવા છતાં પરાક્રમી સવારમાં નિયમિત ચાર વાગે ઉડી પ્રભુ ભજનમાં પરીવાય છે.

તેઓથી ત્યારે ભક્તિ માર્ગ ઉપર વિવેચન-ટીકા કરે છે, ત્યારે તેમના વિવેચનનું કલાકોના કલાકો શુદ્ધ પાન કરવા છતાં, સાંજનારને તપ્તિ થતી નથી.

સં. ૧૮૯૨ ની સાલમાં વડોદરાથી શ્રીમાન મહાશય પ્રાણેશ્વર તારાચંદ અગ્રાલજ સાહેબ તરફથી નિમંત્રણ આવતાં તેઓ પ્રભુ નામ સંકીર્તન પ્રસંગે જન્મપ્રાણી ઉપર ગયા હતા. ત્યારથી પ્રભુ ભક્તિમાં વિશેષ વિકાસ થવા લાગ્યો.

"શ્રી કૃષ્ણ દારણં મમ" એ અષ્ટાક્ષર તેમના જીવનનો મહામંત્ર અને તેમના આત્માનો તેજોરાશિ થઈ પડ્યો છે.

તેઓ દર સોમવારે મૌનજન ધારણ કરે છે. આ મંત્ર કરવાથી મહાતપની સિદ્ધિ થાય છે. પ્રભુની દર્શન કે ચુલ્લુગાન થતા હોય અગર તો કથાવાર્તા પ્રસંગે તેમને એકાએક શરીર રેમચ થઈ રૂદન થાય છે.

એકાંતવાસ તેમને ધણી પ્રિય છે જુદી તેઓ એકાંતવાસ જ સેવે છે.

તેઓ પ્રભુ ભક્તિમાં આટલે દરજ્જા પ્રભુ સમીપ આવેલ છે તે પ્રભુતા નામ સ્મરણનો જ પ્રત્યાપ છે.

"પ્રભુ નામ સ્મરણુતો મદિમા" એ નામની નાની પ્રતિષ્ઠા છપાવી મુમુક્ષુઓને મક્ત વહેંચી આપેલ છે. [આહિતિ મોકલનાર શ્રી કેસવલાલ જ શાંત પારેખ, બી.એ.]

શેઠ હાકેમચંદ દેવચંદ-ટંકારા.

પંદર વર્ષની બાળવયે કલકત્તા જઈ માસિક પૈત્રિક રૂપિયાની નોકરીથી તેમણે જીવિકાની રૂઝવણી કરી હતી. જાત મહેનત, પ્રમાણિકતા, ખર્ચ, હિસાબ, મળતાવડાપણું વગેરે વારસાગત ગુણોથી આગળ વધી આને કલકત્તામાં કાપડનો ધીકતો ધંધો ચલાવી રહ્યા છે. ગરીબીમાંથી પસાર થયા હોય જાતિના ગરીબ બાળ બહેનો તરફ તેઓ પુરતી સહાનુભૂતિની નજરે જુએ છે અને તેમની પોતાથી જાનતી દરેક પ્રકારની તબ અને ધનથી સેવા કરે છે.

કલકત્તા ઉત્તેજક મંડળના તેઓ વર્ગી સુધી માનદ-મંત્રી રહ્યા હતા અને આને પણ જાતિના મુક્તિસેવક તરીકે તેઓ સેવા બજારી રહ્યા છે. કલકત્તામાં આવતા અનેક જાતિયુઓને એમણે ધંધાસર થવામાં મદદ કરી છે.

પોતાના વતનમાં ટંકારાની આમ જનતાના ધા-બાથે તેમણે કુવાઓ બંધાવી આપ્યા છે જેનો લાભ કાઢીપણુ જાતના બેદબાવ વગર દરેક કામ લે છે. બિનાજાના સમયમાં તેમના તરફથી પાણીના પરબ પણ બેસાડવામાં આવે છે. ટંકારા સિવાય અન્ય જાતિના નિરાશ્રિતો તેમ જ વિદ્યાર્થીઓને તેમના તરફથી સારી જેવી શુભ આર્થિક મદદો મોકલાતી રહે છે. ટંકારાની સાર્વજનિક સંસ્થાઓના તેઓ પેટ્રન છે.

હાલમાં બર્મામાંથી ચુદને અંગે સ્વદેશ પાછા ફરતા તદ્દન નિરાશ્રિત યૌવ પટેલા સ્ત્રી, પુરુષો અને બાળકોને તેઓ તરફથી અન્નદાન આપવામાં આવે છે. હજારોની સંખ્યામાં આવા નિરાશ્રિતોને તેઓએ પોતાને હાથે ભોજન કરાવ્યા છે.

[માહિતિ મોકલનાર શ્રી કાંતિલાલ તલશી વેતા]

૨૯

સ્વ શેઠ દેવચંદ કલ્યાણજીના ધર્મપત્ની
સ્વ. પુંજીબાઈ-ટંકારા.

પુંજીબાઈ જન્મ સં. ૧૮૨૦ માં મોરબીમાં થયો

હતો અને નાની ઉંમરે ટંકારાના સુપ્રસિદ્ધ શેઠ દેવચંદ કલ્યાણજી સાથે લગ્નગ્રંથીથી જોડાયા હતા.

શેઠ દેવચંદબાઈ સં. ૧૮૬૫માં સ્વર્ગવાસી થયા ત્યારથી કુટુંબનો બોલો તેમના પર હતો. મહુમ દિલના હિદાર હોય છપનીઆના દુકાળ વખતે નાતજાતના બેદ સિવાય સહુને છુટે હાથે તેમણે મદદ કરી હતી.

મહુમ અંગેના શ્રી લક્ષ્મીનારાયણના સુરત બંધ હતા અને ધણી વરસોથી પેરોડીએ દર્શન કરવા જવું એ તેમનો કમ હતો જે મરતાં સુધી જાળવ્યો હતો.

તેઓશ્રી તરફથી શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ મંદિરને ચાંદીના બે દિડાળા અર્પણ કરવામાં આવ્યા છે. તેમજ શ્રી હવેલીમાં પણ સારી રકમ આપવામાં આવેલ છે.

'ટંકારા એટલે પુંજીમા' અને પુંજીમા એટલે ટંકારા' એ કહેવત તેમણે ખરી પાડી હતી. તેઓશ્રી ટંકારાની આમ જનતાના સાચા સહાધાર હતા, અને પારકે કુખે કુખી થનાર હતા. મહુમ માતા તરિકે કુંતાજી જેવા અને બકિતમાં મીરાબાઈ જેવા હતા. મહુમ સરળ હૃદયના, ધર્મપ્રેમી, સત્ય વક્તા, કુટુંબ વતસલ અને હિદારદિલના હતા. તેમનો વાતસલ્ય વાવ ટંકારાને આદર્શ રૂપ હતો, તેઓશ્રી તેમની પાછળ બહોળા કુટુંબને સુખી અને સારી રિયાતમાં મુકતા ગયા છે. તેઓશ્રીનું અવસાન સં. ૧૮૯૮ ના ફાગણ વદ-૯ શુક્રવાર ના રોજ અઘોતેર વર્ષની ઉંમરે થયું છે. મહુમના ચાર પુત્રો, જેચંદબાઈ, હાકેમચંદબાઈ, ખીમચંદબાઈ તથા જગજીવનબાઈ છે. મહુમની પાછળ તેમના પુત્રોએ એક હાજર અજીતને પોતાને આગળે ભોજન આપ્યું હતું. મહુમના પુત્રો કલકત્તામાં કાપડની દુકાન સારા પાયા પર ચલાવે છે; જેમાં શેઠ હાકેમચંદબાઈના પુત્રબાઈ પરમાનંદદાસ પણ સારો રસ ધરાવે છે.

૩૦

શ્રી. બાઈલાલ જેચંદ દેશાઈ, દિલ્હી.

જન્મ સં. ૧૮૪૮ ના શ્રાવણ શુદ્ધ ૭, તા. ૩૧-૭-૧૮૬૨ ખીલખા મુકામે. તેમની ત્રણ વર્ષની ઉંમરે તેમના પિતાશ્રી સ્વર્ગસ્થ થયા. તેમના માતૃશ્રી

એ દળજી દળી મરાયા કામ કરી તેમને મોટા કર્યા. ગરીબ સ્થિતિનાં કારણે માત્ર ગુજરાતી અભ્યાસ જ કરી શક્યા. સને ૧૯૦૧ માં જુનાગઢ વસવાટ કરી, મૌસિક ૧૫ કોરીના પગારથી તેમણે જીવનની શરૂઆત કરી. તેમના પુત્રા ભગવાનજી રામજી કે જેઓ જુનાગઢ સ્ટેશનમાં નામું અને દિસાળી કામમાં એકા ગણાતા તેમની દેખરેખ નીચે નામું અને દિસાળી કામ શીખ્યા. ૧૯૦૬ થી ૧૯૧૨ સુધીના વર્ષો અકથકપરા સંતોગમાં વીત્યા. ૧૯૧૨ માં કલકત્તા ગયા. ૧૯૧૪ માં મુંબઈ ગયા. મુંબઈમાં એક દિવ અને લેખક જટાશંકર કલાનજી બદના સંસર્ગમાં આવતાં તેણે તેમનાં જીવનમાં અગ્રણ્ય પલટો આવ્યો. અને ત્યારથી વાંચનનું વ્યસન લાગ્યું અને લખવાની પણ ધીમી શરૂઆત કરી. પરિણામે ૧૯૧૬ થી “અક્ષર” ના નામથી કાવ્યો અને લેખો “વીસમી સદી” “નવરાજ” “મોઢ મહોદય” “સમાજ જીવન” વિગેરેમાં પ્રસિદ્ધ થવા લાગ્યા. સને ૧૯૧૬ માં તેમના મારાની દીકરા પરસોત્તમ રામજીની કૃપા દષ્ટિ નીચે તેઓને ત્યાંજ કલકત્તામાં નોકરીમાં નોકાયા. ૧૯૨૩ માં સીમાપુર ગયા. ૧૯૨૪ માં કલકત્તાના હાડવેર મેન્યુફેક્ચરરના કારખાના વતી દિલ્લી આવ્યા અને હજુ પણ દિલ્લીમાં એજ કામ કરે છે. ‘અત્યારે જે કાંઈ સારી સ્થિતિ છે તે તેમના મારાની દીકરા શ્રી પરસોત્તમ રામજી મારફત મળેલી વ્યાપારિક કેળવણીને જ આભારી છે. તેમની અમૂલ્ય મદદ આ જીવનમાં ન મળ્યા હોત તો આ સ્થિતિએ ન જ પહોંચ્યા હોત એમ અત્યારે પણ તેઓ માને છે.

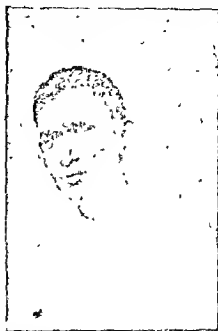
૨

શ્રી. હરજીવનદાસ મલુકચંદ ચાકસી.

જન્મ રાણપુરમાં. રાણપુરમાં તેમની સોના ચાંદી અને સરાશી પેઢી. તેમના પિતા મહુમ શ્રી. મલુકચંદ પાંચેમ મોદલાતિના પ્રતિષ્ઠિત ગુરૂ. ગોળની યાત્રિના નૃધારણની શરૂઆત કરવામાં એમનો પુરો સ્થાવ.

મોઢ મહાજનનું જે ગિદગીત હાલ રાણપુરમાં

છે તેમાં પણ તેમની સારી જેરી મદદ. બાપ હરજીવનદાસ ભાવનગર લાજતા તેવામાં તેમના મોટા

બાપ મણીલાલ ગુજરી જતાં અભ્યાસ છોડીને તે સોના રૂપાની દુકાન અને સરાશી ધંધામાં પડ્યા.

પણ જ્યાં જાહેર જનતાની સેવાનો વેપાર મગજમાં ભર્યો હોય તેને એકલી દુકાન કેમ સંધરી શકે? તેમણે ત્યાંની આર્થસમાજવાળી સંસ્થામાં જુકામું અને તે મારફતે કાર્યની શરૂઆત કરી. મ્યુનીસીપાલિટીમાં તેમના પિતા મેમ્બર હતા. તેનો વારસો પણ મેળવ્યો અને ઉચ્ચ સુધી મ્યુનીસિપાલિટીમાં મેમ્બરશી ચેરમેન, ઉપપ્રમુખ, અને પ્રમુખના યોગદા મેળવી જાહેર ગીર્નાં અંત સુધી સેવા કરી. તેમની ખતથી રાણપુર મ્યુનીસિપાલિટીમાં સુધારા થયા. ખાનગી વ્યક્તિગત મદદ મેળવી તેઓ જાહેર કામો, પાણીવાટ, મ્યુનીસિપાલ લાયબ્રેરીના મકાનો વિગેરે કરાવી શક્યા. અસહકારના યુગમાં સ્વદેશીની પ્રવૃત્તિ હાથ ધરી. એક પબ્લિક ખાદી બંકાર પણ તેમના ખતથી શ્રી પુલ્કચંદભાઈ પાસે ખુલ્લો યુક્તો. રાણપુર હરિજન સ્કુલ પૂજ્ય મહાત્મા ગાંધીના હસ્તક તેમનાજ પ્રવાસે ખુલ્લી મુકાઈ.

રાણપુરની એક પણ પ્રવૃત્તિ એની ન હોય કે

જેમાં આ લાઇનો હિરસો ન હોય, બલકે તેમના જ પ્રયાસે આ કાર્ય હાય ધરાયેલ હોય. ફેટલીએ વૃદ્ધ લક્ષો તેમના પ્રયાસે અટક્યા છે. ફેટલીએ બાળાના તેની ઇચ્છા વિરૂદ્ધનાં લક્ષ અટક્યાં છે અને ફેટલીય વિધવાઓના વિવાહ તેમના પ્રયાસે થયા છે. ધંધુકા તાલુકામાં અને કાઠિયાવાડના જાહેર સેવાના કાર્યમાં આ લાઇએ ખૂબ ફાળો આપ્યો છે.

તેઓ 'મોઢ મિત્ર' પત્રના સ્થાપક અને તંત્રી પણ થયા. 'મોઢ મિત્ર' જાહેર હિંમત બતાવી જે કાર્ય કયું છે તે જાતિ બંધુઓને સુવિદિત છે.

ફળવણી ઉપરાંત વિધવાઓને મદદ આ લાઇના પ્રયાસે સારી થઈ, આ લાઇ રાણપુરના તાજ વગરના રાજ્ય બેધા હતા. ગોળની કોન્ફરન્સ-જાનિ સુધારામાં પણ તેમનો ફાળો ખૂબ હતો.

તેમનું શુદ્ધ ચારિત્ર, બોલવું તેવું વર્તવું એવી સત્ય પ્રદાવણતા, સ્પષ્ટ વક્તાપણું વગેરે જણાવતા છે. સારા વક્તા હતા. અનેક રનેલી મિત્રોની આંદોલનની ઉદ્દેશનારા તેઓ હતા.

તેમના ધાર્તરે અનેક યુવાનોમાં પ્રાણ સિંચ્યો છે. તેમનો દેહ રાણપુર મુકામે સંવત ૧૯૯૫ ના પહેલા શ્રાવણ સુદ રતે મંગળવાર તા. ૧૮-૭-૧૯૩૯ ના દિવસે પાયો.

તેમના એક પુત્ર મુંબઈમાં શ્રીનીક વોચ કંપની હોરનથી રોડ ઉપર ચલાવે છે અને તેમના નામની રાણપુરમાં શરાશીની પેઢી ચાલુ છે.

૭

શ્રી મોતીલાલ ખુશાલદાસ દોશી.

જન્મ ધોલેરામાં. તેમના વડીલોની સારી નામના મેળવેલી કમીશન અને રૂનો વેપાર કરતી પેઢી હતી. એ વખતે આપણી જાતિના શેઠ ગેવિંદજી ઝવેર ધોલેરાના એક શાહ સોદાગર તરીકે ગણાતા, અને ગામના મોટા બેંકર તરીકે તેમની પેઢીનું કામકાજ હતું એક જગાનામાં મેસર્સ વિરૂદ્ધ કંપની વાળા શ્રી. દિવલ સાહેબને સારી જેવી મદદ

કરી તેમની પેઢીને બચાવી લેનાર આ શેઠ હતા. સંજોગો બદલાતાં આ પેઢીને પશું ધકો લાગતો તેમને મુંબઈ આવવા ફરજ પડી. આ વખતે હાલની મેસર્સ નારણદાસ મથુરાદાસ નાણીયેરવાળાની જે કુર્મ આલે છે, તેના સ્થાપક, (શ્રી નારણદાસ) શેઠ ઇન્દ્રારામ બ્રહ્માભાઈના નામથી વહીવટ ચલાવતા, તેમાં શરૂઆતમાં તેઓ નોકરી રહ્યા. હાલ આ મેસર્સ નારણદાસ મથુરાદાસ નાણીયેરવાળાની પેઢીના તે ભાગીદાર હતા. તેઓ ચૂરત સનાતની હતા, રોજ સેવા પૂર્ણ પાઠ અને મંદિર દર્શન કરવા તે રિવાજ તેમણે દેહ સુધી ટકાવી રાખ્યો હતો. મહુમ ભાઈ મોતીલાલ શ્રી મનોરદાસ નારણદાસના બનેલી થતા.

રાણપુર મુકામે તા. ૧-૧-૪૧ ના તેમનું અવસાન થયું ત્યારે તેમની ઉંમર આશરે ૫૩ વર્ષની હતી. સંતતીમાં ચાર પુત્ર અને બે પુત્રી છે. તેમના માનમાં મુંબઈની માંડવી લક્ષ્મીની કરીયાણા બજાર, શ્રીફલ બજાર તા. ૨૭ શુક્રવારના બંધ રહી હતી.

૭

શ્રી. પાનાચંદ કુપુરચંદ-અંબાણી.

કલકત્તા.

જન્મ સને ૧૯૦૬ ચૌરવાડ મુકામે. દસા મોઢ માંડવીયા.

ચૌરવાડ તથા જૂનાગઢમાં મેટ્રીક સુધીનો અભ્યાસ કરી તેઓ ૧૯૨૦ ની સાલમાં કલકત્તા ધધાયે ગયા.

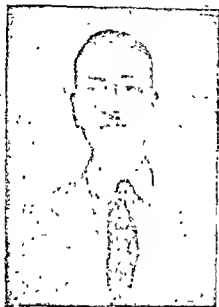
કલકત્તામાં ચૌરવાડના વતની અને એલ્યુમીની-યમના ઉદ્યોગમાં છેકજ ઉચું સ્થાન ધરાવતાં આપણી જાતિના દાનવીર શેઠ જીવજીભાઈભાઈના હસ્તક ચાલતી જીવજીભાઈ કું. મં. ૧૫, તર્પની વયે 'મિકેનિક એન્જીનીયર' તરીકે નોંધાયો.

અયામ મહેનત અને પ્રુફેશન પરિશ્રમ પેઢીને તેમણે 'ચત્રાલુ' એક પત્રનીયરને પણ હંફાવે એટલું જાન મેળવ્યું.

આજે તો એ કંપનીમાં એમનું સ્થાન ધણું ઉચું છે. આજે એજ કંપનીનાં બધા કારખાનાઓના કામકાજ

ઉપર એમની હેખરેખ છે.

અંગ્રેજ અભ્યાસની ઉણપ બચાવતાં ઘેર અભ્યાસ

ચાર ક્ષેત્રો, અને મોટી રાત સુધી કારખાનાના રિવસ ભરના સતત પરિશ્રમ પછી-અભ્યાસ ચાલુ રાખ્યો.

અખૂટ ઉત્સાહ, અથાગ પરિશ્રમ-વિનયી સ્વભાવ; અને સદાકાર્યકર તરફનો વિપુલ-પ્રેમ, એ એમના જીવનના ઉચ્ચ-તત્વો છે. જ્ઞાતિગન્ધુઓ તરફ એમને સારી જોવી મમતા છે. કોઈ પણ પળે મદદ કરવા તેઓ હંમેશા તત્પર હોય છે.

માણસ જાતમહેનતથી પોતાનાજ આત્મજળે અન્ય કોઈની સહાયતા વગર કેટલો આગળ વધી શકે છે તેનું જ્ઞાતકંત દર્શાવે શ્રી. પાનાયદકાષ્ઠ પુર પારે છે.

[માહિતી મોડલનાર શ્રી વરજીવન પારેજી-મોટવા]

શ્રી. જયંતિલાલ કેશવલાલ મહેતા

સિદ્ધારના અગ્રગણ શહેરી છે. સિદ્ધાર સમસ્ત મહાજન મંડળના ઉપ પ્રમુખ તરીકે મહાજનના દરેક કાર્યમાં મહાન ફાળો આપે છે.

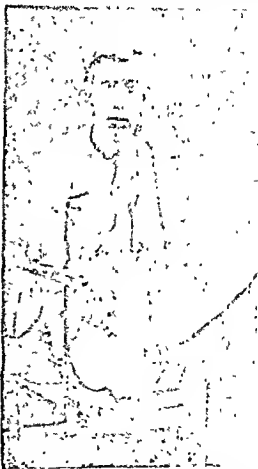
સેવામંડળના ઉપપ્રમુખ તરીકે બારે કર્તિ સંપાદન કરી છે.

સિદ્ધાર સ્કુલ કમિટીના પદ્ય મેંબર છે. પોતાના તરફથી બાયોકેમીકલ દવાખાનું ચલાવી સમગ્ર પ્રજાની સેવા ઉઠાવે છે. તેમનું સુવ રાત્ર્ય ભક્તિ અને પ્રજા સેવા છે.

૭

દેવ ભગત-ભક્તરાજ ઉજમશીલાઈ

વતન બોરાદ, જન્મ સં. ૧૯૪૭ના શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૧. ધંધો માટે તેમનું કુટુંબ રાણપુર આવતીને વસ્યું.

નાની વયમાં જ પરચુરણ દુકાન માંડી. પૂર્વાશ્રમનો ફેરી જીવ હોવાથી ભક્તિમાં જીવન ગાળતા, સાધુ સતોનો સમાગમ કરતા, સદાવ્રત આપતા. લીંગડીના શ્રી જગન્નાથ આશ્રમવાળા, શ્રી જગન્નાથ સ્વામીને મુરપદે રથાપી હરિભગનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી એની ક્રિયાઓ કરતા. જીવન-બર અવિવાહિત રહ્યા હતા. સદ્ગુરુ શ્રી ભાવપ્રકાશજી શ્રી કામળાવાળા, શ્રી ગોદરીયા, શ્રી પ્રકાશન, શ્રી મરત

રામ, શ્રી વાસુદેવજી, શ્રી હીરાશા, વગેરે તેમના આંગણે સંત સમાગમ માટે આવેલા. તેમના સત્સંગથી રાજ્ય-પુરની પ્રજામાં નવું ચેતન આવેલું. રાજા રાત્રે આઠ વાગે બાજન મંડળી ભેગી મળે અને પ્રભુ બાજનની ધૂન ગામે. ઉભા બસત લોકોને ઉપદેશ પણ આપે. સં. ૧૯૯૧ ના કારતક વદ ૫ ને દિવસે તેઓ દેવલોક પામ્યા. આજે પણ તેમણે રૂઢ કરેલ બાજન મંડળ તથા સદાવત ચાલુ છે.

૭

સ્વ. કીરચંદભાઈ રાઘવજી મહેતા.

વાંકાનેર તાબે પંચાશીઆમાં સં. ૧૯૨૧ માં જન્મ. તેમની ૪ વર્ષની ઉંમરે તેમના પિતા યત્યુ પામતા નજીવી કેળવણી લઈ, વાંકાનેર સ્ટેટમાં તલાટી બન્યા. મોરબીના સ્વ. મહારાજ સાહેબ વાધજીએ

તેમની અપળતા જોઈને મોરબી સ્ટેટમાં પોલીસખાતામાં લીધા. રાજકોટ ૭ માસ સુધી રહી શસ્ત્રોની તાલીમ લીધી અને માત્ર ૧૮ વર્ષની વયે બહારવટીઆ સ્પેશી-યલ ઓફીસર નીમાયા. માળાયા સ્ટેટની સરહદ પાસે મુખ્ય ગામે ચાલું રાખી પોતાની કારકર્દિ ચૂર કરી. બહારવટીઆના સરદાર વાલા નામોર, એ મોરબીનું શ્રીકૃષ્ણાળી ગામ બાંગું. નવલખી બંદર પાસે કુલે-

રના ટીંગા આગળ કીરચંદભાઈ પોતાની ટુંકડી સાથે હતા ત્યાં મીયાણાઓ પહોંચી ગયા અને મીયાણા મચ્યું. ટીંગા ઉપર કીરચંદભાઈ અને તેના એક પટ્ટાવાળો એમ બેજ જણ હતા. મીળ બધા દૂર આરામ લેતા હતા. કીરચંદભાઈ દિંમત ન હાર્યા. તેમણે જાણીઓના વરસાદ વરસાગ્યો. ૧ બહારવટીઓ મર્યો વાલાનો ભાણેજ પરબત ધવાયો. એટલામાં પલટન આવી પહોંચી અને મીયાણાઓ જીવ લઈને નાહા. ઘુંટુ ગામમાં ચોરી કરનાર પુત્રીઆ એકલમકને ચોટીલા પાસે લા-ખાખાચી ગામ આગળ પકડી પાડીને તેને ભાલાનો લા મારી જખમી કરેલો. ધણ મીયાણાને તેમણે પોતાની બંદુકોના સ્નાદ ચખાડેલો.

એકાએક મોરબી કાંકોરની અવકૃપા તેમના ઉપર થઈ અને તે જલમાં પુરાયા. જલની દિવાલ ઉપર જઈ પાછડીની મદદથી નીચે સરતા આવી તેમણે મચ્છુ નદીમાં ભુરકો માર્યો અને મોરબીની વાર પાછળ પડી તે છતાં તેઓ છટકી ગયા. તેમણે મોરબી સામે બહારવટું બેસ્યું. તેમને પકડવાને કાંકોરે રૂ. ૧૫૦૦ તું છનામ બહેર કંલું, પરંતુ તે નજ પકડાયા.

ત્રણ વર્ષ આમ ગાળીને તેઓ કચ્છ-તેરામાં કારબારી તરીકે ગયા. તેરા તાબેના કાળા તળાવના ધાડપાડુઓને તથા તેમના સરદાર બારાચ સ્વાજીને ત્રાહી ત્રાહી પોકરાવી અને પ્રજાને નિર્ભય કરી, આતા શરવીરતી જીવન લીધા સં. ૧૯૬૫ ના મહા વદ-૧૧ ના દિને સંકેલાઈ મૃત.

તેમના પુત્ર હાલ વાંકાનેરમાં વપ્રીલાત કરે છે.

૭

સ્વ. અમૃતલાલ વ. દાણી, ભાવનગર.

જન્મ બેટાદમાં બી. એ. યદ્ય સુરત મહિલા વિદ્યાલયમાં આચાર્ય તરીકે જોડાયા. લગ્ન પછી તેમના ધર્મપત્નીને શિક્ષણ આપવા પણ પ્રયત્ન કરેલો. ભાવનગરમાં મહિલા વિદ્યાલયની સ્થાપના કરી તેના મુખ્ય આચાર્ય બન્યા હતા.

૭

મી. કુબેરદાસ રાધવજી

મેસર્સ નારણદાસ મથુરાદાસ નાણીયેરવાળાની પેઢીની જમાવટમાં પ્રાણ સીંચનાર બાગીદાર હાલ રિટાયર્ડ :.....ધારૂકા.

૨

શ્રી. રતિલાલ મોતીચંદ દોશી.

જન્મ ધોરાજીમાં તા. ૧૩-૫-૧૮૯૩. ૧૯૦૯માં મેટ્રિક પાસ થયા. ૧૯૧૩માં અમદાવાદની ગુજરાત કોલેજમાં બી. એ. થયા. ૧૯૧૮માં મોમ્બાસા ગયા. ૧૯૩૦માં ઇંગ્લેન્ડ ગયા. ઇંગ્લેન્ડમાં લીકન ઇનમાં દાખલ થઈ ૧૯૩૩માં બાર-એટ-લો થયા, અને ૧૯૩૪-તા. જાન્યુઆરીથી મોમ્બાસામાં વકીલાત શરૂ કરી.

૩

‘ખાનદેશના બાંધી’ તરીકે ઓળખાતા ખાનદેશની મોદસાતિમાંનો એક લખકનો હીરા શ્રી. બાલુભાઈ મહેતા. M. A. L. L. B. દેશબંધ બાલુભાઈ મહેતા । મુટણીયું ‘ધોલ’, બારાબંધી, માથે ધરી પડતી પથ્થુ સ્વચ્છ ગાંધી ટોપી એવો પોપાક જોઈ તેઓ એમ એ. એલ. એલ. બી. એલ. એલ. છે, એમ કોઈ પણ કહેશે નહીં. તેઓએ કેટલાંતી પ્રજાની સેવા એવી નિઠાઈ કરેલી છે કે ઉમામ જનતા એમને ‘ખાનદેશના. બાંધી તરીકે’

ઓળખે છે. એ કે એમના સૌજન્યપૂર્ણ સ્વભાવને લીધે કોઈ પણ એમના સામે એવું કહે તો ઝટ કરીને તેઓ કહે છે, એમાં મારી વધારે સ્મૃતિ છે; સાથે જ ગાંધીજીની નિંદા ગણાય !

શ્રી. બાલુભાઈ એક વિદ્વાન અને સેવાભારી કાર્ય-કર છે. બાળથી આપવા એમને વધારે પસંદ નથી એટલે એમનું ધણું ખર્ચ જીવન મુજે મોટે સેવા કરવામાં વિતેલું છે.

એકવાર કોઈ મુદરથે મહાત્મા ગાંધીજીની મુલાકાતમાં શ્રી. બાલુભાઈની ઓળખાણ કરાવતાં હતું-એઓ M. A. L. L. B. છે. પરંતુ ગાંધીજીને તો ડીમીવાગા માણસ કરતાં સેવાના ભેખધારી વધારે પસંદ હોવાથી, જ્યારે શ્રી. બાલુભાઈ સેવામાં જીવન વિતાવવા આવે છે એ ખજાર પડી લારે તેઓ કયા બ્યાનંદ પામ્યા !

શ્રી. બાલુભાઈ જીવન મહાસત્તા સમિતીના વર્ષો સુધી પ્રમુખ રહેલા છે. પ્રાંતિક મહાસત્તા તથા અખિલ ભારતીય મહાસભાના પણ તેઓ કેટલીકવાર સદસ્ય હતા. મહારાષ્ટ્ર પ્રાંતીય ખાદી સમિતીના તેઓ ઉપ-પ્રમુખપદે પણ હતા.

ભારતવર્ષમાં ચાલતા ખાદી કેદો તેઓથી તેમના એક સહકારી શ્રી શંકરરાવ સાથે જોઈ આવેલા. તેમજ મહાત્માજી સાથે સાબરમતી આશ્રમમાં થોડાક દિવસો ગાળેલા.

ધુળીચામાં ચાલતા ‘પ્રબોધ’ સાપ્તાહિક પત્રના તેઓ તંત્રી હતા, પરંતુ દક્ષિણી લોકોના હાથમાં વધારે તંત્ર હોવાથી શ્રી. બાલુભાઈને ‘પ્રબોધ’નું તંત્રી પદ છોડવું પડ્યું. અત્યારે તેઓ મહાસત્તા પત્રનું એક ‘ભારત’ નામનું ઉત્કૃષ્ટ સાપ્તાહિક પત્ર તેમના સાથી પ. ખાનદેશ મિત્ર સેવામંડળના મંત્રી શ્રી દશર, ટિંગક વણસ, અને મહારાષ્ટ્ર દરિયન સેવક સંઘના પ્રમુખ શ્રી જરને વણસ સાથે મુદર રીતે પ્રગટ કરે છે.

૧૯૩૦ની સાલમાં જંગલ સત્યાગ્રહનું તેઓ નેતૃત્વ લેશે એવા ખજાર મળતાં જ તેમને તરત અટક થઈ ને ૬ માસની સજા થઈ હતી. ૧૯૨૨ અને ૧૯૩૩માં પણ તેઓને જીલ્લાવાસ મળેલો. અત્યારે ૧૯૪૧માં પણ તેઓ જીલ્લા મહાસભાના પ્રમુખ અને અખિલ ભારતીય મહા-

સંભાના સદસ્ય તરીકે સત્યાગ્રહ કરી જેલમાં ગયા છે. તેઓ ગાંધી સેવા સંઘના સદસ્ય છે. અને 'મૂંઝે-મોઢે સેવા' કરવાના પોતાના સ્વભાવથી તેઓ સાફી તાલુકાના એક 'કાસારે' નામના ગામડામાં 'સેવામંદિર' સ્થાપી ત્યાંજ જન સેવા કરતા હતા. પરંતુ રામજી કોંગ્રેસ અધિવેશનના પહેલાંથીજ દેશની રાજકીય હાલત કોટકટીની દેખાવા લાગી અને એવા સમયે જીલ્લાના કચુધાર થતા તેઓજ લાયક હોવાથી ફટલાક કાર્યકરોએ તેઓશ્રીને ફરી જીલ્લા મહાસભાના પ્રમુખની જગ્યા પર ચુંટ્યા. એજ વખતે મહારાષ્ટ્ર પ્રાંતિય મહાસભા કારોબારી સમિતી પર તેઓ ચુંટાયા. તેઓશ્રીએ મરાઠીમાં વૈભવશાળી હિન્દુસ્તાન, ખાદી મીમાંસા એવા ગ્રંથો અને પુસ્તકો લખેલા છે. તેમજ સ્વેચ્છા સેવા સંઘના બાપણે. પણ મરાઠીમાં અનુવાદિત થયાં છે. જેમાંથી ખાદી મીમાંસાની હિન્દી આવૃત્તિ દોસ્તીના સસ્તા સાહિત્ય મંડળ તરફથી પ્રકાશિત થઈ ચુકી છે. અને 'આહાર મીમાંસા' તો ગુજરાતી, અંગ્રેજી, ઉર્દૂ, કાનડી, હિન્દી વિગેરે ભાષાઓમાં પ્રગટ થયાનું જણાય છે.

શ્રી. બાલુભાઈના જીવનમાં સ્વામી રામતીર્થ, તથા વિવેકાનંદ જેવા સત્પુરુષોના ચરિત્રની અસર પડેલી છે. એવી રીતે દેશ માટે ફકીરી લઈ, જનતાની સાચી સેવા કરી, ગાંધીજીનો વિશ્વાસ તથા રાષ્ટ્રીય નેતાઓનો પ્રેમ સંપાદન કરી સર્વ લોકોના પ્રીય અગ્રણી બનેલા શ્રી. બાલુભાઈ મહેતા એટલે ખાનદેશમાં વસતાં ગુજરાતી સમાજનાં દશ મોઢ સમાજનો એક અમૂલ્ય હીરો છે.

એવા તપસ્વીને પ્રભુ એમના કાર્યમાં યશ આપે અને દીર્ઘ આયુરારોગ્ય બક્ષે એજ પ્રભુચરણે પ્રાર્થના.

(લે. શ્રી કાંતિલાલ ગુજરાતી, ધુળીઆ)

ખાદીનું જીવન ચક્ર—ખાળ લેખક: બાલુ પારેખ

ખાદી એટલે ગરિબને રાજી આપનાર. ખાદીથી પોતાના દેશમાં પૈસો રહે છે. ખાદીથી ખેતારી નાશ પામે છે. ખાદીથી દેશમાં ધન બધું સચવાય છે, અને કારીગરોમાં વહેંચાઈ જાય છે.

ખાદીથી થતા ફાયદા—ખાદી પહેરવાથી શરિરની અંદર થતો હામ ખાદીના છિદ્રો વાટે થઈ બહાર જાય છે. ને તે જ છિદ્રો વાટે હવા મળે છે. શિયાળામાં ઠંડીના દિવસોમાં ખાદી પહેરવાથી ઠંડાવાતી નથી. ખાદી પહેરવામાં ટકાવ છે. ઘણા ખાદી સેન્ટરો (વણાટ શાળાઓ) મિલો સાથે હરીફાઈમાં ઉતરી છીથી ખાદી બનાવે છે.

ખાદીનું જીવન ખાદી પોતે જ કહે છે.

ખાદી કહે છે "મારી જીંદગીમાં જ જેટલા ફેરફાર થાય છે. માણસની જીંદગીમાં બાળપણ, જુવાની, ધરપણ, આમ ત્રણ ભાગ પડે છે, તેમ ખાદીમાં જ જેટલા ભાગ પડે છે.

સૌથી પહેલાં ખેડુત પોતાના ખેડેલાં ખેતરમાં પાંચ મારો છોડ ઉત્પન્ન કરે છે. તેનું નામ (૧) કપાસનો છોડ કહે છે. પછી એ કપાસના છોડમાંથી જીંદગીમાં મારો જીવ હોય છે. પછી ખેડુત જીંદગીમાંથી કાઢીને તેમાંથી મને ને મારા ભાઈને નોખા કરે છે. મારા ભાઈઓનું નામ કપાસીયા ને, મારું નામ કપાસ પડે છે. (૨) કપાસને 'હું' મોટાં થતાં, મારું નામ (૩). ૩ એવું, આપવામાં આવે છે. હવે હું

૩ બન્યા પછી મને પોંજણ વતી પોંજ મને (૪) પુણી બનાવે છે. પછી હું પુણી બન્યા પછી. મને લોહા હાથમાં લઈ કાંતવા લાગે છે. ને પછી (૫) સુતર બનીને મને મોટા સેન્ટરમાં વણાવા મોકલી આપે છે ત્યાં હું (૬) ખાદી બનું છું.

મોઢ જ્ઞાતિ વિષે ગામવાર માહિતિ

[૫૪ ૮૦ નું અનુસંધાન]

①

સુરત (આલુ)

ગૌશાળા—શેઠ ભરતિયાએ અશ્વિનીકુમારના રસ્તા પર ગૌશાળા માટે મકાન બંધાવી તે સુરતના મંદિરને અર્પણ કર્યું છે.

જ્ઞાતિની વાડી—શેઠ લાલભાઈ હરકીશનદાસ ખરશીવાળાએ મોઢ દશા મૌલુખ અમદાવાદીની તથા શેઠ હામોદદાસ તાપીદાસની જમીન ઉપર વાડી બંધાવીને જ્ઞાતિને તે અર્પણ કરી છે.

જ્ઞાતિની લાકડેચરી—શેઠ હાકારદાસ ગુલાબદાસે જ્ઞાતિની લાકડેચરીમાં શ. બે હજાર જેટ આપ્યા છે.

સુરતમાં મોઢ વધુકે જ્ઞાતિનાં છે તા છે.

(૧) મોઢ દશા મહાલિયા—આ તકમાં વીસ થર છે. તકના શેઠ મોતીલાલ ગોવર્ધનદાસ છે. આ તકની જ્ઞાતિની વાડી બેગમપરામાં બંધાવી છે.

(૨) મોઢ દશા અડાલજી—આ તક બજાવાવાળાની નાત તરીકે ઝાળખાય છે. તકના શેઠ વીજુભાઈ પરમાણુદાસ છે. તેમાં ૪૧ થર છે.

(૩) મોઢ દશા ગોબવા—આ તકમાં ૪૪ થર છે. તકના શેઠ વીજુભાઈ નગીનદાસ મહેતા ફેરિયાદાર છે.

(૪) મોઢ વીસા અડાલજી—(બંભાતી) આ તકમાં ૨૬ થર છે અને શેઠ પરશોત્તમદાસ માણેકલાલ તથા રંગીલદાસ નરભેરામ છે.

(૫) મોઢ દશા ગોબવા (રહિરવાળા) દિવાન બહાદુર શ્રી. સુનીલાલ ગોધીવાળું આ તક છે. તેમાં ૨૫ થર છે.

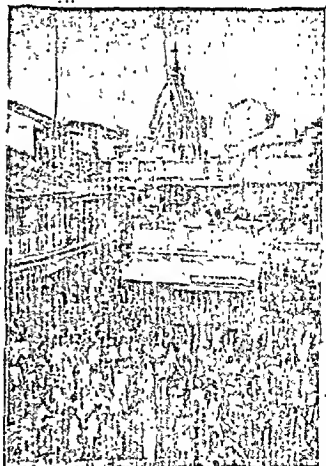
(૬) મોઢ વીસા ગોબવા—એ ભરતિયા શેઠની નાત તરીકે ઝાળખાય છે અને હાલ શેઠ કાળીદાસ હારકાદાસ છે. આ તકનાં સુરતમાં ૪૦ થર છે.

(૭) દશા અડાલજી અમદાવાદી મોઢ—આ તકમાં સુરતમાં ૭૫ થર છે અને શેઠ તરીકે અંબિકલાલ ધેલાભાઈ લાહીવાળા છે.

(૮) વીસા અંબાલજી સુરતી—આ તક સર પ્રયોગદાસવાળું છે.

અહીં ગોળના બંધન જેવું નથી. સુરત. રહિર ઝીખલી, ભક્ત્ય, અંકલેશ્વર, ઉમરગામ, નવસારી વિગેરે રથજોગે અરસપરસ કન્યાગવત્તાર થાય છે.

શ્રી અંબાજી મંદિર, સુરત.

['જેસાઈ બંભાજીવાલા'ના સૌજન્યથી]
જેનો લાલ મોઢ જ્ઞાતિબધુઓ હોંશથી લે છે.

નામાંકિત પુરુષેઃ—સુરતમાં જળવણીનો પ્રચાર સારો હોઇ આપણા અનેક યાત્રી બંધુઓ સારી રીયતિમાં અને સારા હોદ્દા પર છે. એનું સર પુરુષોત્તમદાસ કાકોરદાસ, દિવાન બદાદુર સુનીલાલ માણેકલાલ ગાંધી, લલિતમોહન સુનીલાલ ગાંધી, વકીલ બન્સીલાલ છોટાલાલ લક્ષ્મીભાઈ વિશે માહિતિ “જીવન પરિચય” વિભાગમાં આ અંકમાંજ આપવામાં આવી છે. તે ઉપરાંત નીચે જણાવેલી વ્યક્તિઓ પણ જાણવા જેવી છે.

શ્રી. કાકોરદાસ ગુલાબદાસ જરીવાળા—દશા ગોલવા, જરીના વેપારી, સુધરાઈમાં સલાસદ, સમાજ સેવામાં સદા તત્પર, ગાંધીજીના આગમન વખતે એક વખત તમામ શાળાઓમાં શીકાઈ વહેંચી હતી. અનેક વખત ગુપ્ત દાન કરી ગરીબોને સહાય આપે છે. તેમના પુત્ર ગોકુલદાસ એ તડના શેઠ ડાલાભાઈની બહેન સ્નેહલક્ષ્મી સાથે પરણ્યા છે. ગોકુલદાસ ઉપરાંત શેઠ કાકોરદાસને ધીરજલાલ, કૃષ્ણકાન્ત, જ્યોતીરાયજી નામના પુત્રો તથા સુભદ્રા નામની પુત્રી છે.

શ્રી ડાહ્યાભાઈ છોટાલાલ—દશા ગોલવા તડના શેઠ તથા વિકૃતવાદીના દ્રવ્ડી છે. તેમના કાકા શેઠ સુનીલાલ ઘેલાભાઈ ધર્મના કાંટા પાસે ચોક્કસીનો ધધો કરે છે.

શ્રી. નાથાલાલ વિકૃતદાસ ચોકસી—દશા ગોલવા, વિકૃતવાદીના દ્રવ્ડી અને સુરત મ્યુનીસીપાલિટીના પ્રેસીડન્ટ છે.

આ દશા ગોલવા તડમાં મેટ્રીક સુધી લજીલી બાળાઓ છે. લગ્ન પ્રસંગે પશુ ૩.૫૦૦) કરાવેલું છે.

શ્રી. ગુલાબદાસ રંગીલદાસ—નીસા ગોલવા. પ્રસુતિગૃહ બંધાવ્યું છે. જુઓ “સુરતની સંસ્થાઓ.”

શ્રી. ગંગારામ વૃક્ષદાસ ભરતીયા—તેઓ સુરતના અગ્રણી શરાફ હતા. તેમની પેઢી નામગીરી હતી, બહુ ઉદાર જીવના હોઇ અનેક પરમાર્થના કામે તેમજ ધાર્મિક કામે કરતા. ૭ તડના શેઠ હતા. લોકોને સારી સલાહ આપતા, ૭ તડ તથા ચોક્કસી મહા-જનને જમાડતા અને લકાણી કરતા. તેમની પેઢી લણી પ્રતિષ્ઠિત છે.

કાલીદાસ દોરકાદાસ ભરતીયા—નીસા ગોલવા તડના શેઠ, ભરતીયા પેઢીના સંચાલક.

આ નાતની વાડી સુરતમાં પંડોળની પોળમાં છે અને તે નાની વિકૃતવાદી તરીકે ઓળખાય છે.

આ તડવાળા કન્યા ગમે તે મોટા બંધુઓને આપે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ બીજા કોઈ પણ વ્યક્તિને કન્યા આપે છે તેમાં બાંધ લેવામાં આવતો નથી. છોકરાઓ ગ્રેજ્યુએટ અને B. Com. સુધી ગએલા છે. કન્યાઓ ઇન્ટર સુધી ગઇ છે. યાત્રીભાઈઓની રીયતિ સાધારણ હોઇ વધારે બોગે નોકરી કરે છે. લગ્ન વખતે પદલાના રૂ. ૧૦૦૧) અને રીતરિવાજના રૂ. ૩૦૦) અને કપડાંમાં રૂ. ૨૦૦) જેટલો ખર્ચ થાય છે. સુરતમાં ૪૦ ઘર છે, તે ઉપરાંત મુંબઈમાં ૪૦ ઘર, વલસાડમાં એક ઘર અને લાંચમાં બે ઘર છે.

રાવબદાદુર ભગવાનદાસ એલ. સી. ઇ.—દશા અકાલમ અમદાવાદી. અગાઉ ગવર્મેન્ટ એન્જીનીયર, ફોરેસ્ટ ઓફીસર તથા નાદિદ સ્ટેટમાં એન્જીનીયર હતા. તેમના પુત્ર રમણલાલ બી. એ. એલ. એલ. બી. સોલીસીટર, અને શાન્તિલાલ એન્જીનીયર છે.

શ્રી. ચંપકલાલ ઘેલાભાઈ લાહીવાળા—દશા અકાલમ અમદાવાદી મોદ. અગાઉ સર વસનંત ત્રીકમજી નાઇટના સેક્રેટરી તરીકે પરદેશની મુસાફરી કરવાનો પ્રસંગ તેમને મળ્યો હતો.

શ્રી. કુસુમચંદ્ર ઘેલાભાઈ લાહીવાળા M. A. B.Sc-F. C. S.; A. I. C.—ઓર્ડર એન્ડ સોપ એક્સપર્ટ તરીકે કામ કરે છે.

શ્રી. જર્મીયતલાલ સુનીલાલ લાહીવાળા B. A. L. L. B.—લો મેડીસર તથા વકીલ છે.

શ્રી. ખુશમનલાલ મોતીલાલ લાહીવાળા—કોલોન્સન એન્ડ કંપનીના મેનેજર છે.

શ્રી. રતનલાલ રણછોડલાલ—મુંબઈમાં ‘લો રીપોર્ટર’ પ્રગટ કરે છે.

શ્રી. મનહરલાલ રતનલાલ—મેડીસર. મુંબઈમાં વકીલાત કરે છે.

જરૂરી હરિલાલ જેડીસનદાસ કણીઆ:—
મુખ્યમાં હાઈકોર્ટ જઈ છે.

શ્રી. ચંપકલાલ ગિરધરલાલ મોદી B. A.
L. L. B.:—મુખ્યની સ્મૃતિ કોર્ટના ચીફ જઈ છે.

શ્રી. મોતીલાલ છગનલાલ પટોળાવાળા
M. A. L. L. B.:—મુખ્યમાં રહે છે.

શ્રી. કુસુમકુમારી:—(ચંપકલાલ યેલાભાઈ
હિંદાઈવાળાના પુત્રી) એ ૧૯૨૭ માં L. M. (ડબ્લીયુ.)
કોર્ટની પરીક્ષા પસાર કરી છે. દસ વર્ષ સુધી તેઓ
અમદાવાદમાં શેઠ મંગળ ગિરધરના 'પાર્વતીબાઈ
સુતિકા ગૃહ' માં લેડી કોર્ટર હતાં. હાલ વલસાડમાં
તેમના પતિ ગદુલાલ નવનીતલાલ ધોળાભાઈવાળા
જેઓ રેલ્વેના મેડીકલ ઓફીસર છે તેમની સાથે
પ્રેક્ટીસ કરે છે.

મિસ્ત્રીસ લાનુમતી કણીઆ:—(રતનલાલ
રણછોડલાલના પુત્રી) સુરતમાં મોઢ ગાંધીના પ્રથમ
ગ્રેન્યુએટ, મુખ્યના વનિતા વિશ્રામ તથા ચંદ્રામજી
ગદસં રકુલમાં સારો ભાગ લે છે.

દશા અડાલત અમદાવાદી મોઢ વિભાગના
સુરતમાં હાલ ૭૫ થર અને ૩૦૦ માણસો હશે
સો વર્ષ ઉપર એ વિભાગના આચરે ૧૦૦ દહાણાં
હતાં. આ વિભાગવાળા સુરતના મોઢ ગાંધીના તમામ
વિભાગોમાં તેમ જ પોરવાડ, સાડ, દીયાવાળ વગેરે
ખીજ વલ્લિક કોમ સાથે કન્યાની લેવડ દેવડ કરે છે.

શ્રી. મોહનલાલ પ્રભુદાસ વૈધ:—ખંભાતી
વીસા મોઢ, આણવેંદ સેવાસંઘમાં અગ્ર ભાગ લે છે.
ફક્ત એક ઓનો શી લખને દવા આપે છે.

શ્રી. છગનલાલ હાકોરદાસ ધીવાળા B. A.:—
ઓરીએન્ટલ લાઇફ ઇન્સ્યુરન્સ કં. ના સુરત શાખાના
એજન્ટ છે.

શ્રી. હરિલાલ માણેકલાલ દેસાઈ:—સીડીય
પંડીયા સ્ટીમ નેવીગેશનના વ્યવસ્થાપક, સાન્તાક્રુઝ.

શ્રી. બી. વી. મોદી:—મ્યુનિ. એસી. સેક્રે-
ટરી, મુખ્ય.

શ્રી કેલાસ છગનલાલ ધીવાળા:—ખંભાતી

વીસા મોઢ હાલ B. A. માં છે.

શ્રી. શારદા છોટાલાલ મહેતા:—સુરતી દયા
ગોખલા, પ્રીતીયસ, "પી. એમ. પટેલ ગદસં રકુલ"
માં શિક્ષિક તરીકે કામ કરે છે.

કુ. ચંદ્રિકા મોહનલાલ વૈધ:—પ્રીતીયસ પાસ
થયા છે.

૦

રંદેર

રંદેરમાં ગાંધીના ૨૫ થર છે. નાતના શેઠ રતી-
લાલ જુખણદાસ છે. રંદેરના મોઢ આઈઓ મોટા ભાગે
ખદાર ગામ વસે છે.

શ્રી. તનુખજાલાલ છગનલાલ પારેખ:—સુર-
તમાં ગવર્નમેન્ટ ટ્રેડીંગ કોલેજના મુગોળના પ્રોફેસર
છે. તેમણે લખેલ 'ઈન્ડિયાના ઇતિહાસની રૂપરેખા'
પાંચ પુસ્તક તરીકે આવે છે. તેમણે ટી. એલ. વેલ્સની
પાઠમાળાના પાંચ ભાગ સુધારી આપ્યા હતા. ૧૯૩૨થી
૩૫ સુધી મેટ્રીકમાં મુગોળના પરીક્ષક હતા.

શ્રી. હાકોરદાસ મોતીરામ પારેખ:—મુખ્યની
સેન્ટ્રલ બેંકમાં હેડ એકાઉન્ટન્ટ છે. તેમના પુત્ર હસ-
મુખજાલાલ લંડન જઈ ઉચ્ચ અભ્યાસ કરી આવેલ
છે. શેર બોર્ડરને ત્યાં કામ કરે છે.

શ્રી. આત્મારામ નારણદાસ:—વૈદ તરીકે
વખણાય છે. સુરત હિંદુ સમાજને રૂ. ૭૦૦૦
આપ્યા છે.

૨૧. છગનલાલ ઇન્દારામ:—પારેખ ચીન
અને જપાન કાપડના વેપારના વિકાસ માટે ગયા હતા.

૦

અંકલેશ્વર

અગ્રે આસરે ૧૦૩ પુરુષ તથા ૮૦ સ્ત્રીની વસ્તી
છે. વિષ્ણુ ૩૪, છોટરામો ૧૦૧, તથા ભાકરીઓ ૧૦૭.
આસરે પાંચ ટકા સ્ત્રીઓ બાદ કરતાં બાકીના
૫૫૫ જણો કૌશીક કેળવણી છે. છોટરામો આસરે ૧૫

તથા ઊકરી આશરે ૫ અંગ્રેજી ટુર્નવણી લે છે. એક ઊકરી આ વર્ષે મેટ્રીકની પરીક્ષા દેવા જઈ આવેલ છે. એક ઊકરી કરવે યુનીવર્સિટીના કલાસમાં વડોદરામાં અભ્યાસ કરે છે. આશરે ૫ ઊકરીઓ અત્રેની યુનિસીપલ છાત્રાવાસ હાઇસ્કુલમાં અભ્યાસ કરે છે.

આશરે ૭ ઊકરીઓ કોલેજમાં અભ્યાસ કરે છે. એક ઊકરી L. C. P. & S. નો અભ્યાસ કરે છે. વધુ અભ્યાસ કરેલામાં એક B. A. B. S. T.C. છે. એક B. A. હોઇ હાઇસ્કુલમાં ભારતર છે તથા એક B. A. L. L. B. છે; જે પેન્સનર પોસ્ટ ભારતર છે. જે પોસ્ટ ઓફીસમાં પોસ્ટ ભારતરની નોકરી કરે છે. ત્રણ રેલ્વે સરવીસમાં છે. આશરે પાંચ ૭ મુખ્યમાં અથવા બહારગામ જુદી જુદી નોકરીમાં નોકાયેલા છે. એક M. B. B. S. કપડવંજમાં ડોક્ટર છે તથા એક B. A. અને અંગ્રેજી સ્કુલમાં આ. ભારતર છે.

ગાંધીજી દ્વારા આપવા લેવાનો રિવાજ જે પહેલાં સંક્રમિત હતો તે હવે ધણી વિકાસ પામેલો હોઈ, બરૂચ, સુરત, રાંદેર, નવસારી, ચીખલી, વાંસદા, ઉમરગામ (કોણા) મુંબાઈ, અમદાવાદ, વાડાસીનાર, તથા કાકીવાવાડમાં: ભાવનગર, જામનગર, ધાંગધરા, સીહોર, વિરમગામ વિગેરે ધણી જગ્યાએ છે. વધારામાં હવે તો સુરત તથા મુંબાઈમાં મોટા સિવાયની વૈષ્ણવ ગાંધીજી જેવી કે ડીકુ (કાકીવાવાડમાં જેમને નાધેરી કહે છે), મેવાડા, દસાલાડ, વિસાલાડ, પોરવાડ, શ્રીમાળા વગેરેમાં થઈ શકે છે. મુંબાઈ એ બાબત અગ્રધાને છે.

વિવાહ યજ્ઞ વરપક્ષ તરફથી પક્ષ ૩૧. ૩૫૧) તથા લુગડગા ૩૧. ૧૫), તે ઉપરાંત એક સોનાની જાણસ આસરે ૩૧. ૧૦૦)ની આપવાનો રિવાજ છે. ન્યાત-લગ્ન તેમજ મરણની ફરજ આત નથી, પણ જે નહીં કરે તેમણે પંચને અમુક રૂપિયા ભરવા પડે છે. વળી પરગામથી પરણવા આવનાર પાસેથી ચોરી દાપાની અમુક રકમ લેવામાં આવે છે, તથા જેઓ બહારગામ લઈ કરવા જાય છે તેમને લાંબા રિવાજ પ્રમાણે એ દાપાની રકમ આપવી પડે છે.

પરણવા આવનાર વરપક્ષે વરોડીની ન્યાત કરવાની હોય છે. પણ જેમને તે કરવા ઇચ્છા ન હોય તે ન કરતાં ગાંધીજી કાંઈ વાસણ પીતલ અથવા જામન સીસવરની યાળા (ટાટ) તુલકાણું કરી શકે છે.

વિધવાઓ ગાંધીજી જમવા જઈ શકતી નથી. તેમને ઘેર પકવાન, લાડુ મા પુરી શીખંડ, દુધપાક વિગેરે ચોખ્ખી ચીજો આપવામાં આવે છે.

આશરે ૧૦ જણા કાપડનો વેપાર કરે છે. આશરે ૫ જણા ગાંધીનો વેપાર કરે છે.

એક પેઢી ૩ કપાસ વિગેરેની દલાલીનો ધંધો કરે છે. તેમની દુકાને ટેલીફોન પણ છે.

એક જુની પેઢી આખા ગામ માટેની એક જ સરાશી હાંડી વિગેરે કામ કરનારી છે.

ત્રણ પેઢી લોખંડ તેમજ બીજી જુદી જુદી ધણી ચીજોનો બહોળો વેપાર કરે છે.

જે દુકાનો ચાહ, સાણ, તથા બીજી પરશુરજ ચીજોની છે.

એક દુકાન પરદેશી તેમજ સ્વદેશી દવા વેચનાર છે.

લેણદેણનો ધંધો કરનાર પણ આશરે પંદર મુદરનો છે.

જાણીતા મુદરદારોની નોંધ:—

શા. નથુલાઈ રસિકદાસની દલાલની પેઢી:— એ પેઢીનો વહીવટ હાલ એમના ભાઈ શા. વિઠ્ઠલદાસના જે પુત્રો નરહરીલાલ તથા રતિલાલ તથા નાથુલાઈ, સદગત પુત્ર છોટાલાલના જે પુત્રો ગણાભાઈ તથા હીરાલાલ કરે છે, છોટાલાલના બીજા પુત્રો ધરલાલ તથા સાકરલાલ તથા કાંતિલાલ પોસ્ટ ખાતામાં નોકરી કરે છે તથા બીજા જે નટવરલાલ તથા મનહરલાલ મુંબાઈમાં રહેવે નોકરીમાં છે.

આ પેઢીમાં કપાસ, ૩ તથા બીજી વેપારની ચીજોની દલાલીનો ધંધો છે તથા તેને અંગે telephone પેઢીમાં લીધેલો છે.

શ્રી. અંબાલાલ બીજાજીભાણુદાસ શાહ:— એમના પિતાની જમીન છે. લેણદેણનો ધંધો કરવા

ઉપરાંત એમનો દીકરો ઇંદ્રવદન દેથી તેમજ વિદેશી દવાઓ તથા બીજી ધણી ચીજોની દુકાન ચલાવે છે. એમના માતાજી ભાવનગરના છે. એમને બે પુત્ર તથા ચાર પુત્રીઓ તથા તેનો સારો વિસ્તાર છે. ધર્મ પર ધણી આરતા રાખતા જાણી છે.

શ્રી. હરિનારાયણ નરોત્તમદાસ લોહાવાળા:— આ કુટુંબની હવે પાંચ જુદી જુદી દુકાનો થઈ ગઈ છે. ૧ નગીનદાસ હરિનારાયણદાસ, ૨ મોહનલાલ ચુનીલાલ હરિનારાયણદાસ, ૩ મણિલાલ શંભુલાલ હરિનારાયણદાસ. લોખંડના ઘર બાંધવાના કામની દરેક ચીજો તથા બીજી ધણી ચીજોનો મોટો વેપાર કરે છે તથા ૪ પ્રિયવદન મોહનલાલની કાપડની દુકાન છે, ૫ ચંપકલાલ શાંતિલાલની ચાદ, સાથુ વિગેરે ધણી જુદી જુદી ચીજોની દુકાન છે.

શ્રી. હરકીશનદાસ મહેતા વરિષ્ઠ ડોક્ટર વડીલ વંડોદાર:— વડીલાતથી નિવૃત્ત થયા પછી અત્રે આવી એમના સુપુત્ર રા. ઠાકોરલાલના મામામહત્તી જાણીતી શરાણી પેઢીનો વહીવટ એમના પુત્રની સગીર વયથી ચલાવતા હતા. એઓ જ્ઞાતિના સ્વ. નારણદાસ શ્રોફ જેવાજી મુત્સદ્દી તથા શાંતિ સ્વભાવના જ્ઞાતિમાં પ્રતિષ્ઠા વાળા ગૃહસ્થ હતા. ગુરૂતંદાન એ ધણું કરતા. અત્રેની પાંજરાપોળ તથા આંધળા લુધાની સંસ્થાઓની ધણી કાળજી રાખતા તથા વખતો વખત આર્થિક સહાય આપી ચલાવતા. એમણે પોતાની એક મોટી હવેલી પણ બંધાવેલી છે.

૨૮ ગુલામદાર લલ્લુભાઈ કાપડીયા નગરોદ્ધાર:— વિદેહ સંવત ૧૯૯૪. મોડી હવેલી જીથું થયેલી તેમાં એ કુટુંબ અર્ધ લાગીદાર હોઈ એમના ભત્રીજાઓએ પણ બે હવેલી હમણાં બંધાવી છે. તથા ત્રીજી તેની પાસેજ આગળ બંધાવેલી છે. એમના મામા શિવલાલ જીવજીરામ નગરોદ્ધાર હતા. તેમના અવસાન પછી એ પદ એઓ ચલાવતા હતા. એમના સ્વર્ગસ્થ યવાથી એમના ભત્રીજા ચંપકલાલ જમનાદાસે એ પદ ચાલું રાખ્યું છે. સ્વર્ગસ્થ ભદ્રા, મોળા તથા સાદા સીધા સ્વભાવના હતા. અત્રેની

પાંજરાપોળની બ્યવસ્થા એમની હયાતિ દરમ્યાન એમને સોંપવામાં આવેલી હતી,

૨૯ રમણલાલ નારણદાસ શ્રોફ:— જન્મ આસરે સંવત ૧૯૬૦ એમના પિતા સ્વ. નારણદાસ લેણદેણનો ધંધો કરે છે અને તેમને પગલે જન્મથી પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ રાખે છે. અંકલેશ્વર મ્યુનિસીપાલિટીમાં મેનેજિંગ કમિટીના પ્રમુખ તરીકે સાર્વકામ બખતવા. હિંદુ મુસ્લીમ ઝઘડો ન થાય તે કામમાં સારી મદદ પોતાની લાગવગથી કરતા રહે છે.

૩૦ મોહનલાલ લલ્લુભાઈ કાપડીયા:— જન્મ સં. ૧૯૨૩ માગસર સુદ ૧. સદગત ગુલામદાસના નાના ભાઈ હોઈ મોડી હવેલીના કુટુંબી છે. :

પોસ્ટ ખાતામાં લગભગ ૪૦ વર્ષ નોકરી કરી અંકલેશ્વર પોસ્ટ ઓફીસ (Selected grade) પોસ્ટ માસ્ટર તરીકે છેવટના ભાગમાં નોકરી કરી ૧૯૨૫ થી પેન્સન પર હિતરેલ છે. નોકરી દરમ્યાન Field Serviceમાં Somali Land તા. ૧૬-૪-૧૮ ની Great war વખતે Mesopotamia માં Field Post master ની નોકરી કરી હતી હાલ નિવૃત્ત હોઈ ધર્મ ધ્યાનમાં વખત ગાળે છે.

૩૧ રા. નારણદાસ ખુશાલદાસ શ્રોફ:— જન્મ સં. ૧૯૧૮ના જેઠ સુદ ૧ તા. ૧૧ જુન ૧૮૬૨. સ્વર્ગવાસ સં. ૧૯૯૨ ફાગણ સુદ ૧૨ તા. ૧૪ માચે ૧૯૪૬. જ્ઞાતિના અનુભવી, કાલા, શાંત, વયોવૃદ્ધ તથા મુત્સદ્દી ગૃહસ્થ હતા. લેણદેણનો ધંધો કરતા હતા. જ્ઞાતિ સંબંધી ગુચ્ચવણુ લખી વિષયોનો દીર્ઘ દષ્ટીથી બધાને સંતોષદારક નિકાલ કરી શકતા હતા. સદગત હરકીશનદાસના અંગત મિત્ર હતા. એમની યાદગીરીમાં એમના સુપુત્ર શ્રી રમણલાલે "નારાયણ સ્મરણુ", નામની પ્રસ્તિકા જેમાં ધણી દેવતા દેવીઓની છબીઓ સહિત ઉપયોગી સ્લોકો તથા અષ્ટકો સંસકૃતમાં તેના ગુજરાતી અર્થ સહિત છપાવી છે, જ્ઞાતિમાં લઢાણમાં વહેંચી છે.

શ્રી. વીકલદાસ હરકીશનદાસ અંકલેશ્વરીયા Late Principal Elphinstone High

School Bombay & Head. Master
Gov. High School Surat. હાલ વય. આસરે
૬૦ વર્ષની છે. હાલ વાનપ્રસ્થ, B. A. પાસ થયા
પછી મુઆઇ ઇલાકા કેળવણી ખાતામાં નોકર થયા.
ધણીખરી નોકરી મુઆઇમાં જ કરી હતી. Secondary
Teachers Training Classના supt. તરીકે
પણ મુઆઇ કામ કર્યું હતું. એમના કુટુંબની જા-
ણીતી બોડી હવેલીની ખડકી જે જીલ્લો થઈ ગઈ હતી
ત્યાં એમણે તથા એમના ભાઈ તુલનરામ પોરટમાસ-
રના દીકરા કૃષ્ણલાલે એ હવેલીઓ પાસે પાસે
ખાદાની જીલ્લોદાર કર્યો છે.

૨ા. ચીમનલાલ માણેકલાલ શ્રોફ B. A.
L. L. B. વકીલ વરીસ્ટ કોર્ટ વડોદરા. માણેક-
લાલ પ્રાણજીવદાસના જણીતા કુટુંબના એકના
એક પુત્ર છે. L. L. B. થયા પછી વડોદરા વધુ
દીક જણાયાથી ત્યાં વકીલાત કરે છે. તાંતિ સંસ્થામાં
વખતો વખત થોડા ભાગ લે છે.

ભરૂચ

શ્રી ભરૂચ દશા મોઢ ગૌલુખ વણિક જ્ઞાતિના જ્ઞાતિ
જનોની હકીકત સંવત ૧૯૯૭ ના આસો વદ ૦))
શુધીની:—

ઉંમર	પુરુષ	સ્ત્રી	કુલ
૪૦ વર્ષ ને ઉપર	૧૦૭	+ ૧૦૦	= ૨૦૭
૩૦ વર્ષ ને ઉપર	૬૭	+ ૫૦	= ૧૧૭
૨૦ વર્ષ ને ઉપર	૫૬	+ ૬૯	= ૧૨૫
૨૦ વર્ષથી હેઠળના	૪૮	+ ૪૬	= ૯૪
	૨૭૮	૨૬૫.	૫૪૩

કુલ ૫૪૩ માણસો. ભરૂચની મોઢ જ્ઞાતિના ઇતિ-
હાસમાંથી આ આંકડા લીધા છે.

શ્રી ભરૂચની દશા મોઢ ગૌલુખ વણિક
જ્ઞાતિના શુભ પ્રસંગના રીત રિવાજ:—અહીંની
જ્ઞાતિમાં ત્રોજ અથવા પાંચમી વરધે મંડપ મુઢ્ઠા
કરે છે. તે દિવસે ગણપતિ પૂજન કરી ફરવડી અને

મંડપ મુઢ્ઠા કરે છે. ફોઈ અથવા મોસાળ તરફથી
તે દિવસે સવા પાંચ શેર લાકડાલાકુ આપવાનો
રિવાજ છે. ત્યાર પછી ન્યાતાના અને ખીમના લાકડા
લાકુ લઈ શકાય. લાકડા લાકુમાં અસલ તો બરડી,
પેંડા, કોપરાપાક ઇત્યાદિ મિઠાઈ આપવામાં આવતી
હતી. પણ હવે તો સવાશેર અથવા પોતાતી લાલ
મગાણે સાકર આપવાનો રિવાજ થઈ ગયો છે. લમને
આગલે દિવસે 'ખાટુ વડુ' કરાય છે, અને વચ્ચેના
દિવસોમાં કુટુંબની અને ખીજી સ્ત્રીઓ સવારમાં
પ્રભાતીમાં ગાય છે. આગળ તો ખાટા વડામાં તેલના
પેકડાં, પુરી તથા કળીના લાકુ કરી આખી ન્યાતમાં
લદાવાનો ધારો હતો, પણ હવે તો પાશેર કે પાંચશેર
જેમ જેને દીક પડે તેમ મુઢ્ઠાના કરે છે. આગળ
તો ખાટાવડાને દિવસે કુટુંબનાં માણસોને લમવાળાને
ત્યાં સવારે પેકડાં પુરી ખાવાજવાને નિમંત્રણ થતું,
પણ હવે તો એ રિવાજ ધણે ભાગે નાખૂડ થઈ ગયો
છે. વરવાળાને ત્યાં ખાટાવડાને દિવસે મંદશાંતિની
ક્રિયા થાય છે. પણ હમણાં તો કેટલાક એ ક્રિયા
લમ પછી કરે છે, અને તેમાં મુખ્યત્વે જેની જાન
બહાર ગામ જવાની હોય, તેઓમાં આ રિવાજ વધારે
પ્રચલિત છે. કન્યાવાળાને ત્યાં લમને દિવસે જ મંદ-
શાંતિની વિધિ થાય છે. વરવાળા તે દિવસે કન્યાને
ત્યાં વસંત અને ચૂડી ઝાંઝરની રીત કરે છે. તેમાં
વસંતમાં રૂ. ૪-૪૫ અથવા સાણુ અને ચૂડી ઝાંઝ-
રમાં રૂ. ૨૫ આપવાનો રિવાજ છે. ખીજી ન્યાતોમાં
તો વસંતમાં ચકાવાને કપડાં અને દાગીના આપે છે.
પણ આપણી ન્યાતમાં એ રિવાજ હવે જૂન જોયો
છે. વસંત અને ચૂડી ઝાંઝરની રીત આવી ગયા પછી
કન્યાવાળા કલ્લવો લમને જાય છે. તેમાં સાત ખાજાં,
વરમાંચી, પાવડી, કાંસાની બે વાઙકી, સવાશેર
ખીચડી, બે તામડી અથવા પેચવાળા લોટા, આપવાનો
લાલ રિવાજ નીકળ્યો છે. વરવાળા તે વખતે સાડી
આપે છે. આગળ તો લમના દિવસ પહેલાં "તેમ-
તેડ" થતી, એટલે કે ન્યાતવાળા વાજાંજ સાથે વરને
ત્યાં જાય, અને તે વખતે આવનાર ફરકને એક
એક પોચા કરીને સોપારી અપાતાં. આ રિવાજ હવે

નીકળી ગયો છે. અસલ એવું હતું કે કન્યા “વર-
લાગી” માગતા જાય, ત્યારે જમો અને પાકડી પહેરી
ધોડી ઉપર બેસીને-જતી પથ્થુ હવે કન્યાઓ મોટી
ઉંમરે પરણે છે, એટલે એ રિવાજ નીકળી ગયો છે.
ત્યાર પછી વરધોડો ચડે, વર પોંખાય, પોંખનાર
બાઇ વરનું નાક પકડતા જાય, તે તેમ ન થતા દેતા
તેમનાં સર્ગા બહાલાં કાઢિય કરે. આ પછી કન્યાદાન
અપાય. જોયી હોય તે માતાજી પાસે ધડી મારે,
અને મુહૂત થાય ત્યારે થાળી વગાડે, એટલે હરત
મેળાપ થાય, અને તે પછી લગ્નની વિધિ શરૂ થાય
છે, અને પછી વર કન્યા પાલખીમાં બેસી વિદાય
થાય છે. હવે તો મોટાંની સગવડ થઈ એટલે પાલ-
ખીમાં બેસી જવાનો રિવાજ લગભગ નીકળી ગયો
છે. બીજે દિવસે “એકાદના” પૂજાય છે અને તેને
બીજું લગ્ન કહેવામાં આવે છે. એકાદનાને દિવસે
પંચ પોત, પંચ સોપારી, રા શર ચોખા, રા શર
ધઉં, વડની ડાળ, ચમર, તરવાર, વગેરે લઈને વર-
વાંળા, વર લઈને કન્યાને ત્યાં આવે છે. માંડવામાં
વર કન્યા નહાય, અને પછી પૂજા થાય છે. દાંલ
તો માંડવામાં નહાવાને બદલે બાળ, ચોકડી કે બાય-
રૂપમાં નહાવાની ક્રિયા થાય છે. પછી વર કન્યા એકી
બેઠી રમે છે. સુધરેલાઓ આ વિધિ કરતા નથી.*

આ પછી કન્યાવાળાઓ ગોરવ આપે છે. તેમાં
વરને વીંડી, કંઠી અથવા અહોડો, ત્રાંખાનો દેગડો,
ડોલ અથવા ત્રાંખાકુડી, બાજક, પાટલો, કંસાની
થાળી વગેરે શક્તિ પ્રમાણે, તથા રોકડ રૂપીયા
પહેરામણી તરીકે આપવાનો રિવાજ છે પછી વર
કન્યાને વિદાયગીરી આપે છે. જ્ઞે ઘેર માતા વાવ-
વાનો રિવાજ હોય તે માતા વિદાય કરે છે, અને
લગ્નનું કામ સમાપ્ત થાય છે. શક્તિ હોય તે મુજબ
ન્યાત જમાડે છે.*

સીમંતોત્સવ—સીમંત વખતે પાંચમે મહિને

* જમાના પ્રમાણે રીતરિવાજોમાં થોડા ધડકા કર-
વામાં આવ્યા છે તે પ્રચલિત છે. દરેક સ્થળે આવી
રીતે સંજોગ સ્થિતિ અને દેશકાળને અનુકૂળ ફેરફાર
રીતરિવાજોમાં થવાની આવશ્યકતા છે. —સંચોજક.

નાની રાખડી બાંધવાનો ચાલ છે, તે પંચમાસી:
કહેવાય છે. તે દિવસે સવારે વહુના પીયરીનાં ધરણાં
લુગડાં લઈને આવે છે, તે પહેરાવી જાય છે. ત્યાર
પછી સૂકન જોઈ, દાંધ પગ કંકુથી પીળા દાંધમાં
નાળાંએ આપી નહાવા મોકલે છે. લાં માથું ચોળીને
નવરાવે, ને માથામાં કંકુ, ડાંગર, અમીર્ણા, અને
કંટાલ નાળી નવરાવે, અને પછી ધરણાં લુગડાં પહે-
રાવી બેસાડે. ત્યાં પીયરીવાના સૌ સર્ગા જોતા આવે.
પછી સાસરેથી બે છોકરીઓ તેડતા આવે તેની સાથે
જાય, અને ત્યાં બોળો બરે. નાને બોળે ૧૧૩ શેર
ધઉં, બે શ્રીફળ, એક કાંસાનો વાકો અને રા રૂપીયા
પીયરથી મોકલે. બોળામાં એક શ્રીફળ, પાંચ કમર-
કાકડી, પાંચ એલચી, પાંચ સોપારી, પાંચ પેસા,
પાંચ પોત, પાંચ લવંગ, અને એક રૂપીયો આપે.
બોળો બરનારી “અબોવન” જોઈએ. બને બોળાનો
સરખો રિવાજ છે. નાને બોળે બધું પાંચ પાંચ અને
મોટે બોળે બધું સાત સાત જોઈએ. સરામથ ચોખા,
તેમાં ૨૫ શેર પીયરના અને ૨૫ શેર સાસરાનાં
પીયરથી બે શ્રીફળ, એક નાવડી, એક દેગડો, એક
દાંધડો, (દબે દાંધડાને બદલે પાનની પેટી આપે છે)
અને જમાઈને શક્તિ પ્રમાણે ચાંદો આપીને મોટે
બોળે રૂ. ૪૫ અને દીપરને છુસડતો રૂ. ૧), નહુ-
દને રાખડી બંધામથુના રૂ. ૨) અપાય છે. નાની
રાખડી વખતે કાળી રેશમી ગજી આપે છે. તેને ‘દરિ-
પાઈ’ કહે છે. તેમાં પાંચ અઢના દાણા, ચાર ચકલાની
રજ, હનમાનની મળી, એટલાની રાખડી બનાવાય
છે. મોટી રાખડી સોનાની તેમાં પાંચ જવ, બે
મથુકા સોનાના બનાવીને ગંઠાવીને બાંધે છે. પહેલાં
તો સીમંતની ન્યાત જમાડતા પથ્થુ હમણાં તે રિવાજ
નીકળી ગયો છે, એટલે કાંઈક ન્યાત કરે છે અને
ધણા નથી પથ્થુ કરતા. તે દિવસે માતા લાવે અને
માતાની સાથે જ ધણુ આવે તે વખતે આગળ પાટ
પથરાય છે. પહેલાં તો પાંચ દિવસ પાટ બેસાડતા.
ને રાત્રે બેરાઓ ગીતો ગાતા. તેમાં નરસિંહ મહેતાનું
‘મોસાણું’ ખાસ કરીને ગવરાવતા. કેટલાક તો ખાસ
ગાનારીને બોલાવતા અને તેને રૂ. ૧) આપતા. તેમાં

ચુડા, ચીર, હાર, કાંઠી વગેરે ધણી ગીતો ગાતા. આપણામાં તો હવે રતિ વદનું મોસાણું ચલાવ છે. ધેણે સંગામાંથી પર ખેસાડે છે.

જાતિની મીઠકત—શ્રી દશા મોદ ગૌભુજ જાતિ પાસે તળાવનાં કાંઠા ઉપર આવેલી સ્વતંત્ર માંલિકીની વાડી—દુકાનો તથા જમીનો છે. જેની આવક સારી છે. વહીવટ જાતિ પાંચ તરફથી ચાલે છે.

દેશ દેશાવર મોદ જાતિ સિવાયની અન્ય વાંચિક જોમમાં કન્યા આપણે કરવાનો રીવાજ છે. જાતિને પોતાના પાસાં ધોરણ છે.

જાતિની છોકરીઓ વિદ્યાભ્યાસમાં અગ્રેષ્ઠ હાથ-રુડીમાં અભ્યાસ કરે છે. ચાર પાંચ છોકરીઓ ઓછા મેટ્રીકમાં બેઠેલી છે. તેમજ આર્ટ્સ તથા દાકતરી લાઈસન્સ પાસ કરી છે. નર્સ તથા ફર્સ્ટ એક્સડનું કામ પણ કરે છે.

લગ્ન દશા મોદ ગૌભુજ વાંચિક જાતિમાં નીચે મુજબ ખિતાબ ધારણ કરનારાઓ છે. સદગત મોહનલાલ રણછોડાદાસ ઝવેરી—રાવજહાદુર શ્રી કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી—દિવાન બહાદુર શ્રી ભોળીલાલ છોટાલાલ ગંગેરાવાળા—રાય બહાદુર શ્રી નંદવરલાલ માણેકલાલ સુરતી—ધર્મપુરધર શ્રી ગમનલાલ નરહરિલાલ વઝીલ—ધર્મપુરધર

લગ્નના ઐશ્વર્યોદ તથા સર્વિશ્વકર્મ ડિપો-મેટીસ્ટની નાંખાવલિ:—

એમ. એ., એલ. એલ. બી.:—દિવાન બહાદુર કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી જે. પી., તથા નરહરિલાલ ત્રાંબલાલ દેશભક્ત.

બી. એ., એલ. એલ. બી.:—શ્રી નંદવરલાલ માણેકલાલ સુરતી; શ્રી જયવંતલાલ પ્રજાલાલ મામલતદાર તથા શ્રી કેતનલાલ જગજીવનદાસ ભારતર.

એરિસ્ટર એંટલો:—જયકૃષ્ણલાલ હીરાલાલ મજમુદાર.

એમ. એ.:—રમણલાલ નરહરિલાલ વઝીલ

બી. એ. રામલાલ માણેકલાલ સુરતી, મદનલાલ દારકાદાસ તથા કાંતિલાલ મણીલાલ બડચા

ગુલાલ નવનીતલાલ ધોળાભાઈ—એમ. બી.

બી. એસ. ડી. ટી. એમ. એલ. એમ.; મદનલાલ હરિલાલ ઝવેરી—એમ. બી. બી. એસ., સીવીલ સરજન; હીરાલાલ ઠાળીદાસ ધોળાભાઈ—એમ. બી.

બી. એસ.; કુસુમગવરી ગુલાલ ધોળાભાઈ—એલ.

એમ.; એલ. સી. પી. એસ. વૈકુંઠલાલ હરિ-

લાલ મજમુદાર—એમ. બી. બી. એસ., એલ. સી.

પી.; જ્યેન્દ્રલાલ મોતીલાલ—બી. એ., એસ. ટી.

સી; હરિદરલાલ માણેકલાલ સુરતી—બી. ઇ. મણી-

લાલ મોહનલાલ ઝવેરી—એસ. એ. એસ.; હીરાલાલ

ગીરધરલાલ—એસ. એ. એસ.; યશવંતલાલ ત્રાંબ-

લાલ દેસાઈ—બી. એલ.; ત્રાંબલાલ નવનીતલાલ

ઝવેરી—બી. એ.; મદનલાલ મોહનલાલ ભારતર—

બી. એ.; બી. ટી.

બી. એસ. સી.—મદનલાલ ઇન્દ્રલાલ મામલ-

તદારતા, જ્યેન્દ્રલાલ મિત્રમોહનલાલ ઝવેરી, ધનસુખ-

લાલ રતનલાલ ધોળાભાઈ, વૈકુંઠલાલ ચીમનલાલ

સુરતી, નરેન્દ્રલાલ અચરતલાલ ઝવેરી.

આર્કિટેક્ટ (એડવાન્સ)—કૃષ્ણલાલ પ્રાણજીવ-

નદાસ, કૃષ્ણલાલ સિંજમોહનલાલ મજમુદાર.

ડ્રોઇંગ ટીચર—જયંતીલાલ કીરજલાલ મજમુદાર,

મટુલાલ હરિલાલ ધોળાભાઈ, જયકૃષ્ણ ચીમનલાલ સુરતી

ડ્રોઇંગ ભારતર (પેર્સન્ટાગ.)—અર્જુનલાલ હર-

કીશનદાસ રોક.

એરો પાઇલેટ—યશવદન જયકૃષ્ણ મજમુદાર.

ડ્રોઇંગ ભારતર આર્કિટેક્ટ (ગ્રીજીંગ વર્ક)—ચંદ્ર-

વદન સિંજમોહનલાલ ઝવેરી.

હાઈકોર્ટ પ્લીડર—નવનીતલાલ ગોવંદલાલ ઝવેરી.

ડીસ્ટ્રીક્ટ પ્લીડર—અચરતલાલ ગોવંદદાસ ઝવેરી,

રતિલાલ અચરતલાલ ઝવેરી.

હિંદ બહાર પરદેશગમન કરનારા—માણે-

કલાલ જગજીવનદાસ સુરતી—ઈંગ્લાંડ. દિ. બ. કૃષ્ણ-

લાલ મોહનલાલ ઝવેરી—ઈંગ્લાંડ, યુરોપ, બર્મા, સિલોન;

વૃદ્ધમજમુદાર કૃષ્ણલાલ ઝવેરી—ઈંગ્લાંડ; યુરોપ. બર્મા,

સિલોન; રમણલાલ નરહરિલાલ વઝીલ—ઈંગ્લાંડ; ડા.

મટુલાલ નવનીતલાલ ધોળાભાઈ—ઈંગ્લાંડ, યુરોપ, બર્મા,

સિલોન; ડા. કુસુમગવરી ગુલાલ ધોળાભાઈ—ઈંગ્લાંડ,

યૂરોપ, આયર્લેન્ડ, બર્મા, સિયોન; રતિલાલ નવનીત-લાલ ધોળાભાઈ-ઈંગ્લાંડ, યૂરોપ, જપાન, ચીન; ડૉ. હીરાલાલ કાળીદાસ ધોળાભાઈ-ઈસ્ટ આફ્રિકા; રામલાલ નવનીતલાલ ધોળાભાઈ-ફ્રાન્સ, નોર્થ આફ્રિકા; નટવર-લાલ ઠાકરલાલ મજમુદાર-ઈસ્ટ આફ્રિકા; યમનાગવરી ઈસ્ટ આફ્રિકા; રમણલાલ ચુનીલાલ ધોળાભાઈ-ઈસ્ટ આફ્રિકા; યશવંતલાલ ત્રંબકલાલ દેસાઈ-ઈંગ્લાંડ, યૂરોપ; જયકૃષ્ણ હીરાલાલ મજમુદાર-ઈંગ્લાંડ; શશિ-વદન જયકૃષ્ણ મજમુદાર-ઈંગ્લાંડ, યૂરોપ; ડૉ. મદન-લાલ દરિલાલ ઝવેરી-બર્મા; મદનલાલ ઝવેરી-બર્મા; કુમુદચંદ્ર હીરાલાલ મજમુદાર-આફ્રિકા; રા. સા. જોગીલાલ છોટાલાલ ડાંગેરવાળા એડન, પર્શિયનગર્ફ. એબિસિનિયા; સ્વેડ; ખાલુભાઈ પ્રાણલાલ પટવા-એડન, મુદ્રલા ખાલુભાઈ પટવા-એડન; વૈકુંઠલાલ દરિલાલ મજમુદાર-એડન; વિરમીલાલ હીરાલાલ ઝવેરી-એડન, બગદાદ; રામલાલ માણેકલાલ સુરતી-બર્મા.

સત્યાગ્રહ અંગે કારાવાસ જઈ આવેલાની નામાવલી:—રતિલાલ નવનીતલાલ ધોળાભાઈ; મુંદનલાલ મોતીલાલ; હરેન્દ્રલાલ મુકુંદલાલ ઝવેરી; ચિતામણિ હીરાલાલ ઉલ; રતિલાલ પ્રાણલાલ ચોકરી; મણિલાલ દરિલાલ મજમુદાર; મધુસૂદન બિજ્જોહન-લાલ ઝવેરી.

ઇનામદાર:—કૃષ્ણલાલ ચુનીલાલ મજમુદાર; જયકૃષ્ણ હીરાલાલ મજમુદાર; રમણલાલ છોટાલાલ મજમુદાર; યશવંતલાલ ત્રંબકલાલ દેસાઈ (રાજની-પલાના વતની).

વતનદાર:—હીરાલાલ ઠાકરલાલ સુરતી; બિજ્જો મોદનલાલ દરકીશનદાસ ઝવેરી; રમણગવરી રતિલાલ; નટવરલાલ ને મુંગેલાલ ઠાકરલાલ; જયતિલાલ સાકર લાલ મજમુદાર; મંગલા ચુનીલાલ મજમુદાર; જયા-ગૌરી મુકુંદલાલ ઝવેરી; દશરથલાલ દરિલાલ ધોળા-ભાઈ; ત્રિશુભત મટુલાલ ધોળાભાઈ; નટવરલાલ સાકરલાલ મજમુદાર; બિજ્જોમોહનલાલ અમૃતલાલ; વિઠ્ઠલાલ દ્વારકાદાસ મજમુદાર.

[માહિતિ મોકલનાર—શ્રી. મણિલાલ મોદનલાલ ઝવેરી ભરૂચ-ગોઠ જ્ઞાતિના ઉત્તિદાસ માંથી.]

શ્રી ભરૂચ દશા મોઠ જ્ઞાતિના નામાંકિત પુરો-
ઝવેરી કુટુંબ

રાવ બહાદુર મોહનલાલ રજીસ્ટ્રારદાસ ઝવેરી (જન્મ સંવત ૧૮૮૪, સ્વર્ગવાસ ૧૯૬૨) રજી-સ્ટ્રારદાસ ગીરધરભાઈ ઝવેરી જેઓ પ્રાથમિક તથા અગ્રેજી કેળવણી ગુજરાત તથા કાઠિયાવાડમાં પ્રથમ સ્થાપન કરનાર પિતા તરીકે ઓળખાય છે, તેના બીજા પુત્ર યાજ. એમણે આખી જીંદગી અમદાવાદ, ભરૂચ તથા સુરત જીલ્લામાં એલ્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટર તરીકે કામ કરેલું, અને પછી રીટાયર થઈ ભરૂચમાં ધર્મપરાયણ જીંદગી ગાળી હતી. એઓ સ્વચ્છતાને મિલન-સાર, દસમુખા તથા વિદ્યારસિક હતા. પ્રમાણિકપણે નોકરી બંજવેલી હોવાથી સરકારની ચાલના તથા પ્રીત સારી સંપાદન કરી હતી. એમના મોટા પુત્ર મોતીલાલ પણ કેળવણી ખાતામાં જોડાયેલા હતાં. રાજકોટની રાજકુમાર કોલેજમાંથી ભાવનગર રાજ્યે એમની નોકરી માંગી લીધી હતી. ઉત્તરોત્તર વધતાં ભાવનગર રાજ્યમાં ઉપ. એલ્યુકેશન ઇન્સ્પેક્ટરનાં ઓફિસ ઉપરથી રીટાયર થઈ ભરૂચમાં જ વાનપ્રસ્થ જીંદગી પુરી કરી હતી. એમના ચોથા પુત્ર મણીલાલ ભાવનગર રાજ્યમાં દાકતર તરીકે હતા. મદાદોમાં નોકરી અતિત કરી હતી. દાલ ભરૂચમાં જ રહે છે. એમના બીજા પુત્ર મગનલાલ વેપારી લાઇનમાં પડેલા હતા. પ્રજાની જાહેર સેવામાં સારો વાગ લેતા હતા. ભરૂચમાં એક વખત પ્લેગ ચાલ્યો ત્યારે મદાગર્જન તરફથી સારી સેવા બજવી હતી. એઓ ભરૂચ દશા મોઠ વિદ્યોત્તેજક મંડળનાં આવ સેક્રેટરી હતા. એ-મના ત્રીજા પુત્ર ઠાકરલાલ સુરત તથા ભરૂચની નાજર કોર્ટમાં હતા. એમના સાથી નાના પુત્ર. શ્રી કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી:—M. A. L. L. B. J. P. ૧૯૨૬ માં મુંબઈની વરીટકોર્ટમાં ઝોરીસીએટીંગ જજ તરીકે દંભી નિમણૂક થઈ હતી. અને તેજ સાક્ષમાં એમને સરકાર તરફથી દિવાન બહાદુરનો ઇતિહાસ મળ્યો. ૧૯૨૮ માં એઓ મુંબઈની રજીસ્ટ્રારીયલ કોર્ટના ચીફ જજ તરીકે રીટાયર થયા. ૧૯૨૯ની સાલથી પાલનપુર રોટમાં

બ્યુટીસીઅલ એડવાઇઝર તરીકે કામ કરે છે. જન્મ ૧૮૬૮. મેટ્રીક ૧૮૮૬. કેળવણી સુરતમાં-ભણ્યમાં-ભાવનગરમાં અને મુંબઈમાં લીધી હતી. B. A. માં ઈંગ્લીશ એપ્રેશન લર્થ ફર્સ્ટ ક્લાસ ઓનર્સ પાસ થયા હતા. ૧૮૮૮ માં ગૌરીશંકર ગોદામેડલ, મેરી પ્રાઈઝ-મેન ઓફ બ્યુટીસી પ્રુડન્સ મેળવ્યા હતાં. એથ્લીટીસ્ટ કોલેજમાં ઈંગ્લીશ ફેલો તથા પરશીઅનનાં લેક્ચરર તીમાયા. સને. ૧૮૯૩ થી ૧૯૦૫ સુધી મુંબઈની વરીટ કોર્ટમાં એપેલેટ સાઈડ પર-એડવોકેટ તરીકે કામ કરતા હતા. ૧૯૦૫ માં સ્મોલ્કાઝીઝ કોર્ટમાં જજ તરીકે નિમણૂક થઈ. રીટાયર થયા પછી હાલમાં તેઓ મુંબઈ યુનીવર્સિટીમાં સીન્ડીકેટ અને એકેડેમીક કાઉન્સિલનાં મેમ્બર તરીકે, ફેલ્લો ઓફ લૉ ના ડીન (Dean) તરીકે, બોર્ડ ઓફ સ્ટડીઝ ઇન ગુજરાતી તથા મુંબઈ યુનીવર્સિટી-લાઈબ્રેરીના ચેરમેન તરીકે કામ કરે છે. પોતે ગુજરાતી, મરાઠી, હિંદી, બેંગાલી, ઉર્દુ, પરશીઅન અને ઈંગ્લીશ ભાષાઓનું જ્ઞાન ધરાવે છે. ઉપલી ભાષાઓનાં સારાં પુસ્તકોનાં તર્જુમા થયા કરેલા છે. તેમજ ઘણાં ખરા માસિકોમાં લેખો લખવાનું કામ પણ કર્યા જ કરે છે. હિંદુસ્થાનમાં સીમેન્ટ, ખરમા, કાશ્મીર, રામેશ્વર વિગેરે ધણી જગ્યાઓએ મુસાફરી કરેલી છે. લગભગ હિંદુસ્થાનનાં બધા જ જાહેર સ્થળો જોવા હશે; તેમ જ રીટાયર થયા પછી વિશાળ જઈ ક્રાન્સ, લન્ડન વગેરે જગ્યાઓએ પણ મુસાફરી કરેલી છે. મુંબઈની લગભગ પાંચીસ પબ્લીક, સોસીઅલ, કેળવણી તથા ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટમાં ટ્રસ્ટી તરીકે કામ કરે છે. ઘણી જ પ્રવૃત્તિમાં જાહેરી જ્વનિત કરે છે. શરીર સુખાકારી સારી છે. સ્વભાવે શાંત, ચીલ્ડનસાર તથા કર્તવ્ય પરાયણ છે.

રા. બ. મોહનલાલના વહીવટ બહુ મનમોહન-દાસ એક આદર્શ કવિ હતા. અર્જન તથા દીંડીમાં કવિતાઓ કરતા. જમીન જમીનનો વહીવટ કરતા, અને વેદાંતના અભ્યાસી હતા. એમના બીજા એક પિત્રાઈ હરિલાલ ગોવંદનદાસ ઝવેરીનો જન્મ ૧૮૬૫ માં થયો હતો તે વખતની ઈંગ્લીશ કેળવણી

મેટ્રીક સુધી લઈ શિક્ષક તરીકે જોડ્યા હતા. પરંતુ વહીવટીપાણી મીલકતોનો વહીવટ કરવાનો હોવાથી તે છોડી દીધી. અને જાહેર સેવામાં પડ્યા. ભણ્યની મુંબઈ રાઈમાં પ્રથમ તરફથી મુંબઈ, લાલલાગટ ઘણાં વર્ષ સુધી ધણી આજોશી તથા કુનેદથી કામ કરી પ્રખ્યાતી યા-હના મેળવી હતી. અનેની કા. ઓ. બેંકમાં બે વરસ ચેરમેન તરીકે માનનીય હોદ્દો જોગવ્યો હતો. એમનું મૃત્યુ બર્મામાં થયું હતું. એમના એકના એક પુત્ર મદનલાલ ખર્મા ગવર્નમેન્ટના હાય નીચે સીવીલ સર્જન તરીકે કામ કરે છે. જેમણે મુંબઈની M. B. B. S. ની ડીગ્રી પાસ કરી હતી. ઝવેરી કુટુંબના હરિલાલ જગન્નાથ વેદાંતનાં સાચા અભ્યાસી હતા. જે કે સંસ્કૃત ભણ્યા નહોતા છતાં સાધુ, સંન્યાસીના સતત સમાગમથી તેમજ દંડી સ્વામીના મંઠના ટ્રસ્ટી તરીકે રાજ મહાં જઈ વેદાંતનાં પુસ્તકોનો સારો અભ્યાસ કર્યો હતો. બ્યાજ વડાવનો તથા જમીનનો વહીવટ કરતા શાંત જાહેરી ગાળતા હતા. તરવાનાં ભારે શોખીન હતા. તેવી જ રીતે ઝવેરી કુટુંબનાં બીજા પ્રાણુલાલ દ્વારકાદાસ તથા ત્રંબકલાલ નવનીતલાલ કેળવણીખાતામાં પડ્યા હતા. ભાઈ પ્રાણુલાલ ભાવનગર હાઈસ્કુલમાં સંસ્કૃત શિક્ષક તરીકે હતા તથા ત્રંબકલાલે B. A. G. ની પરીક્ષા પાસ કરી, પુનાની ખેતીવાડી કોલેજમાં અધ્યાપક તરીકે કામ કરી, રીટાયર થયા છે.

શ્રી નટવરલાલ માણેકલાલ સુરતીઃ—ભાવનગર રાજ્યમાં નાયબ દિવાનના હોદ્દા ઉપર છે. એમના પિતાશ્રી માણેકલાલ જગજીવનદાસ રાજકોટની રાજકુમાર કોલેજમાં શિક્ષક તરીકે હતા. રીટાયર થયા પછી ભાવનગરના મહુર્તમ મદારાજ ભાવસિંહજીનાં ખાનગી શિક્ષક તરીકે ભાવનગરમાં રહ્યા હતા. સંસાર સુધારક કર્મનદાસ મુળજી સાથે આપણી જ્ઞાતિમાંથી ઈંગ્લેન્ડની મુસાફરી કરનાર એ પ્રથમ હતા, તેઓ ધર્મજી તથા યોગવિદ્યાનું સાફ જ્ઞાન ધરાવતા હતા, ત્રિકાળ નર્મદા સ્નાન કરતા હતા. તરવામાં ઘણાં કુશળ હતા. પણ “ભણ્યો શુદે અને તાર્થો કુબે” એ કહેવત મુજબ નર્મદાની મોટી રેલમાં તરવા પડતા જળ સમાધિ

થઈ હતી. બાઈ નટવરલાલે B. A. L. L. B. ની પરીક્ષા પાસ કરી પછી તરત બાવનગર ખાતે ન્યાયખાતામાં નિમણૂક થઈ. જુદા જુદા મહાલોમાં ન્યાયાધિશ તરીકે ધણું સારું કામ બજાવ્યું હતું. મહુમ સર પ્રભાશંકર પટ્ટણી સાહેબની એમના ઉપર સારી આહવાન હતી. વસુલાતી ખાતામાં એક વિશ્વાસુ અને પ્રમાણિક આદમીની જરૂર હોવાથી, ન્યાયખાતામાંથી બદલી રેવન્યુ કમીશનર તરીકે તેમની નિણૂમક કરી. હાલ, નાયબ દિવાનનો હોદ્દો ધરાવે છે. એઓ પ્રમાણિક મિલનસાર અને દીર્ઘદષ્ટિવાળા છે, એમના એક બાઈ હુરીહરલાલ દક્ષિણ હૈદરાબાદના નીઝામ રાજ્યમાં ઇન્જનેરના હોદ્દા ઉપર છે.

બાઈ નટવરલાલના કાકા રા. રા. અમરતલાલ મોતીલાલ સુરતી કુટુંબમાં એક અગ્રણ્ય પુરૂષ હતા. મામલતદારના હોદ્દા ઉપર હતા. તે જમાનામાં મામલતદારને હોદ્દો ધણો મોટો ગણાતો. એમણે નોકરીમાં સરકારની આહવાન સારી મેળવી હતી. દયાધર્મેષ ઉપર આવેલી લક્ષ્મીબાઈની જાહેર ધર્મશાળામાં મોટો ફાળો આપી સમરાવી હતી. એમના એક પુત્ર ઠાકોરલાલ ગવર્નમેન્ટ સર્વીસમાં ટ્રેકરર તરીકે રીટાયર થયા હતા. ધર્મ ઉપર આસ્થા સારી હતી. નિત્ય નર્મદા સ્નાન કરવાનો નિયમ હતો. અત્રેના ખાક્યોક મંદિરના ટ્રસ્ટી હતા અને ધાર્મિક સેવા સારી કરતા હતા. જીમ પુત્ર ઇન્જિનીયર જેમનો સ્વતંત્ર ધંધો કરવાનો ઇરાદો હોવાથી નાની ઉમરમાં, નાના પાયા ઉપર, "ગ્રાનોલ્ડ પ્રેસ" નામનું છાપખાતું શરૂ કર્યું હતું. આજે લગભગ સાઠ વર્ષ ધણા મોટા પાયા ઉપર ઇલેક્ટ્રીક પાવરથી તે છાપખાતું દરેક જાતનું કામ ધણી સફાઈ થઈ અને કાળજીપૂર્વક કરે છે.

મજમુદાર કુટુંબ:—મજમુદાર કુટુંબના આદિ પુરૂષ કલ્યાણજી સવજી હતા, તેમનાં વંશવારસોમાં લલ્લુભાઈ એક નામાંકિત પુરૂષ થઈ ગયા. નવાબ મોઆલ્લખાનના દીવાન હતા, તેમ સિંધીઆ સરકારના રાજકારભાર વખતે ભરૂચનો ઇન્ચાર્જ એમણે રાખ્યો હતો, તેથી આજ પછી લોકો ભરૂચમાં લલ્લુ-

ભાઈનું રાજ્ય હતું. એમ સંભારે છે. જે જગ્યાએ એમની હવેલી છે તે જગ્યા હતી પણ લલ્લુભાઈના ચક્રવાતે નામે ઝાળખાય છે. એટલે નિર્વંશ ગયા. છતાં એમનું નામ કાકા દિવસ જુલાનાનું નહિ હાલ જેઓ લલ્લુભાઈના વારસો ભોગવે છે તે તેમની દીકરી લલીતાકુંવરના દત્તક વંશના વારસો ભોગવે છે. લલીતા કુંવર અંકલેશ્વરના ભુખણદાસ નામના ગૃહસ્થ સાથે પરણ્યા હતા, તેથી તે જમાન ભુખણદાસને દત્તક લીધા. ધોડીય સરકારે એમને પાલખી તથા મંગલોશ્વર ગામ ઇલામમાં આપેલું જે હક આજ સુધી વારસો ભોગવે છે. એમણે શહેરમાં વાવો, ધર્મશાળા વગેરે ધર્મીય કાર્યો સારાં કર્યાં હતાં. એઓ દર વર્ષે દશેરાની સ્વારી પાલખીમાં ઠાકમાઠથી કાઢતા હતા. એમને ભગવાનલાલ નામે બાઈ હતા. તેમને નંદાદીશોર કરીને એક દીકરો હતો. એ નંદાદીશોરે વારસા ખાતલ કરીયાદ મણિલી તેનો ફેસલો અત્રેના નામાંકિત ફેસલ ફકુમતરાયજી દાલતરાયજીએ કર્યો. આથી મજમુદારનાં એ કુટુંબ થયાં. નંદાદીશોરને પ્રજા નહિ હોવાથી તેમના. ભાણેજ જેમનું કુટુંબ "મમલ" કુટુંબને નામે ઝાળખાતું તેમને ભાણે ગયું. તેમના કુટુંબમાં મનસુખરામ, ભોગીલાલ તથા તુળજરામ થયા. મનસુખરામને પ્રજા નહિ હોવાથી ભોગીલાલ તથા તુળજરામના વારસો જાગીર ભોગવે છે. લલિતાકુંવરના વારસો હીરાલાલ વગેરે ભાઈઓએ દશેરાની સ્વારી કાઢવાનું બંધ કરવાથી ભોગીલાલના દીકરા ચુનીલાલ જેઓ હૈદરાબાદ અને કાંપેલ માણસ હતા તેમણે દેત્રેરાની સ્વારી પાલખીમાં ઠાકમાઠથી કાઢી શરૂ કરી. એમના પુત્ર કૃષ્ણલાલ પણ સ્વારી કાઢતા. નંદાદીશોરની વિધવા સાથે વારસા હક્ક ખાતલ થયો હતો મનસુખલાલને ધણા ખર્ચમાં ઉતરવું પડ્યું હતું. તેથી આર્થિક સ્થિતિ નબળી પડી હતી. વખત જતાં સ્થિતિ બદલાતાં તેઓ સારી સ્થિતિમાં આવી ગયા હતા. ભોગીલાલના વંશમાં બાઈ કૃષ્ણલાલ જેઓ હયાત છે. સરકારમાં તેમના માન આજ સારા હોવાથી થોડો વખત ઝોનરરી મેજસ્ટ્રેટ તરીકે પણ કામ બજાવ્યું હતું. ગાંધી પંચમાં શેક તરીકે તેમજ મહા-

જનના શેઠ તરીકે કામ બળવે છે. ધાર્મિક સંસ્થા-
ઓમાં સદાવત, પાંજરાપોળમાં, શ્રીછમદિર વગેરે
જગ્યાએ ટ્રસ્ટી તરીકે કામ કરે છે. એમને એકના
એક પુત્ર સુરેન્દ્રલાલ નામે છે. તુળીજીરામના વંશમાં
મોતીલાલ જન્મીને અગીરનો વહીવટ બહુ કુશળતાથી
કરતા. એઓ પણ કૃષ્ણાલાલની જેમ દરેક જગ્યાએ
ટ્રસ્ટી તરીકે કામ કરતા. સ્વભાવે શાંત પ્રકૃતિના હતા.
મોતીલાલ વંશમાં મોટી વાડી વસ્તાર સુખી હાલ-
તમાં મુકી ગયા છે. એમના પુત્ર જગમોહનલાલ
પિતાની જગ્યાએ સઘળે વહીવટ કરતા હતા. મોટા
પુત્ર હરિલાલ બહુ સાદા હતા. મજમુદાર હીરા-
લાલના વંશમાં એમના જેટ પુત્ર જયકૃષ્ણલાલ
વિદ્યાવત જઈ બારીસ્ટર થઈ આવ્યા હતા અને મુંબઈ
હાઈકોર્ટમાં એડીકેટીડ ડીપ્રેશન તરીકે કામ કરતા
હતા. હીરાલાલના ભાઈ, છોટાલાલના પુત્ર રમણલાલને
ભાવનગરમાં માતૃપક્ષ તરફથી ધણી સારો વારસો
મળેલો હોવાથી, સારી મીલકત ધરાવે છે અને ધણા
સુખી છે. સ્વભાવે શાંત છે.

ધોળાલાલ કુટુંબ:—જગન્નાથ ધોળાલાલને ચાર
પુત્ર હતા. તેમાં રતનલાલ તથા નવનીતલાલ વાડી
વિસ્તાર મુકી ગુજરી ગયા છે. સુનીલાલ તથા રંગી-
લદાસ હયાત છે. રંગીલદાસના મોટા પુત્ર ચંદુલાલ
બી. બી. એન્ડ સી. આઈ. રેલ્વેના ચીફ ઇન્સપેક્ટરીક્લ
એન્જનીઅરની એપ્રીસમાં મુંબઈ ખાતે સારા પગારે
હેડક્લાર્કના હોદ્દા પર છે. ગુજરાતના નવનીતલાલના
ત્રણે પુત્રો વિદ્યાવતની મુસાફરીએ ધંધા રોજગારને
કામે જઈ આવેલા છે. વચલા પુત્ર તો જાપાન જઈ
આવેલા છે. કનિષ્ઠ પુત્ર મટુલાલે મુંબઈની ડોક્ટરી
લાઇનની M. B. B. S. ની પરીક્ષા પસાર કરી
છે. અને હાલ વલસાડમાં મેડીકલ એપ્રીસર (B.
B. & C. I. Ry.) તરીકે કામ કરે છે. તેઓ
બે વખત વિદ્યાવત જઈ ભારતી દીકરીઓ લઈ આવેલ
છે. પોતાના ધંધામાં નિષ્ણાત છે. એમના સ્ત્રી કુસુમ-
બેન પણ M. B. B. S. છે. વિદ્યાવતની દીકરી
મેળવી છે અને મેટરનીટી હોસ્પીટલ (સુત્રાવડ ખાતાની

ઈસ્પીતાલ) ચલાવતા હતા.

હાંમેરનાળા કુટુંબ:—છોટાલાલ વીજળીખણદાસ
રેલ્વેમાં વડવાણ કંપમાં દીકરીદાસતર તરીકે એક્ટ્રીસ
વર્ક નોકરી બનતી રીટાવર થયા હતા. એમના પુત્ર
ભોગીલાલ પણ રેલ્વેની નોકરીમાં રૂ. ૨૦) ના પગા-
રથી એડવા હતા. હુશીઆરીથી ધીમે ધીમે વધતા
સને ૧૯૪૧ માં એજન્ડના ચીફ હેડ ક્લાર્ક તરીકે
રૂ. ૪૦૦) ના પગાર ઉપરથી રીટાવર થયા અને તેજ
વર્ષમાં સરકાર તરફથી એમને “રાયસાહેબ” નો
ખીતાબ મળ્યો. સ્વભાવે ધણા શાંત અને મિલનસાર છે.

શેઠ રમણલાલ છોટાલાલ મજમુદાર-લલ્લુ-
લાઈ દીવાન પદે, નવાખના વખતમાં હતા અને તેઓએ
ભરૂચની સેવા સારી કરી હતી. એમને પુત્ર સંતતી
નહોતી; પણ પુત્રી નામે લલીતા કુંવર હતા તેમના
વંશ જાળવવા ત્રિજળીખણદાસને દત્તક લીધા તેમના
પુત્ર ઇન્જિનાલ સાથે માદીએ આવ્યા.

એમના ત્રણ પુત્રો હતા-નવનીતલાલ, છોટાલાલ,
હીરાલાલ.

૧ નવનીતલાલ પુત્ર સંતતી રહીત ગુજરી ગયા.

૨ છોટાલાલને બે પુત્ર હતા. તેમના નામ બાળ-
કૃષ્ણ તથા રમણલાલ. તેમાં બાળકૃષ્ણ નાની વયે
ગુજરી ગયેલા છે. એમણે પહેલીવાર ભરૂચમાં લક્ષ્મ
દેલા તેના વંશમાં બાળકૃષ્ણ કે જેની પુત્રી ‘ન્યા-
ગૌરી’ હાલ હયાત છે.

એમણે બીજવારના લક્ષ્મ ભાવનગર કરેલા. તેમનું
નામ ‘કમલબા’ હૈં ‘પારવતીબા’ છે. તેઓ
ભાવનગરના પારેખ હેમચંદ હરજીવનદાસના પુત્રી
યાચ છે. તે વખતે ગોળ ‘બંધાએલો નહિ હોવાથી
કન્યાઓનો આપ લેતો વહેવાર ચાલુ હતો-પારેખ
હેમચંદભાઈ ભાવનગર રેલ્વેમાં નોકરી કરતા હતા.
તેમના વંશમાં-ભાઈ રમણલાલ એક જ પુત્ર છે. તે
હાલમાં મંગલેશ્વર ગામ જે ધનામી ગામ છે તેના
ધનામદાર છે. તેઓએ ભાવનગરમાં ગુજરાતી
તથા અંગ્રેજી વિદ્યાભ્યાસ કરેલો છે. એમના કુલતંત્રમાં
૧ પુત્રી, નામે પ્રુથમનગૌરી, તેના ભાવનગરમાં

“નાયક દીવાન” રા. રા. નરસિંહલાલ મણિલાલ સુરતીના જ્યેષ્ઠ પુત્ર દપદલાલ સાથે લગ્ન થયાં છે.

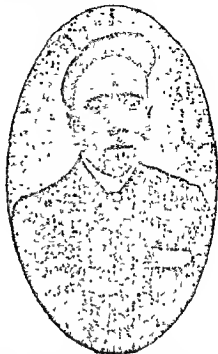
૫ પુત્રોમાં, બાલુભાઈ ઉર્ફે ઉપેન્દ્રલાલ, ભૂપેન્દ્રલાલ, હરેન્દ્રલાલ; ગણેન્દ્રલાલ તથા પુષ્કર છે તે બધા અભ્યાસ કરે છે.

૩ હીરાલાલ ઈચ્છાલાલ ગુજરી ગયા છે. તેઓ સાતિના રોકે હતા. તેમના પુત્રોમાં; જયકૃષ્ણલાલ, સુરજલાલ, મણીલાલ, તથા કુન્દનલાલ છે અને પુત્રી નામે ‘પદ્માવતી’ છે. બાઈ જયકૃષ્ણલાલે વિદ્યાવત જઈ બેરીસ્ટરની પરીક્ષા પાસ કરેલી છે.

રા. રા. ઠાકોરલાલ હરકીશનદાસ મહેતા:—
(સદગત હરકીશનદાસના સુપુત્ર એમના માતામહતી સરાશી પેઢી ચક્રાવે છે. થોડો અભ્યાસ કર્યા છતાં જ્ઞાનમાં ધણો વધારો કરી ગુજરાતી તેમજ અંગ્રેજીનું સાફ જ્ઞાન ધરાવે છે. અને જોનારની માહિતી તરીકે ધણો સગય કામગીરી કરી લોકપ્રિય થયા હતા, ભરૂચ ડા. એ. બેંકના ચેરમેન તરીકે ધણો વખત તે બાંધકામ બોગ આપી કામ કર્યું હતું. ભરૂચ ડા. એ. બેંકના પ્રેસીડન્ટ તરીકે ધણી કાળજીથી એઓ સમ્પત્તો બોગ આપીને કામ કરે છે.

શ્રી હરકીશનદાસ કૃષ્ણવલ્લભદાસ શેઠ-તે ‘દાસભાઈ’ના ઉપનામથી ઓળખાતા હતા. ‘ભરૂચી’ પાધડી જેને ‘દેસાઈ ગીરી’ પાધડી કહેવામાં આવે છે, તે બાંધકામ તેઓ ઇશુજ કુશળ હતા. અને સારી ખ્યાતી મેળવી હતી. તેઓ ‘ચિત્ત ભક્ત’ હતા, તેમજ ધર્મ પર વધારે પ્રેમ હતા. તેઓ ખાસ કરીને મહાદેવનાં મંદિર જે જરજરીત ખરાબ હાલતમાં થઈ ગયા હોય તેના જીર્ણોદ્ધાર કરાવવામાં બહુ શ્રેય માનતા હતા. તેઓ તસાટીની સરકારી નોકરીમાં હતા. જે ગામે બહલીએ જતા ત્યાં મહાદેવના મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરતા. તેઓએ વધારેમાં વધારે ૧૦ વર્ષ સુધી શુકલતીર્થમાં જ્યાં દર કાર્તિક શુદી-૧૫ ને દિવસે યાત્રા ભરાય છે, ત્યાં નોકરી કરાધી. તે ગામનું મુખ્ય મહાદેવનું મંદિર ‘શ્રી, શુકલેશ્વર’ નામે છે. તે તદ્દન ખરાબ હાલતમાં હોવાથી ગામે

ગામથી ફંડ ઉઘરાવી લગભગ રૂ. ૨૫ થી ૩૦ હજાર

સુધી ખર્ચો સારી રીતે જીર્ણોદ્ધાર કર્યો છે. ને તેની આજ પછી સારી રીતે વસ્તુવારી તેમજ પૂજા થાય તેવી વ્યવસ્થા કરી છે. ભરૂચમાં પછી ‘બાકોબ’નું મંદિર, તેમજ ‘જૂતનાથ’ મહાદેવનું મંદિર છે ત્યાં પછી દરદી તરીકે રહી, તે મંદિરોને સારી સ્થિતિમાં મુકી દીધાં છે. તેઓ ૭૮ વર્ષની વયે ગુજરી ગયા. તેઓ તરવામાં ધણી કુશળ હતા. પદ્માસન વાળીને ધણી કલાકો સુધી નર્મદા નદીમાં પડી રહેતા હતા, સારી ધણું કસાયલું તથા સુદૃઢ હતાં.

એમના પુત્ર અભુત્તનલાલ ભારતરનામે એકજ છે. તેઓએ મેટ્રીક સુધી અભ્યાસ કરી. (સ્કુલ ફાઇનલ)ની પરીક્ષા પાસ કરી, મુંબાઈની સર. જે. જે. સ્કુલ ઓફ આર્ટમાં દાખલ થઈ ત્યાં ડ્રોઈંગ ટીચરની પરીક્ષા ફર્સ્ટ ક્લાસ ફર્સ્ટ પાસ કરી. જેથી તરત ગવર્નમેન્ટ હાઈસ્કુલમાં જગ્યા મળી. તેઓ મોઢની ન્યાતમાંથી તેમજ ભરૂચમાંથી D. M. (ડ્રોઈંગ ભારતર) ની પરીક્ષા પહેને નજર પાસ કરનાર પહેલા છે. તેઓ દયા મોઢ વર્ણિક તરીકે કામ કરે છે. ‘ભરૂચ જિલ્લા મંડળ’ ના સને ૧૯૨૪ થી એ. સેક્રેટરી તરીકે કામ

કરે છે. 'ભરૂચ જીલ્લા વિદ્યાર્થી સહાયકારી મંડળ'ના મેનેજીંગ કમિટીના સભ્ય છે. હાલ ભરૂચની ગવર્નમેન્ટ હાઈસ્કૂલમાં નોકરી કરે છે.

[માહિતિ મોહનર શ્રી. અર્જુનલાલ શેઠ, ભરૂચ]

વીરમગામ

વીરમગામ તળના રહેનાર દશા મોઢ વણિક ભાઈએમાં બે વિભાગ છે. (૧) ગોભવા (૨) અગ્રાલગ અગ્રાલગમાં પાછા બે પેઢા ભાગ છે. પોઢીઆવાડ અને નાણાવટી એક જીન પેટા ભાગવાળાઓ વચ્ચે કન્યા લેવા દેવાનો વહેવાર નથી. ગોભવાના આશરે ૭૦) થર છે. તેમાં પુરૂષો, સ્ત્રીઓ તથા જાળકા મળી આશરે ૧૨૫) માણસોની સંખ્યા ગણાય. પોઢીઆવાડમાં આશરે ૧૦૦) થર છે. તેમાં કુલ માણસોની સંખ્યા ૨૫૦) થી ૨૦૦) હશે.

નાણાવટીમાં આશરે ૧૨૫) સવાસો થર છે. તેમાં કુલ માણસોની સંખ્યા ૩૦૦ થી ૩૨૫ આશરે છે.

આ સિવાય આવાવાડમાંથી જુદા જુદા આવીને અત્રે વસેલા મોઢશાહઓની જુદી નાત છે અને તે

આવાવાડી નાત તરીકે ઓળખાય છે. તે બધા યોગીશ તાલુકાના ગોળ પેઢીના છે.

તેમાં આશરે ૮૫) પંચાશી થર છે અને કુલ માણસોની સંખ્યા ૨૫૦) છે. વીરમગામ તળમાં ગોભવા, અગ્રાલગ છે તેમાં છ સાત થર ગોળ (યોગીશ તાલુકાના) માં દાખલ થયેલા છે. સિવાયના બધા થરો ગોળ બહારના છે.

વીરમગામ તળપડના ગોભવા અને અગ્રાલગમાં મળી નીચે પ્રમાણે વડીલો છે. શ્રીયુત વાડીલાલ દાજી-ભાઈ મણીઆર, શ્રી. સુનીલાલ ગોર્વાદજી કાપડીઆ, શ્રી. ચીમનલાલ નામાલાલ શાહ, શ્રી. રમણલાલ સુનીલાલ કાપડીઆ, શ્રી. અચરતલાલ નારણદાસ શાહ, શ્રી. જયંતિલાલ નગીનદાસ શાહ, શ્રી. કૃષ્ણલાલ ચીમનલાલ શાહ, શ્રી. બીખાલાલ મણીલાલ શાહ, શ્રી. કાયાભાઈ ગોઝળદાસ પારેખ, શ્રી. લક્ષ્મીચંદ જુદરદાસ મહેતા.

આ વડીલો પૈકી કાયાભાઈ ગોઝળદાસ ગામ કઢીમાં વડીલાત કરે છે અને સુનીલાલ ગોર્વાદજી તથા રેમજુલાલ સુનીલાલ ગામ ધોળકામાં વડીલાત કરે છે. તે સિવાયના બધા વીરમગામમાં વડીલાત કરે છે.

ઉપરના વડીલો પૈકી શ્રીયુત વાડીલાલ દાજી-ભાઈ મણીઆર અત્રેના મોઢ સેવાસમાજના પ્રમુખ છે, જે સમાજની ઉત્પત્તિ તેઓને આભારી છે. વીરમગામ મ્યુનિસીપાલિટીમાં મહાસભા પદ તરફથી નીમા-એલ પહેલા વહેલા પ્રમુખ તેઓ હતા, તેઓ પચીસ વરસથી લાગત મ્યુનિસીપાલિટીમાં પ્રજા તરફથી ચુંટા-એલા મેયર તરીકે જળ છે. અત્રેની ખાર એશોશી-એશનના પ્રમુખ હતા. વીરમગામ મહાસભા હાલ ઉપ-પ્રમુખ છે. અત્રેની હાઈસ્કૂલ બોર્ડના આગેવાન મેયર છે, વળી અમદાવાદ ડીસ્ટ્રીક્ટ લોકલ બોર્ડની રુઘ બોર્ડમાં અમદાવાદ જીલ્લાની મ્યુનિસીપાલિટીઓ તર-ફથી મોઢલામાં આવેલા બે પ્રતીનિધીઓ પૈકીના એક તેઓ છે. તેઓ અત્રેના જુના પ્રતિષ્ઠિત વડીલ છે.

વડીલ શ્રી. ચીમનલાલ નાયાલાલ મ્યુનિસીપાલ મહાસભા પડના મંત્રી છે અને મોઢ સેવા સમાજના

ઉપપ્રમુખ છે. શ્રી બીખાલાલ મણીલાલ મોદ સેવા સમાજના મંત્રી છે.

અત્રે ગાલવા અને અડાલગ પૈકી નીચે પ્રમાણે બે ડોક્ટરો છે:—શ્રીયુત ડોક્ટર ઇશ્વરલાલ સાંકળચંદ, પરીખ, શ્રીયુત ડોક્ટર ઇશ્વરલાલ મુનીલાલ કાપડીઆ, આ બે બાઈઓ પૈકી ઇશ્વરલાલ સાંકળચંદ વીરમગામ મ્યુનીસીપાલિટીના મહાસભા પક્ષ તરફથી નીમાએલ ઉપપ્રમુખ હતા, તેમજ મોદ સેવા સમાજમાં પણ ઉપપ્રમુખ હતા તેમજ હાલ મ્યુનીસીપાલિટીમાં કંઠિસીલર છે.

અત્રે નીચે પ્રમાણેના ટ્રેનિંગમેટા છે:—રા. રા. મણીલાલ નારણદાસ શાહ, રા. રા. શાન્તિલાલ પરભુદાસ શાહ, રા. રા. સોમચંદ કેશવલાલ શાહ, રા. રા. જયંતિલાલ મોતીલાલ શાહ. આ બાઈઓ પૈકી મણીલાલ નારણદાસ તથા શાન્તિલાલ પ્રભુદાસ અહિંની હાઈસ્કૂલમાં શિક્ષક છે. બાકીના બે બાઈઓ બહારગામ શિક્ષક છે.

આ સિવાય કોપઝ, અનાજ, ફૂડ, તથા શરાષી વેપારનાં કેટલાક આગેવાન અને પ્રતિષ્ઠિત વેપારીઓ છે. વીરમગામના નાણાવટી તડના હાલમાં કરાંચીમાં ધંધાથે વસતા શ્રીયુત રા. રા. મણીલાલ મોદનલાલે શ્રી વીરમગામ મોદ વણીક સેવા સમાજને તે સંરચના આજીવન સભ્ય થઈ તથા બીજી અવાર નવાર મદદ આપી સંરચાને ઉત્તર કરેલ છે. તેમજ તેઓશ્રીએ કરાંચીમાં પણ કેળવણી આતામાં ઘણી મોટી મદદ કરેલ છે અને કરાંચીમાં પણ અગ્રગણ્ય વેપારીઓ પૈકી તેઓશ્રીનું સ્થાન આગળ પડતું છે. તેમની શુભ પહેલથી ચાલુ સાલમાં શ્રી મોદ વણીક સેવા સમાજમાં બે આજીવન સભ્યો નોધાયેલ છે અને તે પૈકી (૧) શા. જોડીસનદાસ. જમનાદાસ વીરમગામમાં રહેતા મોટા વેપારી છે તથા (૨) પરીખ નારણદાસ અમૃતલાલ વીરમગામમાં કરીઆણાના મોટા વેપારી છે.

વીરમગામમાં મરણ પાછળ રહ્યા કુટુંબનો રિવાજ ધણે અંશે ઓછો થયો છે તેમજ મરણ પાછળ થતો અયોગ્ય ઠાતિવરાનો ખર્ચ ઓછા પ્રમાણમાં ચાલુ છે

અને કોઈને પાછળ ફરજિયાત દવાણું થતું નથી. આશા રાખીએ છીએ કે થોડાક વરસોમાં તે રિવાજ દરતીમાં નદિ હોય.

વીરમગામમાં હવે પાછળ થતા અયોગ્ય ખર્ચો ધર્મ અંશે મર્યાદિત થયેલ છે અને દરેક તકના આગેવાનો તે રિવાજને હાલના આર્થિક સંજોગો મુજબ ઓછો કરવા માટે પ્રયત્ન કરે છે કે જ્યોતી-ગરીબો ઉપર આવા શુભ પ્રસંગે અસહ્ય બોલે, પડે નહીં.

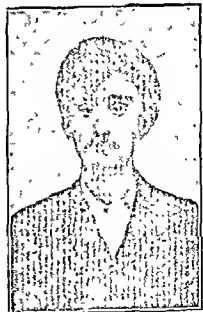
[માહિતી મોહનનાર-શ્રી. છોટાલાલ કલ્યાણજી, વીરમગામ.]

૦

કરાંચી

શ્રી મોદ વણીક શુભેચ્છક બંધુ મંડળ-કરાંચી.

સંવત ૧૯૫૭માં અહીંઆ વસતા આપણા બાઈઓએ સંગઠન કરવાનો પહેલો પ્રયાસ કર્યો પણ તે વખતે એ પ્રવાસને જોઈએ તેવું સાફત્વ પ્રાપ્ત ન થયું. ત્યારબાદ લોના વખતે સંવત ૧૯૭૨માં કે જ્યારે અતરે ઢળવદના વતની મેક્સ એમ. મુનીલાલ કું. લાળા ગ્લાસવેરનાં મોટા વેપારી સ્વ. બાઈ મુનીલાલ ઉજમશી તથા સ્વ. હગનલાલ ઉજમશી મહેતા

સ્વ. શીવલાલ પરચોતમદાસ

જેઓની અને મોટા પાયા ઉપર તથા દુકાનો હતી અને જેમાં આપણા ઘણા જ્ઞાતિબાપ્તઓ નોકરીમાં જોડાએલા હતા તેમના તથા શ્રીયુત્ પરસોતમ વીકલજી, સ્વ. શીવલાલ પરસોતમ, શ્રીયુત્ અમીચંદ લવજી, શ્રીયુત્ ભાર્ગવેંદ કેશવજી તથા અન્ય બાપ્તઓનાં પ્રવાસથી એક મંડળની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. તે વખતે મંડળને દરેક પ્રકારની આર્થિક મદદ લગભગ મેસર્સ એમે સુનીલાલ કુ. તરફથી જ મળતી. વિશેષમાં આપણા કેટલાક ગરીબ કુટુંબોમાં અનાજ તથા કપડું વગેરે જતનથી ખાનગી મદદ પથુ અપાતી. તથા ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને વિદ્યાબ્યાસ આગળ વધારવા માટે પુસ્તકો તથા રોકાવરશીપની પથુ સારી મદદ તેમના તરફથી જ આપવામાં આવતી. તે ઉપરાંત વર્ષમાં બે વાર શ્રી રામનવમી તથા જન્માષ્ટમીના પારણાનું સમસ્ત જાતિને જમણુ તેમના તરફથી જ આપવામાં આવતું. જે પ્રસંગે દરેક જાતિ બાપ્તઓને અરસપરસ મળવાનો લાભ પ્રાપ્ત થતો તેઓશ્રીએ જાતિ નયા મંડળ પ્રત્યે જે ઉદાર લાગણી દર્શાવેલી તે ન વિસરણ તેવી છે. અને આજે પથુ દરેક જાતિ પ્રસંગે સદુ કાષ્ઠ તેમને યાદ કરે છે. આવી રીતે મંડળ આઠ વર્ષ સુધી ચાલ્યું અને આખરે મંડળનું કામકાજ સારા ઉત્સાહી કાર્યકર્તાઓના અભાવે બંધ પડ્યું. પથુ ત્યારબાદ ફરીને સં. ૧૯૮૩ માં સ્વ. શીવલાલ જસરાજ પારેખ, શા. અમરતલાલ પાનાચંદ પારેખ, સ્વ. ઠાકરશી મુલજી પારેખ, શ્રીયુત્ શીવલાલ હરજીવનદાસ અને B. Com, પારેખ શાંતીલાલ હરીલાલ અન્ય બાપ્તઓના શ્રમથી મંડળને ફરીથી સજીવન કરવામાં આવ્યું અને સંજોગ અનુસાર મંડળના ધારા ધોરણમાં ચોગ્ય ફેરફાર કરીને લવાજમ તરીકે માસિક ચાર આના જેટલી જુગ રેકમ રાખવામાં આવી અને મંડળને વ્યવસ્થિતપથુ સારા પાયા ઉપર મૂક્યું. જેમાં મોટા બંધુ તરીકે કાષ્ઠ પથુ ભાષ પ્રાંત કે તાલુકાનાં જવાપથુ સેવકાવ વગર સજ્ય યર્ષ શકે છે. અને સ્વર્ગસ્થ ભાષ શીવલાલ પુરુષોત્તમદાસ વદવાણવાગાની મંડળના કેટલાય વર્ષોની જાન. સેક્રેટરી

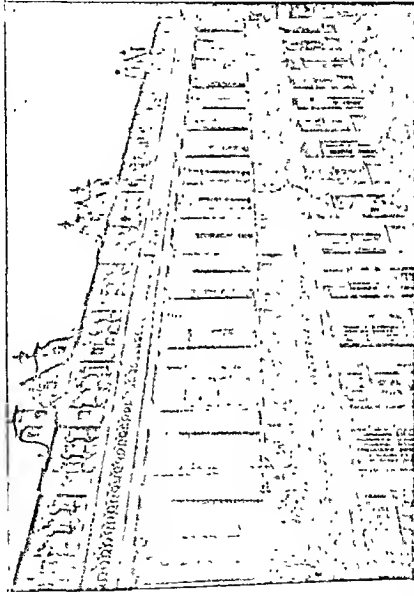
તરીકેની અમૂલ્યસેવાનો ઉલ્લેખ કરવો ખાસ જરૂરી છે. મહંમે મંડળની વર્ષો સુધી તન, મન, ધનથી સેવા જગવેલી અને તેથી જ તેઓ સમસ્ત જાતિમાં શીવલાલભાષ સેક્રેટરીના બીરૂદથી જ ઓળખાતા.

દિન પ્રતિદિન આપણા જાતિબાપ્તઓની સંખ્યા વધતી ગઈ અને મંડળના સભ્યોને સારા માંડા પ્રસંગે ઉપયોગ માટે એક મકાનની પુરી ખોટ જણાવા લાગી. તેથી સંવત ૧૯૯૭માં રા. રા. મણીલાલ મોહનલાલ, શ્રી અમીચંદ લવજી, સ્વ. છોટાલાલ જસરાજ, શ્રી પરસોતમ વીકલજી, શ્રી હરીદાસ માણેકચંદ, શ્રી શીવં લાલ હરજીવનદાસ, શ્રી શીવલાલ પુરુષોત્તમદાસ તથા શ્રી નાનચંદ જગનલાલ વગેરે બાપ્તઓના એકત્રિત અને અધિક પ્રવાસથી મકાન ફંક બેથું કરવામાં આવ્યું. જેમાંથી રૂ ૫૭૦૦ ના ખર્ચે એક જમીનનો પ્લોટ સારા લતામાં લેવામાં આવ્યો અને તેમાં રૂ ૩૦૦૦ ના ખર્ચે એક હોલ ટ્રાઉન્ડ ફ્લોર પર બાંધવામાં આવ્યો હતો. તે જ અરસામાં આપણા પુણ્ય-મહોત્સમાં ગાંધીજી ફરોચી કોંગ્રેસમાં પધારેલ ત્યારે તે અવસરનો લાભ લઈ તેઓશ્રીને મંડળ તરફથી માનપત્ર તથા ચેલી અર્પણ કરેલી હતી. ત્યારબાદ ફંડના અભાવે મકાન ઉપર વિશેષ બાંધકામ થઈ શકેલ નહિ. પથુ સંવત ૧૯૯૭ માં શ્રીયુત્ મણીલાલ મોહનલાલ, ડોક્ટર નરોત્તમદાસ વલ્લભદાસ અદાલત, શ્રી અમીચંદ લવજી, શ્રી નંદલાલ ટી. મણીઆર વકીલ, શ્રી જોડાલાલ મનોરદાસ, શ્રી હીરાલાલ રેમચંદ, તથા શ્રી સાકરલાલ પુરુષોત્તમદાસ વોરા વગેરે બાપ્તઓના સારા પરિશ્રમથી એક સારો જોવા ફાળો કરવામાં આવ્યો અને તેથી ત્રણ મજલાનું પાકુ આધુનિક ઢબે સુશોભિત મકાન પુરું કરવાને આપણું મંડળ સફળ થયું છે.

આ નવા બાંધકામમાં પથુ શા. આદ્યી નવ હનરતું ખર્ચ થયું છે. જેમાં મોટી રકમો નીચેના બાપ્તઓએ આપી મંડળને સારી મદદ કરી છે.

૧૦૦૧) શ્રીયુત્ દામતલાલ બાપુભાઈ પરીખ, ખંભાતવાળા સુધી. એન્જનીયર તરફથી પડેલા માળે મીટીંગ હોલ બાંધવા માટે.

PARAMANANDA DOSS CHOTA DOSS DHARAMSALA

આ પર્મશાળા મડિયામાં તેજ સ્થિત નરક યુ. વ્યાસ દત્તના ખર્ચે શેઠ પરમાણ્યદાસે બનાવી છે. તેમાં મી સ્વચ્છતાશાળાની મુર્તિનો સ્થાપના
 હેતુ છે. તા. ૨૫-૫-૧૯ ના રોજ ભોળા પ્રખ્યાત ડૉ. ડી. સી. મુખર્જીના આજ્ઞા ક. સી. સ્વચ્છ. ના હસ્તે તે ખુલ્લી માણમાં આવી છે. તેમાં લાખ
 માણ, સત્રો અને રૂપડે મળે છે. આ શિક્ષણની માતાએ જ્યાં અનેક યાત્રાળુઓ તેમાં લાભ લે છે.

૧૦૦૧) શ્રીયુત મણીલાલ મોદનલાલ તરફથી બીજા માળે એક હોલ બાંધવા માટે.

૧૦૦૨) શ્રીયુત મોદનલાલ જમનાદાસ તથા શાંતિલાલ લક્ષ્મીદાસ તરફથી પહેલા માળે બોગન જુદા માટે શેડ બાંધવા.

૧૦૦૩) શ્રીયુત પ્રાણજીવનદાસ લાલજી દેસાઈ

તરફથી ત્રીજા માળે વિદ્યાર્થીશુક માટે એકમ બાંધવા તથા મંડળના મકાનમાં ઇલેક્ટ્રીક શીટીંગ માટે.

૪૫૧) શ્રીયુત ડૉક્ટર નરોત્તમદાસ વલ્લભદાસ અક્ષયજી તરફથી ત્રીજા માળે વિદ્યાર્થીશુક માટે એક રૂમ બાંધવા માટે.

૪૦૧) શ્રીયુત પારેખ જ્ઞાલાલ મનોરદાસ તથા અમરતલાલ મનોરદાસ તથા પારેખ હીરાલાલ પ્રેમચંદ તરફથી પશુ ત્રીજા માળે વિદ્યાર્થીશુક માટે એક રૂમ બાંધવા માટે.

આ ઉપરાંત મંડળનું બધકામ પુરું થતાં મંડળનું વોરન્ટ તેમજ લક્ષ્મીજીવન તથા જન્મશીલ્પી પારણ સમસ્ત મોદ શાંતિને કરાવું તેનું કુલ ખર્ચ રૂ. ૨૦૦ આવ્યું તે શ્રીયુત પ્રાણજીવનદાસ લાલજી દેસાઈ બાવનગર વાળાએ આપ્યું છે. તે સિવાય મંડળના મકાન કાળામાં આપણા બધા બાંધણો જેઓનો મોટો વર્ગ

નોકરીયાત છે તેમજ પશુ મંડળને યથાશક્તિ મદદ કરીને બાંધકામ પુરું કરવામાં સાથ આપેલ છે.

શ્રીયુત મહેતા અમીચંદ લવજીએ શરૂઆતથી આજ સુધી મંડળને દરેક રીતે સહાયતાનું યજ્ઞ તેમજ મંડળના બાંધકામમાં પોતાનો દીમતી સમયનો ભોગ આપીને સેવા બજાવી છે.

મંડળના ઉદ્દેશો:—(૧) રચાનિક બધુઓમાં ધર્મ, વિદ્યા, નીતિ તથા ઉલ્લેખ અને ઐક્યની શક્તિ કરવી. (૨) મંડળના કંડમાંથી ગરીબ શાંતિ બધુઓને અને નિરાશીતોને યથાશક્તિ કેળવણી તેમજ આર્થિક રિયાત માટે મદદ કરવી અને (૩) શાંતિ સમાજની સુધારણા અર્થે બનતી બધી કોશિષ કરવી.

૧ વિદ્યાર્થી બવન બોલવું તથા રોકાવરક્રિયા આપવી.

૨ કુત્રર ઉલ્લેખ શાંતિ રચાવવી.

૩ પુરતકોલપ તથા વાંચનાલય રચાવવું.

૪ મંડળીને અંગે જરૂરી સહાયતા તથા દવાઓ રાખવા જેનો ગરીબ બાંધણો મદદ લાભ લઈ શકે.

આ મંડળને રૂ. ૨૦૧ આપી, મુરબ્બી થવાય છે. રૂ. ૧૦૧ આપી આશ્રયદાતા તથા રૂ. ૫૧ આપી આજીવન સભ્ય થઈ શકાય છે, તથા સામાન્ય સભ્ય માસિક લવાજમ ચાર આના આપી થઈ શકાય છે. હાલમાં મંડળના આશ્રયદાતા તરીકે ૭ સભ્યો છે અને આજીવન સભ્યોની સંખ્યા પ્રોસ્ટાલીસ તથા સામાન્ય સભ્ય તરીકે ૬૪ મળી કુલ એકસઠ સભ્યો છે. મંડળના મકાનનું દ્રષ્ટ કરેલું છે અને સભ્યોમાંથીજ ખર્ચ દરરોજીઓની સુવિધા કરવામાં આવી છે. મંડળનું દરેક કામકાજ બધોરણીય રીતે બવરચા પૂર્વક દરેક વર્ષે સુઠાયેલા સભ્યોથીજ ચલાવવામાં આવે છે.

મંડળની આજીવન સાલની કાર્યવાહક કમિટી નીચેના સભ્યોની બનેલી છે.

પ્રમુખ રા. રા. ડૉક્ટર નરોત્તમદાસ વલ્લભદાસ અક્ષયજી. ઉપપ્રમુખ રા. રા. પારેખ જ્ઞાલાલ મનોરદાસ. જ્ઞાન. સેક્રેટરી „ હીરાલાલ પ્રેમચંદ. જ્ઞાન. જો. „ „ મોરારા સાકરલાલ પુરોત્તમદાસ

ખમનગી રા. રા. મહેતા અમીચંદ લવજી
સમયે રા. રા. પરશોત્તમ વીંદલજી મહેતા, રા. રા.
શંતિલાલ મણિલાલ પારેખ, રા. રા. સુનીલાલ ગીર-
ધર કાઠારી, રા. રા. ભાષ્યચંદ કેશવજી, રા. રા. આજુ-
જીવનદાસ લાલજી, રા. રા. દેવીદાસ કૃલચંદ ગાંધી.
ઓડીટર રા. રા. શિવશાલ હરજીવનદાસ પારેખ
B. Com.

કાયદાના સલાહકાર રા. રા. નંદલાલ ડી. મણીપાર
B. A. L. L. B.

આપણી સમગ્ર જાતિના હાલ અતરે લગભગ
સવાસો ધર ગણાય. જેમાં હું બાગ એટલે આસરે
(૮૦) ધર કાડીઆવાડના, ચોત્રોશ તાલુકાના છે.
આજીના હું ચાં માંડમીઆના ધર ૧૦), જમનગર
જોડીઆ તરફના ધર ૧૦) તથા વીરમગામ, ધધુકા,
સુરતના ધર ૧૫) અને કચ્છગુજના ધર ૫) છે.
ન્યારે આમણી વસ્તીની કુલ સંખ્યા લગભગ પ્રાચ-
સોની ગણાય.

મદ્રાસ

મદ્રાસમાં ૨૫ મોઢ કુટુંબો—દસા, વીસા અઘા-
લુન—માંડલીયા છે. કુલ ૧૫૦ માણસો, ધધો વેપાર,
ચરાશી તથા મોકરી કરે છે. બે વડોલો છે. રીતરિવાજ
ગુજરાત જેવાજ, કેટલાક કુટુંબો ખાનદેશ, ખનારસ અને
દેડાગાદ (દક્ષિણ) સાથે લમ વ્યવહાર રાખે છે.

પ્રાચીન કાળથી વસેલા કુટુંબો સાથે હાલ આવીને
વસેલાઓ ખૂબ સામાજિક વ્યવહાર રાખતા નથી. નવા
વસેલાઓ સામાજિક રીતરિવાજોમાં વધારે 'સુધરેલા' છે.
જુના વસેલાઓ દિંદના ખીજ રથજોની મોઢજાતિ
મુઝે-સંસર્ગમાં રહે છે, ન્યારે નવા વસેલાઓ હિંદતા
પંખી (અથવા પરદેશી પંખી) જેમ રહે છે.

હાંખા સમય થયા અહીં જે મોઢ કુટુંબો આવીને
વસ્યાં છે તેમણે પોતાની માન્યતા આજુ રાખી છે.
તેઓ ગુજરાતી વાંચી, લખી, તથા બોલી શકે છે—
અજાણત તે શુદ્ધ ન હોય. અહીં મ્યુનિસિપાલિટીની

તેમજ ખાનગી છોકરાઓ તથા છોકરીઓ માટે ગુજ-
રાતી શાળાઓ છે.

પોષાકની ખાતરમાં પણ અહીંની મોઢ જાતિ
ગુજરાતી પોષાકને વળગી રહી છે. સ્ત્રીઓ ગુજરાતી
જેવો જ પોષાક પહેરે છે, કેટલાક મુવજા બહાર જાય-
ત્યારે પાશ્વિમાત્ર પોષાક ધારણ કરે છે. પરંતુ તે વસ્ત્ર
તો ખીજ શહેરોમાં ગુજરાતી બાઇઓમાં પણ સામાન્ય
હોય છે.

અહીંની મોઢ જાતિ લમ અને ખીજ પ્રસંગોના
રીત રિવાજો પણ ગુજરાતના જ રાખે છે. ન્યાં મોઢ
બાઇઓ વસે છે ત્યાંના સામાજિક જીવન સાથે તેઓને
ઝાતપ્રાત 'બનવું' પડે છે તોપણ તેમના અમુક રિવા-
જોને તેઓ સુસ્તતાથી વળગી રહ્યા છે. શ્રીમતો શક્તિ
હોય તો લમના પ્રસંગે ગુજરાતમાંથી ગોરને બોલાવે
છે. ન્યાં સુધી અમદાવાદના રત્ન ત્રિવેદી મહાશયકર
જીવજીરામ દયાત દત્તા ત્યાં સુધી શેઠ ગોવિંદદાસ ચત્ર-
જીજાસના કુટુંબમાં તમામ લગન પ્રસંગે તેમણે
લગનવિધિ કરાવી હતી.

મદ્રાસમાં ખુશાલદાસ શેઠનું કુટુંબ પ્રખ્યાત છે.
તેને લગતી માહિતિ તેમજ દિવાન બહાદુર ગોવિંદ-
દાસ ચત્રજીજાસનો પરિચય 'જીવન પરિચય'
વિભાગમાં આપવામાં આવેલ છે.

શેઠ પરમાણુદાસ એન્ડ છોટાદાસ ધર્મશાળા
મદ્રાસ—મૂળ સોજીના (વડોદરા રાજ્ય) ના પતની.
પરી. છોટાદાસ હરગોવિંદદાસે આ ધર્મશાળા તા.
૨૫-૫-૧૯૧૮ ના રોજ બંધાવી સાર્વજનિક ઉપ-
યોગ માટે ખુલી મૂકી છે. તેમાં એક સુંદર મંદિર
બંધાવી તા. ૫-૨-૧૯૧૯ ના રોજ શ્રી સત્યનારા-
યણીની દિવ્ય મૂર્તિ પધરાવી છે.

શેઠ છોટાદાસનો જન્મ સોજીનામાં સંવત ૧૯૨૪
માં થયો હતો. પોતાના પિતા સાથે મદ્રાસ જઈ
તેમણે પોતાના બાપ પરમાણુદાસ સાથે મળીને
“પરમાણુદાસ તથા છોટાદાસ” એ નામથી મદ્રા-
સમાં બનારસી જરીયાન કાપડની દુકાન કાઢી. જરી-
યાન માલ માટે મદ્રાસ, મુંબઈ, બનારસ વિગેરેના
પ્રદેશોમાંથી તેમને સોનાના ચાંદા મળ્યા હતા.

મુખ્ય

શ્રીયુત હીરાલાલ ગોક્ષાદાસ દારૂી બી. ઇ. એ. એમ. આઈ. ઈ. મુખ્ય.

વાંકાનેરમાં તા. ૧૦-૧૨-૧૮૯૧ ના રોજ જન્મ. વાંકાનેરમાં મેટ્રીક સુધી અભ્યાસ કરી મુખ્યમાં કોલેજનો અભ્યાસ કર્યો. ત્યાર પછી પુનામાં ત્રણ વર્ષ અભ્યાસ કરી બી. ઇ. થયા. શરૂઆતમાં બોમ્બે મ્યુનિસિપાલિટીમાં એક વર્ષ નોકરી કરી ૨૦ વર્ષ થયા પોર્ટલેન્ડ ખાતામાં નોકરી કરે છે. એકનિષ્ઠાથી અને બાહોશીથી નોકરી કરતાં જે જગ્યાએ પુરોપાધન સિવાય કોઈ હિંદને નોકરી મળતી નહિ તે જગ્યાએ નિમોહ પહેલા હિંદી પોર્ટલેન્ડ લેન્ડ મેનેજર બન્યા.

આવો ઉચો હોલો ભોગવતાં હોવા છતાં, સ્વભાવે ખૂબ શાંત; શાંતિસેવાની ધગશવાળા અને ગરીબ સહાયીઓને આર્થિક સહાય કરવાની તત્પરતાવાળા છે. મોઢ મિત્ર મંડળ-માટુંગા.

૧૯૪૦ ની સાલમાં આ સંસ્થાની સ્થાપના કરવામાં આવી અને તેનું નામ 'મોઢ મિત્ર મંડળ, માટુંગા' રાખવામાં આવ્યું. માટુંગાના ૪૫ જેટલા કુટુંબોમાંથી ૪૦ જેટલા સભ્યો ઉત્સાહપૂર્વક નોંધવામાં આવ્યા. સંસ્થાનું બંધારણ ધડવામાં આવ્યું. પ્રમુખ-મંત્રીઓ તથા ઇતર કાર્યવાહકોની ચૂંટણી કરવામાં આવી અને ઉત્સાહપૂર્વક યુવાનોની સફાવના વડે સંસ્થા પ્રગતિ કરવા લાગી.

સંસ્થાની સક્રિય કાર્યવાહીને જુદી જુદી દિશામાં વહેંચવામાં આવી. First Aid-(પ્રારંભિક મદદ) ના સાધનને વસાવવા; ફરતું પુસ્તકાલય; આનંદની સફર; તથા સહકારી સ્ટોર વિ. સેવાઓની અનેક વિધ યોજનાઓ રજુ થઈ.

મદદના સાધનો વસાવવા માટે શાંતિના ધર્મિક બાઈઓએ જરૂરી ફોજો આપી અને આજે એ સાધનોના લાભ-શાંતિના બાઈઓને જરૂરને પ્રસંગે મળે છે.

આ ઉપરાંત આ સંસ્થાના બે અગ્રગણ્ય કાર્ય-

કરો શ્રી. નંદલાલ પારેખ તથા શ્રી. રામચંદ્રભાઈ માટુંગામાં વસતી મોઢ શાંતિની એક ન્યાત-જન્મા-જીમના પારણાની ઉદ્ઘા બે વર્ષથી કરે છે. મુખ્યમાં લુલ્લ પરામાં ચંતા સ્વતંત્ર શાંતિ-મોજનનું આ પ્રયત્ન દૃષ્ટાન્ત છે; તે ઉપરાંત બાઈઓની ઝહેમત અને ઉત્સાહને આભારી છે.

સદરહુ સંસ્થાની પ્રગતિમાં ૧૯૪૨ ની સાલથી મંદી આવી છે. સંસ્થાના કાર્યવાહકો આ રિયલિટી અટકાવી સક્રિય કાર્ય શરૂ કરે એમ ઇચ્છીએ.

૦

વિરમગામ

શ્રી જગદંબાના અનન્ય ભક્ત. સ્વ. શ્રી નયુલાલ ગિરધરલાલ વડીલ-મોઢ કોમની કુળદેવી શ્રી મોઢધરીના તેઓ અનન્ય ભક્ત હતા. તેમનો જન્મ સં. ૧૯૧૫ માં થયો હતો. કેલાસવાસ સં. ૧૯૭૯ માં થયો હતો. તેઓ વિરમગામના વતંતરી હતા. વડોદરા રાજ્યના પાટણ મહાલમાં તેઓ વડીલાત કરતા. પાલનપુર એજન્સી, બાવનગર રાજ્ય તથા વડોદરા રાજ્યના તેઓ સમંદી વડીલ હતા.

માતાજીના મંદિરનો શુભોદ્ધાર કરવા, તેમણે વડીલાત છોડી, થોમંત સરકાર શ્રી ગાયકવાડ સ્થાનજીવ મહારાજ સાહેબની પરવાનગીથી લોટરી કાઢીને માતાજીનાં મંદિરનો શુભોદ્ધાર કર્યો. આ કાર્ય જ યાવ ત્યાં સુધી માથે પાધડી તથા પગે બોડા મું પહેરવાની તેમની પ્રતિજ્ઞા હતી. કાર્ય પૂર્ણ થઈ પછી જ તેમણે પાધડી તથા બોડા પહેર્યા.

માતાજીનાં સ્થાનનો તથા સૂર્યમંદિરનો શુભોદ્ધાર તેમણે કર્યો અને એક ધર્મશાળા પણ તેમણે બંધાવી. તેમણે રેલવેની સગવડ માટે પણ મથી તકલીફ ઉઠાવેલી, પણ તેમાં તેઓ નિષ્ફળ ગયા.

શ્રી ભાન

બાવન

૧૭૬૮ની છે; તેમાંથી લગભગ ૩૭૭ બહારગામ વસે છે.

હાલમાં અહીં નીચે પ્રમાણે સંસ્થાઓ છે:—

૧ શ્રી કાઠીયાવાડ મોઢ વહિવટ વિધાર્થી ભવન ભાવનગર—આ સંસ્થા સંવત ૧૯૭૩ ના વૈશાખ માસમાં તા. ૧૨-૫-૧૭ ના રોજ સ્થાપવામાં આવી છે. પ્રથમ ભાડાના મકાનમાં ચાલુ હતી; પરંતુ સં. ૧૯૨૩ માં સર પરશોત્તમદાસ કાઠારદાસે પોતાના પિતાશ્રી સ્વ. શેઠ કાઠારદાસ આત્મારામના સ્મરણાર્થે રૂ. ૩૦૦૦૦ ના ખર્ચે ભવનને પોતાનું પાકું મકાન તખ્તેશ્વર પ્લોટમાં બંધાવી આપ્યું છે.

આ સંસ્થાને લગભગ રૂ. સત્તેર હજારનું કમ્પો ડંડ છે. આ સંસ્થાનો દર વર્ષે ૫૦ જેટલા વિદ્યાર્થીઓ લાભ લે છે.

ચાલુ સાત મુંબઈ, કલકત્તા વિગેરે સહૃદોની રિયાત સારી નોંઠ હોવાથી હેથમાં આવેલા વિદ્યાર્થીઓની અરજી પુષ્કળ હોવાથી લગભગ ૮૦ જેટલી અરજીઓ પાસ કરવામાં આવી છે. ભવનના મકાનમાં ૫૦ જેટલા વિદ્યાર્થીઓનો માંડ સમાસ થઈ શકે તેમ હોવાથી વધારાના વિદ્યાર્થીઓ માટે એક અલગ મકાન ભાડે રાખવું પડ્યું છે અને બજેટમાં રૂ. ૩૮૦૦ જેટલી નુકસાની આવવા સંભવ છે. એ નુકસાની રાતિ બંધુઓની ઉદાર સહાયથી મળી રહેશે એવી કાપવાલક કમિટીને શ્રદ્ધા છે.

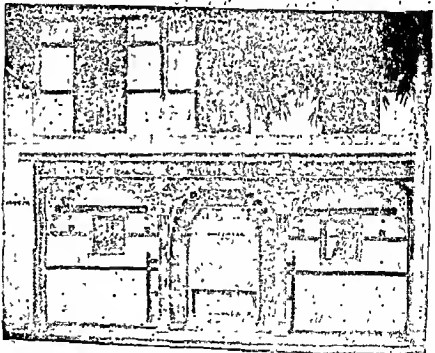
૨ શ્રી મોઢજ્ઞાતિ રાત્રિશાળા અને તેને અગ્રે ચાલતા પુરતકાલય, શ્રી વિદ્યોત્તેજક ડંડ તથા વિદ્યોત્તેજક લોન ડંડ—એ ખાતાઓ ચાલે છે. રાત્રિ

શાળાનો વહીવટ એક વ્યવસ્થાપક કમિટીથી ચલાવવામાં આવે છે; જેના સેક્રેટરીઓ પારી. શાંતિલાલ પ્રાણી, જીવનદાસ તથા મણિપાર ગોરધનદાસ અમીચંદ અને પારખ નંદલાલ ચીમનલાલ છે.

૩ શ્રી મોઢ યુવક તથા શ્રી મોઢ તરણ મંડળ તથા એક ખાળ લાખજેરી જેની વ્યવસ્થા હાલમાં તરણ મંડળ કરે છે તથા તરણ મંડળ તરફથી અખાડાની પ્રવૃત્તિ ચલાવવામાં આવે છે. આ મંડળના સેક્રેટરી ભાઈ હીરાલાલ ચંપશુભ છે.

૪ ચોત્રીશ તાલુકાની ગોળ પરિપક્વના વિધવા સહાયક ડંડનો વહીવટ શ્રીયુત લલ્લુભાઈ કીશોરદાસ કરે છે.

૫ શ્રી રામજીમદિર ભાવનગર—આ મદિર ભાવનગરમાં વિકટર રક્વેર પાસે આવેલું છે. ભાવન

શ્રી રામજીમદિર : ભાવનગર

ગરના સ્વ. મણિપાર નથુભાઈ હરિચંદ તથા તેમના ભાગીદાર હમર નાગજી જેઠાએ સં. ૧૯૨૬ માં બંધાવેલ છે. મદિરનું મકાન વિશાળ છે. શ્રી રામ, લક્ષ્મણ અને રાત્રીતાળની આકર્ષક મૂર્તિઓ તેમાં પધ-

રાવેલ છે. ત્યાં એક શિવાલય તથા શ્રી હનુમાનજીનાં મંદિર પણ છે. મંદિરની મેડી ઉપર એક મોટો હોલ છે, જેમાં વ્યાખ્યાન આપી શકાય તેવી સગવડ છે. તેમજ સાધુ મહાત્માઓનાં ઉતારો પણ થઈ શકે છે.

મંદિરના નિભાવ અર્થે કોઈ પ્રાસે યાચના કરવી પડતી નથી, કારણ કે મુખ્યમાં એક માળો ખાસ ખર્ચે માટે અલગ કાઢવામાં આવ્યો છે. મંદિરમાં ગમે તેટલી સંખ્યામાં સાધુઓ આવે તોપણ તેમને પાકું સદાવ્રત આપવામાં આવે છે તથા દરરોજ અદીપાલી બ્રાહ્મણના રોટલા કુનરાને નાખવામાં આવે છે.

સાર્વજનિક હિત માટે જે જામજોએ પોતાની સેવા અર્પણ કરી છે તેની માહિતી નીચે મુજબ છે.

૧ પારેખ ગોડાણદાસ કુવરજી. બાવનગર રાજ્યમાં એક માનનીય વ્યક્તિ હોવાતા. રાજ્ય કારભારમાં સારો ભાગ લેતાં એક શિવમંદિર, જળાશયના આરા, અને અમૃતવાચ બંધાવ્યાં હતાં. સાર્વજનિક તેમજ ધાર્મિક કાર્યોમાં તેને ગૌરવ, ધનથી સારો લગ્ન સંધિ હતાં. તેમની સેવાની કદર કરીને નામદાર દરબારશ્રીએ પારેખ તંત્રી વાંડી માટે પારેખ તંત્રને જમીન અર્પણ કરેલ છે, જે ઉપર તેમના નામની એક ભોજનશાળા બંધાવવામાં આવેલ છે.

૨ મણિયાર નથુભાઈ હુરીચંદની મુખર્જીમાં પછી સારી પેઢી હતી. આ પેઢી ઉપર આવેલ ગમે તે પ્રતિષ્ઠિતો સારો સત્કાર કરવામાં આવેલો. તેમણે વિશ્વર સ્વેર પાસે શ્રી રામચંદ્રજી એક વિશાળ ને સુશોભિત મંદિર તથા શિવાલય બંધાવ્યાં છે. મંદિરના કાયમી નિભાવ માટે મુખર્જીમાં એક માળો રાખેલો છે. મંદિરમાં સાધુઓને કાયમી પાકું સદાવ્રત અપાય છે તથા હંમેશાં ભગવદ્ વાર્તા અને વારંવાર દરિકથાઓ શાય છે.

૩ મણિયાર ઘેડાભાઈ ગોડાણદાસ. વડવાણ વાળા બાસાહુબના કારભારી હતા તેમણે વજલભાઈના કુંડ પાસે એક શિવાલય બંધાવ્યું છે. આ શિવાલયના ખર્ચનો પ્રગથ કરેલ છે તેમજ સાધુઓને ઉતરતા માટે એક જગ્યા બંધાવેલ છે.

૪ લાલા પારેખ એમણે નારીના વસ્ત્રો એક વાવ તથા મંદિર બંધાવેલ છે.

૫ પારેખ માવજી જગજીવનદાસે એક મહાદેવનું દેવું બંધાવેલ છે.

૬ પારેખ ધનજીભાઈ કાશીદાસે મુકેલા રૂ. ૨૫૦૦ ના બ્યાજમાંથી તેમના દ્રસ્ટીઓ શિવરાત્રીનું મારણું જમાડે છે તથા રૂ. ૧૨૫૦ નું બ્યાજ તેમના દ્રસ્ટીઓ મારફત રાત્રીશાળા અને લાઈબ્રેરીને મળે છે. તેમણે શ્રી બીમજીન મહાદેવના મંદિરમાં સારો સુધારો કર્યો છે અને મંદિરમાં અખંડ ઘીના દોવાની વ્યવસ્થા કરી છે.

૭ રોઠ મોતીલાલ નાનાલાલ. રાજ્યમાં અને સમાજમાં તેઓ સારો મોઠો ધરાવતા. ધાર્મિક વૃત્તિ વાળા હતા શ્રી જમીલાજીની હવેલીનો પહીવટ કર્તા હતા. તેમને ત્યાં સાધુઓને સદાવ્રત અપાય છે. મણિયાર તંત્રી ભોજનશાળામાં તેમણે સારી સહાય કરેલ છે.

૮ વોરા હરપતભાઈ ગોરધનદાસ—ટાર્કિના અગ્રગણ્ય અને પ્રતિષ્ઠિત વેપારી હતા. મણિયાર તંત્રી ભોજનશાળા તેમના પુરુષાર્થનું ફળ છે. તેમના તરફથી સાધુઓને સદાવ્રત અપાય છે.

૯ પારેખ આણુંદજી ગોપાળજીએ (૧) બાવનગર ઔદિય વેદપાઠશાળાના મકાન માટે રૂ. ૧૦૦૦ અર્પણ કરેલા છે. (૨) પારેખ તંત્રને રૂ. ૩૦૦૦ ની રકમ આપેલ છે, જેના બ્યાજમાંથી પારેખ તંત્ર દર વર્ષે જન્માષ્ટમીનું મારણું જમે છે. (૩) વડવાણ પાસે આવેલા મુલચંદ ગામમાં સાધુઓને ઉતરવાને માટે એક જગ્યા બંધાવી છે. (૪) રૂપડીયા હનુમાન પાસે દોરને પીવા માટે એક પાણીનો પીવાલો બંધાવેલ છે. (૫) બાવનગરના સ્મશાનમાં અનેક સુધારા વધારા કરવામાં તેમજ વૃક્ષો રોપાવવામાં, તથા બેકે બંધાવવામાં અને સ્મશાન માટે આરો બંધાવવામાં સારી સહાય આપી છે.

૧૦ મણિયાર આણુંભાઈ કહાનદાસ જે. પી. એ. બાવનગરમાં પ્રથમ પ્રીન્ટિંગ પ્રેસ સ્થાપી હતો. યજુ તેમાં નિષ્ણતા મળવાથી મુંઝવે. ગયા ત્યાં આગળ

હિંમત, સાહસિક વૃત્તિ અને સુદ્ધિના પ્રભાવથી તેઓ આગળ વધ્યા. તેઓ પાલણપુર રોડ અને થાણદેવળીના મુખ્ય ખાતે એજન્ટ હતા. તેમણે એક એક રથાપેલી. તેઓ જ્ઞાતિમાં અને સમાજમાં આગળ પડતો ભાગ લેતા જેને લીધે નામદાર સરકાર તરફથી તેમને જે પી. નો ઈલેકશન મળેલો.

૧૧ પારેખ ગોપાલજી મુળજીભાઈ પ્રતિષ્ઠિત વેપારી તથા જ્ઞાતિના અગ્રણી પુરૂષોમાંના એક હતા. ભાવનગર મોડીંગની કાર્યવાહક કમિટીના સભ્ય હતા. તેમણે સ્થાનિક જ્ઞાતિ સંસ્થાઓમાં આર્થિક સહાય સારી આપી છે.

૧૨ મહેતા છાયાલાલ છગનલાલ ઉત્સાહી અને હિંમતવાન હોષ તેઓ પ્રથમ જાપાન ગયા. ત્યાંથી અમેરીકા ગયા. ત્યાં ખપ પુરતું રાત્રિશાળામાં અંગ્રેજી શીખ્યા અને ખેતીવાડી અને બાગ કામના અનુભવ મેળવ્યો. ત્યાંથી પાછા ફર્યા બાદ રાજ્યે તેમની મહુવા પ્લાન્ટેશનમાં નિમણૂક કરેલી.

૧૩ પારેખ જ્ઞાતિલાલ નરોત્તમદાસ. તેમણે પારેખ તમને રૂ. ૩૦૦૦ ની રકમ અર્પણ કરેલી છે, જેના બાજમાંથી દર વર્ષે પારેખ તમને રામનવમીના પારણા બને છે.

૧૪ પ્રરી. ઓધવજી ગોપાળજી. તેઓ આપણી જ્ઞાતિમાં સૌથી પ્રથમ બી. એ. એલ.એલ.બી. થયા હતા. તેમણે ભાવનગર મોડીંગ જ્ઞાતિ રાત્રિશાળામાં તન મનથી પોતાની સેવા અર્પી હતી. તેઓ સમાજ અને જ્ઞાતિમાં સારો ભાગ લેતા હતા.

૧૫ દેસાઈ છાયાલાલ હર્લોલજી. તેઓ મહુમ ઓધવજીભાઈની સાથે બી. એ. એલ.એલ.બી. થયા હતા. તેઓ જુનાગઢ રાજ્યમાં ન્યાયખાતામાં હતા, અને પાછળથી તેઓ ત્રેરાવળમાં મુન્સિફ થયા હતા.

૧૬ પારેખ ભીખાભાઈ ગોપાળજી તેઓ શ્રી 'મોદયાતિ રાત્રિશાળા અને પુસ્તકાલય' 'લોનફંડ' 'વિદ્યોતેજફંડ' તથા 'મોઢ મહોદય'ના આદ્ય પ્રણેતા હતા. તેઓ શ્રી મોઢ જ્ઞાતિ બંધુઓને તન, મન, અને મૂનથી પ્રયાશકિત મદદ આપતા હતા. 'શ્રી કાલીયા-

વાડ મોઢ વલ્લુક વિદ્યાર્થી જાવન' ની સ્થાપનામાં તેઓશ્રીએ મહત્વ પૂરું ભાગ લીધો હતો. રાજકોટમાં અખિલ હિંદ મોઢ વલ્લુક સંમેલનનું પ્રથમ અધિવેશન થયું તે તેમના તથા શ્રીયુત કહાન ચકુ ગાંધીના પુરૂષાર્થનું પરિણામ છે. યુવાવસ્થાથીજ પરોપકાર વૃત્તિ અને દયાળુ સ્વભાવને અંગે તેઓ ડાહ્યું દુઃખ ભેદ શકતા નહિ. રૂવાપરીના દરવાજા બહાર આંદાં બાઈની વાડી પાસે ઢોરોને પાણી પીવા માટે એક અવેરો બંધાવ્યો છે. તેમના સેવાભાવી જીવન વિશે વિગતવાર હકીકત તેમના સ્મારક અંક (મોઢમહોદય માર્ચ ૧૯૪૨ નો અંક) માં આપવામાં આવી છે.

૧૭ મણિયાર દેશભલાલ ભીખાભાઈ. તેઓ સાહિત્ય પ્રેમી અને સેવાભાવી હતા. મુખ્યમાં મોઢ બધું સમાજમાં સારો ભાગ લેતા હતા. ગુજરાતી 'દિંદુ શ્રી મંડળ' માં ઘણાં વર્ષોથી પોતાની સેવા આપી રહ્યા હતા.

૧૮ પારેખ અવેરીલાલ પ્રેમજી. રાજકોટ એન્જનીયરીમાં વકિલાતની પરીક્ષા પાસ કરી ભાવનગર રાજ્યમાં તેઓ પ્રેક્ટીસ કરવા લાગ્યા. તેમની કુશળતા, ઉત્સાહ અને તીવ્ર સુદ્ધિને લઈને તેઓ સારા વકીલ તરીકે પંકાયેલા હતા અને ત્યારબાદ નામદાર મહારાજ સાહેબે તેમની ન્યાયાધીશ તરીકે નિમણૂક કરી હતી. આપણી જ્ઞાતિના વિદ્યમાન બંધુઓ જેઓ સમાજ તેમજ જ્ઞાતિને પોતાની સેવા અર્પી રહેલ છે, તેમને તેમજ જેઓએ ઉચ્ચ કેળવણી લીધી છે તેમને દૈનિક પરિચય નીચે આપવામાં આવે છે.

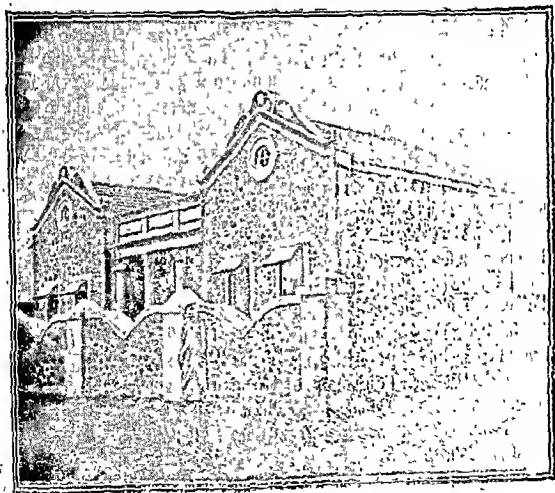
૧ મહેરબાન નટવરલાલ માણેકલાલ સુરતી સાહેબ તેઓ બી. એ. એલ.એલ.બી. છે. તેઓ શ્રી લાક્ષ્મીના વતની છે. ભાવનગરમાં પ્રથમ તેઓશ્રી ન્યાયાધીશ હતા. તેમની કાર્ય કુશળતા અને રાજ્ય પ્રત્યેની વફાદારીને લઈને તેઓશ્રી રાજ્યના વસુલાતી અધિકારી થયા. અને તે પહેલાં તેમની યશસ્વી કારકીર્દિને લઈને હાલમાં નામદાર મહારાજ સાહેબે તેમની નિમણૂક ન્યાય દિવાન તરીકે કરેલ છે. તેઓ શ્રી પોતાની વસુલાતી કારકીર્દિમાં ભાવનગર રાજ્યની

પ્રકાયેલ 'એકુન કરમ કમિટી' માં મહાત્મનો ભાગ હતો અને તેમનો વિદ્યાળ અનુભવ એક પુસ્તકદાર પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. તેઓ ઝાતિ પ્રત્યે શુભ લાગણી ધરાવે છે.

૨ શેઠ મુખસાસ ઝવેરભાઈ—તેઓ એક સારા પ્રતિષ્ઠિત વ્યાપારી છે. હાલની ચેત્રોચ તાલુકાની ચેત્રોચ પરિષદના માનનીય પ્રમુખ છે. 'કાઠીવાદક મોઢ વણિક વિદ્યાર્થી ભવન' ના તેઓ દૃષ્ટી તેમજ કાર્યવાહક કમિટીના પ્રમુખ છે. તેઓએ પાળીવાદમાં

ધી અંકુ દાખોસુટીયા વક્ત્ર લીખાડેલા 'ભાગીદાર' તેમજ મેનેજર છે. તેઓ શાંત ને મિલનસાર સ્વાભાવના છે અને ઝાતિકિતેમ્બુ તથા ઝાતિના બુધ્ધિપૂર્ણ છે.

૪ વોરા કાઠીસાસ ભાઈચંદ—તેઓ સારા પ્રતિષ્ઠિત વ્યાપારી છે. શ્રી કાઠીવાદક મોઢ વણિક વિદ્યાર્થી ભવનની પ્રથમથી અદ્યપિ ૧૫૧૧ ત તેઓ સેક્રેટરી તરીકે સેવા કરી રહ્યા છે. આપણી કોમિટીના કાર્યવાહક કમિટીના સભ્ય છે. તેઓ ભાવનગર ભારત ચેલ કોંગ્રેસના જનરલ સેક્રેટરી હતા અને નાના તાલુકા

વોરાદરીયા ઝવેરભાઈ પદમશી પાળીવાદ કન્યાશાળા

એક કન્યાશાળા બધાવેલ છે. તેઓ કેટલીક વેપારી એસોસીએશન પ્રમુખ છે. તેઓથી લગભગ સંજોગોને લીધે "માનવ રાહત સમિતિ" માં પુર્ણ ઉત્સાહથી તન, મન, અને ધનથી ચોતાની સેવા આપી રહ્યા છે.

૩ પારી મથુરદાસ ભકિતદાસ—તેઓ હાલમાં

કાર્યવાહક કમિટીના પ્રમુખ છે.

૫ પારી શાંતિલાલ પ્રાણીજનકાસ ખી. એ. તેઓ રાજ્યના કેળવણી ખાતાના ઇન્સ્પેક્ટર છે. મોઢ કોમિટીના સ્થાપનાથી અદ્યપિ ૧૫૧૧ ત નિરવરત્તર પૂર્ણ ઉત્સાહથી એ. સુપ્રીટેન્ડન્ટ

તરીકાદેખરેખ ગ્રામી રહ્યા છે. તેઓ આપણી કોઈ સની 'કાર્યવાહક કમિટી'ના સભ્ય છે. શ્રી ભાવનગર મોઢ યાત્રિ રાત્રિશાળાના સેક્રેટરી છે. તેમજ યાત્રિના દિવસિતક છે. તેઓ આલ્ફ્રેડ હાઈસ્કુલમાં શિક્ષક હતા.

૬ પારેખ હીખાભાઈ પ્રભુદાસ-અહીંના પારેખ તાના શેક છે. તેઓ ઉત્સાહી તથા સાહસિક વૃત્તિના છે. તેમની પેઠી કાનામગિરાળમાં છે. યાત્રિમાં તેઓ ઉત્સાહથી ભાગ લેવા કામ કરે છે.

૭ મણિયાર મોહનલાલ બાલુભાઈ-તેઓ ઈંગ્લેન્ડના જર્મ. પાર-એન્ટ-લો થઈ આવ્યા છે અને હાલ મુંબઈમાં પ્રેક્ટીસ કરે છે.

૮ મણિયાર માનભાઈ બલુભાઈ-તેઓ ઈંગ્લેન્ડના જર્મ સોલીસીટર થઈ આવ્યા છે. ઈંગ્લેન્ડમાં આપણા દિંદી સમાજમાં તેમણે સારી પ્રતિષ્ઠા મેળવી હતી. હાલમાં તેઓ મુંબઈ મ્યુનિસિપાલિટીમાં છે.

૯ દેરાઈ દામોદરદાસ પરમાણુદાસ-તેઓએ ઉમરાળાની હવેલીમાં રૂ. ૧૦૦૦) આપેલ છે. મોઢ યાત્રિ બોનફ્રંડમાં રૂ. ૫૦૦ની રકમ આપી છે અને રૂ. ૫૦૧) 'મોઢ મહોદય' ને પોતાના સ્વ. પિતાશ્રીના નામથી આપીને મોઢ મહોદયના મુરબ્બી બન્યા છે. શ્રી કાકિયાવાડ મોઢ વલ્લિક વિદ્યાર્થી ભવનમાં નિઃસ્વાર્થપણે સેવા આપેલ છે. તેઓ યાત્રિ દિવસિતક છે. તેઓ વ્યાપારાયે જાપાનમાં ધણુ સમય રહ્યા હતા. તેઓ 'મોઢ મહોદય'ની કમિટીના સેક્રેટરી છે. સોનગઢમાં ગોતે બંધાવેલ મકાનનું બાકુ શુભ ખાતે વાપરે છે. તેઓ ધાર્મિક વૃત્તિના છે અને સોનગઢમાં 'પંચનાથ મહાદેવ' ની જગ્યાના જીર્ણોદ્ધારમાં સારો ભાગ લીધો છે.

૧૦ વોરા વૃજલાલ ગોડળદાસ બી. એ. હાલમાં તેઓ ભાવનગર શહેર મ્યુનિસિપાલિટીની મેનેજિંગ કમિટીના સભ્ય હતા. તેઓશ્રી 'કાકિયાવાડ મોઢ વલ્લિક વિદ્યાર્થી ભવન'ના બેઈન્ટ સેક્રેટરી છે. તેઓ યાત્રિ તેમજ સાર્વજનિક કાર્યમાં સારો રસ ધરાવે છે. તેઓ આપણી કોઈસની કાર્યવાહક કમિટીના સભ્ય છે. ભાવનગર પ્રજા પરિષદના મંત્રી તથા

મ્યુનિસિપાલ કોર્પોરેશનના મેમ્બર છે. માનવ સહન સમિતિમાં સારી સેવા કરી રહ્યા છે.

૧૧ મણિયાર લલુભાઈ કિશોરદાસ સં. ૧૯૮૨ માં ભાવનગર મુકામે બરાએલી ગોળ કોન્ફરન્સમાં ભાવનગરના નાના તાના તેઓ એક ડેલીગેટ હતા. શ્રી કાકિયાવાડ મોઢ વલ્લિક વિદ્યાર્થી ભવનની કાર્યવાહક કમિટીના એક સભ્ય તથા અહીંના નાના તાના સેક્રેટરી છે. સં. ૧૯૮૨માં ધ્રાંગધ્રા મુકામે બરાએલી ગોળ પરિષદમાં અહીંની યાત્રિના તેઓ એક ડેલીગેટ હતા.

અહીંના વેપારી મંડળમાં 'ઓપ્લ એન્ડ સીડ્ઝ એસોશિએશન' ના બોર્ડ ઓફ કાયરેક્ટરસના એક સભ્ય, કુંડલા પ્રજાપરિષદમાં વર્કિંગ કમિટીના એક સમાસદ તેમજ ટ્રેઝરર હતા.

ભાવનગર પ્રજાપરિષદ વખતે સ્વાગત સમિતિના તેઓ એક સભ્ય, ટ્રેઝરર અને પરિષદને બંને ફંડ એકઠું કરનાર ઉપ્યુરેશનમાં પણ હતા. ભાવનગર પ્રજાપરિષદની કાર્યવાહક કમિટીના સભ્ય તરીકે પણ તેઓ છે.

હરકાઈ જાહેર પ્રવૃત્તિમાં તેઓ પૂરતો રસ લે છે અને પ્રમોટિવના પ્રયોગે હાથ ધરી તેને પાર પાડવામાં શક્તિ અને સમયનો તેઓ સારો ભોગ આપે છે.

૧૨ મણિયાર ગોરધનદાસ અમીચંદ તેઓ શ્રી 'મોઢ મહોદય' માસિકના વ્યવસ્થાપક અને પ્રમુખ તથા મોઢ વલ્લિક વિદ્યાર્થી ભવનની કાર્યવાહક કમિટીના સભ્ય છે. તેઓ મોઢ યાત્રિ રાત્રિશાળાના સેક્રેટરી છે અને યાત્રિ પ્રયે શુભ લાગણી ધરાવે છે. નાના તાની કાર્યવાહક કમિટીના બેઈન્ટ સેક્રેટરી છે.

૧૩ પારેખ ભગવાનલાલ મગનલાલ બી. એ. એલ એલ બી. તેઓ ભાવનગર રાજ્યમાં ન્યાયાધીશ હતા. હાલમાં નિવૃત્ત જીવન ગાળે છે.

૧૪ પારેખ જસરાજ ઉત્તમચંદ બી. એ. એલ. એલ. બી. તેઓ ભાવનગરમાં વકીલાત કરતા હતા. મોઢ યોડીંગતી કાર્યવાહક કમિટીના સભ્ય તથા શેક ધનજી કારીદાસ દસ્તકેતા દસ્તકે છે.

૧૫ પારેખ રણછોડદાસ મગનલાલ-તેઓ

સારા વ્યાપારી છે ને પારેખ તકની વર્કીંગ કમિટીના સેક્રેટરી હતાં. તેઓ શ્રી. 'કોંગ્રેસની કાર્યવાહક કમીટી' ના સભ્ય છે. શ્રી મોઢ મહોદય રજત મહોત્સવ સ્વાગત સમિતિના મંત્રી હતા. તેઓ યાત્રિ પ્રત્યે સારી લાગણી ધરાવે છે.

૧૬ પારેખ જયન્તિલાલ અમૃતલાલ—તેઓ અંકુશ માર્શિયુટીકલ વર્કસના એજન્ટ છે ને પારેખ તકની વર્કીંગ કમીટીના સેક્રેટરી હતા. તેઓ યાત્રિની કાર્યવાહીમાં ઉત્સાહથી ભાગ લે છે.

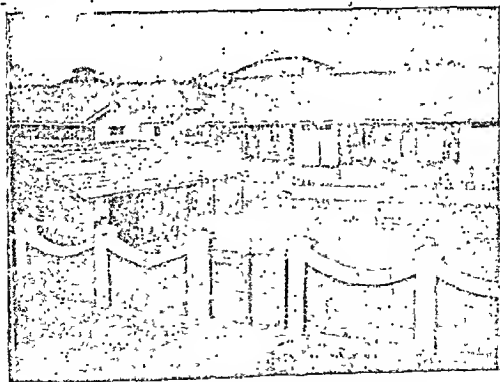
૧૭ ડા. જગન્નાથ દામોદરદાસ વોરા એમ. બી. બી. એસ.—તેઓ યાત્રિ પ્રત્યે સારી લાગણી ધરાવે છે અને વિદ્યા પારલામાં પોતાનું દવાખાનું ચલાવે છે અને મુખ્યત્વે મોઢ બોર્ડિંગમાં તેઓ પોતાની સેવા આપે છે.

૧૮ માદી વેણીલાલ નરોત્તમદાસ બી. એસ. સી. બી. ટી. શ્રી કાઠિયાવાડ મોઢ વણિક વિદ્યાર્થી લવનના ગૃહપતિ તથા શામળદાસ કોલેજમાં સાયન્સના ડેપુટી પ્રિન્સિપલ તરીકે છે.

૧૯ ડા. લક્ષ્મીચંદ નાનચંદ એલ. સી. પી. એસ. તેઓ હાંપડીના વતની છે. તેઓ લાવનગરમાં પોતાનું દવાખાનું ચલાવે છે. તેઓ યાત્રિમાં પોતાની યથાશક્તિ સેવા બજાવે છે.

૨૦ પારેખ મોહનલાલ મગનલાલ—તેઓ ઘાટકોપરના એક અગ્રગણ્ય સેવક છે. તેઓ કોંગ્રેસના પ્રચારક છે. તેઓ ઘાટકોપરની જનતાની સહકૃષ્ણ નિઃસ્વાર્થ સેવા કરે છે. તેઓ ચુસ્ત ખાદી ધારી છે અને ઘાટકોપરમાં શુદ્ધ ખાદી, હાથે ખાડિયા ચોખા તથા હાથે છોલી તુરદાળ, ગાયનું શુદ્ધ ઘી તથા લાણીનું તેલ વિગેરે કોંગ્રેસની અનેકવિધ પ્રામોદ્યારની પ્રવૃત્તિમાં તન, મન, ધનથી ફાળો આપે છે. તેમના ધર્મપત્ની બહેન અંબલાળી ઘાટકોપરની સ્ત્રી પ્રવૃત્તિમાં સારો રસ લે છે અને તેઓ પથ્ય શુદ્ધ ખાદી ધારી છે. તેઓએ મોઢ જનશૃતિની પ્રવૃત્તિમાં સારો ભાગ બજાવ્યો હતો.

૨૧ પારેખ ભોગીલાલ નરોત્તમદાસ—તેઓ અમદાવાદમાં અંકુશ માર્શિયુટીકલ વર્કસના એજન્ટ છે.

શ્રી ભોગીલાલ નરોત્તમદાસ પારેખ બધાવેલ સોનીટરીયમ—સોનપદ.

તેઓએ સોનગઢમાં મોઢ ગાંતિ મોટે એક 'સેનીટરીયમ' બંધાવેલ છે.

૨૨ મહેતા પરમાણુદાસ છગનલાલ—તેઓ સારા વેપારી છે ને નાના તકની કાર્યવાહક કમીટીના ટ્રેઝરર છે. તેઓ નિઃસ્વાર્થપણે અને પુણ્ય ઉત્સાહથી ગાંતિને પોતાની સેવા આપી રહેલ છે.

૨૩ પારેખ રમણિકલાલ રતિલાલ—તેઓ બી. એ. એલ એલ. બી. છે ને દાહમાં મુંબઈમાં સોલીસીટર્સની ઓફીસમાં કામ કરે છે.

૨૪ દેશાઈ છબિલદાસ અમીચંદ—તેઓ 'મોઢ મહોદય' ના સંચાલક છે. ગાંતિની નાનાતકની કાર્યવાહક કમીટીના સભ્ય છે અને ગાંતિ પ્રવૃત્તિમાં સારો ભાગ લે છે.

૨૫ મણિયાર લક્ષ્મીદાસ વૃજલાલ—વેપાર અર્થે જાપાન, જાવા, સુમાત્રા, સિંગાપુર, વગેરે સ્થળે કેટલોક સમય રહ્યા છે. તેઓ ઉત્સાહી ને સાહસિક વૃત્તિના છે.

૨૬ મણિયાર કેશવલાલ નરશીદાસ તેઓ સિહોરના વાતની છે અને અહિં તમાકુના સારા વેપારી છે. ગાંતિ હિતાના કાર્યોમાં સારી સહાય આપે છે. હૃદયના નિખાલસ અને સેવાભાવી છે.

૨૭ પારેખ નંદલાલ ચીમનલાલ—મોઢ ગાંતિ રાત્રીશાળાના સેક્રેટરી અને યુવક મંડળના નેતા છે. દરેક સાર્વજનિક કાર્યમાં પોતાની સેવા ખૂબ ખંતથી આપે છે. શહેરની સેવાસમિતિમાં પણ સારી સેવા કરે છે.

આ ઉપરાંત શહેર બાવનગરમાં નીચેના બાઈઓ ઐન્યુએટ થયેલ છે.

૧ દેશાઈ સવાઈલાલ દુર્લભજી બી. એ. ૨ પરી. સવાઈલાલ પ્રાણજીવનદાસ બી. એ. ૩ પારેખ બાલ-વૃષ્ણ પરમાણુદાસ બી. એ. ૪ પારેખ રતિલાલ દામોદરદાસ બી. એ. ૫ પારેખ જળવંતરાય જમના-દાસ બી. એ. ૬ પારેખ કેશવલાલ જસરાજ બી. એ. ૭ પારેખ જયતિન્દલાલ ભોગોલાલ બી. એ. ૮

પરી. જીવજીલાલ ગોરધરલાલ બી. એ. ૯ પરી. જળ-દેવદાસ પુરપોતમદાસ બી. એ. ૧૦ પારેખ હરજી-વીંદદાસ ચીમનલાલ બી. એ.

(માહિતી મોકલનાર મોઢ યુવક મંડળ)

બુનાગઢ

શેઠ લક્ષ્મીદાસ કરશનદાસ બલીઆ ધર્મ-શાળા—બુનાગઢ. આ આલીયાન ધર્મશાળા પોતાનાં લાંબા મુદ્દાં શેઠ લક્ષ્મીદાસના સ્મરણાર્થે શેઠ પરણ-દાસ કરશનદાસ જેઓ ગાંતિના એક અગ્રણી અને સખી દિલના ગૃહસ્થ છે તેમણે બંધાવી છે. ધર્મશા-ળામાં દરેક પ્રકારની સંપૂર્ણ સગવડ હોવાથી તેમજ શેઠ સાહેબ પ્રભુદાસભાઈ રાજ ધર્મશાળામાં પધારી પુરેપુરી દેખરેખ રાખતા હોઈ, રાજ સેક્રેટરી મુસાફરી અને યાત્રિઓ લાભ લે છે.

ચોરવાડ

ચોરવાડ હવાખાવાના સ્થળ તરીકે પ્રખ્યાત છે. ઉનાળામાં હવા ઠંડી તથા સુષી રહેતી હોવાથી ઘણા લોકો ઉનાળો ગાળવા ત્યાં આવે છે.

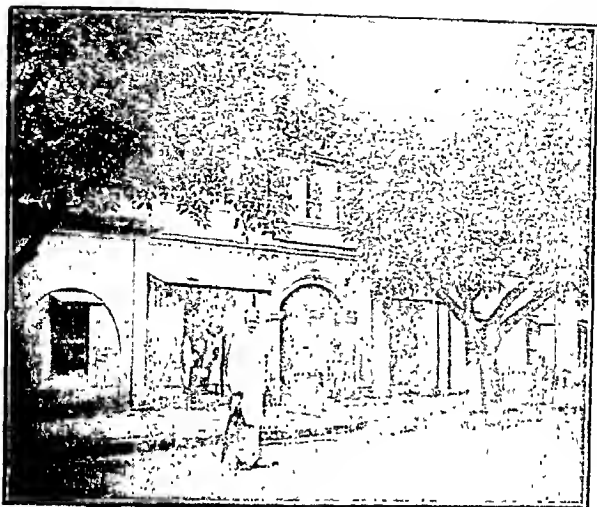
ચોરવાડમાં મોઢ બંધુઓની વસ્તી ઠીક પ્રમાણમાં છે. તેઓની સ્થિતિ પણ સારી છે—ઘણા ખરા મુંબઈ રહેતા હોવાથી ધનાઢ્ય બન્યા છે. અહીંના ગાંતિબંધુઓ માંડિયા તથા ગોલવા મોઢ છે.

અંગ્રેજી મીડલ સ્કૂલ—શેઠ હરજીવનદાસ મોનજીએ બંધાવી છે.

કન્યાશાળા—ગામમાં—શેઠ કપુરચંદ મોનજી તથા શેઠ લીલાધર મદનજી મોનજીએ બંધાવેલી છે.

લાંબાચેરીનું મકાન ધરમશી શંકરજીએ બંધાવ્યું છે.

વાલીઆધ ધર્મશાળા. આ ધર્મશાળા મોઢ બહેને બંધાવી છે અને તેના દ્રસ્ટી શ્રી સામળદાસ હરચંદ છે.

શેઠ હરમોહન દરશનદાસ બલીબા ધર્મશાળા ન્યુવારક

પ્રભુનિવાસ સેનીટરીયમ. ગોલવા મોઢખે
સ્ત. શ્રી પ્રભુદાસ મોતીચંદ બંધાવ્યું છે. બવરચા શ્રી.
હરખચંદ મોતીચંદ કરે છે. સેનીટરીયમ સગવડ બધું
છે. વાસણ, કુસણ, રાચ રચીકું વિગેરેની સગવડ છે.

ચોરવાડી માતાનો વડો. ચોરવાડી માતાના
મંદિર ફરતો વડો કરવામાં મોઢ બંધુઓએ નાણુંની
મદદ કરી છે અને તે કામમાં શ્રી. રામજીદાસ તથા
નરોત્તમદાસ હરચંદ અને રસ લઈ સારી મહેનત
લીધી છે.

સુમનખાગ-શેઠ મલજી મોતજીની પેઢીવાળા શ્રી
વિઠ્ઠલદાસ ધરમશીનો આ આગ ગામવાળાઓને વિ-
સામા સગો યર્ષ પડે છે. હજી લોગો ફરવા-ગ્વારામ
અને ન્હાવા માટે આ આગની મુલાકાત લે છે.

હવણખાગ. શ્રી હવણલાલ મોતીચંદનો અથ

ખાગ અતિ નિશાળ, મુખ્યવરિયન અને અનેક પ્રકારના
ફળવસ્ત્રોથી સમૃદ્ધ છે. લોકો ફરવા તેમજ ફરવો
ખરીદ કરવા ત્યાં લટાર મારે છે. વણિકખંધુની માલિકીનો
આવો મુંદર અને કમાણી કરાવનારો આગ
નાણું રોકવાની મુંઝવણવાળાઓને તથા 'મું' ધધો
કરીએ !' એવી મઠમથકમાં પડનારાઓને માર્ગદર્શક
અને દર્શાવક છે.

નામાંકિત પુરુષો. રાજકોટ બોડીયા એક
રયાપક શ્રી ગોવિંદજી નેહાભાઈ, મલજી મોતજીની
પેઢીવાળા શ્રી. નિલકાસ ધરમશી, ચતુરખાગદાસ,
ભાઈલાલભાઈ, રતિલાલભાઈ, હરકિશનદાસ વિગેરે
ભાઈઓ, શ્રી. હવણલાલ મોતીચંદ, શ્રી. હરખચંદ
મોતીચંદ, શ્રી. રામજીદાસ હરચંદ, શ્રી. નરોત્તમ-
દાસ હરચંદ, શ્રી. મોહનલાલભાઈ વિગેરે ભાઈઓ

ચાતિની ઉત્પત્તિ માટે ધગશયાળા અને સેવાભાવી છે.

સ્વ. દરજીવનદાસ મોનજી કાપડીયા જેમનું નામ 'મોઢ મહોદય' ના વાંચકોને સુપરિચિત છે, તેઓ પશુ ચોરવાડના જ વતની હતા.

મોઢ-ખોડિંગની યોજના-ચોરવાડના શ્રીમંત બધુઆએ નવી ખોડિંગ કાઢવા માટે ફંડની યોજના કરી જેમાં આજ સુધીમાં રૂ. ૫૭૦૦૦ ભરાયા છે. આ ફંડમાં મદનજી મોનજીની પેદીએ રૂ. ૨૧૦૦૦, વિઠ્ઠલદાસ મુળચંદ હીરજી અને ભાઈઓએ રૂ. ૧૦૦૦૦ તથા ભાઈચંદ રૂગનાથની કું. એ રૂ. ૫૧૦૦ ભર્યા છે. હજી પ્રયાસ ચાલુ છે.

શેઠ કંપુરચંદ મોનજી તથા શેઠ લીલાધર મદનજી સાર્વજનિક કન્યાશાળા-ચોરવાડ આ કન્યાશાળાનો પાયો નાખવાની ક્રિયા જુનાગઢના દિવાન સાહેબના હાથે તા, ૪-૨-૧૯૨૧ ના રાજ કરવામાં આવી હતી, જે વખતે બાળકો તથા બાળાઓને કપડાં, ચોપડીઓ તથા સાકર વહેંચવામાં આવી હતી.

વેરાવળ

રામનિવાસ ધર્મશાળા-વેરાવળ. વેરાવળના શેઠ વનમાળી વીરજીએ રૂ. ૬૦૦૦૦ ના ખરચે સાર્વજનિક ઉપયોગ માટે આ ધર્મશાળા બંધાવી છે. તે વેરાવળ સ્ટેશન પાસે જ આવેલી હોઇ તેના બે વિભાગ પાડી એક ઉચ કોમના હિંદુભાઈઓ માટે અને બીજો અન્ય બધુઓ માટે રાખવામાં આવ્યો છે. ધર્મશાળામાં ૫ દિવસ રહેવાની છૂટ છે. વધારે રહેવું હોય તો માંદાકની પરવાનગી લેવી પડે છે. ધર્મશાળામાં જ વીણીની સગવડ છે, ધર્મશાળામાં મુસાફરોને વાસણ કુસણ, ગાદાં, ગાદલાં, ઘોડીઆ વગેરે વસ્તુઓ વપરાશ માટે આપવામાં આવે છે.

રાજકોટ

શેઠ વાઘજી લક્ષ્મીદાસ તથા શેઠ ગોવિંદજી જેઠાભાઈ મોઢ વણિક ખોડિંગ. રાજકોટ—આ સંસ્થાની નાના પાયા પર સને ૧૯૨૩ માં ચરખાત કરવામાં આવેલી, ત્યારબાદ ધીમે ધીમે સગવડ થતી તા. ૮-૧૦-૨૭ ને રાજ તેની વિધિસર સ્થાપના થઈ. તેમાં શેઠ વાઘજીભાઈ લક્ષ્મીદાસે રૂ. ૨૫૦૦૧) તથા શેઠ ગોવિંદજી જેઠાભાઈએ રૂ. ૨૫૦૦૧) અર્પણ કર્યાં તેથી તે બંને ચૂંટાયેલાં મુખ્યારક નામ આ સંસ્થા સાથે જોડવામાં આવ્યા.

ભવન પાસે ૪૦૦૦ વાર જમીન છે. આ જમીન ઉપર ૬૦ વિદ્યાર્થીઓ રહી શકે તેવડું ખોડિંગનું મકાન હોવા ઉપરાંત વાંચનાંદાય, આરોગ્ય ગૃહ, વ્યાયામ ગૃહ, કાર્યાલય, પ્રાર્થના મંદિર, રનાનગૃહ વગેરેની સગવડતા કરવામાં આવી છે. મકાન પાછળ રૂ. ૩૧૦૦૦) નું ખર્ચ કરવામાં આવેલ છે. આ સંસ્થામાં સર પરશોત્તમદાસે રૂ. ૫૦૦૦) ભેટ આપ્યા છે.

સંસ્થાના જનરલ ફંડમાં રૂ. ૧૩૦૩૫૦) તથા કાપમી જમણ ફંડમાં રૂ. ૪૨૦૦) છે. અત્યાર સુધીમાં લગભગ ૪૨૦ વિદ્યાર્થીઓએ આ ભવનને લાભ લીધો છે. ભવનમાં ૬૦ વિદ્યાર્થીઓને રાખવામાં આવે છે.

આ ભવનની ચરખાત મહુમ ડો. મદનજી જેઠાભાઈને આભારી છે. તેમણે મહુમ મણિલાલ લક્ષ્મીચંદ અગ્રાજી તરફના રૂ. ૩૫૦૦) માંથી ૪૦૦૦ વાર જમીન રોટ પાસેથી રૂ. ૧૦૦૦)ની જુજ કીમતે લીધેલી.

આ ભવનના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટીઓ શેઠ વાઘજીભાઈ, શેઠ ગોવિંદજીભાઈ તથા ઓન, સર પરશોત્તમદાસ મહેતા છે.

રઘુનાથજી મંદિર. રાજકોટ—આ મંદિર સ્વ. વેરા મહાદેવજી દેવચંદ તરફથી બંધાવવામાં આવ્યું છે; તેની વ્યવસ્થા તેમના વંશજો કરે છે.

મહાદેવજી મંદિર રાજકોટ—સ્વ. માધવજી ખેડશીએ આ મંદિર નદીના સામે કાંઠે બંધાવેલું છે; જેની વ્યવસ્થા તેમના વંશજો કરે છે.

૨૦ વનમાળી વીરલે બંધાવેલ શ્રી સમનિવાસ ધર્મશાળા-વેરાવળ

કુરુ

૧૯૪૧ ના ફેબ્રુઆરીમાં થએલ વરતી ગણતરી મુજબ કુરુમાં માંડવીવાની વરતી એકંદરે ૪૫૦, તેમાં ૩૬૪ માંડવીમાં અને ૮૬ મુજબમાં. પરજુલાં બેઠાં ૮૪ એટલે ૧૬૮ જણ, વિધુર ૧૧, વિધવા ૬૪, કુંવારા છોકરા ૧૨૫, કુંવારી છોકરી ૭૯, સગપણ થએલ છોકરા ૨, છોકરી ૧. કુરુએ ૪૫૦ માંડવીવાની વરતી છે.

મોઢ ગોઝવા તથા અડાલગની વરતી એકંદરે ૩૬૨.

માંડવીયા જ્ઞાનિમાં જીવાયેલા નીચે મુજબ છે.

ડૉ. નટવરલાલ ચાંપરી માંડવીયા D. O. M. S. (London). L. M. (Dublin). M. B. B. S., L. C. P. S. (હાલ મોખાસામાં ધીરતી પ્રેમીસ ચાલે છે). ૨ યુનીલાલ રાધવજી માંડવીયા B. A. L. L. B. ૩ ક્રિતિલાલ ગોરધનદાસ માંડવીયા B. A. L. L. B. ૪ હેટાલાલ રાધવજી મેતા B. A. L. L. B. ૫ મેતા હીરાલાલ મણીલાલ Advocate. ૬ મેતા રસિકલાલ ભગવાનદાસ Advocate. ૭ મેતા કેશવજી મોતીચંદ સનહી વજીર. ૮ ડૉ. પ્રાણલાલ વાધવજી L. M. & S. (National). ૯ મેતા રજલાલ પરશોત્તમ B. A. L. L. B. ૧૦ હરમુખરાલ ગોરધનદાસ માંડવીયા

પ્રીતીઅસર્માં પાસ થયા છે. મુંબઈમાં વીમા કંપનીમાં સારા હોદ્દા ઉપર છે. ૧૧ નવનીતલાલ ચાંપસી મેટ્રીક પાસ તથા કોમર્સની ડીપ્લોમા છે. ૧૨ મહીપતરામ બગવાનલાલ મેટ્રીક પાસ. ૧૩ પ્રાણલાલ માધવલાલ મેટ્રીક પાસ.

[માહિતિ મોકલનાર—શ્રી. રસિકલાલ ભગવાનલાલ.]

કચ્છમાં જે ૪૫૦ માંડલીયા ભાઈઓ તથા ૩૬૦ મોઢ (ગોભવા તથા અણ્ણમ) ભાઈઓની એમ કુલે ૮૧૦ માણસોની વસ્તી છે તેમાંથી ૨૦ ટકા લગભગ મુંબઈ, કલકત્તા, કરાંચી, સોનાપોર, મોમ્બાસા વિ. સ્થળોએ ધંધાએ રહે છે અને એકંદરે ૧૨-૧૩ પેઢીઓ દેશ તેમજ પરદેશમાં ચાલે છે. કચ્છમાં મુખ્યત્વે જુજ અને માંડવીમાં મોઢ-માંડલીયા ભાઈઓની વસ્તી છે. માંડવીના ભાઈઓ વ્યાપારી વર્ગના છે તેમજ પરદેશ ખેડે છે. થોડા ધણા વહીલાતની લાઇનમાં છે ત્યારે જુજમાં બધા ભાઈઓ રાજ્યની નોકરીમાં છે તથા થોડા જમીનદારો છે.

કચ્છમાં મોઢ અને માંડલીયા લુદી લુદી કોમ ગણાય છે, તેઓ વચ્ચે રોટી વ્યવહાર છે પણ બેટી વ્યવહાર નથી. જુજમાં મોઢ-માંડલીયાઓએ મળી બેટી વ્યવહારનો ઠરાવ પસાર કરેલ છે પણ તે હજી અમલમાં આવ્યો નથી. જુજમાં બંને જાતિ વચ્ચે સારા માદા પ્રસંગે અરસ પરસ ધણો વ્યવહાર છે. ત્યારે માંડવીમાં માત્ર નામનો સંબંધ છે.

માંડલીયા જાતિમાં ફેળવણી સારા પ્રમાણમાં છે. ૮ ભાઈઓ વહીલ થયા છે તથા બે ભાઈઓ ડોક્ટર થયા છે. તે પૈકી શ્રીયુત નટવરલાલ ચાંપસીએ લંડનની D. O. M. S. તથા L. M. ની ડીગ્રીઓ સંપાદન કરી છે અને હાલ તેઓ મોમ્બાસામાં બ્રહ્મોણ પ્રેક્ટીસ ધરાવે છે. મોઢ ભાઈઓમાં માત્ર બે ભાઈ ધુનીવરસીદીની ડીગ્રી ધરાવે છે. એક ભાઈ હાલ M. B. B. S.માં અભ્યાસ કરે છે. ૧૨૭માં આપણી જાતિની ઉદાર સખાવતો છે.

૧ અંગરમાં જીવણ મેષજીની મોટી ધર્મજાના તથા પરજ છે જેનો અનેક મુસાફરો દરરોજ લાભ લે છે.

૨ જુજમાં 'હીરાલાલ લોકહિતાય' ઔષધાલય' સ્વ. હીરાલાલ જગજીવનના નામથી ચાલે છે ત્યાં તમામ વર્ગને દેશી દવા મફત આપવામાં આવે છે. ૩. દશ હજાર તથા જગ્યા આ સંસ્થા માટે આપવામાં આવ્યા છે. ગયે વર્ષે ૩૬૫૪૬ દર્દીઓએ આ સંસ્થાનો લાભ લીધેલ છે.

૪ માંડલીયા 'મોઢ શુભેચ્છક મંડળ' તરફથી માંડવીની મોઢ કોમ માટે એક રાત્રીયાળા ચલાવવામાં આવે છે. છોકરા તથા છોકરીઓને લખવા માટે ચોપડીઓ ફ્રી આપવામાં આવે છે, અસહાય વિધવાઓને દરમયો આપવામાં આવે છે.

૪ માંડલીયા સ્વ. નેણશી લધુના નામથી એક સ્કુલ ચલાવવામાં આવે છે જેમાં મોઢ-માંડલીયા તથા મોઢ સાહજીઓને મફત ફેળવણી આપવામાં આવે છે. આ સંસ્થાની વ્યવસ્થા સ્વર્ગસ્થના જમાઈ નવનીતલાલ ચાંપસીભાઈ સુઅવશિષ્ટ રીતે ચલાવે છે.

૫ સ્વ. શ્રી. શીવજી નાગજીના ફંડમાંથી કચ્છ માંડવીમાં અભ્યાસ કરતા દરેક માંડલીયા વિદ્યાર્થીને ચોપડીઓ મેટ્રીક સુધી ફ્રી આપવામાં આવે છે.

૬ મણીયાઈ સમારક ફંડ (માંડવી) આ ફંડમાંથી લાંના માંડલીયા વિદ્યાર્થીઓને મેટ્રીક સુધીની ફ્રી આપવામાં આવે છે.

૭ માંડલીયા ફેળવણી ફંડ જુજની માંડલીયા જાતિ તરફથી ફંડ ઉભું કરવામાં આવ્યું છે.

૮ સ્વ. રંભાખાઈએ કરેલ દ્રસ્ટમાંથી બેટ કારકાથી આવતા સાધુસંતોને ફળાહાર આપવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું છે.

૯ પ્રબોધન જુજગીલાહના બહેન ગંગાસ્વરૂપ નવલ બહેન તરફથી કચ્છ જુજમાં શ્રી દામેશ્વર મહાદેવમાં સાધુ સંતોને ભોજન આપવામાં આવે છે.

તે સિવાય પણ જાતિમાં અન્ય પરસ્પર સખાવતો છે.

જુજમાં મોઢ માંડલીયા મિત્રમંડળ દસ્તી ધરાવે છે. આ મંડળના પ્રવાસથી જાતિના કરવેરામાં ઘટાડો

થયો છે તથા બીજા સમયાનુસાર રીત રિવાજોમાં સુધારા વધારા થયા છે. કલકત્તામાં 'કમ્પ્લી માંડલીયા મિત્રમંડળ' નામની યુવકોની સંસ્થા છે. તે મંડળ ગાંધિને સુધારાને પંથે દોરવા પ્રયાસ કરી રહ્યું છે.

માંડલીયા ગાંધિમાં પહેલાં લગ્ન વખતે કન્યાને ૧૩૦ ગદીઆણા હેમ આપવાનો રિવાજ હતો. હાલ તે ઘટાડીને ૧૦૦ ગદી એટલે કે ૫૦ તોલા કરવામાં આવેલ છે. મોઢ ગાંધિમાં (૨૦૦૦) રૂ. ના દાગીના, તથા ૪૫૪૬ જુદાં આપવામાં આવે છે. હજુ પણ દાલના જમાના પ્રમાણે, આ રિવાજ અસલ કહેવાય. કેટલાએ ગરીબ સ્થિતિવાળા આ કારણને લઈને કુવારા રહી ગયા છે, વારંતે તો આ રિવાજમાં ઘટાડો કરવામાં આવે તો ચોખ્ખું કહેવાય.

કચ્છમાં આપણા ભાઈઓ એકંદરે મુખી છે.

[માહિતિ મોકલનાર—શ્રી. પુરોષોત્તમ રામભટ્ટ, કચ્છ-માંડલી]

ધ્રાંગધ્રા

મોઢ ગાંધિના ૧૫૦ ધર, કુલ ૬૦૦ માણસો, અહીં ગાંધિના ત્રણ તડ છે. બોજનશાળા ગાંધિ સમસ્તની છે.

શ્રી. વૃજલાલ હીરાચંદ વોરા, બી. એ. એલ. એલ. બી. ધ્રાંગધ્રા રાજ્યના સર ન્યાયાધીશ છે.

શ્રી ગોરધનદાસ ન્યાયચંદ મેતા, બી. એ. એલ. એલ. બી. વકીલ, ચોટીસ તાલુકા ગોળ પરિષદના સેક્રેટરી હતા. ગાંધિ સેવામાં ઉમંગ ભર્યો ભાગ લે છે.

શ્રી. નરોત્તમદાસ મહુકચંદ મનોર રાજ્યમાં સારા હોદ્દા ઉપર હતા. ગાંધિ સેવા માટે સારી ધન્ય છે.

'મહુ બાવા' ધ્રાંગધ્રામાં મહુ હરીની પેઢી પ્રખ્યાત હતી. મહુ ભાઈ શ્રી. ગોરધનદાસ વકીલના પૂર્વજ. સં. ૧૯૪૨ લગ્નમંડળમાં તેમની ખૂબ ખ્યાતિ હતી. સાધુ સતો એમના દ્વારે ઉમાજી હોય અને સર્જ પડે બે ચાર રૂપિયાની મદદ તેઓને મળ્યા જ કરે. તેઓ એટલા બધા ઉદાર દિલના અને ધર્મપરા-

યજ્ઞ હતા કે જનતા તેમને 'મહુ બાવા' ના માનવંતા નામથી ધીરજાવતી.

સ્વ. મનોર મહુદેવ ધ્રાંગધ્રામાં આ એક મહા-પુરૂષ યજ્ઞ ગયા. તેમના પૂર્વજ માધવજી મુંદરજી વડોદરાથી સં. ૧૫૫૧ માં હળવદ આવ્યા ત્યારથી તેમની પારેખની શાખ પડી. તેમણે રાજ્ય સાથે વેપારી સંબંધ ચાલુ કર્યો. કેટલાય વર્ષો પછી તેમના વંશના મહાદેવભાઈ ધ્રાંગધ્રાના રાજસાહેબ અમરસિંહના વખતમાં તેમનું કામકાજ કરના. મહાદેવભાઈના પુત્ર મનોરભાઈ રાજસાહેબ માનસિંહજીના વખતમાં રેવન્યુ કમીશનરના હોદ્દા ઉપર હતા, પરંતુ તે રાજસાહેબના પ્રાણ સમા હતા, તેમને પૂછ્યા વિના પાણી પશુ ન પીએ, એટલે બધો રાજસાહેબનો વિશ્વાસ અને સહાવર તેમણે મેળવ્યો હતો. કહેવાય છે કે તેમનો પગાર અધિકૃત નહોતો, બધું ખર્ચ રાજસાહેબ આપતા. જ્યારથી શ્રી. સવાઇલાલ વિનાન તરિકે આવ્યા ત્યારથી સ્વ. મનોરગાંધિનો પગાર રૂ. ૨૦૦ નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો. તેઓ 'મનોર-બાપા' તરીકે ઓળખાતા.

સ્વ. ગોરધનદાસ હરગોવિંદદાસ પારેખ રાજસાહેબ અજીતસિંહજીના વખતમાં એકાઉન્ટન્ટ જનરલ હતા. તેમણે અંબાજીમાં ધર્મશાળા કરાવી છે, જે માતાજીના મંદિર પાસે જ આવેલી છે.

શ્રી કૃષ્ણજીવદેવજી મંદિર (પ્રતિ માર્ગેવ) પારેખ મનોર મહાદેવે પોતાના ખર્ચે બંધાવી ગાંધિને તેનો વલિવટ સોંપ્યો છે.

કુલેશ્વરજી મંદિર (મહાદેવજી) કુલચંદ લખમીચંદ બંધાવીને જગતાધીપતિ સ્વામીને અર્પણ કર્યું હતું. હાલ રાજ્ય તરફથી વલિવટ થાય છે.

ધ્રાંગધ્રાના હળવદ દરવાજા બહાર પારેખ લખમીચંદ અમરસોએ કુલો બંધાવ્યો છે. સાથે પીઆવો છે. પીઆવાનો બદોબસત હાલ તેમના પુત્રો કરે છે.

હળવદ

ધ્રાંગધ્રા રાજ્યની રાજધાની પ્રથમ હળવદમાં હતી.

દાસ પશુ ત્યાં અગાઉનો બેવ્ય રાત્ર્યમહેલ સરોવર કિનારે આવેલો છે.

હળવદમાં દાસ મોઢ જાતિના આશરે ૨૦૦ થર છે. જાતિમાં સંપ સારો છે. તક જેવું કંઈ નથી. જાતિની સુંદર વિશાળ ભોજનશાળા છે. જેમાં અતુલ જૂંતાએ જગ્યાનો ઉમેરા થતોજ જાય છે.

હુવેલી—(વૈશ્વ મંદિર) માં મોઢજાતિજધુઓ સ્વ. કરતુરચંદ પોપટલાલ, શ્રી પુરુષોત્તમ મહાદેવ, સ્વ. મેતા ચતુર ઝીણા, મેતા હરજીવન શામજી તથા ધનશ્યામપુરવાળા સ્વ. મેતા મગનલાલ જગનલાલે આરસ નંખાવ્યો છે.

ગોપાળલાલજીનાં મંદિરની દુરસ્તી થી. લક્ષ્મીચંદ માણેકચંદ કરાવી છે.

‘લીડલજન’ નું મંદિર સ્વ. પરી. કેશવજી મજુકચંદ જેઓ હવેલીના અધિકારી હતા તેમણે બંધાવ્યું છે.

ધોળો કુવો (ગામડાઓના ત્રીભેદા આગળ) પોરબંદરના મોઢ બધુ સ્વ. ખુશાલદાસ માણેકચંદ નવેસરથી બંધાવી આવેલ જેને તેમના પુત્રી ગં. સ્વ. મહુજહેને ફરીથી સમરાંજ્યો છે.

હળવદ અને વાંઘવદરની વચ્ચે વોંકજાના કાઠે સ્વ. કરતુરચંદ પોપટલાલે કુંઈ બંધાવી છે.

પાંજરાપોળમાં પશુ મોઢ બધુઓ સારા સહ-કાર આવે છે.

વીરજી વોરાની વાવ. આ અતિ પુરાતન વાવ છે. અગાઉ ગામનેસો લઇને ફરતારા આપરોએ ત્યાં નેસ બાંધીને નવાણુ કરાવ્યું હોય અગર વણુગરાઓએ બંધાવી હોય તેવી માન્યતા છે. આ વાવ જમીન બરાબર હતી. તેને આજથી દોઢસો વરસ પહેલાં મોઢ બધુ વીરજી વોરાએ તેનું માથું બંધાવ્યું હતું, વીરજી વોરાએ એનો જીર્ણોદ્ધાર કર્યોથી તે વીરજી વોરાની વાવ તરીકે ઓળખાવા લાગી. આ વાવ નરી પચ્ચ-રની ગાંધી છે. પચ્ચર વચ્ચે સુનો પશુ દેખાતો નથી. સાત વિભાગ અને ચાર માળની ૧૦૧ પચ્ચિવાવાળી આ વાવ સ્થાપત્યના સુંદર નમુના રૂપ છે.

વાવના કાઠામાં ગાળ (કાદવં) બરાબર બંધાવી પાણીનો વાવનો ઉપયોગ થઇ શકતો નહોતો, તેથી મોઢબધુ સેવાભાવી શ્રી પુરુષોત્તમદાસ મહાદેવ ફંક ઝોકું કરીને રૂ. ૮૦૦ ના ખર્ચે ગાળ કાઠાવીને વાવ રીપેર કરાવી છે. કાઠામાં ૪૨ કુટ ગાળ હતો તે, કાઠાવીને-મતવાળા ઢંકાઈ ગયા હતા તે ખુદશા કરાવ્યા, કુવામાં ૪૨ કુટ બોરીંગ કરાવ્યું છે. પાણી સારું આવ્યું છે. કુવા ઉપર કોડો બનાવી ગેરેડીઓ સુધી છે. વાવ આગળ અવાડો બંધાવેલ છે. જ્યાં ઠોર ઢાંખર પાણી પીએ છે. વાવના પથરા-મેલથી ઢંકાઈ ગયા હતા તે સાફ કરાવતાં સુંદર નક્સી નજરે પડે છે. ગામના દરવાજા બહાર ગામની તદ્દન નજીકમાં આ વાવ હોવાથી ગામને સગવડ અને શોભા રૂપ છે.

અહિંના મોઢ બધુઓ સાહસિક છે અને હિંદુ-સ્તાનના દરેક ભાગમાં કાંઈને કાંઈ ધંધાર્થે ગયા છે. કેટલાક બીટીશ કે દેશી રાજ્યોમાં સારા હોદ્દા ઉપર અને કેટલાક સ્ટેશન માસ્ટર, પોસ્ટ માસ્ટર તરીકે કામ કરે છે. સ્થાનિક ભાઈઓ વેપાર ખેડે છે.

અહીં ભગા પરશોત્તમ નામની પેઢી બહુજ નામકિત થઇ ગઇ. પારેખ કુટુંબના એ પૂર્વજે એટલી બધી નામના મેળવી હતી કે એ જુના જમાનામાં ભ્યારે રેલ કે ટપાલ તારનું નામ નિશાન નરોતું ત્યારે પંથુ એમની કુંડી કાશી સુધી ‘સ્વીકારાતી. ક્રાંત્રા રાજ્યને હળવદ મહાલની જે ઉપજ આવતી તેનું ભરણું આ પેઢીએ થતું. રાજ્યમાં એ પેઢીનું ખૂબ માન હતું. પ્રસંગ એવો બન્યો કે ‘રાજસાહેબ’ ને કાશીની યાત્રાએ જવાનું હોવાથી એક સાખ રૂપી-આની કુંડી કાશીની નેપંથી હતી. આવડી મોટી હામ કોણ બીડે? પરશોત્તમ ભગાએ ખીકું કંડપું. તેમણે કુંડી લખી આપી.

પરંતુ એ કુંડીનો ભેગ કેવી રીતે કરવો? ભગા પરશોત્તમે સરસ સુકિત શોધી કાઢી. એમણે કુંડાઓમાં રૂપિયા ભર્યા. ઉપર માટી નાખી અને તેમાં કૂંચરાપ રોપાવ્યા. રાજસાહેબને વિનંતિ કરી કે ‘કાશીના અમારા ગોરે કૂંચરાપ મંગાવ્યા છે તે મોકલ્યા વિના

ન જ આવે. આપની સ્વારી કાચી તરફ પધારે ત્યારે આ કૂલરોપની કાવડવાળાઓને આપ સાથે લઇ જાયો તો આપનું રક્ષણ મળે અને મારી મનઃકામના પૂર્ણ થાય.

રાજસાહેબ બગા પરશોત્તમની કોઇ પણ માગણીનો અસ્વીકાર કરે એ ક્રમ અને રેવારી ઉપડી અને કૂલરોપના કુંડા કાવડમાં સુપ્રતે કાવડીયાઓ સ્વારી સાથે રવાના થયા. સાથે ગોરમદારાજને ખાનગી પત્ર લખી નાખી વિગત જણાવી હતી.

ગોર સમજી ગયો. તેણે કુંડા ઠેકાણે મુકાવી દીધા. પીગ-દિવસે રાજસાહેબ પાસે જઇ વિનંતિ કરી, 'બગા પરશોત્તમની કુંડી આપ લાવ્યા છો, તો રૂપીયા આપ લઇ જાઓ; મેં તેવા જ રાખ્યા છે. દીલ થવાથી મને જોખમનો ઉગમરો રહ્યા કરશે.

રાજસાહેબે કુંડી સીકરાવી લીધી, મનમાં ને મનમાં પારખતી પ્રશ્નસા કરી, અને પાછા પ્રાગધ્રા આવ્યા ત્યારે તેમનું અહુમાન કયું.

બગા પરશોત્તમ ધીરધાર પણ ઉદારતા પૂર્વક કરતા, અને લોકો છુટથી વેપાર ખેડી શકે તે માટે સહાય કરતા. યાત્રિના પુવાનોનું સગપણ કરાવવામાં નાણાની મદદ આપી ધણાના ધર ઉધાડતા. સૌથી વેપારીઓ એમને ત્યાં પોતાનું નાણું મુકતા, બધા વહિવટ તેમને જ સોંપતા અને કુંડી લીધી હોય તો પણ બાર મહિના સુધી વટાવતા. નહિ. એટલી એ પૈનીની ચાખ હતી. તેમણે હળવદના તળાવના કાંઠા ઉપર ધેસેશ્વર મહાદેવનું દેવું બંધાવ્યું છે તેમજ શ્રી ગોરમનનાથજીની હવેલી બાંધી આખીને પણ તે રાત્રીને સોંપી છે. અનેક ગરીબ યાત્રિજનુઓનો બગા પરશોત્તમે ઉદ્ધાર કર્યો હતો. આજે પણ આજુદાર શરણીની વાત નીકળે તો સ્વ. બગા પરશોત્તમ માટે લેખના મોઢામાંથી ધન્યવાદના ઉદ્ગારો નીકળી પડે છે.

અહીંના હાલના નામકિત લાકડા માટે જુઓ 'શવન પરિચય' વિભાગમાં.

ટંકારા

શ્રી ટંકારા કાકીઆવાડમાં મોરબી રાજ્યમાં આવેલું એક નાનું સરખું ગામ છે. છતાં પણ આજે સારાથે દિંદુરયાનમાં મહર્ષિ દયાનંદની જન્મશ્રમિ તરિકે ખ્યાતિ પામેલું છે. મોરબીથી ટંકારા સુધી સવાર સાંજ બે વખત ટ્રામવે આવજા કરે છે. અહિંના હવાપાણી ધણા સારા છે. નદી કિનારે મહારાજ સાહેબના અંગણ છે.

અહિં શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ ભગવાનનું પવિત્ર અને સુંદર ધામ છે, કે જેનું મહાત્મ્ય દેશ દેશવરોમાં ધણું સાઈ છે અને યાત્રાળુઓ દર્શન આવે છે. આ મહિ-રની અંદર સદાવતની પ્રથા ચાલુ છે. અહિં આ મીઠા રકુલ, કન્યાશાળા, હોસ્પિટલ, પાંચરાપેળ, વાંચના-લય, દેરાસર, પાકશાળા, તથા હવેલી બેલા લાયક છે.

ગામની અંદર યાત્રિના પાંચ ઘરો છે તેમાં એક કુટુંબ સિવાય દરેક ત્યાં જ નિવાસ કરે છે.

યાત્રિમાં ૧૫ પુરો, ૧૬ સ્ત્રીઓ જેમાં ૧૪ સધવા તથા ૨ વિધવા છે, તથા ૨૩ બાળકો છે.

એક યુવક અંધુ રમણીકાસ મહેતા કલકતા મેડીકલ કોલેજમાં અભ્યાસ કરે છે. બાકીના બાળકો બાળાઓ પ્રાઇમરી વિભાગથી હાઇસ્કૂલ સુધી અભ્યાસ કરે છે.

એક કુટુંબ સિવાયના દરેક કુટુંબનો ગામની અંદર વેપાર ચાલે છે.

કન્યાની સેવદેવ પ્રાગધ્રા, હળવદ, રાજકોટ, મોરબી, વિરમગામ તથા પાંચરી વિગેરે સ્થળોએ જાય છે. કન્યાવિક્રમ કરનાર કોઈ પણ કુટુંબ નથી. સામસામી કન્યાની આપલે કરે એવા બેએક કુટુંબ છે. મરણ પાછળ મોજાન આપવાનો રિવાજ મરજી આત હોઇ ખાસ પ્રચલિત નથી.

ગામમાં તેમજ યાત્રિમાં આજુદાર તથા આગેવાન સ્વ. શેડ દેવચંદ કન્યાજીના સુપુત્ર શેડ હાકમચંદસાહેબ, શેડ જેયંદસાહેબ, શેડ પીમચંદસાહેબ, શેડ જયજીવનસાહેબ તથા શેડ પરમાનંદસાહેબ તરફથી

ટંકારામાં જળાશય તથા કુવો બનાવી આપવામાં આવેલ છે તેમજ પુસ્તકાલય, પંજરાયોજ તથા અન્ન-ક્ષેત્રમાં સારી મદદ આપવામાં આવેલ છે.

ઝાતિબંધુ શેઠ હાકેમચંદ દેવચંદ ચૌદ વર્ષની બાલ્ય વયે કલકતા ગયેલ જ્યાં રૂ. પાંચના પગારથી શરૂઆત કરી આજે હજાર કૃપાથી પોતે કાપડની સારા પાવા પર દુકાન કરી સારી રીતે લક્ષ્મી સંપાદન કરી છે. તેઓએ કાપડ બજારમાં સારી નામના મેળવેલ છે તેઓશ્રી ઉદાર દિલના હોષ ઝાતિબંધુઓ તેમજ સંસ્થાઓને છુપી મદદ આપી રહ્યા છે.

શેઠ જયચંદભાઈ ટંકારાની સાવજનિક સંસ્થાઓના દૂરદી તેમજ પ્રમુખ છે. દુકાનમાં સારી મદદ કરી હતી.

શેઠ ખીમચંદભાઈએ બિહાર શુદ્ધમાં જર્જ સારી સેવા બજાવેલ હતી.

શેઠ જગજીવનભાઈ પરદેશ ખાતે નિવાસ કરે છે. ૧૯૨૯ની સત્યાગ્રહની અળવળમાં સારા ભાગ લીધો હતો.

શીયુત ગીરધરલાલ ગોવિંદજી મહેતા પ્રખર આર્થસમાજજ્ઞ છે. તેઓએ મરતક વિદ્યા પર સારો કાષ્ઠ મેળવેલ છે તથા એ વિષે ધણાં પુસ્તકો બહાર પાડેલ છે.

ટંકારાની મોઢઝાતિ પાસે એક નાનું સરખું કુંડ છે.

ટંકારાની મોઢ ઝાતિની ઓશીસ મોરબીની દેખરેખ નીચે આલે છે. ઝાતિની દરેક કૃષિધોનો ચુકદો મોરબીથી જ મળે છે.

કુતિયાણા

કુતિયાણામાં ગં. સ્વ. શ્રી. મોઢીભાઈના કુટુંબીઓ શ્રી તલકચંદ અને કવેરચંદ વાસણજી તરફથી ધર્મ-દાગા તથા સહાયનની યોજના થઈ છે.

ચોરવાડ

શ્રી હરખચંદ મોતીચંદ શાહ

મોઢ ઝાતિ જેને માટે સાચું ગૌરવ લઈ શકે એવા પુરોષોમાં ચોરવાડવાળા શ્રી હરખચંદભાઈનું નામ મથસ્વી અક્ષરે સદાને માટે અંકાઈ રહેશે. એ છે તો લખેશરી પણ એમની સાદાઈ, સુંજનતા, સજળતા અને સંસ્કારીતા દરેક દરેક શ્રીમંત માટે અનુકરણીય છે.

રામાયણનો સાર રજુ કરતા કાવ્યમાં

માતૃપ્રેમ પિતૃપ્રેમ ભાતૃપ્રેમ નિરખવા

પતિપ્રેમ પત્નીપ્રેમ મિત્રપ્રેમ દર્શવા

એ કહી શ્રી હરખચંદભાઈને આંગેહુખ લાગુ પડે છે. ચોરવાડનું એમનું નિવાસ સ્થાન “આનંદ-ભવન” અનેક આશ્રિતોનું આનંદસ્થાન બની રહ્યું છે.

પ્રાતઃકાળે ઉઠાનાં પગલાં પડે એ વખતે ચોરવાડનાં ગરીબ કુટુંબોની કન્યકાઓ, વધૂઓ, માતાઓ, બહેનો માથે ટોણી લઈ જાણ લેવા આવે છે. હૃદયમાં લગભગ વીસ વર્ષથી ચોરવાડની પ્રજાને જાણ મળે એ માટે ‘જાણની પરખ’ આનંદભવનને આંગણે ચાલુ રહી છે. ગરીબ અને મધ્યમ વર્ગનાં માણસોને આ જાણ આશીર્વાદરૂપ છે. સર્વનું તેજ કિરણ ફૂટે એ પહેલાં તો ચોરવાડ ગામથી આનંદભવન સુધી અમૃતલાલ રોડ પર જાણ લેવા આવનારની કતાર જામે છે. દાન કરનારા દાની ધણા દશે, લાખોની સખાવતો કરનારાની જાહેરાતો ઠેર ઠેર થઈ છે પણ સોરઠને દીધે ‘જાણ’નું પરખ બાંધનાર મોઢઝાતિના બૂધણરૂપ શ્રી હરખચંદભાઈની આ સેવા તો અનન્ય છે. જેને જોઈએ તેને જાણ આપવાનું આ સેવાકાર્ય નજરે નેવા નેવું છે. ગીર માધવપુરમાં આ માટે દોર રાખવામાં આવ્યા છે. ત્યાંથી દહો રાજ દેવે દૂનમાં આવે છે એની જાણ આનંદભવનમાં થાય છે અને રોજ એ રીતે ચોરવાડનાં અનેક ગરીબ કુટુંબોને જાણ મળે છે. કાકિયાવાડ ગુજરાતના ધનિદા આ જાણ આપવાની સેવાનું અનુકરણ કરે તો હજારો ગરીબોના આશીર્વાદ આપણો લક્ષ્મીનંદો પર ઉતરે.

ચોરવાડ રોડ સ્ટેશનેથી ચોરવાડ ગામ તરફ જતી સેવા સાધવાની શુભ કાવના વરી છે. ગરીબોના સહ આર માધલની છે. એ સહકની બને બાબુ તરફ એ માળવો છે, મધ્યમ વર્ગના એ સહાયક છે, ઉમેલા ન્દાના મહોદય વક્ષો શ્રી હરખચંદભાઈની શ્રીમંતોના એ સહાધાર છે. એમની સર્વ સમાજમાં વક્ષારોપણ પ્રવૃત્તિનું દર્શન કરાવે છે. ચોતાને ખરચે જનસેવા નિશ્ચયિત નીતરે છે.

આ રીતે વક્ષારોપણ કરાવનાર પણ સમગ્ર સૌરાષ્ટ્રમાં શ્રી હરખચંદભાઈ પહેલા જ હશે અને પહેલા જ રહેશે. વક્ષો રોપવાની એમની પ્રવૃત્તિ સમગ્ર જુનાગઢ રાજ્યને ગૌરવ અપાવે તેવી છે.

એતિવાડીમાં રસ લઈ ખેડુતોને જૂદે જૂદે પ્રકારે સલાહ, સૂચના અને સહાય આપવામાં શ્રી હરખચંદભાઈ સદૈવ તૈયાર રહે છે. એમના તરફથી થતાં છૂપાં દાનની રકમો હજારો પર પહોંચી જાય છે.

વિદ્યાર્થીઓ, આશ્રમો અને કેળવણીની સંસ્થાઓ તરફ તેઓ હંમેશાં લક્ષ આપે છે અને રામકૃષ્ણ મીશનની સંસ્થાઓ સમગ્ર ભારતવર્ષમાં ત્યાં ત્યાં છે ત્યાં મોઢ યાત્રિના આ સપુત્ર શ્રીમંતોના ઉદાર દાય દર વર્ષે નિયમિત પહોંચે છે.

અંગત ગૃહોમાં એમને સ્પર્શ કરતી નથી, દાન આપીને હીમડીમ કરવાની પ્રવૃત્તિ એમને બીલકુલ અનુકુળ નથી, મોટાં મોટાં કાપણો કરવાને એમને શોખ નથી, તેમને તો ત્યાં ત્યાં સેવા દેખાય ત્યાં ઉપાડે પગે દોડી જઈ ચોતાથી બનતી દરેક પ્રકારની

શ્રી હરખચંદભાઈના મર્મપત્ની સૌ પ્રભાવતી બહેન એક શિક્ષિત, સંસ્કારી અને સેવાભાવિ બહેન છે. પતિના સેવાના મંત્રા ક્રીલી પોતે સૌ સમૂદને ભગત કરી ચોરવાડના સ્ત્રી વર્ગમાં આજે અનુકરણિય કાર્ય કરી રહ્યાં છે. સંગીત, વક્રત્વકલા, બરત-ગુચ્છ, સાહિત્યપ્રિયતા અને સંસ્કારીતા સૌ પ્રભાવતી બહેનને જીવન આંગણે શોભી રહ્યાં છે. શ્રી હરખચંદભાઈનું 'આનંદભવન' એટલે ચોરવાડ આવતાં દેશ પરદેશના અનેક મહેમાનોની મહેમાનગીરીનું સ્થાન. એ સ્થાનનાં અનુભૂતિસભાં સૌ પ્રભાવતી બહેન પતિના એ અતિથિ સહારના કાર્યમાં હંમેશાં સાથ આપે છે.

સાહુ, સરળ અને સંસ્કારી જીવન જીવનાં આ શ્રીમંત મોઢ યાત્રિ દેશસેવા, મામસેવા અને જન સેવાનાં વધુને વધુ વક્ષસ્ત્રી કાર્યો કરે એવી પ્રાર્થના સહિત મોઢ યાત્રિને અભિનંદન આપું છું કે એ યાત્રિમાં આવા દંપતિ દર્શન થાય છે.

[માહિતી મોકલનાર-કવિ રસિકચંદ્ર]

“ મોઢ મહોદય ” ને જા. બે કે તેથી વધુ લવાજમ મોકલનારની પહોંચ.

૨) રા. હીરાલાલ મણીલાલ	કચ્છ-માંડવી	૨) રા. નરસીલાલ મણીલાલ	અમદાવાદ
૨) „ ગોવર્ધનલાલ ગોવિંદજી	રાજકોટ	૨) „ નંદલાલ મગનલાલ મેતા	મુંબઈ
૨) „ પરશોતમલાલ કાળીલાલ	કુતિવાલા	૨) „ વિદુશલાલ દસરાજ	કુતિવાલા
૨) „ પરશોતમલાલ મહાદેવભાઈ	હળવદ	૨) „ બાલકૃષ્ણ પરમાર્જુન	ભાવનગર
૨) „ અમૃતલાલ માંડલાલ મેતા	ભાવનગર	૩) „ જયંતીલાલ કીલાભાઈ	સનખા.
૨) „ નાથલાલ મુંબલાલ મેતા	„	૨) „ કેચનલાલ મગનલાલ	મુંબઈ
૨) „ ભગવાનલાલ મગનલાલ	„	૨) „ વાડીલાલ નાગરલાલ	રાણપુર
૨) „ હરીલાલ રામજી	આણંદપુર	૨) „ ધર્મરાજાલ અમૃતલાલ	પોરબંદર
૨) „ ડો. વિદુશલાલ જગનલાલ	રાણપુર	૨) „ મણીલાલ ગોવિંદલાલ	રાજકોટ
૨) „ વલ્લભલાલ જે. મહેતા	બેમોર		વ્યવસ્થાપક

ભરત મિલાપ

વિશ્વવંદ્ય મહાગ્રંથ શ્રી રામાયણનો હૃવંત ચિતારે

[અવલોકનકાર : શ્રી. ટી. પી. અહમ્મદ એલ. ટી. એમ.—વડોદરા]

વાલીશ અને તુલસીદાસના મહાકાવ્યોની રૂપેરી તરવીર સમું-રામનામની ધૂન ગજવતાં હૃદય પુલકિત દરેયોથી ભરપૂર બોલપટ—‘ભરત મિલાપ’ આજે દિલ્હરમાં લાક્ષ્મી અને ધર્મભાવનાની પુનીત ગંગા વહાવી રહ્યું છે.

કુળનું ગૌરવ અને વચનનું પાલન કરતાં ગમે તેવાં કષ્ટોનો સામનો કરવાના આર્થધર્મની છવતી કથા એટલે રામાયણ.

પ્રકાશ પીકચર્સે આ કથાને અદ્ભૂત કલામય ચિત્ર-રેલ આપ્યો છે. ત્યાં લુઓ ત્યાં એ ચિત્ર-ભરત મિલાપ—ની જ વાતો થતી સંભળાય છે.

બોલપટની શરૂઆત થાય છે ભરતના જન્મ-તસવથી. કૈકેયીનું ભયભવન આનંદમંગળથી ગાછ ઉઠ્યું છે. મહારાણી કૌશલ્યા ભરતને બાવતી બેટ-અંદનની શ્રી રામની મૂર્તિ—આપે છે. મંથરા કૈકેયીના કાન બંધેરે છે ‘લાવી, લાવીને શું લાગ્યા ! લાકડાની પૂજા !’

ત્યાંથી ઇર્ષાની આગની ચીલુગારી મુકાય છે, એ આગનો ધીરે ધીરે પ્રચંડ લાડકો થાય છે, મંથરા કૈકેયીને પાઠ પઢાવીને તૈયાર કરે છે. કૈકેયી દશરથ રાજ પાસે બે વરદાન માગે છે ‘ભરતને રાજવીલક અને રામને ચૌદ વરસ વનવાસ !’. પછી તો રામ વનવાસ, ભરત ભેટ વિગેરે પ્રસંગો એક પછી એક આવતા જાય છે કથા તો સૌ કાષ્ઠને જાણીતી છે, પરંતુ કથામય રીતે અવનવા પ્રસંગોદ્ધારા તેને રહ્યું કરવાની કુશળતા આ બોલપટના દિગ્દર્શક શ્રી. વિજય-ચંદર જટ માટે માન-અતિ માન ઉપજાવે છે, પછી તો વાતો ધૂમ જામે છે—કૈકેયીની સ્ત્રીદહ, રતીતાંજની

પતિસેવાપતાપજ્વલા, લક્ષ્મણનો ખંધુપ્રેમ અને ભર-તંજનો રામ પ્રત્યેનો ‘સેવાભાવ’ આ ‘બધાનું’ નિરૂપણ એવી તો કુશળતાંથી કરવામાં આવ્યું છે કે આપણે એ પુરુષાર્થ વિચરતા હોઈએ એમજ લાગે.

પ્રસંગોની ખીલાવટ જેટલી રંગભરી થઈ છે, તેટલા જ સંવાદો પણ સચોટ-અસરકારક છે. લક્ષ્મણ જ્યારે કહે છે કે ‘રઘુકુળની રીત એ છે કે મોટા કુંવરને રાજ મળવું’ જેમ્મએ, ‘ત્યારે રામ જવાજ આપે છે કે ‘રઘુકુળની એ પેણુ રીત છે કે પિતાનો આગા પાળવી જેમ્મએ, પિતાના વચનનું માન રાખવું એ શું રઘુકુળની રીત નથી. !’ દશરથ કૈકેયીને સમજાવતાં કહે છે કે ‘પ્રનાપી દશરથે કહી મસ્તક નમાવ્યું નથી, છતાં તને મસ્તક નમાવી સમજાવ્યું છું.’ રામ લક્ષ્મણને અને ભરતને ‘રઘુકુલકી ૫૬ રીત જનાઈ, પ્રાણુ જાપ અરે બચન ન જાઈ’ એ વચન પાછગની વખતો વખત વાદ આપે છે. ભરત કૈકેયીને કહ છે, ‘મા ધર્મને માનું હૃદય ન પારખી ચંડી ?’ ભરત પ્રજાને ઉદ્દેશીને કહે છે, ‘રાજા પ્રજાનો સેવક છે, પ્રજા પોતાનું બંધુ-ભુરુ સમજે.’ ભરત જ્યારે રામને અયોધ્યા પાછા જવા અને પોતે વન-વાસ વેઠવા કહે છે ત્યારે રામ કહે છે ‘ભાવના કરતાં કર્તવ્ય હૈયું છે’ અને એ જ કર્તવ્યપાલનની ઉઠી ળાપ પ્રેરકો ઉપર પણ આગાહ પડી જાય છે.

દરેયોમાં પણ કેટલીક ‘સુર-કવનનાઓ નજરે પડે છે. રામવનવાસ જાય છે એ વખતે એક ગાજને ધાવતા વાછાને તેની માતાથી વહેંચાવવામાં આવે છે એદરય કૌશલ્યા લુએ છે—અજો કૌશલ્યાથી-રામને વીણુરા પાડવામાં આવતા હોય. વનવાસમાં સીત-છ

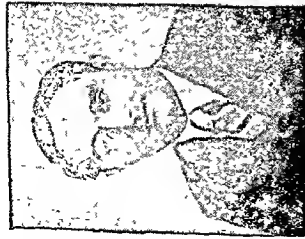
(આગ્રી મોહક)

મોહક મહાદેવ

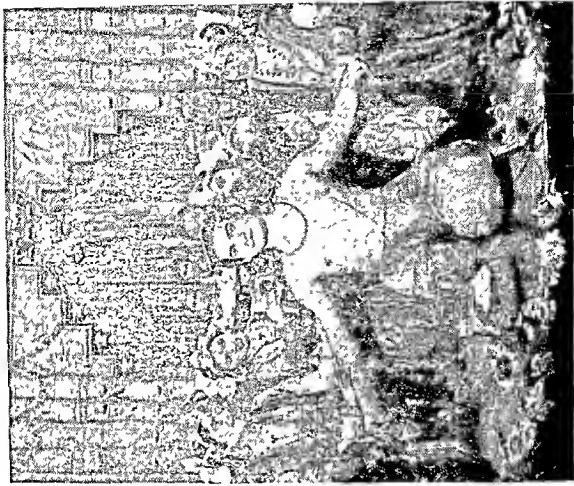
નવીવામમાં પાડકાની પૂજા કરતા 'ભરત'

(ભરત મિલ્લપ)

મોહક મહાદેવ

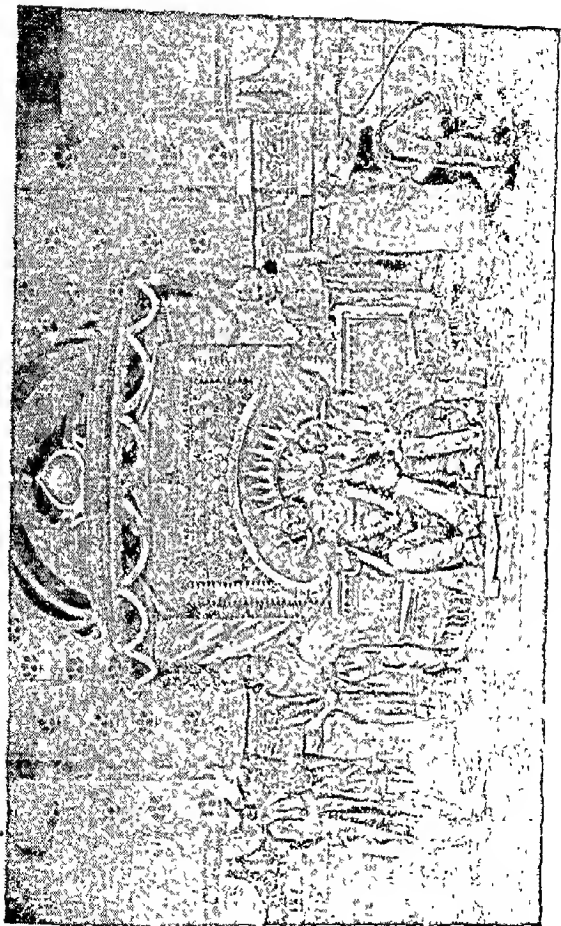

શ્રી. વિજયશંકર ભટ્ટ
 દિગ્ગજી
 'ભરત વિભાગ'

રાજ્યાભિષેક પહેલાં જ્ઞાન કરતા રામ (ભરત વિભાગ)

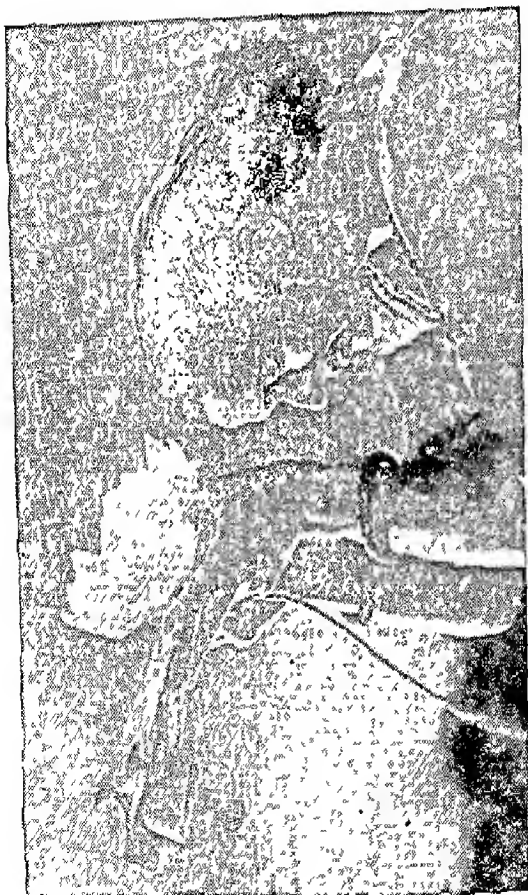
(१८८५) : १२२ पृष्ठांक, १८८५

(highly photo):

12.6 12.11.11

રામના ચરણ દાખીને રામ નિદ્રાધીન થયા પછી તેમને વંદન કર્યા પછી જ પોતે સુષ્પ્ત જાય છે એ દ્રશ્ય આર્થ સન્નારીઓને પોતાના કર્તવ્યનું બાન કરાવે છે.

અન્ય દ્રશ્યો—અને આકર્ષક સેટીંગ્સથી ભરપૂર, લેખ્ય ભૂતકાળની સાથે ઐતિહાસિક બનાવતું, રામાયણના કાળને તાદૃશ ખડો કરતું ભરતના અધુરેમ અને શ્રીરામચંદ્રજીના ત્યાગની પ્રાણ્ણવાન કવિતા સમું-ભક્તિ અને કરુણાભર્યા પ્રસંગોથી ભરપૂર રામાયણ યુગનું આ ચિત્ર રામાયણ કાળને તાદૃશ ખડો કરવામાં સફળ નીવડ્યું છે. ભાવવાહી કથાનક, હૃદયસ્પર્શી સંવાદો, મધુર સંગીત અને અનુપમ નયનરંજક કથા શ્રીરામીરી ભર્યા દ્રશ્યોથી ભરપૂર આ ચિત્ર ફરીફરીને જોવાનું મન થાય એવું છે.

આ ચિત્રનો કલાવિભાગ ગુજરાતના માનીતા સુપ્રસિદ્ધ ચિત્રકાર કનુભાઈ દેસાઈએ સંભાળીને ચિત્રની સફળતામાં પોતાની આવડતનો જખ્ખર દિરસો આપ્યો છે. કનુ દેસાઈ જેવા કુશળ કળાકાર અને શ્રી વિજય-ચંકર ભટ્ટ જેવા કાબેલ દિગ્દર્શકના સહકારે આ ચિત્રને યથાકલગી અપાવી છે. એ જાનેને અમારા અભિનંદન.

રામાયણના રસીવા મોહનધુઓ 'ભરત મિલાપ' જરૂર જુઓ.

[ભરત મિલાપના કેટલાક દ્રશ્યો—રામપંચાયતન, ભરતનું ધાડકા પૂજન, રામરાત્નાભિષેક પહેલાનું રામનું મંગલ નાન વિગેરે આ અંકમાં આપવામાં આયા છે.]

અકાલજ્ઞ કૃત

વક્રીલો, મેલસૂટીટો, નામદાર જો તેમજ કાયદાના અભ્યાસીઓ

માટે

ખાસ ઉપયોગી ટીકાવાળાં

કાયદાનાં પુસ્તકો

હિંદુસ્તાનનો પીનલ કોડ:—આવૃત્તિ ત્રીજી, જે ભાગમાં ટીકાવાળો—કીમત રૂપીઆ પંદર.

હિંદુસ્તાનનો ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડ:—જે ભાગમાં, આવૃત્તિ બીજી,

ટીકાવાળો—કીમત રૂપીઆ વીસ.

હિંદુસ્તાનનો પુરાવાનો કાયદો:—ટીકાવાળો, આવૃત્તિ બીજી—કીમત રૂપીઆ દસ.

હિંદુસ્તાનનો ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડ:—ટીકાવાળો—કીમત રૂપીઆ સાડાચાર.

હિંદુધર્મશાસ્ત્ર:—ટીકાવાળો—કીમત રૂપીઆ આઠ.

મુસલમાની શરેહ:—ટીકાવાળો, કીમત રૂપીઆ પાંચ.

બીજાં કાયદાનાં પુસ્તકો માટે તથા વિષયો માટે મંગાવો પ્રાઇસ લીસ્ટ.

એન. એમ. ત્રીપાઠી એન્ડ કું. પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ
મુંબઈ

મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે—તથા દરવાજા
અમદાવાદ

રાજરત્ન મોહનલાલ એધવજી પરીખ
બી. એ. એલ. એલ. બી.

એધવ જુવન : રાજમહેલ રોડ
અમદાવાદ.

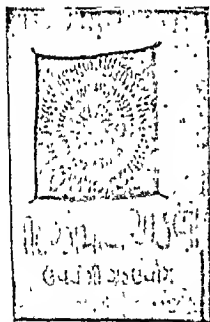
ગૃહ ઉદ્યોગો

[શ્રીમંત બહેનો પેલાના વખતનો સુદુપયોગ કરી રોકે એવા-ભરતશુંથણ સીવણના ગૃહ શણગારના ઉપયોગમાં જ લઈ શકાય એવા ઘણાં ગૃહઉદ્યોગો છે. મધ્યમ અને ઝરીળ વર્ગની બહેનો ધુપેલ, કાનળ, કંકડ, અથાણાં, ભતભતનાં મસાલા, પાપડ, સેવ, વડી, ખેરો, વિગેરે વસ્તુઓ તૈયાર કરીને તેમાંથી મળતી મજૂરી કે નફામાંથી છવનનિર્વાહનું થોડું ધણું સાધન મેળવી શકે છે. ઉપરાંત 'ધુળમાંથી ધાન' શોધાય તેવા કચરા તરીકે ફેંકી દેવાતી વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરી લેવાય એવા કેટલાક ગૃહઉદ્યોગો પણ છે. નીચેની છાંયોમાં એવા થોડાક નમુના આપ્યા છે.-સુધીનક.]

આ ચિત્રમાં જમીન ઉપર એસવા માટે, ખુરશી ઉપર મુકવા માટે કે ટાંગવા માટે તૈયાર કરેલો ચાકળો બતાવ્યો છે. રંગબેરંગી પાથરી, સાફા, સાડી કે એવા વપરાઈને લગભગ નકામા થઈ ગયેલા કપડાંના લાંબા લીરા (ચીરા) કરીને એવા લીરા લઈને તેને સાંકળાની માફક શુંથરા પછી કંતાન,

ચીંદરડામાંથી ખૂપીપૂર્વક બનાવેલા આ ચાકળા માટે વડોદરા ગૃહઉદ્યોગ પ્રદર્શનમાંથી કુ.ભાનુમતી તારાચંદ્ર અડાલજીને રોપ્યચંદ્રક (સીદ્ધર મેકલ) મળ્યો હતો.

ગુણપાટ કે મજબૂત ખાદીના ચોરસ ટુકડા ઉપર તેના મધ્યભાગે એ ગુથેલી સાંકળોના ઉડાને સીવી લેવો. ત્યારબાદ એમ કુંડાળામાં એ સાંકળોને ગોઠવના જવી અને ટાંકા મારતા જવું. જેમકું 'મેડું' કુંડાળું કમ્બુ હોય તેટલા પ્રમાણમાં સાંકળોને ગોળાકાર ગોઠવતા જઈને ટાંકા મારવા. છેવટનો ઉંડો મજબૂત સીવી લેવો.

ધરે દરજી એસાડીએ કે ધરમાં જ સીવણકામ થતું હોય તો કપડાના નાનાઓટા કાપલા પગા રહે છે જેનો કંઈ ઉપયોગ આપણે કરતા નથી. દરજીને ત્યાંથી પણ મફત કે નામની કિંમત આપીને એવા

કાપલા મેળવી શકાય. કેન્વાસ, કેતાન કે ખાદી ઉપર પેન્સીલથી કોઈ પણ દ્રવ્ય કે ચિત્રની રેખાઓ ચીનરી લઈ એ કાપડ ઉપર તેને સીવી લેવા. આ કામને 'પેચ વર્ક' કહે છે. ચોરસ કાપલા સીવીને અગાઉ સ્ત્રીઓ ચંદરવા બનાવતી. તે ઢાળથી છતાં વધારે કળામય રીતે જુદાજુદા ઘાટની આકૃતિઓ બને એ રીતે આ કામ કરવામાં આવે તો ગૃહસ્થચુગારની સુંદર વસ્તુઓ તૈયાર થાય. તેને ખુરશી કે સોફાની પીઠે દેખાવ માટે કે તક્રિયા બનાવીને મુકાય તેમજ દિવાલ કે બીજા ફર્નીચર ઉપર ટાંગી શકાય.

ચિત્રમાં બતાવેલા કામ માટે કુ. રમાદેવી તારાં-ચંદ્ર અડાલખને વડોદરા કલાકારિગીરી પ્રદર્શનમાંથી પ્રશંસાપત્ર (સર્ટીફિકેટ ઓફ મેરીટ) મળ્યું હતું.

લવારીયા કોમ ગાડામાં જ અહીં ધરવખરી-રાખીને ગામેગામ ફરે છે. આ કોમની સ્ત્રીઓ લુહારી ઢાંમમાં મદદ કરવા ઉપરાંત વખત મળતાં હીર અને આંબાલાનું સુંદર ભરતકામ કરી એ કળામય વસ્ત્રોથી પોતાના દેહને દીપાવે છે. અને એમાંથી કમાણી પણ કરે છે. જેને વખત મળતો હોય તેવી બહેનોએ આવા

કંઈ ને કંઈ ગુદઉઘોગો અપનાવવા ભોળા.

(ભરતકામને ક્રેડિટ — શ્રી રામચાંદ-સુત્ર આર્ટ સ્કુલો, યવર સામે વડોદરા-ના સૌજન્યથી.)

૯૬

રમુજ દુચકા

સંગ્રહ

શ્રી પ્રહલાદરાય ભાઈલાલભાઈ દેસાઈ : દીક્ષી.

૭

માસ્તર—ઠાકરાઓ રજુ કોને કહેવાય ?

ઠાકરાઓ—ત્યાં કંઈ પેલા ન થઈ હોય તેને.

માસ્તર—કોઈ કાળજી આપો,

ચિમન—અમારા ઘરની અગારી અને ટાલીયાનું માથું.

બીખારી—રોડ, ઘોડા ઘાટ આપોને,

રોડ—મ, પછી આવશે. અહ્યારે કોઈ માણસ નથી કે તને આપે.

બીખારી—તો ઘોડી વાર માટે તમેજ માણસ થઈ બચો.

મુસારીર—(ટાંગાવાળાને) ભાઈ, સ્ટેશન નવાનું શું લઈશ ?

ટાંગાવાળો—તજ આના.

મુસારીર—સામાનનું ?

ટાંગાવાળો—કંઈ નહિ.

મુસારીર—તો સામાન લઈએ, હું ચાલીને આવું છું.

એક જણે ગોવાળીઆને કહ્યું કે—અરથા આજ દુધ કેમ પાવશું છ ?

ગોવાળીઆ—રોડ, બાજુ ભેંસ પાણીમાં લીંબાઈ મઈલવી.

ઈનામી નિબંધો અને તેનાં ઈનામ

[‘મહોદય’ માં ઈનામી નિબંધોની હરીફાઈ બહાર કરવામાં આવી હતી; તે ઉપરથી આવેલા નિબંધોનું પરિણામ નીચે જણાવવામાં આવે છે. ઈનામી નિબંધોની હરીફાઈમાં જીતેનોએ પણ ભાગ લીધો છે એ ખુશી થવા જેવું છે. કુલ ૧૧ વ્યક્તિઓએ આ હરીફાઈમાં ભાગ લીધો છે, જેમાંથી છ વ્યક્તિ ઈનામનો લાભ મેળવી નય છે. તેઓને : અમારાં અભિનંદન.

ઈનામ જીતી જનાર લેખોને આ અંકમાં સ્થાન આપવાનું બહાર કરવામાં આવ્યું હતું; પરંતુ આ અંકમાં લખાણનું સારણ અતિથય થઈ જવાથી તે ચાલુ અંકમાં પ્રગટ કરવા ઉપર નામલાભે મુલતવી રાખવું પડ્યું છે.

એક જ ઈનામ માટે ન્યાં જે નામો આપવામાં આવ્યાં છે તે ઈનામ એ બંને વ્યક્તિઓ વચ્ચે સમસામે વહેંચવામાં આવ્યા છે. ઈનામ મેળવનારે પોતાનું સરનામું મહોદય ઓફીસે મોકલી ઈનામ મંગાવી લેવું. સં.]

વિષય

આવેલા નિબંધોના સંખ્યા

ઈનામ મેળવનાર

૧ આજની ઉછરતી પ્રજાના વિકાસમાં વડીલોનું સ્થાન	૭	૧ શ્રી નટવરલાલ પાનાચંદ અડાલજી બી. એસ. સી., એલ એલ. બી. લખતર.
૨ આજની ઉછરતી પ્રજાના વિકાસમાં વર્તમાન પત્રોનું સ્થાન	૪	૧ શ્રી નટવરલાલ પાનાચંદ અડાલજી બી. એસ. સી., એલ એલ. બી. લખતર
૩ આજની ઉછરતી પ્રજાના વિકાસમાં માસિકોનું સ્થાન	૫	૧ શ્રી નટવરલાલ પાનાચંદ અડાલજી બી. એસ. સી., એલ એલ. બી. લખતર
૪ આજની ઉછરતી પ્રજાના વિકાસમાં ધર્મનું સ્થાન	૩	૧ ડૉ. લક્ષ્મીદાસ રણુછાડાદાસ મહેતા એમ. બી. બી. એસ. - જામનગર
૫ હાલના શહેરી જીવનમાં જ્ઞાતિનું સ્થાન અને વિવાહ વગેરે સંસ્કારો જમાનાને અનુસરી કેવા હોવા જોઈએ કે નેથી પ્રાચીન સંસ્કારો મૂળ સ્વરૂપમાં જળવાઈ રહે.	૫	૨ શ્રીમતી સુભદ્રા રવિવદન મારફતિયા-સુરત

શ્રી “મોઢ મહોદય” ના રજત મહોત્સવ માટે મળેલ ભેટ

- ૧૦૧) શેઠ વાડીલાલ લક્ષુભાઈ (સી. ડોક્ટરવાળા)
- ૫) શ્રી ગોવર્ધનદાસ ગોવિંદજી અમદાવાદ
- ૫) શેઠ ગોકળદાસ લક્ષ્મીચંદ સીનગઢ

- ૨) શ્રી પરશોતમદાસ મહાદેવભાઈ હળવદ
- ૩) શ્રી વલ્લભદાસ જે. મહેતા બેંગલોર

વ્યવસ્થાપક.

જાતિ સમાચાર

જાતિ આગેવાનોની પ્રવૃત્તિ: મુખ્યમંત્રી ગવર્નરે ચક્ર કરેલા રાષ્ટ્રીય વિગ્રહ મેરયાતી ઉદ્ઘાટન વિધિ પ્રસંગે સર પરશોતમદાસ ઠાકોરદાસે પંચમી કંતાર સંબંધીને તેમજ પરાજિત મનોદશા દૂર કરવાને લગતો એક કાવ્ય રજૂ કર્યો હતો. તેને ચીમનલાલ સેતલવડ, જનમનાદાસ મહેતા, એ. ડી. શ્રોફ, જસદંભુવાળા, સર કાવસજી જહાંગીર વિગેરેએ ટેકા આપ્યો હતો.

સુરત: નર્મદ સાહિત્ય સભાની નવી કાર્યવાહક સમિતિમાં રા. બસીલાલ વઝીલ ચૂંટાયા છે.

મુખ્યમંત્રીની પ્રાંતીય અને મધ્યસ્થ બેઠાના મંડળની એક પરિષદ પૂનામાં શ્રી રમણલાલ ગોહળદાસ સરૈયાના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં સહકારી શરણીને લગતા કારાઓ પસાર થયા હતા અને અનાજના વાવેતરની ચળવળને ટેકા આપાયો હતો. તા. ૨૫-૫-૪૨

સુરત: હરિજન વિદ્યાર્થી આશ્રમને ડો. ચંપકલાલ ધીયાએ રૂ. ૫૨૫૧૨નું દાન કર્યું છે.

સુરત: સેવા મંડળના નવા ઓદેદારોમાં પ્રમુખ તરીકે ડો. બી. ચુનીલાલ માણેકલાલ ગાંધીની અને વ્યવસ્થાપક સમિતિમાં શ્રી જમીયતલાલ લાલવાળાની ચૂંટણી થઈ છે.

રાજકોટમાં શ્રી. શામળદાસ ગાંધીએ રાષ્ટ્રીય શાળા અને સમઢીયાળા સંસ્થાની મુલાકાત લીધી હતી. તા. ૨૫-૫-૪૨

સુરતમાં શ્રી કાલાભાઈ ભગવાનદાસ ચોકસીએ ભૂલીઅન એક્સચેન્જની સ્થાપના કરી છે.

મુખ્યમંત્રી હિંદુ દીન સંઘ હસ્તકના અનાથ બાળ ગૃહને રોક પ્રાણલાલ દેવકરે રૂ. ૧૭૫૨નું દાન આપ્યું છે. તા. ૨૫-૫-૪૨

મુખ્યમંત્રી: સ્વ. જમનાદાસ બળજના સમારક ફંડમાં સર પરશોતમદાસ ઠાકોરદાસે અમુક રકમનું દાન આપ્યું છે. તા. ૨૫-૫-૪૨

બારડોલીમાં મહાસમાના કાર્યકરોની સભા

મળી હતી. તેમાં શ્રી મંગળદાસ પકવાસાએ હાજરી આપી હતી.

અગ્રામાં ગ્રીષ્મ વ્યાયામ વર્ગની પૂર્ણાકૃતિને સમારંભ શ્રી. મંગળદાસ પકવાસાને પ્રમુખપદે ઉજવાયો વતો. શ્રી પકવાસાએ સ્કાઉટ વીરોને સ્કાઉટની દીક્ષા આપી હતી. તા. ૩૦-૫-૪૨.

સુરત: શારીરિક શિક્ષણ મંડળનો જાહેર મેળાવડો રોક ઠાકોરદાસ ગુલાબદાસ જરીવાળાને પ્રમુખ પદે ઉજવાયો હતો. તા. ૬-૬-૪૨.

સુરત: રા. બી. બીભાઈ નાયકના અવસાન બદલ રોક પ્રદર્શિત કરતો સંદેશો સર પરશોતમદાસે મોકલ્યો હતો. તા. ૬-૬-૪૨.

પરીક્ષામાં પાસ થયા: મેટ્રીકમાં મુખ્યમંત્રી:

- (૧) પ્રતાપ રમણલાલ સરૈયા (૫૪૬ માર્ક્સ).
- (૨) પદ્માવતી હીરાલાલ મહેતા. (૩) વીણા ચીમનલાલ વઝીલ (૪) નલીન ચીમનલાલ દલાલ (૫) કલાવતી ભાઈદાસ શાહ (૬) સુશીલ પરશોતમદાસ શાહ (૭) ભગવાનદાસ માનભાઈ મણિયાર (૮) ચંદ્રકાંત ગોરધનદાસ શાહ. સુરત: (૯) પદ્મકાંત ઠાકોરદાસ મહેતા ઇન્ટર આર્ટ્સમાં પાસ: સુરત: મધુરી મજનલાલ મહેતા (૨) મંજુલા ભગનલાલ કાપડીયા.

સુરત: મોઢ દશા અગાળળ અમદાવાદી તકનો સફળ પરીક્ષાર્થીએને પૂનામ આપવાનો મેળાવડો રા. ધીરજલાલ નગીનદાસ મહેતાને પ્રમુખપદે ઉજવાયો. તા. ૫-૬-૪૨.

સુરત: છત્વામાં ગયે વરસે અતિવૃદ્ધિ થયેલા નુકશાન માટે કુલ રૂપિયા ચોપન હજારની રાહત સર પરશોતમદાસ ઠાકોરદાસે આપી છે.

સુરત: નાગરિક શાંતિદળના તાલીમ વર્ગો તા. ૧૪-૬-૪૨ થી એક અઠવાડીયા માટે ચક્ર થયા હતા. તેમાંના એક વર્ગમાં શિક્ષક તરીકે પ્રો. જયદેવલાલ આત્મારામ કાછોએ કામ કર્યું હતું. તા. ૨૧-૬-૪૨.

B. A. માં પાસઃ સુરતઃ હીરાવતી ઝગનલાલ પોળાવાળા.

સુરતઃ રાષ્ટ્રભાષા પ્રચારક મંડળે નવા વર્ષના સમાર્પિત તરીકે ડૉ. ચંપકલાલ ધીવાની વરણી કરી છે. તા. ૧૭-૬-૪૨.

પરીક્ષામાં પાસ

(૧) નરોત્તમદાસ ઝગનલાલ દલાલ-મુંબઈ મેટ્રીકમાં પાસ. (૨) કૃષ્ણલાલ દરિલાલ ડોકટર-પુના, ઇન્ટર સાયન્સમાં પાસ.

મેટ્રીકમાં પાસ—(૧) કુ. કાન્તા ચંદુલાલ પરોત્તમદાસ ચોકસી-સુરત (૨) કુ. કોપીલા કાકોરદાસ પરોત્તમદાસ ચોકસી-સુરત.

દુવે યુનિવર્સિટીની મેટ્રીકમાં પાસ—(૧) કુ. શાંતા ચંદુલાલ પરોત્તમદાસ ચોકસી-સુરત. (૨) અ. સો. કુજલતા સુર્કાન્ત રતિલાલ ચોકસી-સુરત.

અભિનંદન

ધુળીયાના મોઢ યુવકમાંથી શાંતિલાલ મોઢનલાલે, 'પૂના તિલક મહા વિદ્યાલય' ની ચોથા વર્ષની આખરી પરીક્ષા બીજા વર્ગમાં પાસ કરી, તિલક મહારાષ્ટ્ર વિદ્યાપીઠની 'આધુનિક વિચાર' ની પદો મેળવી છે. ખાનદેશમાં વસતા મોઢ ભાઇઓમાં આ પદો મેળવનાર આ ભાઇ પહેલા છે. તેમને તે માટે અભિનંદન થતે છે.

જન્મ

ભાવનગર—શ્રી મનસુખલાલ જીવરાજને ત્યાં પુત્ર જન્મ. બીજા નેક શુદ્ધ ૧૦

મુંબઈ—શેઠ મયુરાદાસ ચામળદાસ કોઠારીને ત્યાં પુત્રો જન્મ.

વેવિશાળ

મુંબઈ—મણિયાર રંગીલદાસ વિઠ્ઠલદાસના પુત્ર ચંપકલાલનું વેવિશાળ સુરતના શ્રી પ્રાણલાલ દલપત-ભાઈની પુત્રી જશુમતી સાથે. નેક શુદ્ધ ૭.

આણંદધુર—પારેખ જગજીવન ગોખરના પુત્ર બીખાલાલનું વેવિશાળ રોહીરાળાના લાલજી બો-રતી પુત્રી લલી સાથે તા. ૮-૬-૪૨.

લગ્ન

વઢવાણ કેમ્પ—દેસાઈ હરજીવનદાસ લાલચંદની પુત્ર દિપ્તલાલનાં લગ્ન સયાણના પારેખ અમૃત-લાલ લક્ષ્મીચંદની પુત્રી ખાલુ સાથે.

રોજાસર—મહેતા રામચંદ લક્ષ્મીચંદનાં પુત્ર બાઈલાલનાં લગ્ન વઢવાણ કેમ્પ ના દેસાઈ હરજીવનદાસ લાલચંદની પુત્રી પ્રભા સાથે.

દેહવિલય

ભાવનગર—રા. ચીનુભાઈ કુખેરદાસની બાળ-પુત્રી મનોરમા દસમાસની ઉંમરે સ્વર્ગવાસી થઈ શ્રી નેક શુદ્ધ ૬. તથા પરી. બગવાનદાસ ભાણેકલાલનાં માતૃશ્રી સ્વર્ગવાસી થયાં. માધાણી દિરાચંદ વિઠ્ઠલદાસની બાળપુત્રી ચંદ્રીમા સ્વર્ગવાસી થઈ શ્રી નામદારામાં.

ગોરળી—શ્રી રવાચંકર ભાણજીની પુત્રી સો. જ્યામહેન તાવતી બીમારીથી સ્વર્ગવાસી થયાં નેક શુદ્ધ ૮

વઢવાણ કેમ્પ—૨૧. બીખાભાઈ ગોપાળજીની પોત્રી અતે પરી. શાંતિલાલ યુનીલાલનાં ધર્મપત્ની મુકતાંગવરી લાંબી બિમારી બોજતી સ્વર્ગવાસી થયાં. તા. ૧૬-૬-૪૨. મહુંમ જહુ શાંત સ્વભાવના હતી.

શ્રી “મોઢ મહોદય” ને મળેલ ભેટની પહેંચ

૧૫૦) શેઠ પરમદાસ ચામળદાસ પરજુદાસ કોઠારી તરફથી આશ્રયદાતામાંથી મુરખી વર્ગમાં દાખલ થવા માટે. મુંબઈ

૧૦૧) અ. સો. શ્રીમતી કમળાવતી પરમદાસ કોઠારી તરફથી આશ્રયદાતા વર્ગમાં દાખલ થવા માટે મુંબઈ

૧૦૧) ગાંધી ઇરાજ જયરાજ દ. ગાંધી મનસુખલાલ મોઢનલાલની કુ. તરફથી આશ્રયદાતામાં દાખલ થવા માટે. મુંબઈ

વ્યવસ્થાપક.

"મોઢ મહોદય" ના મુરખી, આશ્રયદાતા અને લાઈફ મેમ્બરો.

મુરખી

૧ સર પરશોતમદાસ ઠાકોરદાસ નાઈટ	૧૦ શેઠ ગોવિંદજી જોડાભાઈ ચોરવાડવાળા મુંબઈ
સી. આઈ. ઈ. મુંબઈ	૧૧ શ્રી કલકત્તા મોઢ ઉત્તેજક મંડળ કલકત્તા
૨ શેઠ વાલજીભાઈ લક્ષ્મીદાસ	૧૨ શેઠ ઠાકોરદાસ મુલાખદાસ ઝરીવાળા સુરત
૩ શેઠ વનમાળી વિરજી	૧૩ મં. સ્વ. મણિખહેન તે શા. ભગવાનદાસ
૪ શે. હરજીવનદાસ મોહનજી કાપડીયા ચોરવાડ	નરમોરામ ખાનદેશવાળાના વિધવા
૫ દેશાઈ પરમાણુદાસ જગજીવનદાસ	૧૪ શેઠ સુખલાલ ઝવેરભાઈ લાવનગર
હા. રા. દામોદરદાસ લાવનગર	૧૫ શ્રીયુત નારાયણદાસ ગીરધરદાસ મદ્રાસ
૬ શેઠ નાનાલાલ મંજારામ મુંબઈ	૧૬ સ્વ. શેઠ લક્ષ્મીદાસ ભગવાનજી સાકરવાળા
૭ શેઠ જીવરાજ મકનદાસ કુંડલાવાળા	હા. તેમના ધર્મપત્ની કરતુરબાઈ મુંબઈ
૮ શેઠ લક્ષ્મીદાસ નેમીદાસ મુંબઈ	૧૭ શ્રીયુત હરિદાસ માણેકચંદ કોઠારી કરાંચી
૯ શ્રીયુત પરી. છોટાદાસ હરગોવિંદદાસ મદ્રાસ	૧૮ શેઠ ધરમદાસ શામળદાસ પરલુદાસ મુંબઈ

આશ્રયદાતા

૧ સર સુનીલાલ વિજયમુંબજીદાસ મુંબઈ	૧૬ શેઠ મણીલાલ હેમચંદ અમદાવાદ
૨ શેઠ હરીલાલ જગન્નાથ ખંભાત	૧૭ શેઠ હરકીસનદાસ જગજીવનદાસ અંકલેશ્વર
૩ શેઠ કરસનદાસ ભગવાનદાસ મુંબઈ	૧૮ શ્રીયુત હિરાલાલ ગોઝળદાસ દોશી મુંબઈ
૪ પારેખ આણુંદજી ગોપાલજી લાવનગર	૧૯ શેઠ અચરતલાલ દલસુખરામ જશ અમદાવાદ
૫ પરી. ગોવિંદજી કલ્યાણજી મોટાદ	૨૦ રા. ગોરધનદાસ પ્રાણલાલ મુંબઈ
૬ શેઠ જસરાજ મુળજીભાઈ	૨૧ રા. ગોરધનદાસ કરસનદાસ પારેખ
હા. શેઠ માણેકલાલભાઈ મુંબઈ	૨૨ શેઠ સુનીલાલ ગીરધરલાલ
૭ રાજા બ. ભગવાનદાસ હરિદાસ	૨૩ ગાંધી ગોરધનદાસ વેશ્વરીભાઈ અમદાવાદ
એન્ડ સન્સ હંદાબાદ	૨૪ શેઠ નાનચંદ પ્રેમચંદ
૮ શેઠ છોટાલાલ ઝોધવજી પોરબંદર	૨૫ પરી. પ્રાણજીવનદાસ મંજારામ
૯ શેઠ પોપટલાલ માણેકચંદ	એન્ડ સન્સ સરાવાળા સિકંદ્રાબાદ
હા. શેઠ કેશવલાલભાઈ જામનગર	૨૬ દેશાઈ વિઠ્ઠલદાસ લાલજી લાવનગરવાળા
૧૦ શ્રી ચત્રમુજ ભગવાનજી મોદી કાલંબો	હા. દેશાઈ પ્રાણજીવનદાસ કરાંચી
૧૧ શેઠ કનૈયાલાલ પુરગોતમદાસ પુના	૨૭ પરી. કેશવલાલ માણેકચંદ મુંબઈ
૧૨ શેઠ. બીખાભાઈ પરમુદાસ પરી.	૨૮ શેઠ રમણલાલ મોઝળદાસ સરેયા
લાવનગરવાળા કાનામર્ગલોર (એસ. કે.)	એ. બી. ઇ. જી. પી. મુંબઈ
૧૩ પરી. ગોપાળજી મુળજીભાઈ લાવનગર	૨૯ શ્રીમતી જ્યાવતી પ્રાણુલાલ દેવકરજી
૧૪ મણિયાર નરસીદાસ લલ્લુભાઈ	૩૦ શ્રીમતી કમળાવતી ધરમદાસ કોઠારી
હા. રા. કેશવલાલ લાવનગર	૩૧ ગાંધી જીવરાજ જશરાજ
૧૫ શેઠ અંકલેશ્વર મોતીલાલ જગાભાઈવાળા અમદાવાદ	હા. મનસુખલાલ મોહનલાલની કું.

લાઈફ મેમ્બર

૧ પારી. અમૃતલાલ મોતીલાલ બી. એ. એલ.	૭ મેસર્સ કેશવલાલ એન્ડ કું.	મદ્રાસ
એલ. બી. હા. ભોગીલાલ અમૃતલાલ રાજકોટ	૮ પારેખ જીવરાજ ગોપાલજી	સિંધાપોર
૩ રા. હિમતલાલ નાગજીભાઈ પોરા	૯ શેઠ લાલદાસ ગોવિંદદાસ	મદ્રાસ
૪ રા. ઠાકોરલાલ હરકીસનદાસ અંકલેશ્વર	૧૦ ડા. નારણદાસ મોતીરામ	સુરત
૫ રા. હિરાલાલ લક્ષ્મીચંદ મણિયાર વડોદરા	૧૧ રા. ભગવાનદાસ હરજીવનદાસ સુરતવાળા-મુંબઈ	
૬ શેઠ જગનલાલ પિતાંબરદાસ મુંબઈ	૧૨ શેઠ લલ્લુભાઈ જમનાદાસ	અમરેલી
૭ હી. બ. ગોવિંદદાસ ચત્રમુજદાસ મદ્રાસ	૧૩ રા. કાળીદાસ હરીદાસ	વેરાવળ

૧૪ શેઠ ઠાકરશી પ્રેમજી ઠાકીનારવાળા
 હા. શેઠ ગીરધરલાલ મુખર્ધ
 ૧૫ રાવસાહેબ પુરૂષોત્તમદાસ દેવજીભાઈ
 મણિયાર. જામનગર
 ૧૬ શા. ગોવિંદજી કાળીદાસ ખોરાસા-
 ગીરવાળા એડીસાખાખા
 ૧૭ શા. વલ્લભદાસ ભગવાનદાસ
 ૧૮ શ્રી નાનાલાલ મોતીચંદ હ. શ્રી ભોગીલાલ
 મુખર્ધ
 ૧૯ મણિયાર હરજીવનદાસ બેઠાલાલ
 હ. શ્રી માણેકલાલ
 ૨૦ શેઠ દેવકરજી નાનજી હ. શેઠ સુનીલાલ
 ૨૧ શેઠ વીજભૂખજીદાસ હરગોવિંદદાસ મૂળજી
 ૨૨ રા. દુધ્ધાદાસ નેમચંદ એડીસાખાખા
 ૨૩ રા. મોહનલાલ એવલજી વકીલ અમરેલી
 ૨૪ રા. નટવરલાલ ગોરધનદાસ જગજીવનદાસ
 રંજુન
 ૨૫ શેઠ નારજીદાસ મયુરાદાસ હ. મનોરદાસ
 ૨૬ મહેતા દયારામ લઘુભાઈ
 હા. મહેતા જટાશંકર દયારામ કલકત્તા
 ૨૭ શેઠ હિરાલાલ ભગવાનજી નયુભાઈ જામનગર
 ૨૮ શેઠ હરિલાલ ગોવિંદજી માધાણી મુખર્ધ
 ૨૯ શ્રી માણેકચંદ તારાચંદ અણકાળ
 સાહેબ વડોદરા
 ૩૦ રા. કનૈયાલાલ નાનાભાઈ રંજુન
 ૩૧ રા. અભેચંદ અમૃતલાલ ટેંગાટ (આફ્રિકા)
 ૩૨ રા. પુરૂષોત્તમદાસ ગિરધરદાસ ડર્બન (આફ્રિકા)
 ૩૩ રા. હીમતલાલ બાપુલાલ પરીખ કરાચી
 ૩૪ શેઠ બેઠાલાલ સુનીલાલ ત્રીકમજી મેતા કલકત્તા
 ૩૫ રા. દામોદરદાસ હીરાચંદ હ. રા. આત્મારામ
 દામોદરદાસ વોરા ભાવનગરવાળા લંબીડી
 ૩૬ શા. નરોત્તમદાસ પ્રેમચંદ
 પ્રભાસ પાટણવાળા પુના
 ૩૭ શેઠ કરશનદાસ મોતીચંદ
 હ. અમૃતલાલ જમનાદાસ દીવ
 ૩૮ રા. રમણલાલ છોટાલાલ મઝમુદાર ભરૂચ
 ૩૯ શ્રીયુત ઉમેશલાલ પુરૂષોત્તમદાસ મણિયાર
 બી. એ. એલ. બી. અમદાવાદ
 ૪૦ પરી. શાંતિલાલ ગોરધનદાસ
 ૪૧ શ્રીયુત વૃદ્ધસીદાસ જસરાજ
 બી. એ. એલ. એલ. બી.

૪૨ શેઠ બાલાભાઈ હરીલાલ અમદાવાદ
 ૪૩ રા. પોપટલાલ જગજીવનદાસ કરાચી
 ૪૪ „ નંદલાલ ટી. મણિયાર
 ૪૫ „ ડા. નરોત્તમદાસ વલ્લભદાસ
 ૪૬ „ શેઠ મણીલાલ મોહનલાલ
 ૪૭ „ શીવલાલ રામજી વકીલ-મોડી-કચ્છ
 ૪૮ „ શેઠ નરસિંહલાલ લલ્લુભાઈ અમદાવાદ
 ૪૯ ગ. સ્વ. દેવબા પુરૂષોત્તમદાસ
 હ. શેઠ ગોપાળદાસ
 ૫૦ પરી. ભોગીલાલ નરોત્તમદાસ ભાવનગરવાળા
 ૫૧ શેઠ રતનલાલ લલ્લુભાઈ અમદાવાદ
 ૫૨ શેઠ રમણલાલ લલ્લુભાઈ અમદાવાદ
 ૫૩ શ્રી ભગવાનજી દેવજીભાઈ મણિયાર
 હા. ભાઈ મોતીલાલ ભગવાનજી જામનગર
 ૫૪ „ ચીમનલાલ પ્રાણજીવનદાસ દલાલ-મુખર્ધ
 ૫૫ મહેતા અવેરચંદ નારજીદાસ કલકત્તા
 ૫૬ રા. હરજીવનદાસ ડોસાભાઈ મુખર્ધ
 ૫૭ ડા. જમનાદાસ ભાણજીભાઈ મહેતા
 હા. પ્રફુલ્લકુમાર જામનગર
 ૫૮ શ્રી હરિલાલ પોપટલાલ શાહ અમદાવાદ
 ૫૯ શ્રી કાનજીભાઈ બોલાભાઈ પારેખ
 એમ. એસ. સી. કેમ્બ્રિજ અમદાવાદ
 ૬૦ શેઠ પરશોત્તમદાસ ગોરધનદાસ અમદાવાદ
 ૬૧ શેઠ નટવરલાલ રમણલાલ
 ૬૨ શેઠ ભગવાનલાલ રતનલાલ
 ૬૩ શેઠ કનૈયાલાલ મોતીલાલ
 ૬૪ પારેખ મયુરાદાસ ભક્તિદાસ મુંગઈ
 ૬૫ રા. શાંતિલાલ દેવીદાસ
 ૬૬ રા. જગજીવનદાસ ચકુભાઈ
 ૬૭ રા. શીવલાલ તારાચંદ
 ૬૮ રા. ગોરધનદાસ કીરચંદભાઈ
 ૬૯ શેઠ મણુદાસ વીરચંદની કુા, હ.
 જસોદાખાઈ
 ૭૦ શેઠ દામોદરદાસ નાદના હ. શેઠ દીવ
 વૃજદાસભાઈ
 ૭૧ રા. ગોવર્ધનદાસ ગોવિંદજી મીરત
 ૭૨ પારેખ શાંતિલાલ શીવલાલ ગંગારામ
 સરાવાળા સિકંદ્રાવાદ
 ૭૩ શ્રી. ગુલાબજીવન મનુભાઈ મુંગઈ
 ૭૪ શ્રી મોદ વણિક શુભેશજી મુંગઈ કરાચી
 ૭૫ મેતા કેશવલાલ પિતામરદાસ
 હ. શ્રી. ન્યાતિલાલ ચિદોર

પૃષ્ઠ	વિષય	લેખક
૩	મંગલ આશીર્વાદ	શાસ્ત્રી અમૃતલાલ સાલુજી
૪	આશીર્વાચન	શ્રી વલ્લભ
૫	ગાંધીજી	શ્રી મુર્ખજીભાઈ પી. રાહ
૭-૩૨	રજત મહોત્સવ પ્રસંગે મળેલા સંદેશાઓ	
૬	યથા ધનવત તોયી શું ? (કાવ્ય)	રોક મહાસુખભાઈ સુનીલાવ
૧૦	સંશોધનનું નિવેદન	
૧૪	મોઢની ઉત્પત્તિ	સ્વ. હાંધીભાઈ શાસ્ત્રીજી
૧૬	મોઢેશ-મોઢેશી-મોઢેશી મૈયા	
૧૮	રજત મહોત્સવના પ્રમુખ શ્રીમાન રોક ધરમદાસ સામળદાસનું બાવળું	
૨૨	સ્પર્ધા કે કર્તવ્ય ? (કાવ્ય)	શ્રી જગમોહન કે. પરીખ
૨૩	'મોઢ મહોદય' ની ૨૫ વર્ષની કારગ્રીહિ	શ્રી દામોદરદાસ પ. દેરાઈ
૨૭	રજત મહોત્સવના સંબંધિત પ્રમુખ રોક સુખલાલ હવેરભાઈનું બાવળું.	
૨૬	રજત મહોત્સવની ઉત્પત્તિ પ્રસંગે	શ્રી કદાન ચક્ર ગાંધી
૩૭	સ્વાગત ગીત	
૩૭	રજત મહોત્સવ	
૪૧-૨૩૩	નામાંકિત મોઢ વર્ણિક બંધુઓનો જીવન પરિચય	
૬૫-૨૬૬	મોઢજ્ઞાતિ વિષે ગામવાર માહિતી	
૭૬	વિરલા (કાવ્ય)	શ્રી ગોટાદકર
૮૧	જીવન મુખ (કાવ્ય)	શ્રી કદાન ચક્ર ગાંધી
૮૩	રજત મહોત્સવ	
૯૦	આપણા ગોળ એક હરિયાત	શ્રી રતિલાલ હ. મણિયાર
૯૩	જ્ઞાતિ ઉત્કર્ષ કેમ સંધાય ?	શ્રી ગોવર્ધનદાસ ગો. શેઠાં
૯૫	સંવેળા સમગ્ર અને સંવર અમલ કરો	શ્રી જીવરામ કે. પારેખ
૯૭	આપણા સંગતા પ્રતી	શ્રી વરજીવન ગો. પારેખ
૧૦૦	ગોળ વિશે	શ્રી હરિલાલ ગો. મહેતા
૧૦૧	લગ્ન	શ્રી ગોપાલજી ગોપવજી
૧૦૩	પટેલાઈને સમર્પણ	શ્રી એમ. એ. મહેતા
૧૦૪	જ્ઞાતિની સંખ્યાતી સંસ્થાઓ: તેનો વહિવટ કેવો રહેવો જોઈએ	શ્રી વિલોચન
૧૦૭	હસર (એક હળવો રસ)	શ્રી હરસુખરાય ગો. માંડલીઆ
૧૧૦	લગ્નનો હલાવો (વાર્તા)	શ્રી કદુ મહેતા
૧૧૬	મોઢ મહોદય બાણી જીવો	શ્રી રતિલાલ હ. મણિયાર
૧૧૭	બર જીવાનીમાં આવેલા "મોઢ મહોદય"નું કર્તવ્ય	શ્રી કાંતિલાલ ત. વોરા
૧૧૮	પાણી રેરડો (કાવ્ય)	શ્રી મોહ
૧૨૦	અપનાવો	શ્રી નરસેરામ ન. અંબાણી
૧૨૧	દૃઢ પક્ષો (એકાંત્રી નાટ્ય)	શ્રી પુરુષોત્તમદાસ, રામજીભાઈ
૧૩૦	હોલિકા ઉત્સવ (વાર્તા)	શ્રી-લક્ષ્મીદાસ પ. મહેતા
૧૩૪	વિખરેલા મોતી	શ્રી મોતીલાલ
૧૩૫	બ્રહ્મદેવ	શ્રી ધનુશાઈ સંભલુવાળા
૧૩૬	તત્ત્વમસિ અને અકલ્પ	શ્રી નગીનદાસ એસ. પરીખ
૧૪૦	અમારી ચાર ધામની યાત્રા	શ્રી હરિદાસ લી. પારેખ
૧૪૨	જીવન જ્યોત (કાવ્ય)	શ્રી રમેશગોત્રી
૧૪૨	સાંવન	શ્રી. હેમનંદકુમાર મુનમુદાર
૧૪૩	તંદુરસ્તી	શ્રી મોહનલાલ મ. પારેખ
૧૪૭	શ્યામ તેરી રાહમે (કાવ્ય)	શ્રી વલ્લભ સા. કવિ

પૃષ્ઠ	વિષય	લેખક
૧૪૮	ભુતું કે નહું	શ્રી બાઇલાલ બ. દેશાઈ
૧૪૯	આપો અને માગો	શ્રી બટુભાઈ રોહાડ
૧૫૦	નકા નગરીઆની યેડીક વાનગી	શ્રી ઝોલીયા જોશી
૧૫૩	ફરીથી કરો (કાવ્ય)	શ્રી કનૈયાલાલ મોદી
૧૫૪	પાંડવ દૂત	શ્રી કવિલ ઠક્કર
૧૫૭	અવસર, ખીતો ભય (કાવ્ય)	ડૉ. વૃન્દલાલ વ. મહેતા
૧૫૮	જ્ઞાતિ સુધારણા	ડૉ. લક્ષ્મીદાસ ર. મહેતા
૧૬૨	કાંઠામાં ગુલાબ	શ્રી કાંતિ-મોહન
૧૬૩	માળનીય મોઢ પશ્ચિમતિ	શ્રી કિશોરદાસ ભા. ગુપ્તા
૧૬૭	ખેડેતોની રિયતિ	શ્રી મનોરદાસ નારણદાસ
૧૬૯	અણત	શ્રી રમણિકલાલ દા. મહેતા
૧૭૭	નીતિ એ ધર્મ ફુલિયાનો (કાવ્ય)	શ્રી મદાસુખભાઈ ચુનીલાલ
૧૭૧	છવન સત્ય	શ્રી બાબુભાઈ જી. મણિવાર
૧૭૨	મોહન-જો-હેરો : મોઢ ભતિયું મૂળ વતન	સૌ. ચંદ્રલા મા. રોક
૧૭૬	સકત ... ભગવાન	શ્રી ડોલરકુમાર ભગત
૧૭૭	બાળક અને બાળાપ	સૌ. કમુદ જી. સંભળવાળા
૧૭૮	રસાબંધન	શ્રીમતી જયાવતી પ્રાણલાલ
૧૮૦	બહેન-ભાઈ (કાવ્ય)	સૌ. તારાબહેન બાસુભાઈ હવેરી
૧૮૧	વેરી નાગ	ક. જાનુમતી તારાચંદ્ર અડાલત
૧૮૩	ભારત યુગ (કાવ્ય)	શ્રી કાંતિલાલ ર. મહેતા
૧૮૪	કન્માદ	શ્રીમતી કૈલાસ સી. ધીવાળા
૧૮૬	પૃથ્વી પરતું સ્વર્ગ-કારમીર	રાજરત્ન તારાચંદ્ર પી. અડાલત
૨૦૨	ઉપાનાં અભિનંદન	શ્રીમતી જયાવતી પ્રાણલાલ
૨૦૨	બંસી (કાવ્ય)	રમેશચાંતિ
૨૦૩	સિંચ લીલડી (કાવ્ય)	શ્રી મૂળજીભાઈ પી. શાહ
૨૦૪	વિખલુ ચોળને ચોળીયા (વાર્તા)	શ્રી દ્વિમત એચ. મહેતા
૨૦૭	પૂનારિણી	શ્રી રમણિકલાલ દા. મહેતા
૨૦૮	ભક્તિ માર્ગ	શ્રી દ્વિમતલાલ ના. વોરા
૨૧૦	એક અંગેની સમજાવટ	ક. રમાદેવી તારાચંદ્ર અડાલત
૨૧૨	હું કોણુ થવા માણું છું ?	ક. વસંત મગનલાલ પારેખ
૨૧૩	ધર અને મહાન	શ્રી પી. પી. અડાલત
૨૧૫	સમાજની સજનગી ભટ્ટીને એક તજખો	શ્રી કાન્તિ એમ. દોશી
૨૧૬	આરોગ્યવાળા સામાન્ય નિયમો	ડૉ. નંબકલાલ દ. પરીખ
૨૧૮	વર વદુ (કાવ્ય)	શ્રી જયમોહન કે. પરીખ
૨૨૦	છવન-સંજીવ (કાવ્ય)	શ્રી ગીરધરાલાલ ગો. મહેતા
૨૨૫	મીરાં (ચરિત્ર)	શ્રી વલ્લભજી ભા. કવિ
૨૨૬	શ્રી મોઢ રોવા મંડળ તરફથી રાજરત્ન અડાલતનું ચયેલું સન્માન	શ્રી હંથરલાલ વીમાવાળા
૨૨૮	કોમ્યુનીઝમનો બાપ-જ્ઞાનિ	શ્રી મલ્લકચંદ મો. વડીલ
૨૩૦	દક્ષવદના દીસા	શ્રી લાલુ પારેખ
૨૮૮	ખાતીનું છવન ચક	શ્રી રી. પી. અડાલત
૩૨૪	બરન મિલ્લપ	
૩૨૬	ચૂદ ઉપોગ	
૩૨૭	રમુજ દુષકા	
૩૨૮	હનામી નિજ પો અને તેનાં દંતામ	શ્રી "પ્રેલ્લાદરાય" ભા. દેશાઈ
૩૩૬	જાદિ સમાચાર	